40
"Ağır"
Kitaplar

BİLİNMEYEN DEVRİM • Volin

1126

Volin

BİLİNMEYEN DEVRİM

Fransızcadan Çeviren: Erdem Akbulut

AYRINTI

VOLİN (1882 Voronej-1945 Paris): Asıl adı Vsevolod Mihayloviç Eyhenbaum'dur. Doktor olan anne ve babasının sağladığı liberal ve ekonomik bakımdan rahat sayılabilecek bir ortamda iyi bir eğitim aldı. Daha çocukluğunda Almanca ve Fransızcayı anadili gibi konuşuyordu. 1904'te Petersburg'ta hukuk okurken SR (Sosyalist Devrimci) partisine girdi. 1905'te Papaz Gapon'un başını çektiği ünlü "Kanlı Pazar" olaylarına ve bilahare Petersburg Sovyeti'nin kuruluş çalışmalarına katıldı. Üniversiteyi bırakmak zorunda kaldı, tutuklandı. 1907'de Paris'e kaçtı ve 1911'de anarşist fikirlerle tanıştı. I. Dünya Savaşı sırasındaki savaş karşıtı eylemleri yüzünden ailesini Paris'te bırakarak ABD'ye kaçmak zorunda kaldı. 1917 Şubat Devrimi'nden sonra Rusya'ya geri döndü. Petrograd'da anarko-sendikalist *Golos Truda* [Emeğin Sesi] gazetesinin redaktörlüğünü yaptı. Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevik yönetime karşı eleştirel tavır takındı. Almanlarla yapılan Brest-Litovsk antlaşmasına karşı çıktı. Anarşist *Nabat* [Çan] gazetesini yönetti. Ukrayna'da Denikin'in Beyaz ordularına karşı savaştı. 1919'da Mahno hareketine katıldı. 1920'de Bolşeviklerce hapse atıldı. 1921'de Mahnocularla yapılan anlaşma gereğince serbest bırakıldı. Ama sonra tekrar tutuklandı. Kızıl Sendikalar Enternasyonali'nin müdahalesiyle serbest bırakılarak sınır dışı edilmesine imkân sağlandı. 1922'de Berlin'e iltica etti. 1925'te Paris'e yerleşti. Sébastien Faure'un *Anarşist Ansiklopedi*'sine katkıda bulundu. Bolşevizme, Stalinizme ve Avrupa'da yükselen faşizme, özellikle Nazizme karşı mücadele etti. Anarşistler arasındaki çekişme ve çatışmaların içinde bulundu. Genel eğilimi "anarşist sentez" diye anılan bütün anarşist renkleri (liberterler, anarko-sendikalistler, bireyselciler, vs.) kucaklayan bir birliktelik yaratmak yönündeydi. Fransızca olarak *Bilinmeyen Devrim* adıyla kaleme aldığı ve bugün bir klasik olmuş olan eseri ölümünden sonra 1947 yılında yayımlandı.

Ayrıntı: 1126
Ağır Kitaplar: 40

Bilinmeyen Devrim
Rusya 1917-1921
Volin

Kitabın Özgün Adı
La Révolution Inconnue
Russie 1917-1921

Fransızcadan Çeviren
Erden Akbulut

Yayıma Hazırlayan
Bülent Tanatar

Son Okuma
Emre Tansu Keten

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Michael Nicholson / Corbis via / Getty Images Turkey

Kapak Tasarım
Orhan Deliorman

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 33160

Birinci Basım: *Kasım 2017*

Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-605-314-233-1
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 – 01 – 05 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Bilinmeyen Devrim

Rusya 1917-1921

Volin

İçindekiler

Volin 9
Giriş 15
Önsöz 17

Birinci Kitap
Devrim'in Doğuşu, Büyümesi ve Zaferi
(1825-1917)

Birinci Kısım: Ön Koşullar (1825-1905) 23
Birinci Bölüm: XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya Devrim'in Doğuşu 23
İkinci Bölüm: Baskı, Sopa ve İflas Yine de Evrim (1825-1855) 28
Üçüncü Bölüm: Reformlar-Devrimin Yeniden Yükselişi
"Çarlığın Yenilgisi" ve Devrimci Yenilgi Gericilik (1855-1881) 37
Dördüncü Bölüm: Yüzyılın Sonu-Marksizm-Hızlı Evrim
Yine de Gericilik (1881-1900) 43
Beşinci Bölüm: XX. Yüzyıl-Hızlanmış Evrim Devrimci
İlerlemeler-Teselliler (1900-1905) 47

İkinci Kısım: Sarsıntı (1905-1906) 57
Birinci Bölüm: Gapon Efsanesi İlk Genel Grev 57
İkinci Bölüm: "Sovyetler"in Doğuşu 73
Üçüncü Bölüm: Uğursuz Savaş Bir Devrimci Grevin Zaferi 85
Dördüncü Bölüm: Devrimin Yenilgisi Sarsıntının Bilançosu 89
Beşinci Bölüm: "Mola" (1905-1917) 98

Üçüncü Kısım: Patlama (1917) 103
Birinci Bölüm: Savaş ve Devrim 103
İkinci Bölüm: Devrimin Zaferi 109
Üçüncü Bölüm: Sosyal Devrime Doğru 112
Dördüncü Bölüm: Sosyalist Bir Hükümete Doğru. Sosyalizmin Sefaleti 120
Beşinci Bölüm: Bolşevik Devrimi 130

İkinci Kitap
Bolşevizm ve Anarşizm

Birinci Kısım: Devrimle İlgili İki Fikir 137
Birinci Bölüm: Sosyal Devrimle İlgiliİki Karşıt Anlayış 137
İkinci Bölüm: Bolşevik Anlayışın Nedenleri ve Sonuçları 144

İkinci Kısım: Ekim Devrimi Etrafında 167
Birinci Bölüm: Ekim Öncesinde Bolşeviklerin ve Anarşistlerin Tutumu 167
İkinci Bölüm: Ekim Devrimi Karşısında Anarşistlerin Konumu 174
Üçüncü Bölüm: Anlaşmazlığın Diğer Birkaç Noktası 175
Dördüncü Bölüm: Birkaç Değerlendirme 178

Üçüncü Kısım: Ekim'den Sonra 185
Birinci Bölüm: Bolşevikler iktidarda Bolşevikler ile Anarşistler Arasındaki Anlaşmazlıklar 185
İkinci Bölüm: Ölümcül Yokuş 197
Üçüncü Bölüm: Anarşist Örgütler 215
Dördüncü Bölüm: Rus Devriminde Bilinmeyen (anarşist) Basın: Sesi, Mücadeleleri, Sonu 218
Beşinci Bölüm: Birkaç Yaşanmış Olay 234

Dördüncü Kısım: Bastırma 247
Birinci Bölüm: Hazırlıklar 247
İkinci Bölüm: Başlangıç 249
Üçüncü Bölüm: Furyanın Ortasında 251
Dördüncü Bölüm: Lev Çornıy ve Fanya Baron Olayı 257
Beşinci Bölüm: Lefèvre, Vergeat, Lepetit Olayı 259
Altıncı Bölüm: Yaşadığım Bir Olay 262
Yedinci Bölüm: Nihai Anlaşma 269
Sekizinci Bölüm: Boğucu Ortam 272
Dokuzuncu Bölüm: "Delegasyonlar" Numarası 276
Onuncu Bölüm: Bolşevik "Adalet" 281

Beşinci Kısım: Bolşevik Devlet
Birinci Bölüm: Devletin Niteliği....289
İkinci Bölüm: İşçilerin Durumu....293
Üçüncü Bölüm: Köylülerin Durumu....300
Dördüncü Bölüm: Devlet Memurlarının Durumu....308
Beşinci Bölüm: Politik Yapı....312
Altıncı Bölüm: Genel Görünüm....317
Yedinci Bölüm: "Başarılar"....320
Sekizinci Bölüm: Karşı-Devrim....347

Üçüncü Kitap
Hakiki Sosyal Devrim İçin Verilen Mücadeleler

Önsöz....361
Birinci Kısım: Kronştadt (1921)....363
Birinci Bölüm: Birkaç Coğrafî Kavram....365
İkinci Bölüm: Devrimden Önce Kronştadt....367
Üçüncü Bölüm: Kronştadt, Devrimin Öncüsü Mücadeleleri - Olumlu Faaliyeti - Etkisi....369
Dördüncü Bölüm: Kronştadt, Bolşevik Sahtekârlığın Karşısına Dikiliyor (Mart 1921)....380
Beşinci Bölüm: Son Sahne....440

İkinci Kısım: Ukrayna (1918-1921)....457
Birinci Bölüm: Ukrayna'da Kitlelerin Hareketi....461
İkinci Bölüm: "Mahnocu" İsyan Ordusu'nun Oluşumu....480
Üçüncü Bölüm: Denikin'in Taarruzları ve Nihai Çöküş....495
Dördüncü Bölüm: Kurtarılmış Bölgelerde Mahnocuların Tutumu....541
Beşinci Bölüm: Vrangel'in Taarruzu. - Bozguna Uğrayışı....570
Altıncı Bölüm: Bolşeviklerin Mahnoculara ve Anarşistlere Karşı Üçüncü ve Son Savaşı....580
Yedinci Bölüm: Mahno'nun ve Kimi Yoldaşlarının Akıbeti....599
Sonsöz....599
Sekizinci Bölüm: Mahnovşçina'nın Dünya Emekçilerine Vasiyeti....622
Sonuçlar: I....624
II....631

YAYINCININ NOTU

Elinizdeki basım 1947'de Volin'in Dostları'nın yayımladığı özgün baskıyı ve uzun süre bilinmeden kalmış ve neden sonra oğlu Léo tarafından bulunmuş sonuç bölümlerini temel almaktadır.

Volin

Vsevolod Mihayloviç Eyhenbaum –daha çok bilinen müstear adıyla Volin– 11 Ağustos 1882 tarihinde Novgorod vilayetinde doğdu.

Hali vakti yerinde olan ailesi –hem babası, hem de annesi hekimdi– ona ciddi bir eğitim sağladı. Çocukluklarından itibaren, erkek kardeşi Boris'le birlikte kendilerine Almanca ve Fransızca öğreten mürebbiyelere emanet edildiler; mürebbiyeler onlara ciddi bir eğitim verdi, her ikisi de bu dilleri Rusça kadar rahat konuşur hale geldiler. Vsevolod daha sonra Voronej ortaokuluna gönderildi ve orta öğrenimini orada bitirdi. Liseden sonra Sankt Peterburg Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırdıysa da, Sosyalist-Devrimci düşüncenin cazibesine kapılarak kısa süre sonra öğrenimi bıraktı. Bu da onun 1905 yılı olaylarında aktif bir rol almasına neden oldu.

Çar polisi tarafından tutuklanıp cezaevine atılması, ardından da idari bir tedbir olarak sürgüne gönderilmesi bu büyük halk hareketi nedeniyle oldu. 1907'de sürgünden kaçarak Fransa'ya ulaşmayı başardı.

Sosyal hareketle ilgili bilgilerini Paris'te geliştirdi. Bu arada değişik Rus sığınmacı çevrelerine gidip gelmeyi sürdürdü. A. A. Karelin'in etkisiyle Sosyalist-Devrimci partiden ayrıldı ve göçmen Rus anarşist gruplarıyla ilgilenmeye başladı.

1913'te Uluslararası Eylem Komitesi üyesi oldu ve eli kulağındaki savaş tehlikesine karşı Fransız propagandasına katıldı. Faaliyeti 1915'te Viviani-Millerand hükümetinin dikkatini çekti; tutuklandı, savaş sonuna kadar bir toplama kampında tutuldu, sonra da sınırdışı

edilmesine karar verildi. Bunu haber alan Volin saklandı ve Fransız yoldaşların yardımıyla Bordeaux'ya giderek onu ABD'ye götürecek bir yolcu vapuruna tayfa olarak binmeyi başardı. Karısını ve dört çocuğunu Fransa'da bıraktı.

Volin, aylardır, Amerika'ya, anarko-sendikalist bir haftalık yayın olan *Golos Truda*'ya ("Emeğin Sesi") Paris yazıları gönderiyordu. Bu yayın, ABD ve Kanada'daki Rus İşçi Birlikleri Federasyonu'nun resmi organıydı (Federasyon daha o zamanlar alabildiğine güçlüydü zira 10 bini aşkın üyesi vardı).

Volin'i çok sıcak karşıladılar, zira Federasyon'un konferans verecek bir insana, hatibe ihtiyacı vardı. Hemen işe koyuldu ve onun işbirliğinden herkes son derece memnun kaldı; 1905 olayları sırasında Rus basınında da belirtildiği üzere Volin çok iyi bir hatipti. Son derece kolay anlatışı, sözündeki ikna edici ton, imgelerle dolu ve renkli dilinin zarafeti, düşüncesindeki heyecan ve yükseliş, konferanslarına koşa koşa gelen kitleleri ona bağlıyordu. (Nitekim ABD'deki Rus işçi çevrelerinde son derece kalıcı bir iz bırakmıştır.)

Golos Truda'nın yazı kurulu, bu haftalık dergiyi devrimin uğultularının geldiği Sankt Peterburg'a taşımak üzere, Volin'le birlikte 1917'de Rusya'ya hareket etti.

O sıralar, Avrupa'da kalmış Rus anarşistleri (bunlar Kropotkin'in fikirlerinin etkisindeydiler) ile Amerika'ya göç edenler arasında Sankt Peterburg'da bir birleşme çalışması oluşuyordu. Bu önce bir bildiride ifadesini buldu, ardından Petrograd Anarko-Sendikalist Propaganda Birliği adını alan ve Amerika'daki yayının bir uzantısı olarak görülen *Golos Truda*'nın yayımlanmasına karar veren bir örgütlenme doğdu. Volin, derginin redaktörü seçildi. Ekim hükümet darbesinden sonra *Golos Truda* günlük yayımlanır oldu ve Volin'in yanında bir yazı kurulu oluştu. Ancak o Brest-Litovsk barış görüşmelerinin kesilmesinden sonra gazeteden ayrıldı.

Volin, Fransa'dan kaçtığından beri görmediği ve bin bir badireyi atlatarak Rusya'ya ulaşmayı başarmış olan karısı ve çocuklarını bulacağını bildiği Bobrov'a gitti. Bobrov'da, şehir Sovyeti'nin halk eğitiminden sorumlu bölümünde çalışan Volin'in hedefi halkın devrimci olayları kavramasıydı. Kısa süre sonra, bölgenin gazetesi *Nabat*'a (Alarm Zili) geçti ve Kursk Konferansı'nı düzenleyenlere katıldı. Konferansta kabul edilecek kararları kaleme almakla ve bütün anarşist meşrep ve eğilimleri için kabul edilebilir olması gereken ve tümünün tek bir örgütte çalışabilmesine olanak verecek bir bildiriyi hazırlamakla görevlendirildi. Bütün anarşistlerce kabul edilebilecek

bir programın kaleme alınması olgusu, Volin'in sendikalist, komünist ve bireyci eğilimleri birleştirecek "Anarşist Sentez" fikrini dile getirmesine yol açtı; zira onun görüşüne göre, bu eğilimler anarşizmin üç görünümünden başka bir şey değildi. İkinci Konferanstan sonra Volin Moskova'dan ayrılarak merkez organ olan (çünkü Nabat'ın bölgesel basımları da vardı) Kursk'taki *Nabat*'da çalışmaya döndü. Politik hoşgörü döneminde bulunuluyordu. Gazetenin redaksiyonundan sorumlu olan Volin bu görevini yerine getirmek için var gücüyle çalıştı. Ancak Bolşevik gericilik döneminin başlamasıyla özgür basın yasaklandı, anarşistler yakalanıp tutuklandı. İşte Volin'in Mahnocu harekete giriş tarihi bu ana rastlar.

İsyan ordusu bir kültür ve eğitim koluna sahip olduğundan, Volin bu kolun başına geçti ve mitingler, konferanslar, görüşmeler, halka öğütler, bildiriler, afişler ve Mahnocuların istediği diğer her türlü yayının basım işlerini düzenlemekle görevlendirildi. 1919'da Mahno, Volin'i İsyan Askeri Konseyi başkanı seçtirdi; altı ay boyunca bu görevde kendini paralarcasına çalıştı. Görevi olaylarla kesintiye uğradı. Tifüsle boğuşurken 14. Kızıl Ordu tarafından tutuklanarak Moskova'ya götürüldü ve Çeka'ya teslim edildi. Bolşevik hükümet ile Mahno arasındaki askeri anlaşma sayesinde ve Mahno'nun talebi üzerine Ekim 1920'de serbest bırakıldı.

Harkov'a gitti ve *Nabat* Konfederasyonu ile birlikte 25 Aralık'ta toplanacak Anarşist Kongresi hazırlıklarına katıldı. Bu kongre arifesinde Bolşevikler Volin'i ve Mahno ile birlikte çalışmış bir dizi anarşisti tutuklattı. Anarşist hareket korkunç bir baskıyla un ufak edildi ve Mahno'nun ordusunun ele geçirilebilen bölümü kılıçtan geçirildi (bütün bunlar, yine de, ele geçirilemeyen Mahno'nun hâlâ başında yer aldığı isyancı direnişin yaklaşık iki yıl kadar daha süregitmesine engel olamadı). Harkov tutsakları Moskova'ya gönderildi. Volin, önce Butırka, ardından Lefortovo hapishanelerine konuldu. Bu hapishanelerde hepsi Çeka'nın iğrenç şiddetine uğradılar; on buçuk günlük bir açlık greviyle protestoları sürerken beklenmedik bir müdahale nedeniyle açlık grevine son verdiler: Profintern'in [Kızıl Sendikalar Enternasyonali] bir kongresine katılmak üzere gelmiş olan Avrupalı sendika delegeleri, ömür boyu sürgün koşuluyla [bu koşula uyulmaması durumunda ölüm cezası tehdidiyle] aralarında Volin'in de bulunduğu on tutuklunun özgürlüklerini sağladılar. Hepsi aileleriyle birlikte gitme olanağına sahip oldu.

Almanya'ya geçtikten sonra merkezi Berlin'de bulunan Özgür İşçi Birliği'nin yardımlarından yararlanan Volin, bu Birlik için yoğun

bir biçimde çalıştı; Birlik'in yayımladığı mükemmel *La Persécution contre l'anarchisme en Russie Soviétique* [Sovyet Rusya'da Anarşizme Yönelik Zulüm] broşürünü kaleme aldı, Pyotr Arşinov'un *İstoriya Mahnovskaya dvijeniya* [Mahnocu Hareketin Tarihi] kitabının çevirisini yaptı. Bütün bu süreçte, anarşist sentezin organı olarak yayınlanan Rusça *Anarşist İşçi* adlı haftalık dergisini kürup yönetti.

Parlak hatip Sébastien Faure'un davetiyle görece daha rahat bir yaşama sahip olacağı Fransa'ya gelen Volin, bu eski militanın başlattığı *Encyclopédie anarchiste*'te [Anarşist Ansiklopedi] çalışmayı kabul etti. Ansiklopediye çoğu propaganda broşürü olarak ve yabancı basında, özellikle İspanya'da yeniden basılan dikkate değer incelemeler yazdı. İspanya'daki C.N.T.'nin* önerisi üzerine, onun için Fransızca bir gazete çıkartmayı kabul etti: *L'Espagne antifasciste* [Antifaşist İspanya].

Daha sonraları Paris'ten ayrılarak Nîmes'e, ardından Marsilya'ya yerleşti. İkinci Dünya Savaşı sırasında Marsilya'daydı ve Nazi ordularının Fransa'yı işgalinin sonuçlarından haklı olarak kaygı duydu, zira Hitler karşıtı bir anarşist ve Rus'tu. Mucizevî bir rastlantıyla kendisini tehdit eden felaketten kurtuldu. Ancak savaştan kaynaklanan sefaletin pençesinden kaçamadı: Yoksunluk önce onu bedenen zayıflattı, ardından ağır bir veremle boğuşmak zorunda kaldı ve 18 Eylül 1945'te Paris'te Laennec hastanesinde yaşama gözlerini yumdu. Dostlarının geniş biçimde katıldığı bir törenle Père-Lachaise mezarlığının krematoryumunda yakıldı.

Marsilya'daki uzun süreli oturumu boyunca bu çok önem verdiği *Révolution inconnue* [Bilinmeyen Devrim] kitabını tamamlamaya zamanı oldu; kardeşçe bağlılığımız bugün size onu sunma olanağı veriyor.

"VOLİN'in DOSTLARI"

Not: Umuyoruz ki pek uzak olmayan bir gelecekte *Révolution inconnue*'nün ikinci cildini yayımlayacağız. Bu cilt elinizdeki eserin sonuç kısmını, çok yeni elimize geçtiği için burada veremediğimiz ek belgeleri içerecek ve ayrıca bu cilde hiç basılmamış incelemelerini ve hatta tükenmiş broşürlerinin kimilerinin yeni basımlarını ekleyeceğiz.

---

* *Confederación Nacional Del Trabajo*: 1910'da Barselona'da kurulmuş, anarko-sendikalist çizgide, AIT (Uluslararası Emekçiler Birliği) üyesi güçlü bir özerk işçi sendikaları konfederasyonu. (ç.n.)

Bu kitap vicdani bir ödevdir.

Giriş

ZORUNLU BİRKAÇ ÖN NOT

1. Rus Devrimi dendiğinde şunlar anlaşılabilir: Ya Dekabristlerin [Aralıkçılar] ayaklanmasından günümüze kadar süregelen bütün devrimci hareket; ya yalnızca 1905 ve 1917 yıllarındaki iki ardışık sarsıntı; ya da nihayet, sadece, 1917 büyük patlaması. İncelememizde Rus Devrimi hareketin bütünü (ilk yorum) anlamına gelecektir.

Bu yaklaşım okurun gerek olayların birbirine eklemlenmesini ve bütününü, gerekse SSCB'deki bugünkü durumu anlamasına olanak verecek biricik yöntemdir.

2. Rus Devrimi'nin az çok eksiksiz bir tarihi bir ciltten daha fazlasını gerektirir. Bu, ancak uzun soluklu bir eser olabilir ve aslında gelecekteki tarihçilerin işi olsa gerektir. Burada söz konusu olan az çok özet bir incelemeden ibarettir ve amacı şu şekilde dile getirilebilir: a) hareketin bütününün anlaşılmasını sağlamak; b) hareketin yurtdışında pek az bilinen veya bilinmeyen aslî öğelerinin altını çizmek; c) kimi değerlendirmelere ve çıkarsamalara olanak vermek.

Bununla birlikte, eser ilerledikçe, gitgide daha kapsamlı ve ayrıntılı hale gelecektir. Özellikle 1905 ve 1917 sarsıntılarının işlendiği bölümlerde okur şimdiye kadar bilinmeyen çok sayıda ayrıntılı bilgi ve şimdiye kadar yayınlanmamış zengin belgeler bulacaktır.

3. Burada kesinlikle hesaba katmamız gereken bir zorluk var: Rusya ile Batı Avrupa'nın genel evrimi arasındaki farklılık. Açık söylemek gerekirse, yapılması gereken, Rus Devrimi'nin sergilenmesinden önce ülkenin genel bir tarihsel incelemesinin yapılması veya daha da iyisi Rus Devrimi'nin bu çerçevenin içine yerleştirilmesidir. Ne var ki, böylesi bir görev, konumuzun sınırlarını fazlasıyla aşar. Bu engeli aşmak için, gerekli gördükçe okura birtakım tarihsel kavramları açıklayacağız.

Önsöz

Her devrim, değişik eğilimdeki çok sayıda yazar tarafından ve farklı dönemlerde yakından incelense bile, özünde büyük bir Bilinmeyen olarak kalır. Yüzyıllar geçer ve zaman zaman eski altüstlüklerin kalıntılarını karıştırarak hâlâ ve her zaman o güne dek gün yüzü görmemiş olguları ve belgeleri keşfeden birtakım insanlar çıkar. Çoğu zaman bu keşifler, kesin kabul ettiğimiz bilgilerimizi ve fikirlerimizi alaşağı eder. Kropotkin ve Jaurès, o çağı tereddütsüz aydınlatan, o zamana kadar bilinmeyen birtakım öğeleri enkaz yığınının içinden çıkardıklarında 1789 Fransız Devrimi üzerine yazılmış bir dizi eser vardı! Nitekim Jaurès Büyük Devrim'in muazzam arşivlerinin henüz pek az işlendiğini vurgulamadı mı?

Genel olarak henüz bir Devrim'in nasıl inceleneceği bilinmiyor (tıpkı bir halkın tarihinin nasıl yazılacağının bilinmediği gibi). Öte yandan deneyimli ve bilinçli de olsa birtakım yazarlar öyle hatalar yapıyorlar ve insanı çileden çıkaran ihmallerde bulunuyorlar ki okurların olan-biteni doğru anlaması olanaksız hale geliyor. Örneğin çarpıcı olguları ve olayları, yani herkesin gözleri önünde cereyan edenleri, debdebeli "devrimci panayır"ı dibine kadar inceler ve bolca sergilerken, sessizce, Devrim'in derinliklerinde, "panayır"ın kenarında olan bitenleri ise küçümsüyor ve yok sayıyorlar. Çok çok yorumlarında çoğu kez hataya düştükleri veya hesaplı davrandıkları kuşkulu birtakım tanıklıklara dayanarak laf arasında bunlardan birkaç kelimeyle söz ediyorlar. Oysa önemli

olan ve olayları ve hatta dönemi gerçekten aydınlatan ise tam da bu açığa çıkmamış olgulardır.

Öte yandan, Devrim'deki olayları ele alan anahtar bilimler –iktisat, sosyoloji, psikoloji–, gelişmemiş halde olduklarından, olan-biteni uygun biçimde kavrayıp açıklama yeteneğinden hâlihazırda yoksundurlar.

Hepsi bu da değil. Saf "aktarım" açısından bile, ne denli büyük boşluklar var! Devrim'in korkunç girdabında, her an açılıp kapanan muazzam çatlakların yuttuğu bir yığın olgu, belki de ilelebet bulunamadan kalır. Bir Devrim'i yaşayanlar, fırtınanın öyle ya da böyle önüne kattığı o milyonlarca insan, gördüklerini, öğrendiklerini, düşündüklerini veya yaşadıklarını ne yazık ki sonraki kuşaklar için kaydetme çabasını göstermezler.

Nihayet altını çizmek istediğim bir neden daha var: Birkaç istisna dışında, birtakım notlar bırakan ender tanıklar ve ayrıca Tarihçi Baylar, iğrenç bir taraflılığa sahipler. Her biri, bir Devrim'de kişisel bir tezi destekleyebilecek veya bir dogmaya, bir partiye, bir kasta yararlı olabilecek birtakım öğeler arar ve bolca da bulur. Her biri, buna aykırı olan her şeyi özenli bir biçimde gizleyip bertaraf eder. Teorilerinin böldüğü devrimciler bile, şu veya bu öğreti ile tam olarak uyuşmayan yanları saklamaya veya çarpıtmaya çaba gösterir.

Kısaca gayri-ciddi diyebileceğimiz, şaşırtıcı sayıdaki eserden söz bile etmeyelim.

Özcesi bu durumda kim sadece hakikati ortaya çıkarmaya çalışacaktır? Hiç kimse ya da hemen hemen hiç kimse! Bir Devrim hakkında hemen hemen kitap sayısı kadar anlatımın olmasında ve özünde Devrimin bilinemez kalmasında şaşırtıcı ne olabilir?

Oysa gelecekteki altüst oluşun filizlerini içinde taşıyan da işte bu gizlenmiş Devrim'dir. Her kim ki bunu aktif biçimde yaşamayı düşünür veya ondaki olayları basiretli bir biçimde izlemek ister, işte o bu Bilinmeyen'i "keşfetmek" ve onu dikkatle incelemek zorundadır.

Yazara gelince, onun görevi araştırmacıya önüne koyduğu ödevde yardımcı olmaktır.

Elinizdeki kitapta, bu Bilinmeyen Devrim, Rus Devrimi'dir: Politikacılar veya tescilli yazarlar tarafından birçok defa ele alınmış olan Rus Devrimi değil, –bizzat bunlar tarafından– göz ardı edilmiş

veya ustaca saptırılmış veya hatta çarpıtılmış olan Rus Devrimi: Bilinmeyen Devrim.

Rus Devrimi ile ilgili birkaç kitabın sayfalarını karıştırın. Şimdiye kadar hemen hemen hepsi ister öğretisel, ister politik, isterse kişisel olsun az çok ilgili birtakım insanlar tarafından kaleme alınmıştır. Yazarın "Beyaz", "demokrat", "sosyalist, "Stalinci" veya "Troçkici" olmasına bağlı olarak her şey farklı görünür. Gerçekliğin kendisi bile anlatıcının keyfine göre biçimlenir. Gerçeği ne denli tespit etmeye çalışsanız da bunu başaramazsınız. Zira yazarlar, her defasında, kendi fikirlerine denk düşmüyorsa, kendilerini ilgilendirmiyorsa veya işlerine gelmiyorsa çok önemli birtakım olayları sessizce geçiştirmişlerdir.

Doğrusu bu ya, elinizdeki kitabın büyük bölümünü şimdiye kadar yayımlanmamış –oysa son derece örnek oluşturucu– olan bu belgeler oluşturuyor kesin olarak. Ne abartarak, ne de böbürlenerek, yazar şu görüşü ileri sürmeye cüret ediyor: Bu kitaptaki bilgilerin farkında olmayan kişi, büyük öneme sahip çok sayıda olgu konusunda cahil kalacaktır.

Temel bir sorun bize önceki devrimlerden miras kalmıştır: Özellikle 1789 Devrimi'ni ve 1917 Devrimi'ni kastediyorum: Büyük ölçüde zulme karşı dikilmiş, güçlü Özgürlük rüzgârının harekete geçirdiği ve Özgürlüğü ana hedefleri ilan etmiş bu devrimler neden egemen ve ayrıcalıklı başka katmanların uyguladığı yeni bir diktatörlüğün, halk kitlelerinin yeni bir köleliğinin içine yuvarlandı? Bir devrimin bu hazin sonucu bertaraf etmesine olanak verecek koşullar nelerdir? Bu son, daha uzun zaman, bir tür tarihsel kader mi olacak yoksa birtakım geçici öğelere ve hatta bundan böyle aşılabilecek birtakım hatalara ve eksiklere mi bağlı olacak? Hata ve eksikliklerden kaynaklandıysa, önümüzdeki devrimleri daha şimdiden tehdit eden tehlikeyi ortadan kaldırmanın araçları nelerdir? Bunu aşma umuduna izin var mı?

Yazarın kanısına göre, çözüm için gerekli malzemeyi sağlayarak sorunun anahtarını bize verecek olan tam da bu bilinmeyen –ve bilinçli olarak gizlenmiş– öğelerdir. Elinizdeki kitap, kesin ve tartışma götürmez olgular yardımıyla bu sorunu aydınlatma yolunda bir girişimdir.

Yazar 1917 Devrimi'ni (1905 Devrimi'ni de) yaşadı. Ona aktif bir biçimde katıldı. Gerçek olguları tam bir nesnellik içinde sergileyip

incelemek istiyor. Tek kaygısı bu. Böyle bir kaygısı olmasaydı, bu kitabı yazmayı aklından bile geçirmezdi.

Bu açık yürekli sergileme ve tarafsız analiz kaygısına, yazarın ideolojik konumu da olanak vermektedir. 1908'den itibaren yazar hiçbir politik partiye üye değildir. Kişisel görüşleri bakımından yazar liberter akıma sempati duyar. Kendisine nesnel olma lüksünü tanıyabilir zira, bir liberter olarak, hakikate ihanet etmekte hiçbir çıkarı, "göz boyamak" için hiçbir nedeni yoktur: Ne iktidarla, ne yönetici herhangi bir görevle, ne birtakım ayrıcalıklarla ne de hatta "ne pahasına olursa olsun" bir öğretinin galebe çalmasıyla ilgilenmiyor. Aradığı tek şey hakikati tespit etmektir, zira verimli olan sadece hakikattir. Tutkusu, biricik arzusu gerçek olguların ışığında olayları anlaşılır kılmaktır, zira sadece böylesi bir anlayış doğru ve yararlı birtakım sonuçlar formüle etmeye olanak verir.

Her devrim gibi Rus Devrimi de bilinmeyen, hatta kuşku bile duyulmayan olgular hazinesine sahiptir.

Bu inceleme, bir gün, bu muazzam zenginlikleri dürüst bir biçimde ve tam bir bağımsızlık içinde keşfetmek istemiş, bunu yapabilmiş, yapmayı bilmiş olan yazarların yanında mütevazı yerini almak iddiasındadır.

Birinci Kitap

Devrim'in Doğuşu, Büyümesi ve Zaferi (1825-1917)

Birinci Kısım

Ön Koşullar (1825-1905)

Birinci Bölüm

XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya Devrim'in Doğuşu

GENEL GÖRÜNÜM. – Ülkenin muazzam genişliği, dağınık, birbirinden kopuk ve dolayısıyla tâbi kılınması o denli kolay bir nüfus, iki yüzyıl süren Moğol işgali, sürekli savaşlar, birtakım karışıklıklar ve diğer olumsuz etkenler, Rusya'nın diğer Avrupa ülkelerine göre politik, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan büyük ölçüde geri kalmasının nedenleri oldu.

Politik bakımdan, Rusya XIX. yüzyıla geniş bir toprak ve asker aristokrasisine, muktedir bir bürokrasiye, kalabalık ve adanmış bir ruhban sınıfına ve ilkel koşullarda yaşayan, okuma-yazma bilmeyen, "küçük baba" çarın önünde secde eden 75 milyonluk bir köylü kitlesine dayanan bir mutlak monarşi (otokrat "çar") rejiminde girdi.

Ekonomik bakımdan, ülke o dönemde, bir tür tarımsal feodalite aşamasında bulunuyordu. İki başkent (Sankt Peterburg ve Moskova) ve güneydeki birkaçı dışında şehirler pek az gelişmişti. Ticaret ve özellikle sanayi sürünüyordu. Ulusal ekonominin asıl temeli, nüfusun %95'inin yaşam kaynağı olan tarıma dayanıyordu. Ne var ki toprak, dolaysız üreticilere, yani köylülere ait değildi; toprağın sahibi devlet ya da büyük toprak sahipleri, "pomeşçikler"di. Zo-

runlu olarak toprağa ve şahsen mal sahibine bağlı olan köylüler, mal sahibinin *serf*leriydi. En büyük tarım arazilerinin sahipleri atalarından miras olarak edindikleri gerçek *fief*lere sahiptiler ki onlar da bunları "ilk mal sahibi" hükümdardan, kendisine yaptıkları (askeri, idari veya diğer) hizmetler karşılığı olarak almışlardı. "Senyör" serflerinin yaşam veya ölümü üzerinde kafar hakkına da sahipti. Onları yalnızca köleler gibi çalıştırmakla kalmıyor, aynı zamanda onları satabiliyor, cezalandırabiliyor, onlara zulmedebiliyor (hatta herhangi bir yaptırımla karşılaşmadan öldürebiliyordu). 75 milyon insanın bu serfliği, bu köleliği devletin ekonomik temelini oluşturuyordu.

Böylesi bir "toplum"da *sosyal örgütlenme*den zar zor da olsa söz edilebilir mi? Yukarıda mutlak efendiler: Çar, kalabalık akrabaları, şatafatlı sarayı, yüksek soylular, yüksek bürokrasi, askeri kast, yüksek ruhban sınıfı. Aşağıda köleler: Herhangi bir medeni yaşam kavramı, herhangi bir hakkı, herhangi bir özgürlüğü olmayan kırların köylü-serfleri ve kentlerin aşağı tabakaları. Bu ikisi arasında, birkaç ara tabaka: Renksiz ve önemsiz esnaflar, devlet memurları, müstahdemler, zanaatkârlar vs.

Açıktır ki bu toplumun kültür düzeyi pek yüksek değildi. Bununla birlikte daha o dönem için bile *önemli bir yedek güç kendini gösteriyordu*: Kentlerdeki ve kırsal kesimdeki eğitimsiz ve yoksul çalışan halk ile eğitim ve öğretimi oldukça ileri ayrıcalıklı tabakalar arasında –ileride söz etmemiz gerekecek olan– çarpıcı bir karşıtlık vardı.

Köylü kitlelerinin serflik durumu ülkenin kanayan yarasıydı. Daha 18. yüzyıl sonlarına doğru soylu ve yüksek bir anlayışa sahip kimi insanlar bu dehşete karşı protestolarını ortaya koydular. Bu cesur davranışlarının bedelini ağır ödediler. Öte yandan köylüler de efendilerine karşı daha sık başkaldırıyorlardı. Az çok bireysel, (ölçüyü aşan filan veya falan senyöre karşı) yerel bir dizi ayaklanma bir yana, köylü kitleleri, 17. yüzyılda (Razin ayaklanması) ve 18. yüzyılda (Pugaçov ayaklanması) büyük çaplı iki isyan hareketi yarattılar; her iki hareket de başarısızlığa uğradıysa da çarlık hükümetini ciddi zorluklarla yüz yüze getirdi ve tüm sistemi sarstı. Yine de kendiliğinden gelişen ve bilinçli olmaktan uzak olan bu iki hareket özellikle dolaysız düşmana yönelmişti: Toprak soyluluğu, kent aristokrasisi ve yozlaşmış idare. Daha adil ve insanca başka bir sistemle değiştirmek üzere bir bütün olarak sosyal sistemi ortadan

kaldırmaya yönelik hiçbir genel fikir dile getirilmedi. İzleyen süreçte de hükümet, hile ve zor kullanarak, ruhban sınıfının ve diğer gerici öğelerin yardımıyla köylülerin "psikolojik olarak" gözünü boyamayı başardı; öyle ki az çok yaygın her türlü isyan eylemi uzunca bir süre olanaksız hale geldi.

AÇIKÇA DEVRİMCİ İLK HAREKET: "DEKABRİSTLER" [ARALIKÇILAR] (1825). - Rejime yönelik bilinçli ilk devrimci hareket, programı sosyal olarak serfliğin yıkılmasına, politik olarak da bir cumhuriyetin veya en azından meşrutî bir rejimin kurulmasına giden hareket, 1825'te, I. Aleksandr doğrudan halef bırakmaksızın öldüğünde, kardeşi Konstantin tarafından reddedilen imparatorluk tacı diğer kardeşi Nikolay'ın başına konulduğunda ortaya çıktı.

Hareket bizzat ezilen sınıfların değil, ayrıcalıklı çevrelerin içinden doğdu. Saltanat içindeki tereddütlerden yararlanan konspiratörler, uzun zamandır hazırlanıp olgunlaşmış projelerini uygulamaya koydular. Sankt Peterburg'da patlak veren ayaklanmaya başkentteki birkaç alayı da sürüklediler. (Hareketin başında çarlık ordusu subayları vardı.) Ayaklanma, Senato Meydanı'nda, isyancılar ile hükümete sadık kalmış birlikler arasındaki kısa bir çatışmadan sonra bastırıldı. Taşradaki birkaç girişim de daha başlayamadan ezildi.

Ayaklanmadan alabildiğine etkilenen yeni çar I. Nikolay, soruşturmayı bizzat yürüttü. Soruşturma olabildiğince özenli bir biçimde yapıldı. Hareketin en uzak ve en platonik sempatizanları bile araştırılarak ortaya çıkarılmaya çalışıldı. "Örnek" olması istenen bastırma harekâtı kesin oldu, hatta zalimliğe kadar vardırıldı. Hareketin 5 ana önderi idam edildi; yüzlerce insan hapse atıldı, sürgüne gönderildi ya da ülkeden sınır dışı edildi. Ayaklanma Aralık ayında (Rusça *Dekabr*) olduğundan hareketi gerçekleştirenler *Dekabristler* (Aralıkçılar) olarak adlandırıldı. Hemen hemen hepsi soylu sınıfına veya diğer ayrıcalıklı sınıflara mensuptu. Hemen hemen hepsi yüksek eğitim ve öğretime sahipti. Alabildiğine anlayışlı ve duyarlı bir yüreğe sahip bu insanlar, halkın adaletsiz ve keyfi bir rejimde, cehalet, sefalet ve kölelik içinde yitip gitmesini görmekten acı duyuyorlardı. 18. yüzyıldaki öncülerinin protestolarını benimseyerek bunu eyleme dönüştürdüler. Hareketlerine gerekli ivmeyi kazandıran, esas olarak birçoğunun 1812 savaşından sonra Fransa'da geçirdikleri günler ve böylece Avrupa uygarlığının göreceli olarak yüksek düzeyi ile Rus halk yaşamının barbar halini

karşılaştırma olanağını bulmaları oldu. Bunlar, kendi vatandaşlarını ezen geri kalmış politik ve sosyal sisteme karşı mücadele etme yönünde kesin bir kararlılıkla ülkelerine döndüler. Davalarına eğitimli birçok insanı kazandırdılar. Hareketin önderlerinden biri, Pestel, programında ucundan kıyısından sosyalist fikirleri geliştirdi. Ünlü şair Puşkin (doğumu 1799) üye olmamakla birlikte harekete sempati duyuyordu.

İsyan bastırılır bastırılmaz yeni çar I. Nikolay, kapıldığı korkuyla, Rus devletinin despotik, bürokratik ve polis rejimini en uç noktasına kadar götürdü.

ÇAR EFSANESİ; RUS PARADOKSU –Şu noktayı vurgulamak yerinde olacak ki, köylülerin bir yandan efendilerine ve kendilerini ezenlere karşı isyanları ile diğer yanda "küçük baba çar"a duydukları körcesine saygı arasında hiçbir çelişki yoktur. Köylü hareketleri, söylediğimiz gibi, her zaman *doğrudan* ezenlere karşı yöneltilmiştir: Mülk sahiplerine ("pomeşçikler"e), soylulara, devlet memurlarına, polise. En yüksek ayrıcalıklı ve bir numaralı soylu, soyluların ve ayrıcalıklıların en büyük koruyucusu olan çarın şahsında, çarlık rejiminin kendisinde taşıdığı en derindeki kötülüğü araştırma fikri, köylülerin aklına hiçbir zaman gelmiyordu. Çarı, devletin ağır kaderini güvenli bir limana ulaştıracak bir tür put, basit fanilerin, onların küçük çıkar ve zayıflıklarının üzerinde yer alan üst bir varlık olarak görüyorlardı. Yetkililer, devlet memurları ve özellikle papazlar, kafalarına bu fikri sokmak için ellerinden gelen çabayı gösteriyorlardı. Köylüler de gitgide sarsılmaz biçimde inanılan bu efsaneyi kabullenmek zorunda kaldılar: Çar, diyorlardı, –onların, kendi "Evlatları"nın– iyiliğinden başka bir şey istemiyordu; ne var ki haklarını ve ayrıcalıklarını korumaktan başka bir şey gözetmeyen ayrıcalıklı ara tabakalar, çar ile halkı arasına giriyor, böylece çarın halkının sefaletini öğrenmesini, birbirlerine yaklaşmalarını engelliyorlardı. (Köylüler, halk ile çar doğrudan doğruya görüşebilselerdi, ayrıcalıklılar tarafından geçici olarak kandırılmış olan çarın, hakikati göreceğine, kötü danışmanlardan ve her türlü ahlâksız soyludan kendini kurtaracağına, toprak emekçilerinin sefaletine eğileceğine, onları boyunduruklarından kurtaracağına ve aslında işleyenlerin hakkı olan bu güzel toprakları kendilerine, köylülere bırakacağına inanıyorlardı.) Nitekim köylüler, kimi zaman en zalim

efendilerine karşı isyan etmekle birlikte, umut ve tevekkül içinde, kendileriyle çar arasında örülmüş duvarın yıkılıp sosyal adaletin çar tarafından kurulacağı o günü bekliyor; dinsel mistisizmin yardımıyla bu bekleyiş ve acı çekme döneminin Tanrı tarafından bir ceza ve sınav olarak dayatıldığını düşünüyorlardı. Buna bir tür ilkel kadercilikle boyun eğiyorlardı.

Rus köylü kitlelerinin son derece karakteristik olan bu ruh hali, artan hoşnutsuzluğa ve gitgide sıklaşan bireysel veya yerel başkaldırı davranışlarına rağmen XIX. yüzyıl boyunca daha da güçlendi. *Köylülerin sabrı tükeniyordu. Yine de, bütünü itibariyle köylüler, daha da büyük bir tutkuyla "kurtarıcı" çarı bekliyorlardı.*

Bu "çar efsanesi", XIX. yüzyıl Rus halk yaşamının aslî olgusunu oluşturdu. Bunu görmezden gelerek gelişen olayları anlamak hiçbir zaman olanaklı değildir. Başka türlü gizemli olarak kalacak kimi olaylar okur bakımından bu efsane sayesinde açıklanabilir olacaktır. Biraz önce atıfta bulunduğumuz bu Rus paradoksunu artık daha anlaşılır kılacaktır; geçmişte bu paradoks Avrupalıların çoğunun aklını karıştırıyordu ve bu durum neredeyse 1917 devrimi arifesine kadar da sürdü: Bir yanda, halklarının özgür ve mutlu olmasını isteyen eğitimli, ileri, yaşadıkları çağın fikirlerinden haberdar olarak, emekçi sınıfların kurtuluşu için, demokrasi ve sosyalizm için mücadele eden insanlar; diğer yanda ise kurtuluşu için –pek önemli ve büyük çapta olmayan birkaç ayaklanma dışında– hiçbir şey yapmayan, putu ve hayali karşısında inatla secde eden, onun için kendilerini feda edenlerin davranışını bile anlamayan insanlar. Kayıtsız, hakikat karşısında kör, her türlü çağrıya sağır bu halk, ilk Hıristiyanların Mesih'i beklemesi gibi kurtarıcı çarı bekliyordu.[1]

1. XIX. yüzyıldan 1917 Devrimi arifesine kadar Rusya'daki bu durum ile 1789 Devrimi arifesinde XVIII. yüzyıl Fransa'sındaki durum arasında kimi benzerlikler bulunabilir. Ancak, elbette, kimi özellikler tamamıyla Rusya'ya özgüdür.

İkinci Bölüm

Baskı, Sopa ve İflas Yine de Evrim (1825-1855)

1825-1855 yılları I. Nikolay'ın hüküm sürdüğü dönem oldu. Devrimci açıdan, göze çarpan hiçbir işaret yoktu. Ancak, genel olarak, bu otuz yıl kimi önemli alanlara damgasını vurdu.

BÜROKRATİK BİR POLİS DEVLETİNİN KESİN KURULUŞU. - Tahta çıkışına Dekabrist ayaklanmanın yol açtığı I. Nikolay, en küçük bir liberalizm anlayışını daha tohum halindeyken boğabilmek amacıyla ülkeyi bir demir mengenede sıkıştırmaya koyuldu. Mutlakıyetçi rejimi en uç noktasına kadar güçlendirdi. Rusya'nın bürokratik bir polis devletine dönüşümünü tamamladı.

Yakın geçmişteki Fransız Devrimi ve ardından Avrupa'yı sarsan devrimci hareketler, onun için gerçek birer karabasandı. Nitekim birtakım olağanüstü korunma tedbirleri aldı.

Tüm nüfus sıkı bir gözetim altında tutuluyordu. Bürokrasinin, polisin, mahkemelerin keyfiliği artık hiçbir sınır tanımıyordu. Her türlü bağımsızlık fikri, polisin sert yumruğundan kendini sıyırma yönündeki her türlü girişim acımasızca bastırılıyordu.

Elbette ifade, toplanma, örgütlenme, vs özgürlüklerinin gölgesine bile rastlanmıyordu.

Sansür geçmişte rastlanmadık boyutlara ulaştı.

1831'de Polonya ayaklanması –görülmedik bir acımasızlıkla kanla boğulmuştur– ve uluslararası durum imparatoru ülkenin

askerileşmesini daha da güçlendirmeye yöneltti. Halkın yaşamı tıpkı kışladaymışçasına düzene konulmalıydı ve dayatılan disiplinden kaçmaya çalışan kim olursa olsun ağır bir cezaya çarptırılıyordu.

Bu çar unvanını hak etmişti: *Sopalı Nikolay*

KÖYLÜLER İÇİNDEKİ KAYNAMA –GENEL HOŞNUTSUZLUK.– Bütün bu tedbirlere rağmen –veya daha doğrusu bu tedbirler ve bunun çarın, gözlerini etrafına kapatması nedeniyle farkına varamadığı etkileri sayesinde– ülke (yani nüfusun kimi unsurları) her vesileyle hoşnutsuzluğunu göstermekten geri durmuyordu.

Öte yandan, özellikle kendilerini çarın baş desteği olarak gören ve çar tarafından üstüne titrenen toprak sahibi soylular, serflerin sömürüsünü ve iğrenç muamelelerini en küçük bir ceza alma korkusu olmaksızın en uç noktalara götürüyorlardı. Bu çerçevede sessiz ama gitgide daha canlı bir öfke köylüler arasında kendini hissettiriyordu. *Pomeşçik*'lere ve aynı zamanda yerel yetkililere karşı isyankâr davranışlar tehlikeli biçimde artıyordu. Baskı yöntemleri gitgide daha az etkili oluyordu.

Devlet memurlarının rüşvetçiliği, yeteneksizliği ve keyfiliği gitgide katlanılamaz haldeyken, "halka söz geçirebilmek" için onların desteğine ve sopasına gerek duyan çar ne bir şey görmek ne de duymak istiyordu. Olayların bu gidişatından acı çekenlerin öfkesi ise gitgide büyüyordu.

Toplumun zinde güçleri hareketsizliğini koruyordu. Sadece saçma olduğu kadar etkisiz de olan resmi işleyişe yer vardı.

Böylesi bir durum sistemin yakın bir gelecekte bütünüyle parçalanmasına doğru kaçınılmaz olarak ilerlerken, görünüşte güçlü olan kırbaç rejimi içten içe çürüyordu. Devasa imparatorluğun daha o sıralarda "ayakları kilden bir heykel"den farkı kalmamıştı.

Halkın gitgide daha geniş tabakaları bunun farkına varıyordu.

Sürdürülmesi olanaksız sisteme karşı muhalefet fikri tüm topluma yayılıyordu.

İşte tam da bu sırada genç *aydın* tabakanın o olağanüstü –hızlı ve önemli– evrimi başladı.

AYDIN GENÇLİĞİN ATILIMI. – Rusya gibi alabildiğine büyük ve nüfusu hızla artan bir ülkede, gençlik nüfusun tüm sınıflarında kalabalıktı. Gençliğin genel olarak zihniyeti neydi?

Köylü gençliği bir yana koyarsak, az çok eğitimli genç kuşaklar ileri fikirleri savunuyordu. 19. yüzyıl ortasında gençler, köylülerin köleleştirilmesini kabul etmekte zorlanıyorlardı. Çarlık mutlakıyetçiliği de onlara gitgide daha katlanılmaz geliyordu. Hiçbir sansürün engellemeyi başaramadığı (tersine yasak olana ilgi daha da artıyordu) Batı dünyasının incelenmesi, düşüncelerini uyandırıyordu. Doğa bilimlerindeki ve materyalizmdeki atılım onları güçlü bir biçimde etkiliyordu. Öte yandan, insani ve yüce gönüllü ilkelerden esinlenen Rus edebiyatının, teyakkuz durumunu maharetle atlatmayı bildiği bu sansüre rağmen büyük bir ivme göstermesi ve gençlik üzerinde güçlü bir etki yaratması da işte tam da bu döneme denk gelmiştir.

Ekonomik bakımdansa serf emeği ve her türlü özgürlükten yoksunluk çağın acil gereklerine cevap veremiyordu.

Tüm bu nedenlerle, aydın tabaka –özellikle gençlik–, I. Nikolay'ın saltanatının sonlarına doğru, kendini teorik bakımdan özgürlüğüne kavuşmuş olarak buldu. Serfliğe ve mutlakıyetçiliğe kararlı biçimde karşı çıktı.

İşte ünlü nihilizm akımı, daha tutucu "babalar" ile açık bir biçimde daha ileri "oğullar" arasındaki keskin çatışma, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* romanında muhteşem biçimde resmettiği o çatışma, tam da bu sırada doğdu.

NİHİLİZM. - Yaklaşık yetmiş beş yıl önce Rus edebiyatında doğmuş ve Latince kökten geldiği için diğer dillere tercüme edilmeksizin geçmiş bu sözcüğe, Rusya dışında, alabildiğine yaygın ve son derece kökleşmiş bir yanlış anlama eşlik etmiştir.

Fransa'da ve diğer ülkelerde "*nihilizm*" denince genellikle Rusya'da icat edilmiş, orada çok sayıda örgütlü taraftara sahip olan veya olmuş olan *politik* ve *sosyal* bir devrimci öğreti anlaşılır. Bir "nihilist parti"den ve onun üyeleri olan "nihilistler"den yaygın biçimde söz edilir.

Bunlar doğru değildir.

Nihilizm terimi önce edebiyata, ardından da Rusçaya geçtiğimiz yüzyılın ortalarında ünlü romancı İvan Turgenyev (1818–1883) tarafından sokuldu. Romanlarından birinde, Turgenyev, 1850 yılı sonlarında Rus aydın gençleri arasında kendini göstermiş bir fikir akımını *–bir öğretiyi değil–* böyle niteledi. Sözcük başarı kazandı ve hızla dolaşıma girdi.

Bu fikir akımı esas itibariyle *felsefi* ve özellikle *ahlaki* bir karaktere sahipti. Etki alanı her zaman kısıtlı kaldı, aydın tabakanın ötesine hiçbir zaman geçmedi. Bu akımın tutumu her zaman *kişisel* ve *barışçıl* oldu; ama bu onun büyük bir bireysel başkaldırı soluğuyla harekete geçirilmesine ve tüm insanlık için bir mutluluk rüyasıyla yönlendirilmesine engel olmadı.

Yol açtığı hareket (bir hareketten söz edilebilirse) edebiyat ile *örf ve adetler* alanlarını aşmadı. Zaten o zamanki rejim koşullarında başka türlü bir hareket olanaklı da değildi. Ne var ki, bu iki alanda, yalnızca dile getirdiği değil, ama davranış kuralları olarak münferit biçimde uygulamaya çalıştığı mantıksal sonuçların hiçbirinde geri adım atmadı.

Bu sınırlar içinde, hareket, Rus gençliğini alabildiğine ileri birtakım genel anlayışlara götüren ve diğerlerinin yanı sıra, Rusya'nın 19. yüzyıl sonlarında haklı olarak gurur duyabileceği, eğitimli kadının özgürleşmesine varan manevi ve ahlaki bir evrimin yolunu açtı.

Tamamen felsefi ve bireysel olmakla birlikte, bu fikir akımı, geniş ölçüde insani ve kurtuluşçu ruhu sayesinde, ardından gelen ve gerçek bir devrimci, politik ve sosyal harekete varan sosyal görüşleri içinde filiz halinde taşıyordu. "*Nihilizm*" daha sonraları Avrupa'da yayılmış fikirlerin ve birtakım iç ve dış olayların etkisiyle ortaya çıkan bu harekete *zemin hazırladı.*

İşte "nihilist" akım, Rusya dışında, genel olarak daha sonraki, *somut* bir eylem programına ve hedefe sahip birtakım *partiler* veya *örgütlü* gruplar tarafından yürütülen bu hareketle karıştırılır.

Felsefi anlayış olarak, nihilizmin temeli, en geniş, hatta abartılı kabulüyle bir yandan *materyalizm,* diğer yandan *bireycilik*tir.

O sıralarda yayımlanmış olan Büchner'in (Alman materyalist felsefeci, 1824-1899) ünlü yapıtı *Madde ve Kuvvet*, Rusçaya çevrildi, gizlice taşbaskıyla çoğaltılıp, binlerce nüshası, büyük bir başarıyla, her türlü risk göze alınarak dağıtıldı. Bu kitap, o zamanlar Rus aydın gençliğinin gerçek kutsal kitabı haline geldi. Moleschott'un, Charles Darwin'in ve birçok yabancı materyalist ve doğa bilimci yazarın eserleri de büyük bir etki yarattı.

Materyalizm tartışmasız, mutlak bir hakikat olarak kabul edildi.

Materyalistler olarak nihilistler, hem dine karşı, hem de saf akla veya pozitif kanıta uymayan her şeye karşı, maddi gerçekliklerin veya doğrudan yararlı değerlerin dışında bulunan her şeye karşı,

nihayet manevi, duygusal, idealist alana ait her şeye karşı acımasız bir savaş yürüttüler.

Nihilistler, estetiği, güzelliği, konforu, manevi hazları, duygusal aşkı, iyi giyinmeyi, hoşa gitme arzusunu vs küçümsüyorlardı. Bu mantık silsilesi içinde, işi idealizmin bir tezahürü olarak sanatı topyekûn reddetmeye kadar vardırdılar. Büyük ideologları, genç yaşta bir kaza sonucu ölen parlak gazete yazarı Pisarev, makalelerinin birinde bir işçi ile bir sanatçı arasındaki paralelliğe ilişkin ünlü görüşünü ortaya attı. Herhangi bir kunduracının Rafael'den çok daha fazla saygıyı ve hayranlığı hak ettiğini ileri sürdü; zira kunduracı maddi ve yararlı nesneler üretirken Rafael'in eserleri hiçbir işe yaramıyordu. Yine Pisarev yazılarında, maddeci ve faydacı bakış açısıyla, büyük şair Puşkin'i tahtından indirmeye çaba harcıyordu. "Doğa bir tapınak değil, bir laboratuvardır ve insan doğada çalışmak için bulunur" der, Turgenyev'in andığımız romanındaki nihilist Bazarov.

Nihilistlerin yürüttüğü "acımasız savaş"tan söz ederken, bundan yalnızca edebi ve söze dayalı bir savaş anlaşılmalıdır, başka türlüsü değil. Nihilizm faaliyetini birkaç dergide ve birtakım aydın çevrelerinde fikirlerinin örtülü propagandasıyla sınırlıyordu. Bu propaganda da zaten alabildiğine zordu zira "yabancı sapkın akımlar"ı ve her türlü bağımsızlık düşüncesini kırıp geçiren çarlık sansürünü ve polisini hesaba katmak gerekiyordu. Nihilizmin "dışsal" tezahürleri, özellikle aşırı basit giyinme tarzından ve davranışlarda serbestlikten ibaretti. Nitekim nihilist kadınlar genellikle saçlarını kısa kestiriyor, çirkinleşmek ve güzelliği ve süsleri küçümsediklerini vurgulamak için burunlarının üzerine bir gözlük yerleştiriyor, güzel giysilere ve modaya meydan okumak üzere kaba saba elbiseler giyiyor, erkek gibi yürüyor ve cinsler arasındaki eşitliği ilan etmek ve yakıştırma kurallarını yok saydıklarını dışa vurmak üzere sigara içiyorlardı. Bu birkaç aşırılık, hareketin ciddi zemininden bir şey eksiltmiyordu. Başka türlü "dışa vurma"nın olanaksızlığı bunları açıklıyor ve geniş ölçüde haklı kılıyordu. Örf ve adet alanına gelince, nihilistler bu konuda mutlak bir bağnazlık gösteriyorlardı.

Ne var ki nihilizmin ana temeli, bir tür *özgül bireycilik* oldu.

Önceleri o zamanların Rusya'sında özgür düşünceyi ve bireyi ezen her şeye karşı güçlü bir doğal tepki olarak ortaya çıkan bu bireycilik, mutlak bir bireysel özgürlük adına, işi toplumun, ailenin, alışkanlıkların, göreneklerin, inançların, yerleşik kabullerin

vs insana dayattığı her türlü zorlamayı, her türlü zorunluluğu, her türlü engeli, her türlü geleneği reddetme noktasına vardırdı.

Kadın veya erkek bireyin, onun bağımsızlığına veya düşüncesinin özgürlüğüne zarar verebilecek her şeyden tam olarak özgürleşmesi: Nihilizmin temel fikri bu oldu. Bireyin tam bir özgürlük ve varlığının dokunulmazlığı kutsal hakkını savunuyordu.

Okur bu fikir akımının neden *nihilizm* olarak nitelendiğini anlayacaktır. Böylece bu ideolojinin taraftarlarının diğerleri için doğal ve kutsal olan şeylerden *hiç* (Latince: *nihil*) birini kabul etmedikleri söylenmek isteniyordu: Aile, toplum, din, gelenekler, vs. Bir nihiliste "Sizi çevreleyen ve sizin üzerinizde şu veya bu etkiye hakkı ve hatta ödevi olduğunu ileri süren şeylerden hangisini kabul ediyorsunuz, benimsiyorsunuz?" diye sorulduğunda alınacak cevap şu oluyordu: "*Hiç*" *(nihil)*. Dolayısıyla o "nihilist"ti.

Esas itibariyle bireysel ve felsefi karakterine (bireyin özgürlüğünü hüküm süren despotizme karşı savunmaktan çok soyut bir biçimde ileri sürüyordu) rağmen, nihilizm, söylediğimiz gibi, politik, ekonomik ve sosyal, somut kurtuluş için *gerçek ve dolaysız engele karşı mücadele zeminini hazırlayacaktı.*

Ancak bu mücadeleye nihilizmin kendisi girişmedi. "Bireyi fiilen kurtarmak için ne yapmalı?" sorusunu bile ortaya koymadı. Sonuna kadar saf ideolojik tartışmalar ve saf ahlaki icraatlar alanında kaldı. Bu diğer sorun, yani kurtuluş için dolaysız eylem sorunu, 1870-1880 yılları boyunca, bir sonraki kuşak tarafından ortaya konuldu. İlk devrimci ve sosyalist gruplar Rusya'da o sıralarda oluştu. *Eylem* başladı. Ancak eylemin bir zamanların "nihilizm"iyle ortak hiçbir yanı yoktu. Zaten "nihilizm" sözcüğünün kendisi de terk edildi. Rusçada tamamen tarihsel bir terim olarak, 1860-1870 yıllarındaki bir fikir hareketinin izi ve anısı olarak kaldı.

Yurtdışında "Bolşevizm" öncesi her türlü Rus devrimci hareketini "nihilizm" olarak adlandırma ve Rusya'da bir "nihilist" partiden söz etme alışkanlığı, dolayısıyla, Rusya'daki devrimci hareketlerin gerçek tarihini bilmemekten kaynaklanan bir hatadır.

SOPA REJİMİNİN İFLASI. –Alabildiğine gerici I. Nikolay yönetimi, gerçekliği ve zihinlerdeki kabarışı hesaba katmayı reddediyordu. Tam tersine hareketi bozguna uğratmak için bir gizli polis (ünlü Ohrana: Emniyet), özel bir jandarma birliği oluşturarak topluma meydan okuyordu.

Politik kovuşturmalar gerçek bir felaket haline geldi. Şunları hatırlayabiliriz: O zamanlarda Petraşevski'nin önderliğindeki kesinlikle zararsız sosyal etütler grubuna üye olduğu için genç Dostoyevski neredeyse idam ediliyordu –ve sürgünü boyladı–; ilk büyük Rus eleştirmen ve gazetecisi Belinski sesini zar zor duyurmayı başarıyordu; bir diğer büyük gazeteci Herzen ülkeden ayrılmak zorunda kaldı; Bakunin ve diğerleri gibi kararlı ve aktif devrimcilerin başına gelenlerden söz etmeye bile gerek yok.

Bütün bu baskılar, nedenleri pek derinde olan heyecanı yatıştırmayı kesinlikle başaramadı. Durumu iyileştirmeye de yetmedi. Çare olarak I. Nikolay bürokratik ve polisiye tedbirleri daha da sıkılaştırdı.

Bütün bunlar olurken Rusya Kırım Savaşı'na (1854-1855) sürüklendi. Bu da felaket oldu. Savaşın sonuçları, rejimin iflasını ve İmparatorluğun gerçek zayıflığını açık biçimde gösterdi. "Kilden ayaklar" ilk kez diz çöktü. (Elbette ortaya çıkan ders pek işe yaramadı.) Devletin politik ve sosyal yaraları ortaya çıkmış oldu.

Yenilgiye uğrayan I. Nikolay, savaşı yitirmenin hemen ardından, bu iflasın tamamen bilincinde, ancak buna karşı koyabilecek güçten yoksun olarak 1855'te öldü. Bu yenilginin sonucunda yaşadığı manevi sarsıntının ölümünü hızlandırdığı kabul edilebilir. Hatta yaygın olarak zehirle intihar ettiğinden bile söz edildi. İkna edici kanıtları olmamakla birlikte bu söylenti de oldukça akla yatkındır.

YİNE DE EVRİM. –Bu bölümü bitirmeden önce ve okurun devamını daha iyi anlayabilmesi için, genel olarak pek az bilinen bir nokta üzerinde durmak gerekiyor.

Tüm zayıflıklara ve engellere rağmen ülke, bu zaman zarfında, hızlı bir biçimde önemli teknik ve kültürel birtakım ilerlemeler gerçekleştirdi.

Kendini dayatan ekonomik gerekliliklerin itkisiyle "ulusal" sanayi doğdu ve beraberinde bir işçi sınıfının, bir "proletarya"nın doğumunu da getirdi. Kimi kentlerde büyük boyutlu birtakım fabrikalar kuruldu. Kimi limanlar kuruldu. Kömür, demir, altın vs madenler işletilmeye başlandı. İletişim yolları artırıldı ve iyileştirildi. Muazzam ülkenin iki başkentini, Sankt Peterburg ile Moskova'yı birleştiren ilk hızlı demiryolu inşa edildi. Bu demiryolu gerçek bir teknik sanat harikası oldu; iki kent arasındaki bölge, topografya bakımından böylesi bir inşaata elverişsizdi, toprak çoğu zaman

bataklıklardan oluşan pek sağlam olmayan bir zemindi ve demiryolunu taşıması zordu. Sankt Peterburg ile Moskova arasındaki mesafe, kuş uçuşu, yaklaşık 600 *verst* (yaklaşık 640 km) idi. Ne var ki rasyonel bir ekonomik inşaat açısından düz bir hat çizilmesi kesinlikle söz konusu olamazdı. Bu projeyle şahsen ilgilenen I. Nikolay'ın (demiryolunu devlet yaptırıyordu) birçok mühendisi maliyetleriyle birlikte plan yapıp kendisine sunmakla görevlendirdiği anlatılır. Bu mühendisler, durumdan yararlanarak çara, bir dizi dönemece sahip abartılı derecede karmaşık projeler sundular. 1. Durumun farkına varan Nikolay bunlara hızla bir göz attıktan sonra hepsini bir kenara koydu, eline bizzat kalem ve kâğıt aldı, iki nokta belirledi ve bunları bir doğruyla birleştirdikten sonra şöyle dedi: "İki nokta arasındaki en kısa yol bir doğrudur." Bu tartışmasız bir resmi emir oldu. Müteahhitlerin bunu uygulamaktan başka çareleri yoktu. Gerçekten dikkate değer bir ustalık göstererek bunu yaptılar. Elbette bu binlerce işçi için ezici, gayri insani zorluklara mal olan inanılmaz çabalar pahasına tamamlanan devasa bir iş oldu.

O zamandan beri "Nikolayevskaya" (Nikolay'ın) demiryolu, dünyadaki en önde gelenlerden biridir: Neredeyse kusursuz bir doğru hat halinde tam olarak 609 verstlik (yaklaşık 650 km) bir uzunluktadır.

Şuna da işaret etmeliyiz ki doğmakta olan işçi sınıfı, içinden geldiği ve "dışarıda" işi biter bitmez geri döndüğü kırla sıkı ilişkilerini hâlâ koruyordu. Zaten, efendilerinin toprağına bağlı köylüler, oradan nihai olarak ayrılıp gidemiyorlardı. Onları sanayi işlerinde istihdam etmek için, onların sahipleriyle birtakım özel düzenlemelere gitmek gerekiyordu. O zamanlar bir tür seyyar zanaatkârlar olan kentlerdeki gerçek işçiler, sınırlı bir topluluk oluşturuyordu. Dolayısıyla sözcüğün saf anlamıyla bir "proletarya" henüz söz konusu değildi. Yine de böylesi bir proletaryanın oluşumu için gerekli ivme verilmişti. İstikrarlı, sabit bir el emeği ihtiyacı, serfliğin ortadan kaldırılmasına kaçınılmaz olarak varan ivedi ekonomik nedenlerden biri oldu. İki veya üç kuşak sonra, diğer yerlerde olduğu gibi, Rusya'da da toprakla artık hiçbir bağı olmayan ücretliler sınıfı, gerçek sanayi proletaryası ortaya çıktı.

Kültürel alanda da hızlı bir ilerleme gerçekleşiyordu. Az çok varlıklı ebeveynler, çocuklarının eğitimli ve kültürlü olmasını istiyorlardı. Lise ve üniversite öğrencilerinin sayısındaki hızlı artış hükümeti, orta ve yüksek öğretim kurumlarının sayısını sürekli

çoğaltmaya mecbur bıraktı. Ekonomik ve teknik zorunluluklar, ülkedeki genel evrim, bunu gitgide daha da çok dayatıyordu. I. Nikolay'ın hüküm sürdüğü yılların sonlarına doğru Rusya'nın, kuruluş sırasıyla, Moskova'da, Dorpat'ta, Harkov'da, Kazan'da, Sankt Peterburg'da ve Kiev'de altı üniversitesi ve 10'a yakın teknik veya özel yüksek okulu vardı.

Dolayısıyla bütün Rusya'nın o zamanlar cahil, barbar, neredeyse yabanıl bir ülke olduğu yolundaki alabildiğine yaygın o efsaneye inanmamak gerekiyor. Cahil ve "yabanıl" olan hâlâ serfliği yaşayan nüfustu. Ne var ki kentlerde yaşayanların, kültürel açıdan, sözcüğün saf anlamıyla teknik kimi ayrıntılar istisna olmak üzere, Batılı mevkidaşlarından aşağı kalır hiçbir yanı yoktu. Aydın gençliğe gelince, bunlar, kimi açılardan, Avrupa'nın diğer ülkelerindeki gençlikten daha da ileri durumdaydı.

Bir yanda köle halkın varlığı ve zihniyeti ile diğer yanda ayrıcalıklı tabakaların kültür düzeyi arasındaki muazzam ve paradoksal farktan yeterince söz ettik.

Üçüncü Bölüm

Reformlar-Devrimin Yeniden Yükselişi "Çarlığın Yenilgisi" ve Devrimci Yenilgi Gericilik (1855-1881)

Ülkenin ve rejimin zor durumuna karşı koymak I. Nikolay'ın oğlu ve halefi çar II. Aleksandr'a düştü. Genel hoşnutsuzluk, ileri aydın tabakalarına baskı, köylü kitlelerinin ayaklanmasından duyulan korku ve nihayet dönemin ekonomik gereklilikleri, II. Aleksandr'ı, gerici çevrelerin gözü dönmüş direnişine rağmen, "safrayı atma"ya, kararlı biçimde reform yolunu tutmaya mecbur bıraktı. Tamamen bürokratik rejime ve yöneticilerin mutlak keyfiliğine son vermeyi kararlaştırdı. Hukuk sisteminde ciddi bir değişikliğe gitti. Özellikle de serflik rejimini hedef aldı.

1860 yılından itibaren, reformlar hızlı bir tempoda ve kesintisiz biçimde birbirini izledi: Serflik kaldırıldı (1861); devlet memurlarından oluşan eski devlet mahkemelerinin yerine seçimli bir jüriye sahip asliye mahkemeleri kuruldu (1864); 1864'te kentlerde ve kırda kamu yaşamının belli alanlarında (kimi eğitim dalları, sağlık, ulaşım vs) *self-government* [metinde İngilizce] hakkına sahip yerel özyönetim birimleri kuruldu (*gorodskoye samo-upravleniye* ve *zemstvo*: Bir tür kent ve kır belediyesi).

Nüfusun zinde güçlerinin tümü –özellikle aydınlar– artık olanaklı hale gelen bir faaliyete doğru büyük bir atılım yaptı. Belediyeler büyük bir şevkle laik eğilimli geniş bir ilkokullar ağı kurmaya giriştiler. Elbette bu "belediye" ve "kent" okulları hükümetin dene-

tim ve gözetimi altındaydı. Buralarda da din eğitimi zorunluydu ve "papaz" büyük bir rol oynuyordu. Ne var ki yine de bu okullar belli bir özerklikten yararlanıyordu. Bu okulların öğretim kadrosu, ileri aydın çevreler arasından "zemstvo"lar ve kent konseyleri tarafından seçiliyordu.

Kentlerdeki sağlık durumuyla, ulaşım yollarıyla vs de büyük bir özenle ilgilenildi.

Ülke daha iyi nefes alıyordu.

Ancak geçmişteki duruma göre önemli olmakla birlikte II. Aleksandr'ın reformları, ileri tabakaların özlemleri ve ülkenin gerçek maddi ve manevi ihtiyaçları bakımından oldukça çekingen ve son derece eksikti. Etkili ve halka gerçek bir ivme verebilir olması için reformların en azından basın ve ifade özgürlüğü, toplantı ve örgütlenme hakkı vs gibi birkaç medeni hak ve özgürlüğün verilmesiyle tamamlanması gerekiyordu. Oysa bu cephede hiçbir değişiklik yoktu. Çok çok sansür biraz daha az saçmalar hale geldi. Özünde basın ve ifade gem vurulmuş olarak kaldı, hiçbir özgürlük tanınmadı; doğmakta olan işçi sınıfı hiçbir hakka sahip değildi: soyluluk, büyük toprak sahipleri ve burjuvazi, egemen sınıflar olmayı sürdürdü ve özellikle *mutlakıyetçi rejime dokunulmadı.* (Zaten II. Aleksandr'ı bir yandan halka bu "reformlar" kemiğini atmaya yönelten, ama diğer yandan da reformları sonuna kadar götürmesini engelleyen tam da rejime zarar gelmesinden duyduğu korkuydu. Bu nedenledir ki bu reformlar halkı hoşnut etmekten uzak kaldı.)

Serfliğin ortadan kaldırıldığı koşullar bu söylediklerimizi en iyi biçimde gösteriyor. Reformların en zayıf noktasını da bu koşullar oluşturuyordu.

Büyük toprak sahipleri, *statüko*'ya yönelik her türlü girişime karşı sonuçsuz bir mücadele yürüttükten sonra çarın (ilerici unsurların güçlü itkisiyle, uzun ve dramatik tereddütlerden sonra alınmış) yüce kararına boyun eğmek zorunda kaldılar. Yine de bu reformun asgari düzeyde kalması için ellerinden gelen çabayı gösterdiler. II. Aleksandr "değerli soyluları"nın kutsal çıkarlarına halel gelmesini elbette istemediğinden bunda da oldukça kolay bir başarı kazandılar. Sonuçta ona bu davranışı dayatan özellikle bir devrimden duyduğu korkuydu. Biliyordu ki köylüler onun niyetlerinden ve taht etrafında bu konuda süregiden mücadeleden haberdardı. Biliyordu ki onların sabrı, bu kez, taşmak üzereydi, kurtuluşlarını bekliyorlardı ve reformun ertelendiğini öğrenirlerse,

bunu izleyecek kabarma onları muazzam ve korkunç bir isyana taşıyabilirdi. Reform karşıtlarıyla son tartışmalarında çar, gerçek duyguları hakkında çok şey anlatan şu ünlü cümleyi sarf etti: "Özgürlüğü aşağıdan gelip almalarını beklemektense yukarıdan vermek yeğdir. "Nitekim bu "özgürlüğün", yani serfliğin ortadan kaldırılmasının, toprak beylerine en az zarar vermesi için elinden gelen çabayı gösterdi. "Nihayet demir zincir kırıldı", diye yazacaktı bir gün şair Nekrasov ünlü bir şiirinde: "Evet, kırıldı, ama vurdu bir ucuyla toprak beyini, diğer ucuyla köylüyü."

Elbette köylüler sonunda bireysel özgürlüklerini elde ettiler. Ancak bunun bedelini pahalı ödediler. Gülünç toprak parçaları aldılar. (Kendilerine en azından açlıktan ölmemeye yeterli toprak parçaları vermeden onları "özgür kılmak" hiçbir biçimde olanaklı değildi.) Üstelik, uzun bir süre, devlet vergilerinin üstüne, eski toprak beylerinden devredilmiş topraklar için güçlü bir imtiyaz ücreti ödemek zorunda kaldılar.

Şuna da işaret etmek gerekir ki, 75 milyon köylü, toprakların üçte birinden biraz fazlasını aldılar. Diğer üçte birini devlet kendi elinde tuttu. Nihayet yaklaşık üçte biri de büyük toprak sahiplerinin elinde kaldı. Böylesi bir oran köylü kitlesini açlık sınırında bir yaşama mahkûm etti. Bu varoluş, köylü kitlesini, esasında, "*pomeşçik*"lerin ve daha sonra da şu veya bu yolla zenginleşmiş köylülerin, "*kulak*"ların merhametine boyun eğer durumda bıraktı.

Tüm "reformlarında" II. Aleksandr'ın kılavuzu, olabildiğince en azı, yaklaşmakta olan felaketi bertaraf etmek için gerekenin asgarisini vermek oldu. Nitekim bu "reformlar"ın yetersizlikleri ve eksiklikleri daha 1870'li yıllara gelirken kendini hissettirdi.

Kentlerdeki emekçi nüfus, gitgide artan sömürü karşısında savunmasızdı.

Basın ve ifade özgürlüğünün yokluğu ve politik veya sosyal her türlü gruplaşma konusundaki mutlak yasak, her türlü fikrin dolaşımını, her türlü eleştiriyi, her türlü propagandayı, her türlü sosyal faaliyeti, dolayısıyla esas olarak her türlü ilerlemeyi olanaksız kılıyordu.

"Halk" yalnızca mutlakıyetçiliğin keyfiliğine tâbi "özneler"den oluşuyordu. Bu keyfilik, I. Nikolay döneminden daha az zalim hale gelmişse de, yine de eksiksiz biçimde sürüyordu.

Köylü kitlesine gelince, devleti ve ayrıcalıklı sınıfları besleme angaryasına mahkûm yük hayvanları sürüsü olarak kalmaya devam ediyordu.

YENİ BİR DEVRİMCİ HAREKET. - "NARODNAYA VOLYA". - ÇAR II. ALEKSANDR'IN ÖLDÜRÜLMESİ. - Aydın gençliğin en seçkin temsilcileri, bu içler acısı durumun farkına çabucak vardılar. Dahası Batılı ülkeler, daha o zamandan, göreceli olarak ileri bir politik ve sosyal rejime sahiptiler. 1870'li yıllarda Batı Avrupa sosyal mücadelelerin tam ortasında bulunuyordu; sosyalizm oralarda yoğun propagandasına başlıyor ve Marksizm işçi sınıfını güçlü bir politik parti halinde örgütleme görevine girişiyordu.

Her zaman olduğu gibi, sansürü şaşırtıp atlatan –memurlar usullerin inceliğini ve çeşitlerini kavrayacak kadar eğitim ve akıldan yoksundular–, cesaretini sonunda hapis cezasıyla ödeyen Çernışevski gibi dönemin yetkin yazarları, alışılmış tarzda yazılmış dergi makaleleri yoluyla aydın çevrelerde sosyalizm fikirlerini yaymayı başarıyordu. Böylece gençliği, yurtdışındaki politik ve sosyal düşünce hareketlerinden ve olaylardan düzenli olarak haberdar kılarak eğitiyorlardı. Aynı zamanda, II. Aleksandr'ın sözde "reformları"nın altında yatanları, gerçek nedenlerini, ikiyüzlülüklerini ve yetersizliklerini ustaca açığa çıkarıyorlardı.

Dolayısıyla aynı yıllara doğru, Rusya'da bu tiksindirici rejime karşı aktif biçimde mücadele etmek ve her şeyden önce de emekçi sınıfların politik ve sosyal kurtuluşu fikrini yaymak üzere birtakım grupların oluşması da son derece doğaldı.

Bu gruplar, "emekçi sınıfları aydınlatmak" ödevine, yüksek bir özveriyle, kendilerini tümüyle adamış her iki cinsiyetten gençlerden oluşuyordu.

Böylece aydın Rus gençliğinin geniş bir hareketi biçimlendi; alabildiğine kalabalık bu gençler ailelerini, konforu ve meslek hayatını terk ederek onu aydınlatmak üzere "halka doğru" yöneldiler.

Öte yandan rejimin belli başlı hizmetkârlarına karşı da belli bir terör faaliyeti gelişmeye başladı. 1860 ile 1870 arasında yüksek devlet memurlarına karşı kimi suikastlar düzenlendi. Çara karşı da başarısız suikast girişimleri oldu.

Hareket yenilgiye uğradı. Hemen hemen tüm propagandacılar (çoğu zaman bizzat köylülerin ihbarlarıyla) polis tarafından tespit edildi, tutuklanarak hapse atıldı, sürgüne gönderildi veya ülke dışına sürüldü.[1] Girişimin pratik sonucu sıfır oldu.

Çarlığın halkın eğitimi bakımından *aşılamaz* bir engel oluşturduğu gitgide daha aşikâr hale geliyordu. Buradan şu mantıksal

1. Ünlü gudubet "193"ler davası bu istibdatın tepe noktası oldu.

sonuca varmak için atılacak tek adım kalıyordu: Çarlık bir engel oluşturduğuna göre, önce çarlığı ortadan kaldırmak gerekir.

Nitekim bu adım atıldı. Örselenmiş, umutsuz gençlik, dolaysız hedefi çarı öldürmek olan bir grup kurdu. Bu kararın alınmasında kimi başka nedenler de etkili oldu. Özellikle sözde "reformlar"la halkı aldatan bir kişiyi "herkesin içinde" cezalandırmak söz konusuydu. Ayrıca geniş kitleler önünde aldatmacayı açığa çıkarmak, yankı uyandıran, müthiş bir eylemle onların dikkatlerini çekmek de söz konusuydu. Özcesi, çarın ortadan kaldırılmasıyla halka rejimin kırılganlığını, darbeye açıklığını, rastlantısallığını ve geçiciliğini göstermekti söz konusu olan.

Böylece "Çar efsanesi"ne bir kerede hepten son verileceği umuluyordu. Grubun kimi üyeleri daha da ileri gidiyordu: Onlar çarın öldürülmesinin geniş çaplı bir isyanın başlangıç noktasını oluşturabileceğini, genel kargaşanın yardımıyla bunun bir devrime ve çarlığın doğrudan yıkılışına varabileceğini kabul ediyorlardı.

Grup, *Narodnaya Volya* (Halkın İradesi) adını aldı. İnceden inceye yapılan bir hazırlıktan sonra projesini hayata geçirdi; 1 Mart 1881'de Çar II. Aleksandr Sankt Peterburg'da yolculuklarının biri sırasında öldürüldü. Teröristler çarın aracına iki bomba fırlattı. Birinci bomba aracı durdururken, ikinci bomba bacaklarını uçurarak çarı ölümcül biçimde yaraladı. Kısa bir süre sonra da öldü.

Ne var ki bu eylem kitleler tarafından anlaşılmadı. Köylüler dergi okumuyordu. (Onların okuma-yazması yoktu.) Tamamen cahil, her türlü propagandanın dışında kalmış, bir yüzyılı aşkın zamandır çarın aslında onların iyiliğini istediği, ancak soyluların her türlü yolla çarın iyi niyetlerine engel olduğu (soyluların kendilerinin özgürlüğüne karşı koymasını ve ayrıca küçük toprak parçaları için ağır imtiyaz bedelleri ödeme zorunluluğunu, soyluların entrikalarının bir sonucu, bir kanıtı olarak görüyorlardı) masalıyla gözleri boyanmış köylüler, soyluları serfliğin ortadan kaldırılmasının intikamını almak üzere ve serfliği geri getirmek umuduyla çarı öldürmekle suçladılar.

MUTLAKIYETÇİLİK, EFSANE VE PARADOKS VARLIĞINI KORUDU. - Çar öldürüldü. Efsanesi değil. (Okur yirmi dört yıl sonra tarihin bu efsaneyi nasıl ortadan kaldıracağını görecek.)

Halk anlamadı, harekete geçmedi. Aşağılık basın "iğrenç caniler", "korkunç hainler", "çılgınlar" çığlıklarını attı...

Sarayda büyük bir kargaşa doğmadı. Öldürülen çarın büyük oğlu, genç halef Aleksandr hemen iktidarı eline aldı.

Narodnaya Volya partisinin önderleri, suikastı düzenleyenler ve uygulayanlar, hızla tespit edildi, tutuklandı, yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. Zaten aralarından biri, ölümcül yaralanmaya yol açan ikinci bombayı atan genç Grinevetski de patlama sırasında ağır yaralanmış ve neredeyse olay yerinde yaşamını kaybetmişti. Sofiya Perovskaya, Jelyabov, Kibalçiç (bombaları imal eden, partinin ünlü teknik işler sorumlusu), Mihaylov ve Rısakov idam edildiler.

Olağanüstü geniş ve ciddi kovuşturma ve baskı tedbirleri, kısa süre sonra partiyi tam bir güçsüzlüğe sürükledi.

Her şey "düzene girdi".

Suikasttan alabildiğine etkilenmiş olan yeni çar III. Aleksandr, zar zor terk edilmiş gericilik yoluna tam tekmil geri dönmekten başka çare bulamadı. Ne denli yetersiz olsa da babasının "reformları" ona aşırı göründü. Reformları yersiz ve tehlikeli olarak değerlendirdi. Bunları acınası bir hata olarak gördü. Suikastın yoksulukların bir sonucu olduğunu ve reformları genişletmek gerektiğini kavramak yerine, tersine reformları felaketin nedeni saydı. Babasının öldürülmesini reformlara karşı olabildiğince mücadele etmek için kullandı.

Reformların ruhunu çarpıtmaya, etkilerini ortadan kaldırmaya, reformlarla açılmış yolu bir dizi gerici yasayla kararlı biçimde kapatmaya girişti. *Bürokratik polis devleti tüm haklarına yeniden kavuştu. Her hareket, hatta her türlü liberal anlayış boğuldu.*

Elbette çar serfliği geri getiremedi. Ancak emekçi kitleler, her zaman olduğundan daha çok, her türlü insani haktan yoksun, sömürülmeye açık, cahil sürü durumuna mahkûm kalmaya devam etti.

Eğitimli tabakaların halkla en küçük teması şüphe çeker ve olanaksız hale geldi. "Rus paradoksu"na, yani bir yanda üst tabakaların kültür düzeyi ve özlemleri ile diğer tarafta halkın endişe verici ve bilinçsiz varoluşu arasındaki derinliği ölçülemez uçuruma el sürülemedi.

Bir kez daha her türlü sosyal faaliyet kabul edilemez hale geldi. II. Aleksandr'ın ürkek reformlarından geriye kalanlar ise gülünç bir düzeye düşürüldü.

Bu koşullarda devrimci faaliyetin yeniden doğuşu kaçınılmazdı. Nitekim kısa süre sonra da bu oldu. Ancak bu faaliyetin görünümü ve özü yeni ekonomik, sosyal ve psikolojik etkenlerin etkisiyle tamamen dönüşüme uğradı.

Dördüncü Bölüm

Yüzyılın Sonu-Marksizm-Hızlı Evrim Yine de Gericilik (1881-1900)

DEVRİMCİ HAREKETİN YENİ GÖRÜNÜMÜ: MARKSİZM VE SOSYAL-DEMOKRAT PARTİ. - KÜLTÜREL İLERLEMELER. - SANAYİ ATILIMI. - TÜM BU GELİŞMEYE RAĞMEN MUTLAKIYETÇİLİK VE GERİCİLİK PEKİŞİYOR. - *Narodnaya Volya* partisinin çarlığa karşı şiddet kampanyasında yenilgiye uğramasından sonra Rus devrimci hareketinin temel dönüşümüne birtakım başka olaylar da katkıda bulundu. En önemlisi *Marksizmin ortaya çıkışı* idi.

Bilindiği gibi, Marksizm sosyal mücadeleler konusunda yeni bir görüş getirdi: Somut bir devrimci eylem programına ve Batı Avrupa ülkelerinde Sosyal-Demokrat parti adı verilen bir politik işçi partisinin oluşumuna varan bir görüş.

Tüm engellere rağmen, Lassalle'in sosyalist fikirleri, Marksizm ve onun ilk sonuçları, Rusya'da gizli bir biçimde öğrenildi, incelendi, vaaz edildi ve uygulandı. (Legal edebiyat da, örtülü bir dil kullanarak sosyalizmle ilgilenme yolunda ağır basıyordu.) İşte bu dönemde, en sosyal sorunları, sosyalist öğretileri ve bunları hayata geçirme yollarını düzenli olarak ele alan yetkin gazetecilerin ve yazarların yazı verdiği ünlü "kalın dergiler" atılıma geçti. Ülkenin kültür hayatında bu yayınlar istisnaî bir önem taşıyordu. Hiçbir aydın ailesi bunları görmezden gelemiyordu. Kütüphanelerde, bir derginin yeni

çıkan sayısını olabildiğince hızlı elde etmek için epeyce önceden kayıt yaptırmak gerekiyordu. Birçok Rus kuşağı sosyal eğitimini, gizlice basılan değişik yayınlarla da tamamlayarak, esas itibariyle bu dergilerden yaptı.

Marksist ideoloji, yalnızca proletaryanın *örgütlü eylemi*ne dayanarak, geçmişteki konspiratör çevrelerin hüsrana uğramış özlemlerinin yerini aldı.

Büyük önem taşıyan ikinci olay, tüm sonuçlarıyla birlikte sanayide ve teknikte yaşanan gittikçe hızlanan ilerlemeydi.

Demiryolları ağı, diğer iletişim kanalları ve araçları, madencilik üretimi, petrol çıkarımı, metalürji, tekstil, makine sanayileri, vs tüm bu üretken faaliyetler bütünü, kaybedilmiş zamanı yakalamak üzere büyük adımlarla ilerliyordu. Ülke boyunca sanayi bölgeleri ortaya çıkıyordu. Birçok kentin görüntüsü, yeni fabrikalar ve gitgide büyüyen işçi nüfusu sayesinde hızla değişime uğruyordu.

Bu sanayi atılımını, işgücü bakımından, ya yetersiz toprak parçalarını geri dönmemecesine terk etmek veya kış mevsimi boyunca ek iş aramak zorunda kalan, sefalet içindeki muazzam köylü kitleleri besliyordu. Diğer her yerde olduğu gibi sanayinin evrimi, proletarya sınıfının evrimi anlamına geliyordu. Yine her yerde olduğu gibi, proletarya sınıfı devrimci harekete saflar sağlama konusunda ilk sıradaydı.

Nitekim Marksist fikirlerin yayılması ve Marksistlerin destek almayı hesap ettikleri sanayi proletaryasının büyümesi, yeni görünümü belirleyen temel unsurlar oldu.

Öte yandan, sanayideki ilerlemeler, genel olarak gitgide yükselen hayat düzeyi, her alanda eğitimli insanlar, profesyoneller, teknisyenler, vasıflı işçiler gerektiriyordu. Böylece her türden –devlet, belediye ve özel– okulların sayısı, kentte ve kırda sürekli arttı; üniversiteler, meslek yüksek okulları, liseler, ortaokullar, ilkokullar, meslek kursları, vs her yerde fışkırıyordu (1875'te kayıtlı 100 nüfustan 79'u okuma-yazma bilmezken; 1898'de bu sayı 55'e düştü.)

Tüm bu evrim, ülkenin canlı bedeni üzerinde gitgide daha katı, saçma ve rahatsız edici bir yapıyı sürdürmekte, muhafaza etmekte ayak direyen mutlakıyetçi politik rejimin dışında ve hatta ona karşı gelişiyordu.

Ne var ki korkunç baskıya rağmen monarşi karşıtı hareket ve devrimci ve sosyalist propaganda gitgide genişliyordu.

En geri kalmış ve en boyun eğmiş köylü nüfus bile, sefalet ve gayri insani sömürü kadar genel kabarışın yankılarının itkisiyle de silkinmeye başladı. Bu yankı köylü kitlesine özellikle "zemstvo"larda çalışan çok sayıda aydın (bunlara o zamanlar Rusya'sında "*zemstkiye rabotniki*", yani "zemstvo emekçileri" deniyordu), köyle akrabalık bağlarına veya benzeri bağlara sahip işçiler, mevsimlik emekçiler ve tarım proletaryası tarafından taşınıyordu. Bu, hükümetin karşı koyma gücünü bulamadığı bir propagandaydı.

Yüzyılın sonlarına doğru, net bir biçimde tanımlanmış iki birbiriyle uzlaşmaz güç karşı karşıya geliyordu: Biri, tahtın etrafında ileri derecede ayrıcalıklı sınıfları toplayan gericiliğin eski gücü, yani soyluluk, bürokrasi, büyük toprak sahipleri, askeri kast, yüksek ruhban sınıfı, doğmakta olan burjuvaziydi; diğeri ise 1890-1900 yıllarında özellikle üniversite öğrencileri kitlesi tarafından temsil edilen, ama daha o sıralarda aralarına kentlerin ve sanayi bölgelerinin işçi gençliğinden temsilcilerin de katıldığı genç devrimci güçtü.

1898'de, Marksist eğilimli devrimci akım, *Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi*'nin kuruluşuna ulaştı (ilk Sosyal-Demokrat grup, 1883'te "Emeğin Kurtuluşu" adıyla oluşturulmuştu).

Açıkça birbirine karşıt bu iki güç arasında, özellikle orta sınıfın temsilcilerini ve bir dizi "ünlü" aydını, yani üniversite profesörlerini, avukatları, yazarları, doktorları, vs içeren bir üçüncü unsur yer alıyordu. Bu utangaççа liberal bir hareketti. Gizlice ve son derece ihtiyatlı bir biçimde devrimci hareketi desteklemekle birlikte bu unsurun üyeleri daha çok reformlara inanıyor, eli kulağındaki bir devrim tehdidiyle mutlakıyetçilikten bir gün (II. Aleksandr döneminde olduğu gibi) kimi önemli tavizler elde edebileceklerini ve böylece anayasal bir rejimin doğuşuna varabileceklerini umuyorlardı.

Sadece geniş köylü kitleleri, bütünü itibariyle, henüz bu mayalanmanın dışında kalmış durumdaydı.

III. Aleksandr 1894'te öldü. Yerini, son Romanov olan oğlu Nikolay'a bıraktı.

Yeni çarın liberal fikirler savunduğuna ilişkin bir efsane yayıldı. Hatta çarların mutlak iktidarını ciddi biçimde sınırlayacak bir anayasayı "halkına" ihsan etmeye hazır olduğu bile anlatılıyordu.

Niyetlerini gerçeklerin yerine koyan birkaç liberal "zemstvo" (belediye konseyi), genç çara kimi temsili ve diğer hakları –alabildiğine utangaç bir biçimde– gündeme getirdikleri başvurular yaptı.

Ocak 1895'te, II. Nikolay'ın düğünü vesilesiyle, soyluluğun, askeri birliklerin ve "zemstvo"ların birçok delegasyonu çar tarafından Sankt Peterburg'da kabul edildi. Belediye delegelerinin büyük şaşkınlığı içinde yeni efendi, tebrikleri kabul ederken, birdenbire öfkeye kapıldı ve parke zemin üzerinde tepinerek, sanki bir histeri krizi geçiriyormuş gibi çığlıklar atarak "zemstvo"lara "düşüncesizce rüyaları"nı ilelebet terk etmeleri ihtarında bulundu. Bu ihtardan kısa süre sonra "zemstvo"ların "bozguncu" tutumunun kimi "kışkırtıcıları"na karşı baskı önlemleri uygulamaya konuldu. Böylece ülkedeki genel evrimin aksine mutlakıyetçilik ve gericilik bir kez daha pekiştiriliyordu.

Beşinci Bölüm

XX. Yüzyıl-Hızlanmış Evrim
Devrimci İlerlemeler-Teselliler
(1900-1905)

MUTLAKIYETÇİLİK TUTUMUNU DEĞİŞTİRMİYOR VE HER YOLLA AYAKTA DURMAYA ÇALIŞIYOR. - ÜLKEDEKİ HIZLI EVRİM SÜRÜYOR. - Yukarıda belirttiğimiz olgular ve ayırt edici özellikler, XX. yüzyıl başlarında daha da belirginleşti.

Bir yandan toplumun özlemleri yönünde ilerlemekten uzak mutlakıyetçilik, tüm yollarla ayakta durma ve yalnızca her türlü devrimci hareketi değil, ama aynı zamanda her türlü muhalefet anlayışının dışa vurmasını engelleme kararı aldı. II. Nikolay hükümetinin, nüfusun büyüyen hoşnutsuzluğunun yönünü değiştirmek amacıyla, diğerlerinin yanı sıra güçlü bir Yahudi düşmanlığı propagandasına ve ardından da Yahudi *pogromları*nın kışkırtılmasına –ve hatta örgütlenmesine– başvurması da bu döneme rastlar.

Diğer yanda ülkenin ekonomik evrimi gitgide hızlanıyordu. Beş yıl içinde, 1900'den 1905'e kadar, sanayi ve teknik ilerleme inanılmaz bir sıçrama yaptı. Bakü havzasında petrol, Donets havzasında taşkömürü, metal üretimleri, vs sanayi ülkelerinin ulaştığı düzeye hızla yaklaşıyordu. Ulaşım yolları ve araçları (demiryolları, makineli çekiciler, ırmak ve deniz taşımacılığı, vs) çoğalıyor ve modernleşiyordu. Binlerce, hatta on binlerce işçi çalıştıran büyük makine yapım fabrikaları ve diğer fabrikalar, büyük kentlerin çevresinde ortaya çıkıyor veya serpilip gelişiyordu. Silme sanayi bölgeleri doğuyor veya

genişliyordu. Örnek olarak sayacak olursak, büyük Putilov fabrikalarını, Nevski gemi yapım tersanelerini, Büyük Baltık fabrikasını ve Sankt Peterburg'daki birçok diğer büyük çaplı fabrikayı, başkentin Kolpino, Çuhovo, Sestroretsk ve diğerleri gibi sanayi kasabalarını ve oralarda yaşayan on binlerce işçiyi, Moskova yakınlarındaki İvanovo-Voznesensk sanayi bölgesini, güney Rusya'da, Harkov'da, Yekaterinoslav ve diğer kentlerdeki çok sayıdaki ve önemli fabrikayı sayabiliriz. Bu hızlı ilerlemeler, ilgili çevreler dışında, yurtdışında genellikle pek az biliniyordu. (Bugün bile Bolşevizm'in iktidara gelişinden önce Rusya'nın neredeyse sanayiye sahip olmadığına ve sanayinin tümüyle Bolşevik hükümet tarafından kurulduğuna inananlar az değildir.) Oysa daha önce söylediğimiz gibi, bunların önemi yalnızca sınaî bakımdan değil, ama aynı zamanda sosyal bakımdan da çok büyüktü. Ülke, sanayileşirken, proleter unsurlarını da hızla çoğaltıyordu. O dönemdeki istatistiklere göre, 1905'e doğru Rusya'daki işçi sayısı yaklaşık 3 milyon olarak tahmin edilebilir.

Aynı zamanda ülke genel kültür konusunda da hızlı yükselişini sürdürüyordu.

1890'dan itibaren gençliğin eğitim ve öğretimi büyük ilerlemeler kaydetmişti.

1905'e doğru, Rusya'da kadınlar ve erkekler için otuz dolayında üniversite ve yüksek okul vardı. Bu kurumların neredeyse tamamı devlete aitti, yalnızca birkaç tanesi özel belediye girişimi ve sermayesiyle kurulmuştu. Eski bir geleneğe göre ve özellikle II. Aleksandr reformlarından sonra, üniversitelerin statüleri oldukça liberal bir zihniyetteydi ve oldukça belirgin bir iç bağımsızlığa (özerkliğe) sahipti. III. Aleksandr ve II. Nikolay bu durumu kısıtlamayı denediler. Ne var ki böylesi her girişim bazı ciddi kargaşalara yol açtı. Sonuç itibariyle hükümet bu konudaki projelerinden vazgeçti.

Üniversite ve yüksek okul profesörleri, özel bir seçimle üniversiteliler arasından belirleniyordu.

Neredeyse bütün kentler, pek önemli olmayanlar bile, erkekler ve kızlar için liselere ve ortaokullara sahipti. Orta öğretim okulları ya devlet ya özel şahıslar veya "zemstvo"lar tarafından açılıyordu. Her üç durumda da, eğitim programları devlet tarafından tespit ediliyor ve hemen hemen aynı öğretim yapılıyordu. Bunlardan başka, din eğitimi zorunluydu.

Orta öğretim okullarının eğitim kadrosu, ikincil önemdeki konular dışında üniversiteliler arasından seçiliyordu. Diploması

üniversiteye giriş olanağı veren eğitim sekiz yıldı. Hazırlığı eksik çocuklar, zorunlu sekiz yılın dışında bir yıllık hazırlık sınıfı okuyabiliyordu.

Kentlerdeki ve kırsal kesimdeki ilkokullar hızla artıyordu. Kimilerini devlet, kimilerini, belediyeler ve "zemstvo"lar kuruyordu. Tümü devlet tarafından denetlenip gözetiliyordu. İlköğretim ücretsizdi; zorunlu değildi. Elbette müfredatı devlet dayatıyordu.

İlkokul öğretmenlerinin en azından dört yıllık orta öğretim diplomasına sahip olması gerekiyordu.

Yetişkinler için gece dersleri ve iyi organize edilmiş ve çok öğrencisi olan "halk üniversiteleri" bütün büyük kentlerde faaliyet gösteriyordu. Belediyeler ve özellikle özel şahıslar bu okullara dört elle sarılıyorlardı.

Elbette işçi ve köylü çocuklarına orta ve yüksek öğretim okullarında rastlamak bir istisnaydı. Bu öğretimin maliyeti yüksekti.

Bununla birlikte, yaygın bir efsanenin tersine, bu okullara giriş ne işçi ne de köylü çocuklarına yasaktı. Ana öğrenci kitlesi (serbest meslekten) aydın ailelerinden, devlet memurlarından, memurlardan ve burjuvalardan geliyordu.

Aydın çevreler en azından liberal bir *credo*'ya [amentüye] sahip olduğundan, belediye ve halk okul ve kurumlarının çoğunda, polisin denetimine rağmen, sözcüğün saf anlamıyla eğitimin dışında az çok ileri fikirlerin propagandası da oldukça özgür bir biçimde yapılıyordu.

"Halk üniversiteleri"nin konferansçıları ve ilkokul öğretim kadrosu çoğu zaman devrimci çevrelerden geliyordu. Hemen her zaman liberal eğilimdeki müdürleri onlara hoşgörü gösteriyordu. "İşlerin ayarlanması" biliniyordu. Bu koşullarda, otoriteler bu propagandayı engelleyecek güçten neredeyse yoksundu.

Öğretimin ve sözlü anlatımın yanı sıra, eğitim yazılı olarak da yapılıyordu.

Fen bilimlerinin hepsiyle ilgili ve politik ve sosyal sorunları çok ileri bir anlayışla işleyen, çoğu bilim adamları tarafından kaleme alınmış veya en iyi yazarlardan özetlerle oluşturulmuş halka dönük sayısız broşür piyasaya sürülmüştü. Sansür bu yükselen dalgayı engellemekte çaresiz kalıyordu. Yazarlar ve yayıncılar, yetkili makamların uyanıklığını bertaraf etmek için çok çeşitli yollar buluyordu.

Bütün bunlara aydın ve işçi çevrelerinde devrimci ve sosyalist illegal edebiyatın son derece yaygın biçimde dağıtıldığını da eklediğimizde, 1900-1905 yıllarını niteleyen bu geniş eğitim ve hazırlık hareketi hakkında doğru bir fikir sahibi oluruz.

Daha sonraki devrimci hareketlerin çapını ve alabildiğine ileri anlayışını kavrayabilmek için gerekli kimi ayrıntılar üzerinde durmak istedik.

Şunun da altını çizelim ki bu politik ve sosyal emeller hareketi, dikkate değer bir ahlaki evrimle tamamlanıyordu. Gençlik, dinsel, ulusal, cinsel ve diğer her türlü önyargıdan kendini kurtarıyordu. Kimi noktalarda öncü Rus çevreleri, uzun zamandır, Batılı ülkelere göre bile oldukça ileriydiler. Nitekim ırkların ve ulusların eşitliği ilkesi, cinslerin eşitliği ilkesi, özgür birliktelik, dinin inkârı, vs bu çevreler açısından, "nihilistler"den bu yana kazanılmış, hatta uygulanan hakikâtlerdi. Bu alanlarda Rus yazarlar (Belinski, Herzen, Çernışevski, Dobrolyubov, Pisarev, Mihaylovski) muazzam bir iş başardılar. Bir dizi aydın kuşağını tam özgürleşme yönünde yetiştirdiler, hem de çarlığın orta öğretim sisteminin zorunlu olarak uyguladığı olumsuz etkiye rağmen.

Bu özgürleşme ruhu, tüm Rus gençliği bakımından, sonuçta kökleri söküp atılamaz, gerçek bir *kutsal gelenek* haline geldi. Dayatılan resmi eğitime maruz kalmakla birlikte, gençlik diplomasını eline alır almaz baskıdan kurtuluyordu.

Liseyi bitiren bizlere, diploma dağıtım töreni sırasında verdiği söylevde piskopos var gücüyle bağırıyordu: "Ü-ni-ver-si-te-ye gitme-yin!": "Üniversiteye gitmeyin! Zira üniversite haydut yatağıdır..." (Nereye gitmemizi istiyordu acaba?) Piskopos efendi her şeyin farkındaydı. Zira gerçekten de, birkaç istisna dışında, her genç erkek, her genç kadın, üniversite öğrencisi olunca, geleceğin birer devrimcisine dönüşüyordu. Halk arasında "üniversite öğrencisi" demek, "asi" demekti.

Daha sonraları, yaşlandıkça, geçmişin bu asileri, hayatın zorlukları ve alçaklıklarına boğularak, ilk şevklerini çoğu zaman unutuyor ve inkâr ediyordu. Yine de genel olarak bir şeyler kalıyordu: Bir liberal *credo*, bir muhalefet zihniyeti ve kimi zaman da, ilk ciddi vesilede yeniden canlanmaya hazır, daha güçlü "kıvılcımlar".

EMEKÇİ NÜFUSUN SİYASAL, EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU. - SOSYALİST VE DEVRİMCİ PROPAGANDANIN YAYILMASI. - GİTGİDE SERTLEŞEN BASKI. - DEVRİM SOKAĞI KAZANMAYA BAŞLIYOR. - Bütün bunlara rağmen emekçi nüfusun politik, ekonomik ve sosyal durumunda hiçbir değişiklik olmuyordu.

Hiçbir savunma aracına sahip olmaksızın devletin ve burjuvazinin artan sömürüsüne maruz kalan, kafa kafaya vermek, anlaşmak, taleplerini ileri sürmek, örgütlenmek, mücadele etmek, grev yapmak, vs hakkından tamamen yoksun işçiler maddi ve manevi olarak mutsuzdu.

Kırsal kesimde köylü kitlelerinin yoksullaşması ve hoşnutsuzluğu günden güne artıyordu. 175 milyonluk erkek, kadın ve çocuktan oluşan köylü kitlesi kaderleriyle baş başa bırakılmıştı ve bir tür "insani hayvan" olarak görülüyordu. (1863 yasasıyla kaldırılmış olsa bile, bedensel cezalar onlar için 1904'e kadar varlığını sürdürdü.) Genel kültür ve temel eğitim eksikliği, ilkel ve yetersiz alet edevat, kredi veya her türlü koruma veya yardımdan yoksunluk, çok yüksek vergiler, yetkili makamların ve "üst" sınıfların aşağılayıcı ve acımasız keyfi muameleleri, yeni aile üyeleri arasındaki bölüşümler sonucu toprakların sürekli parçalanması, "*kulak*"ların (zengin köylüler) ve büyük toprak sahiplerinin rekabeti, vs; bu sefaletin nedenleri işte bütün bunlardı. "Köylü topluluğu" (ünlü Rus *mir*'i) bile üyelerini teselli edemiyordu. Zaten III. Aleksandr ve halefi II. Nikolay hükümetleri, *mir*'i, sıkı sıkıya gözetilen ve devlet tarafından sopayla hizaya getirilen, vergileri ve imtiyaz bedellerini toplamaya veya daha doğrusu zorla koparıp almaya elverişli basit birer idari birime indirgemek için ellerinden geleni yaptılar. Dolayısıyla sosyalist ve devrimci propagandanın birtakım başarılar kazanması kaçınılmazdı. Gizlice ama güçlü bir biçimde propaganda edilen Marksizm çok sayıda taraftar buluyordu. Önce üniversite gençliği, ardından işçi çevreleri arasında. 1898'de kurulan Sosyal-Demokrat partinin etkisi, (diğer tüm partiler gibi) illegal olmasına rağmen, birçok kentte ve kimi bölgelerde kendini hissettiriyordu.

Elbette hükümet militanlara karşı gitgide daha sert davranıyordu. Politik davalar artık sayısız hale gelmişti. İdari ve polisiye baskı tedbirleri binlerce "kul"u vahşice etkiliyordu. Cezaevleri, sürgün yerleri ve toplama kampları dolup taşıyordu. Ne var ki partinin faaliyetini ve etkisini asgariye indirmeyi başarmakla birlikte yetkili

makamlar, eskiden ilk politik gruplar konusunda elde ettikleri boğup ortadan kaldırma noktasına hiçbir zaman ulaşamadılar.

1900 yılından itibaren, yetkili makamların tüm çabalarına rağmen, devrimci hareket muazzam ölçülerde büyüdü. Üniversite öğrencileri ve işçiler arasındaki karışıklıklar kısa süre sonra gündelik olaylar haline geldi. Nitekim tam da politik karışıklıklar nedeniyle üniversiteler sık sık aylarca kapalı kalıyordu. Ancak buna karşılık üniversite öğrencileri, işçilerin de desteğini alarak, meydanlarda ses getiren gösteriler düzenliyorlardı. Sankt Peterburg'da Kazan Katedrali Meydanı, üniversite öğrencilerinin ve işçilerin devrimci şarkılar söyleyerek ve kimi zaman kızıl bayraklar taşıyarak katıldıkları halk gösterilerinin klasik mekânı haline geldi. Hükümet meydana polis ve atlı Kozak birlikleri gönderiyor, bunlar kılıç ve kırbaç ("*nagayka*") darbeleriyle alanı ve komşu sokakları "temizliyorlardı".

Devrim sokağı kazanmaya başlıyordu.

Bununla birlikte, okurun *genel* durum hakkında doğru bir fikir edinmesi için, önemli bir uyarı yine kendini dayattı.

Yukarıda çizdiğimiz tablo doğrudur. Ancak, *yalnızca bu tabloya bakarak*, bunda ciddi düzeltmeler yapmaksızın, ülkenin ve halkın *büyük bütünü*nü sürekli olarak göz önünde bulundurmaksızın, birtakım abartılara düşme, hatalı birtakım genel değerlendirmelere varma ve daha sonraki olayları kavrayamama tehlikesi vardır.

Gerçekten de unutmayalım ki, 180 milyon kişiyi aşan muazzam kitle içinde, adı geçen fikir hareketinin ulaştığı gruplar, son derece ince bir tabaka oluşturuyordu. Söz konusu olan, özü itibariyle, büyük merkezlerdeki birkaç bin –ağırlıklı olarak üniversite öğrencisi– aydın ve işçi sınıfının seçkin kesimiydi. Nüfusun geri kalan bölümü, yani milyonları bulan köylü kitleleri, kentlilerin büyük kısmı ve hatta işçi nüfusunun çoğunluğu, devrimci ajitasyona hâlâ yabancı, kayıtsız veya hatta düşman durumdaydı. Elbette ilerici çevrelerin üyeleri de hızla artıyordu: 1900'lü yıllardan itibaren davaya kazanılmış işçilerin sayısı sürekli artış halindeydi; devrimci kabarma, gitgide daha yoksullaşan köylü kitlelerine de ulaşıyordu. Ama aynı zamanda –*büyük sosyal değişiklikleri yalnızca onun hareketlenmesinin belirlediği*– halkın derin kitlesi ilkel zihniyetini muhafaza ediyordu. Yukarıda sözü edilen "Rus paradoksu" neredeyse olduğu gibi duruyor ve "Çar efsanesi" de hâlâ milyonlarca ve milyonlarca insanın gözünü boyuyordu. *Bu kitleye oranla,* söz konusu hareket

yüzeyde küçük bir kıpırtıdan ibaretti. (1903'te Londra'daki Sosyal-Demokrat Kongre'ye yalnızca dört işçi katılmıştı.)

Bu koşullarda da çok ileri gitmiş öncüler ile çok geride kalmış kitlelerin büyük bölümü arasında her türlü temas olanaksızdı.

Olayların bundan sonraki akışını anlamak için okurun bu özelliği kesinlikle göz önünde tutması gerekir.

SİYASAL PARTİLER: SOSYAL-DEMOKRAT PARTİ VE SOSYALİST DEVRİMCİ PARTİ. - SUİKASTLAR. - 1901 yılından itibaren, devrimci faaliyet yeni bir unsurla zenginleşti: Sosyal-Demokrat Parti'nin yanında Sosyalist-Devrimci Parti doğdu. Bu yeni partinin propagandası çok hızlı bir biçimde parlak bir başarıya ulaştı.

İki parti arasındaki fark üç ana noktada belirginleşiyordu:

1. Felsefi ve sosyolojik bakımdan Sosyalist-Devrimci Parti Marksist öğretiyle mutabık değildi;

2. Marksizm karşıtlığı nedeniyle bu parti –Rusya'daki en önemli sorun olan– köylü sorununa Sosyal-Demokrat Parti'ninkinden farklı bir çözüm getiriyordu. Sosyal-Demokrat Parti, yalnızca *işçi sınıf*ına dayanarak, hızlı proleterleşmesini beklediği *köylü kitlesi*nin büyük bölümünü dikkate almaz ve bu nedenle kırsal kesimde propagandayı küçümserken, Sosyalist-Devrimci Parti, Rus köylü kitlelerini devrimci ve sosyalist davaya kazanabileceğine inanıyordu. Onların proleterleşmesini beklemeyi olanaksız görüyordu. Dolayısıyla kırsal kesimde yoğun bir propaganda yürütüyordu. Pratik olarak Sosyal-Demokrat Parti, ivedi tarım programında, köylülere ait topraklarda bir artıştan ve pek de önemli olmayan birkaç reformdan başka bir şey öngörmüyordu; oysa Sosyalist-Devrimci Parti, asgari programına toprakların ivedi ve tam sosyalizasyonunu koymuştu.

3. Öğretisine tamamen uygun olarak, esas itibariyle *kitleler*in eylemini hesaba katan Sosyal-Demokrat Parti her türlü terörizm eylemini, her türlü politik suikastı, toplumsal bakımdan yararsız bularak reddediyordu. Buna karşılık Sosyalist-Devrimci Parti, çok ateşli ve çok acımasız çarlık yüksek memurlarına karşı suikastlara belli bir kamusal yarar atfediyordu. Hatta Merkez Komitesi'nin denetimi altında politik suikastlar hazırlayıp uygulamakla görevli özel bir organ, "Kavga Örgütü" bile oluşturdu.

Bu farkların dışında, her iki partinin ivedi politik ve sosyal programı ("asgari program") hemen hemen aynıydı. Sosyalizme yolu açacak bir burjuva demokratik cumhuriyeti.

1901'den 1905'e kadar, Sosyalist-Devrimci Parti, kimileri ses getiren birçok suikast düzenledi: 1902'de, genç bir parti militanı olan üniversite öğrencisi Balmaşov, İçişleri Bakanı Sipyagin'i öldürdü; 1904'te, bir diğer sosyalist-devrimci, üniversite öğrencisi Sazanov, Sipyagin'in ünlü ve zalim halefi Von Plehve'yi öldürdü; 1905'te Sosyalist-Devrimci Kalyayev, Moskova valisi ("iğrenç satrap") Büyük Dük Sergey'i öldürdü.

ANARŞİSTLER. - Bu iki politik partinin dışında, o dönemde belli bir anarşist hareketin de olduğuna işaret edelim. Çok zayıf, nüfusun geniş bir kesiminin habersiz olduğu bu hareket, sürekli teması olmayan birkaç aydın ve işçi (Güneyde köylüler) grubundan ibaretti. Sankt Peterburg'da bir veya iki anarşist grup vardı, bir o kadar da Moskova'da (ama bunlar daha güçlü ve daha aktifti), güneyde ve batı bölgelerinde de birtakım gruplar. Faaliyetleri, aslında son derece güç yürütülen zayıf bir propagandayla, rejimin aşırı sadık hizmetkârlarına yönelik birkaç suikastla ve "münferit müsadere" eylemiyle sınırlıydı. Liberter edebiyat yurtdışından kaçak yolla geliyordu. Bilhassa kendisi de *Narodnaya Volya* bozgunundan sonra yurtdışına giderek İngiltere'ye yerleşmek zorunda kalmış olan Kropotkin'in broşürleri dağıtılıyordu.

ÇARLIK HÜKÜMETİ İŞÇİ HAREKETİNİ "LEGAL" BİR FAALİYETE YÖNELTMEYE ÇALIŞIYOR. - 1900 yılından itibaren devrimci faaliyetin hızla genişlemesi, hükümeti epeyce endişelendiriyordu. Özellikle rahatsız olduğu, propagandanın işçi nüfusu arasında kazandığı sempatiydi. İllegalite, dolayısıyla zorlu varlık koşullarına rağmen her iki sosyalist parti de büyük kentlerde birtakım komitelere, propaganda çevrelerine, gizli matbaalara ve oldukça kalabalık gruplara sahipti. Sosyalist-Devrimci Parti birtakım suikastlar yapmayı başarıyor, bunlar da her çevrenin dikkatini ve hatta hayranlığını çekiyordu. Hükümet, izleme, hafiyecilik, provokasyon, hapis, pogromlar, vs gibi savunma ve baskı araçlarının yetersiz olduğu yargısına vardı. İşçi kitlelerini sosyalist partilerin etkisinden ve her türlü devrimci faaliyetten çekip çıkartmak amacıyla, mantıksal olarak kendisini işçi hareketinin efendisi haline getirecek Makyavelist bir plan yaptı. İpleri kendi elinde olacak *legal*, *icazetli* bir işçi örgütü kurmaya karar verdi. Böylece bir taşla iki

kuş vurmayı hedefliyordu: Bir yandan devrimci partilerin elinden koparıp aldığı işçi sınıfının sempatisini, takdirini ve adanmışlığını kendisine doğru çekecekti; öte yandan işçi hareketini yakından gözetleyerek kendi istediği yere götürecekti.

Kuşkusuz görev çok hassastı. İşçileri bu devlet organlarına çekmek gerekiyordu; kendilerine fark ettirmeden onların kuşkularını gidermek, ilgilerini çekmek, pohpohlamak, baştan çıkarmak, gözlerini boyamak gerekiyordu; onların emellerinin yolundan gidiliyormuş gibi yapmak gerekiyordu... Partilerin parıltısını söndürmek, propagandalarının etkisini kırmak, özellikle somut eylemlerle onları aşmak gerekiyordu. Bunu başarmak için hükümet, işçileri kendisine bağımlı kılmak, onu dilediği gibi çekip çevirmek üzere ekonomik ve sosyal düzeyde birtakım tavizler verme noktasına kadar işi götürmek zorundaydı.

Böylesi bir "program"ın uygulanması, girişimin başında mutlak güven veren ve aynı zamanda usta, yetenekli ve sınanmış, işçilerin psikolojisini iyi bilen, kendini kabul ettirmeyi ve güven kazanmayı bilen birtakım insanlar gerektiriyordu.

Hükümetin seçimi nihayette, gizli siyasal polis (*Ohrana*) ajanı iki kişi üzerinde odaklandı; projeyi uygulama görevi bunlara verildi. Biri, Moskova için Zubatov; diğeri Sankt Peterburg cezaevlerinden birinin rahip ve vaizi, Papaz Gapon.

Böylece çar hükümeti ateşle oynamak istedi. Bu ateşle kendini korkunç biçimde yakmakta gecikmedi.

İkinci Kısım

Sarsıntı (1905-1906)

Birinci Bölüm

Gapon Efsanesi
İlk Genel Grev

"İŞÇİ ŞUBELERİ". - HAREKET VE "GAPON" EFSANESİ. - PAPAZ GAPON: KİŞİLİĞİ, ESERİ, SONU. - "KANLI PAZAR": 9/22 OCAK 1905. - ÇAR TARAFINDAN ÖLDÜRÜLEN "ÇAR EFSANESİ". - İŞÇİ KİTLELERİNİN İLK BÜYÜK HAREKETİ. - SANKT PETERBURG İŞÇİLERİNİN İLK GREVİ. - Moskova'da Zubatov'un maskesi hızlı bir biçimde düştü. Büyük sonuçlar elde edemedi. Ancak Sankt Peterburg'da işler daha iyi gitti. Son derece ustalıkla hareket eden Gapon, karanlıkta iş görerek işçi çevrelerinin güvenini ve hatta sevgisini kazandı. Gerçek bir ajitatör ve örgütçü yeteneğine sahip olan Gapon, şahsen önderlik ettiği ve enerjik faaliyetiyle canlı tuttuğu "İşçi Şubeleri" adını verdiği yapıları kurdu. 1904 yılı sonlarına doğru, bu şubeler, başkentin değişik mahallerinde 11 adedi bulmuş ve binlerce üyeye sahip olmayı başarmıştı.

Akşamları işçiler güle oynaya kendilerini ilgilendiren işleri konuşmak, kimi konferansları dinlemek, gazetelere göz atmak, vs için şubelere gidiyorlardı. Giriş Gaponcu işçiler tarafından sıkı bir biçimde denetlendiğinden, siyasal partilerin militanları buralara

son derece zor sızabiliyorlardı. Sızsalar bile çok çabuk teşhis edilip kapıya konuyorlardı.

Sankt Peterburg işçileri, şubelerini çok ciddiye alıyorlardı. Gapon'a tam güven duyduklarından, ona felaketlerinden ve emellerinden söz ediyor, durumlarını nasıl iyileştirebileceklerini onunla tartışıyor, patronlara karşı mücadele planlarını birlikte inceliyorlardı. Kendisi de emekçiler arasında yaşamış yoksul bir köylü çocuğu olan Gapon, sırdaşlarının psikolojisini mükemmel anlıyordu. İşçi hareketini onaylar ve buna güçlü sempati duyar gibi yapmayı hayranlık uyandıracak biçimde biliyordu. Zaten başlangıçta görevi de hemen hemen bundan ibaretti.

Hükümetin şubelerinde işçilere dayatmak istediği tez şuydu: "İşçiler durumunuzu şubelerinizde legal biçimler altında sistemli olarak çalışarak iyileştirebilirsiniz. Bunu elde etmek için politikaya kesinlikle ihtiyacınız yoktur. Somut, doğrudan kişisel çıkarlarınızla ilgilenin, kısa süre sonra daha mutlu bir varoluşa ulaşacaksınız. Partiler ve siyasal mücadeleler, kötü çobanların –sosyalistlerin ve devrimcilerin– önerdiği reçeteler size iyilik getirmez. Doğrudan ekonomik çıkarlarınızla ilgilenin. Bunu yapma izniniz var ve durumunuzun gerçekten iyileşmesine ancak bu yolla varabilirsiniz. Sizi esirgeyen hükümet sizi destekleyecektir." Gapon'un ve bizzat işçiler arasından seçilmiş yardımcılarının, şubelerde vaaz edip geliştirdikleri tez de buydu.

İşçiler bu davete gecikmeksizin yanıt verdiler. Bir ekonomik eylem hazırlamaya koyuldular. Gapon ile mutabakat içinde taleplerini hazırlayıp formüle ettiler. Gapon, alabildiğine hassas konumuyla bu çalışmada yer aldı. Böyle yapmasaydı, işçiler arasında hemen bir hoşnutsuzluğa yol açacak, hatta belki de onların çıkarlarına ihanet etmekle ve patron tarafını tutmakla suçlanacaktı. Popülerliğini yitirecekti. Kendisine karşı daha derin birtakım şüpheler doğacaktı. Bu nedenle eseri de un ufak olacaktı. Oysa ikili oyununda Gapon her şeyden önce ve ne pahasına olursa olsun kazanmayı başardığı işçilerin sempatisini korumak zorundaydı. Bunu gayet iyi biliyor ve işçi davasını tümüyle destekler gibi yapıyordu; böylece harekete hâkimiyetini koruyacağını, kitleleri dilediğince yönlendirebileceğini, eylemlerini yönetip biçimlendirerek istediği istikamete götürebileceğini umuyordu.

Ancak bunun tam tersi oldu. Hareket, kendisine çizilen sınırları hızla aştı; tüm hesapları çöpe atan, planlayanların tüm seçe-

neklerini alt üst eden öngörülmedik bir çap, keskinlik ve gidişat kazandı. Kısa sürede Gapon'u aşan ve onu da sürükleyen gerçek bir fırtınaya dönüştü.

Aralık 1904'te Sankt Peterburg'un en büyük fabrikalarından biri olan ve Gapon'un çok sayıda taraftar ve dosta sahip olduğu Putilov fabrikası işçileri eylem başlatmaya karar verdiler. Gapon ile mutabakat içinde, aslında alabildiğine mütevazı bir ekonomik talepler listesini kaleme alıp fabrika yönetimine verdiler. Ay sonunda fabrika yönetiminin "bu taleplere cevap vermenin olanaklı olmadığını düşündüğünü" ve hükümetin de onları buna zorlayamayacağını öğrendiler. Üstelik fabrika yönetimi, önder olarak gördüğü birkaç işçiyi de kapıya koydu. İşçiler arkadaşlarının işe iadesini istediler. Yönetim bunu reddetti.

İşçilerin hoşnutsuzluğu, öfkesi sınırsızdı; öncelikle uzun süre emek verdikleri çabalar hiçbir sonuç vermediğinden; sonra –ve özellikle– bu çabalarının başarıyla sonuçlanacağına kendilerini inandırdıklarından. Gapon, kişisel olarak, onları teşvik etmiş, onlara umut aşılamıştı. Ancak legal, doğru yolda attıkları ilk adım kesinlikle haksız, sert bir yenilgi getirmişti. Kendilerini "kandırılmış" hissediyorlardı. Kendilerini manevi olarak işten atılmış arkadaşları için müdahil olmak zorunda hissettiler.

Elbette gözlerini Gapon'a çevirdiler. Saygınlığını ve rolünü korumak için Gapon, herkesten daha çok öfkelenmiş gibi yaptı ve Putilov fabrikası işçilerini var güçleriyle tepki göstermeye itti. İşçilerin tepki verişi de gecikmedi. Kendilerini korunmalı hisseden, yine yalnızca ekonomik taleplerle yetinen, şubelerin ve Gapon'un koruyucu kanatları altında, işçiler, gürültülü patırtılı bir dizi toplantının sonunda, davalarını bir grevle destekleme kararı aldılar. Gapon'a güvenen hükümet müdahalede bulunmadı. Böylece Rusya'daki ilk önemli işçi grevi olan Putilov fabrikalarındaki grev Aralık 1904'te patlak verdi.

Ancak hareket burada durmadı. Tüm işçi şubeleri hareketlendi ve Putilov işçilerinin eylemini savunmak için seslerini yükseltti. Putilov fabrikası işçilerinin yenilgisini elbette genel bir yenilgi olarak değerlendirdiler. Elbette Gapon da şubelerden yana tutum almak zorunda kaldı. Akşamları birbiri ardı sıra şubelere gidiyor, Putilov fabrikası grevcilerinden yana söylevler veriyor, tüm işçileri onları etkili bir eylemle desteklemeye davet ediyordu.

Birkaç gün geçti. Olağanüstü bir hareketlilik başkentteki işçi kitlelerini sarsıyordu. Atölyeler kendiliğinden boşalıyordu. Kesin bir slogan olmadan, hazırlıksız ve yönetimsiz, Putilov grevi, Sankt Peterburg işçilerinin neredeyse bir genel grevi haline geliyordu.

Bu tam bir fırtınaydı. Kitlesel olarak grevciler, formalitelerle alay ederek, her türlü denetimi zorlayarak, ivedi ve etkili bir eylem talep ederek şubelere koşturuyorlardı.

Gerçekten de grev tek başına yeterli değildi. Harekete geçmek, *bir şeyler yapmak* gerekiyordu: Büyük çaplı, kendini kabul ettirecek, sonucu belirleyici bir şeyler. Genel duygu buydu.

Hiçbir zaman nereden ve nasıl olduğu kesinlikle öğrenilemeyen şu fantastik fikir ortaya çıktı: *Tüm Rusya'nın* bedbahtları işçiler ve köylüler adına çara bir "dilekçe" yazmak; bunu desteklemek üzere, kitlesel olarak Kışlık Saray'ın önüne gitmek; başta Gapon olmak üzere bir delegasyon aracılığıyla dilekçeyi bizzat çara vermek ve çardan halkının acılarına kulak vermesini istemek. Ne denli safça, ne denli paradoksal olsa da bu fikir Sankt Peterburg işçileri arasında büyük bir hızla yayıldı. Hepsi bu fikir etrafında birleşti; onlara esin kaynağı oldu, coşku verdi. Hareketlerine bir anlam kazandırdı, kesin bir hedef oluşturdu.

Şubeler kitlelerle tek bir koro oluşturdu. Eylemi örgütlemeye karar verdiler. Gapon dilekçeyi kaleme almakla görevlendirildi. Bir kez daha buna boyun eğdi. Böylece, olayların akışıyla, kitlelerin önemli, tarihsel bir hareketinin önderi haline geliyordu.

Ocak 1905'in ilk günlerinde dilekçe hazırdı. Basit, heyecan verici dilekçe adanmışlık ve güven duygusu veriyordu. Halkın sefaleti dilekçede duygu dolu bir samimiyetle ortaya konuyordu. Çardan bu duruma eğilmesi, etkili reformlar yapması ve bunların hayata geçirilmesini gözetmesi isteniyordu.

Garip ama inkâr götürmez bir gerçek: Gapon'un dilekçesi yüksek esinli, gerçekten dokunaklı bir eserdi.

Şimdi söz konusu olan bu dilekçeyi tüm şubelerde kabul ettirmek, geniş kitlelerin bilgisine taşımak ve Kışlık Saray'a yürüyüşü örgütlemekti.

Bu arada yeni bir olay gelişti. O zamana kadar Gaponculuğun tümüyle dışında duran siyasal partilere üye birtakım devrimciler Gapon ile ilişki kurdular. Her şeyden önce, tutumuna, dilekçesine ve eylemine daha az "boyun eğici", daha saygın, daha kararlı, tek kelimeyle daha devrimci bir hava vermesi için onu etkilemeye ça-

lışıyorlardı. İleri işçi çevreleri de Gapon üzerinde aynı baskıyı yapıyordu. Gapon bunu gönülden kabul etti. Kimi Sosyalist-Devrimciler özellikle kendisiyle tanıştı. Onlarla mutabık olarak Gapon, en son anlarda, ilk dilekçesini elden geçirdi, onu büyük ölçüde genişletti ve çara sadıkane bağlılık ruhunu da önemli derecede hafifletti.

Nihai haliyle "dilekçe", şimdiye dek görülmedik en büyük tarihsel paradoks oldu. Dilekçeyle gayet meşru bir biçimde çara başvuruluyor ve ondan sonuç itibariyle kendi iktidarını ortadan kaldıracak köklü bir devrime ne eksik ne fazla izin vermesi –hatta yerine getirmesi– isteniyordu. Gerçekten de devrimci partilerin asgari programının tümü dilekçede yer alıyordu. En ivedi önlemler olarak şunlar isteniyordu: Tam basın, ifade, vicdan, vs özgürlüğü; her türlü dernek ve örgüt için mutlak özgürlük; işçilere sendikalaşma ve grev yapma hakkı; köylü toplulukları lehine büyük toprak sahiplerinin mülksüzleştirilmesine yönelik toprak yasaları; nihayet demokratik bir seçim yasasına dayalı olarak seçilmiş bir Kurucu Meclis'in ivedi olarak toplantıya çağırılması. Bu, açıkça bir intihar davetiydi.

"Dilekçe"nin tam ve kesin metni (Rusçadan çevrilmiştir) şöyleydi:

Majeste!

Biz, Sankt Peterburg emekçileri, karılarımız, çocuklarımız ve ebeveynlerimiz, hiçbir kaynağı olmayan ihtiyarlar, adalet ve koruma istemek için Sana, Ulu Çar'a geldik.

Dilenciliğe mahkûm olduk. Zulme uğruyoruz, yıpratıcı bir işin altında eziliyoruz, hakaretlere boğuluyoruz. İnsan değil, kötü kaderlerine sessizce boyun eğmesi gereken köle muamelesi görüyoruz. Sabırla bütün bunlara katlandık. Ancak şimdi öyle bir uçuruma itiliyoruz ki orada bize yalnızca keyfilik ve cehalet düşüyor. Despotizmin ve her türlü insani yasaya aykırı bir muamelenin ağırlığı altında bizi boğuyorlar.

Takatimizin sonuna geldik Ulu Çar! Kader anı geldi, ölüm artık dayanılmaz acılarımızın devamından daha iyidir. İşte bu nedenledir ki çalışmayı durdurduk ve patronlarımıza haklı taleplerimizi taahhüt etmedikleri sürece tekrar işe başlamayacağımızı bildirdik.

Onlardan istediğimiz pek az bir şey, ancak bu pek az şey olmadan hayatımız hayat değil, bir cehennem, dur durak bilmeyen bir işkence.

İlk talebimiz, patronlarımızın, bizimle mutabakat içinde, ihtiyaçlarımızın farkına varmalarıydı. İşte bunu reddettiler! Yasa size

bu hakkı tanımıyor diyerek ihtiyaçlarımızı tartışma hakkımızı bile kabul etmediler.

Sekiz saatlik işgünü talebimiz de yasadışı denerek reddedildi.

Sonra, bizimle birlikte ücretlerimizi tespit etmeyi; bizim ile fabrika iç yönetimi arasında bir anlaşmazlık olduğunda hakemliği; kadın-erkek vasıfsız işçilerin yevmiyelerinin bir ruble artırılmasını, fazla mesailere son verilmesini, işliklerin hava cereyanı, yağmur ve kar nedeniyle çalışanların ölümüne yol açan koşullarının iyileştirilmesini talep ettik... Hasta düşenlere daha fazla ilgi gösterilmesini, bize verilen emirlerin küfürlü olmamasını istedik.

Bütün bu talepler kanunsuz denerek reddedildi. Bunların dile getirilmesi bile bir suç olarak yorumlandı. Durumumuzu iyileştirme arzumuz, patronlarımız tarafından kendilerine karşı bir küstahlık olarak değerlendirildi.

Ulu İmparator! Burada 300.000'i aşkın insanız. Ancak bizler, hepimiz yalnızca görünüşte insanız. Aslında insan olarak hiçbir hakkımız yok. Konuşmamız, düşünmemiz, ihtiyaçlarımızı tartışmak için toplanmamız, durumumuzu iyileştirmek için birtakım tedbirler almamız bize yasak. Aramızdan her kim ki işçi sınıfının lehine sesini yükseltme cesareti gösteriyor hapsi veya sürgünü boyluyor. İyi kalpli, duyarlı olmak bir suç gibi görülüyor. Bir zavallıya, bir terk edilmişe, bir kurbana, bir düşküne dayanışma duyguları iletmek affedilmez bir suç kabul ediliyor.

Ulu Çar! Bütün bunlar, adına hüküm sürdüğün Tanrının emirlerine uygun mu? Böylesi yasalarla hayat yaşamaya değer mi? Biz, Rus emekçilerinin hepsi için kapitalistleri ve devlet memurlarını tek başlarına yaşamaya ve hayatın zevkini çıkarmaya bırakarak ölmek tercihe şayan değil mi?

İşte Majesteleri bizi bekleyen gelecek. Sarayının duvarları önünde işte bu nedenle toplandık. Burada tutunacağımız son kurtuluş dalını bulmayı, onu bekliyoruz. İçinde sefalet ve cehaletten başka bir şey bulunmayan kanunsuzluk girdabından çıkmak için Halkına yardımcı olmayı reddetme. Ona bir şans, gerçek kaderini yaşama olanağı ver. Onu bürokratların kabul edilemez zulmünden kurtar. Ondan Seni ayıran duvarı yık ve onu ülkeyi Seninle birlikte yönetmeye çağır.

Bu dünyaya halkı mutluluğa götürmek üzere gönderildin. Ancak mutluluk bize acı ve aşağılamadan başka bir şey tanımayan senin memurların tarafından bizden parça parça kopartılıp alınıyor.

Taleplerimizi dikkatle ve öfkelenmeden incele. Bunlar kötülük için değil, iyilik, bizim ve Majeste, Senin iyiliğin için formüle edildi. Bizim ağzımızdan konuşan küstahlık değil, bizde dile gelen mevcut ve katlanılmaz duruma son verme genel gerekliliği bilincidir.

Rusya, yalnızca bürokratlardan oluşan bir hükümet tarafından yönetilemeyecek kadar çok büyük bir ülke, ihtiyaçları da çok çeşitli. Halkın yönetime katılması kesinlikle gerekli zira ülkenin ihtiyaçlarını yalnızca o biliyor.

Halkının yardımına koşmayı reddetme. Gecikmeksizin ülkedeki sınıfların hepsinin temsilcilerine toplanma emri ver. Kapitalistler ve işçiler temsil edilsin. Devlet memurları, din adamları, hekimler ve profesörler kendi temsilcilerini seçsinler. Herkes dilediğini seçmekte özgür olsun. Bunun için genel oyla bir Kurucu Meclis için seçimlerin yapılmasına izin ver.

İşte her şeyin bağlı olduğu ana talebimiz budur. Açık yaralarımız için en iyi, tek gerçek merhem bu olacaktır. Bu merhemi sürmezsek, yaralarımız açık kalacak ve bizleri ölüme sürükleyecek.

Tüm dertlerimiz için tek bir deva yok. Bize birçok ilaç gerek. Şimdi bunları sıralayacağız. Seninle tıpkı babamızla konuşur gibi, açıkça, kalpten konuşacağız Majeste.

Aşağıdaki tedbirler zorunludur.

Birinci grupta her türlü hak yokluğuna ve Rus halkının acısını çektiği cehalete karşı olanlar yer alıyor. Bu tedbirler şunları içeriyor:

1. *Kişi özgürlüğü ve dokunulmazlığı; söz, basın, toplanma, din konusunda vicdan özgürlüğü; din ile devletin birbirinden ayrılması.*
2. *Giderleri devlete ait olmak üzere genel ve zorunlu eğitim.*
3. *Bakanların ulusa karşı sorumluluğu; idari yöntemlerin meşruiyeti konusunda güvenceler.*
4. *Yasa önünde, istisnasız tüm bireylerin eşitliği.*
5. *İnançları nedeniyle acı çeken herkes için ivedi geniş haklar.*

İkinci grupta yoksullaşmaya karşı tedbirler yer alıyor:

1. *Dolaylı vergilerin kaldırılması. Doğrudan ve artan oranlı bir gelir vergisi.*

2. Toprakların geri satın alınmasıyla ilgili imtiyaz bedellerinin kaldırılması. Ucuz kredi. Toprakların kademeli olarak halka verilmesi.

Üçüncü grup emeğin sermaye tarafından ezilmesine karşı tedbirleri içeriyor:

1. Emeğin yasayla korunması.
2. İşbirliği amacıyla ve mesleki sorunları çözüme kavuşturmak için oluşturulmuş işçi birliklerine özgürlük.
3. Sekiz saatlik işgünü; fazla mesainin sınırlanması.
4. Emek ile sermaye arasında mücadele özgürlüğü.
5. Emekçiler için devlet sigortaları yasasının hazırlanmasına emekçi sınıfların temsilcilerinin katılımı.
6. Normal ücret.

İşte Majeste belli başlı ihtiyaçlar bunlar. Bunların tatmin edilmesi emrini ver. Bunların yapılacağına yemin et ve Sen Rusya'yı mutlu ve muzaffer kıl ve Adın kalplerimize, çocuklarımızın kalplerine ve çocuklarımızın çocuklarının kalplerine silinmemecesine kazınsın.

Ama bize Sen söz vermezsen, dilekçemizi Sen kabul etmezsen, burada, bu meydanda, Senin sarayının önünde ölmeye kararlıyız, zira gidecek yerimiz, başka bir yere gitme nedenimiz yok. Bizim için yalnızca iki yol var: Biri mutluluğa ve özgürlüğe açılan; diğeri mezara götüren. Bize bu yollardan birini göster Ulu Çar, bizi ölüme bile götürse o yolu izleyeceğiz.

Hayatlarımız acı içinde kıvranan Rusya için kurban olsun: Fedakârlığımıza üzülmeyeceğiz. Gönülden hayatımızı sunuyoruz.

Şuna işaret etmek gerekir ki, ortaya çıkan durumun tüm paradoksal yanlarına rağmen, hazırlanmakta olan eylem, uyanık birisi için, değişik gerçek eğilimlerin ortak baskısının mantıksal bir sonucu, mevcut farklı unsurların doğal bir "sentez"iydi.

Bir yandan çara yönelik bir toplu girişim fikri, özünde, iyi niyetli halk kitlelerinin safça inancının bir dışavurumundan ibaretti. (Halk üzerinde "Çar efsanesi"nin derin etkisinden daha önce söz etmiştik.) Nitekim Rusya'da kırsal kesimle bağlarını hiçbir zaman koparmayan işçiler, "küçük baba"ya gidip yardım ve koruma istemek biçimindeki köylü geleneğini bir an için yeniden yaşattılar.

Kendilerine sunulan tek fırsattan yararlanarak, kendiliğinden, karşı konulmaz bir ivmeyle ayağa kalkan işçiler, kuşkusuz, yaraya parmak basmaya, somut, kesin bir sonuç elde etmeye çalıştılar. Basit ruhlarının derinliklerinde en azından kısmî bir başarı uman işçiler özellikle neyle yetineceklerini öğrenmek istiyorlardı.

Öte yandan bir kenarda durmak zorunda kalmış, hareketi engelleyecek veya hatta onun yerine daha devrimci bir eylemi geçirecek güçten yoksun devrimci partilerin etkisi, yine de, Gapon üzerinde belli bir baskı yaratmayı ve onu eylemini "devrimcileştirme"ye zorlamayı başaracak derecede güçlü oldu.

Böylece bu eylem, birlikte etki eden çelişkili güçlerin melez, ama doğal bir ürünü oldu.

Aydın ve liberal çevrelere gelince, onlar gelişmekte olan olayları güçsüz birer tanık olarak izlemekten öte bir şey yapamadılar.

Gapon'un kendisinin tutumu ve psikolojisi, ne denli paradoksal gibi görünse de, yine de basit bir biçimde açıklanabilir. Önce sıradan bir komedyen, polisin aylıklı ajanı olan Gapon, daha sonra, kendisini karşı konulmaz bir biçimde öne çıkaran muazzam halk hareketi dalgasıyla gitgide daha çok sürüklendi; sonuçta kendini dalgaya kaptırdı. Olaylar, kendisine rağmen Gapon'u, kitlelerin başına geçirdi, onların taptıkları bir insan haline getirdi. Maceracı ve hayalci bir ruha sahip Gapon bir yanılsamaya kendini kaptırdı. Olayların tarihsel önemini içgüdüsel olarak kavradıysa da buradan abartılı bir değerlendirmeye vardı. Tüm ülkenin daha şimdiden bir devrim yaşadığını, tahtın sallandığını ve kendisinin, Gapon'un, hareketin en üst şefinin, halkın sevgilisinin, yüzyılların zaferinin zirvelerine taşındığını sanıyordu. Gerçeklerin de bir ölçüde haklı gösterir gibi olduğu bu rüyayla büyülenmiş bir halde kendini sonuç itibariyle ruhuyla ve bedeniyle başlamış olan harekete adadı. Artık bir polis ajanı olması kendisini ilgilendirmiyordu. Korkunç fırtınanın şimşeklerinin gözlerini aldığı, kendisine hemen hemen ilahî bir görev gibi görünen yeni rolüne kendini bütünüyle kaptırdığı bu ateşli günlerde ajanlık aklına bile gelmiyordu. Ocak 1905 başlarında Gapon'un psikolojisi büyük olasılıkla buydu. O anda ve bu anlamda kendisinin samimi olduğu kabul edilebilir. En azından olaylardan birkaç gün önce Gapon ile tanışan ve onu eylem içinde gören bu satırların yazarının kişisel izlenimi budur.

Bu ateşli hazırlık günleri boyunca hükümetin sessiz kalması ve herhangi bir polis müdahalesi olmaması gibi çok garip bir durum

bile kolayca açıklanabilir. Polis, Gapon'un yeni psikolojisine nüfuz edememişti. Sonuna kadar ona güveniyor, yaptıklarını ustaca bir manevra sayıyordu. Nihayet değişikliğin ve eli kulağındaki tehlikenin farkına vardığında, zincirlerinden boşanmış olayları engellemek ve onlara hâkim olmak için artık çok geçti. Önce bir ölçüde sarsılan hükümet, sonuçta hareketi tek bir darbeyle ezmek üzere elverişli anı beklemekten yana tutum aldı. O anda herhangi bir emir almayan polis harekete geçmedi. Şunu da eklemeliyiz gerekir ki, bu anlaşılmaz, gizemli olgu kitleleri cesaretlendirdi, umutlarını güçlendirdi. Genel olarak "Hükümet harekete karşı çıkmaya cesaret edemiyor, boyun eğecek" deniyordu.

Kışlık Saray yürüyüşünün tarihi 9 Ocak pazar (eski takvime göre) olarak belirlendi. Son günler özellikle "şubeler"de "dilekçe"nin katılımcılara okunmasına ayrıldı. Hemen her yerde aynı biçimde davranıldı. Gün boyunca şahsen Gapon –veya dostlarından biri– lokalleri gruplar halinde dolduran işçi kitlelerine dilekçeyi okuyup yorumluyorlardı. Lokal dolunca kapı kapatılıyor ve dilekçe konusunda bilgi veriliyordu; toplantıya katılanlar özel bir kâğıdı imzaladıktan sonra salonu boşaltıyorlardı. Salonu bu kez sıralarını sokakta bekleyen yeni bir kalabalık dolduruyor ve aynı işlem yeniden yapılıyordu. Bu, tüm şubelerde gece yarısına ve hatta sonrasına kadar devam etti.

Bu son hazırlıklara son trajik noktayı hatibin bitirirken yaptığı çağrı ve bu çağrıya kitlenin törensel, etkili yemini koyuyordu: "İşçi, köylü ve diğer yoldaşlar!" –diyordu hatip– "Sefalet kardeşleri! Hepiniz davaya ve buluşmaya sadık kalın! Pazar sabahı, hepiniz Kışlık Saray'ın önünde meydanda bulunun. Göstereceğiniz zaaf davamıza ihanet demektir. Ama sakin, barışçı, o büyük günümüze yakışır biçimde gelin. Peder Gapon daha şimdiden çarı uyardı ve kendisinin de sizlerle güven içinde olacağı konusunda ona, her türlü sorumluluk kendisine ait olmak üzere, güvence verdi. İstenmeyen bir davranışta bulunursanız, bunun cevabı peder Gapon'dan istenecek. Dilekçeyi dinlediniz. Haklı şeyler talep ediyoruz. Bu sefil varlık koşullarını artık sürdüremeyiz. Dolayısıyla kollarımız açık, yüreğimiz sevgi ve umut dolu olarak çara gidiyoruz. O da bizi böyle karşılamaktan ve talebimize kulak vermekten başka bir şey yapamaz. Dilekçeyi çara şahsen Gapon verecek. Umut edelim yoldaşlar, umut edelim kardeşler ki çar bizi kabul etsin, bizi dinlesin ve meşru taleplerimizin gereğini yerine getirsin. Ancak kardeşlerim çar bizi

kabul etmek yerine bizim karşımıza tüfekleri ve kılıçları çıkartırsa, o zaman kardeşlerim lanet olsun ona! *O zaman artık bizim çarımız olmayacak! O zaman kendisi ve tüm saltanatına sonsuza dek lanet olsun!...* Hepiniz yoldaşlar, yurttaşlar, yemin ediniz, bu takdirde ihaneti asla unutmayacağınıza yemin ediniz. O takdirde haini her türlü yolla ortadan kaldırmaya çalışacağınıza yemin ediniz..." Ve topluluktaki herkes, olağanüstü bir şevkle, kollarını kaldırarak haykırıyordu: "Yemin ediyoruz!"

Gapon, dilekçeyi şahsen okuduğu yerde –ki her şubede en az bir defa okudu– şu sözleri ekliyordu: "Ben, papaz Georgi Gapon, Allah'ın inayetiyle, çara verilen yeminin kefaretinden sizleri affediyor, onu yıkacak olanı peşinen kutsuyorum. Zira *o durumda artık çarımız olmayacak!...*" Heyecandan kendinden geçmiş bir halde, sessiz ve titreyen dinleyici kitlesine bu cümleyi iki, üç defa tekrarlıyordu.

"Benim peşimden geleceğinize yemin edin, yakınlarınızın, çocuklarınız başı üstüne yemin edin!"-"Ediyoruz, peder, ediyoruz! Çocuklarımızın başı üzerine yemin ediyoruz!" oluyordu şaşmaz biçimde yanıt.

8 Ocak akşamı yürüyüş için her şey hazırdı. Hükümet tarafında da her şey hazırdı. Kimi aydın ve edebiyatçı çevreleri, hükümetin şu kararı verdiğini öğrendiler: Hiçbir durumda kitlenin Saray'a yaklaşmasına izin verilmeyecek; ısrar ederlerse, acımaksızın üzerlerine ateş açılacak. Seçtikleri bir heyet, kan dökülmesini önleme telâşıyla yetkili makamlara başvurmak üzere koşuşturdu. Girişim boşa çıktı. Her türlü hazırlık yapılmıştı. Başkent tepeden tırnağa silahlı birliklerin elindeydi.

Sonrası biliniyor. 9 Ocak Pazar sabahı özellikle (çoğu zaman aileleriyle birlikte) işçilerden ve çok değişik diğer çevrelerden oluşan muazzam bir kalabalık Kışlık Saray'a doğru harekete geçti. Başkentin merkezinden ve banliyölerinden harekete geçen on binlerce erkek, kadın ve çocuk toplanma noktalarına doğru yürüyorlardı.

Her yerde, bu insan denizine karşı yoğun biçimde ateş açan asker ve polis barikatlarıyla karşılaştılar. Ancak bu sımsıkı insan kitlesinin itişi –her dakika daha da artan bu itiş– öyle bir biçimdeydi ki, her türlü yöntem kullanılarak kitle yine de ve kesintiye uğramaksızın meydana akıyordu; çevre sokakların tümü dolup tıkandı. Barikatlardan açılan ateşle dağılan binlerce insan, yan yolları kullanarak, kapıldıkları selin gücüyle, merakla, öfkeyle, hoşnutsuzluklarını ve

nefretlerini yüksek sesle dile getirme yakıcı ihtiyacıyla gözü kara bir biçimde hedefe yöneliyordu. Her şeye rağmen umutlarını koruyanlar az değildi; hele bir çarın sarayının önündeki meydanda toplanmayı başarsınlar, çar onların yanına gelecek, onları kabul edecek ve işleri yoluna koyacaktı. Kimileri bu oldubitti karşısında çarın artık direnemeyeceğini ve birtakım hakları vereceğini düşünüyordu. Diğerleri, son kalmış saflar, çarın olan bitenden haberi olmadığını, bu kırım konusunda hiçbir şey bilmediğini ve başından itibaren olayları çardan özenle gizlemiş olan polisin halkın şimdi de "küçük baba" ile temasa gelmesini engellemeye çalıştığını sanıyordu. Ne pahasına olursa olsun meydana gidilmeliydi... Dahası oraya gitmeye yemin edilmişti... Nihayet peder Gapon oradaydı, belki de oraya gitmeyi başarmıştı...

Ne olursa olsun, her noktadan fışkıran insan dalgaları, Kışlık Saray'ın hemen yakınlarını sonuç itibariyle işgal etti. İşte o zaman hükümet bu silahsız, şaşkın, umutları kırılmış kitleyi ateş salvolarıyla süpürüp atmayı en iyi yol olarak değerlendirdi.

Sonuç hayal bile edilmesi güç, tarihte benzeri görülmedik bir vahşetti. Hedef gözetilerek ateş açılan, korkudan, acıdan, taşkınlıktan çığlıklar atan bu muazzam kitle ne ileri gidebiliyor, ne de geri çekilebiliyordu; onları bekleyen, sonradan verilen adla, "kan banyosu"ydu. Güçlü bir rüzgâr gibi her ateş salvosunda hafifçe gerileyen, kısmen ayaklar altında ezilen, nefessiz kalan, ezilen kitle, arkadan sürekli meydana ulaşan yeni binlerce insanın itmesiyle kadavraların, can çekişenlerin, yaralıların üzerinde hemen yeniden oluşuyordu... Bunun üzerine yeni ateş salvoları, bu canlı kitleyi zaman zaman bir ölüm ürpertisiyle sarsıyordu... Bu uzun süre devam etti, ancak yan sokaklar nihayet boşalınca kitle de buralardan kaçarak canını kurtarabildi.

Başkentte o gün binlerce erkek, kadın ve çocuk yaşamını yitirdi. Vicdanlarını, tereddütlerini yenmek için askerler alabildiğine sarhoş edilmişti. Kimileri, "daha iyi görmek" için ağaçlara tırmanmış çocukları tüfek ateşleriyle "indirme" oyunu oynuyordu...

Akşama doğru "düzen yeniden sağlandı". Kurbanların sayısı, yaklaşık olarak bile, hiçbir zaman öğrenilemedi. Ancak öğrenilen, gece boyu, kadavra dolu uzun trenlerin bu zavallı bedenleri çevredeki tarlalara ve ormanlara karmakarışık biçimde gömmek üzere taşıdıkları oldu.

Çarın o gün başkentte bile olmadığı da öğrenildi. Askeri yetkililerin elini serbest bıraktıktan sonra çar yazlık saraylarından birine, Sankt Peterburg yakınlarındaki Tsarskoye-Selo'ya sığınmıştı.

Gapon'a gelince, etrafında bir dizi ikona ve çar resmi taşıyıcısıyla çevrili olarak, Narva Kapısı'ndan Saray'a doğru yönelmiş muazzam bir kitleyi yönetiyordu. Diğer yerlerde olduğu gibi bu kitle de kapının hemen yakınlarında askeri birlikler tarafından dağıtıldı. Gapon bu salvolardan kendini kurtardı. İlk ateş başladığında yüzükoyun yere uzandı ve hareketsiz kaldı. Birkaç dakika boyunca onun öldüğü veya yaralandığı sanıldı. Birtakım dostları tarafından hızla oradan alınıp güvenli bir yere konuldu. Uzun papaz saçları kesildi, sivil elbiseler giydirildi.

Bir zaman sonra Gapon her türlü tehlikenin ötesinde yurtdışındaydı.

Rusya'dan ayrılırken işçilere kısa bir çağrı yayımladı:

Ben bir din adamı olarak, bu saatte masum kardeşlerini, kadınları ve çocukları katleden herkesi, subayları ve askerleri lanetliyorum. Halkı ezen tüm zalimleri lanetliyorum. Özgürlük çabasında halka yardımcı olan askerleri kutsuyorum. Çar'a, emirleri halkın kanını akıttıran o hain Çar'a sundukları bağlılık yemininin kefaretinden onları affediyorum.

Ayrıca yeni bir bildiri de kaleme aldı; bu bildiride başka şeylerin yanı sıra şunları da söylüyordu:

İşçi yoldaşlar, artık çar yok! Onun ile Rus halkı arasında bugün kan selleri aktı. Rus halkı için, Çar olmaksızın halkın özgürlüğü mücadelesine girişme zamanı geldi. Bu kavgalar için sizi kutsuyorum. Yarın aranızda olacağım. Bugün davamız için mücadele ediyorum.

Bu çağrılar ülke çapında yayıldı.

Gapon'un akıbetiyle ilgili birkaç söz söylemenin yeridir şimdi.

Birtakım dostları tarafından kurtarılan eski papaz yurtdışına yerleşti. Kendisiyle ilgilenenler, özellikle Sosyalist-Devrimciler oldu. Geleceği artık yalnızca kendisine bağlıydı. Geçmişiyle bağlarını tamamen kopartması, eğitimini tamamlaması ve ideolojik konumunu belirlemesi, özcesi gerçekten bir eylem adamı haline gelmesi için gerekli olanaklar kendisine sunuldu.

Ama Gapon o yapıda bir insan değildi. Karanlık ruhunu bir defa rastlantıyla yalayıp geçen kutsal ateş, onun için kişisel bir tutku ve

tatmin ateşinden ibaretti: Bu ateş hızla söndü. Kendi kendini eğitme çalışmasına girişeceği ve kendini ciddi bir faaliyete hazırlayacağı yerde Gapon her türlü sıkıntının anası olan hareketsizlik içinde kaldı. Ağır, sabırlı çalışma ona göre değildi. Günübirlik macerasının ivedi ve muzaffer bir devamını hayal ediyordu. Oysa Rusya'da olaylar ayak sürüyordu. Büyük Devrim gelmek bilmiyordu. Gitgide daha çok sıkılmaya başladı. Bir süre sonra sıkıntıyı sefihlikte unutmayı aradı. Sık sık karanlık kabarelerde yarı yarıya sarhoş vaziyette hafif kadınlarla zaman geçiriyor, yıkılmış hayallerini onlara anlatırken gözyaşlarına boğuluyordu. Yurtdışı yaşamından tiksiniyordu. Ülkedeki felaketin ıstırabını yaşıyordu. Ne pahasına olursa olsun Rusya'ya geri dönmek istiyordu.

İşte böylesi bir ruh haliyle hükümetine başvurma, ondan özür dileme ve görevine yeniden başlamak üzere geri dönme izni isteme fikrine vardı. Gizli polise yazıyla başvurdu; onunla yeniden ilişki kurdu.

Eski şefleri, Gapon'un teklifini oldukça iyi karşıladılar. Ancak öncelikle kendisinden pişmanlığı ve iyi niyetiyle ilgili maddi bir kanıt istediler. Onun Sosyalist-Devrimci Parti'nin etkili üyeleriyle yakınlığını bildiklerinden, ondan bu partiye sonucu belirleyici bir darbe vurmalarına olanak sağlayacak kesin bilgiler vermesini beklediklerini söylediler. Gapon bu pazarlığı kabul etti.

Bu arada, partinin etkili üyelerinden biri, Gapon'un yakın arkadaşı mühendis Rutemberg, Gapon'un polisle yeni ilişkilerinden haberdar oldu. Bunu parti merkez komitesine aktardı. Komite, kendisini Gapon'un maskesini alaşağı etmek için elinden gelen çabayı göstermekle görevlendirdi -bunları Rutemberg kendi anılarında anlatıyor.

Rutemberg bir oyun oynamak zorunda kaldı. Bu oyunu da başarıyla oynadı ve sonunda mühendisin de okkalı bir servet karşılığında partisine ihanet edebileceğini varsayan Gapon'un ağzından birtakım itiraflar aldı. Gapon kendisine bu yönde tekliflerde bulundu. Rutemberg kabul eder gibi göründü. Rutemberg'in Gapon aracılığıyla partinin çok önemli sırlarını polise vermesi konusunda mutabık kaldılar.

Para miktarı üzerinde pazarlık yapıldı. Rutemberg tarafından bilinçli bir biçimde uzatılan bu pazarlık polisin onayıyla Gapon tarafından yürütüldü ve bir gün Gapon gibi Rutemberg'in de geri dönmeyi başarmasının ardından Rusya'da sona erdi.

Oyunun son perdesi Sankt Peterburg'da oynandı. Başkente varır varmaz Rutemberg, Gapon'un yakın dostu ve onun ihanetine asla inanmayan birkaç işçiye haber verdi ve onlara bu ihaneti kanıtlayabilecek durumda olduğunu da ekledi. Gapon ile Rutemberg arasında yapılacak son pazarlığı, Rutemberg'in sözde ihanetinin parasal karşılığının nihai olarak tespit edileceği pazarlığı bu işçilerin de gizlendikleri yerden izlemeleri konusunda anlaştılar.

Görüşme, başkentten pek de uzak olmayan terk edilmiş bir villada yapıldı. Görüşmenin yapılacağı odaya bitişik odada gizlenen işçiler, böylece, kendilerini göstermeden, konuşmalarını izleyecek, Gapon'un gerçek rolü konusunda ikna olacak ve ardından onun maskesini kamuoyunun önünde indireceklerdi.

Ancak işçiler kendilerine hâkim olamadılar. Gapon'un ihanetine ikna olur olmaz, iki adamın tartıştığı odaya daldılar. Gapon'un üzerine çullandılar ve (dizlerinin üzerinde sürünerek geçmişi adına kendisini affetmelerini dileyen, içler acısı) tüm yalvarmalarına rağmen onu kaba bir biçimde öldürdüler. Sonra boğazına bir ip geçirip tavana astılar. Bir zaman sonra ölüsü rastlantıyla bu durumda bulundu.

Gapon'un kişisel efsanesi böyle sona erdi.

Genellikle samimi bir biçimde kaleme aldığı anılarında Gapon –oldukça beceriksiz bir biçimde– 9 Ocak 1905 öncesi polisle ilişkilerini, kendine göre açıklayarak, haklı göstermeye çalışmıştır. Bu konuyla ilgili tüm gerçeği dile getirmemişe benziyor.

Harekete gelince, o kendi yolunu izledi.

9 Ocak olayları ülkede muazzam bir yankı uyandırdı. En ücra köşelerde halk, çara sefaletlerini anlatmak üzere Saray'ın önünde barışçı bir biçimde toplanan halka kulak vermek yerine çarın bunların üzerine ateş açılması emrini soğukkanlılıkla verdiğini öfkeli bir şaşkınlıkla öğrendi. Daha uzun zaman boyunca köyleri tarafından yetkilendirilen köylü temsilcileri, esas gerçeği öğrenmek göreviyle gizlice Sankt Peterburg'a gidip durdular.

Bu gerçek kısa sürede herkes tarafından öğrenildi. *"Çar efsanesi" işte o zaman silinip gitti.*

Tarihsel bir paradoks daha! 1881'de devrimciler efsaneye son vermek için çarı öldürmüştü. Efsane yaşamını sürdürdü. Yirmi dört yıl sonra efsaneyi öldüren çarın kendisi oldu.

Sankt Peterburg'da 9 Ocak olaylarının etkisi grevin genelleşmesi oldu. Grev her yeri kapladı. 10 Ocak pazartesi günü başkentte tek

bir fabrika açılmadı, tek bir şantiyede bile işe başlanmadı. Sağır edici bir başkaldırı hareketi her yerde patlıyordu. Rus emekçilerinin –Sankt Peterburg işçilerinin– ilk büyük devrimci grevi bir oldubitti haline gelmişti.

Bütün bu söylediklerimizden önemli bir tespit çıkıyor. O da şu:

Halkın çarlığın gerçek niteliğini, içinde bulunulan durumun bütününü ve mücadelenin gerçek görevlerini anlamaya başlaması için yaşanmış, elle tutulur ve büyük çaplı bir tarihsel deneyim gerekiyordu. Ne propaganda, ne coşkulu insanların kendilerini kurban etmeleri tek başlarına bu sonucu verebilirdi.

İkinci Bölüm

"Sovyetler"in Doğuşu

Şimdi Rus Devrimi'nin en önemli noktalarından birine geliyoruz: *"Sovyetler"in kökeni ve ilk faaliyeti.*

Alın size paradoksal bir olgu daha: Bu, aynı zamanda Devrim'in en az bilinen ve en tahrif edilmiş noktalarından biridir.

Bugüne dek "Sovyetler"in kökeni hakkında yayımlanmış olan her şeyde –yalnızca yabancıların incelemelerinden değil, aynı zamanda Rus belgelerinden de söz ediyorum– ilgili okurun gözüne çarpan bir boşluk var: *İlk işçi "Sovyet"inin ne zaman, nerede ve nasıl kurulmuş olduğunu hiç kimse henüz kesin olarak tespit edemiyor.*

Şimdiye kadar, gerek burjuva, gerekse sosyalist ("Menşevik", "Bolşevik" ve diğer) hemen hemen tüm yazarlar ve tarihçiler, ilk "İşçi Sovyeti"nin kuruluşunu, 1905 *yılının sonlarına doğru*, Ekim genel grevinin, ünlü 17 Ekim Çarlık Bildirisi ve onu izleyen olayların sırasına koyarlar. Oysa bu yanlıştır. İzleyen sayfalar okunduğunda bu boşluğun nedeni anlaşılacaktır.

Elbette birkaç yazar –özellikle P. Milyukov anılarında– 1905 *başlarında* gelecekteki "Sovyetler"in bir taslağına belli belirsiz atıfta bulundular. Ancak hiçbir kesin tarihlendirme vermediler. Herhangi bir kesin bilgi vermeye çalıştıklarında da hataya düştüler. Nitekim Milyukov Sovyetlerin beşiğini "Şidlovski Komisyonu"nda bulduğuna inandı. Bu, 9 Ocak 1905 olayları ertesinde, birkaç resmi işçi delegesinin işbirliğiyle kimi sosyal sorunlara çözüm bulmaya beyhude yere uğraşan –yarı hükümete dayalı, yarı liberal– resmi bir girişimdi. Milyukov'a göre, bu delegeler arasında, *Nosar* adlı bir aydın da vardı

ve bu kişi birkaç başka delegeyle birlikte, Komisyon'un yanı başında, başkanı ve harekete geçirici gücü olduğu bir "Sovyet" –ilk işçi Sovyeti– kurdu. Bu oldukça belirsiz bir anlatım; dahası doğru da değil. Okurun daha ileride göreceği üzere, Nosar "Şidlovski Komisyonu"na girdiğinde, *bu Komisyon'dan önce kurulmuş ve bu Komisyon'la hiçbir ilişkisi olmayan ilk İşçi Sovyeti'nin zaten üyesi* –hatta başkanı– *idi.* Başka yazarlar da benzer hatalar yapıyorlar.

Sosyal-Demokratlar kimi zaman ilk Sovyet'in gerçek fikir babaları olduklarını ileri sürüyorlar.

Bolşevikler sık sık bu şerefin kendilerine ait olmasıyla övünürler.

Hepsi yanılıyorlar, son derece yalın olan gerçeği bilmiyorlar: İlk Sovyet fikrine hiçbir parti, hiçbir sabit örgüt, hiçbir "lider" esin vermedi. *İlk Sovyet, rastlantısal ve kesinlikle özel nitelikte küçük bir grubun içinden ortak bir mutabakat sonucunda kendiliğinden bir biçimde doğdu.*[1]

Okurun bu konuda burada öğrenecekleri şimdiye kadar hiçbir yerde yayımlanmamıştır ve "Bilinmeyen Devrim"in en beklenmedik bölümlerinden birini oluşturur. Tarihsel gerçeğin yeniden oluşturulma zamanı geldi. Dahası bu gerçek de son derece esinlendiricidir.

Burada kendimden söz edeceğim için okurdan özür diliyorum. İstemsiz olarak *1905 yılı* sonlarında değil, *Ocak-Şubat aylarında* Sankt Peterburg'da kurulan ilk "İşçi Delegeleri Sovyeti"nin kuruluşuna karıştım.

Bugün bu tarihsel olayı anlatıp tespit edebilecek hemen hemen tek kişi olmalıyım; kim bilir bu eylemde o zamanlar yer almış işçilerden biri belki hâlâ yaşıyordur ve bir gün bunları o da anlatır.

Daha önce de birçok kez olayları anlatmak içimden geldi. 1905 olayları ve Sovyetler ile ilgili –yabancı ve Rus– basınına baktığımda hep aynı boşluğu görüyordum: Hiçbir yazar Rusya'da ilk İşçi Sovyeti'nin nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını kesin olarak söyleyecek durumda değildi. Bilinen tek şey, şimdiye kadar bilinen tek şey, Sovyetlerin Sankt Peterburg'da 1905'te ortaya çıktığı ve ilk başkanının da, Sovyet içinde *Hrustalyov* adıyla tanınan, Peterburg'lu bir avukat yardımcısı, *Nosar* olduğuydu. *Ancak bu Sovyet fikri nereden ve nasıl geldi? Kim tarafından ortaya atıldı? Hangi koşullarda kabul edilip gerçekleştirildi? Nosar nasıl ve neden*

1. Lenin eserlerinde ve Buharin "Komünizmin Alfabesi"nde, laf arasında "Sovyetler"in 1905'te işçiler tarafından kendiliğinden bir biçimde kurulduğunu belirtirler; ama hiçbir kesin bilgi vermezler ve böylece bu işçilerin Bolşevik veya en azından birtakım "sempatizan"lar oldukları sanılsın isterler.

başkan oldu? Nosar nereden geliyordu, hangi partidendi? İlk Sovyet'in bileşimi neydi? İlk işlevi ne oldu? Tarihsel açıdan ilginç olan tüm bu sorular hâlâ cevapsızdır.

Bu boşluğun anlaşılır olduğunun altını çizelim. *İlk Sovyet'in doğuşu tamamen özel nitelikte bir olaydı. Alabildiğine içten bir ortamda, her türlü aleniyetten uzak, herhangi bir kampanyanın veya büyük çaplı eylemin dışında meydana geldi.*

Okur ileri sürdüklerimin dolaylı bir kanıtını kendisi de bulabilir. Rus Devrimi'nin bu noktasını işleyen basında, neredeyse arada bir atıfta bulunulan *Nosar-Hrustalyov* adına rast gelecektir. Ama hemen garip bir şeyin de farkına varacaktır: Hiç kimse bu adamın sahneye nerede ve nasıl ortaya çıktığını, nasıl ve hangi koşullarda ilk Sovyet'in başkanı olduğunu, vs hiçbir zaman söylemiyor. Sosyalist basına gelince, Nosar'dan söz edilmesinden açık bir biçimde rahatsızlık duyuyor. Adını adeta istemeden anıyor. Tarihsel olayı sessizce geçiştiremediğinden (aslında bunu isterdi), Nosar ve onun rolü hakkında anlaşılmaz veya doğru olmayan birtakım sözleri geveliyor ve büyük bir telâşla, Sovyetlerin 1905 yılı sonlarındaki, yani Lev Troçki'nin Sankt Peterburg Sovyeti başkanı haline geldiğinden sonraki, faaliyetlerine geçiyor.

Bu ağız sıkılığı, bu rahatsızlık ve bu telâş kolayca anlaşılabilir. Önce, ne tarihçiler, (Troçki de dahil) ne sosyalistler, ne de genel olarak siyasal partiler, *Sovyetlerin gerçek kökeni hakkında herhangi bir bilgi sahibi oldular* ve elbette bunu itiraf etmek rahatsızlık veriyor. Sonra sosyalistler olayları öğrenip bunları dikkate almak isteselerdi, şunu da itiraf etmeleri gerekirdi ki *orada kesinlikle hiçbir önemleri olmadı* ve yalnızca mevcut olgudan, o da alabildiğine geç bir zamanda, yararlanmayı bildiler. İşte bu nedenledir ki, gerçeği bilsinler veya bilmesinler, her zaman, ellerinden geldiğince bu olayı geçiştirmeye ve olan biteni kendi lehlerine sunmaya çalışacaklardır.

Şimdiye kadar olayları anlatmamı engelleyen şey,[2] her şeyden önce, kendimden söz etme zorunluluğunun yol açtığı rahatsızlık duygusuydu. Öte yandan, zaten içinde yer almadığım "büyük basın"da Sovyetlerden söz etme fırsatım hiç olmamıştı. Sovyetlerin

2. Belli bir çekince koymalıyım. Bu olayları, Rus Devrimi ile ilgili bir inceleme çerçevesinde, Sébastien Faure'un yayımladığı *L'Encyclopédie Anarchiste* kitabının *Devrim* maddesinde andım. Daha sonra S. Faure, *La véritable Révolution Sociale* [Hakiki Sosyal Devrim] adlı tek ciltlik bir kitap yayımladı; bu kitapta, benimki de dahil *L'Encyclopédie*'de yayımlanmış birkaç incelemeyi yeniden bastı. "Geniş kamuoyu" liberter yazını takip etmediğinden, anılan olaylar fark edilmeden kaldı.

kökeniyle ilgili sessizliğime son vermeye, hatalarla ve efsanelerle mücadele etmeye, gerçeği ortaya çıkarmaya karar verene kadar zaman geçti.

Yine de bir defasında, kimi dergi makalelerindeki iddialı ve yalan göndermelerden derinlemesine etkilenerek, yıllar önce, Paris'te bir Rus tarih dergisinin yayıncısı olan Bay Melgunov'u görmeye gittim. Kendisine, tamamen belgelere dayalı olarak ilk İşçi Sovyeti'nin doğuşunun gerçek öyküsünü ortaya koymayı önerdim. Önerime cevap gelmedi: Bir yandan yayıncı verdiğim metinde hiçbir değişiklik yapılmaması koşulumu *a priori* [önsel olarak] kabul etmek istemedi; öte yandan dergisinin tarafsız bir tarihsel yayın olmaktan alabildiğine uzak olduğunu anladım.

Sovyetlerden söz etmek gerektiğinde, olayları oldukları gibi aktarıyorum. Tarih yayıncıları veya diğer basın bununla ilgilenirse, gerçeği bunun içinden çıkarabilirler."

1904 yılı beni Sankt Peterburg'da işçiler arasında yoğun bir kültür ve eğitim çalışmasına boğulmuş haldeyken yakaladı. Kendime özgü bir yöntemle görevimi tek başıma sürdürüyordum. Hiçbir siyasal partiye mensup değildim, ama içgüdüsel olarak devrimciydim. O sıralar 22 yaşındaydım ve üniversiteyi yeni terk etmiştim.

Yıl sonuna doğru, benim yönetimimde eğitim gören işçilerin sayısı yüzü aşmıştı.

Öğrencilerim arasında bulunan genç bir kadın, kocasıyla birlikte Gapon'un "İşçi Şubeleri"ne üyeydi. O zamana kadar Gapon ve "şubeler"i hakkında pek az şey duymuştum. Bir akşam, öğrencim olan genç kadın beni bizim ilçedeki şubeye götürdü; bu işle ve özellikle de bunun esinlendiricisi olan kişiyle tanışmamı istiyordu. O akşam Gapon gelip toplantıya şahsen katılacaktı.

O anda henüz Gapon'un gerçek rolü üzerinde durulmuyordu. Legal olması ve hükümet destekli olması nedeniyle bu işten bir miktar kuşkulanan ileri işçiler, bu işe kendilerine göre bir açıklama getiriyorlardı. Papazın oldukça gizemli davranışları da onların bu anlatımını doğrular görünüyordu. Onlara göre, legalitenin koruyucu zırhı arkasında Gapon gerçekte geniş bir devrimci hareket hazırlıyordu. (İleride birçok işçinin bu adamın polisliğine inanmayı reddetmelerinin nedenlerinden biri de budur. Polisliği kesin olarak açığa çıktığında, Gapon'un yakın dostu kimi işçiler intihar ettiler.)

Demek ki Aralık sonlarında Gapon'la tanıştım.

Kişiliği beni alabildiğine meraklandırdı. O da benim eğitim çalışmamla ilgilenir göründü -veya görünmek istedi.

Daha derinlemesine bunlardan söz etmek için yeniden buluşmak üzere sözleştik ve bu amaçla Gapon bana evinin adresi bulunan kartvizitini verdi.

Birkaç gün sonra Putilov fabrikasındaki ünlü grev başladı. Kısa süre sonra, tam olarak 6 Ocak (1905) akşamı, öğrencim, heyecan içinde gelip bana olayların son derece ciddi bir duruma geldiğini, Gapon'un başkentteki işçi kitlelerinin muazzam bir hareketini başlattığını, tüm şubeleri gezerek kitlelere söylev verdiğini ve onları 9 Ocak'ta çara bir "dilekçe" vermek üzere Kışlık Saray'ın önünde toplanmaya çağırdığını, bu dilekçenin metnini daha şimdiden hazırlamış olduğunu, bu metni yarın akşam, 7 Ocak'ta, şubelerinde okuyup yorumlayacağını söyledi.

Haber bana pek inanılır gözükmedi. Durumu bizzat değerlendirmek üzere ertesi akşam Şubeye gitmeye karar verdim.

Ertesi gün, Şubeye gittim. Havanın soğuk olmasına rağmen muazzam bir kalabalık salonu ve sokağı doldurmuş bekleşiyordu. Ciddi ve sessizdiler. İşçilerin dışında, aydınlar, öğrenciler, askerler, polis memurları, mahallenin küçük esnafı, vs gibi alabildiğine değişik kesimlerden insanlar vardı. Çok sayıda kadın da vardı. Ortada hiçbir kolluk kuvveti görünmüyordu.

Salona girdim. Her dakika "Peder Gapon"un gelişi bekleniyordu.

Gelmesi gecikmedi. Hepsi ayakta duran, sıkışık vaziyetteki kalabalığın içinden kendine bir yol açarak hızla kürsüye geldi. Salon bin kişiyi alacak büyüklükteydi.

Etkileyici bir sessizlik hüküm sürüyordu. Gapon, zaman kaybetmeksizin, papaz elbisesi ve gümüş haçı gözükecek şekilde düğmelerini hafifçe açtığı geniş kürklü üstlüğünü daha çıkartmadan, ani ve kararlı bir hareketle kafasındaki kışlık şapkayı atarak uzun saçlarını dağınık biçimde döktü; dikkatli ve ilk sözlerden itibaren kıpırdanmaya başlayan bu kitleye dilekçeyi okuyup açıkladı.

Birkaç gündür dinlenmeksizin kullandığı sesinin alabildiğine boğuklaşmış olmasına rağmen, ağır, adeta törensel, ama aynı zamanda yalın, sıcak ve görünür biçimde samimi sözleri, içtiği antlara ve yaptığı çağrılara çılgınca cevap veren bütün bu insanların doğrudan yüreğine nüfuz ediyordu.

Duygular büyüleyiciydi. Muazzam, sonucu belirleyici bir şeylerin olacağı hissediliyordu. Tüm söylev boyunca olağanüstü bir duyguyla titrediğimi hatırlıyorum.

Söylevi biter bitmez Gapon kürsüden indi, yanında birkaç sadık adamıyla hızla salondan ayrılırken kitleyi yardımcılarından birinin okuyacağı dilekçeyi tekrar dinlemek üzere dışarıda bekleyen kalabalığa katılmaya davet etti.

Bütün bu insanların benden ayırdığı, acelesi olan, kendini yaptığı işe tümüyle kaptırmış, insanüstü bir çabayla tükenmiş ve çevresini dostlarının sardığı Gapon'a yaklaşmaya çalışmadım. Zaten çalışsam da bir yararı olmazdı. Öğrencimin doğruyu söylediğini anladım: İstisnaî ciddiyette muazzam bir kitle hareketinin patlak vermesinin eli kulağındaydı.

Ertesi gün, 8 Ocak akşamı, Şubeye yine gittim. Neler olup bittiğini görmek istiyordum. Özellikle kitlelerle temas kurmak, onların eylemine karışmak, kişisel tutumumu belirlemek istiyordum. Beraberimde birçok öğrencim vardı.

Şubede gördüklerim ödevimin ne olduğunu ortaya koydu.

Önce, yeniden sokakta bekleşen bir topluluğun toplanmış olduğunu gördüm. İçerde bir Şube üyesinin "dilekçe"yi okumakta olduğunu öğrendim. Bekledim.

Birkaç saniye sonra kapı gürültüyle açıldı. Bin dolayında insan salonu boşalttı. Bir diğer bin kişilik kalabalık salonu doldurdu. Onlarla ben de içeri girdim.

Kapı yeniden kapanır kapanmaz Gaponcu bir işçi kürsüde otururak dilekçe hakkında bilgi vermeye başladı.

Heyhat! Felaketti. Adam, zayıf ve tekdüze bir sesle, hiçbir coşkuya yer vermeksizin, en küçük bir açıklama yapıp sonuç çıkarmaksızın, dikkatli ve içi içine sığmayan bir topluluğa metni mırıldanıyordu. Uyutucu okumasını tamamlamasına on dakika yetti. Ardından yeni bir bin kişilik kitleyi almak üzere salon boşaldı.

Hızlı bir biçimde arkadaşlarımla görüş alışverişinde bulundum. Kararımız alındı. Kürsüye yöneldim. O güne dek kitle önünde hiç konuşma yapmamıştım. Ama tereddüt etmedik. Ne pahasına olursa olsun halkı bilgilendirme ve ayağa kaldırma tarzını değiştirmek gerekiyordu.

Görevine tekrar başlamaya hazırlanan işçiye yaklaştım. "Herhalde çok yorulmuşsunuzdur" dedim kendisine. "Yerinizi bana bırakabilirsiniz..." Adam şaşkın, aptallaşmış bir halde bana baktı.

Beni ilk kez görüyordu. "Korkmayın, diye sözlerimi sürdürdüm, ben Gapon'un dostuyum. İşte kanıtı..." Gapon'un kartvizitini kendisine uzattım. Dostlarım teklifimi destekledi. Adam sonunda kabul etti. Oturduğu yerden kalktı, dilekçeyi bana verdi ve çekildi.

Hemen okumaya, ardından protestolar ve talepler gibi en önemli bölümlerinin altını çizerek, çarın bunları kabul etmemesi halindeki kararlılığın üzerinde özellikle vurgu yaparak belgeyi yorumlamaya başladım.

Gecenin ileri bir saatine kadar dilekçeyi birçok kez okudum. Birbirine dayadığımız masaların üzerinde dostlarımla birlikte Şubede uyuduk.

Ertesi sabah –ünlü 9 Ocak sabahı– dilekçeyi bir veya iki kez daha okumam gerekti. Ardından sokağa çıktık. İlk işarette harekete geçmeye hazır muazzam bir kalabalık bizi bekliyordu. Saat 9'a doğru, dostlarımla kol kola girerek ilk üç sırayı oluşturduk ve kitleyi bizi takip etmeye çağırarak Kışlık Saray'a doğru yöneldik. Kitle olduğu yerde hareketlendi ve sıkı saflar halinde bizi izledi.

Saray alanına ulaşmayı başaramadığımızı söylemeye gerek yok. Neva'yı geçmek zorundaydık; "Troitski" denen köprünün kıyısında askeri birliklerin barajıyla karşılaştık. Sonuç vermeyen birkaç uyarıdan sonra, üzerimize birçok kez ateş açıldı. Özellikle öldürücü ikinci ateş salvosunda kitle durdu ve arkalarında otuza yakın ölü ve altmışa yakın yaralı bırakarak dağıldı. Şunu da söylemek gerekir ki askerlerin birçoğu havaya ateş ediyordu; askeri birliklerin karşısındaki evlerin üst kat camları mermilerin etkisiyle patlayarak kırıldı.

Birkaç gün geçti. Sankt Peterburg'da grev hemen hemen genel hale geldi.

Şunu da vurgulamak gerekir ki bu geniş çaplı grev kendiliğinden patlak vermişti. Hiçbir siyasal parti, hiçbir sendikal örgüt (o zamanlar, Rusya'da sendikal örgüt yoktu) tarafından başlatılmamıştı; hatta bir grev komitesi bile yoktu. Kendiliğinden, tamamen özgür bir atılımla işçi kitleleri fabrikaları ve şantiyeleri terk etmişlerdi. Siyasal partiler, alışkın oldukları biçimde, harekete el koyma fırsatından yararlanmayı bile bilemediler. Tümüyle hareketin dışında kaldılar.

Bu arada işçilerin karşısına can sıkıcı "Şimdi ne yapmalı?" sorusu dikildi.

Sefalet grevcilerin kapısına dayandı. Zaman yitirmeden buna karşı koymak gerekiyordu. Öte yandan her yerde işçilerin mücadeleyi nasıl sürdürmesi gerektiği ve sürdürebileceği sorgulanıyor-

du. Şeflerinden yoksun kalmış "Şubeler", ne yapacağını bilmez ve neredeyse tükenmiş haldeydiler. Siyasal partiler yaşam belirtisi göstermiyorlardı. Oysa eylemi eşgüdümlü kılıp sürükleyecek bir organ gereksinimi kendini dayatıyordu.

Başkentin değişik mahallelerinde bu sorunların nasıl ele alınıp çözüme kavuşturulduğunu bilmiyorum. Belki kimi "Şubeler", en azından bölgelerindeki grevcilerin yardımına madden koşmayı başarmıştır. Benim oturduğum mahalleye gelince, olaylar orada özel bir gelişme gösterdi. Okurun göreceği gibi, *bu olaylar ileride genel bir eyleme yol açtı.*

Evimde her gün bizim mahalleden kırka yakın işçinin katıldığı toplantılar yapılıyordu. Polis, şimdilik, bize dokunmuyordu. Son olaylardan beri polis gizemli bir tarafsızlığı koruyordu. Biz de bu tarafsızlıktan yararlanıyorduk. Harekete geçme yolları arıyorduk. Birtakım kararlar almanın arifesindeydik. Öğrencilerim, benim de onayımla, bizim eğitim örgütümüzü dağıtıp, bireysel olarak devrimci partilere üye olmaya ve böylece eyleme geçmeye karar verdiler. Zira hepimiz olayları, eli kulağındaki bir devrimin öncülleri olarak değerlendiriyorduk.

Bir akşam –9 Ocak'tan sekiz gün kadar sonraki bir gece– odamın kapısı çalındı. Yalnızdım. İçeriye genç, uzun boylu sıcak ve sempatik havalı bir adam girdi.

- Siz falan kişi misiniz? diye sordu. Benim onaylamam üzerine devam etti:

- Bir süredir sizi arıyorum. Nihayet dün adresinizi öğrendim. Ben avukat yardımcısı Georgi Nosar. Zaman yitirmeksizin ziyaret nedenime geçeyim. 8 Ocak'ta "Dilekçe"yi okuyuşunuza tanık oldum. Gördüğüm kadarıyla birçok dostunuz, işçi çevreleriyle bir dizi ilişkileriniz var. Bana öyle geliyor ki hiçbir partiye üye değilsiniz.

- Doğru!

- O halde tamam. Ben de hiçbir partiye üye değilim, zira güvenmiyorum. Ama kişisel olarak devrimciyim, işçi hareketine yakınlık duyuyorum. Ancak şimdiye kadar işçiler arasında tek bir tanıdığım yok. Buna karşılık muhalif, liberal burjuva çevreleriyle geniş ilişkilere sahibim. Bir fikrim var. Binlerce işçinin, karılarının ve çocuklarının, grev nedeniyle daha şimdiden korkunç yoksunluklar içinde olduğunu biliyorum. Öte yanda bu zavallılara yardım etmekten başka bir şey istemeyen zengin burjuvalar tanıyorum. Özcesi grevciler için oldukça önemli miktarda fon toplayabilirim.

Bunları, örgütlü, adil ve yararlı biçimde dağıtmak söz konusu. Bunun için işçi kitlesi içinde birtakım ilişkilere sahip olmak gerekir. Sizi düşündüm. Size sağlayacağım tutarları alıp 9 Ocak kurbanı grevciler ve ailelerine dağıtmayı, en yakın dostlarınızla birlikte üstlenemez misiniz?

Hemen kabul ettim. Dostlarım arasında biri, patronunun kamyonetini kendi ihtiyacı için de kullanabiliyordu; o toplanan yardımları kamyonetiyle götürüp grevcilere dağıtabilirdi.

Ertesi akşam dostlarımı topladım. Nosar da vardı. Daha şimdiden bize birkaç bin ruble getirmişti. Eylemimiz o anda başladı.

Bir süre tüm günümüzü bu ihtiyacı gidermek aldı. Akşam Nosar'dan makbuz karşılığı topladığı parayı alıyor ve yapacağım ziyaretlerin programını çıkarıyordum. Ertesi gün, dostlarımın yardımıyla, parayı grevcilere dağıtıyordum. Nosar böylece beni ziyarete gelen işçilerle dostluk kurmaya başladı.

Bu arada grev sona yaklaşıyordu. Her gün yeni işçiler işbaşı yapıyordu. Bu arada toplanan yardımlar da tükeniyordu.

Ağır soru yeniden gündeme geldi: *Ne yapmalı? Eylemi nasıl sürdürmeli? Şimdi ne olabilir?*

Ortak bir faaliyeti sürdürmeye çalışmadan birbirimizden tamamen ayrılmak perspektifi bize zor ve anlamsız görünüyordu. Birey olarak seçtiğimiz bir partiye üye olmak biçiminde almış olduğumuz karar bizleri tatmin etmiyordu. Başka bir şey arıyorduk.

Genel olarak Nosar da tartışmalarımıza katılıyordu.

Bir akşam, her zaman olduğu gibi birçok işçi –ve Nosar da bizlerden biri olmuştu– bizim evdeyken, kalıcı bir işçi örgütü kurma fikri ortaklaşa ortaya çıktı: Olayların devamını gözetecek, bütün işçiler arasında bağlantı hizmeti görecek, onlara durum hakkında bilgi verecek ve gerektiğinde çevresinde devrimci işçi güçlerini birleştirebilecek bir tür komite veya daha çok bir konsey.

Bu fikrin aklımıza nasıl geldiğini tam olarak hatırlamıyorum. Bu fikri ileri sürenin işçiler olduğunu hatırlar gibiyim.

Rusça konsey anlamına gelen *Sovyet* sözü, ilk kez bu özgül anlamda dile getirildi.

Kısacası, bu ilk taslakta söz konusu olan bir tür *sosyal işçi sürekliliği* idi.

Fikir kabul edildi. Toplantıda, bu "Sovyet"in örgütlenme ve işleyiş temelleri tespit edilmeye çalışıldı.

Kısa zamanda proje gelişti.

Başkentteki bütün büyük fabrikaların işçilerini yeni oluşumdan haberdar etme ve yine aynı samimi ortamda, ilk kez *İşçi Temsilcileri Konseyi (Sovyeti)* olarak adlandırdığımız bu organın üyelerinin seçimine gitmeye karar verildi.

Aynı zamanda bir başka sorun ortaya kondu: Sovyetlerin çalışmasını kim yönetecek? Ona kılavuzluk etmek üzere başına kim geçecek?

Toplantıda bulunan işçiler hiç tereddüt etmeden bu göreve beni önerdiler.

Güvenlerinden son derece etkilenmeme rağmen önerilerini kesinlikle reddettim. Dostlarıma şöyle dedim: "Sizler *işçisiniz. İşçi* çıkarlarınızla uğraşacak bir organ yaratmak istiyorsunuz. O halde, başından itibaren işlerinizi *bizzat* yürütmeyi öğrenin. Kaderinizi sizden olmayanlara emanet etmeyin. Kendinize yeni efendiler yaratmayın; sonunda size egemen olup ihanet ederler. Öyle inanıyorum ki mücadelelerinizle ve kurtuluşunuzla ilgili olarak, bizzat sizin dışınızdan hiç kimse hiçbir zaman gerçek sonuca ulaşamaz. Sizin *için*, sizin *üzerinizdeki*, bizzat sizin *yerinize* hiç kimse hiçbir zaman hiçbir şey yapamaz. Başkanınızı, sekreterinizi ve yönetim kurulu üyelerinizi *kendi saflarınızda* bulmak zorundasınız. Bilgiye, aydınlatmaya, kimi özel bilgilere, tavsiyelere, tek sözle derinlemesine bir eğitim gerektiren zihinsel ve manevi bir yardıma ihtiyaç duyarsanız, sizi efendiler olarak yönetmekten değil, örgütlerinize karışmaksızın size yardımcı olmaktan mutluluk duyacak birtakım aydınlara, birtakım eğitimli insanlara başvurabilirsiniz. Size yardımcı olmak onların ödevidir, zira gerekli eğitime sahip olmamanız sizin kabahatiniz değil. Bu aydın dostlar, toplantılarınıza da istişarî oyla, daha fazlasıyla değil, katılabilirler."

Buna bir itiraz daha ekledim: "İşçi olmadan sizin örgütünüzün üyesi olmamı nasıl isteyebilirsiniz? Bu örgüte nasıl katılabilirim?"

Bu son soruma bundan daha kolay bir şey yok diye cevap verildi: Bana bir işçi kartı tedarik edecekler ve ben de takma bir adla örgütte yer alacaktım.

Böylesi bir usule şiddetle karşı çıktım. Bunu yalnızca kendim ve işçiler için yakışık almaz değil, ama aynı zamanda tehlikeli, zararlı buldum. "Bir işçi hareketinde, dedim, her şey açık, doğru ve samimi olmalı."

Tüm önerilerime rağmen, dostlarım bir "kılavuz"dan vazgeçebilecek kadar kendilerini güçlü hissetmediler. Bunun üzerine

başkanlık görevini Nosar'a sundular. Benimle aynı endişeleri taşımayan bir insan olarak Nosar bunu kabul etti.

Birkaç gün sonra, ona, bir fabrika temsilcisi olarak *Hrustalyov* adına bir işçi kartı tedarik ettiler. Kısa süre sonra Sankt Peterburg'daki birçok fabrikanın temsilcileri ilk toplantılarını yaptılar. Nosar-Hrustalyov başkan olarak atandı.

Aynı anda örgütün başkanı haline geldi: Bu görevini, tutuklanıncaya kadar korudu.

İlk Sovyet doğmuş oldu.

Bir zaman sonra, Sankt Peterburg Sovyeti, başka fabrika temsilcileriyle tamamlandı. Sayıları etkileyici bir duruma geldi.

Epeyce hafta boyunca Sovyet, kimi zaman açık, kimi zaman gizli bir biçimde düzenli olarak toplandı. Bir işçi haberleri bülteni yayınlıyordu: *İşçi Temsilcileri Sovyeti Haberleri (İzvestiya).* Aynı zamanda başkentteki işçi hareketini yönetiyordu. Nosar, bir ara, yukarıda anılan "Şidlovski Komisyonu"na bu ilk Sovyet'in temsilcisi olarak gitti. Hayal kırıklığına uğrayarak komisyonu terk etti.

Biraz daha sonra, hükümet tarafından takibe alınan bu ilk Sovyet toplantılarına neredeyse tamamen son vermek zorunda kaldı.

Ekim 1905'teki devrimci hareket sırasında, tamamen yeniden örgütlenen Sovyet halka açık toplantılarını yeniden başlattı. İşte o andan itibaren de bu örgütün varlığı geniş kesimler tarafından öğrenildi. Kökenleriyle ilgili yaygın hata da kısmen bununla açıklanabilir. Hiç kimse özel bir odada samimi bir ortamda neler olup bittiğini bilemezdi. Nosar –okur ayrıca kişisel akıbeti ile de birkaç sözü ileride görecektir– büyük bir olasılıkla bundan hiç kimseye hiçbir zaman söz etmedi. Her halükârda, bilebildiğim kadarıyla, bu olayları kamuya açık ortamlarda hiçbir zaman anlatmadı. İşin içindeki işçilere gelince, hiçbirinin aklından, herhalde, bundan basına söz etmek geçmemiştir.[3]

Sosyal-Demokrat parti sonunda bu Sovyet'e sızmayı ve önemli bir görevi ele geçirmeyi başardı. Sosyal-Demokrat Troçki, gelecekteki Bolşevik Halk Komiseri, Sovyet'e girdi ve onun sekreteri tayin edildi. Daha sonra Hrustalyov-Nosar tutuklanınca, Troçki Sovyet'in başkanı haline geldi.

3. Nosar'ın, akıbetini bilmediğim bir karısı ve Stefan adlı bir erkek kardeşi vardı. Stefan'la daha sonra hapishanede karşılaştım. Daha sonra izini kaybettim. Hikâyemi bu kişiler, bulunabilirlerse, doğrulayabilirler.

Başkent emekçilerinin Ocak 1905'te verdikleri örnek, birçok diğer ildeki emekçiler tarafından izlendi. İşçi Sovyetleri birçok yerde kuruldu. Bununla birlikte –o dönemde– varoluşları günübirlikti: Hızla teşhis edilip yetkili yerel makamlarca ortadan kaldırılıyorlardı.

Buna karşılık –gördüğümüz gibi– Sankt Peterburg Sovyeti bir süre varlığını korudu. 9 Ocak'tan ve özellikle de Japon savaşındaki başarısızlıktan sonra son derece kötü duruma düşen merkezi hükümet ona dokunmaya cesaret edemedi. O an için, Nosar'ı tutuklamakla yetindi.

Zaten Ocak grevi de kendiliğinden sönümlendi; daha geniş çaplı bir hareketin eksikliği nedeniyle bu ilk Sovyet'in faaliyeti, kısa zaman sonra anlamsız birtakım görevlerden ibaret hale geldi.

1905'in sonlarında Sankt Peterburg Sovyeti de ortadan kaldırıldı. O zaman çarlık hükümeti gücünü toparladı, 1905 devrimci hareketinin son kalıntılarını "tasfiye etti", Troçki ile birlikte yüzlerce devrimciyi tutukladı ve sol siyasal örgütlerin tümünü kırıp geçirdi.

Sankt Peterburg (artık Petrograd olmuştu) Sovyeti, ülkenin tüm önemli kent ve yerleşimlerinde Sovyetlerin kuruluşuyla birlikte, Şubat-Mart 1917 belirleyici devrimi sırasında yeniden ortaya çıktı.

Üçüncü Bölüm

Uğursuz Savaş
Bir Devrimci Grevin Zaferi

RUS-JAPON SAVAŞI'NDAKİ AĞIR YENİLGİLERİN SARSICI ETKİLERİ. - TOPLUMUN TÜM ÇEVRELERİNDE KAYNAMA. – ZORLA ELDE EDİLEN "ÖZGÜRLÜKLER". - ORDU VE DONANMADA HAREKETLİLİK. - Ocak 1905 olaylarıyla yükselen dalgalar pek de erken sakinleşmedi. Bu kez ülke tümüyle sarsıldı.

Öte yandan, 1905 ilkbaharından itibaren, çarlığın genel durumu gitgide güçleşiyordu. Bunun ana nedeni Japonya'ya karşı savaşta Çarlık Rusyası'nın yaşadığı acı yenilgiydi.

Büyük bir kibirle ve büyük ölçüde ulusal, yurtsever ve monarşist duyguları yeniden ısındırmak üzere başlatılmış olan bu savaş geri çevrilemez biçimde kaybedilmişti. Rus ordusu ve donanması dümdüz edilmişti.

Kamuoyu yenilginin nedeni olarak açık bir biçimde yetkili makamların yetersizliğini ve rejimin çürümüşlüğünü gösteriyordu. Yalnızca işçi kitleleri değil, ama aynı zamanda toplumdaki bütün çevreler, günden güne artan bir biçimde hızla öfkeye kapılıyor ve başkaldırı duygusu yükseliyordu. Birbiri ardına gelen bozgunların etkisi sarsıcı oldu. Kısa süre sonra tutkular zincirlerinden boşandı; hoşnutsuzluk sınır tanımaz hale geldi; kaynama genelleşti.

Bozguna uğradığının farkında olan hükümet suskundu.

Durumdan yararlanan liberal ve devrimci çevreler rejime karşı şiddetli bir kampanya başlattılar. İzin talebinde bulunmaksızın basın

ve ifade özgürleşti. Her eğilimden gazeteler, hatta devrimci gazeteler, sansüre veya bir kontrole uğramaksızın özgürce yayımlanıp satılıyordu. Bu yayınlarda hükümet ve sistemin bütünü çarpıcı bir biçimde eleştiriliyordu.

Çekingen liberaller bile harekete geçti; bir dizi meslek birliği, "Birlikler Birliği"ni (tüm birliklerin faaliyetini yöneten bir tür merkez komitesi) ve gizli "Kurtuluş Birliği"ni (siyasal organ) kurdular. Öte yandan hızla "Anayasal-Demokrat Parti" adıyla bir siyasal partinin açık örgütlenmesine giriştiler. Hükümet, tıpkı Ocak grevinde, Sovyet tartışmalarında vs olduğu gibi, bütün bunlara hoşgörü göstermek zorunda kaldı.

Siyasal suikastlar hızlanan bir tempoyla birbirini izliyordu.

Şiddetli gösteriler, hatta ciddi ayaklanmalar, değişik kentlerde patlak veriyordu. Kimi yerlerde barikatların kurulduğu görülüyordu.

Birçok bölgede, köylüler gerçek "*jacquerie*"ler, kanlı ayaklanmalarla başkaldırıyor, şatoları yakıyor, topraklara el koyuyor, toprak sahiplerini sürüp atıyor ve hatta öldürüyorlardı. Öte yandan programı sosyalist olan bir *Köylü Birliği* kuruldu.

Rejimin düşmanları, çok kalabalık, çok gözü pek hale geliyordu. Hepsinden önemlisi haklıydılar.

Hükümetin askeri yenilgisi ve içinde bulunduğu ağır "manevi" durum her şeyi açıklamaya yetmiyordu. Ama tam da bu nedenlerle, bu hareketle mücadele etmenin en önemli aracından, paradan yoksundu. Yurtdışıyla, özellikle Fransa'yla bir borçlanma için yapılan görüşmeler, güven eksikliği nedeniyle, uzayıp gidiyordu.

1905 ilkbaharı ve yazı, orduda ve donanmada ciddi karışıklıkları beraberinde getirdi. Karadeniz donanmasının en iyi gemilerinden biri olan "*Prens Potyomkin*" zırhlısının ünlü ayaklanması ve destanı, bunun en göze çarpan örneği oldu. Yıkılan rejimlerin son kalesi, silahlı kuvvetler yara aldı.

Bu kez ülkenin bütünü, gitgide daha kararlı biçimde, çarlığa karşı ayağa kalkıyordu.

Ağustos 1905'te, daha fazla ayak direyemeyen çar sonunda, elbette ikiyüzlü bir biçimde, *post factum* (olaylar olup bittikten sonra) kimi "özgürlükler"i tanımaya karar verdi. Sınırlı haklara sahip ve alabildiğine kısıtlı bir seçim sistemine göre belirlenecek bir tür temsili ulusal meclisi (*Duma*) toplamaya da söz verdi. İçişleri Bakanı Bulıgin, bu seçimleri hazırlayıp gerçekleştirmekle görev-

lendirildi. Ne var ki bu çekingen, gecikmiş ve açıkça ikiyüzlü adım hiç kimseyi hoşnut etmedi. Hareketlilik ve karışıklıklar süregitti ve "Bulıgin Duma'sı" adı verilen bu "Duma" hiçbir zaman gün yüzü görmedi. Sonunda Bulıgin "görevden alındı" (Ağustos sonu) ve II. Nikolay'a daha ciddi birtakım tavizler vermeyi kabul ettiren Sergey Vitte onun yerine geçti.

EKİM GENEL GREVİ. - Hükümet KONTROLÜ KAYBETTİ. - 17 EKİM GÖSTERİSİ VE ETKİLERİ. - Bu arada hükümetin etkisizliği ve güçsüzlüğü, muhalefet ve Devrim güçlerini cesaretlendirdi. Ekim ayının başından itibaren, sonucu belirleyici bir devrimin girizgâhı olarak ülkede bir genel grevden söz edilmeye başlandı.

Tüm ülke çapındaki bu grev –harika, modern tarihte eşi benzeri olmayan bu grev– Ekim ortalarında meydana geldi. Ocak ayındakine göre daha az kendiliğindendi. Uzun zamandır öngörülen, önceden hazırlanan bu grev Sovyet, "Birlikler Birliği" ve özellikle çok sayıdaki grev komitesi tarafından örgütlendi. Fabrikalar, şantiyeler, atölyeler, mağazalar, bankalar, devlet daireleri, demiryolları ve özellikle haberleşme kanalları, posta ve telgraf, hepsi, kesinlikle hepsi tam olarak durdu. Ülkede yaşam askıya alındı.

Hükümet kontrolü kaybedip istifa etti. 17 Ekim'de (1905) çar bir bildiri –ünlü "17 Ekim Bildirisi"– yayımladı ve "sevgili ve sadık kulları"na siyasal özgürlüklerin tümünü verme ve en hızlı biçimde bir tür *Etats Généraux* [Zümreler Genel Meclisi], görevlerinde çara yardımcı olacak bir kurum olarak "*Devlet Duması*"nı[1] toplamaya karar verdiğini gösterişli bir biçimde açıkladı. Yayımlanan Bildiri'ye göre, bu *Duma*'nın görevi hükümete yardımcı olmaktı.

Bu, sonuç itibariyle, belli belirsiz bir anayasal rejim vaadiydi. Kimi çevreler bunu ciddiye aldı. Hemen ardından "Oktyabrist" [Ekimci] bir parti kurularak Bildiri'de ilan edilen reformları kabul ettiğini, uygulayacağını ve savunacağını belirtti.

Gerçekte hükümetin ve çarın bu eylemi bir "anayasa" ile hiçbir ortak yanı olmayan iki amaca yönelikti:

---

1. *Duma* terimi, bir tür Devlet Konseyi'ne ya da Soylular (*Boyarlar*) Meclisi'ne *Duma boyarskaya* denildiği eski yüzyıllardan ödünç alınmıştı. Daha sonraları, 16. ve 17. yüzyıllarda, eski Fransız monarşisinin *Etats Généraux*'suna [Zümreler Genel Meclis] benzeyen, değişik sınıfların temsilcilerini bir araya getiren meclislere *Zemskaya Duma* deniyordu. Nihayet, bizim sözünü ettiğimiz dönemde, "*Gorodskaya Duma*", "gorod" kent anlamında olmak üzere, kentin belediye meclisi anlamına geliyordu. "Duma" sözcüğünün kendisi ise "düşünce" anlamına geliyordu.

1. Yurtdışında bir etki yaratmak; Devrimin sona erdiği ve hükümetin duruma yeniden hâkim olduğu izlenimini vermek; kamuoyunu, özellikle Fransız finans çevrelerini, bir borçlanma projesini yeniden canlandırmak üzere olumlu bir havaya sokmak.

2. Kitleleri kandırmak, onları sakinleştirmek, Devrimin yolunu tıkamak.

Her iki amaca da ulaşıldı. Grev kesildi, devrimci atılım kırıldı. Yurtdışındaki etki alabildiğine lehte oldu. Her şeye rağmen çar hükümetinin, hâlâ Devrimi yenilgiye uğratacak kadar güçlü olduğu anlaşıldı. Borç verme işlemi gerçekleşti.

Açıktır ki devrimci partiler bu girişime aldanmadı. "Bildiri"yi basit bir politik manevra olarak gördüler ve bunu hemen emekçi yığınlara açıklamaya giriştiler. Zaten emekçi yığınlar da aşırı bir güven göstermemişlerdi. Grev, elbette, *sanki* bir tatmin sağlanmış gibi, *sanki* güven duyulmuş gibi sona erdi. Ne var ki bu olgu yalnızca Devrimin nefesinin eksikliğini gösterdi ve daha da ileri gidemeyeceği anlamına geldi. Hiçbir gerçek hoşnutluk ifadesi ortaya çıkmadı. İçgüdüsel olarak bu aldatmacayı hisseden halk "yeni hakları"nı kullanmakta hiç de acele etmedi. Nitekim bunda haklı olduğunu görmekte de gecikmedi. "Zafer"i ve çarın vaat ettiği "yeni rejim"i kutlamak üzere birkaç kentte düzenlenen barışçı halk gösterileri, duvarlara yapıştırılmış "Bildiri"ye rağmen polis tarafından dağıtıldı ve ardından Yahudi pogromlarına girişildi.

Dördüncü Bölüm

Devrimin Yenilgisi Sarsıntının Bilançosu

DEVRİM ÖNLENDİ. - "DUMA". - SİYASAL PARTİLER. - İLERİ ÇEVRELER İLE KİTLELER ARASINDA İLİŞKİ KURULDU. - "RUS PARADOKSU" SİLİKLEŞMEYE BAŞLADI. - 1905 yılı sonlarına doğru, Fransız burjuvazisi kararını verdi ve yüksek finans çevreleri borcu onayladı. Bu "kan değişimi" can çekişen hastayı, çarlık rejimini kurtardı.

Öte yandan hükümet, pek de aşağılayıcı olmayan bir barışla savaşa son vermeyi başardı.

Bundan sonra gericilik yeniden ayağa kalktı. Halkın gözünü gelecekteki olumluluklarla kamaştırarak, Devrimle mücadeleye girişti ve onu önledi.

Zaten Devrim de kendi kendine sönümleniyordu. Ekim grevi onun son bir çabasını, tepe noktasını oluşturdu. Şimdi en azından "nefeslenmek", bir "mola" vermek ihtiyacındaydı. Çok çok ileride, belki de sol bir Duma'nın vereceği itkiyle yeniden sıçramayı umabilirdi.

Bu arada, zorla ele geçirilmiş ve çar tarafından Bildirisi'nde *post factum* vaat edilmiş özgürlükler açıkça ortadan kaldırıldı. Hükümet devrimci basını yeniden yasakladı, sansürü yeniden oturttu, kitlesel tutuklamalara gitti, elinin altına düşen işçi ve devrimci örgütlerin tümünü tasfiye etti, Sovyeti ortadan kaldırdı, Nosar'ı ve Troçki'yi hapse attı ve ciddi karışıklıkların meydana geldiği bölgeleri te-

mizlemek ve örnek cezalandırmalar yapmak üzere askeri birlikler seferber etti. Hemen hemen her yerde polis ve asker sayısı artırıldı.

Sonuçta hükümetin dokunmaya cesaret edemediği tek bir şey kaldı: Yakında toplanacak olan *Duma*.

Bununla birlikte, Devrim, gericiliğin katılaşmasına cevap olarak iki güçlü sıçrama daha yaptı.

Birincisi, Teğmen Şmidt önderliğinde Karadeniz donanmasındaki yeni bir isyan. İsyan bastırıldı ve Şmidt kurşuna dizildi.

İkinci olay, Aralık 1905'te Moskova işçilerinin silahlı ayaklanmasıydı. Günlerce hükümet kuvvetlerine kafa tuttular.

Bunun üstesinden gelmek için hükümet, Sankt Peterburg'dan askeri birlikler sevk etmek ve topçu birliklerine başvurmak zorunda kaldı.

Bu ayaklanma sırasında da, ülkede yeni bir genel grev başlatılmaya çalışıldı. Bu grev başarıya ulaşsaydı ayaklanma galebe çalabilirdi. Ne var ki bu kez, her ne kadar ön örgütlenme çalışmaları Ekimdeki örgütlenmeyle aynı olduysa da, gerekli atılım eksikti. Grev genelleşemedi. Posta hizmetleri çalışmaya devam etti. Demiryolları da. Hükümet askeri birliklerini taşıyabildi ve her yerde durumun hâkimi olarak kaldı. Tartışmasız bir biçimde Devrimin soluğu kesildi.

Böylece 1905 sonunda fırtına, önündeki engeli deviremeden dindi.

Yine de Devrim önemli, gerekli bir işi başardı: Toprağı temizleyerek hazırladı. Devrim, hem ülke yaşamında, hem halkın zihniyetinde silinemez birtakım izler bıraktı.

Şimdi de sarsıntının nihai "bilanço"sunun ne olduğuna bakalım.

Hesabın "aktif"inde ne var?

Somut alanda, her şeyden önce *Duma* var.

Geçici olarak, hükümet, çok ağır ve çok hızlı hayal kırıklıklarından kaçınmak üzere, Duma için oldukça geniş katılımlı bir seçim yasası hazırlamak zorunda kaldı. Henüz kendisini tam formda hissetmiyordu; onun da "nefeslenme"ye, bir "mola"ya ihtiyacı vardı.

Halkın tümü Duma'ya büyük umutlar bağlamıştı. 1906 ilkbaharında yapılacağı ilan edilen seçimler ülkede ateşli bir faaliyet yarattı. Tüm partiler bu faaliyette yer aldı.

Bu gelişmelerin yarattığı durum oldukça paradoksal idi. Sol partiler bu koşullarda seçim propagandalarını açıkça, legal biçim-

de yürütürlerken (hükümet yasaya ek yönetmeliklerle ve sinsice tuzaklarla zorluk çıkarmak dışında bir sıkıntı yaratamıyordu) hapishaneler bu partilerin, hareketin tasfiyesi sırasında tutuklanmış üyeleriyle tıka basa doluydu; basın ve ifade özgürlüklerine gem vurulmuş, işçi örgütleri yasaklı durumdaydı.

Bu paradoks görüntüden ibaretti. Kolayca açıklanabilirdi. Bu açıklama da bize hükümetin Duma'nın işleyişini nasıl öngördüğünü kavrama olanağı verecektir.

Seçimler nedeniyle kullarına tanımak zorunda kaldığı belli bir özgürlüğe rağmen hükümet, elbette, Duma'yı mutlakıyete karşı dikilecek bir kurum olarak yorumlamaktan uzaktı. Hükümet bakımından Duma, yalnızca ve yalnızca yetkili makamlara belli görevlerinde yardımcı olacak, tamamen istişarî ve bağımlı bir yardımcı organ olacaktı. Sol partilerin kimi seçim ajitasyonlarına hoşgörü göstermeye mecbur kalmakla birlikte hükümet, daha baştan, bunlara belli bir ölçü içinde izin vermeye ve partilerin, seçmenlerin veya Duma'nın kendisinin isyankâr bir tutum alma yönündeki her türlü girişimine tepki göstermeye kararlıydı. Dolayısıyla, Duma ile Devrim arasında hiçbir ortak yan görmeyen hükümetin devrimcileri hapishanede tutması tamamen mantıklıydı.

Rusların hayatında tamamen yeni bir diğer somut olay da, değişik siyasal partilerin –belli ölçüler içinde de olsa– legal olarak kurulup faaliyet göstermesiydi.

1905 olaylarına kadar, ülkede her ikisi de gizli iki siyasal parti vardı; bunlar sözcüğün saf anlamıyla "siyasal" değil, daha çok devrimci partilerdi: Sosyal-Demokrat Parti ve Sosyalist-Devrimci (SR) Parti.

17 Ekim Bildirisi, bunun ardından seçim kampanyası göz önüne alınarak kabul edilen birkaç özgürlük ve özellikle seçim kampanyasının kendisi, kısa sürede legal ve yarı-legal bir siyasal partiler kümesi yarattı.

Müzmin monarşistler, aşırı gerici ve "pogrom"cu "Rus Halkının Birliği"ni kurdular; "program"ları, Duma da dahil olmak üzere, "canice taşkınlıkların baskısı altında vaat edilmiş lütuflar"ın tümünün ortadan kaldırılması ve 1905 olaylarının son izlerinin de tamamen silinip kazınmasıydı.

Gericiliklerini bu denli açık ortaya koymayanlar, yani yüksek devlet memurları, büyük sanayiciler, bankacılar, toprak sahipleri,

tüccarlar, tarım kapitalistleri vs yukarıda sözünü ettiğimiz ("17 Ekim Birliği" adlı) Oktyabrist partinin çevresinde toplandı.

Bu iki sağ partinin politik ağırlığı önemsizdi. Daha çok ülkenin alay konusuydular.

Hali vakti yerinde ve orta sınıfların çoğunluğunun yanı sıra "tanınmış" birtakım aydınlar, sonuçta büyük bir merkez siyasal partisi halinde örgütlendiler; bu partinin sağı "Oktyabristler"e yakınlık gösterirken, solu ise cumhuriyetçi eğilimler ortaya koymaya kadar gidiyorlardı. Partinin ana bölümü mutlakıyete son veren bir anayasal sistem programı hazırladı: Çar yerinde duracak, ama iktidarı ciddi biçimde sınırlanacaktı. Parti "Anayasal Demokrat Parti" adını aldı (Rusça kısaltması "K.D. - Kadet Partisi"). Diğer adı da "Halkın Özgürlüğü Partisi" idi. Önderleri belediye yüksek yöneticilerinden, avukatlardan, doktorlardan, serbest meslek sahiplerinden, üniversite öğretim üyelerinden oluşuyordu. Alabildiğine etkili ve toplumda iyi bir yeri olan, önemli parasal kaynaklara sahip bu parti, kuruluşundan itibaren geniş ve enerjik bir faaliyet yürüttü.

Aşırı solda, (az önce de belirttiğimiz gibi, programı açıkça cumhuriyetçi ve taktiği devrimci olmasına rağmen seçim faaliyetini hemen hemen açık ve legal yürüten) "Sosyal-Demokrat Parti" ve (programı ve taktiği toprak sorunu dışında Sosyal-Demokrat Parti'ninkilerden pek az farklılık gösteren) "Sosyalist-Devrimci (SR) Parti" bulunuyordu; SR'ler Duma döneminde ve engelsiz hareket edebilmek amacıyla, seçim kampanyalarını ve adaylarını (daha sonra farklı bir parti haline gelen) "İşçi Partisi" (*Trudovaya Partiya*) adına yürütüyorlardı. Açıktır ki bu iki aşırı sol parti özellikle işçi ve köylü kitlelerinin yanı sıra geniş bir tabaka oluşturan aydın emekçileri temsil ediyorlardı.

Burada bu partilerin programları ve ideolojileri üzerine kimi açıklıklar getirmek gerekir.

Siyasal sorun dışında, tüm partilerin programlarındaki en önemli nokta, tartışmasız biçimde, toprak sorunuydu. Bu soruna etkili bir çözüm bulunması kendini ivedilikle dayatıyordu. Gerçekten de köylü nüfusun artışı öylesine hızlıydı ki 1861'de serflikten kurtulan köylülere bırakılan, o zamanlar bile yetersiz olan küçük toprak parçaları, çeyrek yüzyıllık bir sürede, sürekli parçalanarak açlık sınırındaki toprak parçaları haline geldi. Köylüler şöyle diyordu: "Artık bir civcivi bile nerede koşturacağımızı bilemiyoruz." Kırsal kesimdeki muazzam nüfus, bu soruna adil ve etkili bir çözüm

bulunmasını gitgide daha sabırsız bir biçimde bekliyordu. Tüm partiler bu sorunun öneminin farkındaydı.

O an için üç çözüm görünüyordu, şöyle ki:

1. Anayasal Demokrat Parti, büyük özel toprakların ve devlet topraklarının bir bölümünün devri yoluyla toprak parçalarının artırılmasını öneriyordu; onlara göre bu devir, resmi ve "adil" bir tahmine göre, devlet yardımıyla, köylüler tarafından adım adım tazmin edilecekti.

2. Sosyal-Demokrat Parti, köylüler için gerekli olan toprakların, tazminatsız olarak, kayıtsız şartsız devredilmesini öngörüyordu. Bu topraklar ihtiyaçlar ölçüsünde dağıtılabilir bir ulusal fon oluşturacaktı (toprakların "ulusallaştırılması" veya "belediye mülkü haline getirilmesi").

3. Nihayet Sosyalist-Devrimci Parti en radikal çözümü sunuyordu: Özel mülk olan toprakların derhal ve tamamen müsaderesi; ister özel, ister devlete ait olsun her türlü büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması; tüm toprakların, devlet kontrolü altında köylü topluluklarının emrine verilmesi (toprakların "sosyalizasyonu").

Diğer herhangi bir sorunu ele almadan önce Duma bu acil ve karmaşık sorunla uğraşmak zorundaydı.

O dönemde bu iki aşırı sol partinin (Sosyal-Demokrat ve Sosyalist-Devrimci partilerin) *genel ideolojileri* hakkında birkaç söz daha edelim.

Daha 1900'e doğru, Rus Sosyal-Demokrat Partisi içinde önemli bir görüş ayrılığı ortaya çıktı. Üyelerinden bir bölümü, "asgari program"a tutunarak, yakındaki Rus Devrimi'nin, sonuçları itibariyle oldukça ılımlı bir burjuva devrimi olacağını kabul ediyorlardı. Bu sosyalistler, bir sıçramayla "feodal" monarşiden sosyalist rejime geçiş olanağına inanmıyorlardı. Kapıları gelecekteki sosyalizmin temellerini atacak hızlı bir kapitalist devrime açacak bir *burjuva* demokratik cumhuriyet, onların temel fikrini oluşturuyordu. Rusya'da bir "sosyal devrim", onlara göre, o an için olanaksız bir şeydi.

Partinin birçok üyesi ise, bir başka görüşteydi. Onlara göre, gelecek Devrim, tüm mantıksal sonuçlarıyla birlikte bir "Sosyal Devrim" haline gelme konusunda her türlü şansa daha şimdiden sahipti. Bu sosyalistler "asgari programı" reddediyor ve iktidarın parti tarafından fethine ve *kapitalizme karşı dolaysız ve sonucu belirleyici mücadeleye* hazırlanıyorlardı.

İlk akımın önderleri Plehanov, Martov ve diğerleriydi. İkinci akımın büyük esinleyicisi ise Lenin oldu.

Bu iki kamp arasındaki kesin bölünme, 1903'te, Londra Kongresi'nde oldu. Leninci eğilimdeki Sosyal-Demokratlar çoğunluğu sağladılar. "Çoğunluk", Rusçada *bolşinstvo* olduğundan, bu eğilimin taraftarları *bolşeviki* olarak adlandırıldı (Türkçede onlara *Çoğunlukçular* denirdi). "Azınlık, Rusçada *menşinstvo* olduğundan, diğerleri *menşeviki* (Türkçede *Azınlıkçılar*) olarak adlandırıldı. Eğilimlerin kendileri de, biri *Bolşevizm* (çoğunluk eğilimi) ve diğeri *Menşevizm* (azınlık eğilimi) olarak adlandırıldılar.

1917 Devrimi'nden sonra, Bolşevikler "Komünist Partisi" halinde örgütlenirken, Menşevikler tek başlarına "Sosyal-Demokrat Parti" adını korudular. İktidardaki Komünist Partisi Menşevizmi karşı-devrimci ilan ederek ezip yok etti.

Sosyalist-Devrimci Partiye gelince, o da iki ayrı partiye bölündü: "Sağ" Sosyalist-Devrimciler partisi, tıpkı Menşevikler gibi, her şeyden önce bir burjuva demokratik cumhuriyetten geçmenin gerekli olduğunu ileri sürüyorlardı ve "sol" Sosyalist-Devrimciler partisi, Bolşeviklere paralel olarak, Devrimin olanaklı en uzak noktaya kadar, yani kapitalist rejimin ivedi olarak ortadan kaldırılarak sosyalizmin kurulmasına (bir tür Sosyal Cumhuriyete) kadar götürülebileceğini savunuyorlardı.

(1917'de, iktidardaki Bolşevikler, sağ Sosyalist-Devrimcileri karşı-devrimci diye ezdiler. Sol Sosyalist-Devrimcilere gelince, Bolşevik iktidarı, önce onlarla işbirliği yaptı. Daha sonra, iki parti arasında ciddi anlaşmazlıklar yükselince, Bolşevikler müttefikleriyle bağlarını kopardılar. Sonuç itibariyle sol Sosyalist-Devrimcileri yasadışı ilan ederek yok ettiler.)

1905 Devrimi sırasında, bu iki ayrıksı akımın (Bolşevizmin ve sol Sosyalist-Devrimciliğin)[2] siyasal etkisi önemli değildi.

Bu Devrim sırasında kendini gösteren değişik fikir akımlarının sergilenmesini tamamlamak üzere, Sosyalist-Devrimci Partinin, aynı sıralarda, üçüncü bir eğilime daha hayat verdiğine işaret edelim; Partiden ayrılan bu üçüncü akım, söz konusu Devrimin yalnızca burjuva devletine değil, (bir siyasal kurum olarak) *genel olarak her türlü devlete* son vermesi gerektiği fikrini benimsedi. Bu fikir akımı

2. Volin burada Bolşevizm ve sol Devrimci Sosyalizm diyor, SR'ler Devrimci Sosyalistler olarak değil de Sosyalist-Devrimciler olarak anıldığı için böyle çevirdim. (ç.n.)

Rusya'da *Maksimalizm* olarak tanındı, zira taraftarları, asgari programı reddettikten sonra, sol Sosyalist-Devrimcilerle bile bağlarını kopardılar ve *azamî* programın tam olarak gerçekleştirilmesi, yani apolitik bir temel üzerinde kurulacak eksiksiz bir sosyalizm için dolaysız olarak mücadele edilmesi gerektiğini ilan ettiler.

"Maksimalistler" dolayısıyla bir siyasal parti oluşturmadılar; "Maksimalist Sosyalist-Devrimciler Birliği"ni kurdular. Bu "Birlik", bakış açısını ortaya koyan birkaç broşür yayımladı. Kısa süreli birkaç periyodik yayın da yaptı. Üyeleri zaten pek fazla değildi. Etkisi hemen hemen yok denecek düzeydeydi. Özellikle güçlü bir terörist faaliyet yürüttü. Ne var ki tüm devrimci mücadelelerde yer aldı ve üyelerinden birçoğu gerçek kahramanlar olarak yaşamlarını yitirdi. Fikirlerinin bütünü itibariyle Maksimalistler, anarşizme son derece yakındılar. Gerçekten de Maksimalizm, "Marksistleri" körü körüne izlemiyordu; siyasal partinin yararlı olduğunu reddediyordu; devleti, siyasal otoriteyi güçlü bir biçimde eleştiriyordu. Bununla birlikte devleti dolaysız olarak ve tümüyle reddedemiyordu. Eksiksiz olarak "anarşist" bir topluma hemen geçmenin olanaklı olmadığını kabul ediyordu. (Dolayısıyla "eksiksiz sosyalizm" ile anarşizm arasında bir fark gözetiyordu.) Bu arada, devlet ve otorite unsurlarının "asgariye indirgendiği, bunun da, Maksimalizme göre, hızla sönümlenmelerini beraberinde getireceği bir "Emekçiler Cumhuriyeti" öneriyordu. Devletin ve otoritenin "geçici olarak" korunması Maksimalizmi anarşizmden ayırıyordu.

(Bolşevizmle anlaşamayan tüm fikir akımları gibi Maksimalizm de, 1917 Devrimi sırasında Bolşevizm tarafından boğuldu.)

Anarşist ve *sendikalist* akımlara gelince (bunlarla incelememizin bir başka bölümünde daha yakından ilgileneceğiz), bunlar, o dönemde, Rusya'da hemen neredeyse bilinmiyordu.

Rusya dışında birçok insan, anarşizmin "babaları" Bakunin ve Kropotkin Rus oldukları için, Rusya'nın uzun zamandır bir anarşist fikirler ve hareketler ülkesi olduğunu sanır. Bu ciddi bir hatadır. Bakunin (1814-1876) ve Kropotkin (1842-1921) *yurtdışında* anarşist oldular. Ne biri, ne de öteki, Rusya'da anarşist olarak faaliyet yürüttü. Eserlerine gelince, 1917 Devrimi'ne kadar, yurtdışında ve çoğu zaman da yabancı dilde yayımlandı. Çalışmalarından yalnızca birkaç özet çevrildi, uyarlandı ve özel olarak Rusya için yayımlandı, alabildiğine sınırlı sayıda gizlice ve büyük zorluklarla Rusya'ya gönderildi. Üstelik bu birkaç yayının ülke içinde dağıtımı neredeyse olanaksızdı. Nihayet Rusların her türlü sosyal, sosyalist ve devrimci

eğitimi *kesinlikle anarşist bir unsura* sahip değildi ve birkaç istisna dışında ülkede hiç kimse anarşist fikirlere ilgi duymuyordu.

Sendikalizme gelince, 1917 Devrimi'ne kadar Rusya'da hiçbir işçi hareketi olmadığından, –birkaç aydın dışında– sendikalist görüş ülkede bilinmiyordu. İşçi örgütlenmesinin Rusya'ya özgü biçimi "Sovyet"in 1905'te çabucak bulunmasının ve 1917'de tekrar kullanılmasının tam da *sendikalist fikrin ve hareketin yokluğu nedeniyle* olduğu kabul edilebilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Sankt Peterburg'da, Moskova'da, Batı'da ve Güney'de birkaç küçük anarşist grup vardı. Hepsi bu. Bununla birlikte Moskova'daki anarşistler 1905 olaylarına aktif bir biçimde katıldılar ve Aralık silahlı ayaklanması sırasında kendilerini gösterdiler.

(1917'den sonra, Bolşevikler, kendileriyle hemfikir olmayan diğerleri gibi anarşist hareketi de ezdiler. Ne var ki bunu pek de kolay başaramadılar. 1917 Devrimi boyunca Bolşevikler ile anarşistler arasındaki mücadele, üç yıldan uzun süren ve "Mahnocu" hareketin en çarpıcı epizodunu oluşturduğu, yurtdışında neredeyse hiç bilinmeyen bu sebatkâr, çetin mücadele, bu kitabın son bölümünde ele alınacaktır.)

Şimdi de manevi sonuçlara, 1905 Devrimi'nin *psikolojik etkileri*ne geçelim. Gelecek açısından bunların önemi, ivedi somut kimi başarılarınkinden daha fazladır.

Her şeyden önce –daha önce belirttiğimiz gibi– "çar efsanesi" sönümlendi. *Geniş kitleler*in gözü, rejimin gerçek niteliğini ve ülkenin bundan kurtulmasının yaşamsal zorunluluğunu gördü. Mutlakıyetçilik ve çarlık manevi olarak alaşağı oldu.

Hepsi bundan ibaret değil. Aynı zamanda, halk kitleleri nihayet yüzlerini uzun zamandır bu rejime karşı mücadele eden unsurlara, öncü aydın çevrelere, sol siyasal partilere, genel olarak devrimcilere doğru döndü. Böylece ileri çevreler ile halk kitlesi arasında sağlam ve oldukça geniş bir ilişki kuruldu. Bundan sonra bu ilişki genişleyebilecek, derinleşebilecek, pekişebilecekti. "Rus paradoksu" miadını doldurmuştu.

Dolayısıyla iki temel nokta kazanıldı. Bir yandan, olası bir devrimin "sarılabileceği" bir *maddi* unsur vardı: *Duma*. Diğer yandan, geniş çaplı her türlü başkaldırının önünü kesen *manevi* engel yıkıldı: *Halk kitleleri kötülüğü anlamıştı* ve özgürlük mücadelesinde nihayet öncüleriyle birleşebilecekti.

Gelecekteki belirleyici devrimin zemini hazırdı. 1905 sarsıntısının önemli "Aktif"i buydu.

Heyhat! "Pasif" de ağır sonuçlar içeriyordu.

Maddi olarak –ne yazık ki– *1905 hareketi* ne sendikalist, ne de hatta saf anlamıyla sendikal veya mesleki *sınıfsal bir işçi örgütünün kuruluşuna varmadı.* Örgütlenme hakkı emekçi kitleler tarafından kazanılamadı. Emekçi kitleler birbiriyle bağlantısız ve örgütsüz kaldı.

Manevi olarak, bu durum onları gelecek devrimde *siyasal partilerin* uğursuz düşmanlıklarının, emekçilerin kazanacağı hiçbir şeyleri olmamakla kalmayıp her şeylerini kaybettikleri iktidar için aşağılık mücadelelerinin *bilinçdışı mizası* haline gelmeye elverişli kılıyordu.

Böylece Devrimin başlangıcında sözcüğün saf anlamıyla bir işçi hareketinin ve bir işçi örgütünün yokluğu, tüm kapıları *emekçilerin* gerçek eylemi ve gerçek davası aleyhine, şu veya bu *siyasal partinin* gelecekte ağırlık kazanmasına –daha doğrusu–, egemenliğine kocaman açıyordu.

Okur ileride şunu görecektir ki, gerçekten de bu korkunç "Pasif"in etkisi 1917 Devrimi'nin kaderini belirleyecek, sonuçta onu ezecektir.

Sırası gelmişken Sankt Peterburg'daki ilk İşçi Sovyeti'nin ilk başkanı Nosar-Hrustalyov'un kişisel akıbeti ile ilgili birkaç söz söyleyelim.

Hareketin "tasfiyesi" sırasında (1905 sonları) tutuklanan Nosar yargılanarak Sibirya'ya sürgüne mahkûm edildi. Kaçtı ve yurtdışına sığındı. Ancak, tıpkı Gapon gibi, yeni bir varoluşa ayak uydurmayı başaramadığı gibi düzenli bir çalışmaya tâbi olmayı da hiç benimseyemedi. Elbette sefih bir hayat sürmedi, herhangi bir ihanette bulunmadı. Ne var ki yurtdışında düzensiz, yoksul ve mutsuz bir hayat sürdü.

Bu 1917 Devrimi'ne kadar süregitti. Devrimin patlak vermesiyle birlikte, Nosar, birçok diğerleri gibi, ülkesine döndü ve devrimci mücadelelere katıldı. Ancak ön planda bir rol oynamadı.

Sonrasında gözlerden kayboldu. Güvenilir bir kaynaktan edinilen kimi bilgilere göre, sonunda Bolşeviklere karşı çıktı ve onlar tarafından kurşuna dizildi.

Beşinci Bölüm

"Mola"
(1905-1917)

Devrimi taslağından veya "patlama"yı "sarsıntı"dan ayıran – tastamam– on iki yıl, devrimci açıdan göze çarpan hiçbir şey getirmedi. Tersine her noktada galebe çalan gericilik oldu. Yine de birkaç ses getiren grevi ve Kronştad'da vahşice bastırılan Baltık donanmasındaki ayaklanma girişimini not edelim.

Duma'nın akıbeti bu dönemin en çarpıcı dışavurumu oldu.

Duma, Mayıs 1906'da Sankt Peterburg'da çalışmaya başladı. Duma'nın kuruluşu halkta büyük bir coşku yarattı. Hükümetin her türlü manevrasına rağmen, Duma net biçimde muhalefet ağırlıklıydı. Anayasal Demokrat Parti sayıca ve temsilcilerinin niteliği itibariyle Duma'ya egemen oldu. Bu partinin en parlak üyelerinden biri olan, Moskova Üniversitesi profesörü S. Muromtsev Meclis başkanı seçildi. Sol milletvekilleri –Sosyal-Demokrat ve Sosyalist-Devrimci ("*Trudoviki*")– de ağırlıklı bir blok oluşturdular. Halkın tümü Duma çalışmalarını tutkulu bir dikkatle izliyordu. En azından geniş çaplı, adil ve etkili birtakım reformlar bekleniyordu. Ancak daha ilk temasta "Parlamento" ile hükümet arasında –önceleri sağır, ardından gitgide daha açık– bir düşmanlık oluştu. Hükümet, saklamak zahmetine bile katlanmadığı bir küçümsemeyle Duma'yı yukarıdan aşağıya kullanmak niyetindeydi. Duma'ya zar zor katlanıyordu. Onun varlığını yalnızca istişarî bir kurum olarak bile pek kabul etmek istemiyordu. Duma ise, tersine, anayasal bir

yasama kurumu olarak ağırlığını koymaya çalışıyordu. İkisi arasındaki ilişkiler gitgide gerginleşti.

Elbette halk Duma'dan yanaydı. Hükümetin durumu gitgide elverişsiz, komik, hatta tehlikeli hale geliyordu. Yine de eli kulağında bir devrim korkusu yoktu. Hükümet bunu biliyordu. Ayrıca polisine ve askeri birliklerine güveniyordu. Bu nedenle kısa süre sonra güçlü bir önlem almaya karar verdi. Eli maşalı bakan Stolıpin bunu üstlendi. Duma'nın hazırladığı ve özellikle toprak sorunuyla ilgili bir "Halka Çağrı" taslağını gerekçe yaptı.

Bir sabah milletvekilleri geldiklerinde Duma'nın kapılarını kapalı ve askerlerce korunur buldular. Polis ve askeri birlikler sokaklarda kol geziyordu. –"Birinci Duma" adı verilen– Duma dağıtılmıştı. Resmi bir kararnameyle bu fiil halka duyuruldu ve "açıklandı". Bunlar 1906 yazında oldu.

Uzunca bir zaman süren bir dizi suikast ve en önemlileri Sveaborg ve Kronştad'takiler (ilki Ekim 1905'te olmuştu, kısa süre sonra da bu ikincisi patlak verdi) olmak üzere dağınık birkaç ayaklanma dışında ülke sessiz kaldı.

Milletvekillerine gelince, onlar etkili bir biçimde direnme cesareti gösteremediler. Bu da kolayca açıklanabilir. Direnmek devrimci eylemi yeniden başlatmak anlamına geliyordu. Oysa her yerde Devrimin o sırada güçsüz olduğu hissediliyordu. (Zaten durum farklı olsaydı, hükümet Duma'yı, hele de böylesine küstahça dağıtmaya cesaret edemezdi.) Burjuvazi, çıkarlarına uygun bir devrim hayali kuramayacak kadar zayıftı. Emekçi kitlelere ve onların partilerine gelince, onlar da kendilerini bir devrimle karşılaşmaya hazır hissetmiyorlardı.

Dolayısıyla tüm milletvekilleri Duma'nın dağıtılmasına boyun eğdi. Ayrıca kararname Duma'yı ortadan kaldırmıyor, kimi değişikliklere dayalı olarak kısa sürede yeni seçimlerin yapılacağını ilan ediyordu. "Halkın temsilcileri", bu keyfi davranışa karşı bir protesto açıklamasıyla yetindiler. Bu açıklamayı özgürce hazırlamak için eski milletvekilleri –özellikle Anayasal Demokrat Parti üyeleri söz konusuydu– (Rus İmparatorluğu'nun bu bölümündeki nispeten bağımsız mevzuat sayesinde güvencede olacaklarından) Finlandiya'da bir kente, Vıborg kentine gittiler; bu nedenle bu açıklama "Vıborg Çağrısı" olarak anıldı. Bu açıklamadan sonra huzur içinde evlerine döndüler.

"Başkaldırı"larının yumuşaklığına rağmen, bir süre sonra özel bir mahkeme tarafından yargılanıp hafif de olsa birtakım cezalara çarptırıldılar (her durumda Duma'ya yeniden seçilme hakkını kaybettiler.).

Tek bir milletvekili, Stavropol bölgesinden genç bir köylü olan "İşçi Partili" (*Trudovik*) Onipka boyun eğmedi. Kronştad ayaklanmasının başlatıcısı da o oldu. Olay yerinde yakalandı ve kurşuna dizilmekten kıl payı kurtuldu. Kimi müdahaleler ve kimi çekinceler hayatını kurtardı. Sonuçta yargılanarak Sibirya'ya sürgüne mahkûm edildi. Kaçmayı başardı ve yurtdışına sığındı. 1917'de Rusya'ya geri döndü. İzleyen dönemdeki akıbetini bilmiyoruz. Çok ciddi kimi belirtilere göre, mücadelesini sağ Sosyalist-Devrimci parti üyesi olarak sürdürdü, Bolşeviklere karşı çıktı ve onlar tarafından kurşuna dizildi.

"Birinci Duma"nın dağıtılmasından hemen sonra, hükümet seçim yasasını "elden geçirdi", herhangi bir endişe duymaksızın başka birtakım önleyici tedbirlere ve manevralara başvurdu ve "İkinci Duma"yı topladı. Davranışlarında Birinci Duma'dan çok daha ılımlı ve çok daha sıradan olan "İkinci Duma" da hükümete "aşırı devrimci" göründü. Gerçekten de tüm tezgâhlara rağmen çok sayıda sol milletvekili vardı. O da dağıtıldı. Bu kez seçim yasası hissedilir ölçüde değiştirildi. Ayrıca tutkulu bir işin veya çarpıcı bir söylevin bir süreliğine de olsa dikkat çektiği sınırlı zamanlar dışında halkın Duma'nın faaliyetine -daha doğrusu faaliyetsizliğine- ilgisi de, alabildiğine düştü.

İkinci Duma'nın dağıtılmasının ardından önce Üçüncü ve nihayet Dördüncü Duma'ya varıldı. Gerici hükümetin ellerinde uslu bir araç olan Dördüncü Duma, donuk ve kısır varlığını 1917 Devrimi'ne kadar sürdürebildi.

Yararlı reformlar, yasalar vs olarak Duma hiçbir iş görmedi. Yine de varlığı kesinlikle hiç sonuç vermedi denemez. Kimi muhalefet milletvekillerinin söylevleri-eleştirileri, o anın yakıcı sorunları karşısında çarlığın tutumu, mutlakıyetçilik ayakta kalmaya direndiği sürece "Parlamento"nun bu sorunları çözecek güçten yoksun oluşu, bütün bu olgular, nüfusun en geniş kitlelerini rejimin gerçek niteliği, burjuvazinin rolü, yerine getirilmesi gereken görevler, siyasal partilerin programları, vs konularında gitgide daha çok aydınlatıyordu. Rus halkı için, bir bütün olarak bu dönem, aslında uzun ve verimli bir "deneysel ders" oldu; başka

politik ve sosyal eğitim araçlarının yokluğunda bu da biricik ders alma yoluydu.

Bu dönemin ayırt edici yanını özellikle birbirine paralel iki süreç belirledi: Bir yanda, mutlakıyetçi rejimin hızlanmış, sonucu belirleyici yozlaşması –doğru söz "kokuşması"dır–; diğer yanda kitlelerin bilincindeki hızlı gelişim.

Çarlığın parçalanmakta olduğunun tartışmasız göstergeleri yurtdışında biliniyordu. İmparatorluk Sarayı'nın tutumu ve yaşam tarzı, genel olarak monarşilerin düşüşüne öngelen "klasik" türdeydi. II. Nikolay'ın yetersizliği ve kayıtsızlığı, bakanlarının ve devlet memurlarının sersemliği ve parayla satın alınabilirliği, çara ve ailesine hâkim olan kaba mistisizm (ünlü Rasputin efsaneleri, vs), bütün bu olaylar yurtdışındaki hiç kimse için sır değildi.

Halk kitlelerinin psikolojisinde oluşan derin değişiklikler ise pek daha az biliniyordu. Bununla birlikte örneğin 1912'de halktan bir insanın ruhsal durumu, 1905 öncesindeki başlangıç zihniyetiyle ortak hiçbir yan taşımıyordu. Her gün daha da geniş halk tabakaları açıkça çarlık muhalifi haline geliyordu. Kitlelerin fikrinin kesin olarak oturması ancak her türlü işçi örgütünü ve siyasal veya sosyal her türlü propagandayı yasaklayan gözü dönmüş bir gericilikle engellenebiliyordu.

Nitekim göze çarpıcı devrimci olguların yokluğu kesinlikle devrimci süreçte bir duraklama anlamına gelmiyordu. Bu süreç, alttan alta, zihinlerde, alabildiğine yoğun biçimde devam ediyordu.

Bu arada yaşamsal sorunların tümü askıda kalıyordu. Ülke bir açmazla karşı karşıyaydı. *Şiddetli ve sonucu belirleyici bir devrim kaçınılmaz hale geliyordu.* Eksik olan itki ve silahlardan ibaretti.

1914 Savaşı işte tam da bu koşullarda patlak verdi. Kısa süre sonra da kitlelere gerekli itkiyi ve ihtiyaç duyduğu silahları sundu.

Üçüncü Kısım

Patlama (1917)

Birinci Bölüm

Savaş ve Devrim

SON KEZ OLARAK ÇARLIK VE DEVRİM KARŞI KARŞIYA. - Diğer ülkelerin hükümetleri gibi, çarlık hükümeti de kitlelerde, savaşın başlarında, kötü içgüdüler dizisinin tümünü, hayvanî bir soyaçekimden kaynaklanan tutkuları, milliyetçilik, şovenizm, vs uğursuz duyguları uyandırdı.

Diğer her yerde olduğu gibi, Rusya'da da milyonlarca insan, mezbahaya koşan koyun sürüleri gibi, sınırlara koşma yolunda kandırıldı, şaşırtıldı, büyülendi ve zorlandı. O anın ağır, gerçek sorunları terk edildi, unutuldu.

Rus askeri birliklerinin elde ettiği birkaç ilk "başarı", "halkın büyük coşkusu"nu daha da kızıştırdı.

Bununla birlikte bu yapay ve yönlendirilmiş birliğe özel bir fatura da ekleniyordu; bu "coşku"nun arkasında ruhlara alabildiğine nüfuz etmiş bir "fikir" gizleniyordu. Hemen her yerde, halk içinde ve orduda şöyle akıl yürütülüyordu: Savaşılacak ve kazanılacak. Ama hükümet yanılgıya düşmesin! Savaş bittiğinde hükümete faturasını keseceğiz. Adanmışlığımızın ve fedakârlıklarımızın karşılığı olarak, rejimin kesin olarak değişmesini isteyeceğiz. Haklarımızı, özgürlüklerimizi talep edeceğiz... Savaştan sonra artık böyle devam edemez...

Askerler arasında dolaşan fısıltı şuydu: "Savaş bitince, ne olur, ne olmaz, silahlarımızı koruyacağız."

Yine de Rusya'da olan bitenin görüntüsü oldukça hızlı biçimde değişti. Yenilgiler birbiri peşi sıra başlayınca, onlarla birlikte endişeler, acı düş kırıklıkları, keskin hoşnutsuzluk, halkın öfkesi geri geldi.

Savaş, paradan çok insan bakımından pahalıya mal oluyordu. Hiçbir yarar sağlamadan, en küçük bir karşılık ödenmeksizin milyonlarca insanın hayatı feda edilmek zorunda kalındı. Bir kez daha rejim yeteneksizliğini, kokuşmuşluğunu, iflasını açık bir biçimde gösterdi. Üstelik bir yığın kurbana mal olan kimi yenilgiler izahsız, gizemli, esrarlı kalıyordu. Tüm ülke çapında kısa süre sonra yalnızca affedilmez ihmallerden, gözle görülür yetersizlikten değil, ama özellikle yetkili makamların satın alınabilirliğinden, üst komuta kademesindeki casusluklardan, hanedanın ve birçok şefin Alman kökenli olmasından, nihayet Saray'ın kendisinin vatana ihanetinden söz edilmeye başlandı. Çar ailesi üyelerinin Alman davasına sempati besledikleri, düşmanla doğrudan doğruya anlaştıkları neredeyse açık bir biçimde dile getiriliyordu. Çariçe halk önünde hınç ve küçümsemeyle "Alman" olarak anılıyordu. Halk arasında korku salan, uğursuz söylentiler dolaşıyordu.

Saray önceleri bunlardan pek tedirgin olmadı. Sonra, beceriksizce ve gecikmiş olarak kimi önlemler alındı. Sadece biçimsel olduklarından bu önlemler etkisiz kaldı, kimseyi tatmin etmedi ve hiçbir işe yaramadı.

Askeri birliklerin ve halkın moralini yükseltmek için II. Nikolay, en azından sözde, yüksek komutayı bizzat üstlendi. Cepheye gitti. Ama bu davranış, günden güne kötüleşen ve yeteneksiz ve etkisiz çarın karşısında kesinlikle güçsüz kaldığı genel durumda hiçbir değişiklik yaratmadı. Orduda ve ülke içinde her şey dağılıp ufalanıyordu.

Umutsuzluk içinde, liberal çevrelerde ve bizzat çarın yakın çevresinde birçok komplo kışkırtıldı. "Savaşı" ve -herkesin yıkılışının eli kulağında olduğunu hissettiği- "hanedanı kurtarmak için" olan bitenin çok daha farkında ve daha popüler olan Büyük Dük (*Velikiy knyaz*) Nikolay lehine çarın tahttan indirilmesi öngörülüyordu.

İşe uğursuz Rasputin'i ortadan kaldırmakla başlandı. Devamında ise tereddüt edildi, ayak süründü, fesatçılar (konspiratörler) kendi aralarında anlaşamadılar.

Olaylar böyle bir noktadayken, birdenbire Şubat patlaması oldu.

Bu ani patlamayı başlatan ne askeri düzeydeki olaylar, ne Sarayın ihanetleri ve tutumu hakkındaki söylentiler, hatta ne de çarın şahsen yetersizliği ve halk tarafından sevilmemesi oldu.

Halk kitlelerini umutsuzluğa sürükleyen, bardağı taşıran, özellikle *ülke içinde ekonomik hayatın, hatta kısaca hayatın tam olarak dağılması* oldu. İdareden ve devletin tüm hizmetlerinden söz ederken Bakan Krivoşein şunu itiraf ediyordu: "Dağılma öyle bir noktaya vardı ki insan kendini tımarhanede hissediyor." Kitlelere ivedi ve sonucu belirleyici bir eylemi dayatan çarlık hükümetinin bu alandaki güçsüzlüğü ve tutumunun yıkıcı sonuçları oldu.

Savaştaki tüm ülkeler, ekonomik ve finansal düzeyde büyük zorluklar yaşadılar zira bir yandan cephelerin ölçüsüz büyüklüğüne yayılmış milyonlarca insanı beslemek ve her türlü malzemeyle donatmak, öte yandan da ülke içinde olağan hayatın akışını güvenceye alabilmek gerekiyordu. Bu ikili gereklilik her yerde büyük bir güç gerginliğine yol açıyordu. Ama her yerde –durumun son derece zor olduğu Almanya'da bile– bu az çok başarıyla çözüme kavuşturuldu. Bu her yere, hiçbir şeyin öngörülemediği, önlenemediği, örgütlenemediği Rusya dahil değildi.[3]

Kendi girişimleriyle ortaya çıkmış olan "Kentler Birliği", "Savaş Sanayisi Komitesi", vs gibi ülkenin kimi zinde kuvvetlerinin harcadığı çabalar, ordunun ve ülkenin en acil gereksinimlerini belli ölçülerde karşılamayı başaramasaydı, iktidarın ve devletin bu topyekûn dağılışının korkunç etkilerinin çok daha önce kendini göstermiş olacağını da ekleyelim.

Bu organların, ayrıca "zemstvo"ların, belediyelerin, vs yasalara ve bürokratik dirençlere rağmen yürüttükleri ve kendiliğinden dayattıkları –bunun altını çizelim– o enerjik ve hayırlı faaliyet, çok önemli bir *manevi* sonucu da beraberinde getirdi. Her gün, orduda olduğu gibi, ülke içinde de, yalnızca çarlığın tümüyle iflas ettiğinin değil, ama aynı zamanda *onun yerini almaya tamamen yetenekli unsurların var olduğunun* ve can çekişen, bu unsurlardan

3. Okur bu iflasa şaşırmayacaktır. Rusya'da –zayıf, örgütsüz ve devlet hayatının tamamen kıyısında tutulmuş olan– *burjuvazinin* hiçbir inisiyatife sahip olmadığını, hiçbir gerçek gücünün olmadığını, ulusal ekonomide hiçbir düzenleyici rol oynamadığını; –sesi çıkmayan, her türlü haktan yoksun köleler olarak– işçi ve köylünün ekonomik organizasyonda hiç derecesinde olduğunu ve çarlık devletini hiç de iplemediğini; böylece siyasal, ekonomik ve sosyal *tüm mekanizmanın* fiilen *çarlık memurlarının* ellerinde bulunduğunu göz ardı etmemelidir. Savaş bu sınıfı afallatıp bu köhnemiş mekanizmayı yolundan saptırınca, *her şey* yıkılıp gitti.

korkan rejimin bunların eylemini nasıl zora soktuğunun, böylece tüm ülkeyi nasıl bir felakete doğru sürüklediğinin pratik olarak da farkına varılıyordu.

Gündelik olarak halk ve ordu, üretimi sağlayanın, ulaşımı organize edenin, stokları gözetenin, mal tedarikini, hayati ürün ve cephane dağıtımını güvence altına alanın, kendi girişimiyle ve yüksek adanmışlığıyla tam da bu özgür Komiteler ve bu Birlikler olduğunu kendi gözleriyle görüyordu. Yine gündelik olarak halk ve ordu, hükümetin ülke çıkarlarını hiçbir biçimde hesaba katmaksızın, bu gerekli faaliyete *karşı çıktığını* ve *engellemeye çalıştığını* da görüyordu.

Ordunun ve halkın, çarlığın yıkılıp yerini başka unsurların almasıyla ilgili bu son "manevi hazırlığı" muazzam bir öneme sahipti. Devrim öncesi sürecini tamamladı. Hazırlık çalışmasına son noktayı koydu.

Ocak 1917'de durum savunulamaz hale geldi. Ekonomik kaos, emekçi halkın sefaleti, sosyal dağınıklık öyle bir noktaya vardı ki birkaç büyük kentin –özellikle Petrograd'ın– sakinleri yalnızca giyecek, et, tereyağı, şeker, vs'den değil, ekmekten bile yoksun duruma düştüler.

Şubat ayı boyunca bu durum daha da ağırlaştı. Duma'nın, "zemstvo"ların, belediyelerin, Komitelerin ve Birliklerin harcadığı çabalara rağmen, yalnızca kent halkı açlığa mahkûm olmakla kalmadı, ama aynı zamanda ordunun iaşesi de bütünüyle aksadı. Aynı zamanda askeri bozgun da aşikâr hale geldi.

Şubat sonlarında, *ülke için savaşı sürdürmek mutlak ve kesin olarak olanaksız -hem madden, hem manen olanaksız- hale geldi.* Kentlerin emekçi halkı için de hayati gereksinimlerini karşılamak mutlak ve kesin olarak olanaksız hale geldi.

Çarlık bir şey bilmek istemiyordu. Körü körüne, tümüyle bozulmuş eski makineyi döndürmekte ayak diriyordu. Çare olarak, her zaman olduğu gibi, aktif insanlara veya siyasal parti militanlarına karşı baskıya, şiddete başvuruyordu.

"Büyük coşku"dan iki buçuk yıl sonra devrim bir yandan halk açısından savaşı sürdürmenin ve açlık koşullarında sürünmenin olanaksızlığından ve diğer yandan çarlığın körü körüne ayak diremesinden doğdu.

24 Şubat'ta Petrograd'da karışıklıklar başladı. Özellikle hayati gereksinimlerin yokluğunun yol açtığı karışıklıklar derinleşmeyecek gibi görünüyordu. Ancak ertesi gün, 25 Şubat 1917'de (eski takvime göre) olaylar keskin bir dönüş yaşadı: Kendilerini tüm ülkeyle dayanışma içinde hisseden, haftalardır büyük bir hareketlilik içinde bulunan, aç ve artık ekmek bulamayan başkent işçileri kitlesel olarak sokaklara döküldüler, gürültülü gösteriler yaptılar ve dağılmayı kesin bir biçimde reddettiler.

Bu ilk gün, yine de, gösteriler ihtiyatlıydı ve saldırganlık unsuru taşımıyordu. Sımsıkı kenetlenmiş işçiler, karıları ve çocuklarıyla birlikte sokakları doldurup haykırıyordu: "*Ekmek! Ekmek! Yiyecek hiçbir şeyimiz yok! Ya bize ekmek verin ya da kurşunlayın! Çocuklarımız açlıktan ölüyor! Ekmek! Ekmek!*"

Hükümet, göstericilere karşı, işi başından aşmış polisleri sevk etmekle kalmadı, atlı askeri birlikleri, Kozakları da sürdü. Ancak Petrograd'da (pek de güvenilir olmayan yedeklerden ibaret) az sayıda askeri birlik vardı. Ayrıca işçilerde en küçük bir korku belirtisi yoktu; göğüslerini askerlere açıyorlar, çocuklarını kollarına alıp askerlere haykırıyorlardı: "*Cesaretiniz varsa hepimizi öldürün! Açlıktan ölmektense bir kurşun evlâdır!...*" Nihayet –ve bu olayın tepe noktası oldu– hemen her yerde askerler, dudaklarında gülümseme, silahlarına başvurmadan, subaylarının emirlerine kulak asmadan, kitlenin arasında özenli biçimde taban tepiyorlardı. Subaylar da zaten ısrarcı olmuyordu. Kimi yerlerde askerler işçilerle dostluk kuruyor, hatta silahlarını onlara veriyor, atlarından inerek kitleye katılıyorlardı. Elbette askerlerin bu tutumu kitleleri cesaretlendiriyordu.

Şurada burada polis ve Kozaklar kızıl bayrak taşıyan gösterici grupları üzerine ateş açtı. Birkaç ölü ve yaralı oldu.

Başkent ve çevresindeki kışlalarda garnizonda tutulan askeri birlikler henüz Devrim'den yana tutum almakta tereddüt ediyorlardı. Hükümet de Devrim'le mücadele etmek üzere bunları garnizondan çıkarmakta tereddüt gösteriyordu.

26 Şubat sabahı yeni bir olay oldu: Bir kararnameyle hükümet Duma'nın dağıtıldığını ilan etti.

Bu, herkesin sonucu belirleyici eyleme geçmek için bekler göründüğü, bir tür tetikleyici olay oldu. Bir anda her yere ulaşan bu haber olayları şaha kaldırdı. O andan itibaren, gösteriler açıkça devrimci harekete dönüştü. Kitleden "*Kahrolsun Çarlık! Kahrolsun*

Savaş! Yaşasın Devrim!" çığlıkları yükselirken, tutumu da gitgide daha kararlı ve tehditkâr hale geliyordu. Hemen her yerde göstericiler kararlı biçimde polise saldırıyordu. Birçok idare binası, özellikle Adalet Sarayı ateşe verildi. Sokaklar barikatlarla kaplandı. Kısa sürede çok sayıda kızıl bayrak yükseldi. Askerler iyiliksever tarafsızlıklarını sürdürüyordu; ama gitgide daha çok sayıda asker kitleye katılıyordu. Hükümetin askeri birliklerine güveni her an biraz daha azalıyordu.

Hükümet bunun üzerine başkentteki tüm polis kuvvetlerini isyancılara karşı gönderdi. Polisler aceleyle birtakım yoğun saldırı birlikleri oluşturdular. Birçok yerde evlerin ve hatta birkaç kilisenin çatılarına makineli tüfekleriyle yerleştiler. Tüm stratejik noktaları işgal ettiler. Ardından ayaklanmış kitleye karşı bir genel saldırı başlattılar.

26 Şubat günü boyunca mücadele pek keskin oldu. Birçok noktada polis sökülüp atıldı, kimi mensupları katledildi ve makineli tüfekleri susturuldu. Ama başka noktalarda polis kuvvetleri var güçleriyle direniyordu.

Cephede bulunan çara olayların vahameti telgrafla bildirildi. Bu arada *Duma sürekli toplantı halinde kalma ve dağıtma girişimlerine boyun eğmeme kararı aldı.*

İkinci Bölüm
Devrimin Zaferi

Sonucu belirleyici eylem 27 Şubat'ta yaşandı.

Sabahtan itibaren, garnizonda tutulan alaylar, her türlü tereddüdü aşarak, isyan ettiler, ellerinde silahlarıyla kışlalarından çıktılar ve polislerle kısa birkaç çatışmadan sonra kentin kimi stratejik noktalarını işgal ettiler. Devrim ileri adım atıyordu.

Belli bir anda, alabildiğine tehditkâr, kararlı ve kısmen silahlı yoğun bir gösterici kitlesi, "Znamenskaya" meydanında ve "Nikolayevski" garı yakınlarında toplandı. Hükümet elinde bulunan son askeri güç olan Çarlık Muhafız süvarilerinden iki alayı ve yaya ve atlı dinç polis birliklerini göstericilerin üzerine gönderdi. Askerler polislere destek verecek ve onların eylemini sonuçlandıracaktı.

Alışılageldik uyarı yapıldıktan sonra polis şefi ateş açma emri verdi. Ancak bunun üzerine şu yeni ve son "mucize" gerçekleşti: Muhafız alayı komutanı kılıcını kaldırdı ve "İleri, polislere ateş!" diye haykırarak askerleri polis kuvvetlerinin üzerine sürdü. Göz açıp kapayıncaya kadar polisler tepetaklak oldu, yıkıldı, ezildiler.

Kısa süre sonra polisin son direnci de kırıldı. Devrimci birlikler cephaneliği ele geçirdiler ve kentin tüm hayati noktalarını işgal ettiler. Kendinden geçmiş bir kalabalığın etrafını sardığı askeri birlikler, ellerinde bayraklar, Duma'nın –zavallı "Dördüncü Duma"nın– toplantı yaptığı *Tavriçeskiy dvorets*'e [Tavrida Sarayı'na] giderek Duma'nın emrine girdiler.

Kısa süre sonra Petrograd ve çevresindeki garnizonlarda kalmış son alaylar da harekete katıldı. Çarlık artık başkent bölgesinde kendine ait askeri güce sahip değildi. Halk özgürdü. Devrim zafere ulaşmıştı.

Bundan sonraki olaylar oldukça iyi biliniyor.

Duma'nın etkili üyelerini de içeren bir geçici hükümet oluştu ve halk tarafından çılgınca alkışlandı.

Taşra büyük bir coşkuyla Devrim'e katıldı.

Alelacele cepheden alınarak çarın emriyle isyankâr başkentin üzerine gönderilen birkaç askeri birlik, başkente ulaşamadı: Bir yandan demiryolcular, kente yaklaştıklarında onları taşımayı reddettiler; öte yandan askerler subayların emirlerine uymayı reddederek Devrim'den yana geçtiler. Kimileri cepheye geri döndü, diğerleri de ülkenin dört bir yanına dağıldılar.

Başkente demiryoluyla geri dönen çarın kendisi de treninin Dno istasyonunda durduğunu ve Pskov'a kadar tornistan yapmak zorunda kaldığını gördü. Burada kendisini Duma'dan bir heyet ve Devrime katılmış bir dizi askeri şahsiyet karşıladı. Aşikâr olana teslim olmak gerekiyordu. Ayrıntıdaki birkaç değişiklikten sonra II. Nikolay, kendisi ve oğlu Aleksey adına tahttan çekildi (2 Mart).

Bir süre geçici hükümet tahta eski çarın kardeşi Büyük Dük Mihail'i geçirmeyi düşündü. Ama o teklifi reddetti. Ülkenin ve hanedanın akıbetinin usulüne uygun olarak toplanmış Kurucu Meclis'in eline verilmesi gerektiğini açıkladı.

Cephe yapılan Devrimi alkışladı.

Çarlık yıkıldı. Kurucu Meclis gündeme geldi. O toplanadursun, geçici hükümet "kabul edilmiş ve sorumlu" resmi otorite haline geldi. Muzaffer Devrimin ilk edimi sona erdi.

Şubat Devrimi'nin olaylarını alabildiğine ayrıntılı aktarmamızın nedeni şu ana noktayı öne çıkarmaktır:

Bir kez daha *kitlelerin eylemi, uzun bir yaşanmış deneyimler ve manevi hazırlık dönemini mantıksal olarak, kaçınılmaz olarak taçlandıran kendiliğinden bir eylem oldu. Bu eylemi hiçbir siyasal parti ne örgütledi, ne de ona kılavuzluk etti. Silahlı halk –ordu– tarafından desteklenen bu eylem zafere ulaştı. Örgütsel* unsur hemen sonrasında müdahil olmalıydı –ve oldu–.

(Ayrıca, baskılar nedeniyle, sol siyasal partilerin merkez organlarının tümü, tıpkı önderleri gibi, Devrim sırasında, Rusya'dan

uzaktaydılar. Sosyal-Demokrat Parti'den Martov; Sosyalist-Devrimci Parti'den Çernov; Lenin, Troçki, Lunaçarski, Lozovski, Rıkov, Buharin, vs bütün bu insanlar yurtdışında yaşıyorlardı. Ülkelerine ancak Şubat Devrimi'nden sonra dönebildiler.)

Olaylardan çıkartılacak bir diğer önemli nokta da şudur:

Bir kez daha *Devrime dolaysız ve somut itkiyi ülkenin savaşı sürdürmesinin mutlak olarak olanaksızlığı verdi*: elbette hükümetin ayak diremesiyle karşılaşan bir olanaksızlık. *Bu olanaksızlık, savaşın ülkeyi içine attığı topyekûn dağılmanın, içinden çıkılmaz kaosun sonucu oldu.*

Üçüncü Bölüm

Sosyal Devrime Doğru

GEÇİCİ Hükümet VE DEVRİMİN SORUNLARI. -Duma tarafından kurulan geçici hükümet, elbette açıkça burjuva ve muhafazakâr idi. Üyeleri: Prens Lvov, Guçkov, Milyukov ve diğerleri, hemen hepsi (yalnızca Kerenski şöyle ya da böyle sosyalistti) politik olarak Anayasal Demokrat Parti'ye, sosyal olarak ayrıcalıklı sınıflara üyeydiler. Onlar bakımından mutlakıyetçilik yıkılınca Devrim de sona erdi. (Gerçekte, Devrim henüz başlıyordu. Şimdi söz konusu olan "düzeni yeniden sağlamak", ülke içinde ve cephede genel durumu yavaş yavaş iyileştirmek, yeni bir ivme vererek savaşı şimdiye kadar olduğundan daha enerjik biçimde "itmek" ve özellikle ülkenin yeni temel yasalarını, yeni politik rejimini, yeni hükümet tarzını vs oluşturacak Kurucu Meclis'in toplanmasını sakin bir biçimde hazırlamaktı. O zamana kadar halkın yapacağı, yeni efendilerinin kendisine ihsan edeceklerini sabırla, bilgece, iyi bir çocuk olarak beklemekten ibaretti.)

Bu yeni efendileri, geçici hükümet, iktidarları diğer "uygar" ülkelerinkileri kıskandırmayacak iyi ılımlı burjuvalar olarak elbette temsil ediyordu.

Geçici hükümetin politik hedefleri, iyi bir anayasal monarşiden bir adım fazlası değildi. Çok çok üyelerinden kimileri, belki de çekingen bir biçimde, alabildiğine ılımlı bir burjuva cumhuriyeti öngörüyordu.

Toprak sorunu, işçi sorunu, vs gelecekteki geçici olmayan hükümet tarafından, "kendilerini kanıtlamış" Batılı modellere göre çözüme kavuşturulmalıydı.

Sonuç itibariyle, geçici hükümet, bu şekilde öngörülmüş olan sınırları aşma arzusunu aşırı şiddetli bir biçimde gösterdiği takdirde halk kitlelerini sakinleştirmek, disiplin altına almak ve itaat ettirmek üzere, gerektiğinde uzatarak, hazırlık dönemini kullanabileceğinden az çok emindi. Diğer taraftan, söz konusu olan, birtakım kulis manevralarıyla, "normal" seçimlerle, istenen zamanda, tabiatıyla burjuva nitelikli olacak olan mülayim ve sağcı bir Kurucu Meclis'e varmayı sağlamaktı.

"Gerçekçiler"in, "sınanmış" siyaset adamlarının, çokbilmişlerin, ekonomistlerin ve sosyologların, öngörülerinde ve hesaplarında hangi noktaya kadar yanılmış olduklarını görmek alabildiğine eğlendiricidir. *Onlar hakikatin tümüyle dışındaydılar.*

New York'ta Nisan veya Mayıs 1917'de saygıdeğer bir profesörün gelecekteki Kurucu Meclis'in olası bileşimi ve eylemleri hakkında kapsamlı bir analiz yaptığı büyük bir konferansa katıldığımı hatırlıyorum. Saygıdeğer profesöre tek bir soru sormuştum: *Rus Devrimi bir Kurucu Meclis'ten vazgeçtiği takdirde ne öngörüyorsunuz?* Oldukça aşağılar bir havada, oldukça alaycı bir tonla, ünlü profesör, tüm cevabı olarak, kendisinin bir "gerçekçi", soru yöneltenin ise kuşkusuz, "fantezi varsayımı kendisini ilgilendirmeyen bir "anarşist" olduğunu söyledi. İki saatlik sunumunda yalnızca bir olasılığı, *tam da birkaç ay sonra gerçek haline gelecek olan olasılığı* analiz etmekten geri durdu!...

Bu konuda, hemen burada, birkaç kişisel değerlendirme yapmama izin verin.

1917'de, "gerçekçiler", siyaset adamları, yazarlar, –Rus ve yabancı– profesörler, pek az istisnayla, Rus Devrimi'nde *Bolşevizm*in zaferini öngörmekten aşağılayıcı bir tutumla ve kesin bir biçimde geri durdular. Günümüzde muzaffer Bolşevizm –geçici olarak ve tarihsel olarak söyleyecek olursak kısa bir süre için– bir oldubitti haline geldiğinden, bu baylardan birçoğu bunu kabul etmek istiyorlar, buna ilgi duyuyorlar ve bununla uğraşıyorlar. Hatta –yeniden kesinlikle yanılarak– Bolşevizmin "olumlu büyük önemi"ni ve "dünya çapındaki kesin zaferi"ni kabul ediyorlar.

Kesinlikle eminim ki, önce aynı "gerçekçilik"le, aynı "uzgörüşlülük"le, aynı küçümsemeyle ve sonra da aynı beceriyle bu baylar,

kafalarını duvara çarptıktan sonra kabul etmek üzere, *Dünya Sosyal Devrimi'nde liberter fikrin -gerçek ve kesin- zaferini* zamanında öngörmekte de başarısız kalacaklardır.

Geçici hükümet, karşısına kaçınılmaz olarak dikilecek birtakım engellerin kuşkusuz farkında değildi.

En ciddi engel, geçici hükümetin daha *Kurucu Meclis*'in toplanmasından önce ilgilenmek zorunda olduğu birtakım sorunların niteliğinden kaynaklanıyordu. (Nitekim emekçi halkın bu toplantıyı beklemek istemeyebileceğini ve bunun onun tamamen hakkı olduğunu dikkate bile almıyordu.)

Önce *savaş sorunu.*

Yanıldığını görmüş, tükenmiş halk, savaşı gönülsüzce veya en azından tümüyle kayıtsızca sürdürüyordu. Orduya gelince, madden ve manen gücünün sonuna gelmişti. Bir yandan ülkenin içinde bulunduğu sefil durum, diğer yandan Devrim orduyu kesin biçimde sarstı.

Akıllara iki çözüm geliyordu: Ya savaşa son vermek, ayrı bir barış anlaşması yapmak, orduyu terhis etmek ve tümüyle iç sorunlara yönelmek; ya da cepheyi ayakta tutmak için olanaksızı başarmak, disiplini yeniden sağlamak, ordunun moralini "yükseltmek" ve en azından Kurucu Meclis toplanana kadar savaşa ne pahasına olursa olsun devam etmek.

İlk çözüm, elbette, diğer savaşçı güçlerin müttefiki ve bu ittifaktan olası bir kopuşu "ulusal bir şerefsizlik" olarak değerlendiren burjuva, "yurtsever" bir hükümet için kabul edilemezdi. Üstelik "geçici" hükümet olarak, kendini şu formülü kesin olarak izlemek zorunda hissediyordu: Her türlü kararı alma konusunda tam yetkiye sahip olacak Kurucu Meclis'in toplanmasından önce hiçbir önemli değişiklik yok.

Dolayısıyla geçici hükümet ikinci çözümü benimsedi. Oysa mevcut koşullarda bu gerçekleştirilebilir değildi.

Genel olarak fazla öne çıkartılmayan bir nokta üzerinde daha durmak gerekir.

Ne madden ne de manen Rusya savaşı sürdürebilecek durumdaydı. Çarlık hükümetinin bu olguyu anlamamakta ayak diremesi, Devrim'in dolaysız nedeni oldu. Bu olanaksızlık süregittiğinden, bunu dikkate almayacak her hükümet, mantıksal olarak, çar gibi yıkılacaktı.

Elbette geçici hükümet, kaosa son verdirerek, ülkeyi yeniden organize ederek, ülkeye yeni bir nefes aldırarak, vs bu durumu değiştirebileceğini umuyordu. Bunlar birer yanılsamaydı: Ne kullanılabilir zaman, ne genel durum, ne kitlelerin ruhsal durumu buna izin veriyordu.

"Burjuva devleti" adı verilen makine, Rusya'da Şubat 1917'de kırıldı. Hedefleri ve faaliyeti, halkın çıkarlarına ve özlemlerine her zaman aykırı oldu. Halk o an için kendi kaderinin efendisi haline geldiğinden, bu makine artık onarılıp yeniden çalıştırılamazdı. Zira *"makine"yi işleten*, yöneticiler değil, –zorla veya özgürce– *halkın kendisi* idi. Kırılmış olan makine zoru ne uygulayabilir ne de yeniden kurabilirdi. Oysa, *özgür bir biçimde*, halk artık kendisinin olmayan hedeflerin peşinde "yürümüyordu".

Yeniden çalıştırmak ve ondan yararlanmak için boşuna zaman ve güç kaybetmek yerine kırılmış olan makineyi, yeni duruma uyarlanmış bir başkasıyla *değiştirmek* gerekiyordu.

Burjuva ve milliyetçi hükümet bunu anlayamazdı. Hem "makine"yi, hem de alaşağı olmuş rejimin lanet mirası olan savaşı korumakta ısrarcıydı. Bu bakımdan da gitgide halkın gözünden düşüyordu. Ve makine kırılmış olduğundan daha ileri gidecek, savaşçı iradesini *dayatacak* güçten de yoksundu.

O anın bu ilk –en ciddi, en ivedi– sorunu, geçici hükümet bakımından bu nedenle kaçınılmaz olarak olası bir çözümsüz uzak kalmaya mahkûmdu.

İkinci dikenli sorun *toprak sorunu* idi.

Nüfusun 100'de 85'ini oluşturan köylülerin özlemi, toprak sahibi olmaktı. Devrim bu özlemlere karşı durulmaz bir ivme kazandırdı. Yüzyıllardır, eli kolu bağlı, sömürülen ve aldatılan köylü kitleleri artık bir şey bilmek, bir şey duymak istemiyorlardı. *Onlara hukukî işlemler, törenler değil, ne pahasına olursa olsun ve hemen toprak gerekiyordu.*

Daha Kasım 1905'te, 17 Ekim Bildirisi'nden kısa süre sonra (henüz "özgürlükler" varken) Duma'nın toplanacağı hesaba katılarak yapılan Köylü Kongresi'nde bu özlemlerin sözcülüğünü üstlenmiş delege sayısı hiç de az değildi.

Moskova vilayeti köylülerinin bu Kongre'deki delegesi şöyle diyordu: "*Toprakların geri satın alınması* ile ilgili her türlü ima beni isyan ettiriyor. Bugün bile devlet memurlarının yardımıyla hayatımızı bir engelli koşuya çeviren dünün kölecilerine tazminat

verilmesi öneriliyor! Onları çiftlik kiralarıyla daha şimdiden fazlasıyla tazmin etmedik mi? Toprağı kaç fıçı kanımızla suladığımızı hesap etmek bile olanaklı değil! Üstelik, bu beylerin av köpeklerini büyük analarımızın göğüslerindeki sütle beslediler. Tekrar satın alma bedeli bu değil mi? Yüzyıllar boyunca, rüzgârın oyuncağı birer kum tanesinden ibarettik. Şimdi yeniden mi ödeme yapmak gerekiyor? Yok hayır! Diplomatik görüşmelere gerek yok: Tek bir doğru yol var, devrimci yol! Tersi durumda bizi bir kez daha kandıracaklar. "Geri satın alma"dan söz etmek bile bir tavizdir. Yoldaşlar, babalarınızın hatasını tekrarlamayın! 1861'de bizden daha kurnazdılar ve bizi aldattılar: Halk hepsini almasın diye bize küçücük bir parça verdiler."

Oryol bölgesi köylüleri şöyle diyordu: "Biz onlara hiçbir zaman toprak satmadık; dolayısıyla toprağı onlardan geri satın almayacağız. İnsanlık dışı düşük ücretlerle çalışarak onlara yeterince ödeme yaptık. Hayır, hiçbir durumda geri satın alma yok! Bu beyler topraklarını aydan getirmediler, büyük babaları bunlara el koydu."

Kazan vilayeti köylülerinin sözleri ise şöyleydi: "Geri satın alma halka karşı açıkça bir haksızlık olacaktır. Halka toprakla birlikte ödemiş olduğu imtiyaz bedelleri da iade edilmelidir. Zira aslında bu baylar toprağı hiçbir zaman satın almadılar; daha sonra satmak üzere toprağa el koymayı bildiler. Bu, hırsızlıktır."

1897-1906 arasında köylüler ünlü bilgin Nikolay Rubakin'e soruyorlardı: "Nasıl oluyor da bu baylar, Orlov'lar, Demidov'lar, Balaşov'lar, bu toprakları çarlardan ve çariçelerden hediye olarak bedavaya aldılar. Şimdi biz bu toprakları bu fiyatlara geri mi satın alacağız? Bu yalnızca bir adaletsizlik değil, açık bir hırsızlıktır."

İşte bu nedenlerle köylüler artık beklemek istemiyorlardı. Hemen her yerde, henüz kaçmamış toprak sahiplerini kovalayarak topraklara açıkça el koyuyorlardı. Hükümetin veya Kurucu Meclis'in görüşmeleri, dalavereleri ve kararları ne olur diye kaygılanmadan "toprak sorunu"nu böylece kendi tarzlarında ve kendi başlarına çözüyorlardı.

Ağırlıklı olarak köylülerden oluşan ordu kuşkusuz bu doğrudan eylemi desteklemeye hazırdı. Geçici hükümet, kendini ya bu duruma boyun eğmek ya da direnmek, yani isyan halindeki köylülerle ve neredeyse kesin olarak orduyla mücadele etmek arasında sıkışıp kalmış hissediyordu. Elbette bekle gör taktiğini benimsedi, savaş sorununda olduğu gibi, akıllıca ve ustalıkla birtakım manevralar-

la mevcut durumu düzene sokabileceğini umuyordu. Köylülere, her türlü yasayı çıkartacak ve kuşkusuz köylüleri de her anlamda tatmin edecek Kurucu Meclis'i sabırla bekleyin diye yalvarıyordu. Ancak yapacak bir şey yoktu. Bu çağrılar az çok boşa gidiyordu ve bu taktiğin hiçbir başarı şansı yoktu. Köylülerin iktidardaki "toprak beyi"nin sözlerine en küçük bir güveni yoktu. Artık inanmayacak kadar çok kandırılmıştı. Şimdi kendisini toprağı *alacak* kadar güçlü hissediyordu. Onun için, adalet bundan ibaretti. Yine de kimi zaman tereddüt etse de, bu, yaptığı eylemlerle orantılı ölçüde cezalandırılma korkusundan kaynaklanıyordu.

İşçi sorunu bir burjuva hükümeti için köylülerin sorunu kadar çözümsüzdü. İşçi kitleleri Devrim'den azamî refahı ve hakkı elde etmeye çalışıyordu. Hükümet ise, elbette bu hakları en asgariye indirmek için var gücüyle çabalıyordu. Savaş alanında dolaysız ve son derece ciddi birtakım mücadeleler de öngörülüyordu. Geçici hükümet tezlerini hangi yollarla kabul ettirebilecekti?

Sözcüğün saf anlamıyla ekonomik sorun da en ürkütücü sorunlardan biriydi zira bir yandan diğer sorunlarla sıkı sıkıya bağlıydı, öte yandan en küçük bir vadeye tahammülü yoktu. Savaşın ve devrimin ortasında, kaotik bir durumda ve alt üst olmuş bir ülkede, üretimi, ulaşımı, alışverişi, finansı vs yeniden organize etmek gerekiyordu.

Son olarak *siyasal sorun* duruyordu. Verili koşullarda bu sorunun da geçerli hiçbir çözümü yoktu. Geçici hükümet, elbette, Kurucu Meclis'i en kısa sürede toplamayı üstlenmişti. Ancak bin bir nedenle bu görev başarılamıyordu. Her şeyden önce bu Meclis'ten kaçınılmaz olarak *ödü patlıyordu.* Vaatlerinin tersine, içten arzusu toplanmasını olabildiğince *ötelemek* ve bu arada, mutlu bir darbeyle, "anayasal" bir monarşiyi yerleştirmeye çalışmaktı. Oysa "bu arada" önünde tehlikeli birtakım engeller dikiliyordu.

En ciddisi, başta Petrograd İşçi Sovyeti olmak üzere *İşçi Sovyetlerinin dirilişi* idi. Petrograd İşçi Sovyeti, geleneğine uygun olarak ve tıpkı 1905'te olduğu gibi, ortalıkta başka işçi örgütlerinin bulunmaması nedeniyle, Devrim'in daha ilk günlerinde yeniden ayağa dikildi. Elbette o sıralarda işçiler bu Sovyete ılımlı sosyalistleri (Menşevikleri ve sağ Sosyalist-Devrimcileri) temsilci olarak gönderdiler. Ancak yine de Sovyetin ideolojisi ve programı geçici hükümetin projelerine kesinlikle aykırıydı ve elbette Petrograd Sovyeti'nin manevi etkisi ve faaliyeti, hükümetinkilerle hızla karşı karşıya geldi ve onlara galebe çaldı.

Petrograd Sovyeti, ülke açısından bir tür ikinci hükümet oldu. Bölgenin geniş Sovyetler ağının bütününe damgasını vuruyor ve eylemlerini eşgüdümlü kılıyordu. Böylece ülkenin emekçi kitlelerinin tümüne dayanarak, hızla güçlendi. Kendisini gitgide orduya da dayatır hale geldi. Kısa süre sonra Sovyetlerin emirleri ve talimatları, geçici hükümetinkilere ağır basmaya başladı. Bu koşullarda geçici hükümet açıktır ki Sovyetleri hesaba katmak zorunda kaldı.

Hükümetin Sovyetlerle savaş yapmayı tercih edeceği aşikârdır. Ancak mutlak ifade, her türlü örgütlenme ve her türlü sosyal eylem özgürlüğünü ileri derecede ilan etmiş bir devrimin ertesinde örgütlü işçilere karşı benzeri bir eyleme girişmek olanaksız bir şeydi. Ayrıca geçici hükümet bu mücadeleyi yürütmek için hangi gerçek güce dayanabilirdi? Böylesi bir güce kesinlikle sahip değildi.

Dolayısıyla hükümet içinde bulunduğu zor durumu ustaca gizlemeye, ödü patladığı rakibine hoşgörü göstermek ve hatta onunla "flört etmek" durumunda kaldı. Resmi hükümet olarak, emekçi kitlelerden ve ordudan kendisine gösterilen sempatinin kırılganlığını hissediyordu. Gayet iyi farkındaydı ki, ilk ciddi toplumsal çatışmada bu iki belirleyici güç kaçınılmaz olarak Sovyetlerden yana tutum alacaktı.

Başka konularda olduğu gibi "umut ediyordu". Zaman kazanmaya çalışıyordu. Ancak bu gayri resmi, alabildiğine can sıkıcı ve muhatap olunması gereken ikinci "Direktuvar", resmi ama güçsüz "geçici hükümet" için aşılması gereken en büyük engellerden birini oluşturuyordu.

Tüm sosyalist partilerin ve özellikle aşırı sol unsurların (sol Sosyalist-Devrimciler, Bolşevikler, anarşistler) *şiddetli eleştirisi, güçlü propagandası* da daha az küçümsenecek şeyler değildi. Zira, doğal olarak, hükümet ifade özgürlüğüne karşı baskıcı birtakım önlemlere başvurmayı aklına bile getiremezdi. Böyle bir şeye cesaret ettiği takdirde, hangi güçler onun emirlerini yerine getirecekti? Emrinde herhangi bir böylesi güç yoktu!

Düşman unsurlara karşı birden çok kez mücadele etmiş ve büyük bir maddi güce (ordu, polis, para, vs) sahip güçlü, örgütlü, çelikleşmiş bir burjuvazi bile, böylesi bir sorunlar yumağını tatminkâr bir çözüme kavuşturmak ve böylesi koşullarda, iradesini, iktidarını ve "programı"nı kabul ettirmek için alabildiğine zorlanırdı. Oysa *Rusya'da böylesi bir burjuvazi yoktu.* Kendi bilincine sahip bir *sınıf* olarak Rus kapitalist sınıfı daha emekleme çağındaydı. Zayıf, ör-

gütsüz, geleneksiz ve tarihsel deneyimden yoksun Rus kapitalist sınıfı herhangi bir başarı umamazdı. Nitekim hiçbir faaliyet de yürütmüyordu.

Neredeyse namevcut ve işlevsel olmayan bir burjuvaziyi "ilke olarak" temsil etmesi gereken geçici hükümetin yaptıkları kaçınılmaz olarak havada kalmaya mahkûmdu. İflasının birincil nedeni de kuşkusuz bu oldu.

Dördüncü Bölüm
Sosyalist Bir Hükümete Doğru.- Sosyalizmin Sefaleti

Esas itibariyle burjuva nitelikli olan birinci "geçici hükümet", kaçınılmaz olarak ve kısa sürede aşikâr, gülünç ve ölümcül bir iktidarsızlığa indirgendi. Zavallı, ayakta durmak için elinden geleni yapıyordu: Dolambaçlı yollara sapıyor, ayak sürüyor, "sürükleniyor"du... Bu arada da tüm yakıcı sorunlar "sürükleniyor"du. Bu hayalet hükümete karşı eleştiri ve ardından da genel öfke gün günden artıyordu. Kısa süre sonra hükümetin varlığını koruması olanaksız hale geldi. Gösterişli biçimde kuruluşundan henüz altmış gün geçtikten sonra, herhangi bir mücadele olmaksızın yerini 6 Mayıs'ta, en etkili üyesi son derece ılımlı Sosyalist-Devrimci (veya daha doğrusu "bağımsız" sosyalist) A. Kerenski olan, bir "koalisyon" hükümetine bırakmak zorunda kaldı.

Bu sosyal-burjuva hükümet daha iyi sonuçlar elde etmeyi umabilir miydi? Elbette hayır. Zira varoluşunun koşulları ve eyleminin güçsüzlüğü, kaçınılmaz olarak birinci geçici hükümetinkilerle aynı olacaktı. Güçsüz burjuvaziye dayanan, savaşı sürdürmek zorunda olan, gitgide acilleşen sorunlara gerçek bir çözüm getirecek yetenekten yoksun, solcuların güçlü saldırılarına uğrayan ve her türden ve her zamanki sorunlarla boğuşan bu ikinci geçici hükümet, birincisi gibi, hemen hemen aynı sürede (2 Temmuz'da) herhangi bir başarı sağlayamadan son buldu ve yerini, birkaç burjuva unsurla birlikte

esas itibariyle sosyalistlerden oluşan, en az kendisi kadar "geçici" olan üçüncü hükümete bıraktı.

İşte o zaman bu üçüncü ve ardından (hemen hemen bir öncekiyle aynı) gelen dördüncü hükümetin efendisi ve büyük şefi Kerenski, bir zaman için, ülkenin bir tür *duce*'si haline geldi ve Menşevikler ile sıkı işbirliği içindeki Sosyalist-Devrimci parti, Devrim'in efendisi olarak kesin biçimde üstün gelecek gibi göründü. Bir adım daha atılsa ülke alabildiğine gerçek birtakım güçlere, yani köylülüğe, işçi kitlesine, aydın tabakasının büyük bölümüne, Sovyetlere, orduya, vs dayanabilecek sosyalist bir hükümete sahip olacaktı.

Oysa hiç de böyle olmadı.

İktidara geldiğinde Kerenski'nin son hükümeti çok güçlü görünüyordu. Gerçekten de *çok güçlü hale gelebilirdi.*

Bir avukat, sosyalist eğilimli bir milletvekili olarak Kerenski'nin kendisi, geniş kitleler ve ordu içinde bile büyük bir popülariteye sahipti. Devrim arifesinde Duma'da verdiği söylevler etkileyici başarılar sağlıyordu. İktidara gelişi ülkede muazzam umutlar doğurdu. Kayıtsız şartsız Sovyetlere –dolayısıyla tüm emekçi sınıfa– dayanabilirdi, zira o sıralarda temsilcilerin çoğunluğu sosyalistti ve Sovyetler tamamen sağ Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşevik Sosyal-Demokratların ellerindeydi.

Kerenski, bakanlığının ilk haftalarında ülkenin güvenine öylesine mazhardı ki hükümet başkanını herkesin önünde eleştirmek tehlikeliydi. Halka açık meydanlarda Kerenski'ye karşı konuşma yapmak isteyen aşırı solun birkaç ajitatörü bunu bedelini ödeyerek öğrendi. Linç olayları bile oldu.

Bütün bu dikkate değer üstünlüklerden yararlanmak için Kerenski'nin *tek bir koşulu,* geçmişte Danton'un önerdiği koşulu yerine getirmesi, ama davranışlarıyla fiilen yerine getirmesi gerekiyordu. Ona *cesaret, daha fazla cesaret ve daima cesaret* gerekiyordu.

Ne yazık ki onda bütünüyle eksik olan nitelik de tam olarak buydu!

Verili durumda "cesaret" onun açısından şu anlama geliyordu: 1. (Nasıl olacağını bulması gereken bir biçimde) Savaşı derhal bırakmak; 2. Kapitalist ve burjuva rejimden kesin biçimde kopmak (dolayısıyla tamamen sosyalist bir hükümetin kurulması); 3. Ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamının bütününün açıkça sosyalist bir sisteme ivedi olarak yönlendirilmesi.

Tüm bunlar zaten tamamen mantıklı ve önderi sosyalist olan, sosyalist bir çoğunluğa sahip, *sosyalist* eğilimli bir hükümet için "tanımlanmış" olabilirdi. Ne yazık ki öyle değil! Her zaman olduğu gibi, başka her yerde olduğu gibi, Rus sosyalistleri ve bizzat Kerenski'nin kendisi, tarihsel zorunluluğu anlamak, uygun zamanı yakalamak, ileri gitmek ve nihayet gerçek programlarını yerine getirmek yerine kendilerine *bir burjuva demokratik cumhuriyet* uğruna mücadeleyi değişmez bir biçimde vaaz eden (adına "asgari" denen) melez "programları"nın tutsağı olarak kaldılar.

Emekçi kitlelerin ve onların kurtuluşunun hizmetine açık bir biçimde girmek yerine, sosyalistler ve Kerenski, gevşek ideolojilerinin tutsağı olarak, Rus ve uluslararası kapitalizmin oyuncağı olmaktan daha iyi yapacak bir şey bulamadılar.

Kerenski ne savaşa son vermeye, ne arkasını burjuvaziye dönerek emekçi sınıflara sıkı sıkıya dayanmaya, ne de hatta yalnızca Devrim'i sürdürmeye cesaret edebildi! (Kurucu Meclis'in toplanmasını çabuklaştırmaya bile cesaret edemedi.)

O savaşı sürdürmek istiyordu! Ne pahasına olursa olsun ve her yolla!

Cüret ettiği şey, öncelikle ters yönde bir reformlar kümesi oldu: Cephede idam cezasının ve savaş konseylerinin yeniden yürürlüğe sokulması; cephe gerisinde baskıcı önlemler; bunu daha sonra cepheye uzun geziler düzenleyerek ateşli söylevler vermek ve bitmez tükenmez konuşmalar yapmak izledi; ona göre, böylece, askerlerde ilk günlerdeki savaşçı coşkuyu yeniden yaratacaktı. Savaşın yalnızca ataletin gücüyle devam ettiğinin farkına varıyordu. Bu nedenle de, gerçekleri hiçbir biçimde hesaba katmaksızın sözlerle ve cezalarla savaşa yeni bir itki sağlamak istiyordu.

Öyle çok söylev verdi ki, (hükümet başkanı sıfatıyla birlikte taşıdığı) "başkomutan" unvanı, halk tarafından hızla "baş boş konuşmacı"ya çevrildi.

Popüleritesinin (giderek söylevleriyle alay etmeye başlayan) özellikle emekçiler ve askerler arasında en aşağılara düşmesi için iki ay yetti. Emekçiler ve askerler *barış* ve *Sosyal Devrim* yönünde birtakım davranışlar bekliyorlardı. Ayrıca Kurucu Meclis'in hızla toplanmasını istiyorlardı. (Tüm hükümetlerin toplanmayı geciktirmekte ayak diremesi, halkın gözünde itibar kaybetmelerinin nedenlerinden biri oldu. Bolşevikler bundan yararlanmayı bildiler

ve diğerlerinin yanı sıra, iktidara geldiklerinde Kurucu Meclis'in hemen toplanacağı vaadini verdiler.)

Özcesi Kerenski hükümetinin iflas nedenleri, önceki hükümetlerin başarısızlıklarına yol açanlarla aynı oldu: Ilımlı sosyalistler için savaşa son vermenin olanaksızlığı; bu dördüncü hükümetin o anın sorunlarını çözüme kavuşturma konusunda acınası güçsüzlüğü; Devrimi bir burjuva rejiminin sınırları içine hapsetme niyeti.

Bu kaçınılmaz yetersizliklerin mantıksal devamı olan bir dizi koşul ve olay, durumu daha da ağırlaştırdı ve Kerenski'nin yıkılmasını hızlandırdı.

Birinci olarak, o sıralarda en iyi güçlerini bir araya toplamış ve böylece sağlam bir propaganda ve eylem organına sahip olan Bolşevik Parti, hükümetin (ve aynı zamanda ılımlı sosyalistlerin tümünün) politikasına, tutumuna ve her türlü faaliyetine karşı, binlerce konuşma ve makale yoluyla, ülke çapında gündelik olarak ustaca, özlü, canlı eleştiriler yapıyordu. Savaşa ivedi olarak son verilmesini, askerlerin terhis edilmesini, Devrim'in sürdürülmesini ileri sürüyordu. Var gücüyle sosyal ve devrimci fikirlerini yayıyordu. *İktidara geldiği takdirde* Kurucu Meclis'i ivedi olarak toplama ve o andaki sorunların tümünü hızla ve başarıyla çözüme kavuşturma vaatlerini her gün tekrarlıyordu. Aynı çivinin üzerine gündelik olarak bıkmadan ve usanmadan "vuruyor"du: *İktidar*! Sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar "Tüm İktidar Sovyetlere!! diye haykırıyordu. Siyasal iktidar Bolşevik iktidar olunca her şey düzene girecek, çözüme kavuşturulacak, gerçekleştirilecekti.

Aydın emekçilerin, işçi kitlelerinin ve ordunun gitgide daha çok kulak verip izlediği, üyelerinin sayısını baş döndürücü bir hızla çoğaltan ve böylece tüm fabrikalara ve işletmelere giren Bolşevik Parti, daha Haziran ayında, önemli miktarda militan, ajitatör, propagandacı, yazar, örgütçü ve eylem adamı kadrolarına sahipti. Önemli maddi kaynakları da vardı. Başında Lenin'in yönettiği kayda değer bir merkez komitesi vardı. Sert, ateşli, sarsıcı bir faaliyet yürütüyordu ve kısa süre sonra, en azından manevi olarak kendini durumun hâkimi olarak hissetti. Daha solunda rakipleri olmadığı için bunu daha da rahat hissediyordu: Çok daha zayıf olan "sol Sosyalist-Devrimci" parti, bir uydu görüntüsü verebilirdi; anarşist hareket daha emekleme çağındaydı; devrimci sendikalist harekete gelince, biliyoruz ki öyle bir hareket yoktu.

Kendini gitgide daha az sağlam hisseden Kerenski, Bolşeviklere kararlı biçimde, cepheden saldırmaya *cesaret edemiyordu.* Alakasız bir biçimde, düşmanı alt etmek için yetersiz kalan, tam tersine onun reklamını yapan, kitlelerin dikkatini, saygısını ve giderek güvenini onun üzerine çeken, birtakım yarım tedbirlere başvuruyordu. Sonuç itibariyle bu çekingen tepkiler, zayıflatmak bir yana düşmanı güçlendiriyordu. Ayrıca, birçok başkası gibi Kerenski de tehlikeyi görmüyordu. O sıralarda hiç kimse bir Bolşevik zaferi olabileceğine inanmıyordu. (Dikkate değer bir nokta da, parti içinde bile, kazanacaklarından emin olan ve ayaklanmayı hazırlamanın tam sırası olduğunda ısrar eden hemen hemen tek kişi Lenin'di.)

Sonra, Müttefiklerin itkisiyle, savaşçı rüyalarının ve büyük olasılıkla kendi boş konuşmalarının başını döndürmesiyle Kerenski, 18 Haziran'da Alman Cephesi'nde acınası bir biçimde başarısızlığa uğrayan ve halk arasındaki itibarına korkunç bir darbe indiren o ünlü taarruzunu başlattı! Daha 3 Temmuz'da Petrograd'da, "Kahrolsun Kerenski! Yaşasın Sosyal Devrim! Tüm İktidar Sovyetlere!" haykırışlarıyla, askeri birliklerin (özellikle Kronştad bahriyelilerinin) de katılımıyla hükümete karşı silahlı bir ayaklanma patladı. Bu kez de, Kerenski, zor da olsa, fırtınaya hâkim oldu. Ne var ki eskiden sahip olduğu etkinin gölgesini bile kaybetti.

Nihayet özel bir olay ona öldürücü darbeyi vurdu. Devrimin yükselen yürüyüşünden ve Kerenski'nin kararsızlığından umutsuzluğa kapılan bir "beyaz" general, Kornilov, cepheden (çoğunluğu daha uysal ve kolay kandırılabilir, adeta sömürgelerden devşirilmiş Kafkas birliklerinden) birkaç bin asker seçip başkentte olup bitenler hakkında onları kandırarak, sözüm ona "*silahlı haydut* çetelerini bozguna uğratmak" ve bunlarla baş edemeyen hükümeti savunmak üzere, fedakâr bir generalin komutası altında onları Petrograd'a gönderdi.

Tam olarak belki bir gün öğrenebileceğimiz birtakım nedenlerle Kerenski, Kornilov'a yalnızca görünüşte, yumuşak bir direniş gösterdi. Başkent, yalnızca ve yalnızca bizzat işçilerin atılgan tutumları, inanılmaz çabaları ve üstün fedakârlıkları sayesinde kurtuldu. Petrograd Sovyeti solunun yardımıyla birkaç bin işçi hızla silahlandı ve kendi girişimleriyle Kornilov'a karşı "cepheye" hareket etti. Hemen Petrograd yakınlarındaki bir çarpışma kesin sonuç vermedi. İşçiler en küçük bir geri adım atmadılar. Ancak çok sayıda ölü verdiler ve ertesi gün yeterince insana ve cephaneye

sahip olup olmayacaklarından emin değildiler. Ne var ki cephedeki asker komitelerinin güçlü yardımıyla, demiryolcuların ve telgraf memurlarının hızlı ve enerjik eylemi sayesinde Kornilov'un karargâhı cepheden ve ülkeden tecrit oldu. Diğer yandan, geceleyin, "haydutlar"ın, "caniler"in ve "serseriler"in kahramanca direnişine şaşıran ve oynanan oyunun kokusunu alan Kornilov'un askerleri, ölü bedenleri incelemek istediler. Ölülerin hepsinin ellerinin nasırlı, gerçek emekçi eli olduğunu gördüler. Nihayet Petrograd'da bulunan Kafkasyalı birkaç sosyalist grup Kornilov'un askeri birliklerinin kampına temsilcilerini göndermeyi başardı. Sosyalist grupların temsilcileri askerlerle görüştü, onlara gerçek durumu anlattı, "haydutlar" hikâyesini kesin olarak boşa çıkardı ve onları kardeş kanı döken bu mücadeleden vazgeçmeye ikna etti. Ertesi sabah Kornilov'un askerleri aldatıldıklarını ilan ederek işçi kardeşlerine karşı savaşmayı reddettiler ve cepheye geri döndüler. Macera böylece başarısızlığa uğradı.

Hemen ertesi gün kamuoyu, Kerenski'yi Kornilov ile gizlice suç ortaklığı içinde olmakla suçladı. Doğru ya da yanlış bu anlatım tuttu. Manevi olarak bu Kerenski hükümetinin ve genel olarak ılımlı sosyalistlerin sonu oldu. Bolşevik Partinin kararlı bir taarruzu için yol temizlendi.

Tam o sırada meydana gelen bir başka olay da izleyen gelişmelerde başrol oynadı. Sovyetlere, fabrika komitelerine, ordu hücrelerine, vs yeni temsilci seçimlerinde, *Bolşevikler ılımlı sosyalistlere karşı ezici bir zafer kazandılar.* Bolşevik Parti her türlü işçi ve devrimci eyleminde kesin olarak galebe çaldı. Sol Sosyalist-Devrimcilerin yardımıyla, köylüler arasında da geniş sempati kazandı. Sonucu belirleyici bir taarruz için mükemmel stratejik konumlar artık elindeydi.

O andan itibaren Lenin, Kerenski iktidarına karşı başkaldıracak, ordunun yardımıyla onu alaşağı edecek ve Bolşevik Partisi iktidarını kuracak bir Bütün Rusya Sovyetler Kongresi toplanmasını tasarladı.

Bu planın uygulanması için hazırlıklar, kısmen açık, kısmen gizli bir biçimde hemen başladı. Saklanmak zorunda olan Lenin, operasyonu uzaktan yönetiyordu. Kerenski, tehlikenin kokusunu aldıysa da onun üstesinden gelecek güçten yoksundu. Olaylar birbiri ardı sıra gelişiyordu. Dramın son perdesi oynanacaktı.

Özetleyelim.

1917 Şubat'ından Ekim'ine kadar birbirini izleyen muhafazakâr veya ılımlı tüm hükümetler, verili koşullarda, Devrimin ülkenin önüne koyduğu olağanüstü bir ağırlığa ve ivediliğe sahip sorunları çözecek güçten yoksun olduklarını kanıtladılar: İşte tam da bu nedenledir ki bu ülke, sekiz ay gibi kısa bir sürede, anayasal meşrepli muhafazakâr burjuva hükümetini, burjuva demokrasisini ve nihayet ılımlı sosyalist iktidarı birbiri ardı sıra yere çaldı.

Bu güçsüzlüğü özellikle iki olgu ortaya koydu: 1. Ülke açısından savaşı sürdürme, söz konusu hükümetler açısından ise buna son verme olanağından yoksunluk; 2. Ülkenin Kurucu Meclis'in toplanması konusuna verdiği öncelik ve bu hükümetlerin onu toplama olanağından yoksunluğu. Savaşın ivedilikle durdurulması, Kurucu Meclis'in hızla toplanması ve tek kurtuluş yolu olarak eksiksiz Sosyal Devrim yönünde aşırı solun yürüttüğü güçlü propaganda, daha önemsiz birtakım başka etkenlerle birlikte, Devrim'in bu baş döndürücü ilerleyişini teşvik etti.

Böylece çarlığa karşı Şubat 1917'de başlamış olan Rus Devrimi, burjuva siyasal devriminin demokratik ve ılımlı sosyalist evrelerini hızla geride bıraktı.

Ekim'de, yoldaki tüm engeller tamamen temizlendiğinden Devrim, fiilen ve kesin olarak *Sosyal Devrim* alanına geçti. Ilımlı siyasal hükümetlerin ve partilerin tümünün iflasından sonra emekçi kitlelerin mevcut son partiye, ayakta kalmış tek partiye, Sosyal Devrimi çekinmeksizin öngören tek partiye, iktidara geldiği takdirde tüm sorunların hızlı ve hayırhah çözümünü vaat eden tek partiye, *Bolşevik Parti*'sine yönelmeleri son derece mantıksal ve doğaldır.

Anarşist hareket, tekrar etmek gerekirse, henüz olaylar üzerinde dolaysız ve somut bir etkiye sahip olamayacak kadar çok zayıftı. *Sendikalist* hareket ise namevcuttu.

Sosyal açıdan durum aşağıdaki gibiydi:

Üç temel unsur vardı:

1. Burjuvazi; 2. İşçi sınıfı; 3. İdeolog ve "öncü" olarak kendini gösteren Bolşevik Partisi.

Burjuvazi, okurun bildiği gibi, *zayıftı*. Bolşevik Partisi onu ezmekte pek fazla zorlanmadı.

İşçi sınıfı da zayıftı. Sözcüğün gerçek anlamında örgütlü olmayan, deneyimsiz ve özünde gerçek görevinin bilincine varmamış

olan bu sınıf, derhal kendi hesabına, *kendi başına* harekete geçmeyi bilemedi. *Kendini, harekete el koyan Bolşevik Partisine bıraktı.*

Kuşkusuz, olayları bir nebze önceleyen, ama okurun olayları daha iyi izlemesini, daha iyi kavramasını sağlayacak bir notu da buraya ekleyelim.

Devrimin başlangıcında Rus işçi sınıfının bu yetersizliği, olayların akışı üzerinde olduğu gibi, bir bütün olarak Devrim üzerinde de sonucu belirleyici rol oynayacaktır. (1905-06 başarısız Devrim'inin o uğursuz "Pasif"inden söz etmiştik: *İşçi sınıfı örgütlenme özgürlüğünü kazanamamıştı*; dağınık kalmıştı. Bunu 1917'de yeniden hissedecekti.)

Söylemeliyiz ki Bolşevik Parti eyleme el koydu. Devrim'i tamamlama ve kendi kurtuluşlarını sağlama çabalarında basitçe emekçilere destek olmak yerine; işçilerin düşüncelerinde onlara atfettikleri rol, normal olarak devrimci ideologların tümünün sahip olacağı ve hiçbir şekilde "siyasal iktidar"ın[4] ne alınmasını ne de uygulanma-

4. "Siyasal iktidar" "kendi başına" bir güç değildir. Sermayeye, devlet aygıtına, orduya, polise dayanabildiği ölçüde "güçlü"dür. Bu desteklerden yoksunsa "havada asılı" kalır, güçsüzdür ve operatif değildir. Rus devrimi bize bunun açık bir kanıtını veriyor: Rus burjuvazisi, Şubat 1917'den sonra "siyasal iktidarı" ellerine almış olmakla birlikte, güçsüzdü ve "iktidar"ı iki ay sonra kendiliğinden düştü; zira, yetersizliği nedeniyle, hiçbir gerçek güce sahip değildi: Ne üretken sermayeye, ne kendisine güven duyan bir kitleye, ne sağlam bir devlet aygıtına, ne de kendisine ait bir orduya. İkinci ve üçüncü "geçici hükümetler" aynı şekilde ve aynı nedenle yıkıldılar. Bolşevikler olayları hızlandırmasalardı, Kerenski hükümetinin de er geç aynı akıbete uğraması pek olasıydı.

Dolayısıyla, Sosyal Devrim üstün gelecek konumdaysa (sermaye –toprak, toprakaltı, fabrikalar, iletişim araçları, para, vb– halka geçmeye başlamışsa, ordu halkla aynı safta yer alıyorsa), "siyasal iktidar" ile uğraşmaya gerek yoktur. Yenilgiye uğratılan sınıflar, alışkanlıkla, bir siyasal iktidar oluşturmaya yeltenseler de, bunun ne önemi olabilir? Başarılı olsalar bile, etkisiz ve silahlı halkın en küçük bir çabasıyla kolayca ortadan kaldırılabilecek hayalet bir hükümet olur. *Devrim*'e gelince, bir "hükümet"e, bir "siyasal iktidar"a ne ihtiyacı olabilir ki? Devrimin yerine getirmesi gereken tek bir görev vardır: Halkla aynı yolda ilerlemek, örgütlenmek ve gücünü pekiştirmek, ekonomik bakımdan yetkinleşmek, ihtiyaç olduğunda kendini savunmak, yayılmak, geniş kitlelerin yeni sosyal yaşamını kurmak, vs. Bütün bunların bir "siyasal iktidar" ile hiçbir ilgisi yoktur. Zira, *bunların hepsi bizzat devrimci halkın*, onun ekonomik ve sosyal bir dizi organının ve bunların eşgüdüm sağlayıcı federasyonlarının, savunma oluşumlarının vs *normal işlevidir*.

Özünde bir "*siyasal iktidar*" nedir? Bir "*siyasal*" faaliyet nedir? Bu soruyu sol siyasal parti üyelerine kim bilir kaç kez sordum, ancak anlaşılabilir ne bir yanıt, ne de bir tanım alabildim! *Siyasal* faaliyet, belli bir bölgeye hizmet edecek, özgül ve bir topluluk için yararlı, "kendi başına" bir faaliyet olarak nasıl tanımlanabilir? Sosyal, ekonomik, idari, hukukî, diplomatik, kültürel faaliyet tasavvur edilebilir, az çok net bir biçimde tanımlanabilir... Ya "siyasal" bir faaliyet? O nedir? Bununla, tam da geniş bir alana

yayılmış bir bütün, bir ülke için gerekli *merkezi idari* bir faaliyetin kastedildiği ileri sürülür. Ama o halde "*siyasal iktidar*", "*idari iktidar*" anlamına gelmeyecek midir?
Bu iki kavramın özdeş olmadığı kolayca görülebilir. Böylece, bilinçli veya bilinçsiz olarak, *iktidar* ile *idare* (aynı şekilde çoğu kez *devlet* ile *toplum*) birbirine karıştırılıyor. Gerçekten de "idari" faaliyet, insani faaliyetin hiçbir dalından ayrı değildir –ve ayrılmamalıdır–, onun ayrılmaz bir parçasıdır; "idari" faaliyet, örgütlenme, eşgüdüm sağlama, *normal* merkezileşme ilkesi olarak her türlü faaliyette (ihtiyaç ölçüsünde federatif olarak, çevreden merkeze doğru) işlev görür. Insani faaliyetin hiçbir dalı için genel bir idare tasavvur edilemez. Her alanda –veya belli bir alanlar bütününde– örgütlenme yetenek ve bilgisine sahip insanlar, normal olarak örgütçülük, "idarecilik" görevini, yani basitçe, söz konusu alanda her türlü faaliyetin bir parçasını oluşturan bu işlevi yerine getirmelidir. Böylece, "nesnelerin idaresi"ni (ilişkinin, uyumun, dengenin, vs) diğerleri gibi emekçi olan bu insanlar, bunun için *kendi başına* katı bir "siyasal iktidar" kurmaya gerek olmaksızın, sağlamalıdırlar. Olduğu gibi, "kendi başına bir şey" olarak "*siyasal iktidar*", tanımlanamaz bir şey olarak kalır, zira hiçbir normal, gerçek, somut insani faaliyete denk düşmez. Bu nedenledir ki gerçek görevler normal biçimde, ilgili servisler tarafından karşılandığında "siyasal iktidar" boşalır ve kendiliğinden düşer. Olduğu gibi var olamaz, zira bir insan topluluğunda özgül "siyasal" görev yoktur.
Rus hukukçu M. Goldenweiser, anılarında (savaştan önce Berlin'e sığınmış göçmenlerin dergisi *Archives de la Révolution russe*'te yayınlanan), Devrim sırasında, Ukrayna'da bir kentte, çok hareketli bir bölgede oturduğunu anlatıyor. Olayların gelişimiyle, kent bir süre (ne Beyaz, ne Kızıl) "iktidar"sız kalmış. Büyük bir şaşkınlıkla M. Goldenweiser, tüm bu dönem boyunca, halkın "iktidar" varmış gibi –hatta daha da iyi– yaşadığını, çalıştığını ve ihtiyaçlarını karşıladığını tespit ediyor. M. Goldenweiser bu olguyu tespit eden tek kişi değil. Şaşırtıcı olan M. Goldenweiser'in buna şaşmış olmasıdır. İhtiyaçlarını karşılamak için insanları yaşatacak, harekete geçirecek ve birbirleriyle anlaşmalarını sağlayacak olan "iktidar" mı olacaktır? İnsanlık tarihinde toplumu daha örgütlü, uyumlu ve mutlu kılmış bir "iktidar" var olmuş mu? Tarihin bize öğrettiği bunun tersidir: İnsan toplumları –tarihsel bakımdan olanaklı olduğu ölçüde– hep "siyasal iktidar"ın zayıf olduğu (Eski Yunan, Orta Çağ'ın belli dönemleri vb) ve halkın az çok kendi haline bırakıldığı zamanlarda mutlu, uyumlu olmuş ve ileriye gitmiştir. Bunun tersi de geçerlidir: Güçlü, gerçek bir "siyasal iktidar", halklara mutsuzluktan, savaştan, sefaletten, durgunluktan ve ilerleme yoksunluğundan başka bir şey getirmemiştir. "Siyasal" iktidar, insan toplumlarının evriminde, *günümüzde artık kesinlikle var olmayan* belli tarihsel nedenlerle ayağa dikilmiştir. Bu sorunu burada ele alamayacağız, bu bizi ana konumuzdan çok uzaklaştırır. Şunu belirtmekle yetinelim ki, özünde, bin yıllardır, "iktidar", birtakım savaşlar dışında bir şey yapmayı bilememiştir. Okul kitapları da buna tanıklık eder. İçinde bulunduğumuz çağ da buna çarpıcı bir biçimde tanıklık etmektedir.
"İdare edebilmek" için, *dayatabilmek, kumanda edebilmek, baskıcı birtakım önlemlere başvurabilmek* gerektiği ileri sürülür. Dolayısıyla bir "siyasal iktidar" baskı araçlarına sahip geniş bir bütünün (bir ülkenin) merkezi idaresi olacaktır. Ne var ki, gerektiğinde, bir halk idari hizmeti de, bunun için sürekli özgül bir "siyasal" iktidar kurmaya gerek olmaksızın ve bundan daha da etkili bir biçimde, bu tür birtakım önlemlere başvurabilir.
Ayrıca halk kitlelerinin örgütlenme ve etkili bir idareyi kendi başlarına kurma yeteneğine sahip olmadığı da ileri sürülür. Bu kitap boyunca okur, umuyorum ki, bunun tam tersine kanıtları bulacaktır.

sını gerektiren rol olarak, onlara mücadelelerinde *yardımcı olmak* yerine, bu rolü oynamak yerine, Bolşevik Partisi, bir kez iktidara gelince, doğallıkla *mutlak efendi olarak* buraya yerleşti; orada hızla çürüdü; ayrıcalıklı bir kast olarak örgütlendi ve sonrasında da *kendi çıkarları doğrultusunda, yeni biçimler altında işçi sınıfını sömürmek üzere onu ezip kendine boyun eğdirdi.*

Bu nedenle Devrim'in tümü tahrif edilecek, saptırılacak, yolundan çıkarılacaktı. Zira halk kitleleri hatanın ve tehlikenin farkına vardıklarında *artık çok geç olacaktı*; halk kitleleri ile sağlam biçimde örgütlenmiş ve yeterli maddi, idari, askeri ve polisiye güçlere sahip yeni efendiler arasındaki bir mücadeleden, neredeyse üç yıl sürecek ve Rusya dışında uzun zaman hemen hemen hiç bilinmeyen, zorlu ama eşitsiz bir mücadeleden sonra, halk yenik düşecekti. Gerçek kurtuluşçu Devrim bir kez daha bizzat "devrimciler" tarafından boğulacaktı.

Sosyal Devrim'in tam ortasında, değişik siyasal partiler "iktidarı örgütlemek"le oyalanmak isterlerse, halkın yapacağı şey devrimci görevini yerine getirmek, bu partileri kendi yalıtılmışlarıyla baş başa bırakmaktır; siyasal partiler de bu yararsız oyundan kısa zamanda yorulacaklardır. Şubattan sonra özellikle de Ekim 1917'den sonra Rus emekçileri, kendilerine yeni efendiler yaratmak yerine, yalnızca tüm devrimcilerin yardımcı ettiği, *kendi* ordularının savunduğu, bütün ülke tarafından desteklenen görevlerine devam etselerdi, bir "siyasal iktidar" fikrinin kendisi de kısa süre sonra bir daha hiç ortaya çıkmayacak biçimde yok olup giderdi.

Bu kitap boyunca, okur, bu tezleri destekleyen, şimdiye dek bilinmeyen, bir dizi olguyla karşılaşacaktır.

Umuyoruz ki gelecek devrim doğru yolu aralayabilir ve siyasal "salon devrimcileri" tarafından yolundan saptırılamaz.

Beşinci Bölüm

Bolşevik Devrimi

KERENSKİ HükümetİNİN DÜŞÜŞÜ. - BOLŞEVİK PARTİSİNİN ZAFERİ. - Ekim'den itibaren, işin sonu yaklaşıyordu. Kitleler yeni bir devrime hazırdı. Temmuzdan bu yana birkaç kendiliğinden ayaklanma (daha önce andığımız Petrograd ayaklanması, Kaluga ayaklanması, Kazan ayaklanması) ve şurada burada diğer kitle ve askeri birlik hareketleri, bunu yeterince kanıtlıyordu.

Bolşevik Partisi, artık, iki gerçek güce, geniş kitlelerin güvenine ve ordunun büyük bir çoğunluğuna dayanabileceğini biliyordu. Eyleme geçti ve kendi hesabına yürütmek istediği belirleyici savaşı ateşli bir biçimle hazırladı. Ajitasyonu ortalığı kasıp kavuruyordu. Belirleyici kavga için işçi ve asker kadrolarının oluşumunu tamamladı. Kendi kadrolarını da kesin olarak örgütledi ve başarı sağladığı durum için, başında Lenin'in olacağı yeni Bolşevik hükümetin olası listesini yaptı. Lenin olayları yakından izliyor ve son talimatlarını veriyordu. Lenin'in son derece aktif sağ kolu olan, Sibirya'dan kaçtıktan sonra son olarak ikamet ettiği Amerika Birleşik Devletleri'nden birkaç ay önce geri dönmüş olan Troçki de iktidarda iyi bir yer alacaktı.

Sol Sosyalist-Devrimciler de Bolşeviklerle uyumlu biçimde hareket ediyorlardı.

Az sayıda ve kötü örgütlenmiş olmakla birlikte alabildiğine aktif olan anarko-sendikalistler ve anarşistler de, kendi açılarından, kit-

lelerin Kerenski'ye karşı eylemini desteklemek ve teşvik etmek için ellerinden gelen çabayı gösteriyorlardı. Yeni Devrimi iktidarın bir parti tarafından fethine doğru, siyasal yola değil, gerçekten sosyal bir yola, liberter anlayışa sahip özgür bir örgütlenme ve işbirliğine doğru yöneltmeye çalışıyorlardı.

Olayların nasıl geliştiği az çok biliniyor. Olguları kısaca analım.

Kerenski hükümetinin aşırı zayıflığı bir kez tespit edilince, emekçi kitlelerin ezici çoğunluğunun sempatisini kazanmış, Devrim'in her zaman öncüsü olmuş olan Kronştadt donanmasının ve Petrograd'daki askeri birliklerin çoğunluğunun aktif desteğini sağlamış olan Bolşevik Partisi Merkez Komitesi ayaklanma tarihi olarak 25 Ekim'i (yeni takvimle 7 Kasım'ı) saptadı. Bütün Rusya Sovyetler Kongresi de aynı tarihte toplandı.

Merkez Komitesi üyelerinin anlayışına göre, delegelerinin ezici çoğunluğu Bolşevik olan ve Parti'nin talimatlarını körü körüne izleyen bu Kongre, gerektiğinde Devrim'i ilan edip destekleyecek, ülkenin tüm devrimci güçlerinin ittifakını sağlayacak, Kerenski'nin olası direnişine karşı koyacak, vs idi.

Ayaklanma gerçekten de 25 Ekim akşamı oldu. Sovyetler Kongresi aynı gün Petrograd'da toplandı. Ama herhangi bir müdahalede bulunmadı.

Ne sokak kavgası oldu, ne de barikatlar kuruldu: Büyük çaplı hiçbir mücadele olmadı.

Her şey basit ve hızlı biçimde olup bitti.

Herkesin terk etmiş olduğu Kerenski hükümeti ham hayallere yapışmış, Kışlık Saray'da toplantı halindeydi; Kışlık Saray'ı bir seçkin birlik, bir kadınlar birliği ve genç subay adayları birliği koruyordu.

Bolşeviklerden yana geçmiş, Sovyetler Kongresi ve Parti Merkez Komitesi ile sıkı işbirliği içinde hazırlanmış bir plan doğrultusunda hareket eden askeri birlikler Kışlık Saray'ı kuşattı ve onu savunanlara karşı taarruza geçtiler. Askeri birliklerin eylemi, Kronştadt'tan gelip Kışlık Saray'ın karşısında Neva Irmağı üzerine dizilmiş olan Baltık filosuna dahil savaş gemilerince desteklendi. Bunlar arasında *Avrora* kruvazörü de vardı.

Kısa bir çarpışma ve kruvazörden yapılan birkaç top atışından sonra, Bolşevik askeri birlikleri Kışlık Saray'ı ele geçirdi.

Bu arada Kerenski kaçmayı başardı. Diğer hükümet üyeleri tutuklandı.

Böylece Petrograd'daki "ayaklanma" Bolşevik Parti tarafından yürütülen küçük bir operasyonla sınırlı kaldı. Hükümet merkezi boşaldı, zafer kazanan Parti Merkez Komitesi oraya yerleşti. Bu neredeyse bir saray devrimi oldu.

Kerenski'nin cepheden çektiği (bazı Kozaklar ve ayrıca Kafkas tümeni) birkaç birlikle Petrograd üzerine yürüme girişimi, başkentteki işçi kitlelerinin ve özellikle de, bir kez daha, hızla yardıma koşan Kronştadt bahriyelilerinin silahlı müdahalesiyle başarısızlığa uğradı. Petrograd yakınlarında Gatçina dolaylarındaki bir çarpışmada, Kerenski birliklerinin bir bölümü yenilgiye uğratıldı, bir diğer bölümü ise devrimci kampa geçti. Kerenski kaçtı ve yurtdışına gitti.

Moskova'da ve başka yerlerde, iktidarın Bolşevik Partisi tarafından alınması bu kadar kolay olmadı.

Moskova'da devrimci güçler ile gericilik güçleri arasındaki zorlu mücadeleler on gün sürdü. Çok kurban verildi. Kentin birçok mahallesi topçu atışlarıyla harap oldu. Sonuçta Devrim üstün geldi.

Kimi başka kentlerde zafer zorlu mücadelelerle elde edildi.

Kırsal kesim, genel olarak, sakin ya da daha iyisi kayıtsız kaldı. Köylüler yerel kaygılarına aşırı ölçüde boğulmuş durumdaydılar: Uzun zamandır "toprak sorunu"nu bizzat çözmekle uğraşıyorlardı. Bu arada, iktidarı Bolşeviklerin almasında hiçbir sakınca görmüyorlardı. Toprağa sahip olduktan sonra ve "*pomeşçikler*"in geri dönme tehlikesi yokken, köylüler neredeyse tamamen tatmin olmuşlardı ve tahtta kimin olduğunu umursamıyorlardı. Bolşeviklerden herhangi bir kötülük geleceğini beklemiyorlardı. Duyduklarına göre Bolşevikler savaşa son vermek istiyordu; bu da onlara son derece haklı ve anlaşılır görünüyordu. Dolayısıyla yeni devrime karşı mücadele etmeleri için hiçbir neden yoktu.

Hiçbir şey "siyasal iktidar" etrafında yapılan bir mücadelenin yararsızlığını bu devrimin yapılış tarzı kadar iyi gösteremez. Şu veya bu nedenle devrimi halkın büyük bir bölümü ve özellikle de ordu desteklediği takdirde, onu yenilgiye uğratmak olanaklı değildir; dolayısıyla "siyasal iktidar"a saldırmaya gerek yoktur. Tam tersine, gerçek bir devrim sırasında olduğu gibi, "siyasal iktidar" çoğunluk ve ordu tarafından terk edildiği takdirde, onunla özel olarak uğraşmaya gerek yoktur, silahlı halkın en küçük hareketinde iskambil kâğıdından yapılmış bir şato gibi yıkılır. Uğraşılması gereken "*siyasal*" iktidar değil, *devrimin gerçek iktidarı*, onun tü-

kenmek bilmez kendiliğinden, potansiyel güçleri, karşı konulmaz atılımı, açtığı muazzam ufuklar, özcesi bağrında taşıdığı muazzam olanakların tümüdür.

Yine de, bilindiği gibi, birçok bölgede, özellikle Doğuda ve Güneyde Bolşevikler tam zafere ulaşamadılar. Karşı-devrimci hareketler kısa sürede biçimlendi, güç topladı, önem kazandı ve 1921 yılı sonuna kadar süregiden gerçek bir iç savaşa yol açtı.

General Denikin'in (1919) yönetimindeki bu hareketlerden biri, Bolşevik iktidar açısından büyük tehlike oluşturan bir ayaklanma boyutlarına vardı. Güney Rusya içlerinden (Don ve Kuban bölgesi, Ukrayna, Kırım, Kafkaslar) harekete geçen Denikin'in ordusu, 1919 yazında Moskova kapılarına ulaştı. (Okur bu hareketin güç kazanmasının nedenlerini ve bu eli kulağındaki tehlikenin, bırakıp gitmeye hazır olan *Bolşevik "siyasal iktidar"ın dışında bir kez daha* nasıl ezildiğini ileride öğrenecektir.

Aynı bölgelerde daha sonra General Vrangel'in başlattığı ayaklanma da son derece tehlikeli oldu.

Doğuda askeri olarak Amiral Kolçak'ın yönettiği hareket de, daha önceleri, oldukça büyük bir tehdit oluşturmuştu.

Şurada burada daha önemsiz bir dizi başka ayaklanma da oldu.

Bu hareketlerin çoğu, belli bir ölçüde, yabancı devletler tarafından desteklendi ve beslendi. Kimileri, sağ Sosyalist-Devrimcilerden ve Menşeviklerden oluşan ılımlı sosyalistler tarafından omuzlandı ve hatta siyasal olarak yönetildi.

Öte yandan Bolşevik iktidar 1. eski ortakları sol Sosyalist-Devrimcilere karşı, 2. *anarşist eğilimlere ve harekete karşı* uzun ve zorlu bir mücadele yürütmek zorunda kaldı. Elbette bu sol hareketler, Bolşeviklerle karşı-devrimci saflarda değil, tam tersine Bolşevik Partisi'nin, onlara göre ihanet ettiği "gerçek Sosyal Devrim" adına mücadele ettiler.

Bu kitabın son bölümünde bu hareketlerin tümünden daha ayrıntılı bir biçimde yeniden söz edeceğiz. Yine de burada işaret etmeliyiz ki bu karşı-devrimci hareketlerin doğuşu ve özellikle çapı ve etki gücü, Bolşevik iktidarın eksikliğinin, yeni ekonomik ve sosyal yaşamı örgütlemedeki yetersizliğinin kaçınılmaz sonucuydu. Okur, ileride Ekim Devrimi'nin *gerçek* evriminin ne olduğunu ve yeni iktidarın, sonuç itibariyle, hangi araçlarla kendini kabul ettirebildiğini, ayakta kalabildiğini, fırtınaya hâkim

olabildiğini ve Devrimin sorunlarını kendi tarzında "çözebildiği"ni görecektir.

Özcesi, ancak 1922 yılından itibaren iktidardaki Bolşevik Partisi kendini –en azından verili bir tarihsel anda– kesin olarak durumun hâkimi hissedebilmiştir.

Patlama ve dolaysız etkileri böylece son buldu. Çarlığın ve feodal-burjuva sistemin yıkıntıları üzerinde şimdi yeni toplumu kurmaya başlamak gerekiyordu.

İkinci Kitap

Bolşevizm ve Anarşizm

Birinci Kısım

Devrimle İlgili İki Fikir

Birinci Bölüm

Sosyal Devrimle İlgili İki Karşıt Anlayış

Ana görevimiz, olanaklarımız ölçüsünde, Rus Devrimi'nde *bilinmeyen* ve *az bilinen* yanları tespit edip incelemektir.

Batı ülkelerinde görmezden gelinmemekle birlikte dikkate alınmayan veya daha doğrusu yüzeysel olarak dikkate alınan bir olgunun altını çizelim.

Ekim 1917'den itibaren, Rus Devrimi yepyeni bir yola, Büyük Sosyal Devrim yoluna girdi. Böylece son derece özel, tamamen keşfedilmemiş bir yolda ilerledi.

Bu nedenle Devrimin bundan sonraki ilerleyişi de yepyeni, özgün bir nitelik kazandı.

(Dolayısıyla ifşaatımız da, artık şimdiye kadar olana benzemeyecektir. Genel akışı, onu oluşturan unsurlar, hatta dili, alışılmadık, özel bir veçheye bürünerek farklılaşacaktır. Bu farklılaşma okuru şaşırtmamalıdır.)

Daha az bilinen ve birçok okur bakımından beklenmedik bir başka olguya geçelim. Yine de geçerken okura bunu sezdirmiştik.

1917 Ekim Devrimi'ne kadar birbirini izleyen krizler ve başarısızlıklar boyunca, *gerçekleştirilecek olan Sosyal Devrim anlayışı olarak yalnızca Bolşevizm yoktu.* Politik, otoriter, devletçi ve merkeziyetçi

karakteriyle Bolşevizm ile akraba (sol) Sosyalist-Devrimci öğretinin ve benzer birkaç küçük akımın yanı sıra, *Sosyal Devrimi açıkça ve eksiksiz bir biçimde öngören bir ikinci temel fikir de biçimlendi ve devrimci çevreler arasında olduğu gibi, emekçi kitleler arasında da yaygınlaştı: Bu, anarşizm fikriydi.*

Başlangıçta çok zayıf olan etkisi, olaylar genişledikçe arttı. 1918 sonlarında bu etki o duruma geldi ki, hiçbir eleştiriyi, hele bir çelişki veya bir muhalefeti hiç kabul etmeyen Bolşevikler ciddi biçimde endişelendiler. *1919'dan başlayarak 1921 sonlarına kadar Bolşevikler bu fikrin ilerlemesine karşı alabildiğine ciddi bir mücadele, gericiliğe karşı olandan daha uzun ve zorlu bir mücadele yürütmek zorunda kaldılar.*

Bu noktada pek bilinmeyen bir üçüncü olgunun altını çizelim: *İktidara gelen Bolşevizm, anarşist ve anarko-sendikalist fikir ve hareketle, ideolojik veya somut deneyimler alanında değil, açık ve dürüst araçlarla değil, gericiliğe karşı kullandığıyla aynı baskı yöntemleriyle, yani saf şiddet yöntemleriyle mücadele etti.* İşe liberter örgütlerin merkezlerini hoyratça kapatmakla, anarşistlere her türlü propagandayı veya faaliyeti yasaklamakla başladı. Kitleleri anarşistlerin sesini duymamaya, bu sesin değerini bilmemeye mahkûm etti. Ancak bu baskıya rağmen, anarşist fikir zemin kazanmaya devam ettiğinden, Bolşevikler hızla daha şiddetli önlemlere; hapse atmaya, yasadışı ilan etmeye, ölüm cezasına çarptırmaya geçtiler. Bu koşullarda *–biri iktidarda, diğeri iktidarın karşısında– iki eğilim arasındaki eşitsiz mücadele derinleşti, büyüdü ve belli bölgelerde gerçek bir iç savaşa vardı.* Özellikle Ukrayna'da bu savaş durumu iki yıldan uzun sürdü, Bolşevikleri anarşist fikri boğmak ve bu fikrin esinlendirdiği halk hareketlerini ezmek üzere tüm güçlerini seferber etmek zorunda bıraktı.

Böylece *Sosyal Devrim ile ilgili iki anlayış arasındaki mücadele ve bu bağlamda Bolşevik iktidar ile kimi emekçi kitle hareketleri arasındaki mücadele, 1919-1921 dönemi olaylarında çok önemli bir yer tuttu.*

Bununla birlikte, son derece anlaşılır nedenlerle, aşırı sağdan aşırı sola kadar tüm yazarlar –liberter edebiyat hariç– *bu olguyu sessizce geçiştirirler*. Dolayısıyla bunu tespit etmek, bu olguyla ilgili tüm ayrıntılı bilgileri vermek ve okurun dikkatini bu olguya çekmek zorundayız.

Diğer taraftan, ikili bir sorun ortaya çıkmaktadır:

1. Ekim Devrimi arifesinde Bolşevizm halkın oylarının ezici çoğunluğunu topladığına göre, anarşist fikrin öneminin ve hızlı yükselişinin nedeni nedir?

2. Anarşistlerin Bolşeviklere karşı konumu tam olarak neydi ve niçin Bolşevikler liberter düşünce ve hareketle mücadele etmek, hem de şiddetle mücadele etmek zorunda kaldılar?

Bu iki soruya cevap vermek, Bolşevizmin gerçek yüzünü okura göstermek bakımından bize en kolay yol olarak gözüküyor.

Mevcut bu iki fikri ve eylem halindeki iki hareketi karşılaştırarak, onları daha iyi tanımak, onlara gerçek değerlerini vermek, iki kamp arasındaki bu savaş halinin nedenini kavramak ve nihayet Bolşevik Ekim sarsıntısından sonra Devrim'in "nabzını tutmak" daha olanaklı olacaktır.

Dolayısıyla mevcut iki fikri *grosso modo* [ana hatlarıyla] karşılaştıralım:

Bolşevik fikir, burjuva devletinin yıkıntıları üzerine *yeni bir "işçi devleti"* kurmak, bir "*işçi ve köylü hükümeti*" oluşturmak, "*proletarya diktatörlüğü*"nü oturtmaktı. Anarşist fikir, hangisi olursa olsun, *bir politik devlete, bir hükümete, bir "diktatörlüğe" başvurmaksızın* toplumun ekonomik ve sosyal temellerini dönüşüme uğratmak, yani Devrimi gerçekleştirmek ve onun sorunlarını *politik ve devletçi* yolla değil, son kapitalist hükümeti alaşağı ettikten sonra, *bizzat emekçilerin birliklerinin* doğal ve özgür, *ekonomik ve sosyal* bir faaliyeti yoluyla çözüme kavuşturmak idi.

Eylemi *eşgüdümlü kılmak* için, birinci anlayış, hükümetin ve memurlarının yardımıyla ve "merkez"in resmi talimatları uyarınca devlet yaşamını örgütleyen merkezi bir siyasal iktidar öngörüyordu.

Diğer anlayış ise şunu varsayıyordu: Politik ve devletçi örgütlenmenin kesin olarak terk edilmesi; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde ekonomik, sosyal, teknik veya diğer örgütlerin (sendikalar, kooperatifler, değişik birlikler, vb) *doğrudan* ve *federatif* bir antlaşması ve bir işbirliği; dolayısıyla hükümet merkezinden kendisinin *kumanda ettiği* çepere doğru giden *politik* ve *devletçi* değil, çeperden merkezlere doğru giden, ne hâkimiyet ne de kumandanın olduğu, somut gereklere göre doğal ve mantıksal biçimde saptanmış gerçek ihtiyaçlara ve çıkarlara uygun *ekonomik* ve *teknik* bir merkezileşme.

Anarşistlere yönelik sadece "yıkmayı" bilirler, hiçbir "olumlu", yapıcı fikirleri yoktur yakıştırmasının, hele bu yakıştırmayı onlara "solcular" yaptığında ne denli saçma –veya çıkarcı– olduğuna işaret etmek yerinde olacaktır. Aşırı sol partiler ile anarşistler arasındaki tartışmaların konusu her zaman burjuva devletinin yıkılmasından (ki bu konuda herkes hemfikirdir) sonra yerine getirilecek *olumlu* ve *yapıcı* görevdir. Bu durumda yeni toplumun kuruluş tarzı ne olacaktır: Devletçi, merkeziyetçi ve politik mi yoksa federalist, politik-olmayan (apolitik) ve yalnızca sosyal mi? Birbirleri arasındaki çekişmelerin konusu her zaman bu olmuştur: Anarşistlerin ana kaygısının her zaman tam da geleceğin *inşası* olduğunun tartışmasız kanıtıdır bu!

Partilerin politik ve merkezileşmiş "geçici" devlet tezinin karşısına anarşistler kendi tezlerini koyarlar: Ekonomik ve federatif gerçek topluluğa adım adım, *ama dolaysız* geçiş. Politik partiler yüzyılların ve köhneleşmiş rejimlerden miras kalan sosyal yapıya dayanırlar ve bu modelin yapıcı fikirler içerdiğini ileri sürerler. Anarşistler ise, yeni bir kuruluşun *daha başından itibaren* birtakım yeni yöntemler gerektirdiğini kabul ederler ve *bu yöntemleri önerirler*. Tezleri doğru veya yanlış olsun, her halükârda ne istediklerini gayet iyi bildiklerini ve net yapıcı birtakım fikirlere sahip olduklarını kanıtlar.

Genel olarak, yanlış –veya çoğu zaman bilinçli olarak hatalı– bir yorumlama, liberter anlayışın her türlü örgütlülüğün yokluğu anlamına geldiğini ileri sürer. Bundan daha yanlış bir şey yoktur. Söz konusu olan "örgütlülük" veya "örgütsüzlük" değil, *iki farklı örgütlülük ilkesi*dir.

Her devrim, kaçınılmaz olarak, az çok kendiliğinden bir biçimde, dolayısıyla karışık, kaotik bir tarzda başlar. Açıktır ki –ve bunu liberterler de tıpkı diğerleri gibi gayet iyi anlarlar– bir devrim burada, bu ilkel aşamada kaldığı takdirde yenilgiye uğrar. Devrimde, diğer her türlü insani faaliyette olduğu gibi, kendiliğinden atılımın hemen ardından örgütlülük ilkesi devreye girmelidir. İşte asıl mesele de o zaman doğar: Bu örgütlülüğün tarzı ve temeli ne olmalıdır?

Birileri tüm işi ele almak, onu kendi anlayışına göre yürütmek, bu anlayışı tüm topluluklara kabul ettirmek, bir hükümet kurup devleti organize etmek, iradesini halka dikte etmek, güçle ve şiddetle "yasaları"nı kabul ettirmek, kendisiyle hemfikir olmayanlarla mücadele etmek, onları tasfiye etmek ve hatta ortadan kaldırmak

üzere bir merkezi yönetici grubun –"seçkinler" grubunun– oluşması gerektiğini ileri sürer.

Diğerleri böylesi bir anlayışın saçma, insan evriminin temel eğilimlerine aykırı ve son tahlilde, girişilen iş bakımından, yararsızdan öte, zararlı olduğunu kabul ederler. Elbette, der anarşistler, toplumun örgütlü olması gerekir. Ancak bu yeni, normal ve artık olanaklı örgütlenme, özgür bir biçimde, sosyal olarak ve her şeyden önce tabandan hareketle yapılmalıdır. Örgütlenme ilkesi bütüne el koymak ve kendini ona dayatmak üzere önceden yaratılmış bir merkezden değil, tam tersine, tüm bu noktalara hizmet vermeye yönelik doğal merkezler olarak eşgüdüm düğümlerine varmak üzere her noktadan çıkmalıdır. Elbette, örgütçü anlayışın, örgütleme yeteneğine sahip insanların –"elitler"in– müdahil olmaları gerekir. Ancak her yerde ve her durum ve koşulda, tüm bu insani değerler, *diktatörler* olarak değil, gerçek *işbirlikçiler* olarak ortak esere özgür bir biçimde katılabilmelidirler. Her yerde onların örnek olması ve onlara egemen olmaksızın, onları kendilerine tabi kılmaksızın veya onları ortadan kaldırmaksızın iyi niyetleri, girişkenlikleri, bilgileri, yetenekleri ve yetileri bir araya getirmeye, eşgüdümlü kılmaya ve örgütlemeye çaba harcamaları gerekir. Böylesi insanlar *gerçek örgütçüler* olacaklardır ve eserleri de, doğal, insani ve fiilen ilerici olacağından verimli ve sağlam *gerçek örgüt* olacaktır. Oysa e*ski zulüm ve sömürü toplumunun örgütlenmesini kopya eden -dolayısıyla bu iki amaca uygun-* diğer örgütlenme yararsız ve istikrarsız olacaktır; dahası *yeni amaçlara* uygun olmadığından, kesinlikle ilerici de olmayacaktır. Nitekim bu örgütlenme, *yeni* bir toplumun hiçbir unsurunu içermeyecektir; tam tersine *sadece görünümlerini değişikliğe uğratmakla yetindiğinden* eski toplumun ölüm döşeğindeki tüm kusurlarını taşıyacaktır. Her bakımdan köhneleşmiş, aşılmış, dolayısıyla doğal, özgür ve gerçekten insani bir kurum olarak olanaksız olan bir topluma ait olduğundan bu örgütlenme, yeni bir *hile*nin, yeni bir aldatmacanın, yeni bir şiddetin, yeni zulüm ve sömürülerin yardımı dışında ayakta kalamazdı. Açıktır ki böylesi bir örgütlenme, *Sosyal Devrimin motoru olarak* verimsiz olacaktır. Komünistlerin ileri sürdükleri gibi, "geçiş toplumu" olarak kesinlikle hizmet edemez, zira böylesi bir toplum, evrileceği toplumun en azından birkaç *tohumuna* mutlaka sahip olmalıdır; oysa devletçi otoriter her toplum ancak alaşağı edilmiş toplumun kalıntılarına sahip olabilir.

Liberter teze göre, Devrimin yapıcı sorunlarının tümüne her yerde girişmesi gereken, *gerçek ihtiyaçlara göre federe* ve merkezileşmiş değişik sınıfsal örgütlenmeleri (fabrika komiteleri, sanayi ve tarım sendikaları, kooperatifler vb) aracılığıyla *bizzat* emekçi kitlelerdir. Özgür ve bilinçli olduğundan, güçlü ve verimli eylemleriyle, çabalarını tüm ülke çapında eşgüdümlü kılmalıdırlar. "Elitler"e gelince, liberterlerin anlayışına göre, onların rolü *kitlelere yardımcı olmaktır*: Onları aydınlatmak, onları eğitmek, onlara gerekli öğütleri vermek, onları şu veya bu girişime yönlendirmek, onlara örnek oluşturmak, eylemlerinde onları desteklemek, *ama hiçbir biçimde onları hükümet olarak yönetmemek.*

Liberterlere göre, Sosyal Devrimin sorunlarının mutlu çözümü, ancak milyonlarca insanın özgürce ve bilinçli olarak ihtiyaçlarının ve çıkarlarının, ama aynı zamanda fikirlerinin, güçlerinin ve yeteneklerinin, becerilerinin, yetilerinin, eğilimlerinin, mesleki bilgilerinin, ustalıklarının tüm çeşitliliğini katıp uyumlu hale getirdikleri kolektif ve dayanışmacı eserinden doğabilir. Ekonomik, teknik ve sosyal organizmalarının doğal işleyişiyle, "elitler"in yardımıyla ve gerektiğinde, özgürce örgütlenmiş silahlı kuvvetlerinin korumasıyla, emekçi kitleler, liberterlere göre, Sosyal Devrimi ileri doğru fiilen itebilir ve tüm görevlerini pratik olarak adım adım gerçekleştirebilirler.

Bolşevik tez bunun tam tersidir. Bolşeviklere göre, ("işçi" adı verilen ve sözde "proletarya diktatörlüğü" uygulayan) bir hükümet kurarak sosyal dönüşümü sürdürecek ve onun muazzam sorunlarını çözecek olan *elittir* –onların elitidir–. Kitleler, bu elitin niyetlerini, kararlarını, emirlerini ve "yasalar"ını sadık bir biçimde, körü körüne, "mekanik olarak" uygulayarak ona yardımcı olmalıdır (liberterlerin elitin kitlelere yardım etmesi gerektiği yolundaki tezinin tam tersi). Kendisi de kapitalist ülkeler silahlı kuvvetlerinden kopya edilmiş silahlı kuvvetler de "elit"e körü körüne itaat etmelidir.

İki fikir arasındaki esas fark bu oldu ve budur.

1917'de Rusya'daki sarsıntı anında Sosyal Devrim ile ilgili iki karşıt anlayış da bunlar oldu.

Bolşevikler, söylediğimiz gibi, anarşistlerin söylediklerine kulak vermek bile istemediler; tezlerini kitleler önünde sergilemelerine de izin vermediler. Mutlak, tartışmasız, "bilimsel" hakikate sahip olduklarına inanarak, bunu dayatıp acilen uygulama iddiasıyla, kitlelerin ilgisini çekmeye başlar başlamaz, tüm hâkimlerin, za-

limlerin ve engizisyoncuların geleneksel yöntemiyle, *şiddet yoluyla* liberter hareketle mücadeleye girişip tasfiye ettiler.

Ekim 1917'den itibaren, iki anlayış gitgide keskinleşen ve olanaklı bir uzlaşmaya yer bırakmaz biçimde bir çatışmaya girdiler.

Dört yıl boyunca bu çatışma, 1921 sonlarında *liberter akımın* "manu militari" [silahlı kuvvet marifetiyle] *kesin olarak ezilmesine kadar, Devrimin dönüm noktalarında gitgide daha çarpıcı bir rol oynayarak Bolşevik iktidarı diken üzerinde tuttu.*

Daha önce söylediğimiz gibi, bu olgunun önemine ve verdiği derse rağmen veya daha çok o yüzden, bütün "politik" basın tarafından özenle görmezden gelinmiştir.

İkinci Bölüm

Bolşevik Anlayışın Nedenleri ve Sonuçları

BİRKAÇ DEĞERLENDİRME. - Bilindiği gibi politik, hükümetçi, devletçi ve merkeziyetçi anlayış üstün geldi.

Burada olaylara ve diğer sorunlara gelmeden önce aydınlatılması önemli bir soru öncelikle kendini ortaya koyuyor.

Rus Devrimi'nde Bolşevizmin anarşizme üstün gelmesine olanak veren temel nedenler nelerdir? Bu zafer nasıl değerlendirilmeli?

Sayısal fark ve anarşistlerin kötü örgütlülükleri başarısızlıklarını açıklamaya yetmez; olaylar sırasında, sayıları artabilir, örgütlülükleri yetkinleşebilirdi.

Tek başına şiddet de yeterli bir açıklama değildir: Anarşist fikirler geniş kitleleri zamanında kazanabilseydi, şiddet uygulanamazdı.

Öte yandan, görüleceği gibi, başarısızlığın günahı ne anarşist fikre, ne de liberterlerin tutumuna yıkılabilir: Bu, onların iradesinden bağımsız bir dizi olgunun hemen hemen kaçınılmaz sonucu oldu.

Dolayısıyla anarşist fikrin yenilgisinin esas nedenlerini tespit etmeye çalışalım. Bunlar birden çoktur. Bunları önem sırasına göre sayalım ve gerçek değerlerini vermeye çalışalım.

1. *Halk kitlelerinin* (aynı zamanda eğitimli tabakaların) *genel ruhsal durumu.*

Rusya'da, diğer her yerde olduğu gibi, devlet ve hükümet kitlelere gerekli, doğal, tarihsel olarak sonsuza dek yaşayacakmış gibi kurulmuş unsurlar gibi görünür. İnsanlar Devletin, Hükümetin[1]

1. Her türlü kafa karışıklığını gidermek için, burada birkaç açıklama yapmak istiyorum:
Devlet terimini her yerde *güncel, gündelik* ve *somut* anlamında, uzun tarihsel evrimi

sonunda kazandığı anlamda, herkes tarafından tam ve tektip olarak kabul edildiği anlamda, nihayet *tam da tüm tartışmanın nesnesini oluşturduğu* anlamda kullanıyorum. *Devlet*, donmuş, "mekanik olarak" merkezileşmiş veya *baskıcı bir yasalar ve kurumlar* bütününe dayanan politik bir *Hükümet* tarafından yönetilen *politik* bir organizma demektir.

Kimi burjuva, sosyalist ve komünist yazarlar ve muarızlar, "Devlet" terimini geniş ve genel başka bir anlamda alarak, büyük çaplı her örgütlü sosyal bütünün bir "Devlet"i temsil ettiğini ilan ediyorlar. Buradan da, hangisi olursa olsun, her yeni Toplumun, "zorunlu olarak" bir "Devlet olacağı sonucunu çıkarıyorlar. Onlara göre bir *kelime* üzerinde boşuna tartışıyoruz.

Bize göre, onlar kelimelerle böyle *oynuyorlar*. Somut, genel olarak kabul edilmiş ve tarihsel bir kavramın yerine bir diğerini koyuyorlar ve bununla devlet-karşıtı (libertер, anarşist) fikirle mücadele ediyorlar. Üstelik böylece –bilinçsizce veya isteyerek– esastan farklı iki kavramı *Devlet* ile *Toplum* kavramlarını birbirine karıştırıyorlar.

Açıktır ki geleceğin toplumu –gerçek olanı– bir "toplum" olacaktır. O zamanki "toplum üyeleri" ona "devlet" demiş veya başka bir ad vermiş bu ikincildir. Söz konusu olan kelime değil, *özdür*. (Belirli ve köhneleşmiş bir toplum biçimini tanımlayan bir terimi terk edecekleri kabul edilebilir. Her halükârda geleceğin toplumu –iyi olanı– "devlet" olarak adlandırılırsa, bu, ona şimdi tartışılandan çok daha farklı bir anlam verilerek olacaktır.) Önemli olan –ve anarşistlerin söyledikleri– bu geleceğin toplumunun bugün için "devlet" olarak adlandırılan şeyle bağdaşmaz olacağıdır.

Bu vesileden yararlanarak işaret etmek isterim ki birçok yazar, şimdiye kadar kabul görmüş yalnızca *iki* tanımı geçerli görmekte haksızdırlar: Ya (Toplum ile karıştırdıkları) *Devlet* ya da düzensiz serbest rekabet ve bireyler veya birey grupları arasında kaotik mücadele. Bilinçli olarak veya bilinçsizce, ne (belirtilen somut anlamda) "bir devlet", ne bireylerin herhangi bir yığılımı değil de, *üreticilerin, tüketicilerin vb her türlü birliği ve federasyonu arasında özgür ve doğal ilişkilere dayalı bir toplum* biçimindeki *üçüncü bir olasılığı* göz ardı ediyorlar.

Dolayısıyla bir değil, *birbirinden esaslı olarak farklı iki devlet-karşıtlığı* vardır: Biri mantığa aykırı, dolayısıyla kolayca saldırılabilir, sözde "bireylerin özgür kapris"lerine dayalı (kim böyle bir saçmalığı ileri sürdü? Davanın ihtiyaçlarına uygun olarak icat edilmiş şeyden başka bir şey mi?); diğeri politika-dışı (apolitik), ama mantıksal olarak tamamıyla örgütlü bir şeye, değişik birlikler arasında işbirliği ilişkilerine dayalı. Anarşizm devletle işte bu *ikinci* devlet-karşıtlığı adına mücadele ediyor.

Benzer bir gözlem *hükümet* terimiyle ilgili olarak da yapılmalıdır. Çok kişi şöyle demektedir: "Örgütleyen, idare eden, yöneten, vb insanlardan hiçbir zaman vazgeçilemez. "Eh bunu geniş bir sosyal bütün için –bir "devlet" için– yapanlar, istensin veya istenmesin, bir "Hükümet" oluşturur. Yine birtakım kelimeler üzerinde tartışma yürütüldüğünü ileri sürüyorlar! Burada da aynı hataya düşülüyor: bir *politik devletin* politik ve zora dayalı hükümeti bir şeydir; birliklerin, federasyonların eşgüdümlü işleyişi için gerekli bir animatörler, örgütçüler, idareciler veya teknik, mesleki veya diğer yöneticiler grubu bambaşka bir şeydir.

Kelimeler üzerinde *tartışıyor* havasına kapılmamak için kelimelerle oynamayalım! Net ve açık olalım. Temsili, politik veya diğer bir "Hükümet" tarafından yönetilen bir politik "Devlet" geleceğin gerçek toplumuna hizmet edebilir mi, edemez mi? Evet edebilir diyorsanız, anarşist değilsiniz. Hayır hizmet edemez diyorsanız, daha şimdiden epeyce anarşistsiniz. Bir politik "devlet", vb gerçek sosyalizme doğru bir "geçiş" toplumuna hizmet edebilir mi, edemez mi? Evet edebilir diyorsanız, anarşist değilsiniz. Hayır diyorsanız, anarşistsiniz.

"normal", yararlı, kabul edilebilir kurumları temsil edip etmediklerini sorgulamazlar bile. Böyle bir soru akıllarına bile gelmez. Birisi bu soruyu dile getirdiğinde, daha sözlerine başlarken –çoğu zaman da bitiremez– karşısındakiler için anlaşılmaz biri haline gelir.

(Devrim sırasında, kitleler, içgüdüsel olarak, gitgide daha "anarşist" hale geldi. Ancak anarşist bilinç ve bilgilerden yoksundular. Bu konulara nüfuz edecek zamandan da yoksundular.)

2. Neredeyse doğuştan gelen, bin yıllara uzanan bir gelişmeden ve ortamdan kaynaklanan, dolayısıyla bir "ikinci tabiat" haline gelmiş bu devletçi önyargı, daha sonra, –gizli birkaç broşür ve istisna dışında, anarşist edebiyatın hemen hemen bulunmadığı, özellikle Rusya'da– sosyalist partilerinkiler de içinde olmak üzere, *bütün basın tarafından* pekiştirildi. İleri Rus gençliği, değişmez bir biçimde sosyalizmi *devletçi* bir açıdan sunan bir edebiyatı okuyordu. Marksistler ve Marksizm-karşıtları kendi aralarında tartışıyorlardı, ancak her iki grup bakımından da *devlet her modern toplumun tartışmasız temeli olarak kalıyordu.*

Genç Rus kuşakları sosyalizmi hiçbir zaman devletçi bir çerçevenin dışında tasavvur etmediler. Bireysel birkaç istisna dışında, anarşist anlayış 1917 olaylarına kadar onlar için bilinmez bir şeydi. Yalnızca basın değil, ama *tüm eğitim* –her zaman için– devletçi bir karaktere sahipti.

3. Yukarıda açıklanan nedenlerledir ki, Bolşevikler de içinde olmak üzere, sosyalist partiler, *Devrimin daha başında*, eyleme hazır önemli militan kadrolarına sahiptiler.

Ilımlı sosyalist partilerin üyeleri, daha o sırada, Rusya'da görece kalabalıktılar; sağ Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin başarılarının sebeplerinden biri budur.

Bolşevik kadrolara gelince, o sıralarda özellikle yurtdışındaydılar. Ancak bu insanlar hızla ülkelerine döndüler ve hemen işe koyuldular. Böylece Rusya'da, Devrim'in başlarından itibaren, geniş bir ölçekte ve kitlesel, örgütlü ve sık saflar halinde harekete geçen sosyalist ve Bolşevik güçlerle karşılaştırıldığında *anarşistler o sıralarda etkisiz bir avuç insandan ibarettiler.*

(Sadece sayı söz konusu değildi. *Politik* araçları ve amaçları reddeden anarşistler, mantıksal olarak, iktidarın fethine dönük yapay bir biçimde disiplinli politik parti de oluşturmazlar. Propaganda veya sosyal eylem grupları ve sonra birlikler veya federasyonlar halinde özgür bir disiplin gözeterek örgütlenirler. Bu

örgütlenme ve eylem tarzı, onları geçici olarak politik partilerden daha düşük bir konuma koyar. Ancak bu onların moralini hiçbir biçimde bozmaz, zira –olayların akışını bütünleyen açıklayıcı ve eğitici bir propagandayla– anarşist anlayışın yaşamsal hakikatini kavrayan geniş kitlelerin bunu gerçekleştirmek isteyecekleri gün için çalışmaktadırlar.)

Rusya'ya yurtdışından dönüp Petrograd'a geldiğim Temmuz 1917'nin ilk günlerinde, başkentin ve banliyönün her köşesinde, halk salonlarında, fabrikalarda, vb toplantı ve konferansları ilan eden Bolşevik afişlerin etkileyici sayısı karşısında şaşırdığımı hatırlıyorum. Tek bir anarşist afiş görmüyordum. Bolşevik Partinin, başkentte ve başka yerlerde, yüksek tirajlı günlük gazeteler yayımladığını ve hemen hemen her yerde –fabrikalarda, devlet dairelerinde, orduda, vb– önemli ve etkili çekirdeklere sahip olduğunu öğrendim. Aynı zamanda, acı bir hayal kırıklığıyla, Petrograd'da anarşist bir gazetenin ve her türlü sözlü propagandanın bulunmadığını öğrendim. Elbette, son derece ilkel, birkaç liberter grup vardı. Kronştadt'da da (bakınız Üçüncü Kitap Birinci Bölüm) etkileri hissedilen birkaç aktif anarşist vardı. Ancak bu "kadrolar", sadece neredeyse hiç bilinmeyen bir fikri ileri sürmek değil, ama aynı zamanda güçlü Bolşevik propagandayla ve eylemle baş etmesi gereken etkili bir propaganda için bile yetersizdi. *Harika bir devrimin beşinci ayında, ülkenin başkentinde tek bir gazete, tek bir anarşist ses yoktu! Bolşevik Partinin zincirlerinden boşanmış faaliyeti karşısında durum buydu.* Benim gözlemim bu oldu. Esas olarak yurtdışından gelmiş yoldaşlardan oluşan küçük anarko-sendikalist grubun nihayet haftalık bir gazete (*Golos Truda, "Emeğin Sesi"*) kurabilmesi ancak Ağustos ayında ve büyük zorluklarla başarılabildi. Sözlü propagandaya gelince, Petrograd'da bunu yapabilecek yalnızca üç veya dört yoldaş vardı. Moskova'da durum daha iyiydi, zira orada oldukça geniş bir Federasyon'un yayınladığı "*Anarşi*" adlı liberter bir günlük gazete vardı. Taşrada anarşist güçler ve propaganda anlamlı boyutlarda değildi.

Şaşırılması gereken şey, böylesi eksiklikler ve alabildiğine elverişsiz bir durum karşısında, anarşistlerin kısa bir süre sonra –ve hemen hemen her yerde– Bolşevikleri, anarşistleri ezmek için elde silah ve yer yer oldukça uzun bir süre boyunca kendileriyle savaşmak zorunda bırakan belli bir etkiye ulaşmış olmalarıdır. *Anarşist fikrin bu hızlı ve kendiliğinden başarısı son derece anlamlıdır.* (Bütün

bu olayların nasıl birbirini izlediğini ve açıklanabildiğini ileride göreceğiz.)

Buraya geldiğimde ilk izlenimlerimi soran birkaç yoldaşa şöyle dedim: "Gecikmemiz telafi edilemez. Bolşeviklerin elindeki bizden 100 kilometre önde bulunan ve 100 kilometre hızla giden bir treni koşarak yakalamak gibi bir durumdayız. Yalnızca yakalamakla kalmayıp, o hızla giderken ona ayağımızı basmak, tırmanmak, nüfuz etmek, içindeki Bolşeviklerle mücadele etmek, onları oradan söküp atmak ve sonuçta trene el koymak değil, çok daha zor olan bir şeyi, treni, götürmelerine yardımcı olarak kitlelerin emrine vermektir. Bütün bunların başarıya ulaşması için bir mucize olması gerek. Görevimiz bu mucizeye inanmak ve bunun gerçekleşmesi için çalışmaktır."

Bu "mucize"nin Devrim boyunca en az iki kez gerçekleşmesine ramak kaldığını da ekleyeyim: Birincisi, Kronştadt'da, Mart 1921 ayaklanmasında; ikincisi ise, Ukrayna'da "Mahnocu" adı verilen kitle hareketi sırasında. Bu iki olay, daha önce söylediğimiz gibi, bilgisiz veya çıkarcı yazarların kaleme aldığı eserlerde ya sessizce geçiştirilir ya da çarpıtılır. Genel olarak geniş kamuoyunun bu olaylar hakkında bilgisi yoktur. Çalışmamızın ilk bölümünde bunlarla ayrıntılı olarak ilgileneceğiz.

4. Devrim'in (ileride göreceğimiz) kimi olayları bize, elverişsiz koşullara ve anarşist kadroların yetersizliğine rağmen, *tam da Devrim anında, belli bir geçmişe sahip, deneyimli, kendini kanıtlamış, kendi başlarına hareket etmeye ve bu fikri uygulamaya koymaya hazır birtakım sınıf örgütlerine sahip olsalardı* fikrin kendine bir yol açabileceğini ve hatta üstün bile gelebileceğini gösterdi. Oysa gerçeklik tamamen farklıydı. İşçi örgütleri ancak Devrim sırasında ortaya çıktı. Elbette, kısa süre sonra, sayısal olarak muazzam bir atılım gösterdi. Hızlı bir biçimde tüm ülke geniş bir sendikalar, fabrika komiteleri, Sovyetler, vb ağıyla kaplandı. Ne var ki bu organlar, hazırlıksız, önceden faaliyet hazırlığı bulunmadan, kazanılmış deneyim sahibi olmadan, net bir ideoloji taşımadan, bağımsız bir girişkenliği olmadan doğuyorlardı. O zamana kadar hiç fikir mücadelesi veya benzeri bir mücadele yaşamamışlardı. Hiçbir tarihsel gelenekleri, hiçbir uzmanlıkları, rolleri, ödevleri, gerçek misyonları hakkında hiçbir bir kavrayışları yoktu. Liberter fikir onlar için tamamen meçhuldü. Bu koşullarda, daha başından itibaren, politik partilerin peşinden sürüklenmeye mahkûmdular. (Daha sonra –*Bolşevikler tam da*

bu işi üstlendiler– zayıf anarşist güçlerin gereken ölçüde onları aydınlatabileceği zaman yoktu.)

Kendi başlarına liberter gruplar, olsa olsa fikirlerin "radyo vericileri" olabilirler. Bu fikirlerin hayata uygulanması için, "alıcı radyolar"a, bu fikir-dalgalarını almaya, bunları "yakalama"ya ve uygulamaya sokmaya hazır birtakım işçi organlarına ihtiyaç vardır. (Böylesi organlar var olduğunda, ilgili mesleğe mensup anarşistler bunlara giriyor, bilinçli yardımlarını götürüyor, önerilerde bulunuyor, örnek oluyordu, vb.) Oysa Rusya'da bu "alıcı radyolar" eksikti, devrim sırasında ortaya çıkmış örgütler bu rolü *hemen* yerine getiremiyordu. Pek fazla olmasa da, birkaç "radyo vericisi"nin son derece enerjik bir biçimde yaymaya çalıştığı anarşist fikirler, yararlı bir biçimde "yakalanamadan", dolayısıyla pratik herhangi bir sonuç veremeden, hatta etkili bir rezonans sağlayamadan "hava"da yitip gidiyordu. Bu koşullarda anarşist fikrin kendine bir yol açıp üstün gelebilmesi için, ya Bolşevizm var olmayacaktı (veya Bolşevikler anarşist olarak hareket edecekti) ya da Devrim'in, Bolşevik devlet tarafından ele geçirilip boyun eğdirilmeden önce, işçi örgütlerinin fikri "yakalaması"na ve onu gerçekleştirmeye yetenekli hale gelmesine olanak verecek zamanı liberterlere ve emekçi kitlelerine tanıması gerekirdi. Bolşevikler, işçi örgütlerine, onlar anarşist fikirlere aşina hale gelmeden, kendilerine el konulmasına karşı çıkamadan ve Devrim'i liberter yönde yönlendiremeden evvel el koyduklarından (ve anarşistlerin yolunu kestiklerinden) bu ikinci olasılık gerçekleşmedi.

"Alıcı radyolar"ın, yani *daha başından itibaren* anarşist fikri kavrayıp gerçekleştirmeye sosyal bakımdan hazır işçi örgütlerinin yokluğu (sonra da böylesi "alıcı radyolar"ın oluşması için gerekli zamanın eksikliği): Bu yokluk, kanaatimce, 1917 Rus Devrimi'nde anarşizmin başarısızlığa uğramasının belli başlı nedenlerinden biridir.

5. Öznel karakterine rağmen, hafifçe değindiğimiz ve önemi hiç de daha az olmayan bir diğer etken de gelip bu 4. noktaya eklenmiştir. Onu derinleştirmiş, *Devrim açısından kesin biçimde kaçınılmaz kılmıştır.*

Kitlelerin geri kalmışlıklarının etkisini gidermenin, kayıp zamanı yakalamanın, boşlukları doldurmanın yalın ve hızlı bir yolu vardı: Kerenski'nin son hükümetinin alaşağı edilmesinin ardından ifade, örgütlenme ve eylem özgürlüğü Devrim tarafından kesin olarak kazanıldığında, liberter propagandayı ve hareketi serbest bırakmak.

Devrimden önce sınıfsal örgütlenmenin, geniş bir liberter propagandanın ve anarşist bilginin yokluğu bize niçin kitlelerin, daha önceki devrimlerin temel hatasını tekrarlayarak Devrimin kaderini bir politik partiye ve bir İktidara emanet ettiğini açıklar. Verili koşullarda, bu *başlangıç nesnel olarak* kaçınılmaz hale geliyordu. *Ne var ki devamı kesinlikle kaçınılmaz değildi.*

Ne demek istediğimi açıklayayım.

Gerçek devrim ancak izlenecek yol ve çözüme kavuşturulacak sorunlar hakkında devrimci fikirlerin serbestçe dolaşımı için elverişli bir iklime sahip olduğu takdirde atılım yapabilir, gelişebilir ve hedeflerine ulaşabilir. Nefes almak için insan nasıl havaya gerek duyarsa, Devrim için de bu özgürlük öylesine gerekliydi.[2] Bu nedenledir ki, diğerlerinin yanı sıra bir parti diktatörlüğü, –iktidardaki parti dışında devrimci akımlar için de– *her türlü* ifade, örgütlenme ve eylem *özgürlüğünü* kaçınılmaz olarak ortadan kaldırmaya varacak böylesi bir diktatörlük, gerçek Devrim için *ölümcül*dür. Sosyal alanda hiç kimse hakikate bütünüyle sahip olduğunu, yolunu kaybetmeyeceğini ileri süremez. İsterlerse kendilerine "sosyalist", "komünist", "anarşist" veya başka ne derlerse desinler, bunu iddia edenler ve güçlendiklerinde, bu iddiayla başkalarını ezenler, bunlar kaçınılmaz olarak, her Engizisyon gibi her türlü hakikati, her türlü adaleti, her türlü ilerlemeyi, yaşamı, Devrimin nefesini boğan bir tür *Sosyal Engizisyon* kurarlar. Yalnızca devrimci fikirlerin serbestçe alışverişi, doğal seçilim yasasıyla çok biçimli kolektif düşünce, hataları bertaraf etmemize ve yolumuzu şaşırmamamıza olanak verir. Bunu kabul etmeyenler, kendilerinin "sosyalist", "kolektivist", "komünist" olduklarını ileri sürseler bile aslında *kötü bireycilerdir*. Günümüzde bu hakikatler öylesine açık, öylesine doğaldır ki –hatta "aşikâr" bile diyebilirim– insan bunların üzerinde durmaktan bile rahatsız oluyor. Bunları göz ardı etmek için kör ve sağır veya kötü niyetli olmak gerekir. Ne var ki tartışmasız biçimde samimi olan Lenin ve onunla birlikte başkaları, bunları açıkça inkâr ettiler. İnsan düşüncesinin yanılabilirliği! "Şefleri" körcesine izleyenlere gelince, onlar hatalarını çok geç fark ettiler: Engizisyon tam gaz çalışıyordu,

2. Kimileri fikir özgürlüğünün Devrim için bir *tehlike* oluşturduğunu ileri sürer. Ancak daha başından itibaren silahlı kuvvet *devrimci halk ile birlikte* olduğunda (başka türlü Devrim gerçekleşemezdi) ve halkın kendisi de bu kuvveti kontrol ettiğinde, bir görüşün ne gibi bir tehlikesi olabilir? Ayrıca *bizzat* emekçiler Devrimi gözetiyorsa, her türlü *gerçek* tehlikeyi herhangi bir "susturucu"dan çok daha iyi bir biçimde bertaraf etmeyi bilirler.

kendi "aygıtı"na ve kendi baskı güçlerine sahipti; "kitleler", alışkanlık edindikleri üzere veya bir kez daha durumu değiştirmeye güçleri yetmediğinden "boyun eğiyorlar"dı. Devrim kirlendi, yolundan saptı ve doğru yol kaybedildi. "Çevresinde olan bitenleri gören Lenin, bir gün, yoldaşlarına "Her şeyden iğreniyorum, öyle ki, hastalığım bir yana, her şeyi bırakıp kaçmak istiyorum" diyordu. Anlamış mıydı?

İktidara gelince Bolşevik Parti, teşvik etseydi demeyelim (bu ondan çok şey istemek olurdu), ama *liberter ifade ve hareketi kabul etseydi, gecikme hızla yakalanır ve boşluklar doldurulurdu. Olgular, göreceğimiz gibi, bunu reddedilemez biçimde kanıtlıyor*. Yalnızca Bolşeviklerin, tüm zayıflığına karşın anarşizme karşı yürütmek zorunda kaldıkları uzun ve zorlu mücadele bile, ifade ve eylem özgürlüğüne sahip olsaydı anarşizmin elde edeceği başarıları sezinlemeye olanak veriyor.

Oysa tam da liberter hareketin ilk başarıları nedeniyle ve özgür anarşist faaliyet her türlü politik partinin ve her türlü iktidarın (en azından!) yararsızlığı fikrini kaçınılmaz olarak uyandıracağından (bu da kaçınılmaz olarak onun ortadan kaldırılmasını getirir), Bolşevik otorite bu özgürlüğü tanıyamazdı. Anarşist propagandaya hoşgörü göstermek, onun açısından intihar etmek demekti. *Liberter fikirlerin her türlü tezahürünü önce engellemek, sonra yasaklamak ve nihayet kaba güçle ortadan kaldırmak için elinden gelen çabayı gösterdi.*

Çoğu zaman *emekçi kitlelerin devrimi bizzat, özgürce yerine getirecek güçten yoksun olduğu* iddia edilir. Bu tezi özellikle "komünistler" pek severler, zira bu onlara kaçınılmaz olarak "zararlı anarşist ütopyalar"ın bastırılmasına varan bir "nesnel" duruma başvurma olanağı verir. (Bu yeteneksiz kitlelerle, derler, bir "anarşist devrim" Devrimin ölümü anlamına gelecektir.) Oysa bu tez kesinlikle temelsizdir. Hani kolaysa kitlelerin bu sözde yeteneksizliğinin *kanıtları* ortaya konsun! Tarihin her noktası kazılsa (elbette onlara yardım ederek), *emekçi kitlelerin özgürce hareket etmesine gerçekten izin verilen* tek bir örnek bulunamaz; oysa onların yeteneksizliğinin biricik *kanıtı* bu olabilirdi! Kolayca anlaşılır nedenlerle, böylesi bir deneyime hiçbir zaman izin verilmeyecektir. (Oysa bu son derece kolaydı.) Zira gayet iyi biliniyor ki bu tez yanlıştır ve deneyim, halkın sömürülmesine ve biçimi ne olursa olsun, kitlelerin yeteneksizliğine değil, ama yalnızca şiddete ve kurnazlığa dayalı otoriteye de son verecektir. Zaten bu nedenledir ki, er veya geç, emekçi kitleler

Devrimle, *gerçeğiyle* eylem özgürlüklerini almaya zorunlu bırakılacaktır; zira *hiçbir zaman* etiketleri ne olursa olsun egemenler (aynı zamanda her zaman sömürücülerdir veya sömürücülerin hizmetindedirler) bu özgürlüğü "vermeyecek"lerdir.

Kitlelerin kaderlerini şimdiye kadar hep birtakım partilere, birtakım hükümetlere ve birtakım "şefler"e emanet etmesi olgusu –tüm egemenlerin ve nüve halindeki sömürücülerin kitleleri *boyun eğdirmek* için yararlandıkları bu olgu–, burada ele almak durumunda olmadığımız ve kitlelerin yetenekliliği veya yeteneksizliğiyle hiçbir ilgisi olmayan birçok nedenle açıklanır. Bu olgu, istendiği takdirde, kitlelerin saflığını, kaygısızlığını, güçlerini *bilmemelerini* kanıtlar, ama kesinlikle yeteneksizliklerini, yani bu güçten yoksun olduklarını değil. "Kitlelerin yeteneksizliği!" Geçmiş, mevcut ve gelecek tüm sömürücüler ve egemenler için ve özellikle taşıdıkları etiket ister "Nazizm" isterse "Bolşevizm" olsun, ister "faşizm" isterse "komünizm" olsun modern kölecilik adayları için ne büyük buluş! "Kitlelerin yeteneksizliği!" İşte her türden gericinin "komünistlerle" tam olarak hemfikir oldukları nokta budur. Bu hemfikir oluş da son derece anlamlıdır.

Günümüzün şef adayları, bu yegâne yanılmaz ve yetenekli insanlar, yaklaşan Devrimin ertesinde, basitçe nerede gerekiyorsa orada onlara yardımcı olarak emekçi kitlelere özgürce hareket etme olanağı tanısınlar! Emekçilerin politik "vasi"leri olmaksızın hareket etme "yeteneğine sahip olup olmadıkları"nı gayet iyi göreceklerdir. Onları temin edebiliriz ki Devrim o zaman 1917 Devrimi'nden, yani "faşizm" ve sürekli savaştan farklı bir sonuç verecektir!

Heyhat, şunu önceden biliyoruz: Hiçbir zaman böylesi bir deneye cesaret edemeyeceklerdir. Kitlelerin de yeniden yerine getirmeleri gereken özel bir görevleri olacaktır: Her durum ve koşulda ve uygun zamanda, işi kendi ellerine almak ve onu tam bağımsız bir biçimde yürütmek üzere "adaylar"ın tümünü tasfiye etmek görevi. Umuyoruz ki bu kez görev sonuna kadar götürülecektir.

Okur bu çerçevede kitlelerin saflığını kırmaya ve onlara sahip oldukları gücün bilincini ve kendilerine güvenmeyi aşılamaya yönelik anarşist fikirlerin propagandasının her zaman ve tüm ülkelerde neden hep en tehlikeli şey olarak görüldüğünü anlayacaktır. Anarşist fikirler ve onun hizmetkârları, bütün gerici hükümetler tarafından olağanüstü bir çabuklukla ve sertlikle kovuşturulur.

Rusya'da, bu azgın tenkil, –zaten verili koşullarda alabildiğine zor olan– liberter fikirlerin yayılmasını Devrimin başlangıcına

dek neredeyse olanaksız kıldı. Elbette Devrim anarşistlere belli bir eylem özgürlüğü bıraktı. Ancak gördüğümüz gibi "geçici" hükümetler döneminde (Şubat-Ekim 1917 arasında) hareket bundan da büyük bir yarar sağlayamadı. Bolşeviklere gelince, onlar da kurala bir istisna olmadı. İktidara gelir gelmez, emirlerindeki tüm araçlarla liberter hareketin *ortadan kaldırılmasını* öngördüler: Basın kampanyaları ve mitingler, kara çalmalar, tuzaklar ve pusular, yasaklamalar, kovuşturmalar, tutuklamalar, şiddet uygulamaları, merkezlerin yağmalanması, suikastlar, hepsini kullandılar. İktidarlarının yeterince pekiştiğini hissettiklerinde, anarşistlere karşı *genel ve sonucu belirleyici* bir baskı başlattılar. Bu baskı *Nisan* 1918'de başladı ve günümüze kadar da yavaşlamadı. (Okur, ülke dışında hemen hemen bilinmeyen bu Bolşevik "yiğitliğin" ayrıntılarını ileriki bölümlerde okuyacaktır.)

Bu çerçevede anarşist faaliyet Rusya'da hemen hemen özgür bir biçimde yalnızca *altı ay* boyunca yürütülebildi. Liberter hareketin örgütlenecek, serpilip gelişecek, büyüyerek zayıflıklarından ve hatalarından kurtulacak zamanı bulamamasına şaşırmamak gerekir. Dahası kitlelere ulaşmak ve kendisini onlara tanıtacak zamanı da hiç olmadı. Sonuna kadar "kapalı kavanoz" içinde kaldı. Kabuğunu kırmayı başaramadan (ki, nesnel olarak, bu olanaksız değildi) yumurta halinde boğuldu.

Başarısızlığının belli başlı ikinci nedeni bu oldu.

Burada da yukarıda yaptığımız tespitlerin Devrim açısından *sonucu belirleyici önemde* olduğunu vurgulamak gerekir.

Bolşevikler anarşizmi bilinçli olarak, isteyerek ezdiler. Ortamdan, üstünlüklerinden ve kitleler üzerindeki etki güçlerinden yararlanarak, liberter düşünceyi ve onunla bağlı hareketleri vahşice ortadan kaldırdılar. Anarşizme *var olma*, hele hele kitlelere gitme izni vermediler. Daha sonraları, davanın gerekleri çerçevesinde, "kitleler"in anarşist öğretinin "proletarya karşıtı "karakterini kavrayıp reddetmesi nedeniyle anarşizmin "ideolojik olarak" yenilgiye uğradığını ileri sürme küstahlığında bulundular. Yurtdışında kandırılmayı sevenler, Bolşeviklerin sözlerine inandılar. Bolşeviklerin iddiasına göre, daha önce de belirttiğimiz gibi, anarşizm, "nesnel olarak" Devrimi kendi dümen suyuna çekme konusunda en küçük bir şansa sahip olmadığından, Bolşeviklere karşı çıkarak Devrimi tehlikeye düşürüyor ve "nesnel olarak" karşı-devrimciliğini ortaya

koyuyor ve dolayısıyla zaaf gösterilmeksizin mücadele edilmeyi hak ediyordu. Başarının son ve güçlü şanslarını, son derece gerçek araçlarını ve somut ve nesnel olanaklarını anarşistlerden –ve *kitlelerden*– alabildiğine "öznel bir biçimde" alanların bizzat kendileri olduğunu belirtmekten elbette özenle geri duruyordu Bolşevikler.

Liberter fikri ve hareketi ezerek, *kitlelerin özgür hareketlerini kırarak*, Bolşevikler, *ipso facto* [aslında] Devrimi durdurup boğuyorlardı.

Emekçi kitlelerin gerçek kurtuluşuna doğru artık ilerleyemeyince, dahası bunun yerini kaçınılmaz olarak bürokratik ve sömürgen, "neo-kapitalist" egemen devletçilik alınca Devrim, yani *gerçek olanı*, ister istemez geri çekilecekti. Zira *her bitmemiş* –yani Emeğin hakiki ve tam kurtuluşuna ulaşmayan– *devrim*, şu veya bu biçimde *geriye gitmeye mahkûmdur*. Tarih bize bunu öğretir. Rus Devrimi bunu bize bir kez daha doğruluyor. Ancak ne duymak, ne de görmek isteyen insanlar bunu anlamakta gecikiyor: Kimileri otoriter bir devrime inanmakta ayak diriyor; diğerleri, iflasların "nedeni"ni araştırmak yerine, devrimden umudu kesiyor; bazıları da –ne yazık ki bunlar en kalabalık olanları– ne dinlemek ne de bakmak *istiyorlar*; tutumlarıyla insanlığın ilerlemesi ve kendi gerçek bireysel mutlulukları yoluna diktikleri muazzam engelin bilincinde olmaksızın, büyük sosyal altüstlüklerin kenarında ve dışında "kendi hayatlarını yaşayabileceklerini" sanıyorlar; sosyal bütüne ilgi göstermiyor ve kendi sefil bireysel varoluşlarında, kendi başlarına kalmaya çalışıyorlar. "Kendilerine dokunulmadıkça" bunlar ne söylenirse söylensin inanıyor, kim olursa olsun onu izliyorlar. Felaketin ortasında "kendilerini kurtarabileceklerini" umuyorlar: İşte temel ve kaçınılmaz hata ve yanılsama! Oysa hakikat yalındır: İnsan emeği, insan tarafından her türlü sömürüden kurtarılmadıkça, *hiç kimse* ne gerçek bir hayattan, ne gerçek bir ilerlemeden, ne de gerçek bir bireysel mutluluktan söz edebilir.

Binlerce yıldır belli başlı üç koşul özgür emeği, dolayısıyla insanların "kardeşliği"ni ve mutluluğunu engelliyor: 1. *Tekniğin* durumu (insan halen egemen olduğu muazzam doğa güçlerine sahip değildi); 2. Bunun sonucu olan *ekonomik* durum (insan emeği ürünlerinin yetersizliği ve bunun sonucu olarak "mübadeleci"[3] ekonomi, para, kâr, özetle emek ürünlerinin kıtlığına dayalı, kapitalist üretim ve

3. Modern ekonomik gelişme sorununa giriş yapmak isteyen okur özellikle Jacques DUBOIN'in eserlerine başvurmalıdır.

paylaşım sistemi); 3. İlk ikisini izleyen *manevi* etken (insan kitlelerinin cehaleti, sersemleşmesi, itaati, boyun eğmesi). Oysa birkaç on yıldır ilk iki koşul tamamen değişikliğe uğradı: Teknik ve ekonomik bakımdan özgür emek şu anda yalnızca olanaklı değil, ama aynı zamanda insanların hayatı ve normal gelişimi için *zorunlu*; kapitalist ve otoriter sistem ne birini, ne de diğerini sağlayabilir; yalnızca birtakım savaşlara yol açabilir. Sadece manevi koşul geride kaldı: Binlerce yıldır boyun eğmeye ve itaate alışkın insanlığın muazzam çoğunluğu, önünde açılan gerçek yolu henüz göremiyor; Tarihin kendisine dayattığı eylemi henüz tasavvur edemiyor. Mevcut koşullarda özgürce yaratıcı faaliyetinin başarıya ulaşacağını kavramak yerine, önceden olduğu gibi, muazzam enerjisini anlamsız savaş ve yıkım işlerine vererek "izliyor" ve "itaat ediyor". Gözlerinin nihayet hakikate açılması ve enerjisinin, özgür, yapıcı ve yardımsever, yani gerçek insani eyleme ayrılması için *olayların*, yani yerinden söküp atmaksızın onu sarsan, her türlü yaşam olanağını elinden alan savaşların, her türden felaketlerin ve başarısız ve yinelenen devrimlerin gücü gerekiyordu.

Şunu da geçerken ekleyelim ki, çağımızda Devrim ve Gericilik, sonuçları itibariyle, kaçınılmaz olarak dünya çapında olacaktır. (Zaten daha 1789'da Devrim ve onu izleyen Gericilik güçlü yankılar uyandırdı ve birçok ülkede önemli hareketlere yol açtı.) Rus Devrimi, ileriye doğru hareketini sürdürerek büyük kurtarıcı Devrim haline gelseydi, diğer ülkeler onu kısa süre sonra ve aynı yönde izlerdi. Bu durumda, sadece kâğıt üzerinde değil, fiilen İnsanlığın gerçek yolunu aydınlatan güçlü bir meşale olurdu. Tam tersine, yozlaşmış, durdurulmuş, geri geri giden bu Devrim, zamanının gelmesini bekleyen dünya gericiliğine muazzam bir biçimde hizmet edecektir. (Gericiliğin ulu Manituları, devrimcilerden çok daha kavrayışlıdır. Ham hayal, mit, sloganlar, dekor ve kâğıt yığını kalır, ama ham hayalleri, dekoru ve kırtasiyeyi alaya alan *gerçek hayat* bambaşka bir yola girer. Artık Gericilik ve onun geniş sonuçları, yani "faşizm", yeni savaşlar ve ekonomik ve sosyal felaketler hemen hemen kaçınılmaz hale gelir.

Aynı şekilde, Lenin'in temel –ve çok bilinen– hatası da, son derece ilginç ve öğreticidir. Bilindiği gibi, Lenin, "komünist" Devrimin hızla diğer ülkelere yayılmasını bekliyordu. Umutları boşa çıktı. Bununla birlikte, *özünde*, yanılmıyordu: *Gerçek* Devrim "dünyayı tutuşturacaktır". *Gerçek* Devrim dünyayı ateşe verirdi. Ancak "onun"

devrimi *gerçek olanı* değildi. Ancak Lenin bunu görmüyordu. Yanıldığı yer burasıydı. Devletçi öğretisiyle körleşmiş, "zafer"in başını döndürdüğü Lenin'in bunun başarısızlığa uğramış, yolundan sapmış bir devrim olduğunu, kısır kalacağını, hiçbir şeyi "ateşe veremeyeceğini", zira kendisinin de artık "yanmadığını", büyük davalara özgü o bulaşıcılık gücünü yitireceğini, zira kendisinin de büyük bir dava olmaktan çıktığını kavraması olanaksızdı. O körleşmiş haliyle bu devrimin duraklayacağını, geri gideceğini, yozlaşacağını, yarını olmayan birkaç sarsıntıdan sonra diğer ülkelerde muzaffer bir gericilik doğuracağını öngörebilir miydi? Elbette hayır! Bu yüzden de ikinci bir hataya düştü: Rus Devrimi'nin bundan sonraki akıbetinin onun başka ülkelere doğru yayılmasına bağlı olduğuna inanıyordu. Doğru olan ise tam tersiydi: Devrimin diğer ülkelere yayılması, Rus Devrimi'nin sonuçlarına bağlıydı. Bu sonuçlar belirsiz, güvenilmez olduğundan yurtdışındaki emekçi kitleler tereddüt ediyor, birtakım belirlilikler bekliyor, sorguluyorlardı. Oysa haberler ve diğer gösterge unsurlar gitgide daha bulanık ve çelişkili hale geliyordu. Soruşturmalar ve bizzat temsilci heyetleri net bir şey getirmiyordu. Bu arada olumsuz tanıklıklar birikiyordu. Avrupalı kitleler uygun zamanı kolluyor, cesaret edemiyor, kuşku duyuyor veya ilgilerini kaybediyordu. Dava kuşkulu bir halde kaldığından, gerekli atılımdan yoksundular. Ardından anlaşmazlıklar ve bölünmeler geldi. Tüm bunlar tamamen Gericiliğin oyunuydu. Hazırlandı, örgütlendi ve uygulandı.

Lenin'in halefleri gerçeğe teslim olmak zorunda kaldılar. Belki de gerçek nedenini tam kavramaksızın, mevcut durumun "komünist" Devrimin yayılmasına değil, tam tersine buna karşı geniş bir *gericiliğe* elverişli olduğunu içgüdüsel olarak anladılar. Bu gericiliğin onlar için tehlikeli olacağını, devrimlerinin, yapıldığı haliyle kendini dünyaya kabul ettiremeyeceğini anladılar. Heyecanlı bir biçimde artık kaçınılmaz hale gelen gelecek savaşlara hazırlanma işine koyuldular. Artık onlara yalnızca bu yol kalmıştı. Ve Tarihe de!...

İzleyen dönemde "komünistler"in Devrim'in tamamlanamamasını ve ondan sapmaları, "kapitalist kuşatma"ya, diğer ülkeler proletaryasının eylemsizliğine ve dünya gericiliğinin gücüne gönderme yaparak açıklamaya çalışmalarını görmek ilginçtir. Yabancı emekçilerin gevşekliğinin ve gericiliğin, büyük ölçüde, *kendilerinin* Devrimi içine soktukları yanlış yolun doğal sonuçları olduğundan, Devrimi yolundan saptırmakla gericiliğe, "faşizme" ve savaşlara

yolu *kendilerinin* hazırlamış olduklarından kuşkulanmıyorlardı veya bunu itiraf etmiyorlardı.[4]

Bolşevik Devrimi'yle ilgili trajik hakikat budur. "Bütün ülkelerin emekçileri" için onun *temel gerçeği* budur. Özünde son derece yalın, açık ve *tartışmasız*dır. Ancak bu henüz ne tespit edildi, ne de hatta biliniyor. Olaylar ve Rus Devrimi'nin özgürce incelenmesi geliştikçe bu aşikâr hale gelecektir. Okur beni bu kitabın sonuna vardığında daha iyi anlayacaktır.

6. Son olarak yukarıda anılan unsurlar kadar önemli olmamakla birlikte, trajedide yine de rol oynayan bir unsura işaret edelim. Söz konusu olan "gürültü", "reklam", demagojidir. Tüm politik partiler gibi Bolşevik ("komünist") Parti de bunu kullanır, hem de kötüye kullanır. Kitleleri etkilemek, onları "fethetmek" için, ona "şamata", "reklamcılık", blöf gerekir. Üstelik kitlenin onu görebilmesi, sesini duyabilmesi, ona hayran olması için, adeta bir dağın zirvesine konumlanır. Bütün bunlar, geçici olarak, onun gücünü oluşturur. Oysa bütün bunlar, bizzat özü itibariyle çok daha anonim, ihtiyatlı, mütevazı, sessiz olan liberter harekete yabancıdır. Bu da onun geçici zayıflığını artırır. Kitleleri yönetmeyi reddeden, onların bilincini uyandırmaya çalışan ve onların özgür ve doğrudan eylemine güvenen liberter hareket, demagojiyi reddetmek ve geleceği hazırlarken herhangi bir otorite dayatmayı gözetmeksizin gölgede işini yürütür.

Liberter hareketin durumu Rusya'da da böyle oldu.

Bir süre için somut olgular alanını terk edip "felsefi" zemine kısa bir geçiş yapmama, nesnelerin biraz da *özüne* gitmeme izin verin.

---

4. Gelen Devrimin akıbeti hakkında yanılgıya düşülmemelidir! Bu devrimin önünde yalnızca iki yol olacaktır: Ya *emekçilerin gerçek kurtuluşuna* varacak olan gerçek ve tam Sosyal Devrim yolu (bu nesnel olarak olanaklıdır) ya da bir kez daha, yeni bir gericiliğe, birtakım savaşlara ve her türden felakete varacak olan siyasal, devletçi ve otoriter çıkmaz yol. İnsani evrim durmuyor. Her türlü engeller arasından, herhangi bir şekilde bir geçit buluyor. Günümüzde, kapitalist, otoriter ve politik toplum *ona her türlü ilerlemeyi kesin olarak yasaklıyor*. Bu toplum, dolayısıyla *şimdi* şu veya bu biçimde ortadan kalkmalıdır. Bu kez de insanlar onu *gerçekten* ve *devrim anında da dönüşüme uğratmayı* bilmezlerse, bunun kaçınılmaz sonuçları yeni bir gericilik, yeni bir savaş, korkunç birtakım ekonomik ve sosyal felaketler, özcesi *insanlar bunu kavrayıp buna uygun davranıncaya kadar* topyekûn bir yıkımın devam etmesi olacaktır. Zira bu durumda, insani evrim yolunu başka türlü açamayacaktır. (Bu konuda bkz. benim Rus Devrimi hakkında ilk özlü çalışma olan *Choses vécues* [Yaşanmış Şeyler] adlı yazı dizim: Sébastien FAURE'un *la Revue anarchiste*'i içinde, 1922-1924 arası.]

Anarşizmin ana fikri yalındır: Emekçi kitleleri "yönetmek", onlara "kılavuzluk etmek" üzere onların üzerinde veya dışında hiçbir parti, politik veya ideolojik grup, bunu samimi olarak istese bile, hiçbir zaman onları *kurtarmayı* başaramayacaktır. *Fiilî* kurtuluş, ancak bir politik partinin veya bir ideolojik oluşumun bayrağı altında değil, somut *eylem* temeline ve "*öz-yönetim*"e (self-government) dayalı olarak kendi *sınıfsal* organlarında (üretim sendikaları, fabrika komiteleri, kooperatifler, vb) bir araya gelmiş, kitlenin ve mesleki, teknik, savunma veya diğer organlarının *üstünde* değil, *içerisinde* çalışan devrimcilerin *yönettiği* değil, *yardımcı olduğu ilgililerin, bizzat* emekçilerin *doğrudan, geniş ve bağımsız eylemi*yle gerçekleştirilebilir. Politika ve hükümet yoluyla kitlelere kurtuluşlarına doğru "kılavuzluk etmeye" çalışan her politik veya ideolojik grup yanlış yola girecek, başarısızlığa uğrayacak ve emekçileri kurtuluşları yönünde ilerletecek Devrim'e yardımcı olmak yerine, kaçınılmaz olarak yeni bir ekonomik ve sosyal ayrıcalıklar sistemi kurmaya, dolayısıyla bir başka görünüm altında emekçilerin zulüm ve sömürü rejimine, yani *kapitalizmin* bir başka *çeşidi*ne geri dönüşe varacaktır.

Bu tez kaçınılmaz olarak beraberinde bir diğer tezi getirir: Anarşist fikir ve kurtarıcı hakiki Devrim, *anarşistlerin kendileri tarafından* değil, bizzat geniş ilgili kitleler tarafından ancak gerçekleştirilebilir; anarşistlerin veya daha çok, genel olarak devrimcilerin görevi, belli durumlarda geniş ilgili kitleleri aydınlatıp onlara yardımcı olmaktan ibarettir. Anarşistler kitlelere "kılavuzluk ederek" Sosyal Devrim'i gerçekleştirebileceklerini ileri sürselerdi, böylesi bir iddia, tıpkı Bolşeviklerinki gibi ve aynı nedenlerle bir yanılsama olurdu.

Hepsi bu değil. Görevin sonsuz büyüklüğü –*genelliği* demek daha doğru olur– ve bizzat niteliği göz önünde bulundurulduğunda, *tek başına* işçi sınıfı da kurtarıcı hakiki Sosyal Devrim'i başarıya ulaştıramaz. Nüfusun diğer unsurlarına diktatörlük yoluyla kendini dayatarak ve onları peşinden zorla sürükleyerek tek başına hareket etme niyeti varsa da, aynı yenilgiye uğrayacaktır. Bunun tersine inanmak için sosyal olaylardan da, insanların ve olayların doğasından da hiçbir şey anlamamak gerekir.

Nitekim *fiilî kurtuluş* mücadeleler başladığında Tarih de kaçınılmaz olarak bambaşka bir yol alıyor.

Bir devrimin *sonuna kadar* başarıya ulaşması için üç koşul –bu mantıksal sırayla– gereklidir:

1. Yakıcı gereklerin harekete geçirdiği çok geniş kitleler –birçok ülkede milyonlarca insan– kendi istekleriyle bu devrime katılmalıdır;

2. Bizzat bu olgu nedeniyle, en ileri ve en aktif unsurlar, yani devrimciler, işçi sınıfının bir bölümü vb politik tavır içeren cebrî tedbirlere başvurmamalıdır;

3. Bu iki nedenle, engin akıntı, milyonlarca insanın özgür atılımı ve bu devasa hareketin ilk olumlu sonuçları tarafından herhangi bir zorlama olmaksızın sürüklenen "tarafsız" muazzam kitle, kendi arzusuyla oldubittiyi kabul etmeli ve gitgide daha çok gerçek Devrimden yana tutum almalıdır.

Nitekim kurtarıcı hakiki Devrimin gerçekleşmesi, düşkün, işinden edilmiş, törpülenmiş ve olayların zoruyla Devrimin içine atılmış her toplumsal koşuldaki milyonlarca insanın aktif katılımını ve sıkı, bilinçli, kayıtsız şartsız işbirliğini gerektirir.

Milyonlarca insanın bunun içine girmesi için her şeyden önce bu gücün onları gündelik varoluşlarının bilindik yollarının dışına çıkarması gerekir. Bunun olabilmesi için de bu varoluşun, dolayısıyla, bizzat toplumun sürdürülemez hale gelmesi, *ekonomisiyle, sosyal rejimiyle, politikasıyla, gelenekleriyle, alışkanlıklarıyla ve önyargılarıyla tepeden tırnağa iflas etmesi* gerekir.

Zaman *hakiki* Devrim, *gerçek* kurtuluş için olgunlaştığında, Tarihin içine girdiği yol budur.

Burada sorunun *özü*ne geliyoruz.

Rusya'da bu yıkımın yeterince ileri gitmediğini düşünüyorum. Nitekim politik fikir yıkılmamıştı; bu da Bolşeviklere iktidara el koyma, diktatörlüklerini dayatıp onu pekiştirme olanağı verdi. Diğer birtakım hatalı ilkeler ve önyargılar da ayakta kalmıştı.

1917 Devrimi öncesindeki yıkım, savaşa son vermek ve iktidarın ve kapitalizmin *biçimlerini* değişikliğe uğratmak için yeterliydi. Ancak bunları *bizzat özleri itibariyle* yıkıma uğratacak, milyonlarca insanı sahte modern sosyal ilkeleri (Devlet, Politika, İktidar, Hükümet, vb) terk etmeye, yepyeni temeller üzerinde hareket etmeye ve *tüm biçimleriyle* kapitalizme ve İktidara sonsuza kadar son vermeye zorlayacak kadar yeterli değildi.

Yıkımdaki bu yetersizlik, bana göre, Rus Devrimi'nin duraklamasının ve Bolşevikler tarafından yozlaştırılmasının temel nedenidir.[5]

5. Bütün bu fikirler yukarıda andığım incelemede çok daha eksiksiz biçimde geliştirilmiştir: *Choses vécues*.

"Felsefi" sorun işte bu noktada kendini gösteriyor.

İzleyen akıl yürütme tamamıyla kabul edilebilir: "Gerçekten de önceden meydana gelen yıkımın yetersizliği kitlelerin *kendi* Devrimlerini gerçekleştirmelerini engelliyorsa, bu etken, gerçekten de, her şeyin önüne geçer, her şeyi beraberinde getirir ve açıklar. Bu durumda Bolşevikler, Gericiliğin yolunu kapatarak, iktidara el koyup Devrimi olabildiğince uzağa kadar götürmekte haksızlar mı? Bolşeviklerin davranışı, araçları ve sonuçları itibariyle tarihsel bakımdan haklı çıkartılmayacak mı?

Buna benim cevabım şöyle:

1. Her şeyden önce sorunu yerli yerine koymak gerekir. Özünde, emekçi kitleler, Devrimin yarattığı kendi sınıfsal organları aracılığıyla ve devrimcilerin yardımıyla Devrimi sürdürüp yeni toplumu bizzat kurma *yeteneğine* sahip miydi yoksa değil miydiler?

Gerçek sorun buradadır.

Bu sorunun cevabı *hayır sahip değildi* ise, o zaman Bolşeviklere hak verilmeye çalışıldığı (yine de bu nedenle devrimlerinin *hakiki* olduğu ve kitlelerin bizzat harekete geçme yeteneğinde olduğu yerde onların yöntemlerinin haklı olduğu ileri sürülemez) anlaşılır.[6] Bu sorunun cevabı *evet sahipti* ise, kitlelerin koşulları ve geçici şaşkınlıkları ne olursa olsun, Bolşevikler geri döndürülmez biçimde ve "hiçbir hafifletici neden" olmaksızın mahkûm olmuşlardır.

Yıkımın yetersizliğinden söz ederken, bundan kastımız, özellikle *politik fikrin* yıkıcı varlığını koruyuşudur. Politik fikir önceden çürütülmemiş olduğundan, Şubat 1917'de muzaffer olan kitleler, etiketleri ne olursa olsun her türlü iktidar taliplisinden kurtulmak ve Devrimi tümüyle kendi ellerine almak yerine Devrimin kaderini, daha sonra, bir *parti*ye, yani yeni efendilere emanet ettiler. Böylece daha önceki devrimlerin temel hatasını tekrarladılar. Ancak bu hatalı davranışın *kitlelerin yetenekliliğiyle veya yeteneksizliğiyle* hiçbir ilgisi yoktur. Bir an için "hatadan yararlananlar"ın olmadığını düşünelim. Kitleler Devrimi nihai hedefine, fiilî, tam kurtuluşa

---

6. Okurun gördüğü gibi, bu durumda Bolşeviklerin *haklı olduklarını* söylemiyorum. Bunu ifade etmek isteyen, kitleleri, adım adım, yine de özgür ve topyekûn (*total*) bir devrimi gerçekleştirmeye hazırlamak için *başka türlü davranmanın hiçbir yolu olmadığını* kanıtlaması gerekir. Ben, tam da, başka yöntemler bulabilecekleri görüşündeyim. Ancak sorunun bu yanı üzerinde zaman kaybetmeyeceğim: "Kitlelerin yeteneksizliği" tezini mutlak hatalı görerek, bu çalışmada birikmiş olan olguların bunu bol bol kanıtladığını düşünerek, bana göre mevcut olmayan bir durumu ele almaya hiç gerek görmüyorum.

götürebilir miydi, götüremez miydi? Ben bu soruya kesin olarak *evet götürebilirdi* cevabını veriyorum. Hatta bizzat emekçi kitlelerin buna ulaşabilme *yeteneğine sahip tek güç* olduğunu da ekliyorum. Umuyorum ki okur bunun reddedilemez kanıtlarını bu kitapta bulacaktır. Nitekim bu ifadem doğruysa, *o zaman gericiliği engellemek, Devrimi devam ettirmek ve onu sonucuna ulaştırmak için politik etken kesinlikle gerekli değildir.*

2. Daha ileride görülecek olmakla birlikte, tezimizi doğrulayan temel bir olguya şimdiden işaret edelim. Devrim sırasında oldukça geniş kitleler *hatalarını anladılar*. (Politik ilke sönümlenmeye başlamıştı.) Bu kitleler hatalarını gidermek, bizzat hareket etmek, iktidardaki partinin kendini beğenmiş ve etkili olmayan vesayetinden kurtulmak istediler. Şurada burada işe el bile koydular. Gerçek devrimciler için normal olan, yani bundan mutlu olmak, onları cesaretlendirmek, bu yolda onlara yardımcı olmak yerine, Bolşevikler buna benzeri görülmedik bir kurnazlıkla, şiddetle ve bir yığın askeri ve terörist marifetle karşı çıktılar. Böylece hatalarının farkına varan *devrimci kitleler, bizzat hareket etmek istediler ve buna güçleri olduğunu hissettiler. Bolşeviklerse onların atılımını zorla kırdılar.*

3. Buradan reddedilemez bir biçimde ortaya çıkan gerçek, iktidarı, onun güçlerini ve üstünlüklerini elinde bulunduran Bolşeviklerin kesinlikle "Devrimi olabildiğince ileri götürmedikleri", tersine Devrimi *engelledikleridir*. İzleyen süreçte, halkın topyekûn Devrimine karşı zorlu bir mücadeleden sonra sermayeye el koyarak onu kendi çıkarlarına çevirmeyi ve böylece başka bir biçimde kitlelerin kapitalist sömürüsünü yenilemeyi başardılar. (İnsanlar özgürce çalışmadıkça, sistem kaçınılmaz olarak kapitalisttir. Değişen yalnızca biçimdir.)

4. Dolayısıyla, açıktır ki, söz konusu olan 1917 Rus Devrimi'nde liberter anlayışa karşı Bolşevizmin zaferinin kesinlikle *haklı çıkması* değil, yalnızca tarihsel *açıklamasıdır*.

5. Buradan çıkan bir diğer sonuç da, Bolşevizmin gerçek "tarihsel anlamı"nın yalnızca ve yalnızca olumsuz olmasıdır; bu, emekçi kitlelere *bir devrimin nasıl yapılmaması gerektiğini* gösteren bir deneysel ders dahadır: Siyaset fikrini kesin olarak mahkûm eden bir ders. Verili koşullarda, böylesi bir ders neredeyse kaçınılmazdı, ama *kesinlikle gerekli değildi*. Teorik olarak olanaksız olmayan başka bir tarzda davranarak Bolşevikler bunu bertaraf edebilirlerdi.

Dolayısıyla, bununla gurur duymalarına veya kendilerini kurtarıcı olarak göstermelerine yer yoktur.

6. Bu ders başka önemli noktaların da altını çizer:

a) *İnsanlığın tarihsel evrimi* öyle bir noktaya ulaştı ki, ilerlemenin sürmesi, her türlü boyun eğmeden, her türlü zorlamadan, insanın insan tarafından her türlü sömürüsünden kurtulmuş *özgür* emeği varsayar. Ekonomik, teknik, sosyal ve hatta manevi olarak böylesi bir emek bundan böyle yalnızca *olanaklı* değil, ama aynı zamanda *tarihsel bakımdan zorunlu*dur. Trajik çırpınmalarını birkaç on yıldır yaşadığımız bu muazzam sosyal dönüşümün "kaldıracı" *Devrim*'dir. Gerçekten ilerleme yönünde ve "haklı" olması için bu Devrim, dolayısıyla, mutlaka insani emeğin *fiilen ve tamamen kurtulacağı* bir sisteme varmalıdır.

b) Emekçi kitlelerin köle emeğinden özgür emeğe geçebilmesi için, Devrim'in başından itibaren, onu tam özgürlük, tam bağımsızlık içinde, bizzat yürütmeleri gerekir. Yalnızca bu koşulladır ki somut ve dolaysız olarak kendilerine şimdi Tarihin verdiği görevi, kurtulmuş Emeğe dayalı bir toplumun kurulması ödevini ellerine alabilirler.

Sonuç itibariyle, bizzat kitleler tarafından yürütülmeyecek hiçbir modern devrim tarihsel olarak belirlenmiş sonuca ulaşmayacaktır. Dolayısıyla, ne ilerleme yönünde, ne de "haklı" olacaktır, tersine, çarpıtılmış, yolundan saptırılmış ve sonuçta başarısızlığa mahkûm olacaktır. Yeni efendi ve vasiler tarafından yönetilen, bir kez daha, özgürce sorumlu her türlü girişkenlikten ve esaslı faaliyetten uzaklaştırılmış, geçmişte olduğu gibi kendini kabul ettirmeyi bilmiş şu "şef"i veya bu "kılavuz"u uslu uslu izlemek zorunda bırakılmış emekçi kitleler, yüzyıllardır süren "peşinden gitme" alışkanlıklarına devam edecek ve boyun eğmiş ve kırkılmış "şekilsiz bir sürü" olarak kalacaklardır. Basitçe söyleyecek olursak, gerçek Devrim yerine getirilmemiş olacaktır.

7. Bana şu da söylenebilir:

"Bir an için kimi noktalarda haklı olduğunuzu kabul edelim. Yine de size göre önceki yıkım yetersiz olduğundan, sözcüğün liberter anlamıyla, topyekûn Devrim *nesnel olarak olanaksız*dı. Dolayısıyla meydana gelen şey, en azından tarihsel bakımdan, *kaçınılmaz* oldu ve liberter fikir de ancak ütopik bir rüya olabilirdi. Liberter fikrin ütopikliği, tüm Devrimi tehlikeye atabilirdi. Bolşevikler bunu kavradı ve buna uygun biçimde davrandılar. Onların haklılığı işte bu noktada yatar."

Okur benim her zaman "*hemen hemen kaçınılmaz*" dediğimi fark etmiştir. Bu "*hemen hemen*"i bilerek kullanıyorum. Benim kalemimde bu küçük kelime belli bir önem kazanır.

Elbette, ilke olarak, genel ve nesnel koşullar diğerlerine göre ağır basar. Bizi ilgilendiren durumda, önceki yıkımın yetersizliği –siyaset ilkesinin kalıcı olması–, nesnel olarak, Bolşevizmin doğuşuna varacaktı. Ancak insani dünyada "etkenler" sorunu alabildiğine hassas hale gelir. Bu dünyada *nesnel* etkenler mutlak olarak değil, yalnızca bir ölçüde egemen olur ve *öznel* etkenler de önemli bir rol oynar. Tam olarak bu rol ve bu ölçü nedir? Bunu bilemeyiz. Beşerî bilimlerin henüz yetersiz durumu bize bunu kesin olarak belirleme olanağı vermiyor. Dahası bunlardan ne biri, ne de diğeri her zaman için geçerli olacak biçimde tespit edilemediğinden, tersine son derece hareketli ve değişken olduklarından, görev daha da zorludur. (Bu sorun "özgür irade" sorununa akrabadır. "Determinizm" insanın "özgür iradesi"ne nasıl ve hangi ölçüde ağır basar? Ya da tam tersine "özgür irade" hangi anlamda ve hangi ölçüde vardır ve "determinizm"in etkisinden kendini kurtarır? Birçok düşünürün araştırmalarına rağmen, bunu henüz bilmiyoruz.)

Ama tam olarak bildiğimiz şey, *öznel* etkenlerin, insanlarda önemli bir yer tuttuğudur: Öyle ki kimi zaman, bunlar görünürde "kaçınılmaz" olan nesnel etkenlerin sonuçlarına egemen olurlar, özellikle öznel etkenler belli bir şekilde dizildiğinde.

Yakın geçmişten, çarpıcı ve yaygın olarak bilinen bir örnek verelim.

1914 savaşında Almanya *nesnel olarak* Fransa'yı ezmeliydi. Nitekim ilk çatışmaların üzerinden bir ay geçti geçmedi, Alman ordusu Paris surlarının dibindeydi. Fransızlar birbiri ardı sıra muharebeleri kaybetti. Fransa hemen hemen "kaçınılmaz olarak" yenilecekti. (Yenilseydi, daha sonra, "bilimsel" bir edayla, bunun "tarihsel olarak" ve nesnel olarak kaçınılmaz olduğunu söylemek kolay olurdu.) Oysa *tamamen öznel* bir dizi olgu meydana geldi. Bunlar birbirine eklendi ve nesnel etkenlerin etkilerini ortadan kaldırdı.

Güçlerinin ezici üstünlüğüne aşırı güvenen ve muzaffer birliklerinin hızının peşi sıra sürüklenen Alman ordusu komutanı General von Kluck, tamamen öznel bir ilk olgu olarak, sağ kanadını ciddi biçimde korumaya almayı göz ardı etti. (Bir başka general –ya da hatta von Kluck bir başka zaman– bu kanadı belki de daha iyi koruma altına alırdı.)

Paris askeri komutanı General Galliéni, von Kluck'un hatasını fark etti ve Başkomutan Joffre'a, eldeki tüm güçlerle, özellikle Paris garnizonu güçleriyle, bu kanada taarruz etmeyi önerdi: ikinci öznel olgu. Zira böylesi bir karar almak ve böylesi bir sorumluluğu üstlenmek için Galliéni gibi bir kavrayışa ve anlayışa gerek vardı. ('Bir başka general –ya da hatta Galliéni bir başka zaman– bu denli kavrayışlı ve bu denli kararlı olmayabilirdi.)

Başkomutan Joffre, General Galliéni'nin planını kabul etti ve taarruz emri verdi: Üçüncü öznel olgu. Zira önerinin kabulü için Joofre'un saflığı ve başka manevi nitelikleri gerekliydi. (Daha mağrur ve kendi ayrıcalıkları konusunda kıskanç bir başka başkomutan Galliéni'ye şöyle cevap verebilirdi: Siz Paris'in komutanısınız, kendi işinizle uğraşın ve üzerinize vazife olmayan işlere karışmayın.)

Nihayet, Fransa tarafında olan biten hakkında genel olarak iyi istihbarat alan Alman komutanın Galliéni ile Joffre arasındaki görüşmelerden haberdar olmaması gibi garip bir olgu da bu öznel etkenlerin iç içe geçmesine gelip eklendi; bu ekleniş Fransa'nın zaferini getirdi ve savaşın sonucunu belirledi.

Bu zaferin *nesnel* inanılmazlığının bizzat farkına varan Fransızlar, buna "Marne mucizesi" adını verdiler. Elbette bu bir "mucize" değildi. Bu, daha çok, ender, öngörülmedik ve "ölçülemez" bir olaydı, nesnel etkenlere üstün gelen öznel düzeydeki bir olgular bütünüydü.

İşte bu anlamda Rusya'da 1917'de yoldaşlarıma şöyle diyordum: "Bu Devrimde liberter fikrin Bolşevizme üstün gelmesi için bir mucize olması gerek. Görevimiz bu mucizeye inanmak ve bunun gerçekleşmesi için çalışmaktır." Böylece yalnızca öznel etkenlerin öngörülmedik ve ölçülemez bir oyunuyla Bolşevizmin ezici nesnel ağırlığına üstün gelebileceğimizi söylemek istiyordum. "Bu "oyun" olmadı. Ancak önemli olan, bunun *olabilir olmasıydı.* Nitekim hatırlayalım, en az iki kez *gerçekleşeyazdı*: Birincisi, Kronştadt'da, Mart 1921 ayaklanmasında; ikincisi ise, Ukrayna'da "Mahnocu" adı verilen kitle hareketi sırasında.

Dolayısıyla, insani dünyada, "mutlak nesnel kaçınılmazlık" yoktur. Her zaman, tamamen insani, öznel birtakım etkenler ortaya çıkıp üstün gelebilir.

En az Bolşeviklerinki kadar sağlam ve "bilimsel" olarak (hemen Devrimin arifesinde bile karşıtlarınca Bolşevizm de "ütopik" olarak

nitelenmiştir) kurulmuş anarşist anlayış *gerçektir*. Önümüzdeki Devrimde onun akıbeti nesnel ve öznel her türlü etkenin son derece karmaşık bir oyununa bağlı olacaktır; özellikle öznel etkenler son derece çeşitli, hareketli, değişken, öngörülemez ve elle tutulamazdır: Bu oyunun sonucu hiçbir zaman "nesnel olarak kaçınılmaz" değildir.

Bu noktayı bitirirken yıkımın yetersizliğinin 1917 Rus Devrimi'nde Bolşevizmin anarşizme karşı zaferinin temel nedeni olduğunu söylüyorum. Bunun böyle olduğu besbellidir ve burada bunu ele alıyoruz, *zira değişik diğer etkenlerin oyunu bunun ne nedenini, ne de sonucunu sildi.* (Zaten Bolşevizmin zaferinde öznel etkenlerin payını kim bilebilir ki?)

Elbette otoriter "komünizm"in zararlı politik hülyasının saygınlığını *peşinen* kaybetmesi, liberter ilkenin gerçekleşmesini sağlamış, kolaylaştırmış ve hızlandırmış olurdu. Ancak genel olarak *Devrimin başlarında saygınlık düşüşündeki yetersizlik kesinlikle anarşizmin kaçınılmaz olarak ezilmesi anlamına gelmez.*

Değişik etkenlerin karmaşık oyunu öngörülmedik birtakım sonuçlara sahip olabilir. *Siyaset ve otorite fikri, devletçi anlayış Devrim sırasında yıkılabilir, bu da anarşist anlayışın gerçekleşmesi önündeki alanı açabilir.*

Her Devrim gibi, 1917 Devrimi'nin önünde de iki yol vardı:

1. Topyekûn kurtuluşa doğrudan götüren *gerçek kitlesel Devrim* yolu. Bu yola girilseydi, böylesi bir Devrim'in muazzam atılımı ve *kesin* sonucu, fiilen, "dünyayı sarsmış" olurdu. Göründüğü kadarıyla, her türlü gericilik bundan böyle olanaksız hale gelirdi; sosyal hareket içinde her türlü anlaşmazlık, gerçekleşen olgunun gücüyle peşinen bertaraf edilirdi; nihayet Avrupa'da Rus Devrimi'ni izleyen kaynama, göründüğü kadarıyla, aynı kesin sonuca ulaşırdı.

2. *Bitmemiş* Devrim yolu. Bu durumda tarihin devam etmek için tek bir aracı olacaktı: Dünya çapında gericiliğe doğru geriye gidiş, dünya çapında felaket (savaş), var olan toplum biçiminin topyekûn yıkımı ve son tahlilde Devrim'in, gerçek kurtuluşlarını gerçekleştiren kitleler tarafından yeniden başlatılması.

İlke olarak, iki yol da olanaklıydı. Ancak mevcut etkenler bütünü, ikincisini ölçülemeyecek kadar daha olası kılıyordu.

Nitekim 1917 Devrimi'nin izlediği de *ikinci yol* oldu.

Önümüzdeki devrimin izleyeceği *birinci yol*dur.

Artık "felsefi" parantezimizi kapatıp olaylara geçelim.

İkinci Kısım

Ekim Devrimi Etrafında

Birinci Bölüm

Ekim Öncesinde Bolşeviklerin ve Anarşistlerin Tutumu

Ekim Devrimi arifesinde Bolşevik Parti'nin tutumu (az önce incelediğimiz anlamda) son derece tipikti.

Lenin'in ideolojisinin ve Bolşevik Parti'nin konumunun 1900'den sonra alabildiğine geliştiğini hatırlatmak yerinde olur. Rus emekçi kitlelerinin bir kez Devrim'e giriştiklerinde çok ileri gideceklerini ve –özellikle burjuvazinin bir sınıf olarak şöyle böyle var olduğu bir ülkede– bir burjuva çözümde durmayacaklarını fark eden Lenin ve Partisi, ön almak ve kitleleri yönetmek için onlara egemen olmak arzusuyla, son derece ileri bir devrimci program tespit etme noktasına vardılar. Artık net olarak *sosyalist* bir devrim öngörüyorlardı. İktidarın alınması ve devlet sorunu gibi temel noktalar elbette hariç, devrim konusunda neredeyse *liberter* bir anlayışa, hemen hemen *anarşist* zihniyette birtakım sloganlara vardılar.

Lenin'in yazılarını, özellikle 1914 sonrası yazılarını okuduğumda, Devlet ve İktidar fikri istisna olmak üzere, fikirleri anarşistlerinkiyle tam bir paralellik gösteriyordu. Bu değerlendirme, kavrayış ve söylem özdeşliği, bana, daha o zamandan, Devrim'in *gerçek* davası bakımından son derece tehlikeli görünüyordu. Zira –yanılmıyordum– Bolşeviklerin kaleminde, ağzında ve eyleminde, tüm bu

güzel fikirler gerçekten yaşamıyordu, gelecekleri yoktu. Göz alıcı, sürükleyici olan bu yazılar ve bu sözler, ciddi sonuçlar vermeksizin kalacaktı, zira daha sonraki *davranışlar* kuşkusuz teorilere denk düşmeyecekti. Oysa emindim ki, bir yandan kitleler, anarşizmin zayıflığı göz önünde tutulduğunda, Bolşevikleri körü körüne takip edecekler, diğer yandan Bolşevikler de kaçınılmaz olarak kitleleri kandıracak, onları zararlı bir yola saptıracaktı. Zira kaçınılmaz olarak devletçi yol ilan edilen ilkeleri çarpıtıp yozlaştıracaktı.

Gerçekten de olan buydu.

Kitlelerin aklını çelmek, güvenlerini ve sempatilerini kazanmak için Bolşevik Parti, ajitasyon ve propaganda aygıtının tüm gücünü kullanarak, o zamana kadar tam da anarşizmin ayırt edici özelliklerini ortaya koyan birtakım sloganlar attı:

Yaşasın Sosyal Devrim!

Kahrolsun Savaş! Yaşasın Acil Barış!

Özellikle de:

Toprak köylülere! Fabrikalar işçilere!

Emekçi kitleler, gerçek özlemlerini tam olarak ifade eden bu "slogan"lara hızla kapıldılar.

Oysa anarşistlerin kaleminde ve ağzında bu sloganlar samimi ve somuttu, zira onların ilkelerine ve özellikle bu ilkelere tamamıyla uygun olarak öngördükleri bir eyleme denk düşüyordu. Halbuki Bolşeviklerde aynı sloganlar liberterlerinkilerden tamamen farklı birtakım pratik çözümler anlamına geliyordu ve dile getirdiklerini öne sürdükleri fikirlere kesinlikle denk düşmüyordu. Bunlar gerçekten de birtakım "slogan"lardan ibaretti.

"Sosyal Devrim" anarşistler bakımından *gerçekten sosyal* bir davranış anlamına geliyordu: Her türlü politik ve devletçi örgütün veya faaliyetin, köhneleşmiş her türlü sosyal sistemin –hükümet ve otorite gibi– dışında meydana gelecek bir dönüşüm.

Oysa Bolşevikler Sosyal Devrimi tam olarak her şeye kadir bir devlet, tam yetkili bir hükümet, diktatoryal bir iktidar yardımıyla yapmayı öne sürüyorlardı.

Bir devrim devleti, hükümeti ve politikayı yıkmadıkça, anarşistler onu bir Sosyal Devrim olarak değil, yalnızca (elbette az çok sosyal unsurların rengini de taşıyan) politik bir devrim olarak görürler.

Oysa bir Sosyal Devrimden söz etmek için "komünistler"e iktidara gelmek, "kendi" hükümetlerini ve "kendi" devletlerini organize etmek yetiyordu.

Anarşistlerin anlayışında "Sosyal Devrim", *kapitalizmle aynı zamanda devletin de yıkılması* ve başka bir sosyal örgütlenme tarzına dayalı bir toplumun doğuşu anlamına geliyordu.

Bolşeviklere göre, "Sosyal Devrim", tam tersine, burjuva devletinin yıkılışından sonra *devletin yeniden doğuşu*, yani "sosyalizmi kuracak" güçlü yeni bir devletin yaratılması demekti.

Anarşistlere göre sosyalizmi devletle kurmak olanaksızdı.

Bolşevikler sosyalizmin kuruluşuna ancak devlet aracılığıyla ulaşılabileceğini ileri sürüyorlardı.

Görüldüğü gibi yorum farkı esastaydı.

(Ekim Devrimi sırasında Troçki'nin *İktidarın Örgütlenmesi* üzerine birtakım konferanslarını duyuran duvarlara yapıştırılmış büyük afişleri hatırlıyorum. "Tipik ve kaçınılmaz hata, diyordum yoldaşlara, zira söz konusu olan bir Sosyal Devrim, *Devrim*'in örgütlenmesiyle ilgilenmek gerek, *İktidar*ın örgütlenmesiyle değil.")

Acil Barış çağrısının yorumlanması da alabildiğine farklıydı.

Anarşistler, bununla yöneticilerden, politikacılardan ve generallerden bıkmış, bizzat silahlı kitlelerin *doğrudan eylem*ini kastediyordu. Anarşistlere göre bu kitleler cepheyi terk edip ülkeye dönmeli, böylece yüksek sesle tüm dünyaya kapitalistlerin çıkarları için sersemce dövüşmeyi reddettiklerini, bu iğrenç kırımdan tiksindiklerini haykırmalıydılar. Anarşistler tam da böylesine samimi, dürüst, sonucu belirleyici bir davranışın diğer ülkelerin askerleri üzerinde sarsıcı bir etki yaratacağı ve son tahlilde, savaşın sonunu, hatta belki de onun bir dünya devrimine dönüşümünü getirebileceği kanısındaydılar. Onlara göre gerekiyorsa, ülkenin muazzam büyüklüğünden yararlanarak düşman oraya sürüklenmeli, temel dayanaklarından kopartılmalı, parçalanmalı ve savaşacak durumdan çıkartılmalıydı.

Bolşevikler böylesi bir doğrudan eylemden korkuyorlardı. Politikacı ve devletçi olarak onlar, Alman general ve "tam yetkililer"le görüşmelerin ürünü olan diplomatik ve politik yolla bir barış düşünüyorlardı.

Toprak köylülere, fabrikalar işçilere! Anarşistler bununla mülkiyeti kimin olursa olsun toprağın onu (hiç kimseyi sömürmeksizin) işlemek isteyen herkesin, onların birliklerinin ve federasyonlarının emrine verilmesini ve yine aynı şekilde fabrikaların, atölyelerin, madenlerin, makinelerin, vb üretici işçi birliklerinin tümünün ve onların federasyonunun emrinde olmasını kastediyorlardı. Bu

faaliyetin tarzı ve ayrıntıları, özgür mutabakata dayalı olarak *bizzat* bu birlikler ve federasyonlar tarafından düzenlenecekti.

Oysa Bolşevikler aynı sloganla tüm bu unsurların *devletleştirilmesini* kastediyorlardı. Onlara göre toprak, fabrikalar, atölyeler, madenler, makineler, ulaşım araçları vb *devletin mülkiyetinde* olacak ve devlet bunları emekçilere kullanım hakkıyla verecekti.

Bir kez daha yorum farkı esastaydı.

Bizzat kitlelere gelince, onlar bu sloganları içgüdüsel olarak daha çok liberter anlamda anlıyorlardı. Ne var ki, daha önce de söylediğimiz gibi, anarşistlerin sözü göreceli olarak öylesine zayıftı ki, geniş kitleler bu sesi duyamıyordu. Kitlelere sanki bu güzel ve haklı sloganları ortaya atıp savunma cesaretini *yalnızca Bolşevikler* gösteriyor gibi geliyordu. Üstelik Bolşevik Parti, her gün ve her sokağın köşesinde, işçilerin ve köylülerin çıkarları doğrultusunda mücadele eden *tek parti, iktidara geldiğinde* Sosyal Devrimi yapmayı bilecek tek parti olduğunu ilan ediyordu. "*İşçiler ve Köylüler! Bolşevik Parti sizi savunan tek partidir. Başka hiçbir parti sizi zafere götüremez. İşçiler ve Köylüler! Bolşevik Parti sizin partinizdir. Gerçekten sizin olan tek partidir. Onun iktidara gelmesine yardımcı olun, muzaffer olacaksınız.* "Bolşevik propagandanın bu nakaratı sonunda gerçek bir sabit fikir haline geldi. Küçük anarşist gruplara göre oldukça güçlü bir politik parti olan sol Sosyalist-Devrimciler Partisi bile Bolşeviklerle boy ölçüşemedi. Oysa o zamanlar öylesine güçlüydüler ki Bolşevikler onları hesaba katmak ve bir süre için hükümette birtakım koltukları onlara sunmak zorunda kaldılar.

BOLŞEVİKLER, ANARŞİSTLER VE SOVYETLER. - Nihayet Ekim Devrimi arifesinde, *işçi Sovyetleri sorunu konusunda* Bolşeviklerin konumu ile anarşistlerinkini karşılaştırmak ilginç olacaktır.

Bolşevik Parti, Devrim'i (elbette tümü partinin dolaysız ve fiilî yönetimi altında) bir yandan "tüm iktidarı" kendilerine isteyecek bu Sovyetlerin ayaklanmasıyla, diğer yandan da Sovyetlerin eylemini destekleyecek bir silahlı ayaklanmayla gerçekleştireceği hesabını yapıyordu. İşçi kitlelerinin görevi bu eylemi var güçleriyle desteklemekti. Bakış tarzıyla ve "taktiği"yle tam uyum içinde olarak Bolşevik Parti Devrim'in genel sloganını attı: "Tüm İktidar Sovyetlere!

Anarşistlere gelince, bu slogan onlar açısından kuşkuluydu ve nedeni de şuydu: Anarşistler bu formülün partinin gerçek niyetle-

rine kesinlikle denk düşmediğini gayet iyi biliyorlardı. Son tahlilde partinin *alabildiğine merkeziyetçi politik iktidarı kendisi için* (yani kendi merkez komitesi ve son tahlilde, bilindiği gibi Troçki'nin yardımıyla iktidarın alınmasının tüm hazırlıklarını yapmış olan, onun şefi Lenin için) *istediğini* biliyorlardı.

"Tüm İktidar Sovyetlere!" dolayısıyla özünde, anarşistlere göre, boş bir formülden ibaretti ve gelecekte her türlü içeriği kapsayabilirdi. Dahası bu yanlış, ikiyüzlü, yanıltıcı bir formüldü, "Zira diyordu anarşistler, 'iktidar' gerçekten *Sovyetlere* ait olmalıysa, *partinin* olamaz; Bolşeviklerin öngördüğü gibi, *partiye* ait olmalıysa *Sovyetlere* ait olamaz." Bu nedenledir ki anarşistler, her ne kadar Sovyetlerin yeni toplumun kuruluşunda birtakım işlevleri yerine getirebileceğini kabul ediyorlarsa da, formülü çekince koymaksızın kabul etmiyorlardı. Onlara göre *iktidar* kelimesi bu formülü muğlak, kuşkulu, mantıksız ve demagojik hale getiriyordu. Bizzat niteliği itibariyle politik iktidarın ancak merkezde son derece sınırlı bir grup insan tarafından gerçekten uygulanabileceğini biliyorlardı. Dolayısıyla bu iktidar –*gerçek olanı*– Sovyetlere ait olamazdı. Gerçekte partinin ellerinde olacaktı. O zaman "Tüm İktidar Sovyetlere!" formülünün anlamı neydi?

Anarko-sendikalistlerin bu konudaki kuşkularını ve düşüncelerini nasıl dile getirdiklerine bakalım (Rusçadan çeviri, Petrograd anarko-sendikalist haftalık organı *Golos Truda*, sayı 11, 20 Ekim 1917'den aktarıyoruz, başyazı: "Bu son mu?"):

> *Tüm İktidar Sovyetlere* formülünün olası gerçekleşmesi –veya daha doğrusu politik iktidarın olası alınması– *son mu olacak*? Hepsi bu mu? Bu eylem, Devrim'in yıkıcı işini bitirecek mi? Büyük Sosyal inşa, devrim içindeki halkın yaratıcı atılımı için zemini kesin olarak temizleyecek mi? "Sovyetler"in zaferi –gerçekleşen bir olgu haline gelirse– ve bir kez daha onu izleyecek "iktidarın örgütlenişi", *Emeğin, emekçilerin örgütlü güçlerinin* zaferi, hakiki sosyalist kuruluşun başlangıcı anlamına mı gelecek? Bu zafer ve bu yeni "iktidar", Devrimi içine düştüğü çıkmazdan çıkarmayı başaracak mı? Devrime, kitlelere, herkese *yaratıcı* yepyeni ufuklar açabilecek mi? Devrime yapıcı emeğin *gerçek yolunu*, çağın yakıcı tüm sorunlarına etkili çözümü belirleyebilecek mi?
> Her şey, galip gelenlerin "iktidar" kelimesini ve "iktidarın örgütlenmesi" kavramını nasıl yorumlayacaklarına bağlı olacaktır. Her şey, zaferin ertesinde o "iktidar" denen şeyi elinde tutacak olan unsurların izleyen süreçte zaferi nasıl kullanacaklarına bağlı olacaktır.

"İktidar" ile tüm yaratıcı emeğin ve tüm örgütleyici faaliyetin, tüm ülke çapında, silahlı kitlelerce desteklenen *işçilerin ve köylülerin örgütlerinin* ellerine geçeceği kast ediliyorsa;
"İktidar" ile böylece devrimi yeni barış, ekonomik eşitlik ve gerçek özgürlük ufuklarına götürecek yeni bir ekonomik ve sosyal kuruluşu başlatacak bu organların bu faaliyeti yürütme, bu amaçla doğal ve özgür biçimde federasyonlar kurma tam hakkı kast ediliyorsa;
"İktidar Sovyetlere "sloganı, bir *politik iktidar* odaklarının, devletin genel bir politika ve otorite merkezine bağlı odaklarının kurulması anlamına gelmiyorsa;
Nihayet iktidara ve egemenliğe özlem duyan *politik parti* zaferden sonra ortadan kalkıyor ve yerini fiilen emekçilerin özgür öz-örgütlenmesine bırakıyorsa;
"Sovyetler İktidarı", gerçekte, yeni bir politik partinin devletçi bir iktidarı haline gelmiyorsa;
O zaman ve yalnızca o zaman yeni kriz sonuncusu haline ve yeni bir çağın başlangıcı anlamına gelebilir.
Ancak "iktidar" ile *partinin politika ve otorite odaklarının,* (partinin ve devletin merkezi iktidarı) *ana politik ve otoriter merkezinin* yönettiği odakların faaliyeti kast ediliyorsa; "İktidarın Sovyetler tarafından alınması", gerçekte, iktidarın amacının *bu iktidar yardımıyla* yukarıdan ve "merkez"den ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamının tümünü yeniden kurmak ve böylece o anın ve dönemin karmaşık sorunlarını çözmek olduğu *yeni bir politik parti tarafından* iktidarın gaspı anlamına geliyorsa, o zaman Devrimin bu yeni evresi, *bu evre de onun nihai evresi olmayacaktır.* Bir saniye bile kuşku duymuyoruz ki bu "yeni iktidar" ne gerçek sosyalist kuruluşu başlatabilecek, ne de halkın temel ve ivedi ihtiyaçlarını ve çıkarlarını karşılayabilecektir. Kuşku duymuyoruz ki kitleler yeni ilahlarından hızla düş kırıklığına uğrayacak ve son tanrılarını terk ederek başka çözümlere yönelmek zorunda kalacaklardır. Bu durumda, az çok uzun bir aradan sonra mücadele kaçınılmaz olarak yeniden başlayacaktır. Bu Rus Devrimi'nin *üçüncü ve son evresi* olacaktır: Bu evre fiilen onu bir *Büyük Devrim* haline getirecektir.
Bu, bir yanda kitlelerin yaratıcı atılımının açığa çıkardığı zinde kuvvetler ile diğer yanda kendini var gücüyle savunan merkeziyetçi anlayıştaki Sosyal-Demokrat iktidar arasında bir mücadele olacaktır. Bir diğer deyişle, bir yanda doğrudan doğruya ve kendiliklerinden hareket eden, gerçekten yeni bir insani yaşamı tam bir bağımsızlık içinde kurmak üzere toprağa ve tüm üretim, ulaşım, dağıtım araçlarına el koyan işçi ve köylü organları ile diğer yanda politik Marksist otorite arasındaki mücadele; otoriter ile liberter sistemler arasındaki mücadele; uzun zamandır Marksist ilkenin mi, liberter ilkenin mi önde gelmesi gerektiğini tartışan iki ilke arasındaki mücadele.

Yalnızca anarşist ilkenin, kitlelerin özgür ve doğal öz-örgütlenmesi ilkesinin *tam, kesin zaferi* Büyük Devrim'in gerçek zaferi anlamına gelecektir. Sosyal Devrim'in politik usulle yapılabileceğine inanmıyoruz. Yeni sosyal kuruluşun, çağımızın böylesine geniş, çeşitli ve karmaşık sorunlarının çözümünün politik bir edimle, iktidarın alınmasıyla, yukarıdan, merkezden gerçekleştirilebileceğine inanmıyoruz...
Yaşayan görecektir!

İkinci Bölüm

Ekim Devrimi Karşısında Anarşistlerin Konumu

Aynı gün "Anarko-Sendikalist Propaganda Grubu", *Golos Truda*'da olaylara karşı net konumunu ortaya koyan aşağıdaki bildiriyi yayımladı:

1. "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganına, kanımıza göre, "olaylar tarafından hareketi yönetmek durumuna getirilmiş" Bolşevik Sosyal-Demokrat partinin verdiğinden tamamen farklı bir anlam yüklediğimizden; bir *politik edimle*, yani iktidarın alınmasıyla başlayan bir devrimin geniş perspektiflerine inanmadığımızdan; politik amaçlar için ve bir politik partinin nüfuzu altında başlamış her türlü kitle eylemini olumsuz olarak değerlendirdiğimizden; nihayet gerçek bir Sosyal Devrim'in başlangıcını olduğu gibi daha sonraki gelişimini de bambaşka bir tarzda düşündüğümüzden, mevcut hareketi *olumsuz olarak* değerlendiriyoruz.
2. Bununla birlikte, kitlelerin eylemi başlarsa, o zaman anarşistler olarak en büyük enerjimizle buna katılacağız. Devrimci kitleler bizim yolumuzu izlemese, çağrılarımıza cevap vermese bile, hareketin başarısızlığa uğrayacağını öngörsek bile devrimci kitlelerin dışında duramayız. Bir kitle hareketinin gerek ilerleyişini, gerekse sonucunu öngörmenin olanaksız olduğunu hiçbir zaman unutmuyoruz. Dolayısıyla, *kendi* anlamımızı, *kendi* fikrimizi, *kendi* hakikatimizi iletmeye çalışarak böylesi bir harekete her zaman katılmayı ödevimiz görüyoruz.

Üçüncü Bölüm

Anlaşmazlığın Diğer Birkaç Noktası

Anarşistleri Bolşeviklerden ayıran büyük ilkesel görüş ayrılıklarından başka, onlar arasında ayrıntı düzeyinde birtakım farklılıklar da vardı. Bunlardan en önemli ikisini analım:

ANARŞİSTLER ve "ÜRETİMDE İŞÇİ DENETİMİ". - İlki işçi sorunuyla ilgiliydi.

Bolşevikler, sözde *üretimde işçi denetimi* ile, yani işçilerin özel işletmelerin sevk ve idaresine müdahale etmesiyle işe başlamaya hazırlanıyorlardı.

Anarşistler, bu "denetim" boş bir söz olarak kalmayacaksa, işçi örgütleri *fiilî bir denetim* yapabilecek güçteyseler, o zaman onlar tüm üretimi bizzat gerçekleştirebilecek güce de sahiptirler diyerek buna karşı çıkıyorlardı. Bu durumda, hemen, ama adım adım, özel sanayi, yerine kolektif sanayi konarak tasfiye edilebilir. Dolayısıyla anarşistler "üretimde denetim" biçimindeki muğlak, kuşkulu sloganı reddediyorlardı. *Özel sanayinin kolektif üretim organları tarafından -adım adım, ama ivedi olarak- mülksüzleştirilmesini* vaaz ediyorlardı. Bu çerçevede şunun altını çizelim ki, -bunun üzerinde duruyorum, zira cahil veya kötü niyetli insanlar arasında bu hatalı iddia oldukça yaygındır- Rus Devrimi sırasında anarşistlerin "en küçük bir olumlu fikir ortaya koymaksızın" sadece "yıkma"yı veya "eleştirme"yi bildikleri iddiası kesinlikle yanlıştır, bir kez daha söylüyorum, yanlıştır. Anarşistlerin "kendilerine özgü anlayışlarını

uygulama konusunda yeterince açık fikirlere hiçbir zaman sahip olmadıkları, dolayısıyla bunları ifade etmedikleri iddiası yanlıştır. O dönemdeki liberter basına (*Golos Truda, Anarhiya, Nabat*, vb) göz atıldığında, bu yazında işçi organlarının rolü ve işlevleriyle olduğu gibi, bunlara, köylüler ile ilişki içinde, yıkılmış kapitalist ve devletçi mekanizmanın yerine yenisini koymalarına olanak verecek eylem tarzı ile ilgili net ve pratik açıklamaların da *bol miktarda olduğu* görülecektir.

Rus Devrimi'nde anarşistlerde eksik olan, açık ve kesin *fikirler* değil, daha önce belirttiğimiz gibi, ta başından itibaren bu fikirleri hayata geçirebilecek *kurumlar*dır. Kendi niyetlerini gerçekleştirmek için böylesi kurumların oluşmasına ve işlemesine karşı çıkanlar da Bolşevikler olmuştur.

Açık ve kesin fikirler ileri sürülmüştü; kitleler, içgüdüsel olarak bunları kavramaya ve devrimcilerin, aydınların ve uzmanların yardımıyla bunları uygulamaya hazırdılar. Gerekli kurumlar kabataslak ortaya çıkmıştı ve aynı unsurların yardımıyla hızlı bir biçimde gerçek hedefe yönlendirilebilirlerdi. Bolşevikler hem bu fikirlerin yayılmasına, hem bu aydınların yardımına, hem de bu kurumların faaliyetine bilinçli bir biçimde engel oldular. Zira eylemi tek başlarına kendileri için ve Politik İktidar biçiminde istiyorlardı.

Kesin ve tartışmasız bu olgular bütünü, Rus Devrimi sürecini ve anlamını anlamaya çalışan herkes bakımından esastır. Okur ileride nokta nokta benim beyanlarımı doğrulayan –binlerce– örnek bulacaktır.

BOLŞEVİKLER, ANARŞİSTLER VE KURUCU MECLİS. - İkinci ihtilaflı konu Kurucu Meclis konusu oldu.

Devrim'i devam ettirmek ve onu bir Sosyal Devrim'e dönüştürmek için anarşistler bu Meclisi toplamakta hiçbir yarar görmüyorlardı; esas itibarıyla politik ve burjuva, can sıkıcı ve kısır bir kurum, diyorlardı; bizzat niteliği itibariyle, "sosyal mücadelelerin üzerinde" yer alacak ve yalnızca tehlikeli birtakım uzlaşmalara varma, Devrim'i durdurma ve hatta mümkünse, onu boğma amacını dayatacak bir kurum.

Dolayısıyla anarşistler emekçi kitlelere "Kurucu Meclis"in yararsızlığını, ondan vazgeçme, *gerçekten bir Sosyal Devrim'e başlamak isteniyorsa*, onun yerine ivedi olarak birtakım ekonomik ve sosyal organizmaları koyma gerekliliğini kavratmaya çalışıyorlardı.

Bolşevikler, gerçek politikacılar olarak, Kurucu Meclis'ten açıkça vazgeçmekte tereddüt gösteriyorlardı. (Toplanması, gördüğümüz gibi, iktidarın alınmasından önce Bolşeviklerin programında gayet güzel yerini almıştı.) Bu tereddüdün birçok nedeni vardı: Bir yandan Bolşevikler iktidarın efendileri olarak kaldıktan sonra, Devrim'in bulunduğu noktada "duraklaması"nda hiçbir sakınca görmüyorlardı. Bu mantık doğrultusunda, Kurucu Meclis, çoğunluğu Bolşevik yanlısı olursa veya vekiller Bolşeviklerin doğrultusunu ve edimlerini onaylarlarsa, kendi çıkarlarına hizmet edebilirdi. Öte yandan kitleler Kurucu Meclis'e hâlâ güçlü bir biçimde bağlıydılar ve ta başından itibaren onlara karşı çıkmak pek ihtiyatlı bir davranış olmazdı. Nihayet Bolşevikler kendilerini düşmanlarının eline bir koz verme riskini taşıyacak kadar güçlü hissetmiyorlardı; zira düşmanları iktidarı almadan önce Bolşevik Parti'nin resmi vaatlerini hatırlatarak ihanet çığlıkları atabilir ve kitleleri karıştırabilirlerdi. Oysa kitleler güçlü bir biçimde gemlenip boyun eğdirilmedikçe, zihinleri uyanık ve huyları alabildiğine değişkendi: Kerenski hükümeti örneği daha çok tazeydi. Sonuç itibariyle parti şu çözümde kaldı: Seçimleri yakından izleyerek ve sonucun Bolşevik hükümet bakımından elverişli olması için azamî çabayı harcayarak Kurucu Meclis'in toplanması işini yürütmek. Kurucu Meclis Bolşevik yanlısı veya en azından uysal ve gerçek bir öneme sahip olmazsa, onun içinde manevralar yaparak onu hükümet amaçları doğrultusunda kullanmak; her şeye rağmen, Kurucu Meclis Bolşevizmden yana olmazsa, kitleler içindeki tepkileri yakından gözetmek ve ilk fırsatta Kurucu Meclis'i dağıtmak. Elbette oyun bir miktar riskliydi. Ancak geniş ve derin popülaritesine ve Bolşevizme karşı çıkması durumunda kuşkusuz kendi saygınlığına zarar verecek olan Kurucu Meclis'in elinde iktidar olmamasına güvenerek, bu risk kabul edildi. İzleyen olaylar Bolşevik Parti'nin yanılmadığını gösterdi.

Özünde Bolşeviklerin iktidara gelir gelmez Kurucu Meclis'i toplama vaadi, onlar bakımından, demagojik bir formülden öte bir şey değildi. Oyunlarında her sefer kazanacak bir iskambil kartıydı. Kurucu Meclis onların iktidarını onaylarsa, konumları ülkede ve yurtdışında hızla ve benzersiz bir biçimde pekişecekti. Tersi durumda, mümkün olan ilk fırsatta Kurucu Meclis'ten kurtulacak kadar kendilerini güçlü hissediyorlardı.

Dördüncü Bölüm
Birkaç Değerlendirme

Elbette *halk kitleleri* bu değişik yorumların tüm inceliklerine nüfuz edemezdi. Kimi zaman bizim fikirlerimizle temasa gelseler bile söz konusu olan farklılıkların gerçek önemini kavramaları olanaklı değildi. Rus emekçileri, politika konularında pek az deneyimliydi. Bolşevik yorumdaki ne Makyavelizmin ne de tehlikenin farkına varabilirlerdi.

Kitleler Bolşevik Parti'ye iktidara sağlamca yerleşme izni verdikleri takdirde gerçek Devrim bakımından eli kulağındaki tehlike konusunda, sözle ve yazıyla, elimden geldiğince, emekçileri uyarmak için harcadığım umutsuz çabaları hatırlıyorum.

Ne denli ısrar etsem de kitleler tehlikeyi kavrayamıyordu. Kaç kez bana şu itirazda bulundular: "Yoldaş, seni gayet iyi anlıyoruz. Zaten biz de *aşırı* güven duymuyoruz. Bir miktar savunmamıza dikkat etmemiz, körü körüne inanmamamız ve özünde ihtiyatlı bir kuşku duymamız gerektiği konusunda mutabıkız. Ancak şimdiye kadar Bolşevikler bize hiçbir zaman ihanet etmediler; açıkça bizimle birlikte yürüdüler; onlar bizim dostlarımız; bize destek oluyorlar ve iktidara geldikleri takdirde özlemlerimizi kolayca muzaffer kılacaklarını beyan ediyorlar. Bu bize doğru görünüyor. O halde hangi nedenlerle onları reddedelim? İktidarı fethetmelerine yardımcı olalım, sonrasına bakarız."

Sosyal Devrim'in amaçlarının bir politik iktidar aracılığıyla hiçbir zaman gerçekleştirilemeyeceğini anlatmaya boşuna çabaladım; örgütlenip silahlandıktan sonra Bolşevik iktidarın, kaçınılmaz

olarak diğerleri gibi güçsüz olduğu açığa çıksa da, emekçiler için diğerlerinkinden alabildiğine daha tehlikeli ve alaşağı edilmesi daha güç olacağını boşuna tekrarladım. Şaşmaz bir biçimde bana şöyle diyorlardı: "Yoldaş, çarlığı biz, kitleler, devirdik. Burjuva hükümetini yıkan biziz. Kerenski'yi alaşağı etmeye hazır olan da biziz. Öyleyse, sen haklıysan, Bolşevikler bize ihanet etme, sözlerini tutmama gibi bir halt ederlerse, diğerleri gibi onları da alaşağı ederiz. O zaman kesin olarak ve yalnızca dostlarımız olan anarşistlerle birlikte yürürüz."

Şu veya bu nedenlerle Bolşevik devletin devrilmesinin çok daha zorlu olacağını boyuna vurguladım; bana inanmak istenmiyordu, inanılamıyordu.

Buna kesinlikle şaşırmamak gerek, zira politik yöntemlere alışkın ve hatta Fransa gibi bunlardan az çok bıkkınlık gelmiş ülkelerde bile, emekçi kitleler ve hatta aydınlar, Devrim'i arzulamakla birlikte, aşırı sol bile olsa bir politik partinin iktidara yerleşmesinin ve taşıdığı etiket ne olursa olsun, bir devletin kurulmasının Devrim'in ölümüne götüreceğini kavramayı başaramıyorlar. En küçük bir politik deneyim yaşamamış Rusya gibi bir ülkede farklı bir şey olabilir miydi?

Ekim 1917 zaferinden sonra Petrograd'dan Kronştadt'daki savaş gemilerine dönerken devrimci bahriyeliler, kısa süre sonra iktidardaki "Halk Komiserleri Konseyi"nin bizzat varlığından kaynaklanabilecek tehlike üzerine bir tartışma başlattılar. Aralarından hiçbiri elbette bu politik "sanhedrin"in* bir gün Ekim Devrimi ilkelerine ihanet edebileceğini dile getirmiyordu. Ancak, Devrim'in kolayca zafere ulaşmasından oldukça etkilenmiş olan bahriyelilerin tümü, silahlarını havada sallayarak şöyle diyorlardı: "O durumda, toplar Kışlık Saray'a ulaşabildiyse, Smolnıy'a da gayet güzel ulaşır." (Eski "Smolnıy" Enstitüsü, zaferden hemen sonra Petrograd'daki Bolşevik hükümetin ilk merkezi oldu.)

Bildiğimiz gibi, siyasal, devletçi, hükümetçi fikir 1917 Rusya'sında henüz saygınlığını kaybetmemişti. Şu anda da hiçbir ülkede henüz saygınlığını kaybetmemiştir. Propagandayla da aydınlatılmış *kitlelerin* sonuçta bu fikrin yanlışlığını, boşluğunu, tehlikeliliğini net bir biçimde kavramaları için kuşkusuz zaman ve başka tarihsel deneyimler gerekecektir.

---

* *Sanhedrin* yasama, yargı, din ve tören gibi işlevleri yerine getiren bilgelerden oluşan Yahudi konseyi. (ç.n.)

Ünlü 25 Ekim günü akşamında, Petrograd'da bir sokaktaydım. Sokak karanlık ve sakindi. Uzaktan aralıklı birkaç tüfek patlaması duyuluyordu. Aniden zırhlı bir araç tam gaz yanımdan geçti. Otomobilin içinden uzanan bir el her yöne uçuşan bir kâğıt paketi fırlattı. Eğilip birini aldım. Bu, yeni hükümetin "işçilere ve köylülere" bir çağrısıydı; Kerenski hükümetinin düştüğünü açıklıyor ve başında Lenin'in olduğu yeni "halk komiserleri" hükümetinin listesini veriyordu.

Karmaşık bir hüzün, öfke, tiksinti, ama aynı zamanda bir tür alaycı tatmin duygusu sardı beni. "Bu aptallar (aptal değillerse, basitçe sahtekâr demagoglar diye düşünüyordum) böylece Sosyal Devrim yaptıklarını sanmalılar! O halde görürler... Kitleler de iyi bir ders alacak!"

O anda dört yıl sonra, 1921'de Şubat'ın kutlu günlerinde, yani tam olarak 25-28 Şubat'ta, Petrograd işçilerinin yeni "komünist" hükümete karşı başkaldıracaklarını kim öngörebilirdi?

Anarşistler arasında bir miktar itibar edilen bir görüş vardır. Verili koşullarda, Rus anarşistleri, partilerin "politika"sını, demagojiyi, iktidarı vb yadsımayı *geçici olarak* reddederek, "Bolşevikler gibi" hareket etmeliydi, yani bir tür politik parti kurup iktidarı *geçici olarak* almaya çalışmalıydılar, deniyor. Bu durumda, diye ekleniyor, kitleleri "peşleri sıra sürükleyebilir", Bolşeviklere üstün gelebilir ve "daha sonra anarşiyi örgütlemek üzere" iktidarı alabilirlerdi.

Bu akıl yürütmeyi temelden ve tehlikeli biçimde yanlış buluyorum.

Anarşistler, bu durumda, (son derece kuşkulu olmakla birlikte) zafer kazanmış olsalardı bile, bu, anarşizmin temel ilkesinin "geçici" yadsınması pahasına olacağından, hiçbir zaman bu ilkenin zaferine ulaşamazdı. Olayların gücüyle ve mantığıyla sürüklenen iktidardaki anarşistler –ne anlamsızlık!– ancak *Bolşevizmin bir çeşidini* gerçekleştirebilirdi.

(İspanya'daki son olayların ve birtakım hükümet görevlerini kabul edip böylece "politika"nın boşluğuna atılan ve gerçek anarşist eylemi sıfırlayan kimi İspanyol anarşistlerinin tutumunun bakış açımı büyük ölçüde doğruladığını düşünüyorum.)

Böylesi bir yöntem, peşinde koşulan sonucu getirebilseydi, iktidarı iktidarla yenmek mümkün olsaydı, anarşizmin varoluş nedeni hiçbir biçimde olmazdı. "İlke olarak", herkes "anarşist"tir.

Komünistler, sosyalistler, vb *gerçekte* anarşist değillerse, bu tam da liberter düzene politika ve iktidar evresinden geçerek ulaşılabileceğine inandıklarındandır. (Samimi insanlardan söz ediyorum.) Dolayısıyla iktidarı, iktidar ve "sürüklenen kitleler" aracılığıyla ortadan kaldırmak isteniyorsa, komünist, sosyalist, ne isterse o olunabilir, ama anarşist olunamaz. Tam da iktidarı, otoriteyi ve devleti, iktidar, otorite ve devlet (ve sürüklenen kitleler) yardımıyla ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı savunulduğundan anarşist olunur. "Geçici" ve çok iyi niyetlerle de olsa, bu yollara başvurulduğunda anarşistlik bırakılır, anarşizm reddedilir ve Bolşevik ilkeye bağlanılır.

Kitleleri iktidarın arkasında sürüklemeye çalışma fikri, tam da insanların bu yolla hiçbir zaman gerçek kurtuluşlarına ulaşabileceğine inanmayan anarşizme tamamen terstir.

Bu konuda, 1919'da (veya 1920'de) Moskova'da sol Sosyalist-Devrimci partinin önderlerinden pek tanınmış Mariya Spiridonova yoldaşla bir konuşmamızı anımsıyorum.

(Mariya Spiridonova, hayatını tehlikeye atarak geçmişte, çarın en azgın satraplarından birini infaz etmişti. Ağır işkencelere uğradı, ölümün kıyısından döndü ve uzun süre hapishanede yattı. Şubat 1917 Devrimi'yle özgürlüğüne kavuşan Mariya Spiridonova sol Sosyalist-Devrimci partiye katıldı ve temel direklerinden biri haline geldi. En samimi, kendini adamış, sözü dinlenen, saygı duyulan devrimcilerden biriydi.)

Tartışmamız sırasında bana sol Sosyalist-Devrimcilerin iktidarı, asgariye indirgenmiş, dolayısıyla son derece zayıf, son derece insani ve özellikle de son derece geçici bir iktidar olarak, çok kısıtlı bir biçimde tasavvur ettiklerini söyledi: "Mümkün olan en hızlı biçimde onu zayıflatmaya, un ufak etmeye ve sönümlenmeye bırakmaya olanak veren tam *gerektiği* kadar." Hata yapmayın, dedim ona: İktidar hiçbir zaman yuvarlandıkça dağılan bir 'kum topu' değil, her zaman yuvarlandıkça hacim olarak hep artan bir 'kartopu'dur. İktidara gelince siz de diğerleri gibi yaparsınız."

Anarşistler de öyle yapar, diye eklemeliydim.

Aynı bağlamda, bir başka çarpıcı örnek daha hatırlıyorum.

1919'da Ukrayna'da faaliyet gösteriyordum. O zamanlar, halk kitleleri daha o zamanlar Bolşevizm tarafından kaçınılmaz olarak hayal kırıklığına uğratılmıştı. Ukrayna'daki anarşist propaganda

(Bolşevikler henüz onu tamamen ortadan kaldırmamıştı) güçlü bir başarı kazanmaya başladı.

Bir akşam, alayları tarafından yetkilendirilen birtakım kızıl askerler, bizim Harkov Grubu'nun merkezine geldiler ve bize şunu bildirdiler: "Bolşevizmden düş kırıklığına uğrayan ve anarşistlere sempati duyan garnizondaki birçok birlik harekete geçmeye hazır. Bu gecelerden birinde, hiçbir sorun yaşamaksızın, Ukrayna Bolşevik hükümeti üyeleri tutuklanıp kesinlikle daha iyi olacak bir anarşist hükümet ilan edilebilir. Buna kimse karşı çıkmaz, Bolşevik iktidardan herkes bunaldı. Dolayısıyla anarşist partiden, dediler, bizimle anlaşmasını, eylemi hazırlamak üzere onun adına hareket etmemize, mevcut hükümeti tutuklamamıza ve bizim yardımımızla onun yerine iktidarı almasına izin vermesini istiyoruz. Tümüyle anarşist partinin emrine giriyoruz."

Yanlış anlama aşikârdı. Yalnızca "anarşist parti" terimi bile bunu gösteriyordu. Yiğit askerlerin anarşizm konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Anarşizmden söz edildiği şu veya bu biçimde duymuş veya birkaç mitinge katılmışlardı.

Ama somut bir durumla karşı karşıyaydık. Olası iki çözüm önümüzde duruyordu: Ya bu yanlış anlamadan yararlanacak, Ukrayna'da Bolşevik hükümeti tutuklatıp "iktidar alınacak"tı; ya da askerlere hataları anlatılacak, anarşizmin özü kavratılacak ve macera reddedilecekti.

Elbette bu ikinci çözüm üzerinde durduk. İki saat boyunca askerlere bizim bakış açımızı anlattım: "Geniş kitleler, Bolşevik iktidarı açık bir biçimde terk ederek ve yeni yaşamlarını başka temeller üzerinde örgütlemek için onun yerine bir başka iktidar koymamak gerektiğinin bilincine vararak ayaklanırlarsa, bu iyi, gerçek Devrim olur, dedim onlara ve tüm anarşistler kitlelerle birlikte yürür. Ancak biz, bir grup insan, yerine geçmek üzere Bolşevik hükümeti tutuklarsak, özünde bir şey değişmez. İzleyen süreçte, aynı sistemin sürüklemesiyle biz de Bolşeviklerden daha iyisini yapamayız."

Askerler sonunda benim açıklamalarımı *kavradılar* ve bundan böyle hakiki Devrim ve anarşist fikir için mücadele etmeye ant içerek gittiler.

Ancak anlaşılmaz olan, o sırada "iktidarı almamış" olmakla beni eleştiren birtakım "anarşistler"in günümüzde de bulunmasıdır.

Onlara göre, ilerlememiz, Bolşevik hükümeti tutuklatmamız ve onların yerine yerleşmemiz gerekirdi. Orada iktidarın yardımıyla... fikirlerimizi gerçekleştirmenin gayet güzel bir fırsatını kaçırdığımızı iddia ediyorlar; bu fikirlerimize aykırı olurdu.

Devrim'in orta yerinde beni dinleyenlere birçok kez söyledim: "Şunu hiçbir zaman unutmayın ki sizin *için*, sizin *üzerinizde*, sizin *yerinize*, hiç kimse hiçbir şey yapamaz. "En iyi" hükümet, olsa olsa iflas edebilir. Bir gün, siyaset ve otorite fikrinin iğvasına kapılan bendenizin, Volin'in, "komiser" ya da "bakan" veya benzerî herhangi bir hükümet görevini kabul ettiğimi öğrenirseniz, iki hafta sonra yoldaşlar, hakikate, hakiki davaya ve hakiki Devrime ihanet ettiğimi bilerek, gönül ve vicdan rahatlığıyla beni kurşuna dizebilirsiniz!"

Üçüncü Kısım

Ekim'den Sonra

Birinci Bölüm

Bolşevikler İktidarda
Bolşevikler ile
Anarşistler Arasındaki Anlaşmazlıklar

EL YORDAMIYLA İLK İLERLEMELER. - İLK UZLAŞMALAR. - İLK SAHTEKÂRLIKLAR. - BUNLARIN KAÇINILMAZ SONUÇLARI. - Sosyal Devrim konusundaki iki anlayış, devletçi-merkeziyetçi anlayış ile liberter-federalist anlayış arasındaki mücadele 1917'de Rusya'da eşit bir mücadele değildi.

Devletçi anlayış üstün geldi. Bolşevik hükümet boş tahta yerleşti. Lenin onun tartışmasız reisi oldu. Savaşa son verme, Devrim'in tüm sorunlarına karşı koyma ve onu hakiki Sosyal Devrim yoluna götürme görevi ona ve partisine düştü.

Politik fikir üstün geldi. Kendisini kanıtlaması gereken o oldu. Şimdi de bunları nasıl yaptığını göreceğiz.

Yeni –Bolşevik– hükümet, gerçekte bir aydınlar, Marksist doktrinciler hükümetiydi. İktidara yerleşip, orada emekçileri temsil ettiklerini ve onları sosyalizme doğru götürecek hakiki yolu sadece kendilerinin bildiğini ileri süren Bolşevikler, hükümet etmekten, her şeyden önce, emekçi kitlelerin onaylayıp uygulamak durumunda oldukları birtakım kararnameler ve yasalar çıkarmayı anlıyorlardı.

Başlangıçta hükümet ve onun reisi Lenin, emekçi halkın iradesinin sadık uygulayıcıları oldukları, her halükârda kararlarını, davranışlarını ve faaliyetlerini bu halk karşısında haklı çıkarmaya çalıştıkları görüntüsünü verdiler. Nitekim örneğin, aldıkları ilk önlemler, acil barışa doğru ilk adım (28 Ekim 1917 kararnamesi) ve toprağı köylülere veren kararname (26 Ekim), hükümeti onaylayan Sovyetler Kongresi tarafından kabul edildi. Nitekim Lenin bu yasaların hem halk, hem de devrimci çevreler tarafından hoşnutlukla karşılanacağını önceden biliyordu. Özünde bunlar mevcut durumun onaylanmasından ibaretti.

Aynı biçimde Lenin (Ocak 1918'de) Kurucu Meclis'in FESHİNİ de Sovyetler Yürütme Konseyi önünde haklı çıkarmayı gerekli gördü.

Devrimin ilklerden biri olan bu icraat birkaç ayrıntılı bilgiyi hak ediyor.

KURUCU MECLİSİN FESHİ. - Okur, anarşistlerin, sosyal ve devrimci anlayışlarının bütünüyle tam bir uygunluk içinde, Kurucu Meclis'in toplanmasına karşı çıktıklarını biliyor.

Petrograd merkezli haftalık yayın organlarındaki başyazıda bakış açılarını nasıl geliştirdiklerine bir bakalım (*Golos Truda*, 18 Kasım-1 Aralık 1917 tarihli sayı: 19):

> İşçi, köylü, asker, bahriyeli yoldaşlar ve tüm emekçiler.
> Kurucu Meclis seçimlerinin tam ortasındayız.
> Pek olasıdır ki kısa süre sonra Kurucu Meclis toplanacak ve oturumlarına başlayacak.
> Bolşevikler de dahil, tüm politik partiler Devrimin, ülkenin ve emekçi halkın bundan sonraki akıbetini bu merkezi organın ellerine bırakıyorlar.
> Bu koşullarda sizi iki olası tehlikeye karşı uyarmak bizim görevimizdir.
> *Birinci tehlike*: Bolşeviklerin Kurucu Meclis'te güçlü bir çoğunluk elde edememesi (veya hatta azınlıkta kalmaları).
> Bu durumda, Kurucu Meclis yine yararsız, alacalı bulacalı, sosyal-burjuva bir politik kurum olacaktır. Tıpkı Moskova "Devlet Konferansı", Petrograd "Demokratik Konferansı", "Geçici Cumhuriyet Konseyi" vb tarzında saçma bir gevezeler meclisi olacaktır. Boş tartışmalar ve çatışmalar içine batıp gidecektir. Hakiki devrimi frenleyecektir.
> Bu tehlikeyi *abartmak* istemiyorsak bunun biricik nedeni bu durumda kitlelerin elde silahlarıyla Devrim'i bir kez daha kurtarıp onu ileriye, doğru yola iteceklerini ummamızdır.

Ancak, bu tehlike konusunda şunu söylemeliyiz ki, emekçi kitlelerin bu türden yeni bir telaşa *kesinlikle gereksinimi yoktur*. Kitleler bunu es geçebilirler ve geçmelidirler. Aptalca bir kurumu yaratıp sürdürmek için harcanacak enerji ve para ne işe yarayacak? (Bu arada da emekçilerin Devrimi bir kez daha duraklayacak!) "Devrimi (bilmem kaçıncı kez) kurtarmak" ve onu bir "ölü nokta"dan çıkarmak için bu aptalca ve zararlı kurumla daha sonra mücadele etmek için yeniden güç ve kan harcamanın ne gibi bir yararı olacak? Bu güçler ve çabalar Devrimin, halkın ve ülkenin yüksek yararına, *emekçi kitleleri doğrudan bir biçimde ve bizzat tabanda* köylerde, kentlerde, işletmelerde vb *örgütlemeye*; bu örgütleri, politika veya şu veya bu partiye üyelik temelinde değil, emek temelinde, doğal ve dolaysız bir biçimde, özgür köy ve kent komünleri ve federasyonları halinde birbirine bağlamaya, sonuçta birtakım bölgesel birleşmelere vb ulaştırmaya harcanabilir. Bu güçler ve çabalar, işletmelere hammadde ve yakıt tedarikini acilen ve enerjik bir biçimde örgütlemeye, iletişim yollarını iyileştirmeye, mübadeleleri ve genel olarak yeni ekonominin bütününü düzenlemeye, nihayet gericiliğin kalıntılarına (özellikle Güneyde son derece tehlikeli Kaledin hareketine) karşı doğrudan bir mücadele yürütmeye ayrılabilir.

İkinci tehlike: Bolşeviklerin Kurucu Meclis'te *güçlü bir çoğunluğa* sahip olmaları.

Bu durumda, "muhalefet"in kolayca üstesinden gelip herhangi bir zorlukla karşılaşmaksızın onu ezdikten sonra Bolşevikler, katı ve sağlam bir biçimde ülkenin ve durumun *yasal* efendileri, "nüfusun çoğunluğu" tarafından açıkça kabul edilmiş efendileri haline geleceklerdir. Bolşeviklerin Kurucu Meclis'le elde etmeyi bekledikleri tam da budur. Ona bu nedenle gerek duyuyorlar. Kurucu Meclis onların iktidarını pekiştirmek ve "yasallaştırmak" durumundadır.

Yoldaşlar *bu tehlike birincisinden daha önemli, daha ciddi*dir.

Uyanık olun!

İktidarları pekişip yasallaşınca, sosyal-demokrat, politikacı, devletçi, yani merkeziyetçi ve otoriter politikacılar olan Bolşevikler ülkenin ve halkın yaşamını, merkezden dayatılan hükümetsel ve diktatoryal araçlarla düzenlemeye başlayacaklardır. Petrograd'daki merkezleri, tüm Rusya'ya partinin iradesini dayatacak, tüm ülkeye sahip olacaktır. *Sovyetler ve diğer yerel örgütleriniz adım adım merkezi hükümetin iradesini uygulayan basit organlar haline gelecektir.* Emekçi kitlelerin normal yapıcı emeği yerine, *aşağıdan* özgürce bir birleşme yerine, *yukarıdan* hareket edecek ve demir yumruğuyla her şeyi ezmeye başlayacak otoriter, politik ve devletçi bir aygıtın kuruluşuna tanık olunacaktır. Sovyetler ve diğer organlar boyun eğecek ve uygulayacaktır. Buna "disiplin" adı verilecektir. Lanet olsun merkezi iktidarla mutabık olmayana ve ona boyun eğmeyi yararlı görmeyene! Nüfusun "genel onayı"ndan güç alan bu iktidar onları tabi olmaya zorlayacaktır.

Uyanık olun yoldaşlar!

Gözlerinizi dört açın ve hatırlayın.

Bolşeviklerin iktidarı kesin ve konumları sağlam hale geldikçe, eylemleri gitgide daha *otoriter* bir yola girecek, yani politik ve merkezi iktidarlarının gerçekleşmesi ve savunulması daha net ve kesin hale gelecektir. Yerel örgütlere ve Sovyetlere gitgide daha kesin emirler vermeye başlayacaklardır. Direniş halinde silahlı kuvvet kullanmaktan da geri durmaksızın, istedikleri politikayı yukarıdan yürütmeye koyulacaklardır.

Başarıları pekiştikçe, bu tehlike daha kesin hale gelecektir, zira eylemleri çok daha emin ve katı olacaktır. Her yeni başarı, -göreceksiniz!- başlarını daha da döndürecektir. Başarılarındaki her yeni gün, hakiki Devrim'i bu büyük tehlikeye daha çok yaklaştıracaktır. Başarılarının birikmesi tehlikenin ciddileşmesi anlamına gelecektir.

Nitekim bunu daha şimdiden fark edebilirsiniz.

Yeni otoritenin son emirlerini ve düzenlemelerini dikkatli bir biçimde inceleyin. Daha şimdiden, Bolşevik seçkinlerin, kendini dayatan merkez aracılığıyla, politik ve otoriter bir tarzda halkın yaşamını düzenleme eğilimlerinin net bir biçimde farkına varabilirsiniz. Daha şimdiden seçkinler ülkeye kesin emirler veriyorlar. Daha şimdiden, "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını, iktidar Petrograd'daki merkezi otoriteye, Sovyetlerin ve diğer yerel organların basit birer yürütücü organ halinde tabi olması gereken otoriteye, biçiminde kavradıkları görülüyor.

Bunlar Bolşevik seçkinlerin henüz kitlelere bağımlılıklarını güçlü bir biçimde hissettikleri ve elbette onlarda düş kırıklığı yaratmaktan çekindikleri *şu anda*, başarıları henüz tamamen güvence altında olmayıp bütünüyle kitlelerin onlara karşı tutumuna bağlı olduğu şu anda oluyor. Başarıları gerçekleşmiş bir olgu haline geldiğinde ve kitleler onları coşkulu ve sağlam bir güvenle çevirdiklerinde daha neler olacak?

İşçi, köylü ve asker yoldaşlar!

Bu tehlikeyi hiçbir zaman gözden kaçırmayın!

Yeni Otoritenin, yeni efendinin, merkezi devletin ve yeni sahtekârların, politik parti şeflerinin şiddetine ve boyunduruğuna karşı bulunduğunuz her yerde hakiki Devrim'i ve örgütlerinizin ve eyleminizin gerçek özgürlüğünü savunmaya hazır olun.

Bolşeviklerin başarılarının -bu başarılar onların başlarını döndürüp onları birer sahtekâr haline dönüştürdüğü takdirde- kendilerinin mezarı haline geleceği tarzda hareket etmeye hazır olun. Devrim'i yeni bir hapishaneden çekip çıkarmaya hazır olun.

Yalnızca *bizzat* sizin özgür yerel örgütleriniz ve onların federasyonları aracılığıyla yeni hayatınızı kurmak ve yaratmak zorunda olduğunuzu ve bunu yalnızca *bizzat* kendinizin yapabileceğini unutmayın!

Bolşevikler size sık sık aynı şeyi söylüyorlar.

Elbette son tahlilde söyledikleri gibi davranırlarsa ne âlâ!

Ne var ki yoldaşlar, durumları kitlelerin sempatisine ve güvenine bağlı tüm yeni efendiler başlangıçta tatlı bir dil kullanırlar. İlk günlerde Kerens-

ki'nin ağzından da bal damlıyordu; kötü kalbi sonradan kendini gösterdi.
Sözlere ve *söylevlere* değil, *davranışlara* ve *edimlere* dikkat edip kaydedin.
İnsanların size *söyledikleri* ile *yaptıkları* arasında en küçük bir çelişkiyi tespit eder etmez, kendinizi korumaya alın!
Sözlere güvenmeyin yoldaşlar!
Sadece edimlere ve olgulara güvenin!
Kurucu Meclise, partilere, onların şeflerine güvenmeyin!
Sadece *bizzat siz*, yani partiler değil, tabandaki yerel örgütleriniz, emekçilerin örgütleri ve daha sonra da doğrudan ve doğal (yerel vb) birleşmeniz yeni yaşamın kurucuları ve efendileri olmalı, Kurucu Meclis değil, merkezi bir hükümet değil, partiler veya şefler değil!

Aynı haftalık yayın organının bir başka makalesinde (2-15 Aralık 1917 tarihli sayı 21, "Kurucu Meclisin Yerine") anarşistler şöyle diyordu:

Herkesin bildiği gibi biz anarşistler, Kurucu Meclis'i yalnızca yararsız değil, ama Devrim davasına açıkça zararlı görerek ona karşı çıkıyoruz.
Ne var ki bakış açımızı belirleyen *nedenlerin* farkına varanlar henüz pek az sayıda.
Oysa esas olan tam da budur: Bizim Kurucu Meclis'e yalnızca karşı çıkış *olgumuz* değil, bizi bunu yapmaya götüren *nedenler*dir.
Kurucu Meclis'i kapris, sabit fikir veya karşı çıkmış olma anlayışıyla reddetmiyoruz. Zaten onu "kayıtsız şartsız" reddetmekle kalmıyoruz: Bu redde tamamen mantıksal bir tarzda varıyoruz.
Gerçekten de Sosyal Devrim döneminde emekçiler için önemli olanın yeni yaşamı, yukarıdan, otoriter bir politik merkez aracılığıyla değil, aşağıdan, bizzat ve dolaysız ekonomik organlarının yardımıyla tertip edebilir olmaları olarak görüyoruz.
Kurucu Meclis'i reddediyoruz, zira onun yerine bambaşka bir "kurucu" kurum, doğal bir biçimde, aşağıdan birleşmiş bir *emek organizması* koyuyoruz.
Dolayısıyla, Kurucu Meclis'i reddediyoruz, zira onun yerine başka bir şey öneriyoruz. Bu diğer şeyin Kurucu Meclis tarafından rahatsız edilmesini istemiyoruz.
Bolşevikler bir yandan emekçilerin doğrudan ve sınıfsal örgütlenmesini (Sovyetler, vb) kabul ediyorlar, ama diğer yandan Kurucu Meclis'i, bu aptalca ve yararsız organizmayı koruyorlar.
Bu ikiliği çelişkili, zararlı, alabildiğine tehlikeli görüyoruz. Bu Bolşeviklerin, gerçek sosyal-demokratlar olarak, "politika" ve "ekonomi", "otorite" ve otoritesizlik, "parti" ve "sınıf" sorunlarında genel olarak bocalamalarının kaçınılmaz sonucudur. Ölü önyargıları kesin ve tam olarak reddetmeyi göze alamıyorlar, zira bu onlar için yüzme bilmeden denize atlamak anlamına gelecektir.

Çelişkiler içinde bocalamak, bir proleter Devrim sırasında ana ödevlerini *iktidarın örgütlenişi* olarak gören insanlar için kaçınılmazdır!
Bu "iktidar örgütlenişi"ni reddediyoruz, zira tam da onun yerine "*Devrim'in örgütlenişi*"ni koyuyoruz.
"İktidarın örgütlenişi" mantıksal olarak Kurucu Meclis'e varıyor.
"Devrim'in örgütlenişi" de mantıksal olarak başka bir kuruluşa varıyor; bu kuruluşta Kurucu Meclis'e yer yok, bu kuruluşta Kurucu Meclis ket vurucu.
İşte Kurucu Meclis'i bu nedenlerle reddediyoruz.

Bolşevikler, ta başından ona egemen olmak veya çoğunluğu Bolşevik olmazsa (o ortamda olanaklı bir şey olan) dağıtmak kararıyla Kurucu Meclis'i toplamayı tercih ettiler.

Dolayısıyla Kurucu Meclis Ocak 1918'de toplandı. Üç aydır iktidarda olan Bolşevik Parti'nin tüm çabalarına rağmen Meclis çoğunluğu Bolşevik karşıtı oldu. Bu sonuç anarşistlerin kaygılarını tamamen haklı çıkardı. "Emekçiler, diyordu anarşistler, politik komedilerle uğraşmaksızın, ekonomik ve sosyal kuruluş işlerini sükûnet içinde sürdürürlerse, nüfusun büyük çoğunluğu, başka bir törene gerek olmaksızın sonuçta onları izleyecektir. Oysa şimdi sırtta bu yararsız iş taşınıyor..."

Yine de ve "çalışmaları" donuk ve genel bir kayıtsızlık atmosferinde (herkes, gerçekten de, bu kurumun yararsızlığını ve kırılganlığını görüyordu) devam eden bu Kurucu Meclis'in çarpıcı yararsızlığına rağmen, Bolşevik hükümet onu dağıtmakta tereddüt gösteriyordu.

Kurucu Meclis'in, nihayet dağıtılması için bir anarşistin neredeyse tamamen rastlantısal bir müdahalesi gerekti. Pek bilinmeyen bu tarihsel olay şöyle oldu.

Tarihin cilvesi, gerçekten de bir anarşistin, bir Kronştadt bahriyelisinin, Anatoliy *Jelezniyakov*'un Bolşevik hükümet tarafından Kurucu Meclis merkezinin muhafız birliğinin başına atanmasını istedi.[1]

1. Birçok başka durum ve koşulda olduğu gibi Bolşevikler, uzun zamandır olguları çarpıtmaya çaba harcıyorlar. Kendi basınlarında Jelezniyakov'un Bolşevikleştiğini, hatta her zaman öyle olduğunu ileri sürüyorlar. Bunun tersinin onları rahatsız ettiği anlaşılıyor. Jelezniyakov'un ölümü sırasında (Güneyde "Beyazlara" karşı bir mücadelede ölümcül biçimde yaralanmıştı), Bolşevikler *İzvestiya*'da yayınlanan bir notta, Jelezniyakov'un ölüm yatağında, Bolşevizmle hemfikir olduğunu ifade ettiğini anlattılar. O zamandan beri açık bir biçimde onun hep Bolşevik olduğunu söylüyorlar. Bütün bunlar yanlıştır. Bu satırların yazarı ve başka fikirdaşları Jelezniyakov'u *yakından* tanımışlardır. Cepheye gitmek üzere Petrograd'dan ayrılırken, benden izin alırken ve bir anarşist olarak Bolşeviklerden her şeyi bekleyebileceğini bilerek, kelimesi kelimesine bana şöyle dedi: "Başıma ne gelirse gelsin ve benim hakkımda ne söylerse söylesinler, bir *anarşist* olduğumu, bir *anarşist olarak* savaştığımı ve kaderde varsa,

Günlerdir, Kurucu Meclis'te politik parti önderlerinin hiçbir yararı olmayan, gece yarılarına kadar bitmek bilmez söylevleri, her defasında gece söylevlerini sonuna kadar beklemeye mecbur muhafız birliğini yoruyor ve umutsuzluğa sevk ediyordu.

Bir gece, Bolşevikler ve sol Sosyalist-Devrimciler sağın temsilcilerine yönelik gözdağı veren bir açıklamadan sonra oturumu terk ettiklerinde ve söylevler birbirini izlerken birliğinin başındaki Jelezniyakov görüşmelerin sürdüğü salona girdi, başkanlık koltuğuna yaklaşarak başkana (sağ Sosyalist-Devrimci V. Çernov'a) şöyle dedi: "Oturumu kapatın, lütfen, adamlarım yoruldu!"

Sarsılan, öfkelenen başkan protesto etti. "Size muhafız birliğinin yorulduğunu söylüyorum", diye ısrar etti Jelezniyakov. "Sizden toplantı salonunu terk etmenizi rica ediyorum. *Zaten bu gevezeler meclisinden gına geldi! Yeterince gevezelik ettiniz! Haydi çıkın!*"

Kurucu Meclis bunu yerine getirdi.

Bolşevik hükümet bu olaydan yararlanarak Kurucu Meclis merkezini askeri olarak işgal etti ve ertesi gün fesih kararnamesini yayınladı.

Ülke kayıtsız kaldı.

Daha sonra hükümet bu edimi Sovyetler Yürütme Konseyi önünde haklı gösterdi.

Dolayısıyla her şey *"hükümet"in iradesi, ilk kez, "yönetilenler"in, yani halkın iradesiyle çelişkiye düştüğü güne kadar* "uygun biçimde" ilerledi.

O zaman da her şey değişti.

Bu Şubat 1918'de Alman taarruzu vesilesiyle meydana geldi.

BREST-LİTOVSK BARIŞI. - Ekim Devrimi'nin ertesinde Rusya'ya karşı savaşan Alman ordusu bir süre hareketsiz kaldı. Alman kumandanlığı tereddüt ediyor, olayların gelişimini bekliyor ve doğan durumdan en çok yararı sağlama manevraları yürütüyordu.

Şubat 1918'de, kendini hazır hisseden Alman kumandanlığı kararını verdi ve devrimci Rusya'ya karşı bir taarruz başlattı.

Tutum almak gerekiyordu. Rus ordusu savaşamayacak halde olduğundan her türlü direniş olanaksızdı. Duruma bir çözüm

bir *anarşist olarak* öleceğimi iyi bilmelisin." Bana, gerektiğinde Bolşeviklerin yalanlarını boşa çıkarma ödevini miras bıraktı. Burada o görevi yerine getiriyorum.

bulunması gerekiyordu. Bu çözüm, aynı zamanda, Devrim'in ilk sorununu, savaş sorununu da çözüme kavuşturmalıydı.

Bu durumda olanaklı iki çözüm vardı:

a) Cepheyi terk etmek: Alman ordusunun devrim içindeki muazzam ülkede macera peşinde koşmasına izin vermek; tecrit olmasını kışkırtmak, onu tedarik üslerinden kopartmak, ona karşı bir partizan savaşı yürütmek, onun moralini bozmak, onu parçalamak, vb böylece Sosyal Devrim'i savunmak amacıyla onu ülkenin derinliklerine çekmek; daha önce 1812'de başarıyla uygulanmış ve Rusya gibi muazzam büyüklükteki bir ülkede her zaman için geçerli kalan çözüm.

b) Alman kumandanlığıyla görüşmelere girişmek. Ona barış teklifinde bulunmak, koşulları ne olursa olsun bunu ele alıp kabul etmek.

Danışılan işçi örgütlerinin, sol Sosyalist-Devrimcilerin, Maksimalistlerin, anarşistlerin hemen hemen tümü birinci çözümden yanaydı. Onlara göre yalnızca bu davranış tarzı Sosyal Devrime yakışırdı; yalnızca bu, generallerinden ve yöneticilerinden bıkmış Alman *halkıyla* görüşmeye olanak verirdi; yalnızca bu Rusya'daki devrime muazzam bir atılım sağlayabilir ve bunun sonucunda Almanya'da ve başka yerlerde Devrimin başlaması umudunu verebilirdi. Özcesi, daha önce belirttiğimiz gibi, bu çözümün –bir tür gerçekten etkileyici doğrudan eylem–, *verili koşullarda ve Rusya gibi bir ülkede*, Devrim'i savunmanın biricik doğru yöntemi olduğu kabul ediliyordu.

Bu konuda *Golos Truda*'da (24 Şubat 1918 tarihli sayı: 27) *Devrimci Anlayış Üzerine* başlıklı bir makalede şöyle deniyordu:

> İşte Devrim'in belirleyici bir dönemecindeyiz. Öldürücü olabilecek bir kriz kapıda. Çalan saat çarpıcı bir netlikte ve istisnaî bir trajiklikte. Durum nihayet açık. Sorun ivedi olarak çözüme kavuşturulmalıdır. Birkaç saat içinde hükümetin Almanya'yla barış imzalayıp imzalamadığını öğreneceğiz. *Rus Devrimi'nin tüm geleceği ve dünya olaylarının bundan sonraki akışı bu güne, bu dakikaya bağlı.*
>
> Almanya'nın teklif ettiği koşulların ne gizli saklı yanı var ne de ihtiraz kaydı.
>
> Gerek politik partilerin birçok ünlü üyesinin, gerekse hükümet üyelerinin fikirleri artık biliniyor. Hiçbir yerde görüş birliği yok. Bolşevikler içinde de görüş ayrılıkları var. Sol Sosyalist-Devrimcilerde de. Halk Komiserleri Konseyi'nde de. Petrograd Sovyeti'nde de, Yürütme Konseyi'nde de. Kitlelerde de, atölyeler de, fabrikalarda da ve de kışlalarda da. Taşranın fikriyse henüz yeterince bilinmiyor...

(Yukarıda söylediğimiz gibi: Gerek sol Sosyalist-Devrimcilerin, gerekse Petrograd'daki ve taşradaki emekçi kitlelerinin görüşü, izleyen süreçte Alman generalleriyle barış antlaşması imzalanmasına *karşı* olarak belirlendi.)

> Alman ültimatomunun süresi 48 saattir. Bu koşullarda, istense de istenmese de, kesinlikle hükümet çevrelerinde sorun tartışılacak, karar hızla verilecek. En korkuncu da bu...
> Bizim kendi görüşümüze gelince, okurlarımız bunu biliyorlar. Başından itibaren "barış görüşmeleri"ne karşıyız. Bugün de antlaşma imzalanmasına karşı çıkıyoruz. *Bir partizan birliği direnişinin hemen ve aktif örgütlenişi*nden yanayız. Hükümetin barış talep eden telgrafının iptal edilmesi gerektiğini düşünüyoruz: Meydan okuma kabul edilmeli ve Devrim'in akıbeti doğrudan doğruya ve açık bir biçimde dünya proleterlerinin eline verilmelidir.
> Lenin barışın imzalanmasında ısrar ediyor. Aldığımız bilgiler doğruysa, büyük bir çoğunluk onun arkasından gidecek. Antlaşma imzalanacak.
> Bu olasılığı *aşırı trajik* bulmamamıza izin veren, bu Devrim'in *nihai yenilmezliğine* olan samimi inancımızdır. Ne var ki barışı bu tarzda yapmak, Devrim'i uzun bir zaman için güçsüzleştirerek, aşağılayarak, çarpıtarak ona *ağır bir darbe* indirecektir; buna kesinlikle inanıyoruz.
> Lenin'in gerekçelerini, özellikle *Devrimci Lafazanlık Üzerine* (*Pravda* no: 31) başlıklı makalesinden gayet iyi biliyoruz. Bu gerekçeler bizi ikna etmedi.

Yazar, bundan sonra Lenin'in gerekçelerinin sıkı bir eleştirisini yapıyor ve bitirirken buna karşı kendi gerekçesini şöyle ortaya koyuyor:

> Önerilen barışın kabul edilmesinin Devrim'i yavaşlatacağı, onu aşağılayacağı, uzun süre güçsüz, kansız, renksiz kılacağı kesin kanaatine sahibiz... Barışın kabul edilmesi Devrim'e boyun eğdirecek, diz çöktürecek, onun kanatlarını kesecek, onu yerlerde sürünmek zorunda bırakacak... Zira *devrimci anlayış, mücadelenin büyük coşkusu, dünyanın kurtuluşu büyük fikrinin* harika uçuşu Devrim'den kopartılıp alınacaktır.
> Dünya için ise ışık sönecektir.

Komünist Parti Merkez Komitesinin çoğunluğu, başlangıçta birinci çözümden yana tutum aldı. Ne var ki Lenin bu gözü pek karardan korktu. Hakiki bir diktatör olarak, kesin emirlerle ve kulis oyunlarıyla birtakım şefler ve politikacılar tarafından yürütülmediği takdirde kitlelerin hiçbir eylemine hiç güven duymuyordu. Almanların önerdiği barış reddedilirse Devrim için ölüm tehlikesi

var olduğunu ileri sürdü. *Düzenli bir ordu* kurmaya olanak verecek bir "geri çekilme" gereğini ilan etti.

Devrim'den bu yana ilk kez Lenin kitlelerin görüşüne ve hatta kendi yoldaşlarının görüşüne meydan okuyordu. Kendi yoldaşlarına, olacaklardan sorumluluk taşımayacağı ve kendi iradesi uygulanmazsa hemen istifa edeceği tehdidinde bulundu. Yoldaşları da, "Devrim'in büyük önderi"ni kaybetmekten korkuya kapıldılar. Geri adım attılar. Kitlelerin görüşü bile bile ayaklar altına alındı. Barış imzalandı.

Böylece ilk kez "proletarya diktatörlüğü", proletaryaya üstün geldi. İlk kez *Bolşevik iktidar kitlelere korku salmayı, kendi iradesini onunkinin yerine geçirmeyi, diğerlerinin görüşünü hiçe sayarak kendi başına hareket etmeyi başardı.*

Brest-Litovsk barışı emekçi halka Bolşevik hükümet tarafından *dayatıldı*. Halk, savaşı bambaşka bir tarzda bitirmeyi düşünüyordu. Ne var ki hükümet her şeyi ayarlamayı kendisi üstlendi. Gelişmeleri hızlandırdı, olayları zorladı ve böylece kitlelerin direncini kırdı. Sonuçta onları susturmayı, boyun eğmelerini, *zorunlu pasifliklerini* sağlamayı başardı.

Bu civcivli saatlerde ünlü Bolşevik N. Buharin (bilahare ünlü Moskova Mahkemeleri sırasında infaz edildi) ile rastlantıyla karşılaşmamı hatırlıyorum. Onunla eskiden, New York'ta tanışmıştık. Rusya'da hiç karşılaşmamıştık. Örgütümüzle ilgili bir iş için gittiğim Smolnıy'deki (o sıralar Petrograd'da Bolşevik hükümetin merkezi) koridorlardan birinden hızla geçerken Buharin'i koridorun bir köşesinde bir grup Bolşevikin ortasında elini kolunu sallayarak tartışırken fark ettim. Beni tanıdı ve işaret etti. Yanına gittim. Söze herhangi bir giriş yapmaya gerek görmeksizin, heyecanlı bir biçimde barış sorununda Lenin'in tutumundan şikâyet etmeye koyuldu. Lenin'le tamamen farklı görüşte olmasına üzülüyordu. Bu noktada, sol Sosyalist-Devrimcilerle, anarşistlerle ve genel olarak kitlelerle tam bir görüş birliği içinde olduğunu vurguladı. Öfkeyle Lenin'in hiçbir şey duymak istemediğini, Lenin'in "başkalarının görüşünü hiçbir biçimde ciddiye almadığını", "iradesini ve hatasını herkese dayatmaya çalıştığını ve iktidarı bırakmakla tehdit ederek partiye korku saldığını" dile getirdi. Buharin'e göre Lenin'in hatası Devrim bakımından ölümcüldü. Onu korkutan da buydu.

- Ama, dedim ona, Lenin'le aynı fikirde değilseniz, bunu dile getirip ısrar etmeniz gerekir. Zaten yalnız da değilsiniz. Ayrıca tek

başınıza bile olsanız, sanıyorum, Lenin kadar bir görüşe sahip olma, bunu kabul ettirme, yaygınlaştırarak savunma hakkına sahipsiniz.

- Yok, diye kesti sözümü, böyle düşünmeyin: Bunun ne anlama geleceğini bir tasavvur edin: Lenin'e karşı mücadele etmek? Bu korkunç olur. Bu otomatik olarak benim partiden ihracımı getirir. Bu, tüm geçmişimize, tüm disiplinimize, mücadele yoldaşlarımıza karşı bir başkaldırı anlamına gelir. Partide bir bölünmeye yol açmak, diğer muhalifleri beraberimde götürmek, Lenin'in partisiyle mücadele edecek başka bir parti kurmak zorunda kalırım. Bak dostum, sen beni yeterince tanırsın: Ben parti şefi olacak ve Lenin'e ve Bolşevik Parti'ye savaş açacak güçte miyim? Hayır, kendimizi kandırmayalım. Bende şef olma kumaşı yok. Ayrıca olsaydı bile... Hayır, hayır, yapamam, bunu yapamam.

Çok duygulanmıştı. Başını ellerinin arasına aldı. Neredeyse ağlayacaktı.

Acelem olduğundan ve tartışmayı uzatmanın bir yararı olmayacağını hissederek onu umutsuzluğuyla baş başa bırakıp ayrıldım.

Bilindiği gibi, daha sonra Lenin'in tezine –belki de sadece görünürde– katıldı.

Yeni *hükümet* ile *yönetilen* halk arasındaki ilk ciddi görüş ayrılığı bu oldu. *Kendini dayatan* iktidar lehine çözümlendi.

Bu ilk sahtekârlık oldu. Bu sadece ilk adımdı, ama en zoru. Bundan sonra olaylar "Tek başlarına" ilerlemek durumundaydı. Emekçi kitlelerin iradesinin üzerinden bir kez cezalandırılmaksızın atlanınca, eylem inisiyatifi bir kez ele geçirilince, yeni iktidar, Devrim'in etrafına, deyim yerindeyse, bir kement attı. Sonrasında kitleleri peşinden sürüklenmeye mecbur bırakmak ve sonuçta buna alıştırmak için, kitlelere her türlü inisiyatifi onun ellerine bıraktırmak için, kitleleri onun otoritesine tümüyle boyun eğdirmek için ve nihayet tüm Devrim'i bir diktatörlük boyutlarına indirgemek için kemendi sıkması yeterli olacaktı.

Nitekim fiilen de bu oldu. Zira *kaçınılmaz olarak her hükümetin tutumu budur. Devletçi, merkeziyetçi, politik ve hükümetsel ilkeye elini sürmeyen her Devrim'in yolu kaçınılmaz olarak budur.*

Bu yol bir yokuştur. Bu yokuşa bir kez girildi mi, kayma kendiliğinden olur. Artık onu hiçbir şey durduramaz. Başlarda ne yönetenler, ne de yönetilenler bunun farkına varır. Yönetenler (samimi oldukları sürece) rollerini yerine getirdiklerine ve gerekli, kurtuluşçu bir işi sürdürdüklerine inanırlar. Büyülenmiş, iyice

sıkıştırılmış, tabi olmuş yönetilenler izler... Nihayet birinciler ve özellikle de ikinciler hatayı anladıklarında vakit artık çok geçtir. Geri dönmek olanaksızdır. Hatta herhangi bir şeyi değiştirmek bile olanaksızdır. Ölümcül yokuşta aşırı yol alınmıştır. Yönetilenler gözü pek bir biçimde haykırsalar ve bu tehlikeli yokuştan geri döndürmek üzere yönetenlere karşı çıksalar da, artık çok geçtir!

İkinci Bölüm

Ölümcül Yokuş

Rus Devrimi'nin bilahare ne hale geldiğini görmek, Bolşevizmin hakiki rolünü kavramak ve harika ve muzaffer bir halk ayaklanmasının insanlık tarihinde bir kez daha acınası bir yenilgiye dönüşmesinin nedenlerini ortaya koymak için, tam olarak ve her şeyden önce, ne yazık ki henüz pek yaygın olmayan ve bilinmemesi ilgililerin çoğunu gerçek kavrayış aracından yoksun bırakan *iki hakikate* iyice nüfuz etmek gerekir.

Birinci hakikat:

Bir yanda serpilip gelişme eğilimindeki *–ve kesin olarak zafere ulaşmak için sınırsız bir biçimde serpilip gelişmesi gereken–* hakiki Devrim ile diğer yanda hem otoriter ve devletçi teori, hem de pratik arasında açık ve bağdaşmaz bir çelişki, bir karşıtlık vardır.

Devletçi sosyalist iktidarın (muzaffer olduğu takdirde) bizzat özü ile hakiki Sosyalist-Devrimci *sürecin* özü arasında açık ve bağdaşmaz bir çelişki, mücadele vardır.

Hakiki Sosyal Devrim'in bizzat özü, her türlü bağımlı çalışmadan kurtulmuş emekçi kitlelerin geniş ve özgür bir yaratıcı hareketinin doğuşu ve gerçekleşmesidir. Özgürlüğüne kavuşmuş emeğe, doğal eşgüdüme ve temel eşitliğe dayalı muazzam bir kuruluş sürecinin kendini kabul ettirerek serpilip gelişmesidir.

Özünde hakiki Sosyal Devrim hakiki insani evrimin, yani tüm faaliyet dallarında milyonlarca insanın geniş ve açık inisiyatifine dayalı insan kitlelerinin özgür yaratıcı yükselişinin başlangıcıdır.

Devrim'in bu özü, devrimci halk tarafından içgüdüsel olarak hissedilir. Anarşistler tarafından az çok net bir biçimde kavranıp formüle edilir.

Sosyal Devrim'in bu tanımının (çürütülemeyecek bu tanımın) "otomatik" sonucu, tamamen eski burjuva, kapitalist, sömürücü dünyaya ait bir fikir olan (kitlelerin diktatoryal veya diğer) *otoriter bir yönetim* fikri değil, evrimleri içinde kitlelere sağlanacak bir işbirliği fikridir. Buradan çıkan bir diğer sonuç da, tüm devrimci fikirlerin mutlak bir biçimde özgürce dolaşması gerekliliği ve hilesiz hakikatler, bunların özgür ve genel araştırılması, onların keşfi, denenmesi ve kitlelerin verimli bir eyleminin ve Devrim'in nihai zaferinin asal koşulları olarak uygulamaya konması gereksinimidir.

Oysa devletçi sosyalizmin ve ondan doğan iktidarın temelinde, *Sosyal Devrim'in bu ilkelerinin kesin bir biçimde kabul edilmemesi* vardır.

Sosyalist ideolojinin ve pratiğin ayırt edici özellikleri (otorite, iktidar, devlet, diktatörlük) kesinlikle geleceğe ait değildir, tamamen burjuva geçmişin birer parçasıdır. Devrim'e ilişkin "statik" anlayış, devrimci sürecin bir sınırı, bir "tamamlanması" olduğu fikri, bu süreci engelleme, "dondurma" eğilimi ve özellikle –emekçi kitlelere geniş çaplı ve özerk bir hareketin ve bir eylemin her türlü olanağını tanımak yerine– gelecek gelişmenin bütününü bir devletin ve bir avuç yeni efendinin ellerinde toplama eğilimi, bütün bunlar gerçek Devrim'le hiçbir ortak yanı olmayan eski geleneklere, köhneleşmiş bir alışkanlığa, aşınmış bir modele dayanıyor.

Bu model bir kez uygulandığında, Devrim'in gerçek ilkeleri kaçınılmaz olarak terk edilmiş olur. İşte o zaman, kaçınılmaz olarak, –başka bir biçim altında– tüm sonuçlarıyla birlikte emekçi kitlelerin sömürülmesi yeniden doğar.

Dolayısıyla kuşku yok ki devrimci kitlelerin gerçek kurtuluşlarına doğru, sosyal yaşamın yeni biçimlerinin yaratılmasına doğru yürüyüşü, bizzat devlet iktidarı ilkesiyle bağdaşmaz.

Açıktır ki otoriter ilke ile Devrim ilkesi birbirine taban tabana karşıttır ve birbirlerini dışlarlar: Devrimci ilke esas olarak geleceğe dönüktür, oysa diğeri tüm kökleriyle geçmişe tutunur (dolayısıyla gericidir).

Otoriter sosyalist devrim ile *Sosyal Devrim* birbirine ters iki süreç izler. Kaçınılmaz olarak biri galip gelecek ve diğeri yok olup gidecektir. Ya geçmişin köklerinden kesin olarak kopan muazzam,

özgür ve yaratıcı akımıyla gerçek Devrim, otoriter ilkenin kalıntıları karşısında zafere ulaşacak ya da otoriter ilke üstün gelecek ve o zaman geçmişin kökleri, artık kendini gerçekleştiremeyecek olan gerçek Devrim'e "yapışacaktır".

Sosyalist iktidar ile *Sosyal Devrim* birbiriyle çelişkili öğelerdir. Bunları bağdaştırmak, hele de birleştirmek olanaksızdır. Birinin zaferi, her durumda, tüm mantıksal sonuçlarıyla birlikte diğerinin yitip gitmesi anlamına gelir.

Devletçi sosyalizmden esinlenen ve *"geçici" ve "geçişle ilgili" olsa bile* geleceğini ona emanet eden bir devrim kaybedilmiştir: Yanlış bir yola girmiştir, gitgide daha dik bir yokuşa. Doğrudan uçuruma koşmaktadır.

İkinci hakikat –aslında bu daha çok bir mantıksal hakikatler bütünüdür– birkaç açıklık getirerek birincisini tamamlar.

1. *Her* politik iktidar, kaçınılmaz olarak, onu uygulayan insanlar için *ayrıcalıklı bir durum* yaratır. Böylece, ta başından itibaren, eşitlikçi ilkeyi çiğner ve böylece büyük ölçüde bu ilkenin harekete geçirdiği Sosyal Devrim'i kalbinden vurur.

2. *Her* politik iktidar kaçınılmaz olarak, burjuvaziye dayanmasa bile, birtakım ayrıcalıkların kaynağı haline gelir. Devrim'i ele geçiren, ona hâkim olan, gem vuran iktidar, varlığını korumak, kumanda etmek, emretmek, tek sözle "yönetmek" isteyen her iktidar için gerekli olan *bürokratik ve baskıcı bir aygıt yaratmak zorundadır*. Hızlı bir biçimde egemen olma ve sömürme özlemi duyan her türden unsuru kendi çevresinde toplar. Böylece önce politik olarak, ardından da ekonomik olarak *yeni bir ayrıcalıklılar kastı* oluşturur: Yöneticiler, devlet memurları, askerler, polisler, iktidar partisi üyeleri (bir tür yeni soyluluk), vb yani "ilkeler"i veya "adalet"i gözetmeyi herhangi bir biçimde dikkate almaksızın iktidarı her şeye ve herkese karşı desteklemeye ve savunmaya hazır, *iktidara bağımlı* bireyler. Her tarafa eşitsizlik tohumunu yayar ve kısa süre sonra eşitsizlik, bu salgınla mücadele etmenin olanaksızlığını hissettikçe gitgide pasifleşen ve sonunda yeni bir sunumla burjuva ilkelerine geri dönüşe bizzat taraftar hale gelen tüm sosyal organizmayı sarar.

3. *Her* iktidar, az ya da çok sosyal hayatın dizginlerini kendi eline almaya çalışır. Her türlü girişkenlik *bizzat iktidarın varlığıyla* ve uygulandığı ölçüde boğulduğundan kitleleri pasifliğe elverişli kılar.

İlke olarak *her şeyi kendi elinde temerküz eden* "komünist" iktidar, bu açıdan, gerçek bir topuzdur. "Otorite"siyle şişmiş, sözde "sorumluluğu"nu emmiş bu iktidar her bağımsız edimden korkar. Özerk her girişim ona anında kuşkulu, tehditkâr görünür; bunun kendisini azalttığını ve rahatsız ettiğini kabul eder. Zira dümeni tutmak, hem de tek başına tutmak ister. Diğer her girişim ona kendi alanına ve kendi ayrıcalıklarına bir müdahale gibi görünür. Bu onun için katlanılamazdır. Böylesi her girişim acımasız, mide bulandırıcı bir "mantık"la ve ısrarla aşağılanır, reddedilir, ayaklar altına alınır veya izlenerek cezalandırılır.

Kitlelerde kuluçka halinde bulunan yeni muazzam yaratıcı güçler böylece kullanılmadan kalır. Bu hem eylem, hem de düşünce alanı için geçerlidir. Düşünce alanı açısından, "komünist" iktidarın ayırt edici özelliği, eşine çoktan ölüp gitmiş Engizisyonda rastlanabilecek istisnaî, mutlak bir hoşgörüsüzlüktür. Zira bir başka açıdan, bu iktidar kendini hakikatin ve kurtuluşun biricik taşıyıcısı olarak görür, hiçbir çelişkiyi, kendisininkinden farklı hiçbir görüşü veya düşünceyi kabul etmez, bunlara hoşgörü göstermez.

4. Hiçbir politik iktidar Devrim'in devasa yapıcı sorunlarını *etkili bir biçimde* çözüme kavuşturma yeteneğine sahip değildir. Bu muazzam göreve el koyan ve bunu gerçekleştireceğini iddia eden "komünist" iktidar, bu açıdan, son derece acınası durumdadır.

Gerçekten de "komünist" iktidarın iddiası, milyonlarca insanın sonsuz derecede çeşitli ve değişken korkunç faaliyetinin tümünü "yönetmek" arzu ve gücünden ibarettir. Bunu başarıyla yerine getirmek için, *yaşamın ölçülemez ve hareketli muazzamlığını* her an kucaklayabilmesi gerekir: Her şeyi bilebilmeli, anlayabilmeli, girişimde bulunabilmeli, gözetebilmeli, nüfuz edebilmeli, görebilmeli, öngörebilmeli, tutmalı, düzenleyebilmeli, örgütleyebilmeli, yürütebilmeli. Oysa burada söz konusu olan, sayılamayacak kadar çok ihtiyaç, çıkar, faaliyet, durum, birleşim, dönüşüm, dolayısıyla her türden ve her an sürekli hareket halinde olan birtakım sorunlardır.

Kısa süre sonra, ne yapacağını bilemez duruma düşen iktidar artık hiçbir şeyi tutamaz, hiçbir şeyi düzenleyemez, kesinlikle hiçbir şeyi "yönetemez". İlk olarak ülkenin *ekonomik* yaşamını etkili bir biçimde yeniden düzenleme konusunda kesinlikle güçsüz olduğu ortaya çıkar. Ekonomik yaşam hızla dağılır. Kısa süre sonra tamamen yönünü şaşıran ekonomik yaşam, yıkılmış rejimin kalıntıları ile ilan edilen yeni sistemin yetersizliği arasında çırpınıp durur.

İktidarın beceriksizliği, bir süre sonra, böylece yaratılmış koşullarda, gerçek bir ekonomik felaketi beraberinde getirir. Bu, sanayi faaliyetinin durması, tarımın iflası, ekonominin değişik dalları arasındaki tüm bağların yıkımı ve her türlü ekonomik ve sosyal dengenin bozulmasıdır.

Bunun sonucu, her şeyden önce, kaçınılmaz olarak, özellikle kentleri her şeye rağmen beslemeye devam ettirmek üzere köylülere yönelik baskılama politikasıdır.

Bu yöntem özellikle başlangıçta pek etkili olmadığından ve köylüler bir tür "pasif direniş" gösterdiğinden, sefalet ülkeye egemen olur. Emek, üretim, ulaşım, mübadele, vb dağılır ve kaotik bir duruma düşer.

5. Ülkenin ekonomik yaşamını kabul edilebilir bir düzeyde tutmak için İktidarın elinde sonuç itibariyle *yalnızca baskı, şiddet, terör* kalır. Bunlara gitgide daha geniş ve daha sistemli bir biçimde başvurur. Ancak ülke yine de açlığa kadar varacak olan korkunç bir sefaletin pençesinde çırpınmaya devam eder.

6. İktidarın ülkeye olağan bir ekonomik yaşam sağlama konusundaki gözle görülür yeteneksizliği, Devrim'in aşikâr verimsizliği, milyonlarca insan için bu durumun yarattığı maddi ve manevi acılar, keyfiliği ve yoğunluğu her gün artan bir şiddet, işte kısa süre sonra halkı yorup yüreğini sıkan, onu Devrim'e karşı çıkartan ve *böylece karşı-devrimci bir zihniyetin ve hareketlerin azmasını teşvik eden* esas etkenler bunlardır. Bu durum, –o zamana kadar tereddütlü ve daha çok Devrimden yana– pek çok tarafsız ve bilinçsiz unsuru Devrime karşı açıkça tavır almaya yöneltir ve sonuçta Devrim yandaşlarının birçoğundaki inancı öldürür.

7. Böylesi bir durum yalnızca Devrim'in yolunu çarpıtmakla kalmaz, ama aynı zamanda *Devrim'in savunulması davasına da zarar verir.*

Aktif, canlı, normal biçimde eşgüdümlü, ülkenin ekonomik gelişimini sağlamaya ve aynı zamanda (bu koşullarda göreceli olarak önemsiz) gericilik tehlikesine karşı devrimin bizzat kitleler tarafından savunulmasını da örgütlemeye yetenekli sosyal organlara (sendikalara, kooperatiflere, derneklere, federasyonlara, vb) sahip olmak yerine, başarısız devletçi uygulamanın ilk adımlarından birkaç ay sonra, elde yine utanılacak biçimde sakatlayıp kısırlaştırdıkları Devrim'i normal biçimde "haklı çıkarıp" güçlendirecek yetenekten yoksun bir avuç iş bitirici ve maceracı var. Şimdi, bunlar

ortaya çıkmaları ve artan faaliyetleri esas olarak kendi iflas ediş-lerinin bir sonucu olan artan sayıdaki düşmana karşı kendilerini (ve taraftarlarını) bizzat savunmak zorundalar.

Böylece adım adım kendini kabul ettiren Sosyal Devrim'in doğal ve rahat bir savunmasının yerine bir kez daha şu tatsız gösteriye tanık olunuyor: İflas halindeki İktidar, çoğu kez en korkunçları olan her yolla kendi hayatını savunuyor.

Bu *sahte savunma* doğal olarak yukarıdan, "kendilerini kanıtlamış" eski ve korkunç politik ve askeri yöntemlerin yardımıyla örgütlenir: Hükümetin tüm halka mutlak biçimde el koyması, körü körüne disiplinli bir düzenli ordunun kurulması, profesyonel polis kurumlarının ve son derece sadık özel birliklerin yaratılması, ifade, basın, toplantı ve özellikle eylem özgürlüklerinin ortadan kaldırılması, bir baskı, terör rejiminin kurulması, vb. Burada söz konusu olan, bir kez daha, tümüyle boyun eğmiş bir güç elde etmek amacıyla bireylerin terbiye edilip sersemleştirilmesidir. Olayların içinde cereyan ettiği olağandışı koşullarda, bütün bu yöntemler hızla şiddetlenir ve keyfileşir. Devrim büyük adımlarla son günlerine doğru ilerler.

8. İflas halindeki "devrimci iktidar" kaçınılmaz olarak yalnızca "sağ" düşmanlarla değil, ama aynı zamanda *sol rakiplerle*, ayaklar altına alınmış gerçek devrimci fikrin taşıyıcısı olduğunu hisseden herkesle, bu fikir için mücadele eden ve onu savunmak üzere ayağa kalkan herkesle çatışır. Bunlar iktidara "gerçek devrim" yararına taarruz eder.

Ne var ki egemenlik, otorite ve ayrıcalıklarının zehrini içmiş, "proletarya" adına hareket etmekle görevli biricik gerçekten devrim güç olduğuna inanan ve herkesi inandırmaya çalışan, Devrim karşısında "zorunlu" ve "sorumlu" olduğunu sanan, Devrim'in kaderi ile kendi kaderini kaçınılmaz bir saçmalıkla birbirine karıştıran ve her edimi için birtakım sözde açıklamalar ve gerekçeler bulan İktidar, ne fiyaskosunu itiraf etmek, ne de ortadan kalkmak gücünde ve arzusundadır. Tam tersine hatalı ve tehdit altında olduğunu hissettikçe, daha büyük bir hırsla kendini savunmaya koyulur. Ne pahasına olursa olsun duruma egemen olarak kalmak ister. Hatta, hâlâ ve her zaman, "bu durumdan çıkmayı" ve olaylara "çekidüzen vermeyi" umar.

Burada söz konusu olanın şu veya bu biçimde kendi varlığı olduğunu tam olarak kavrayan İktidar rakiplerini ayırt edemeyecek

noktaya varır; Devrim'in düşmanlarını artık kendi düşmanlarından ayırmaz. Gitgide daha çok basit varlığını koruma güdüsünü kılavuz edinen, geri çekilme gücünü gitgide daha çok yitiren İktidar, rastgele, sağa olduğu kadar sola da artan bir körleşme ve küstahlaşma ile vurmaya başlar. Kendisiyle birlikte olmayan herkese ayırım gözetmeksizin vurur. Kendi kaderi üzerinde titrerken geleceğin en yetkin güçlerini yok eder.

Kaçınılmaz olarak yeniden ortaya çıkan devrimci hareketleri boğar. Sosyal Devrim bayrağını yükseltmekten sanık devrimcileri ve sıradan emekçileri kitlesel olarak ortadan kaldırır.

Böyle davranmakla, özünde güçsüz, yalnızca terörden güç alan İktidar, Devrim'le bağlarını açıkça kopartmamayı ve saygınlığını en azından yurtdışında korumayı uygun bulduğu sürece, oyununu gizlemek, hile yapmak, yalan söylemek, kara çalmak zorunda kalır.

9. Devrimi tuz buz ederek ona dayanmak olanaklı değildir. Dipçiklerin ve koşulların eğreti gücünün desteğiyle boşlukta asılı kalmak da olanaklı değildir.

Dolayısıyla Devrim'i boğazlayan İktidar, hesabını kitabını yaparak onun hizmetine girmeye ve onunla anlaşmaya hazır gerici ve burjuva unsurların yardım ve desteğini gitgide daha açık ve kararlı bir biçimde sağlamak zorundadır. Toprağın ayaklarının altından kaydığını hisseden, kitlelerden gitgide kopan, Devrim'le son bağlarını da koparmış ve büyük ve küçük diktatörlerden, hizmetkârlardan, yağcılardan, iş bitiricilerden ve asalaklardan oluşan bütün bir ayrıcalıklılar kastı yaratmış, ancak yeni güçleri reddedip ezdikten sonra gerçekten devrimci ve olumlu herhangi bir şeyi gerçekleştirme gücünden yoksun olan İktidar, kendi konumlarını sağlamlaştırmak için, *eski güçlere* yönelme zorunluluğunu duyar. Gitgide daha sık ve daha istekle peşinde koştuğu *onların* işbirliğidir. Anlaşma, ittifak ve birlik aradığı onlardır. Yaşamını güvence altına almak için başka çıkış yolu kalmadığı için kendi konumlarını onlara terk eder. Kitlelerin dostluğunu kaybeden İktidar birtakım yeni sempatiler arar. Gün gelir onlara da gayet güzel ihanet edebileceğini umar. Ancak bu arada her geçen gün devrim karşıtı ve anti-sosyal bir eylem bataklığına daha fazla düşer.

Devrim ona karşı gitgide daha enerjik bir biçimde taarruz eder. İktidar da, daha da açık bir küstahlıkla, çelikleştirdiği silahların ve terbiye ettiği güçlerin yardımıyla, Devrim'le mücadele eder.

Kısa süre sonra Devrim bu eşitsiz mücadelede kesin olarak yenilgiye uğrar. Can çekişir ve un ufak olur. Can çekişme, cansız bir hareketsizlikle son bulur. Yokuş inilmiştir. Bu dipsiz uçurumdur. Devrim yaşanmıştır. Gericilik muzaffer bir biçimde, iğrenç makyajıyla, küstahça, kabaca, hayvanca yerleşir.

Bu birkaç hakikati ve onların amansız mantığını henüz kavramayanlar, Rus Devrimi'nden hiçbir şey anlamamış demektir. İşte bu nedenledir ki bütün bu körler, "Leninistler", "Troçkistler" ve *tutti quanti* [kim var kim yoksa], Rus Devrimi'nin ve Bolşevizmin iflasını, itiraf etmek zorunda kaldıkları bu iflası uygun biçimde açıklayamazlar. (Batılı "komünistler"den söz etmeye bile değmez, onlar kör kalmak *istiyorlar*.) Rus Devriminden hiçbir şey anlamamış, ondan hiçbir şey öğrenmemiş bu insanlar aynı zararlı hatalar dizisine yeniden başlamaya hazırdırlar: Politik parti, iktidarın fethi, ("işçi ve köylü"!) hükümet, ("sosyalist") devlet, ("proletarya") diktatörlük... Adamakıllı aptallıklar, ağır suç oluşturan çelişkiler, öfkelendirici anlamsızlıklar!

Bu kokuşmuş kadavralarına can vermekle boşuna zaman kaybedecekse, bir kez daha başarıya ulaştığında emekçi kitleleri bu ölümcül oyuna sürüklemeyi başaracaksa lanet olsun gelecek Devrim'e! Bu Devrim'in çürüyüşü üzerinden serpilip gelişecek yeni Hitlerler doğurmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bir kez daha "ışığı dünya için sönecektir."

Toparlayalım.

("Sosyalist" veya "komünist") "devrimci" hükümet kurulur. Elbette kendisi için tam ve eksiksiz bir otorite ister. Kumanda edecek olan odur. (Tersi durumda hükümet neye yarar?)

Er veya geç yönetenler ile yönetilenler arasında ilk anlaşmazlık doğar. Bu anlaşmazlık, ne türden olursa olsun, bir hükümet bir Büyük Devrim'in sorunlarını çözme gücünden yoksun olduğu ve buna rağmen haklı olmak, her şeyi ele geçirmek, inisiyatifi, hakikati, sorumluluğu, eylemi kendine saklamak istediği ölçüde kaçınılmaz olarak ortaya çıkar.

Bu anlaşmazlık her zaman her yolla kendilerini dayatmayı çabucak öğrenen yönetenler lehine döner. İzleyen süreçte her türlü inisiyatif kaçınılmaz olarak milyonlarca yönetilenin gitgide efendisi haline gelen bu yönetenlere geçer.

Bu elde edilince "efendiler" acizliklerine, yetersizliklerine, beceriksizliklerine rağmen iktidara yapışırlar. Bunun tam tersine Devrim'in tek taşıyıcısı olduklarına inanırlar. "Lenin (veya Stalin), tıpkı Hitler gibi, her zaman haklıdır." "İşçiler, şeflerinize boyun eğin! Onlar ne yaptıklarını biliyorlar ve sizin için çalışıyorlar." - "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" (... "ki size daha iyi komuta edebilelim..." Ancak cümlenin son bölümü "işçi partileri"nin "dâhi şefleri" tarafından hiçbir zaman dile getirilmez.)

Böylece yavaş yavaş yöneticiler ülkenin mutlak efendileri haline gelirler. Destek aldıkları birtakım ayrıcalıklı tabakalar yaratırlar. Kendilerini destekleyebilecek birtakım güçleri örgütlerler. Her türlü muhalefete, her türlü çelişkiye, her türlü bağımsız inisiyatife karşı kendilerini var güçleriyle savunurlar. Her şeyi tekellerine alırlar. Tüm ülkedeki yaşama ve faaliyete el koyarlar.

Başka bir eylem yolları olmadığından, baskı uygularlar, tabi kılarlar, boyun eğdirirler, sömürürler...

Her türlü direnişi bastırırlar. İradelerine boyun eğmek istemeyen herkesi Devrim adına kovuşturup ezerler.

Kendilerini haklı göstermek için yalan söylerler, kandırırlar, kara çalarlar.

Hakikati boğmak için ortalığı kırıp geçirirler: Hapishaneleri ve sürgün yerlerini doldururlar. İdam ederler, işkence yaparlar, öldürürler, katlederler.

İşte Rus Devriminin başına da tam ve kaçınılmaz olarak bu geldi.

ESAS OLAN. - İktidara iyice oturunca, kendi bürokrasisini, kendi ordusunu ve kendi polisini örgütleyince, para bulup "işçi" adını verdiği kendi devletini kurunca Bolşevik iktidar, mutlak efendi olarak, Devrim'in kaderini kesin olarak kendi ellerine aldı. Adım adım –demagojik propaganda, zor ve baskı güçleri arttıkça– hükümet *ifadeye kadar, düşünceye kadar* her şeyi, mutlak olarak her şeyi devletleştirdi ve tekelleştirdi.

Tüm topraklara el koyan devlet –dolayısıyla *hükümet*– oldu. Toprağın gerçek *sahibi* o oldu. Köylüler, kitle olarak adım adım dönüştürüldüler: Önce devlet çiftçileri, daha sonra, görüleceği üzere, gerçek *serfler* haline geldiler.

Fabrikalara, atölyelere, madenlere - özcesi tüm üretim, ulaşım, mübadele vb araçlarına sahip olan da *hükümet* oldu.

İnsani faaliyetin tüm alanlarında girişim, örgütlenme, idare, yönetim hakkına el koyan *hükümet* oldu.

Nihayet ülkedeki basının ve tüm diğer fikirleri yayma araçlarının tek efendisi haline gelen *hükümet* oldu. SSCB'deki her türlü yayın, kartvizite kadar her türlü basım devlet tarafından yapıldı veya en azından sıkı biçimde denetlendi.

Özcesi devlet –dolayısıyla hükümet– sonuç itibariyle her türlü hakikati tek başına elinde tutan, tüm maddi ve manevi mülklerin tek sahibi, sahip olduğu bütün dallar itibariyle ülkedeki yaşamın tek öncüsü, örgütçüsü, harekete geçiricisi haline geldi.

150 milyon "sakin" adım adım hükümet emirlerinin basit uygulayıcıları, hükümetin ve onun sayısız görevlilerinin gerçek köleleri haline geldi. "İşçiler şeflerinize boyun eğin!"

Sovyetlerden başlayıp en küçük hücrelere varıncaya kadar, hiçbir istisnası olmaksızın, tüm ekonomik, sosyal ve diğer organizmalar, bir tür "Devlet İşletmesi Anonim Şirketi" olan devlet işletmesinin basit idari şubeleri haline geldiler: Onun "merkez yönetim kurulu"na (hükümet) tümüyle *bağlı*, hükümet görevlileri (resmi ve gizli polis) tarafından yakından gözetim altında tutulan, özgürlük benzeri her şeyden yoksun *şubeler*.

On iki yıl kadar önce tamamlanan bu gelişmenin gerçek ve ayrıntılı tarihi –dünyada benzeri olmayan bu olağanüstü tarih– kendi başına bağımsız bir cilt gerektirir. Bu konuya birkaç açıklık getirmek üzere geri döneceğiz.

ANARŞİSTLERİN ARTAN FAALİYETİ. - HIZLI BAŞARILARI. - Okur daha şimdiden biliyor ki Devrim'in bu boğuluşu, kaçınılmaz olarak, feci mantıksal sonuçlarıyla birlikte, Devrim'i ayrı tarzda öngörmeyen ve onu savunup ilerletmek için ayağa kalkan *sol unsurlar* tarafından gitgide daha canlı ve destekli bir tepkiye yol açtı.

Bu muhalif hareketlerin en önemlileri, *sol Sosyalist-Devrimci parti* saflarında ve anarşistler arasında doğdu.

*Sol Sosyalist-Devrimci parti*nin başkaldırısı, rakip bir politik ve devletçi partinin isyanı oldu.

Komünist partisiyle görüş ayrılıkları ve Bolşevik Devrim'in feci sonuçları karşısında yaşanan hayal kırıklığı onları sonuç itibariyle Bolşeviklere karşı ayağa kalkmak zorunda bıraktı. Bolşeviklerle bir süre işbirliği yaptıkları hükümetten ayrılmak zorunda kalan sol Sosyalist-Devrimciler Bolşeviklere karşı gitgide şiddetlenen bir

mücadeleye giriştiler. Bolşevizm-karşıtı propaganda, ayaklanma girişimleri, terörist eylemler, hiçbiri eksik kalmadı bunda.

Sol Sosyalist-Devrimciler ünlü Leontyevski Sokağı suikastına (ileride bundan söz edeceğiz) katıldılar. (Ukrayna'da) Alman General Eichhorn ve (Moskova'da) Alman Büyükelçisi Mirbach'ın katlini tertip ettiler: Bolşevik hükümetin Alman hükümetiyle yakın ilişkilerini protesto etmeye yönelik iki şiddetli gösteri. Daha sonra hızla bastırılan birkaç yerel karışıklığı esinlediler.

Bu mücadelede en yetkin güçlerini feda ettiler.

Önderleri: Mariya Spiridonova, B. Kamkov, Karelin ve diğerleri, ayrıca adı bilinmeyen birçok militan bu koşullarda büyük bir cesaretle davrandılar.

Ancak sol Sosyalist-Devrimciler iktidara gelmiş olsaydı, onların edimleri de izleyen süreçte Bolşevik Parti'nin edimleriyle kaçınılmaz ve tam olarak benzer olurdu. Aynı politik sistem kaçınılmaz olarak aynı sonuçları beraberinde getirirdi.

Özünde sol Sosyalist-Devrimciler esas itibariyle komünist partinin tekeline ve hegemonyasına karşı ayaklandılar. İktidar, tek bir partinin tekelinde değil de, iki veya daha çok partiye eşit hisseli olarak ait olsaydı her şeyin çok daha iyi gideceğini ileri sürüyorlardı. Elbette bu derin bir hataydı.

Bolşevizmin iflasının nedenlerini kavrayarak ona karşı mücadeleye girişen emekçi kitlelerin aktif unsurları bu hatayı hissettiler. Sol Sosyalist-Devrimci partiyi ancak çok sınırlı bir ölçüde desteklediler. Sol Sosyalist-Devrimci partinin direnişi hızla kırıldı ve mücadeleleri uzun sürmedi. Ülkede de büyük yankı uyandırmadı.

Anarşistlerin direnişi, hızlı ve korkunç bir baskıya rağmen, kimi yerlerde, çok daha geniş çaplı oldu ve destek aldı.

Devrim ile ilgili diğer fikrin gerçekleştirilmesini konu alan, özellikle olaylar sırasında önemli bir yer edinen bu mücadele ve düğüm noktaları okurun dikkat göstermesini hak ediyor.

Şunu da ekleyelim ki, bir yandan Bolşevikler tarafından bilinçli olarak çarpıtılan ve daha sonra da boğulan, öte yandan daha sonraki olaylarla aşılan bu destan yalnızca geniş kamuoyu tarafından değil, ama Rus Devrimi'ni az çok incelemiş olanlar için de (pek yakından inceleyenler istisna olmak üzere) meçhuldür. Önemine rağmen bu, Bolşeviklerin belgelerinin ve araştırmalarının kıyısında kalmıştır.

İnsanlık tarihi boyunca anarşizm kadar çarpıtılmış ve kara çalınmış bir fikir daha bulmak zordur.

Zaten genel olarak *anarşizm* ile ilgilenilmiyordu bile: Tüm hükümetler tarafından "1 numaralı halk düşmanları" olarak görülen ve her yerde alabildiğine olumsuz bir biçimde sunulan "anarşistler"e sadece saldırılıyordu. En iyi durumda onlar "hayalperestler", "yarı deliler", hatta kısaca "deliler" olarak değerlendiriliyorlardı. Daha da yaygın olarak "haydutlar", "caniler", her vesileyle bomba atan düşüncesiz teröristler olarak görülüyorlardı.

Elbette, başka politik veya sosyal fikir akımları ve örgütlerinin yandaşları arasında olduğu gibi, anarşistler arasında da teröristler vardı ve hâlâ da vardır. Fakat özellikle *anarşist fikri* kitlelerin ona ilgi duyması ve onu tanımasına müsamaha göstermek için çok baştan çıkartıcı ve tehlikeli olarak değerlendiren tüm ülkelerin her eğilimdeki hükümetleri, *fikrin kendisi*ne zarar vermek üzere anarşist-teröristlerin gerçekleştirdiği kimi suikastlardan yararlanırlar; böylece sadece bu teröristlere değil, yöntemleri ne olursa olsun tüm militanlara kara çalarlar.

Anarşist düşünürlere ve teorisyenlere gelince, bunlar çoğu zaman, "ütopyacılar", "sorumsuz hayalperestler", "takipçileri"nin öğretilerini tehlikeli biçimde yorumladıkları "soyut filozoflar" veya "zirzoplar", fikirleri güzel olsa da, gerçek yaşamla ve bugünün insanlarıyla ortak hiçbir yanı bulunmayan "mistikler" muamelesi görürler. (Burjuva açıdan, kapitalist sistemin istikrarlı ve "gerçek" olduğu, sosyalist açıdan ise otoriter sosyalist fikrin ütopik olmadığı ileri sürülür: Bunlar, birincisi tarafından yüzyıllardır biriktirilmiş içinden çıkılmaz kaosa ve muazzam sosyal yıkımlara rağmen, ikincisi tarafından ise, yarım yüzyıllık bir uygulama sürecinde, "gerçekleştirilmiş" çarpıcı iflaslara rağmen ileri sürülebiliyor.)

Çoğu zaman yalnızca fikir gülünçleştirilmeye çalışılır. Bilgisiz kitleye anarşizmin "Herkesin istediğini yapabileceği", "her türlü toplumu ve her türlü örgütlenmeyi inkâr eden" bir sistem olduğuna inandırmaya çalışılmıyor mu? Halka, şimdiye kadar uygulanmış anarşist olmayan tüm sistemlerin gerçek ve akıl almaz kargaşası karşısında anarşinin düzensizliğin eş anlamlısı olduğu söylenmiyor mu? Anarşizme karşı, özellikle onun bütünlüğüne ve (sosyalizm konusunda gayet iyi başarılan) ehlileştirilmesinin olanaksızlığına bağlı olan bu politika, her türlü "politik" faaliyet kisvesine bürünerek ürünlerini verdi: Anarşizmin ortaya çıktığı her yerde onu karşılayan genel bir güvensizlik, hatta bir korku ve bir düşmanlık –veya en azından köklü bir kayıtsızlık, bir bilgisizlik ve bir anlayışsızlık– oldu.

Bu durum anarşizmi, uzun süre, yalıtık ve güçsüz kıldı.

Bir süredir, yavaş yavaş, olayların ve propagandanın etkisiyle kamuoyu anarşizm ve anarşistler konusunda bir gelişim gösteriyor. Aldatmacanın farkına varılmaya ve daha açık görmeye başlanıyor. Geniş kitlelerin anarşist fikri kavrayarak, katledilen fikre ilgiyi artırıp doğal psikolojik bir tepki doğurarak "kafa şişiriciler"e (aslında "cellatlar"a demem gerekirdi)* karşı döneceği günler artık belki de pek uzak değil.

(İspanya olayları sırasında basının yayımlamak zorunda kaldığı kimi itiraf ve hakikatlerin yanı sıra az çok bilinen kimi olgular, daha şimdiden kurtarıcı bir etki yarattı ve liberter fikre zemin kazandırdı.)

Rus Devrimi'ne gelince, Bolşevik hükümetin anarşistlere karşı tutumu, "kafa şişirme", kara çalma ve baskı bakımlarından geçmiş ve bugünkü tüm hükümetleri uzak ara aştı.

Liberter fikrin Devrim'de oynadığı rol ve uğradığı akıbet, geleneksel boğuntuya getirmeye rağmen er veya geç öğrenilecektir. Zira uzun zaman anarşizmin Devrim'deki rolü önemliydi.

Yavaş yavaş birikecek açıklamalar, yalnızca geçmiş ve bugünkü olaylara yeni bir açıklama getirmekle kalmayacak, aynı zamanda izlenecek yolu da güçlü bir biçimde aydınlatacaktır: Bunlar, *kuşkusuz yakın bir gelecekteki olaylar sırasında meydana gelecek* kimi önemli olguları öngörmeye ve daha iyi kavramaya olanak verecektir.

Bütün bu nedenlerle, okurun burada sergilenecek olayları öğrenme hakkı ve dahası ödevi vardır.

Anarşistlerin Rus Devrimi'ndeki faaliyeti neydi? Rolleri ve akıbetleri tam olarak ne oldu? Anarşistlerin temsil edip savunduğu *Devrim ile ilgili o diğer fikrin gerçek "ağırlığı" ve kaderi ne oldu*?

İncelememiz bir yandan bu sorulara cevap verirken, diğer yandan da Bolşeviklerin gerçek rolü, eylemi ve sistemi hakkında zorunlu birtakım açıklamalar sağlayacaktır. Bu incelememizin okurun bugünkü ve gelecekteki ciddi olaylar sırasında doğru yolunu bulmasında yardımcı olacağını umuyoruz.

Giderilemez gecikmelerine ve aşırı zayıflıklarına rağmen, ayrıca her türden engel ve zorluğa karşın ve nihayet uğradıkları hızlı ve

* Yazar burada kelime oyunu yapıyor: *Bourreur* veya daha tam ifadesiyle *bourreur de crâne* Fransızcada kafa şişirici anlamına gelirken, *bourreau* cellat demektir. (ç.n.)

azgın baskıyı unutmaksızın, anarşistler, kimi yerlerde, özellikle Ekim'den sonra canlı ve derin sempatiler kazanmayı bildiler.

Fikirleri kimi bölgelerde çarçabuk başarı kazandı.

Sayıları, insani olarak olayların kendilerine dayattığı ağır kayıplara rağmen hızla arttı.

Faaliyetleri Devrim sırasında güçlü bir etki yaptı; birtakım derin sonuçlar doğurdular, zira öncelikle kitlelerin gözünde gitgide itibar kaybeden Bolşevik teze ve eyleme karşı *Sosyal Devrim ile ilgili yeni bir fikir* getiren yalnızca onlar oldu; sonra bu fikri güçleri ölçüsünde ve insanlık dışı zulümlere rağmen, yüce bir çıkar gözetmezlik ve adanmışlıkla, sonuna kadar, rakiplerinin ezici sayısal çoğunluğu, dizginlerinden boşalmış demagojisi, kalleşliği ve görülmemiş şiddeti kendilerini ezip yok ettiği ana kadar propaganda edip savundular.

Ne bu başarılar, ne de bunların bir sonuca ulaşamaması bizi şaşırtıyor.

Bir yandan bütünsel, cesur ve fedakârlık dolu tutumları sayesinde, aynı zamanda "bakanlıklar"da ve bürolarda değil de, bizzat kitlelerin içinde sürekli varoluşları ve eylemleri sayesinde ve nihayet Bolşeviklerin hızla kuşkulu hale gelen pratiğine karşı fikirlerinin çarpıcı hayatiyeti sayesinde anarşistler, eylem yapabildikleri her yerde birtakım dostluklar kurdular ve taraftarlar kazandılar. (Bu başarıların kendileri açısından taşıdığı tehlikenin tamamıyla farkında olan Bolşevikler, liberter propagandaya ve eyleme ivedi olarak son vermeselerdi Devrim bambaşka bir yol izleyebilir ve başka sonuçlara ulaşılabilirdi varsayımında haklı olarak bulunulabilir.)

Ama öte yandan anarşistlerin olaylar karşısında gecikmişlikleri, muazzam büyüklükteki ülkede sözlü ve yazılı propaganda yapacak yetenekte militanlarının son derece azlığı, kitlelerin hazırlıksızlığı, olumsuz genel koşullar, zulümler, insan bakımından muazzam kayıplar, vb bütün bunlar Bolşevik iktidarın bastırıcı eylemine elverişli koşullar yaratırken anarşistlerin etki alanını ve sürekliliğini önemli ölçüde sınırladı.

Olgulara geçelim.

Rusya'da kitleler arasında popüler, bütünsel ve özgürlüğe kavuşturucu gerçek Sosyal Devrim fikrini propaganda eden her zaman yalnızca anarşistler oldu.

1905 Devrimi anarşist akım dışında (burjuva) "Demokrasi" sloganlarıyla yürüyordu: "Kahrolsun Çarlık!" "Yaşasın Demokratik

Cumhuriyet!" Bolşevizm de o zamanlar daha ileriye gitmiyordu. Anarşizm o zamanlar sorunun özüne inen ve kitleleri politik bir çözümün tehlikeleri konusunda uyaran tek öğretiydi.

Demokratik partilere oranla liberter güçler o zamanlar ne denli zayıf olsalar da, bu fikir etrafında daha o zamandan küçük bir işçi ve aydın grubu toplandı ve kimi yerlerde "demokrasi" zokasına karşı protestosunu yükseltti.

Elbette bunların sesleri uçsuz bucaksız ülkede yitip gidiyordu. Ancak bu onların cesaretini kırmadı. Nitekim bir süre sonra birtakım sempatiler oluştu ve onların çevresinde belli bir hareket doğdu.

1917 Devrimi ilk zamanlar bir kabarış gibi gelişti. Sınırlarını öngörmek zordu. Mutlakıyetçiliği deviren halk "tarihsel eylem sahnesine giriş yaptı."

Politik partiler devrimci harekete ayak uydurarak konumlarını istikrara kavuşturmaya boşuna uğraştılar: Emekçi halk, değişik partileri "programları"yla birlikte, birbiri ardına gerisinde bırakarak düşmanlarına karşı hep en önde gidiyordu. En iyi örgütlü, en kararlı ve iktidara var gücüyle özlem duyan Bolşevikler bile, olayların ve kitlelerin hızlı gelişimini izleyebilmek için sloganlarını birçok kez değiştirmek zorunda kaldılar. (İlk sloganlarını hatırlayalım: "Yaşasın Kurucu Meclis!" "Yaşasın Üretimde İşçi Denetimi!" vb.)

Tıpkı 1905'te olduğu gibi, anarşistler, 1917'de de, gerçek ve bütünsel Sosyal Devrim'in biricik savunucuları oldular. Sınırlı sayılarına, olanaklarının zayıflığına ve örgütsel eksikliklerine rağmen bu yolda sürekli olarak ve inatla durdular.

1917 yazında, sözde ve eylemde, köylülerin toprak hareketlerini destekliediler. Ayrıca "Ekim Darbesi"nden uzun zaman önce işçiler değişik yerlerde sanayi işletmelerine el koyup buralardaki üretimi özerkliğe ve işçi birlikteliğine dayalı olarak düzenlemeye çalıştıklarında da hep işçilerleydiler.

3-5 Temmuz'da Kronştadt ve Petrograd işçilerinin ve bahriyelilerinin hareketinde anarşistler en ön saflarda mücadele ettiler. Petrograd'da liberterler işçi ve devrimci gazeteler yayımlamak amacıyla matbaalara el koymanın örneğini verdiler.

1917 yazında Bolşevikler burjuvaziye karşı diğer politik partilerden daha cesur bir tutum aldıklarında anarşistler onları onayladı ve Lenin ile diğer Bolşevikleri "*Alman hükümetinin ajanları*" olarak niteleyen burjuva ve sosyalist hükümetlerin yalanıyla mücadele etmeyi devrimci ödevleri olarak gördüler.

Ekim 1917'de (Kerenski'nin) koalisyon hükümetine karşı Petrograd, Moskova ve başka yerlerde anarşistler mücadelenin en ön saflarında yer aldılar. Açıktır ki herhangi bir başka iktidar adına değil, yalnızca emekçi kitlelerin kendi ekonomik ve sosyal yaşamlarını gerçekten yeni temeller üzerinde bizzat kurma hakkını kazanmaları adına yürüyorlardı. Okurun bildiği birçok nedenle, bu fikir uygulamaya konamadı, ancak anarşistler tek başlarına ve sonuna kadar bu haklı dava için mücadele ettiler. Bu açıdan kendilerine bir eleştiri yapılacaksa, bu yalnızca zamanında *kendi aralarında anlaşmaya* varamadıkları ve tatminkâr ölçüde emekçi kitleler içinde özgür bir örgütlenmenin *unsurlarını* sunamadıkları için olabilir. Ancak biliyoruz ki onların az sayıda olduklarını, çok geç temerküz ettiklerini ve özellikle emekçi kitlelerde herhangi bir sendikalist ve liberter eğitimin bulunmadığını kesinlikle hesaba katmak gerekir. Bu duruma bir son vermek için zaman gerekiyordu. Oysa *tam ve bilinçli olarak Bolşevikler ne anarşistlere ne de kitlelere bu geç kalmışlığı giderme zamanını verdiler.*

Petrograd'da, Ekim'in sonucu belirleyici mücadelesini vermek üzere gelen Kronştadt bahriyelileri son derece önemli bir rol oynadılar. Onlar arasında anarşistler oldukça çok sayıdaydı.

Moskova'da, Ekim'in en zorlu kavgalarında en tehlikeli ve belirleyici görev, ünlü "Dvintsı"ye (Dvinsk alayı) düştü. Kerenski döneminde bu alay, Haziran 1917'de Avusturya-Alman cephesindeki taarruza katılmayı reddettiği için topluca tutuklanmıştı. "Beyazlar"ı (o zamanlar "Kadetler" deniyordu) Kremlin'den, "Metropol"den ve Moskova'nın başka köşelerinden en tehlikeli yerlere doğru söküp atmak gerektiğinde harekete geçen yine "Dvintsı"ydı. Güç toplayan "Kadetler" yeniden taarruza geçtiğinde, on günlük mücadeleyle bu darbeyi savuşturmak üzere var güçleriyle mücadele edenler de yine "Dvintsı" oldu. Hepsi kendine anarşist diyordu ve iki eski liberterin, Graçov ve Fyodotov'un yönlendiriciliğinde yürüyorlardı.

Moskova Anarşist Federasyonu, Dvinsk alayının bir bölümüyle birlikte, Kerenski hükümetinin güçlerine karşı kavga düzeninde en önde yürüdü. Presnya, Sokolniki, Zamoskvoreçye ve Moskova'nın diğer mahallelerinin işçileri kavgaya liberter grupların öncülüğünde yürüdüler. Presnya işçileri çok değerli bir kavga insanını, her zaman en ön safta mücadele eden ve kentin ortasında savaşın sonlarına doğru vurularak ölen anarşist işçi Nikitin'i kaybettiler.

Bu mücadelelerde onlarca anarşist işçi yaşamını yitirdi ve Moskova'da Kızıl Meydan'daki ortak mezarda yatıyorlar.

Ekim Devrimi'nden sonra anarşistler, kendilerini "komünist" yeni İktidardan ayıran görüş ve yöntem farklılıklarına rağmen, aynı adanmışlık ve aynı kararlılıkla Sosyal Devrim davasına hizmet etmeye devam ettiler. "Kurucu Meclis" ilkesinin kendisini yalnızca anarşistlerin reddettiğini ve öngördükleri ve önceden söyledikleri gibi, "Kurucu Meclis" Devrim'in önünde bir engel oluşturduğunda, onun dağıtılması için ilk adımı atanların da yine onlar olduğunu hatırlayalım. Daha sonraları anarşistler, tüm cephelerde gericiliğin yinelenen taarruzlarına karşı rakiplerinin bile kabul ettiği bir enerji ve gözü peklikle mücadele ettiler.

General Kornilov'a karşı Petrograd savunmasında (Ağustos 1917), Güneyde General Kaledin'e karşı mücadelede (1918), vb anarşistler önde gelen bir rol oynadılar.

Anarşistler tarafından oluşturulmuş veya onların yönlendiriciliğinde, saflarında çok sayıda liberterin yer aldığı küçük büyük çok sayıdaki partizan müfrezesi (şimdilik Mahno'nun partizan ordusunu bir yana bırakırsak, Mokrousov'un, Çernyak'ın, Mariya Nikiforova'nın ve diğerlerinin müfrezeleri) 1918'den 1920'ye kadar gericilik ordularına karşı kesintisiz olarak Güney bölgelerinde mücadele ettiler. Tek tek anarşistler, ayaklanmış işçi ve köylü kitlelerinin içinde kaybolmuş halde, sıradan savaşçılar olarak tüm cephelerde yer aldılar.

Kimi yerlerde anarşistlerin sayıları hızla artıyordu. Ne var ki anarşizm en yetkin güçlerinin büyük bölümünü bu vahşi mücadelelerde harcadı. Devrim'in nihai zaferine güçlü bir katkı yapan bu üstün fedakârlık, yeni oluşmakta olan liberter hareketi ciddi biçimde zayıflattı. Ne yazık ki anarşizmin güçleri bir dizi mücadele cephesinde karşı-devrime karşı kullanıldığından, ülkenin geri kalan kısmı ondan yoksun kaldı. Anarşist propaganda ve faaliyet bunun acısını fazlasıyla hissetti.

Özellikle 1919'da, önce General Denikin, ardından General Vrangel yönetimindeki karşı-devrim liberter saflarda büyük gediklere yol açtı. Zira "beyaz" ordunun bozguna uğratılmasına özellikle *liberterler* katkıda bulundular. "Beyaz" ordu Kuzeyde Kızıl Ordu tarafından değil, Güneyde, Ukrayna'da, ana gücünü "Mahnocu" adı verilen, güçlü bir biçimde liberter fikirlerin damgasını taşıyan ve anarşist Nestor Mahno'nun yönettiği partizan ordusunun oluş-

turduğu, isyan etmiş köylü kitlesi tarafından bozguna uğratıldı. Devrimci örgütler olarak Denikin ve Vrangel'e karşı "Mahnocu" saflarda savaşanlar yalnızca Güneyin liberter gruplarıydı. (Okur bu çalışmanın üçüncü kitabında bu destansı mücadeleler hakkında birtakım açıklamalar bulacaktır.)

Acı bir ayrıntı: Güneyde, o an için hareket etme özgürlüğüne sahip anarşistler Devrim'i kahramanca, yaşamları pahasına savunurken, aslında bu eylem sayesinde canını kurtarmış olan "Sovyet" hükümeti ülkenin geri kalan kısmında liberter hareketi acımasızca bastırıyordu. Okurun göreceği gibi, tehlike geçer geçmez, baskı Güneydeki anarşistlerin üzerine de çöktü.

Anarşistler Doğuda Amiral Kolçak'a karşı mücadelelerde, Sibirya'daki kavgalarda, vb de önemli bir yer aldılar. Buralarda da birçok militan ve sempatizanlarını yitirdiler.

Her yerde saflarında belli sayıda liberterin yer aldığı partizan güçleri, düzenli Kızıl Ordu'ya göre çok daha fazla iş başardı. Her yerde anarşistler Sosyal Devrim'in temel ilkesini savunmaktan geri durmadılar: Gerçek kurtuluşları için ilerleyen emekçilerin bağımsızlığı ve eylem özgürlüğü.

Üçüncü Bölüm

Anarşist Örgütler

Anarşistlerin Devrim'e katılımı bir savaşçılar faaliyetiyle sınırlı kalmadı. Aynı zamanda arzulanan sonuca ulaşmak için zorunlu koşul olarak otoriter-olmayan bir toplumun ivedi ve adım adım kuruluşuna ilişkin fikirlerini emekçi kitleler arasında propaganda etmeye de çaba harcadılar. Bu görevi yerine getirmek için kendi liberter örgütlerini kurdular, ilkelerini ayrıntılı olarak sergilediler, bunları olabildiğince pratiğe geçirdiler, kendi gazetelerini ve edebiyatlarını yayınlayıp dağıttılar.

O sıralarda en aktif olan anarşist örgütlerden birkaçını analım.

1. (Daha önce andığımız) "Anarko-Sendikalist Propaganda Birliği'nin *Golos Truda*'sı". Amacı emekçi kitleler içinde *anarko-sendikalist* fikirleri yaymaktı. Faaliyetini önce Petrograd'da (1917 yazı-1918 ilkbaharı) ve ardından bir süre Moskova'da yürüttü. Gazetesi (*Golos Truda,* Emeğin Sesi) önce haftalık, sonra günlük olarak yayımlandı. Bir anarko-sendikalist yayınevi kurdu.

İktidara gelir gelmez Bolşevikler, genel olarak bu faaliyeti, özel olarak da gazete yayınını her yolla zorlaştırmaya koyuldular. Sonuç itibariyle 1918-1919'da "komünist" hükümet, önce örgütü, daha sonra da yayınevini kesin olarak tasfiye etti. Tüm üyeleri ya hapis ya sürgün edildi.

2. "Moskova Anarşist Grupları Federasyonu". Bu, göreceli olarak, büyük bir örgüttü; 1917-1918'de Moskova'da ve taşrada yoğun bir

propaganda yürüttü. Anarko-komünist eğilimli[1] bir günlük gazete (*Anarhiya*) yayımladı ve o da liberter bir yayınevi kurdu. "Sovyet" hükümeti tarafından Nisan 1918'de yağmalandı. Bu örgütten kimi kalıntılar 1921'e kadar varlıklarını korudu. Bu tarihte eski Federasyon'un son izleri "tasfiye", militanları da "yok" edildi.

3. "Ukrayna Anarşist Örgütleri Konfederasyonu *Nabat*". Bu önemli örgüt, Bolşevikler henüz diktatörlüklerini dayatmayı başarmadan önce, 1918 sonlarında Ukrayna'da kuruldu. Ayırt edici özelliği her şeyden önce olumlu, somut faaliyetiydi. Sosyal inşanın otoriter-olmayan biçimleri için ivedi ve doğrudan bir mücadelenin gerekli olduğunu ilan etti ve bunun ilk pratik unsurlarını hazırlamaya çaba harcadı. Son derece enerjik ajitasyon ve propagandasıyla önemli bir rol oynadı ve Ukrayna'da liberter fikirlerin yayılmasına büyük katkıda bulundu. Değişik kentlerde gazeteler ve broşürler yayımladı. Başlıca gazetesi *Nabat* (*Tehlike Çanı*) idi. (Teorik olarak bir tür anarşist "sentez"e dayalı) Bir *birleşik* anarşist hareket yaratmaya ve *eğilim farkı gözetmeksizin*, Rusya'daki tüm aktif anarşist güçleri tek bir genel örgüt içinde bir araya getirmeye çalıştı. Ukrayna'daki anarşist grupların hemen hemen hepsini birleştirdi ve ayrıca Büyük Rusya'nın kimi gruplarını da içine aldı. "Bütün Rusya Anarşist Konfederasyonu"nu kurmayı denedi.

Çalkantılı Güneyde faaliyetini geliştiren Konfederasyon burada işçi ve köylü devrimci partizanlar hareketiyle, bu hareketin çekirdeğini oluşturan "Mahnovçina" ile sıkı ilişkiler içine girdi. (Bakınız Üçüncü Kitap İkinci Kısım Birinci Bölüm.) Gericiliğin tüm biçimlerine karşı, hetman[2] Skoropadskiy'e karşı, Petlyura, Denikin, Grigoryev, Vrangel ve diğerlerine karşı mücadelelerde aktif

1. Anarşizm içindeki eğilimler ile ilgili birkaç not yararlı olacak.
Anarko-sendikalistler umutlarını özellikle özgür sendikalist işçi hareketine, bir diğer deyişle bu hareketten kaynaklanan eylem ve örgütlenme yöntemlerine bağlıyorlardı. *Anarko-komünistler* eylem, dönüşüm ve kuruluş temelleri olarak işçi sendikalarını değil, özgür komünleri ve onların federasyonlarını esas alıyordu. Sendikalizme karşı bir güvensizlik dile getiriyorlardı.
Nihayet *anarko-bireyciler* liberter olsa bile sendikalizme ve komünizme kuşkuyla yaklaşıyorlardı; özellikle özgür bireyin rolünü temel alıyorlardı. Yeni toplumun temeli olarak yalnızca bireylerin özgür birlikteliklerini kabul ediyorlardı.
Rus Devrimi sırasında, anarşist saflarda bir tür "anarşist sentez" ve birleşik bir liberter hareket yaratarak bu üç eğilimi uzlaştırmaya çalışan bir hareket doğdu. *Nabat* konfederasyonu, bu anarşist birleşme girişiminin başlatıcısı oldu. Daha fazla ayrıntı için, 1900 ile 1930 arası yılların özellikle periyodik anarşist edebiyatına bakınız.
2. Geçmiş yüzyıllarda "hetman" bağımsız Ukrayna'nın seçilmiş şefine verilen unvandı. Almanların iktidara getirdiği Skoropadskiy de bu unvanı aldı.

bir yer aldı. Bu mücadelelerde ve bu silahlı kavgalarda en yetkin militanlarının tümünü yitirdi. Son olarak da elbette "komünist" iktidarın şimşeklerini üzerine çekti, ne var ki Ukrayna'nın koşulları göz önünde bulundurulduğunda, yinelenen taarruzlara ancak bir süre dayanabildi.

Bolşevik yetkili makamlar tarafından son ve nihaâ tasfiyesi 1920 sonlarında oldu. O sıralarda, militanlarından birçoğu en küçük bir hukukî işleme gerek duyulmaksızın Bolşevikler tarafından kurşuna dizildi.

Oldukça geniş çaplı ve eylemi az çok yaygın bu üç örgüt dışında, daha önemsiz başka örgütler de vardı. 1917'de ve 1918'de hemen hemen her yerde genel olarak önemsiz ve eğreti, ancak bazı yerlerde alabildiğine aktif birtakım anarşist gruplar, akımlar ve hareketler ortaya çıkıyordu: Bunlardan kimileri bağımsız, diğerleri anılan örgütlerden biriyle bağlantılıydı.

İlke veya taktik alanında kimi görüş ayrılıklarına rağmen bütün bu hareketler sorunların özü konusunda hemfikirdi, her biri, güçleri ve olanakları ölçüsünde, emekçi kitleler içine gerçekten yeni, yani anti-otoriter ve federalist bir sosyal örgütlenmenin tohumlarını ekerek Devrime ve anarşizme karşı görevlerini yerine getiriyorlardı.

Hepsi kaçınılmaz olarak aynı akıbete uğradı: "Sovyet" iktidarı tarafından hoyratça yok edilme.

Dördüncü Bölüm

Rus Devriminde Bilinmeyen (anarşist) Basın: Sesi, Mücadeleleri, Sonu

Yukarıda, "Anarko-Sendikalist Propaganda Birliği"nin yayın organı *Golos Truda*'dan Birlik'in iktidarın Bolşeviklerce alınması, Brest-Litovsk Barışı ve Kurucu Meclis konusundaki tutumuyla ilgili birkaç makaleyi aktardık.

Bunları başka alıntılarla tamamlamak yararlı olur. Bunlar, okura Bolşevikler ile anarşistler arasında değişik görüş ayrılığı noktaları, anarşistlerin Devrim'in sorunları karşısındaki konumu ve nihayet her iki anlayışın bizzat ruhu konularında birtakım açıklıklar getirecektir.

Rus Devrimi sırasında anarşist basın ülke dışında hiç bilinmediğinden bu alıntılardan kimileri okur bakımından hakiki gerçeklerin açıklanması olacaktır.

Golos Truda'nın ilk sayısı, Devrim'in başlarından altı ay sonra, yani muazzam ve telafi edilemez bir gecikmeyle, 11 Ağustos 1917'de yayımlandı. Yine de yoldaşlar var güçleriyle işe giriştiler.

Görev zorluydu. Bolşevik parti işçi sınıfının büyük çoğunluğunu çoktan ele geçirmişti. Bolşevik Parti'nin eylemine ve etkisine oranla Birlik ve onun organı pek önemli değildi. İş yavaş ve zor ilerliyordu. Petrograd fabrikalarında ona neredeyse yer yoktu. Buralarda herkes Bolşevik Parti'yi izliyor, yalnızca onun gazetelerini okuyor, yalnızca onların gözüyle görüyordu. Bolşevikler ülkede geniş öl-

çüde dağıtımı yapılan birçok günlük gazeteye sahipti. Hiç kimse, tamamen meçhul bir örgüte, başka yerlerde söylenen ve tartışılan şeylere benzemeyen "garip" fikirlere ilgi göstermiyordu.

Yine de "Birlik" hızla bir etki gücü kazandı. Kısa süre sonra ona kulak verilmeye başlandı. Pek fazla olmayan –heyhat!– mitinglerine bayağı bir katılım oluyordu. Petrograd'da dahi ve Kronştadt, Obuhovo, Kolpino gibi banliyölerde oldukça güçlü birtakım grupları oldukça hızlı biçimde kurmayı başardı. Gazetesi, tüm zorluklara karşın başarı kazandı ve taşradaki dağıtımı bile gitgide daha iyi yapılıyordu.

Verili koşullarda "Birlik"in ana görevi propagandasını yoğunlaştırmaktan, kendisini tanıtmaktan, emekçilerin dikkatini kendi fikirlerine ve diğer sosyal akımlar karşısındaki konumuna çekmekten ibaretti. Bu görev özellikle gazeteye düşüyordu; zira olanaksızlıktan sözlü propaganda o an için alabildiğine sınırlı kalıyordu.

"Birlik"in –alabildiğine kısa– yaşamında ve propagandasında üç dönemi ayırt etmek gerekir: 1. Ekim Devrimi öncesi; 2. Bu ikinci devrim sırası; 3. Ekim Devrimi sonrası.

İlk dönemde, "Birlik" eşzamanlı olarak hem o zamanki (Kerenski) hükümete, hem de (her şeyin yakınsar gözüktüğü) bir politik devrim tehlikesine karşı, sendikal ve liberter temele dayalı yeni bir sosyal örgütlenme için mücadele etti.

Gazetenin her sayısında, gelecek Devrim'in yapıcı görevlerini anarko-sendikalistlerin nasıl gördüklerine ilişkin kesin ve somut makaleler yer alıyordu. Bunlar şöyleydi örneğin: Fabrika komitelerinin rolü üzerine bir makale dizisi; Sovyetlerin görevleri, toprak sorununu çözümleme tarzı, üretimin, mübadelenin vb yeni örgütlenmesi üzerine makaleler.

Birçok makalede –özellikle başyazılarda– gazete, emekçilere, son derece somut bir biçimde, anarko-sendikalistlere göre özgürlüğe kavuşturucu gerçek Devrim'in ne olması gerektiğini açıklıyordu.

Nitekim *Golos Truda*'nın 1. sayısının başyazısında (11 Ağustos 1917: "Devrimin Çıkmazı"), gazete, Devrimin gelişimini geriye dönük olarak ele alıp krizini (Ağustosta Rus Devrimi kritik bir dönemden geçiyordu) tespit ettikten sonra şöyle yazıyordu:[1]

> Hemen söylemeliyiz ki gerek bu krizin derin nedenlerini, gerekse özellikle önümüzdeki devrimci eylemi diğer sosyalist yazarların hiçbirine benzemeyen bir tarzda görüyoruz.

1. Tüm alıntılar Rusçadan çevrilmiştir.

Sesimizi daha önceleri, Devrim'in ta başında, Devrim'in özgür atılımının, harika zıplamalarının ve gözü pek, sınır tanımaz araştırmalarının ilk günlerinde ve haftalarında duyurmamız olanaklı olsaydı, hemencecik, bu ilk anlardan itibaren, sosyalist partilerin öğütlediklerinden tamamen farklı yollar ve eylemler önerip savunurduk. Bolşevik, Menşevik, sol Sosyalist-Devrimci, sağ Sosyalist-Devrimci vb bu partilerin ve fraksiyonların tümünün "programları"na ve "taktiği"ne net biçimde karşı çıkardık. Devrime başka hedefler koyardık. Emekçi kitlelere başka görevler önerirdik.

Yurtdışındaki uzun çalışma yıllarımızı Sosyal Devrim ve onun yollarına ilişkin bambaşka bir fikirler bütününü propaganda etmekle geçirdik. Ne yazık ki diğer ülkelerden polis engelleriyle kopartılmış Rusya'ya düşüncemiz nüfuz edemedi.

Bugün güçlerimiz burada birleşiyor. İlk görevimizi, en kutsal ödevimizi, bu çalışmaya halen özgürlüğün toprağı olan kendi topraklarımızda yeniden girişmek olarak görüyoruz.

Harekete geçmeliyiz. Emekçi kitlelere yepyeni ufuklar açmalıyız. Araştırmalarında onlara yardımcı olmalıyız.

Olayların gelişimi, sesimizi Devrim'in geçici olarak bir çıkmazda tıkandığı ve kitlelerin, derin düşünceye dalmış gibi durakladığı bir zamanda yükseltmemizi gerektiriyor. Bu derin düşünce halinin verimsiz kalmaması için elimizden gelen çabayı harcamamız gerekiyor. Bu duraklama süresini öyle kullanmalıyız ki yeni devrimci dalga kitleleri daha hazır, ulaşılacak amaçların, yerine getirilecek görevlerin, izlenecek yolun daha bilincinde bulsun. Gelecek dalganın, yarını olmayan bir atılım halinde kırılmaması, dağılıp gitmemesi için insani olarak olanaklı her şeyi yapmak gerekiyor. Bundan böyle, istisnasız bütün dönemsel basının tek söz etmediği yollara, çıkmazdan çıkış yollarına işaret etmeliyiz.

2. sayının başyazısı ("Tarihi Dönemeç", 18 Ağustos 1917) şöyle diyordu:

Kritik anlar yaşıyoruz. Devrim'in sarkaçları kâh yavaş yavaş kâh çırpınarak hareket ediyorlar. Bu hareketi bir süre daha devam ettirecekler. Sonra duracaklar. Rus işçileri, sarkaçlar hâlâ sallanır durumdayken, elverişli zamanda *kendilerine ait terazinin kefesine yeni bir fikir*, yeni bir örgütsel ilke, yeni bir sosyal temel atmayı bilebilecekler mi? Bugünkü Devrim'in gerek gelecekteki akıbeti gerekse sonucu tamamen değilse bile büyük ölçüde buna bağlı olacaktır.

3. sayının başyazısı ("Güncel olaylar", 25 Ağustos 1917) emekçilere şu sözlerle sesleniyordu:

İşçilere, köylülere, askerlere, Rus devrimcilerine şöyle diyoruz: Her şeyden önce ve özellikle *Devrim'e devam edin.* Sağlam biçimde örgütlenmeye ve yeni organlarınızı, komünlerinizi, birliklerinizi, komitelerinizi, Sovyetlerinizi birbiriyle bağlamaya devam edin. Her zaman ve her yerde kararlı ve ısrarlı bir biçimde ülkenin ekonomik yaşamına gitgide daha geniş ölçüde, gitgide daha etkili biçimde katılmaya devam edin. Tüm hammaddeleri, işiniz için gerekli tüm araçları kendi ellerinize, yani örgütlerinizin eline almaya devam edin. Özel işletmeleri ortadan kaldırmaya devam edin. Devrim'e devam edin! Günümüzün yakıcı sorunlarının tümünün çözümüne girişmekte tereddüt etmeyin. Bu çözümleri gerçekleştirmek için gerekli organları her yerde yaratın. Köylüler, toprağı alın ve onu kendi komitelerinizin emrine verin. İşçiler, madenleri ve yeraltı kaynaklarını, işletmeleri ve her türden kurumu, fabrikaları ve atölyeleri, şantiyeleri ve makineleri kendi ellerinize almaya kendi sosyal organlarınızın emrine vermeye hazırlanın.

Bu arada Bolşevik Parti giderek kendi yapacağı darbeye yöneliyordu. Kitlelerin devrimci ruh halinin tümüyle farkındaydı ve bundan yararlanmayı, yani iktidarı almayı başarmayı umuyordu.

Bu yönelimi eleştiren *Golos Truda* yine 3. sayısındaki bir makalede şöyle diyordu:

Mantıksal, açık ve yalın bir çözüm önümüzde duruyor. Bu çözüm kendini dayatıyor. Yapılması gereken kararlı ve cesur bir biçimde onu yakalamaktan ibaret. Olayların bizzat mantığının getirdiği son sözü söylemeye karar vermek gerekiyor: *Bir iktidara ihtiyaç yok.* Bir "İktidar"ın yerine, "yaşamın efendisi" haline gelmesi gereken –işçilerin ve köylülerin– emekçilerin birleşik örgütleridir. Askerlerin devrimci kuruluşlarıyla desteklenen bu örgütler, birisine "İktidarı ele geçirmesi" için yardımcı olmamalı, tam tersine toprağı ve diğer emek unsur ve araçlarını kendi ellerine alarak yeni bir ekonomik ve sosyal düzeni –her yerde hemen oracıkta– kurmalıdır. Basit "sakinler" ve "aylaklar" yeni durumu sessizce kabul edeceklerdir. Askersiz ve sermayesiz kalmış olan burjuvazi, *tamamen doğal bir biçimde iktidarsız* kalacaktır. Emekçilerin örgütlerine gelince, kendi aralarında bağlanmış bu örgütler, ortak mutabakatla, üretimi, taşımacılığı ve iletişimi, mübadeleyi ve malların dağıtımını yeni temeller üzerinde ayağa dikecekler, bu amaçla ve gerçek ihtiyaçlara dayalı olarak eşgüdüm organları ve gerekli merkezler kuracaklardır. İşte o zaman ve yalnızca o zaman Devrim zafere ulaşmış olacaktır.

Makale, daha sonra mücadele İktidar için politik partiler arası bir tartışma karakterini kazandıkça ve emekçi kitleler bu tartışmanın içine sürüklenip politik fetişlerle bölündükçe ne Devrim'in zaferi,

ne de yaşamın gerçekten derinlemesine bir sosyal yeniden kuruluşu söz konusu olabilir diye devam ediyordu.

Makale, yaşamın bizzat gereklerinin itkisiyle kitlelerin, unsurları daha şimdiden çağımızın nesnel koşulları ve verili ortamın bütünü tarafından oluşturulmuş bu çözüme ulaşacakları umudunu dile getiriyordu.

Bu makale şu sözlerle sonucu bağlıyordu:

> Açıktır ki peygamber olduğumuzu iddia etmiyoruz. Yalnızca *gerçekleşmeyebilecek de olan* belli bir *olasılığı*, belli bir *eğilimi* öngörüyoruz. Ancak bunun gerçekleşmemesi durumunda, Bugünkü Devrim henüz gerçek büyük Sosyal Devrim olmayacaktır. O zaman, sorunun çözümü –yukarıda belirttiğimiz gibi– gelecek devrimlerden birine düşecektir.

Nihayet 9. sayının başyazısında (6 Ekim'de, yani Bolşevik Devrim yaklaşırken) şöyle deniyordu:

> Ya Devrim ilerleyişini sürdürerek kitleler –her türden sınavın, acıların ve korkunçlukların sonunda, birtakım hataların, çarpışmaların, duraklamaların, yeniden başlamaların, yeni geri çekilmelerin, hatta belki bir iç savaşın ve geçici bir diktatörlüğün ertesinde– nihayet bilinçlerini her yerde yaratıcı güçlerini kendi özerk organizmalarının olumlu faaliyetine uygulamalarına olanak verecek düzeye yükseltmeyi *bileceklerdir*: Devrim'in selameti ve zaferi işte o zaman sağlanacaktır.
> Ya da kitleler, bu devrim sırasında, yeni hayatın kuruluşuna hasredilmiş kendi eşgüdümlü organizmalarını yaratmayı *henüz bilemeyeceklerdir*: Devrim o zaman er geç boğulacaktır. Zira yalnızca bu organlar Devrim'i kesin zafere götürme yeteneğine sahiptir.

"Birlik"in *Ekim Darbesi anındaki* tutumu yeterince ortaya kondu (bkz. Birinci Bölüm). Dolayısıyla bu konuya geri dönmeyeceğiz. Yalnızca şunu hatırlatalım ki, çekincelerini dile getirdikten sonra anarşistler bu Devrim'e –kitlelerin eylemine yol açtığı her yerde (Kronştadt, Moskova)– alabildiğine aktif bir biçimde katıldılar; bunun nedenlerini ve amaçlarını çekincelerinde ortaya koydular.

Ekim Devrimi'nden sonra, varlığının zorlu birkaç ayı boyunca, anarko-sendikalist Birlik, Bolşevik hükümetin gitgide artan çetin koşullarında, hükümetin eylemini ve olayların gelişimini gündelik olarak izledi. Üç ay boyunca günlük olarak yayımlanan gazete

emekçilere yeni iktidarın doğru yoldan her türlü ayrılışını, tüm hatalarını ve verdiği zararları açıklarken, kendi bakış açısına uygun olarak *bir yandan da kendi fikirlerini geliştirdi ve bunları uygulamanın yollarına işaret etti.* Böylesi bir gereklilik yalnızca onun hakkı değil, ama aynı zamanda en kesin ödeviydi.[2]

Bir makale dizisinde: 27 Ekim ("Ya sonra?"), 3-16 Kasım ("İkinci Devrim"), 4-17 Kasım ("Bildiri ve Yaşam"), vb o andan itibaren *kitleler üzerinde diktatörlüğün politik* yöntemlerine son verilmesi ve emekçi halka örgütlenme ve eylem özgürlüğü tanınması gereği üzerinde duruldu.

Şunu söylüyoruz:

1. Devrim'in başından itibaren, yani Mart ayından itibaren emekçi kitleler her yerde emekçilerin kendi organizmalarını, partiler dışında *sınıfsal* organizmalarını yaratmalı, bu organların eylemini eşgüdümlü kılmalı ve tümünü ulaşılacak tek bir gerçek hedefte, yani iş için gerekli tüm unsurlara ve sonuç itibariyle ülkenin ekonomik yaşamına el konması hedefinde toplamalıydı.

2. Eğitimli, bilinçli ve deneyimli insanlar, aydınlar, uzmanlar, vb Devrim'in ilk günlerinden itibaren, *politik* mücadeleyle ve sloganlarla, "*İktidarın* örgütlenmesi"yle uğraşmak yerine, *Devrim*'in örgütlenmesiyle uğraşmalıydılar. Tüm bu insanlar, kitlelere örgütlerinin geliştirilip yetkinleştirilmesinde destek olmalı, onlara dikkatlerini, enerjilerini ve faaliyetlerini ekonomik ve sosyal *gerçek Devrim*'in hazırlanmasına vermelerinde yardımcı olmalıydılar.

O takdirde kimse kitlelere bu görevlerinde ayak bağı olamazdı.

Gerçekten de işçiler, köylüler ve *askerler* bu ortak görevde birbirleriyle tamamıyla hemfikirdiler. Devrim –gerçek olanı– büyük adımlarla, *doğru bir yolda* ilerlerdi. Başından itibaren, köklerini alabildiğine derine salardı, özellikle de bizzat emekçi kitleler, kendiliğinden bir atılımla, bütün bir örgütler ağı yaratmış olur ve artık yapılması gereken bu yapıcı göreve belli bir düzen ve daha yüksek bir bilinç getirmekten ibaret hale gelirdi.

---

2. Bu birkaç ay boyunca hükümetin nasıl davrandığı konusunda bir fikir vermek üzere, uyguladığı yöntemlerden birkaçını analım. Elektrik akımının sahibi olarak matbaayı besleyen hattı neredeyse her sabah saat üçe doğru kestiriyordu. Şikâyetler hiçbir işe yaramıyordu. Elektrik akımı saat 5'e veya 6'ya doğru geliyor veya hiç gelmiyordu. Bu nedenle gazete ancak saat 9 veya 10'a doğru çıkabiliyor, tüm işçiler ve memurlar işte olduklarından gazeteyi alamıyorlardı. Öte yandan bağırarak sokaklarda gazete satanlar itilip kakılıyor, kovalanıyor ve kimi zaman sudan gerekçelerle tutuklanıyordu. Postada, gönderilen nüshaların yüzde 50'si bilinçli olarak "yanlış yere gönderiliyordu". Özcesi Bolşevik yetkili makamların emrettiği sabotaja karşı sürekli mücadele etmek gerekiyordu.

Evet başından itibaren tüm samimi devrimciler, tüm sosyalist basın, vb dikkatlerini, güçlerini ve enerjilerini bu işe verselerdi, Devrim'in yolları bambaşka olurdu.
İşte yapılmamış olan tam da budur.

(*İkinci Devrim.*)

"Yeni İktidar" başlıklı makale (14. sayı, 4-17 Kasım) şöyle diyordu:

İktidarın başladığı yerde Devrim son bulur. "İktidarın örgütlenmesi"nin başladığı yerde "Devrim'in örgütlenmesi" son bulur. "Devrimci iktidar" ifadesi, "sıcak buz" veya "soğuk ateş" ifadeleri kadar anlamlıdır, yani hiçbir anlamı yoktur.
"İktidarın örgütlenmesi" reçetesi uyarınca Devrim kesin olarak politik yola girdiği takdirde, şöylesi bir gelişme görürüz: Ayaklanan halkın ilk devrimci zaferi (tam da yine aynı politik yöntemler nedeniyle böylesine büyük paha ödenmiş zafer) kazanılmış bir olgu haline geldiğinde, "ikinci Devrimimiz" duracaktır. Her yerde hemen oracıkta kitlelerin özgür ve yaratıcı devrimci faaliyetinin –bu devrimi pekiştirip geliştirmek için gerekli faaliyetin– yerine merkezde İktidar çevresinde mide bulandırıcı bir "pazarlığa", merkezde "İktidarın kesinlikle yararsız) örgütlenmesi"ne ve nihayet merkezde yeni bir "İktidar"ın, yeni bir "bütün Rusyalar hükümeti"nin saçma "faaliyeti"ne tanık oluruz.
Sovyetler ve diğer yerel organizmalar, elbette, *merkez Sovyetine ve hükümete* tabi olacaktır; merkeze *boyun eğmek*, onu kabul etmek zorunda kalacaklardır; "Tüm İktidar Sovyetlere", fiilen merkezde yer alan parti önderlerinin otoritesi haline gelecektir. Yeni ekonomik ve sosyal yaşamı dilediklerince kuran özgür kentlerin ve kırın doğal ve bağımsız birliğinin yerine, "güçlü" Devlet merkezini, "katı devrimci iktidarı", buyuran, emreden, dayatan, cezalandıran bir iktidarı göreceğiz.
Bu ya böyle olacak ya da otorite olmayacak. Zira bu iki olasılık arasında bir ara durum gerçekleştirilemez. Geçerli bir devlet iktidarının varlığı koşullarında "yerel özerklik" cümleleri her zaman boş laf olarak kalmıştır, kalır ve kalacaktır.
(...)
Pekişmekte olan bu yeni iktidar, halka küçük de olsa bir şey verebilecek midir?
Kuşkusuz halka bir şeyler ihsan etmeye çalışacaktır.
Ancak emekçiler, bunları yeni İktidardan beklerseniz, *Sosyal Devrim*'i, sosyalizmi, kapitalist sistemin yıkılışını ve gerçek kurtuluşunuzu unutun! Zira yeni İktidar (ve hiçbir iktidar) bunu size veremez...
Kanıt mı istiyorsunuz?

Bolşevizmin kaçınılmaz olarak yozlaşacağını ve ihanete varacağını kanıtlayan birtakım olguları bir araya getirdikten sonra makale şu sözlerle son buluyordu:

> Bu demektir ki Bolşevizmden kapitalizme, cephe, her şeye rağmen, özünde kesintisiz olarak "tek" kalıyor. *Politik* mücadelenin kaçınılmaz yasaları bunlar.
> Bize protesto edeceğinizi, haklarınız için mücadele edeceğinizi, her yerde hemen oracıkta tamamen bağımsız olarak ayağa kalkıp harekete geçeceğinizi mi söyleyeceksiniz?
> Çok iyi. Ama o zaman faaliyetinizin "keyfi", "anarşik" ilan edilmesine hazır olun; iktidardaki sosyalistlerin "sosyalist" iktidarlarının var gücüyle bu gerekçeyle size saldırmalarına hazır olun; nihayet yeni hükümetin tatmin ettiği halk tabakalarının ("bir şeyler" verdiği tabakaların) ayrıca Devrim'den bıkmış herkesin size öfkeden ve hınçtan başka bir şey duymamalarına, *size karşı ayağa kalkmalarına* hazır olun.
> Çarlığa karşı mücadelenizde hemen hemen tüm ülke sizinle birlikteydi. Şimdi yeni iktidarın pekişmesine izin verirseniz (ve olaylar öyle gelişirse), güç haline gelmiş olan bu otoriteye karşı yakın bir gelecekte başlatacak bir mücadeleniz varsa, bir avuçtan ibaret kalırsınız.
> Sizleri "deliler" olarak, tehlikeli "fanatikler" olarak, "anarşistler" olarak, "haydutlar" olarak acımasızca ezerler... Dahası mezarlarınız üzerine bir taş bile dikmezler.

"Çıkmazdan çıkmaza" başlıklı bir makalede (15. sayı, 6-19 Kasım) şu satırları okuyorduk:

> Devrimi haklı ve doğru yola sokmanın yalnızca tek bir aracı var.
> Merkezi politik İktidarın pekiştirilmesinden vazgeçmek. Hemen kitlelere –her yerde ve hemen oracıkta– sınıfların dışında kendi sınıfsal örgütlerini kurmada yardımcı olmak. Bu örgütlere, önce yerel olarak, sonra bölgesel olarak, vb bu örgütlerin Sovyetleri –otoriter değil, yalnızca bağlantı ve eşgüdüm aracı olarak Sovyetler– aracılığıyla, uyumlu bir bütün oluşturmada yardımcı olmak. Bu organizmaları önem taşıyan tek amaca, yani üretime, mübadelelere ulaştırmaya, dağıtıma vb adım adım el konması amacına yönlendirmek. Böylece ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamını hemen yeni temeller üzerinde düzenlemeye başlamak.
> İşte o zaman bir tür "*emek* diktatörlüğü" kolayca ve doğal bir biçimde gerçekleşmeye başlayacaktır. Tüm ülke yavaş yavaş bunu yapmayı bilecektir.

Makale şöyle son buluyordu:

Her iktidar Devrim için bir tehlikedir. *Hiçbir İktidar* Devrim'i hakiki amacına götüremez. Zafer Tapınağının vaat edilen kapısını açacak anahtar kesinlikle politik manevraların dehlizlerinde değildir.

"Devrim'in örgütlenmesi" başlıklı bir makalede şu tespitler yapılıyor ve açıklanıyordu (16. sayı, 7-20 Kasım):

Sosyalist partiler şöyle diyorlar:
Devrimi örgütlemek için, her şeyden önce *devlet İktidarı*na el koymak ve bu yeni İktidarı örgütlemek gerekir. Onun yardımıyla, tüm ekonomi devletin eline geçecektir.
Anarşistler şöyle diyorlar:
Devrimi örgütlemek için her şeyden önce *ekonomiye* el koyup onu düzenlemek gerekir. Bu yolla, (sosyalistlerin de "kaçınılmaz" ve geçici bir kötülük olduğunu kabul ettikleri) İktidar ve Devlet tasfiye edilecektir.
Ekonomiye el koymak şu demektir: Tarımın ve sanayinin sahipliğini almak; üretimi, mübadeleleri, taşımacılığı vb kendi eline almak. Bu, emrinde tüm üretim ve mübadele araçlarının, yani toprağın ve toprak altının, madenlerin, atölyelerin, fabrikaların, şantiyelerin, vb stokların ve depoların, mağazaların, bankaların, lokallerin, demiryollarının, deniz ve ırmak yollarının ve tüm ulaştırma yollarının, postanın, telgrafın, telefonun, vb bulunması demektir.
İktidarı ele geçirmek için, bir *politik parti* gerekir. Zira fiilen iktidara sahip olan, liderlerinin (şeflerinin) şahsında bir partidir. Bu nedenledir ki sosyalistler kitleleri, İktidarın alınması mücadelesi uğrağında desteklemek üzere bir parti halinde örgütlenmeye teşvik ederler.
Ekonomiye el koymak için bir politik parti gerekli değildir. Gerekli olan, emekçilerin, kitlelerin organizmalarıdır, bağımsız ve her türlü politik partinin dışında kalan organizmalar. Devrim sırasında ekonomik ve sosyal yeni kuruluş görevi bu organizmalara düşer.
İşte bu nedenledir ki anarşistler bir politik parti kurmazlar: Ya doğrudan doğruya kitle örgütlerinde ya da –propagandacılar olarak– ideolojik grup ve birliklerde militanlık yaparlar.

Devamında makale şu temel soruları ortaya koyuyordu:

İktidarsız nasıl örgütlenilmelidir, nasıl örgütlenilebilir? Neyle başlamalı? Nasıl davranmalı?

Gazete bu soruları kesin ve ayrıntılı bir biçimde cevaplayacağına söz veriyordu.

Gerçekten de ortadan kaldırılmadan (ilkbahar 1918) önce yayımlanmış birçok makalede bunlara cevap veriyordu.

(Şu makalelere işaret edelim: "Savaş", 17. sayı, 8-21 Kasım; "Açlık", aynı sayı; "Son evre", aynı sayı; "Ne Yapmalı?" 19. sayı, 18 Kasım - 1 Aralık; "Uyarı", 20. sayı; "Acil Görevler", 21. sayı, vb.)

1917 yılı sonları halk için çok zor oldu. Savaş ülkeyi tüketip felç etmeye devam ediyordu. İçerdeki durum gitgide daha trajik bir hale geliyordu.

"Ne Yapmalı?" makalesi şu tespitte bulunuyordu:

> İşçi kitlelerinin varlık koşulları günden güne kötüleşiyor, sefalet artıyor. Açlık evlere sürekli yerleşiyor. Soğuk kapıda, ancak kiralanacak yer ve ısınma sorunları çözüme kavuşturulmadı. Birçok fabrika araç, yakıt, hammadde ve –çoğu zaman kaçmış oldukları için– sahipten yoksun olduğu için kapılarını kapatıyor. Demiryolları acınacak durumda. Ülke ekonomisi tümüyle iflas etti.

Makale şöyle devam ediyordu:

> Paradoksal bir durum doğuyor:
> *Yukarıda*, her türlü iktidarla donanmış ve bunları uygulayacak güce sahip merkez olarak "işçi ve köylü" hükümeti,. Kitleler ondan birtakım çözümler bekliyor. O da birtakım kararnameler yayınlayarak iyileşmelerin *neler olması gerektiğini* söylüyor (bu konuda da kitlelerin ihtiyaçlarının çok altında şeyler belirtiyor), ancak temel soruya, *bunlara nasıl ulaşılacak* sorusuna, *"Kurucu Meclis!"* cevabını veriyor.
> *Aşağıda* her şey eskiden olduğu gibi duruyor.
> Kitleler açlıktan ölüyor -ama spekülasyon, kâr getirici ve iğrenç ticaret "el altından" gayet güzel devam ediyor.
> Kitleler sefalet içinde -ama mağazalar (hatta vitrinler) elbiseyle, etle, sebzeyle, meyveyle, konserveyle dolup taşıyor... Hiç kuşkumuz yok ki kentte çok miktarda temel ihtiyaç maddesi var.
> Kitleler yoksul -ama bankalar zengin.
> Kitleler (ne denli mütevazı olursa olsun) barınaktan yoksun -ama evler mal sahiplerine ait.
> Kitleler sokağa atılmış, fabrikalar kapılarını kapatıyor ve sermaye, yakıt ve hammadde yokluğundan terk edilmiş işletmeleri "ele almak" olanaksız.
> Kırsal kesimin kent ürünlerine ihtiyacı var. Kentin kırsal kesimin ürünlerine ihtiyacı var -ama durum öyle ki mübadeleleri gerçekleştirmek neredeyse olanaksız.

Bu felaketi tespit eden ve Bolşevik hükümetin gevşek tutumunu eleştiren anarşist basın, aynı zamanda bu durumdan çıkmak için

kendisine en hızlı, en yalın ve en etkili görünen yolları da öneriyordu. Nitekim birçok makalede ("Ne Yapmalı?", "Uyarı", vb) gazete aşağıdaki gibi somut ve ayrıntılı bir acil, ivedi önlemler programını emekçilerin dikkatine sunuyordu: (Açlığı ortadan kaldırmak için) Temel ihtiyaç ürünlerine ve dağıtım stoklarına ve depolarına *işçi organizmaları tarafından* el konması; halk lokantaları açılması; (barınak yetersizliğini gidermek ve aynı zamanda mal sahiplerinin yerine kullanıcı toplulukları geçirmeye başlamak için) ek (kiracılar), sokak, mahalle vb komitelerinin sistemli örgütlenmesi; bir diğer deyişle, iskân yerlerinin ivedi ve adım adım sosyalizasyonu; sahiplerinin terk ettiği işletmelere (hep işçi organizmaları tarafından) ivedi ve adım adım el konması; (kentlerde, demiryollarında vb hemen acil onarımlara girişmek üzere) bayındırlık işlerinin ivedi örgütlenmesi; yeni kolektif üretimi geliştirmeye olanak vermek üzere banka fonlarının bir bölümüne ivedilikle el konması; kentler ile kırsal kesim arasında düzenli ilişkilerin yeniden başlaması; işçi örgütleri ile çiftçiler arasında ürün mübadelesi; demiryollarının ve tüm ulaşım araçlarının sosyalizasyonu; fabrikaların, demiryollarının, konutların vb (işçi örgütlerinin gözetiminde) ivedilikle tedarikinin yapılabilmesi için madenlere ve hammadde kaynaklarına olabildiğince hızlı bir biçimde el konarak sosyalizasyonu.

Bolşevik hükümet böylesi önlemleri ele almaktan uzaktı; Zira bu önlemler kaçınılmaz olarak onun rolünü azaltacak, onu ikinci plana atacak, yararsızlığını ve sonuç itibariyle ondan vazgeçilebileceğini hızla gösterecekti. Bunu kabul etmesi olanaklı değildi.

Kitlelere hiçbir şeyi emanet etmek istemeyen, ancak politik eylem yoluyla sonucu belirleyici bir şeyi bizzat yapacak kadar da kendini güçlü hissetmeyen Bolşevik hükümet bu arada çekingen ve etkisiz birtakım çarelerle yetinerek her şeyi sürüncemede bırakıyordu. Özellikle en acil gerekleri yerine getirmek üzere birtakım siyasal-polisiye ve askeri yöntemlere başvurmaya çalışıyordu: Kimi şeflerin kışkırttığı askeri birliklerle düzensiz, keyfi ve kaba bir biçimde el koymalar (bunlar, diğer sonuçlarının yanı sıra, kırsal kesimi kentlere karşı ayağa kaldırıyor ve Devrim'e duydukları ilgiden uzaklaştırıyordu), baskılar, şiddet, vb.

Bolşeviklerin Devrim'i içine soktukları hatalı yolu var güçleriyle protesto etmekle, onların sistemini eleştirmekle birlikte, anarşistler, kendilerine göre Devrim'i daha o andan itibaren hakiki Sosyal Devrim yoluna yönlendirecek birtakım önlemleri, gerçekten halkçı,

gerçekten sosyalist ve aynı zamanda somut birtakım önlemleri ileri süren tek güçtüler.

Elbette Bolşevikler onlara kulak vermiyordu. Tümüyle Bolşeviklerin ele geçirdiği ve gözlerini boyadığı kitlelere gelince onlar ne anarşistlere kulak verebiliyor ne de kendilerini ifade edebiliyorlardı.

Bu konuda, *Golos Truda*'nın (18. sayı, 13 Şubat 1918) basın özgürlüğüyle ilgili Bolşevik hükümetin bir tebliği konusunda yayımladığı makaleyi bütünüyle aktarmak istiyorum. Makale, somut bir sorunda iki birbirine karşıt ideolojinin konumlarını açık bir biçimde ortaya koyuyor:

> YANLIŞ YOL - Hakiki Sosyal Devrim'i "yukarıdan" gerçekleştirmenin olanaksız olduğunu inkâr edilemez bir biçimde kanıtlayan olgular ve olaylar günbegün not edilmek istenirse, daha şimdiden gazetenin onlarca sütununu doldurmak gerekir... Ne var ki şu anda kovalamamız gereken başka kediler var! Dolayısıyla bu görevi Devrimimizin gelecekteki çalışkan tarihçilerine bırakıyoruz. Kuşkusuz Devrim'in arşivlerinde "Devrim'i nasıl yapmamak gerektiği"ni etkileyici bir biçimde kanıtlayan zengin bir belgeler yığını bulacaklardır. Bize gelince, her gün ne hakiki özgürlüğün, ne emek dünyasının hakiki özgürlüğe kavuşmasının, ne yeni toplumun, ne yeni kültürün - özcesi *sosyalizmin hiçbir gerçek değeri*nin, bir partinin elindeki bir politik iktidar tarafından harekete geçirilmiş bir merkezi "devlet aygıtı" aracılığıyla gerçekleştirilemeyeceğini tekrarlamaktan gerçekten bıktık. Yarın *yaşamın kendisinin* tüm körlere, mükemmel bir netlikle (aslında alabildiğine yalın) bu hakikati kavratacağı umuduyla bu konuya bir son verme zamanı gelmedi mi?
>
> Oysa bu körler hâlâ çok kalabalıklar.
>
> Daha birkaç gün önce elimize şunları belirten bir karar geçti: Anarşizm fikri fikirlerin en yetkini, en iyisi ve en safı olmakla birlikte, onu gerçekleştirme zamanı henüz gelmedi. Önce yapılmış ("sosyalist") devrim'i sağlamlaştırmak gerekiyor. "Şuna inanıyoruz ki, diye bitiyor karar, anarşizm *sosyalizmden sonra* gelecek ve zafere ulaşacaktır."
>
> İşte size yaygın, bayağı anarşizm anlayışı!
>
> Saf ve temiz "birisi" açısından anarşizm ya bomba ve talan, korku ve kaos ya da en iyi durumda ham rüyadır: "Sosyalizmden sonra" cennet. Zira saf ve temiz "birisi" anarşizmi *bilmez*. "Söylenenler"e göre yargıda bulunur. Zavallı, öylesine saf, öylesine kandırılabilirdir ki!...
>
> Bu kararı kaleme alanlar da anarşizmi bilmiyorlar!
>
> Anarşizm bir Hayal ülkesinde altın ve ipekle dokunmuş günlerin yaşanacağı bir çağın gelişi olarak tasavvur ediliyorsa, o zaman evet onun zamanı henüz gelmedi (aynı biçimde, *bu anlamda*, "sosyalizm"in zamanı da henüz gelmedi.)

Ancak (karar yazarlarının yaptığı gibi) soruna özgürlüğe kavuşmaya giden *yol*, kurtuluş için mücadele *sürecinin kendisi* açısından bakılırsa, o zaman falan yola girmekle, filan diğer yolun izleneceğini düşünmek saçma olur. *Seçim yapmak* gerekir: Ya bir yol ya da diğeri.

Oysa anarşizm sadece bir *fikir*, bir *hedef* değildir: Her şeyden önce bir *yöntem*, insanın özgürlüğe kavuşma mücadelesinin bir *aracı*dır. Bu açıdan da, açıkça ve kesin olarak ifade ediyoruz ki "sosyalist" yol (otoriter ve devletçi sosyalizm yolu) Sosyal Devrim'in hedeflerini *gerçekleştiremez*, bizi sosyalizme götüremez. Yalnızca anarşist yöntem, sorunu çözüme kavuşturabilir.

Mücadele yöntemi olarak, hakiki sosyalizme giden yol olarak, anarşizmin ana tezi tam da şudur: Anarşizme ve genel olarak özgürlüğe "sosyalizm aracılığıyla", "sosyalizmden sonra" ulaşmak olanaksızdır. Ona "sosyalizm" "aracılığıyla" değil, bilhassa sosyalizmin "dışından" ve sosyalizme "karşı" ulaşılabilir. Anarşizm, *doğrudan hedefe, dolaysız anarşist yoldan* yürüyerek ancak gerçekleştirilebilir. Tersi durumda anarşizme hiçbir zaman ulaşamayız.

Özgürlüğü devletçi bir sosyalizmle gerçekleştirmek olanaksızdır.

Yukarıdan yapılmış bir devrim yoluyla sosyalizmin fethine koyulmuş "sosyalistler" bize göre yoldan sapmışlardır; yanlış yoldadırlar. Onların yolu hiçbir Sosyal Devrim'e, hiçbir sosyalizme varmaz. Ya yollarından dönecek ve –haklı, doğru, anarşist– iyi yola girecekler veya yollarını kaybedip Devrim'i bütünüyle bir çıkmaza sokacaklar.

İşte anarşizm bunu söylüyor. İşte bu nedenledir ki mevcut "sosyalizm"e karşı mücadele ediyor. İşte yaşamın kısa süre sonra en körlere bile gösterecekleri şey budur.

(...)

Kanaatimizi daha şimdiden güçlendiren çok sayıda olguyla ilgilenmeyi reddederek burada tek bir çarpıcı olguyu, son dakika "olgu"sunu[3] tespit etme gereği duyuyoruz:

"*Petrograd'da periyodik olan ve olmayan tüm basılı malzemelerin baskı tarzına ilişkin Geçici Hükümler*"in bir örneği az önce elimize geçti.

Sosyal Devrim döneminde burjuva basınına karşı amansız mücadeleyi her zaman emekçilerin acil görevi olarak gördük.

Dolayısıyla, değerli okur, bir an için bu Devrim'in, ta başından itibaren, anarşist yolumuzu izlemiş olduğunu varsayın: Birtakım işçi ve köylü organizmaları kurulup sınıfsal bir örgüt halinde federasyonlaşacak; ülkenin ekonomik yaşamını eline alacak; karşıt güçlerle bizzat ve kendi tarzlarında mücadele edecek. Kolayca anlarsınız ki, bu organizmalar tarafından burjuvazinin eylem aracı olarak basınla "sosyalist" hükümetimizin "burjuva" basınıyla mücadelede kullandığından esastan farklı bir tarzda mücadele edilecekti.

---

3. Bunun 1939'da yazıldığını hatırlatalım.

Gerçekten de bu "Geçici Hükümler" "*burjuva* basınını mı hedefliyor? Bu "Hükümler"in 2-8. maddelerini dikkatli bir biçimde okuyun. Özellikle "Yasaklama ve el koyma" fıkrasını dikkatle okuyun. İlkinden sonuncusuna kadar bu maddelerin *burjuva* basınını değil, *genel olarak basın özgürlüğünün her türlü gölgesini* ortadan kaldırdığının elle tutulur kanıtını göreceksiniz. Nereden gelirse gelsin, *hükümetin hoşuna gitmeyecek tüm yayınlar için en kesin sansürü getiren* tipik bir icraat göreceksiniz. Bu icraatın bir dizi kesinlikle yararsız formalite ve ayak bağı koyduğunu tespit edeceksiniz.

Oysa biz inanıyoruz ki emekçilerin hakiki Devrim'i, burjuva basınıyla başka yöntemlerle ve başka biçimlerde mücadele ederdi.

İnanıyoruz ki hakiki Sosyal Devrim'in hakiki militanları ve eylem insanları *bir sansür yasasına* hiçbir zaman başvurmazdı ve başvurmak zorunda kalmazdı: Bu bayağı, tipik bir biçimde bürokratik ve otoriter bir yasadır; bu, mevcut hükümeti *ister sağdan isterse soldan gelsin*, her türlü eleştiri ve mücadeleye karşı korumaya çalışan bir yasadır; bu, nihayet, ifade özgürlüğü açısından bir dizi belirsiz ve vahşi fren, ayak bağı ve engel getiren bir yasadır.

Her yolun kendi özelliklerine sahip olduğunu birçok kez söyledik. Şükürler olsun, söz konusu "özellik" şu an için yalnızca Petrograd'ı ilgilendiriyor. Umuyoruz ki ülkenin geri kalan kısmındaki kitleler bitkin başkentimizden daha uyanık olacak ve "Geçici Hükümler"in taşrada uygulanmasını gereksiz kılacaklardır.

Yine umuyoruz ki bu *geçici* "Hükümler" *kalıcı* hale gelmesin.

Matbaalar ve tüm yayın araçları doğrudan doğruya işçi örgütlerinin eline geçtiğinden, anarşistler, işçilerin karşı-devrimci yazıları basmayı ve yayınlamayı reddedeceklerini –ki bu basit ve normal bir şey olurdu– varsayıyorlardı. Böylece –başka alanlarda olduğu gibi– hiçbir *politik* (hükümet, polis, vb) eylem ihtiyacı kendini hissettirmeyecek ve "sansür"e gerek kalmayacaktı.

"Hükümler"in tüm ülkeye hızla yaygınlaştırıldığını ve daha sonraları *hükümet dışı* (Bolşevik olmayan) *her türlü yayını* açıkça ortadan kaldıran basınla ilgili birtakım yasalara temel oluşturduğunu söylemek bile gereksiz.

Aktarmak için aşırı uzun olan "Acil Görevler" makalesinde, gazete, güncel sorunlar bütünü üzerine yeniden birtakım ayrıntılı önerilerde bulunuyordu. "Tedarikin düzenlenmesi", "Konut sorunu nasıl çözülebilir", "Atölyeler ve Fabrikalar", "Bankalar", "Kent ve Kır", "Hammaddeler ve yakıtlar", "Taşımacılık", "Bayındırlık": İşte belli başlı başlıklar bunlardı.

Elbette birçok makale köylü sorununa ("Köylü Eseri", 22. sayı ve diğerleri), ayrıca birçok başyazı da işçi sorununa ("İşçi Yolu", günlük gazetenin 7. sayısı; "İşçi Eseri", 11. sayı; "İşçi Kongresi", vb) ayrılmıştı.

Bitirirken "Lenin ve Anarşizm" (5. sayı, 19 Aralık-1 Ocak 1918) başlıklı bir makaleden bir alıntı daha yapmak istiyorum:

> Düzen, ihtiyat ve ölçülülükleriyle övünen "sosyalistler", yurttaş Lenin'i, her an anarşizme duyduğu eğilim yüzünden eleştiriyorlar.
> Yurttaş Lenin'in yanıtı her defasında aynı formülden ibarettir: "Sabırlı olun. Henüz *tamamen anarşist* olmadım."
> Anarşistler yurttaş Lenin'e Marksist dogma bakımından zayıflığı nedeniyle saldırıyorlar.
> Yurttaş Lenin'in yanıtı her defasında aynı formülden ibarettir: "Sabırlı olun. Henüz *tamamen Marksist* olmadım."
> Sonuç itibariyle sıkıntı hisseden herkese şunu söylemek gereğini duyuyoruz: Endişelenmeyin, beklemeyin! Yurttaş Lenin *kesinlikle anarşist değildir*.

Devrim karşısında Lenin'in konumunun kısa bir analizinden sonra makale şöyle son buluyordu:

> Yurttaş Lenin şöyle dediğinde haklıdır: Parlamentarizmi, Kurucu Meclis'i vb reddediyoruz, zira Devrim Sovyetleri yarattı.
> Evet Devrim ... yalnızca Sovyetleri değil, genel olarak parti dışı, apolitik, devletçi olmayan sınıfsal bir örgütlenmeye doğru haklı ve sağlıklı bir eğilim de yarattı. Devrim'in esenliği yalnızca bu eğilimdedir. Yurttaş Lenin, epey zaman önce –gençliğinin şafağında– hakiki Devrim'in tam da bu yola gireceğini kabul etseydi haklı olurdu. Ne yazık ki o zamanlar Lenin "saf Marksist"ti!
> Ya şimdi? Elbette kitlelerin gitgide anarşizm yanlısı eğilimleri onu zora sokuyor. Kitlelerin tutumu, daha şimdiden yurttaş Lenin'i eski yoldan ayrılmak zorunda bıraktı. Halen ödün veriyor, boyun eğiliyor. "Devlet"i, "otorite"yi, "diktatörlük"ü yalnızca bir saat için, kısacık bir dakika için, "geçici an" için bırakıyor. Ya sonra? Sonra, anarşizm, yarı-anarşizm, "Sovyet tipi anarşizm", "Leninvari" anarşizm olacak.
> Yöntem, bilgelik ve güvensizlikle dopdolu "Marksistler" öfkeyle seslerini yükseltiyorlar: "Görüyor musunuz? Duyuyor musunuz? Anlıyor musunuz? Bu korkunç! Bu, Marksizm mi? Bu sosyalizm mi?"
> Ama rahat olun yurttaş sosyalistler, mevcut iktidar sağlamlaştığında ve kitlelerin sesine kulak vermemek artık mümkün hale geldiğinde yurttaş Lenin'in neler söyleyeceğini tahmin edemiyor musunuz?
> O zaman yeniden geleneksel, yenilgiye uğramış yoluna geri dönecektir. En hasından bir "Marksist devlet" kuracaktır. Kesin zafer anı gelip çattı-

ğında Lenin size şöyle seslenecektir: "Görüyorsunuz baylar, ben yeniden *tamamen Marksist*im!"
Geriye tek bir soru, temel soru kalıyor: Kitleler, bu mutlu andan önce "tümüyle anarşist" hale gelmeyecekler ve yurttaş Lenin'in "tamamen Marksizm"e geri dönmesine engel olmayacaklar mı?

Burada aynı *Golos Truda*'nın, *Anarhiya*'nın (Moskova'da yayımlanan), *Nabat*'ın (Ukrayna'da yayımlanan) kimi diğer metinlerini aktaramadığıma üzgünüm. Gerekli sayılar elimin altında yok. Bugünkü koşullarda bunları tedarik etmem de mümkün değil. Ancak sizi temin ederim ki, birkaç nüans ve ayrıntı dışında, ciddi liberter gazetelerin tümünün içeriği benzerdi. Zaten aktarmış olduklarım okura anarşistlerin Devrim sırasındaki tezleri, konumları ve faaliyetleri hakkında oldukça net bir fikir vermek bakımından yeterlidir.

Şunu ekleyebilirim ki, daha sonraları Bolşevik iktidar tarafından ortadan kaldırılmış olan Ukrayna Anarşist Konfederasyonu (*Nabat*) Kasım 1918'de ve Nisan 1919'da, Kursk'ta ve Yelizavetgrad'da, muazzam bir çalışma gerçekleştiren iki Kongre düzenlemeyi başardı. Bu Kongreler tüm Ukrayna için liberter bir eylem planı hazırladılar. Kararları, o günün değişik yakıcı sorunlarına iyice işlenmiş çözümler sundu.

1917 Ekimi ile 1918 sonları arası dönem anlamlı ve belirleyici oldu: *Devrim'in kaderi işte bu birkaç ay boyunca belirlendi.* Bir süre Devrim iki fikir ve iki yıl arasında gidip geldi. Birkaç ay sonra, akıbet kesinleşti; Bolşevik hükümet kendi *askeri, polisiye, bürokratik ve* (yeni model) *kapitalist* devletini kesin olarak kurmayı başardı.

Bolşevik hükümetin yolunda gitgide daha güçlü biçimde engel olan liberter fikir boğuldu.

Geniş emekçi kitlelere gelince, onlar belirleyici sözü söyleyebilecek ne yeterli güce, ne de yeterli bilince sahipti.

Beşinci Bölüm

Birkaç Yaşanmış Olay

Binlerce benzeri arasından seçilmiş birkaç yaşanmış olay, o dönemin ayırt edici özelliğini daha iyi kavratmak için bana yardımcı olacaktır.

1917 sonlarında bir akşam, Petrograd'da eski Nobel petrol fabrikasından iki veya üç işçi (fabrikada yaklaşık olarak 4.000 işçi çalışıyordu) "Birlik" merkezimize geldiler ve bize şunları anlattılar:

Sahipleri fabrikayı terk edince işçiler bir dizi toplantı ve tartışmadan sonra onu kolektif olarak çalıştırmaya karar vermişler. Bu yönde birtakım adımlar atmışlar ve başka yerlerin yanı sıra "kendi hükümetleri"ne (Bolşevik) de başvurarak projelerini gerçekleştirmeleri konusunda onlara yardımcı olmalarını istemişler.

Çalışma Halk Komiserliği onlara ne yazık ki içinde bulunulan koşullarda kendileri için hiçbir şey yapamayacağını söylemiş: Onlara ne yakıt, ne hammadde, ne sipariş veya müşteri, ne ulaştırma aracı, ne de döner sermaye sağlayamazmış. Teselli olarak, kendilerine fabrikaların %90'ının aynı durumda olduğu ve hükümetin kısa süre içinde fabrikaların yeniden çalışması için birtakım genel tedbirler alacağı söylenmiş.

İşçiler bunun üzerine üretimi sürdürmek için gerek duyduklarını bulmayı ve yeterli bir pazar sağlamayı umarak fabrikayı kendi olanaklarıyla çalıştırmaya girişmişler.

Ancak fabrikanın İşçi Komitesi Çalışma Komiserliği tarafından uyarılarak, durumlarının tek örnek olmadığı, benzer bir durumda

olan çok sayıda işletme bulunduğu, hükümetin tüm bu kurumları kapatma, işçilerine iki veya üç aylık ücretlerini ödeyerek işten çıkarma ve daha iyi zamanları bekleme kararı aldığı bildirilmiş.

Nobel fabrikası işçileri hükümetle kesinlikle hemfikir değillerdi. Çalışmaya ve üretmeye devam etmek istiyorlardı. Şimdi başaracaklarından emindiler. Bunu hükümete bildirdiler. Hükümet onlara kesin bir ret cevabı verdi. Ülkenin bütününü yöneten ve bu bütüne karşı sorumluluk taşıyan hükümet olarak, her fabrikanın kendi fantezisine göre davranmasının kabul edilemeyeceğini, bunun içinden çıkılmaz bir kaosa yol açacağını; hükümet olarak genel birtakım tedbirler almak zorunda olduklarını ve Nobel ile aynı durumdaki işletmelerle ilgili olarak bu tedbirin kapatma dışında bir şey olamayacağını bildirdi.

Fabrika Komitesi tarafından genel kurul halinde toplanan işçiler bu karara karşı çıktılar.

Bunun üzerine hükümet onlara yeni bir genel kurul düzenlemeyi; bu toplantıya kendi temsilcilerinin de gelerek öngörülen tedbirin gerçek anlamını ve bunu uygulamanın genel gerekliliğini kesin olarak açıklamasını önerdi.

İşçiler bunu kabul ettiler. Bu çerçevede "Birlik"imizle ilişkili aralarından birkaçı gelip bizi durumdan haberdar ettiler ve bizden bir konuşmacının bu toplantıya gelerek anarşistlerin bakış açısını ortaya koymasını istediler. (O zamanlar böyle şeyler henüz mümkündü.) Fabrika işçileri, diyorlardı, sizin görüşünüzü öğrenmekten, her iki tezi karşılaştırabilmekten, en iyisini seçip ona göre davranmaktan kesinlikle hoşnut olacaklardı.

Toplantıda temsilci olarak ben seçildim.

İlk giden ben oldum. Muazzam bir atölyede, fabrika işçilerinin çoğu toplanmıştı. Ortada bir tür sahne kurulmuş, Komite üyeleri bir masanın çevresine oturmuşlar hükümet üyelerinin gelmesini bekliyorlardı. Kitlenin tutumu ağırbaşlıydı, ihtiyatlıydı. Sahnede yerimi aldım.

Kısa süre sonra alabildiğine "resmi bir biçimde" (daha şimdiden), alabildiğine törensel bir biçimde, koltuklarının altında pırıl pırıl deri çantalarıyla, hükümet temsilcileri geldi. Üç veya dört kişiydiler, başlarında o zamanlar Çalışma Halk Komiseri olan Şlyapnikov vardı.

İlk konuşan o oldu. Kuru, resmi bir tonla hükümetin aldığı kararı kelime kelime tekrarladı ve bu kararı almasına yol açan nedenleri

açıkladı. Bitirirken bu kararın kesin, geri dönülmez, itiraz edilemez olduğunu ve buna karşı çıkmakla işçilerin sonuçları kendileri ve ülke bakımından ciddi olabilecek bir disiplinsizlik suçu işleyeceklerini belirtti.

Söylevi, açıkça Bolşeviklerden gelen birkaç alkış dışında buz gibi bir sessizlikle karşılandı.

Bunun üzerine başkan kimi fabrika işçilerinin anarşistlerin bakış açısını da öğrenmek istediklerini ve Anarko-Sendikalist Birlik'in bir temsilcisi orada bulunduğundan sözü kendisine verdiğini belirtti.

Ayağa kalktım. "Hükümet üyeleri", şaşkın (gözle görülüyordu, böyle bir şey beklemiyorlardı), bana alayla, endişeyle, keyifsizlikle karışık gizlemedikleri bir merakla dik dik baktılar.

Bundan sonra olan bitenler tam bir sadakatle belleğime kazındı; zira son derece tipik, esinlendirici ve görüşlerim için teşvik ediciydi.

Fabrika işçilerine seslenirken yaklaşık olarak şunları söyledim:

- Yoldaşlar, yıllardır bu fabrikada çalışıyorsunuz. Özgür çalışmanızı burada sürdürmek istiyorsunuz. Bu tamamen sizin hakkınız. Hatta belki de ödeviniz. Her durumda –kendisine sizin hükümetiniz diyen– hükümetin ödevi sizin görevinizi kolaylaştırmak, aldığınız kararı desteklemektir. Ancak hükümet az önce bunu yapacak güçten yoksun olduğunu ve bu nedenle sizin kararınızı ve çıkarlarınızı hiçe sayarak fabrikayı kapatıp sizleri işten çıkaracağını yineledi. Her şeyden önce şunu söylemeliyim ki, bize göre –"Anarko-Sendikalist Birlik" adına konuşuyorum–, –kendisine sizin hükümetiniz diyen– hükümetin güçsüzlüğü sizi dürüstçe kazandığınız bir parça ekmekten yoksun bırakmanın nedeni olamaz.

Bir alkış salvosu sözlerimi kesti.

- Tam tersine, diye devam ettim sözlerime, kendilerine "hükümet" veya başka bir şey diyen bu adamlar ("hükümet üyeleri"ni işaret ettim) girişiminiz nedeniyle sizi kutlamalı, sizi teşvik etmeli ve size bizlerin dediği şeyleri söylemeliydi: Yetkili makamların güçsüzlüğü göz önünde bulundurulduğunda, size tek bir çıkış yolu kalıyor, kendi başınızın çaresine bakmak ve buradan kendi güçleriniz ve olanaklarınızla çıkmak. Hükümetiniz buna şunu da eklemelidir ki, hükümet olarak yapabilecek güce ulaşır ulaşmaz yardımınıza koşmak için elinden geleni yapacaktır. Ben hükümet üyesi değilim, olmak da istemiyorum; zira hiçbir hükümet, gördüğünüz gibi, ne sizin için gerekli olanı yapacak ne de genel olarak insani yaşamı düzenleyecek güce sahiptir. Dolayısıyla bir şey daha ekleyeceğim.

Size bir soru soruyorum: İşinizi sürdürmeye çalışacak gücünüz ve araçlarınız var mı? Başarabileceğinize inanıyor musunuz? Örneğin aranızdan kimileri yakıt aramakla, diğerleri hammadde sorunuyla, ötekiler demiryollarıyla teslimatla ve nihayet bir başkaları sipariş ve müşterilerle vb uğraşacak olan hareketli ve aktif birtakım küçük organizmaları kendi içinizde yaratabilecek misiniz? Her şey buna bağlı yoldaşlar. Gerekeni yaratabilirseniz, başarabileceğinize inanıyorsanız, bu yolda ilerleyeceksiniz ve –kendisine sizin hükümetiniz diyen– hükümet, elbette bunda hiçbir sakınca görmemelidir, tam tersine... Biz anarşistlere gelince, ülkenin hemen her yerinde birtakım ilişkilere sahip ve işlerinin esas unsurlarını gayet iyi bilen işçilerin bizzat, hele 4.000 kişi olunca, sorunu hükümetten çok daha basit ve çok daha hızlı bir biçimde çözüme ulaştıracağına eminiz. Dolayısıyla bunun için ilişkileriyle, bilgileriyle ve becerileriyle var güçleriyle ve başarıyla hareket edebilecek insanları bir araya getiren hareketli birtakım organizmalar yaratmanızın yeterli olacağını düşünüyoruz. Görevleri bittiğinde bu organizmaların varlıkları son bulacak ve üyeleri fabrikadaki işçi kitlesine yeniden katılacaklar: Bu konuda ne dersiniz?

Hep birlikte ve uzun alkışlar bana cevap verdi. Aynı zamanda birçok ses de yükseldi:

- Elbette evet! Elbette evet! Tam da öyle! Bize gereken her şeyi hazırladık. Devam edebiliriz. Haftalardır bu sorunla uğraşıyoruz...

- Dikkat yoldaşlar, dedim, yakıtınız eksik. Hükümet bunu size sağlamayı reddediyor. Yakıt olmadan fabrika çalışamaz. Kendi olanaklarınızla yakıtınızı kendiniz sağlayabilir misiniz?

- Evet, evet! Bir bölgeye gitmek için daha şimdiden hazır ve örgütlü on beş kişiyiz fabrikada; her biri ilişkileriyle fabrikaya tam olarak uygun bir yakıtı bolca bulacaktır.

- Bu yakıt buraya nasıl gelecek?

- Daha şimdiden demiryolcu yoldaşlarla görüşüyoruz. Vagonlarımız ve gereken her şey olacak. Bizden bir başka ekip de bu işle uğraşıyor.

- Ya pazar?

- Hiç zorluk yok yoldaş! Fabrikanın müşterilerini gayet iyi tanıyoruz ve biz burada olduğumuz için ürünleri pazara sürebileceğiz.

Şliyapnikov ve diğerlerine bir göz attım. Korkunç gözleri dört dönüyor, sinirden parmakları masayı dövüyordu.

- Pekâlâ dostlarım, diye devam ettim, bu koşullarda bizim anarşist görüşümüz son derece yalın: Harekete geçin, üretin, yolunuz açık olsun! Yine de bir söz. Patron-kapitalist olarak hareket etmeyeceksiniz değil mi? İşçileri onları sömürmek için istihdam etmeyeceksiniz değil mi? Hisse senetli bir Anonim Şirket kurmayacaksınız değil mi?

Gülüşüldü. Hemen ardından birkaç işçi söz alarak elbette her işin kolektif bir biçimde, tam bir yoldaşlık içinde, yalnızca yaşamak için yapılacağını ilan etti. Komite işletmenin iyi işleyişini gözetecek. Gelir adil ve ortak mutabakatla paylaşılacak. Gelir fazlası, olursa, bir döner fon oluşturacak.

- Emekçilerin dayanışmasına aykırı davranışlarda bulunursak, diye sonucu açıkladı biri, hükümete kırıp geçirmesi için açık kart veriyoruz. Tersi durumda, hükümetten bizi yapacaklarımızda serbest bırakmaktan ve bize tam güven duymaktan öte bir şey beklemiyoruz.

- Dolayısıyla dostlarım, diye tamamladım ben de sözlerimi, size kalan yola düzülmek. Kolay gelsin, iyi şanslar!

Bana cevap bir alkış tufanı oldu. Bir süre önceki uyuşukluğun yerine atölyeye olağanüstü bir hareketlilik hâkim oldu. Her tarafta bu sonuç alkışlanıyor ve koltuklarında donup kalmış, yüz hatları kaskatı kesilmiş, orada hareketsiz bir halde duran "hükümet temsilcileri"yle artık kimse ilgilenmiyordu.

Şlyapnikov başkanın kulağına bir şeyler fısıldadı. Başkan sinirli bir biçimde elindeki çıngırağı salladı. Nihayet sessizlik hâkim oldu.

Bunun üzerine Şlyapnikov tekrar söz aldı.

Gözle görülür sinirine rağmen soğuk bir biçimde, hecelerin üstüne bastırarak ve bir ordu komutanının hareketleriyle, "hükümet üyesi" olarak daha önce söylemiş olduğu şeylerde hiçbir değişiklik yapmayacağını, ne tek bir söz ekleyeceğini, ne de çıkartacağını belirtti. Hükümetin kararının kesin olduğunu tekrarladı.

- Sizler, dedi, bizi iktidara getirdiniz. Ülkenin kaderini bize gönüllü olarak, özgürce sizler emanet ettiniz. Dolayısıyla bize ve icraatlarımıza güveniniz var. Sizlerin çıkarlarıyla uğraşmamızı isteyen, sizlersiniz, bu ülkenin işçi sınıfıdır. Bundan böyle bu çıkarları öğrenmek, anlamak ve onları gözetmek bize düşüyor. Açıktır ki ödevimiz emekçi sınıfın gerçek genel çıkarlarıyla uğraşmaktır, şu veya bu küçük parçanınkilerle değil. Tek tek şu veya bu işletmenin özel çıkarına göre davranamayız, bunu bir çocuk bile anlar. İşçi

ve köylü ülkenin bütünüyle ilgili eylem planları hazırlayıp tespit etmemiz mantıklı ve doğaldır. Bu planlar bu bütünün geleceğini korumalıdır, Tersi, yani şu veya bu topluluk yararına birtakım tedbirler almak veya bunlara hoşgörü göstermek, komik, halkın genel çıkarlarına aykırı, işçi sınıfının bütününe karşı bir suç olur. Şu anın çeşitli karmaşık sorunlarına bir çözüm bulma gücünden yoksun oluşumuz geçicidir. Bu güçten yoksunluk, yaşanan tüm felaketlerden sonra, yeni yeni içinden çıkmakta olduğumuz kaostan sonra mevcut korkunç koşullarla açıklanabilir. İşçi sınıfı bunu anlamalı ve sabırlı olmalıdır. Bugünkü durum bizim irademize bağlı değil. Bunu biz yaratmadık. Bunun korkunç ve kaçınılmaz sonuçlarına hepimiz katlanıyoruz. Bu herkes için böyle ve daha bir süre geçerli olacak. İşçiler de bu durumda herkesin yaptığını yapmalı, şu veya bu grup emekçi için ayrıcalıklı birtakım durumlar yaratmaya çalışmamalıdır. Böylesi bir tutum esas itibariyle burjuva, bencil ve bozguncu olacaktır. Birtakım anarşistlerin, o küçük burjuva ve başıbozuk alayının kışkırttığı bazı işçiler bunu anlamak istemiyorlarsa, vah onlara! Geri unsurlarla ve onların akıl hocalarıyla kaybedecek zamanımız yok.

Sözlerini bitirirken, saldırgan bir tonda ve tehdit dolu bir biçimde şöyle dedi:

- Her halükârda bu fabrikanın işçilerini ve anarşist beyleri, o hayatta bir baltaya sap olamamış ve profesyonel bozguncuları uyarmak isterim ki, hükümet haklı olarak almış olduğu kararlarda hiçbir değişiklik yapmayacak ve bunlara uyulmasını şöyle veya böyle sağlayacaktır. İşçiler direnirlerse, vah onlara! O zaman zorla ve tazminatsız olarak işten çıkartılırlar. En inatçılar, akıl hocaları, proletaryanın genel davasının düşmanları, ayrıca çok daha ciddi sonuçlara katlanacaklardır. Anarşist efendilere gelince, kendilerine dikkat etsinler! Hükümet, onları ilgilendirmeyen işlere karışmalarına ve dürüst işçileri itaatsizliğe kışkırtmalarına hoşgörü göstermeyecektir... Hükümet onları cezalandırmasını bilir ve bunda tereddüt etmeyecektir. Israr etmeyin!

Bu son söylev aşırı bir ihtiyatla karşılandı.

Toplantıdan sonra, kızgın, öfkeli birtakım işçiler çevremi sardı. Şlyapnikov'un söylevindeki aykırı noktayı gayet iyi yakalamışlardı.

- Söylevi ustaca, ama yanlıştı, diyorlardı. Bizim için söz konusu olan ayrıcalıklı bir durum değil. Böylesi bir yorum hakiki düşüncemizi çarpıtıyor. Hükümete düşen, *tüm ülkede* işçilerin ve köylülerin

özgürce davranmalarına izin vermektir. O zaman görecek ki her şey kendi başına hızla düzene giriyor ve herkesin hoşnut edilmesi için hemfikir olunuyor. Böylece o da daha az kaygı, daha az iş üstlenecek ve daha az açıklama yapmak zorunda kalacak.

Özünde yine aynı iki anlayış tipik bir olayda kendini gösterip birbiriyle çatışıyordu: Hükümetçi-devletçi anlayış ile sosyal-liberter anlayış. Her birinin kendi gerekçeleri ve nedenleri vardı.

İşçileri daha da kızdıran kendilerine ve bize karşı savrulan tehditler oldu.

- Sosyalist bir hükümet hakikatin ortaya çıkması için başka yöntemlere başvurmalıdır, diyorlardı.

Bu arada çatışmanın sonucuyla ilgili en küçük bir ham hayale kapılmıyorlardı.

Nitekim birkaç hafta sonra fabrika kapatıldı ve işçiler işten çıkartıldı; "işçi" hükümeti tarafından işçilere karşı alınan tedbirler karşısında herhangi bir direniş mümkün değildi.

Bir diğer olay:

1918 yazında, Alman işgaline karşı Devrim cephesinde (Ukrayna'da) bir süre kaldıktan sonra, ailemin bulunduğu küçük Bobrov kentine (Voronej vilayeti) gittim.

Hepsi de genç olan yerel Bolşevik Komite üyeleri beni şahsen tanıyordu. Yetişkinlerin eğitim ve öğretimi konusundaki yeteneklerimi de biliyorlardı. Bölgede eğitsel ve kültürel çalışmayı düzenlememi önerdiler. (O zamanlar, bu girişimin adı "Proletkült", proletarya kültürü idi.)

Kabul ettim, ama iki koşulla: 1. (Yöntemlerimde ve eylemimde tam bağımsızlığı korumak için) Hiçbir ücret almayacağım; 2. Eğitici faaliyetimin tam bağımsızlığını eksiksiz olarak koruyacağım.

Komite kabul etti. Yerel Sovyet, elbette, onayladı.

Böylece kurulan yeni organizmanın ilk toplantısını hatırlıyorum.

Kentteki birçok işçi örgütüne, çevre köylere, aydınlara vb çok sayıda çağrı ve davetiye göndermiştim. Akşam, ihtiyatlı, kuşkulu, neredeyse düşman otuza yakın kişinin önündeydim. Durumu hemen anladım: Bu insanlar tipik bir toplantı, harfiyen yerine getirilmesi gereken bir dizi emir ve talimat veren, tabancası kemerinde, diktatör hareketlerine sahip bir Bolşevik "komiser" bekliyordu.

Bu kez bu saf insanların önünde tamamen farklı bir şey vardı.

Onlarla dostça konuşarak kendilerine hemen bizim işimizde söz konusu olanın onların kendi girişkenliği, kendi atılımları, kendi iradeleri ve kendi enerjileri olduğunu kavrattım. Her türlü komuta etme, dayatma veya zorla kabul ettirmenin, ne olursa olsun bana kesinlikle yabancı olduğunu onlara hissettirdim. Onları, bölgede iyi bir eğitsel ve kültürel işi gerçekleştirmek üzere kendi güçleri ve kendi sorumlulukları ölçüsünde hareket etmeye davet ettim.

Böylece onların iyi niyetine ve doğal yeteneklerine seslenmekle, aynı zamanda kendi rolümü de belirlemiş oluyordum: Planların ve programların tespitinde dostça ve etkili yardım; eğitsel kadronun oluşturulması; deneyimime ve bilgilerime dayalı olarak birtakım öneriler ve tavsiyeler, vb.

Onlara, iyi bir işbirliği içinde olur ve yürekten çalışırsak bölgemizde neleri başarabileceğimize ilişkin özet bir tablo çizdim.

Sunumumu tümüyle özgür bir görüş alışverişi izledi. Katılanlarda belli bir ilginin uyandığını tespit edebildim.

Bir sonraki toplantıya yüze yakın insan katıldı. Ortam çok daha güvenli ve dostça idi.

Buzların tamamen erimesi ve karşılıklı güvenin eksiksiz sağlanması için yine de üç dört toplantı gerekti. Derin samimiyetim her türlü kuşkudan kurtulunca ve görev herkese ilginç ve gerçekleştirilebilir görününce, hepimizin arasında büyük bir sempati doğdu ve kimilerinde de gerçek bir coşku ortaya çıktı.

Bunun üzerine çapı ve sonuçları hızla benim öngörülerimi aşan ateşli bir faaliyet başladı. Kendileri de pek az eğitimli halkın bağrından çıkmış onlarca insan görevlerinden coşkuya kapıldılar ve şevkle, ama aynı zamanda beceriyle ve fikir ve başarı zenginliğiyle işe koyuldular, öyle ki kısa süre sonra bana yalnızca onların çabalarını bağdaştırıp eşgüdümlü kılmak veya gerçekleştirilecek daha önemli ve geniş çaplı birtakım işleri hazırlamak kaldı.

Her zaman herkese açık ve her katılanın fikir ve çaba katkısını yapabildiği toplantılarımız, birtakım köylüleri ve hatta kente oldukça uzak köylerin köylülerini çekmeye başladı. Eserimizden tüm bölgede söz edilir oldu. Pazarın kurulduğu günler, toplantılarımız alabildiğine göz alıcı gerçek bir kalabalığı topluyordu.

Kısa süre sonra mükemmel bir halk tiyatrosu topluluğu oluştu ve zevkli ve sistemli biçimde seçilmiş gezici birtakım oyunları sahnelemeye hazırlandı.

Tüm ihtiyaçlarımız için hızla birtakım mekânlar bulunup gerekli düzenlemeler yapıldı.

Onarılan ve yenilenen mobilyalar; kırılan camların değiştirilmesi; geçmişte eksiklikleri ciddi bir engel oluşturan okul malzemelerinin (defterler, kurşun kalemler, divitler, mürekkepler, vb) neredeyse anında bulunması, bütün bunlar eğitim alanında ilk gerçekleştirilen şeyler oldu.

Bir kütüphane kuruldu ve ilk kitap bağışları sel gibi aktı.

Yetişkinler için gece dersleri işlemeye başladı. Ancak yerel yetkili makamlar raporlarını merkeze, Moskova'ya gönderdiler. Orada, benim yukarının "talimat"larını ve "reçete"lerini dikkate almaksızın kendi özgür anlayışıma göre davrandığımı; hepimizin Moskova'dan gönderilmiş, çoğu bölgemizde kesinlikle uygulanabilir olmayan veya hatta tamamen budalaca olduğu görülen kararnamelerine ve emirlerine bağlı kalmaksızın özgür biçimde iş yürüttüğümüzü hemen fark ettiler.

Günün birinde, yerel Sovyet aracılığıyla "oradan" kararnamelerle, reçetelerle, yönetmeliklerle, resmi emirlerle ve aynı zamanda her biri diğerinden daha fantastik ve saçma programlarla, projelerle, planlarla vb tıka basa dolu büyük paketler almaya başladım. Bana kesinlikle bu aptalca resmi kâğıt yığınına, olanaksız, gerçekleştirilemez emirlere uymam tebliğ ediliyordu.

Bütün bu "edebiyat"ı inceledim ve faaliyetime artık bunu düşünmeksizin devam ettim.

Bu bir ültimatomla son buldu: Ya boyun eğeceğim ya da görevi bırakacağım. Elbette ikincisini tercih ettim; zira boyun eğip Moskova'nın talimatlarını uygulasaydım, başladığımız işi kaçınılmaz olarak öldürürdüm. (Okurdan şuna inanmasını rica ediyorum; beni işin kendisi ilgilendirdiğinden, anarşist fikirlerime hiçbir zaman atıfta bulunmaksızın kendimi son derece dürüst bir biçimde mesleki görevlerimle sınırlı tutuyordum. Burada hiçbir "bozguncu" propaganda söz konusu değildi ve bana yapılan tebligatlarda hiçbir zaman böyle bir konu olmadı. "Merkez" onun reçetelerinin körü körüne izlenemeyebileceğini kabul etmiyordu; sorun yalnızca buydu.)

Bitti. Herkesin doğmakta olan eserin daha şimdiden zarar gördüğünü hissettiği heyecanlı bir veda toplantısından sonra istifa ettim.

Moskova'nın sadık hizmetkârı halefim, "Merkez"in talimatlarını harfiyen uyguladı. Bir süre sonra, herkes faaliyeti bıraktı.

Daha kısa süre önce hayat dolu olan organizma hızla zayıfladı ve ortadan kalktı.

Birkaç ay sonra, bu "proletarya kültürü" girişiminin tüm ülke sathında acınası bir biçimde başarısızlığa uğradığını ekleyelim.

Bir başka olay:

Tıpkı Petrograd'daki Nobel fabrikası işçileri gibi, birçok sanayi kentindeki veya bölgesindeki değişik işletmelerin işçileri, ya durma tehdidi altındaki işletmelerini çalıştırmak, ya kırsal kesimle alış-verişi güvence altına alıp düzenlemek, ya da kusurlu bir hizmeti iyileştirme, sallantılı bir durumu ayağa kaldırma, hatalarını düzeltme, boşlukları telafi etme vb gibi şu veya bu zorluğu gidermek üzere kendiliklerinden birtakım tedbirler almak istiyorlardı. *Sistematik olarak ve her yerde Bolşevik yetkili makamlar kendileri kararlı bir biçimde ve zamanında harekete geçme yeteneğinden çoğu zaman yoksun olmakla birlikte kitlelerin her türlü bağımsız eylemini yasaklıyorlardı.*

Nitekim örneğin (Güneyde) Yelizavetgrad kenti Sovyetinin, büyük aciliyeti olan kimi yerel ekonomik sorunları çözüme kavuşturma gücünden yoksun olduğu ortaya çıktığında ve onun bürokratik yöntemleriyle bir sonuca ulaşma umudu kalmadığında, birçok fabrikanın işçileri (1918-1919'da böylesi bir girişim henüz olanaklıydı) bu Sovyetin başkanlığına söz konusu sorunlarla bizzat ilgilenme, uygun organizmaları kurma, başarı sağlamak için kentteki tüm işçileri kendi çevrelerinde bir araya getirme, özcesi Sovyetin denetiminde hareket etme izni talebinde bulundular.

Diğer her yerde olduğu gibi ciddi biçimde azarlandılar ve "bozguncu" davranışları nedeniyle yaptırım uygulanma tehdidiyle yüz yüze geldiler.

Bir diğer olgu:

Kış yaklaşırken birçok kentte yalnızca işletmeler için değil, ama evlerin ısıtılması için de yakıt eksikliği vardı.

Rusya'da, evler her zaman odunla ısıtılır. Alabildiğine bol olan ormanlık bölgelerde, uygun zamanda –genellikle yaz sonunda– yakıt tedariki çok basittir. Devrimden önce, büyük yakacak odun deposu sahipleri çoğu zaman çevredeki köylüleri ağaçları kesmek ve bunları ya gara ya da doğrudan depoya istiflemek üzere istihdam ederlerdi. Her yanı ormanlarla kaplı Sibirya'da ve diğer Kuzey

bölgelerinde bu genel bir alışkanlıktı. Hasat bitince, her türlü tarla işinden özgürleşen köylüler, çok sınırlı ücretlerle bu işi gönüllü kabul ediyorlardı.

Devrimden sonra, hükümetin iradesiyle idari organlar haline dönüşen kent Sovyetleri, resmen gerekli tedariki yapmakla görevlendirildi. Dolayısıyla köylülerle iş görmek onlara düşüyordu. Ormanların ve depoların sahipleri kayıp ve demiryolları kötü işlediğinden bu kendini daha da dayatıyordu.

Ne var ki resmi idarelerin tümünün genel hastalığı olan bürokratik yavaşlıkları nedeniyle Sovyetler neredeyse her yerde bu görevi zamanında yerine getirmeyi bilemediler.

Uygun zaman geldiğinde, kent işçileri ve sakinleri, köylülerle gidip anlaşmak ve odun teslimatını güvence altına almak için gönüllü oldular. Elbette Sovyetler, bu davranışı şaşmaz bir biçimde "keyfilik" ve bozgunculuk" olarak niteleyerek ve söz konusu tedarikin, merkezi hükümet tarafından tespit edilmiş bir genel plan uyarınca devletin resmi organları, yani Sovyetler tarafından yapılması gerektiğini belirterek reddettiler.

Sonuç: Ya kentler yakıtsız kaldı ya da çalışma çok zorlaştığından ve Eylül ayından sonra yağmurlar ve çamur dolayısıyla yollar neredeyse kullanılamaz hale geldiğinden yakıta inanılmaz pahalı fiyatlar ödendi.

Birçok kez köylüler çok daha yüksek ücretlere rağmen (aslında Bolşeviklerin çıkardığı kâğıt Rubleler onları pek teşvik etmiyordu) bu mevsimde bu işi yapmayı reddettiklerinden, köylüler askeri emirle iş yapmaya zorlandılar.

Değişik alanlardan seçilmiş benzer örneklerle onlarca sayfa doldurabilirim. Aktardıklarımı okurun bizzat çeşitlendirerek çoğaltması yeterli olacaktır; gerçeğe asla ihanet olmayacaktır.

Her yerde ve her konuda aynı fenomen ortaya çıkıyordu: Üretim, taşımacılık, mübadele, ticaret vb akıl almaz bir kaosun içine düşüyordu. Kitlelerin kendi girişkenlikleriyle harekete geçme hakkı yoktu. "İdare"ler (Sovyetler veya diğerleri) sürekli iflas halindeydiler.

Kentlerde, ekmek, et, süt, sebze yokluğu yaşanıyordu. Kırsal kesim tuz, şeker, sanayi ürünleri yokluğu yaşıyordu.

Giysiler, büyük kentlerdeki stoklarda çürüyordu. Taşra ise giyecek bulamıyordu.

Düzensizlik, yokluk ve yetersizlik her yerde ve her şeyde hüküm sürüyordu. Ne var ki bütün bu sorunları var güçleriyle çözüme kavuşturmak üzere ilgili kişiler bizzat müdahil olmak istediklerinde, böyle bir şey bilinmek bile istenmiyordu. Hükümet "hükümet etmek" istiyordu. Hiçbir "rekabet"e hoşgörü göstermiyordu. En küçük bir bağımsızlık ve girişkenlik tezahürü, "disiplinsizlik" olarak değerlendiriliyor ve ciddi yaptırımlarla tehdit ediliyordu.

Devrim'in en güzel kazanımları, en güzel umutları, silinip gitmekteydi. En acı olan da, halkın, bütünü itibariyle, bunun farkına varmamasıydı. "Hükümeti"ne ve geleceğe güvenerek, "bırakıyorlardı yapılsın". Hükümet zamanını körü körüne boyun eğilen dayatıcı bir baskı gücünü ayağa dikmeye veriyordu. *Halk olan biteni anladığında, artık çok geçti.*

Bütün söylenenlerden sonra, yorum yapmaktan vazgeçebilirim. Şuna işaret edeyim ki, bu "yaşanmış olaylar" temel fikrimizi *olgularla* doğruluyor: Hakiki Devrim milyonlarca ilgili kişinin kendilerinin, emekçi halkın *özgür* faaliyeti dışında gerçekleştirilemez. Bir hükümet işe karışır ve halkın yerine geçerse, *yaşam* Devrim'i terk eder: Her şey durur, her şey geriler, her şeye yeniden başlamak gerekir.

Bize halk "hareket etmek istemiyor", "ona rağmen onun mutluluğunu sağlamak" için "halkı buna zorlamak gerek" vb denmesin. Bütün bunlar tamamen uydurmadır. Büyük bir Devrim sırasında halk hareket etmekten daha fazla bir şey istemez. Onun ihtiyaç duyduğu, yetkin devrimcilerin, eğitimli insanların, uzmanların, teknisyenlerin çıkar gözetmeyen *yardım*ıdır. Hakikat şudur ki, iktidara ve ayrıcalığa aç, hatalı öğretilerle dopdolu ve en küçük bir güven duymadıkları halkı küçümseyen kastlar, gruplar ve insanlar, *halka yardımcı olmak* yerine *onun harekete geçmesini engellerler*, ona *hükümet etmeye*, onu *yönetmeye* ve son tahlilde başka bir biçimde *onu sömürmeye* çalışırlar. Kendilerini haklı göstermek için de, halkın "gücünün olmaması" efsanesini yaratırlar. Halklar, yani tüm ülkelerin emekçi kitleleri bunu kavramadıkça ve bu unsurların hepsinin gerici özlemlerini reddetmedikçe tüm devrimler yana savrulacak ve Emeğin fiili kurtuluşu yarını olmayan bir rüya olarak kalacaktır.

Yukarıda kitlelerin Devrim'in yoluna böylece dikilen tehlikenin tam olarak farkına varmadığını söyledik.

Bununla birlikte doğaldır ki Bolşevik hükümetin yarattığı yeni koşullarda, emekçi kitlelerin kendileri için girişkenlik ve eylem özgürlüğü elde etmeleri yönündeki anarşist eleştiriler ve fikirler halk içinde gitgide daha derin bir yankı buldu.

İşte o zaman liberter hareket hızlı başarılar elde etmeye başladı. İşte o zaman Bolşevik iktidar, bu başarılardan gitgide daha fazla endişe duyarak, tehditkâr anarşizme karşı tüm hükümetlerin denenmiş aracına, yani hile ve şiddetle bütünleşmiş *amansız bir bastırma*ya başvurmaya karar verdi.

Dördüncü Kısım

Bastırma

Birinci Bölüm

Hazırlıklar

"Sovyet iktidarı" bir görevi tam olarak yerine getirdi: Daha 1918 ilkbaharında, hükümet ve devlet kadrolarının, polis, asker ve "Sovyet" bürokrasisi kadrolarının örgütlenmesini oldukça ileri götürmüştü. Diktatörlüğün temeli, böylece onu kuran ve sürdürenlere bütünüyle tabi olarak, yeterince sağlam biçimde kurulmuş oldu. Ona güvenilebilirdi.

Bolşevik hükümet şurada burada biçimlenen birkaç bağımsız eylem girişimini işte bu disiplinli, daha şimdiden körü körüne boyun eğen cebir güçleriyle kırdı.

Sayıları hızla artan bu güçler yardımıyla kitleleri kendi korkunç diktatörlüğüne tabi kıldı.

Halkın büyük bölümünün kayıtsız şartsız itaatkârlığından ve pasifliğinden emin olur olmaz, anarşistlere karşı da yine aynı güçleri seferber etti.

Ekimin devrimci günleri boyunca Bolşeviklerin anarşistlere karşı taktiği şundan ibaretti: Yakından gözetimi elden bırakmaksızın, gerektiği ölçüde (silah vb bakımından) yardımcı olarak anarşistlerden savaş ve "yıkım" unsurları olarak azamî yararlanmak.

Zafer elde edilip iktidar kazanılınca, Bolşevik iktidar yöntem değiştirdi.

Çarpıcı bir örnek verelim.

Ekim 1917'de Moskova'daki zorlu mücadeleler sırasında, "Dvintsı"nın (daha önce sözünü ettiğimiz Dvinsk alayı) genelkurmayı Moskova Sovyeti lokallerinde yerleşmişti. Olaylar sırasında bir Bolşevik "devrimci komite" de Moskova'ya yerleşti ve kendini "yüksek iktidar" ilan etti. Kısa süre sonra anarşist olarak bilinen "Dvintsı" genelkurmayı "Komite"nin gözetim, kuşku ve güvensizlik konusu haline geldi.

Çevresine bir ispiyonlar ağı gerildi. Bir tür abluka ile hareketleri sekteye uğratıldı.

Alaya komuta eden Graçov Bolşeviklerin hakiki Devrim'le ve ivedi sorunlarla değil, sadece düşmanlıklarla ve iktidarın alınmasıyla uğraştıklarının gayet iyi farkındaydı. Bunların Devrim'i iğdiş edeceğini ve felakete sürükleyeceğini hissediyordu. Yüreği daralıyordu. Devrimin elini kolunu bağlamaya hazır yeni iktidarın cani elini zamanında nasıl yakalayıp durdurabileceğini boşuna kendi kendine soruyordu. Ne yazık ki kendisi gibi yeterince güce sahip olmayan birkaç yoldaşıyla planlar yapıyordu.

Daha iyisini buluncaya kadar aklına gelen ilk fikir emekçileri olabildiğince iyi biçimde silahlandırmak oldu. Birçok fabrikaya, tüfek, makineli tüfek ve mermi verdi. Böylece yeni sahtekârlara karşı olası bir isyana kitleleri hazırlayabileceğini umuyordu.

Kısa bir süre sonra beklenmedik bir biçimde yaşamını yitirdi. "Askeri nitelikte birtakım işler için" Bolşevik yetkililerce Nijniy-Novgorod'a davet edilen Graçov, orada alabildiğine gizemli koşullarda, tüfeğini nasıl kullanacağını bilmeyen bir asker tarafından sözüm ona kazayla vurularak öldürüldü.

"Sovyet" iktidarı hesabına bir paralı asker tarafından öldürüldüğünü varsaymamız için kimi işaretler var.

(1936'da İspanya'da anarşist Durruti'nin öldüğü koşullar da garip bir biçimde Graçov olayını hatırlatıyor.)

İzleyen dönemde Petrograd'da ve Moskova'da Ekim mücadelelerine katılmış devrimci alayların tümü Bolşevik yetkililer tarafından silahsızlandırıldı.

Moskova'da (zorla) ilk silahsızlandırılan Dvinsk alayı oldu.

Kısa bir süre sonra, ülke çapında *emekçiler ve onların örgütleri de dahil olmak üzere* istisnasız tüm yurttaşlar, ölüm cezası tehdidiyle, silahlarını Bolşevik askeri yetkililere teslim etmek zorunda bırakıldı.

İkinci Bölüm

Başlangıç

"Komünist" hükümet tarafından anarşistlere genel, sistemli ve kararlı bir biçimde zulmedilmesine 1918 ilkbaharında başlandı.

Brest-Litovsk barış anlaşmasını yapınca hükümet kendini "sol" rakiplerine (sol Sosyalist-Devrimciler ve anarşistler) karşı köklü bir mücadeleye girişecek kadar sağlam hissetti.

Sistemli ve ihtiyatlı hareket etmesi gerekiyordu.

Önce komünist basın, hükümetin emriyle, anarşistlere karşı her gün daha şiddetlenen bir kara çalma ve sahte suçlama kampanyasına girişti. Aynı zamanda toplantılar ve konferanslarla fabrikalarda, orduda ve kamuoyunda zemin aktif biçimde hazırlanıyordu. Her yerde kitlelerin anlayışı test ediliyordu.

Kısa süre sonra hükümet kendi birliklerine güvenebileceğinden ve kitlelerin az çok kayıtsız veya güçsüz kalacağından emin oldu.

12 Nisan gecesi, sahte ve saçma bir gerekçeyle, başta "Moskova Anarşist Grupları Federasyonu" olmak üzere Moskova'daki tüm anarşist örgütlere polis ve asker güçleri saldırıp yağmaladı. Birkaç saat için başkent sıkıyönetim altında bir kent görünümü kazandı. Topçu birlikleri bile "eylem"e katıldı.

Bu operasyon, ülkenin neredeyse önemli bütün kentlerindeki liberter örgütlerin yağmalanmasının işareti oldu. Her zamanki gibi taşradaki yetkililer başkenttekilerden daha gayretkeş davrandılar.

İki haftadır indirilecek darbeyi hazırlayan ve ordu birliklerinde "anarşist haydutlar"a karşı zincirlerinden boşanmış bir ajitasyon

yürüten Troçki ünlü açıklamasını yapabilme mutluluğunu yaşadı: "Nihayet politik iktidar, demir bir süpürgeyle, Rusya'yı anarşizmden kurtarıyor!"

İnsanlık tarihinin ebedî ve acımasız ironisi: On beş yıl sonra Stalin aynı formülü uygulayacak ve aynı "demir süpürge"yi, Troçki'nin büyük öfkesine rağmen Troçkizme uygulayacaktır.

İtiraf ediyorum ki, bu bir tür içkin adalet karşısında belli bir hoşnutluk duydum.[1]

Ne var ki bu ilk saldırı yalnızca çekingen bir başlangıç, bir "deneme", bir "taslak" oldu.

Anarşizm *fikrinin kendisi* henüz yasadışı ilan edilmedi. Belli bir ifade, basın veya daha çok da alabildiğine sınırlı bir vicdan özgürlüğü, doğrudur, varlığını koruyordu. Şurada burada belli bir liberter çalışma hâlâ olanaklıydı. Göreceli bir ölçüde, geçmişin soluk gölgeleri olan birtakım liberter örgütler "felaket"i atlatıp faaliyetlerine yeniden koyuldular.

Bu arada Bolşevik hükümet, Sosyalist-Devrimci partinin (diğer sol fraksiyonların, "Maksimalistler"in vb) üzerine yürüyordu. Anarşistlere karşı yürütülen mücadeleyle ne aynı çapta olan ne de aynı ilgiyi uyandıran bu diğer mücadelelere çok daha az yer vereceğiz. Bu, bizim için pek fazla ilgi çekmeyen, iktidarın alınması amacıyla iki politik parti arasındaki mücadele olarak Bolşevikler ile sol Sosyalist-Devrimcilerin bir düellosu olarak görülebilir.

Yine de şuna işaret edelim ki, hükümet içindeki birkaç Sosyal-Demokrat parti üyesinden kurtulduktan sonra Komünist partisi ona karşı acımasız bir savaş yürüttü. 1918 yazından itibaren sol Sosyalist-Devrimciler, kendilerini yasadışı durumda buldular. Kısa süre sonra parti olarak ortadan kalktılar. Bireysel olarak militanlara ülke çapında sürek avı düzenlendi ve son üyeye kadar ortadan kaldırıldı. Zavallı Mariya Spiridonova'nın acı sonu bu insanlık dışı baskının en ürkütücü sayfalarından birini oluşturur. Tutuklanan, hapishane hapishane süründürülen, manevi ve belki de fizikî işkencelere tabi tutulan Spiridonova'nın son günleri, bir mahzende değilse de, leş gibi bir hücrede, Çekacıların kurşunlarıyla son buldu (kesin akıbeti konusunda kesin bilgiye sahip değilim.). Tek suçları Devrim'in görevlerini ve yollarını farklı düşünmek olan partinin kim bilir daha kaç militanı aynı akıbeti paylaşmak zorunda kaldı!

1. Bu satırlar Troçki'nin katledilmesinden önce kaleme alınmıştır. (y.h.n.)

Üçüncü Bölüm

Furyanın Ortasında

Daha 1918'de ilk denemeleri görülen işçi ve köylü protesto ve hareketleri, 1919-1920'de, "Sovyet" iktidarının kendilerine yönelik yürüttüğü tekelleştirici ve terörist yöntemlere karşı arttı. Despotizminde gitgide daha acımasız ve sinsi hale gelen hükümet, hep daha da artan misillemelerle bunlara cevap verdi.

Elbette anarşistler yeniden kandırılmış, ezilen kitlelerle açık mücadele içinde ruh ve beden olarak birlikteydiler. İşçileri destekleyen anarşistler emekçiler ve onların örgütleri için üretimi bizzat, özgürce, politikacıların müdahalesi olmadan yönlendirme hakkı istiyorlardı. Köylüleri destekleyerek, onlar için bağımsızlık, kendi kendine yönetim, işçilerle özgürce ve doğrudan ilişki kurma hakkı talep ediyorlardı. Her ikisi adına da emekçilerin Devrim'le kazandıkları her şeyin, "komünist" iktidar tarafından "yabancılaştırıldıkları" şeylerin onlara iade edilmesini, özellikle de "hakiki özgür Sovyet rejiminin" ihyasını, tüm devrimci akımlar için "politik özgürlükler"in yeniden oluşturulmasını, vb istiyorlardı. Özcesi, anarşistlerin talebi Ekimin kazanımlarının bizzat halka, özgür işçi ve köylü örgütlerine verilmesiydi.

Elbette bu ilkeler adına yazılı ve sözlü olarak hükümetin politikasının maskesini düşürüyor ve onunla mücadele ediyorlardı.

Öngörülebileceği gibi, Bolşevik hükümet onlara karşı da bir ortadan kaldırma savaşına girişti.

1918 ilkbaharındaki ilk büyük operasyondan sonra, zulüm adeta kesintisiz olarak sürdü ve gitgide daha kaba ve kesin bir karakter kazandı.

Yine 1918 yılı sonlarına doğru taşradaki birçok liberter örgüt yeniden yağmalandı. Rastlantı eseri bu yağmadan kurtulmuş olanlara yetkili makamlar ne olursa olsun hiçbir şey yapma olanağı bırakmadı.

1919'da, büyük Rusya'da baskı süregiderken, Ukrayna'da da zulüm başladı. (Birçok nedenle Bolşevik diktatörlük oraya diğer yerlerden çok daha geç yerleşti.) Bolşeviklerin ayaklarını yere sağlam bastığı her yerde, liberter gruplar tasfiye ediliyor, militanlar tutuklanıyor, gazeteler askıya alınıyor, kitapevleri yıkılıyor, konferanslar yasaklanıyordu.

Bütün bu tedbirlerin en küçük bir suçlama, soruşturma veya herhangi bir hukukî işlem yapılmaksızın tamamen keyfi, yalnızca polisiye, askeri veya idari emirlerle uygulandığını söylemeye bile gerek yok. Ekim 1918'de bizzat Troçki tarafından uygulamaya konan Moskova "yöntemi"yle model hiç değişmemecesine oluşturulmuştu.

1919 yılı yazında Troçki'nin "Mahnocu" hareketi yasadışı ilan ettiği 1824 sayılı ünlü emrinden (Bkz. Üçüncü Kitap İkinci Kısım Üçüncü Bölüm) sonra, hemen hemen her yerde, Mahno yandaşlarıyla eşzamanlı biçimde, genel olarak anarşistler tutuklandı. Çoğu zaman da bir kızıl subayın basit bir emriyle hemen kurşuna dizildiler.

Çoğu durumda liberter örgütlerin ortadan kaldırılmasına, "Çekacıların" (komünist polisler) ve kandırılmış, sinirleri gergin veya aşırı heyecanlı kızıl askerlerin vahşî bir şiddet, delice bir vandallığı eşlik ediyordu: Kadın-erkek militanlara "caniler" gibi kaba davranılıyordu; kitaplar yakılıyor, lokaller yakılıyordu. Gerçek bir zulüm furyası hüküm sürüyordu.

1919 yaz sonunda, Ukrayna'da anarşist örgütlerin genel bir yağması yaşandı.

1919 sonlarında, Rusya'da birtakım bakiyeler dışında artık anarşist hareket kalmadı.

1920 yılı Ekim ayı başlarında Vrangel ile mücadele etmek için "Mahnocu" devrimci partizanların desteğine ihtiyaç duyan "Sovyet" iktidarı, Mahno ile bir anlaşma yaptı.

Anlaşmanın maddelerinden birine göre, tutuklu ve sürgündeki anarşistler özgürlüklerine kavuşacak ve Rusya'da ve Ukrayna'da açıkça faaliyet gösterme hakkına sahip olacaklardı.

Elbette bu maddenin uygulanmasını geciktirmekle birlikte Bolşevikler yine de yaptıkları zulmü kesmek ve kimi militanları serbest bırakmak zorunda kaldılar.

Vrangel yenilgiye uğratılır uğratılmaz, "Sovyet" hükümeti haince Mahno'ya karşı taarruza geçti ve Ukrayna'daki liberter hareketi yeniden yıkıma uğrattı.

Nasıl mı?

1920 yılı Kasım ayının sonlarında, Vrangel daha yeni yenilgiye uğratılmışken, hükümet Harkov'da dört bir yandan gelerek legal bir Kongre yapan anarşistleri tutuklattı. Aynı zamanda Harkov'daki ve tüm Ukrayna'daki liberterler üzerinde yeniden bir zulüm furyası başlattı, onlara karşı gerçek bir ava girişti, tuzaklar ve pusular kurdu, 14-16 yaşındaki gepegenç insanları tutukladı, ebeveynleri, eşleri, çocukları "rehin" aldı... sanki kısa süre önce vermek zorunda kaldığı tavizin intikamını almak, kaybettiği zamanı kapatmak istiyordu; bu kez "pis anarşist ırkı"nı çocuklarına kadar ortadan kaldırmayı hedefliyordu.

Bu iğrenç "eylem"i haklı göstermek için hükümet Mahno'dan kopuşunu sözüm ona onun bir ihanetiyle açıkladı ve "Sovyet iktidarına karşı büyük anarşist komplo" fantezisini icat etti.

Bu komplonun kısa hikâyesi son derece çarpıcıdır ve anlatılmaya değer. Şöyle ki:

Vrangel'e karşı kesin zafer kazanılmasından birkaç gün önce, Vrangel'in yenilgiye uğrayacağına artık kuşku kalmadığında, Moskova telsiz yayınları merkez istasyonu, taşradaki istasyonların hepsine alıcı cihazlarını durdurmalarını, dolayısıyla Lenin'in acil ve kesinlikle gizli bir telgrafını *almamalarını* emretti; Lenin'in bu telgrafı yalnızca iki merkez istasyon, Harkov istasyonu ve Kırım istasyonu tarafından alınacaktı.

Emir taşra istasyonlarının birinde görev yapan bir liberter sempatizanı tarafından uygulanmadı. Bunun üzerine şu telgrafı aldı:

"*Ukrayna'daki özellikle de Mahnocu bölgedeki anarşistlerin sayılarını tespit edin.* - LENİN."

Birkaç gün sonra, aynı koşullarda şu telgraf gönderildi:

"*Tüm anarşistler üzerinde aktif gözetim uygulayın. İddianame düzenlenebilecek, suç niteliği taşıyan olabildiğince belge hazırlayın. Emri ve belgeleri gizli tutun. Gerekli talimatları her yere gönderin.* - LENİN."

Bunu izleyen birkaç gün sonra da alabildiğine kısa şu üçüncü ve son telgraf alındı:

"*Tüm anarşistleri tutuklayın ve suçlayın.* - LENİN."

Bu telgrafların tümü o zamanlar Ukrayna Halk Komiserleri Konseyi Başkanı Rakovskiy'e ve başka sivil ve askeri yetkililere gönderildi.

Üçüncü telgraf alınınca sempatizan telsizci bir anarşist yoldaşı uyarıyor. O da gidip anarşistleri hazırlanmakta olan tenkil hareketinden haberdar etmek üzere aceleyle Harkov'a yollanıyor. Geç kalıyor: Olanlar çoktan olmuş. Harkov'daki tüm anarşistler ve Kongre'ye gelmiş olanlar hapse tıkılmış bile. Lokalleri kapatılmış.

Sovyet iktidarına karşı Ukraynalı anarşistlerin "komplo"su işte budur.

Şuna da işaret edelim ki, "Sovyetler" hükümeti ile Mahno arasındaki anlaşma sırasında, Mahnocu delegasyon hapisteki veya sürgündeki ve serbest bırakılması gereken kişi sayısını, çoğu *Mahnocu harekete sempati duydukları gerekçesiyle kitlesel olarak yakalanmış köylüler* olmak üzere, resmen 200.000'den *fazla* olarak tespit etmişti. Aralarında kaç tane *bilinçli anarşist* olduğunu bilmiyoruz. O zamanlar çoğu zaman gizli ve halkın bilmediği çok sayıdaki yerel hapishanede hiçbir iz bırakmaksızın kurşuna dizilmiş veya yok olmuş insan sayısını da hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

1921 Martında Kronştadt hareketi sırasında (bkz. Üçüncü Kitap) Bolşevik hükümet anarşistlerle ve anarko-sendikalistlerle ilgili yeni kitlesel tutuklamalara gitti. Ülke çapında bir kez daha insan avı düzenledi, hâlâ sesini yükseltme cesareti gösteren son militanları ele geçirmeye çalıştı. Zira "Sovyet" hükümetinin ülke içinde ve dışında yaydığı tüm yalanların tersine, Kronştadt isyanı ve ona eşlik eden hareketler, güçlü bir biçimde liberter anlayışın damgasını taşıyordu.

Her kitlesel hareket, bir işçi grevi, köylü protestoları veya bahriyeliler ya da askerler arasındaki bir hoşnutsuzluk kaçınılmaz olarak anarşistlerin kaderine yansıyordu.

Çoğu zaman, liberterlerle yalnızca bir fikir ortaklığı, bir akrabalık veya belli belirsiz kimi dostluk ilişkileri olan insanları hapse atıyorlardı.

Anarşist bakış açısını açıkça kabul etmek, çıkılması oldukça zor veya genel olarak olanaksız olan hapse atılmanız için yeterliydi.

1919'da ve 1921'de Anarşist Gençler çevreleri kabaca ortadan kaldırıldı. Bu gençlik yalnızca kendilerini eğitmekle ve başka şeylerin yanı sıra en fazla sempati duydukları anarşist öğretiyi birlikte incelemekle uğraşıyordu. Bolşevik eylemi yalnızca gençlerin liberter fikirleri öğrenme hevesini kesme arzusu kışkırtıyordu. Tek Marksist dogma kabul ediliyordu.

1921 yazında Sovyet basınının kendisi (bu son derece enderdir, yalnızca gençliği uyarma ve her türlü ayak direme girişimine son verme niyetiyle açıklanabilir) Ukrayna'nın küçük bir kenti olan Jmerinka yakınlarında, burada yerleşik ve diğer Güney vilayetlerinde birtakım kolları olan 30-40 anarşistin "ortaya çıkartılarak tasfiye edildiği" –yani kurşuna dizildiği– haberini yayımladı. Böylece öldürülenlerin kimliklerini öğrenmek hiçbir zaman mümkün olmadı. Ancak kurşuna dizilenler arasında liberter gençliğin en yetkin militanlarından bazılarının bulunduğu söylenebilir.

Aynı döneme doğru ve yine bizzat Sovyet basınına göre, Odesa'da başka yerlerin yanı sıra Sovyet ortamlarında ve kurumlarında da (hatta Odesa Sovyeti'nde ve partinin yerel Komitesi'nde bile) propaganda yapan oldukça önemli ve aktif bir anarşist grubun üyeleri tutuklandı ve bir bölümü kurşuna dizildi. Sovyet basınına göre bu bir "büyük ihanet" suçu oluşturuyordu.

Resmi verilere göre, 1922 sonlarına kadar, orduda hizmet vermeyi reddettikleri için 90 "Tolstoycu" (tam pasifist) anarşist kurşuna dizildi. Birçok "Tolstoycu" hapiste çürüyordu.

Bu namuslu pasifistlerden biri, bir gün Çeka'nın (gizli komünist polis) bir kapısının önünde ünlü Çekacı cellat Peters ile burun buruna geliyor. Mucize eseri az önce serbest bırakılmış. Sırasının gelmesini beklerken diken diken olmuş sakallarının arasından sakin bir biçimde bitleri ayıklayıp yere atıyormuş. (O zamanlar bitler insanların en yakın dostlarıydı; halk arasında onlara Halk Sağlığı Halk Komiseri Semaşko'nun adından esinlenerek sevecen bir biçimde "semaşki" deniyordu: Gaddar ama telkin edici bir ironi.)

- Öldürmek yerine niye böyle yere atıyorsunuz? diye sorar şaşırmış haldeki Peters.

- Canlıları hiçbir zaman öldürmem, olur cevap.

- Ya der Peters, keyiflenmiştir. Yine de çok gülünç! Yani bitler, tahtakuruları ve pireler sizi yesinler diye bırakıyor musunuz? Söylemek gerek dostum, ama sizi ısırıyorlar. Ben yüzlerce ihtiyarı,

yani haydudu ortadan kaldırdım ve bunun hiç zararını görmedim. Bu örneğin!

Çok şaşırmıştır ve herhalde eğlenceli bir deli gibi gördüğü sakin "Tolstoycu"ya meraklı gözlerle bakmaktan geri duramaz.

Bu kurbanlar listesini daha uzatabilirim.

Kurbanların kâh "sorgu"dan ve işkenceden sonra, kâh oldukları yerde, bazen bir tarlada, bir ormanın kıyısında veya kayıp bir istasyonda duran bir tren vagonundan çıkartılarak kurşuna dizmek üzere birtakım tuzaklara çekildiği yüzlerce olay aktarabilirim.

Her türden şiddet ve eziyetin eşlik ettiği kaba ve iğrenç yüzlerce zulüm ve tutuklama örneği verebilirim.[1]

Yavaş yavaş ve korkunç acılar çektikten sonra yaşamlarını kaybettikleri sağlıksız bölgelerde hapis ve sürgün edilmiş çoğu gepgenç liberterlerin adlarının upuzun listelerini çıkartabilirim.

Utanç verici bir ihbara, sinsi bir ihanete veya mide bulandırıcı bir provokasyona dayalı olarak bireysel baskıyla ilgili insanı isyan ettirecek olaylar anlatabilirim. Kurbanların, çoğu zaman, özgürce düşünmek istemekten ve bunu gizlememekten başka bir günahı olmadığı örnekler gösterebilirim.

İnsanlar hükümetin ve onun ayrıcalıklı kliğinin fikrine tıpatıp uygun olmayan bir fikrin taşıyıcısı oldukları için ortadan kaldırılıyordu. Bizzat fikir ortadan kaldırılmaya, her türlü bağımsız fikir ezilmeye çalışılıyordu... Ya da çoğu zaman kimi hakikatleri bilen ve açığa çıkartabilecek olan insanlar yok ediliyordu.[2]

Son derece iğrenç *birkaç* kişisel örnekle yetineceğim. (Bu konuya Kronştadt ayaklanmasıyla ilgili Üçüncü Kitabın Birinci Bölümü'nde ve "Mahnocu" hareketle ilgili aynı kitabın son bölümünde döneceğiz.)

---

1. Bu satırların yazarı bu kötü muamelelere maruz kalmış insanlardan biridir.
2. Bununla ilgili olarak kimi liberter yayınlara bakınız: Diğerlerinin yanı sıra *La Répression de l'anarchisme en Russie soviétique, Bulletin du Comité de Secours.*

Dördüncü Bölüm

Lev Çorniy ve Fanya Baron Olayı

Temmuz 1921'de, kabul edilebilir hiçbir neden olmaksızın tutuklu bulunan 13 anarşist (Moskova'da) Taganka hapishanesinde, ya bir iddianame hazırlanması ya da serbest bırakılmaları için açlık grevi yaptılar. Grev, Moskova'da toplanan Kızıl Sendikalar Enternasyonali (Profintern) Kongre'siyle çakıştı. Yabancı (özellikle Fransız) sendikacı delegelerden bir grup, tutuklu yakınlarının ağzından ayrıntılarıyla öğrendikleri bu grev olayı konusunda "Sovyet" hükümetinden açıklama istediler. Bu açıklama isteği benzer başka olayları ve hatta sendikalistlere ve anarşistlere karşı bastırma politikasının bütününü kapsar hale geldi.

Hükümet adına Troçki delegelere şu utanmazca cevabı verdi: "Biz gerçek anarşistleri hapsetmiyoruz. Hapishanede tuttuklarımız anarşist değil, anarşist adı taşıyan suçlular ve haydutlardır."

İyi istihbarat almış delegeler bu sözlerle ikna olmadılar. Sorgulamayı Kongre kürsüsüne taşıdılar ve en azından Taganka hapishanesinde tutulan anarşistlerin serbest bırakılmasını talep ettiler... Bu sorgulama Kongre'de büyük bir skandala yol açtı ve (ısrar ettiği takdirde daha ciddi ifşaatların yapılabileceğinden korkan) hükümeti inadından vazgeçirdi. Delegelere Taganka tutuklularını serbest bırakma sözü verdi. Grev on birinci gününde son buldu.

Delegeler gittikten sonra ve hâlâ hapishanede bulunan tutukluları ciddi bir suçla suçlamaya yetecek bir gerekçe arayıp böylece verdiği sözden kurtulmak üzere iki ay işi sürüncemede bıraktıktan

sonra hükümet onları serbest bırakmak zorunda kaldı. (Bunu Eylül 1921'de yaptı ve üçü dışında diğerlerini SSCB'den hemen sınır dışı etti.)

Ancak intikam almak (intikam Bolşevik zulmün değişmez bir unsuruydu) ve özellikle yabancı emekçiler ve delegelere "sözde liberterler"e karşı uyguladığı terörist yöntemlerini haklı göstermek için, kısa süre sonra onlara karşı büyük ve sahte bir "olay" tertip etti.

Sözde "suç" olan fiiller için, özellikle sözde Sovyet bankalarının sahte paralarını basma iddiasıyla en dürüst, samimi ve davaya adanmış birkaç anarşisti, (kocası hapishanede olan) genç Fanya Baron'u, (gerçek adı Turçaninov olan) Lev Çornıy'ı ve diğerlerini (elbette gizlice, bir gece vakti, Çeka'nın mahzenlerinden birinde, en küçük bir hukukî yargılama yapılmaksızın) kurşuna dizdi.

Daha sonraları kurşuna dizilen liberterlerin söz konusu suçlarla hiçbir ilişkilerinin olmadığı kanıtlandı.

Ve ayrıca sahte para basılması sözde olayının her yanıyla Çeka'nın kendisi tarafından tezgâhlanmış olduğu da kanıtlandı. İki Çeka ajanı, Steiner (Kamennıy olarak anılır) ve bir Çekacı şoför liberter çevrelere ve aynı zamanda kimi suç çevrelerine sızarak bu ikisi arasındaki birtakım bağları "tespit etme"yi ve "iş"i tezgâhlamayı amaçlamışlar. Her şey Çeka'nın yönetimi altında ve onun ajanlarının sıkı suç birliğiyle yürütülmüş. Sözde kanıtlar sağlanınca "iş" tezgâhlanmış ve kamuoyuna açıklanmış.

Nitekim diğer suçlarını bir yenisi yardımıyla haklı göstermek için hükümet bir kez daha birkaç anarşisti kurban etti ve anılarını kirletmeye yeltendi.

Beşinci Bölüm

Lefèvre,* Vergeat, Lepetit Olayı

Özel bir olayı, 1920 yazında Moskova'da yapılan Komünist Enternasyonal Kongresi'nin delegeleri üç Fransız militanın, Raymond Lefèvre, Vergeat ve Lepetit'in kayboluşunu analım.

Raymond Lefèvre, Komünist partisi militanı olmakla birlikte, fikir yoldaşlarının yürüdükleri yanlış yolun tamamen farkına vararak kederli duygularını birçok kez dışa vurmuştu. Vergeat ve Lepetit'ye gelince, her ikisi de anarko-sendikalistti ve Rusya'da olan bitenlere öfkelerini açıkça ifade ediyor ve eleştirilerini sakınmıyorlardı. Lepetit, kafası ellerinin arasında, Fransız sendikalist yoldaşlarına vereceği raporu düşünürken birçok kez şöyle diyordu: "Ama şimdi ben onlara ne söyleyeceğim?"

Kongre bitince, notlarını ve belgelerini toparlamak için günler ve geceler boyu çalıştılar. Fransa'ya dönüşleri yaklaştığında, sözde belgelerin varacakları yere götürülmesiyle görevli Sovyet iktidarı memurlarına dosyalarını teslim etmeyi her üçü de reddedince, onlara karşı baskı tedbirleri başladı. Lefèvre kendi not ve belgelerini partisinin Rus üyelerine emanet etmeyi bile reddetti.

Bunun üzerine Moskovalı politikacılar onların yola çıkışlarını "sabote etmeye" karar verdiler.

Düzmece gerekçelerle, Cachin ve diğer komünist delegelerin izlediği yoldan gitmelerine izin vermediler. Gizemli birtakım nedenlerle, Sovyet hükümeti onları "Kuzey'den göndermeye" karar verdi.

* Volin'in Lefèvre olarak andığı kişinin gerçek soyadı Lefebvre'dir. (ç.n.)

Görevlerini kesinlikle yerine getirmek isteyen ve kendileriyle birlikte yolculuk yapacak komünist Lefèvre'in varlığının kendilerini yeterince koruyacağına inanan Vergeat ve Lepetit ne pahasına olursa olsun zamanında Fransa'ya dönmeye ve raporlarını sunacakları konfederal Kongre'ye katılmaya kararlıydılar.

Çektikleri eziyet Moskova'dan Murmansk'a (ülkenin kuzey batısında Buz Denizi'nde bir liman) kadar korkunç koşullarda gerçekleşen uzun ve zahmetli bir yolculukla başladı. Lepetit haklı olarak "Bizi sabote ediyorlar" diyordu. Buz gibi bir trende, sıcak giysilerden ve yiyecek içecekten yoksun olarak, konvoya eşlik eden Çekacılara şikâyette bulundular, gerekli şeyleri onlardan talep ettiler. Delege olduklarını hatırlattıklarında aldıkları cevap şundan ibaretti: "Trende birtakım delegelerin bulunduğunu kesinlikle bilmiyorduk. Bu konuda hiçbir emir almadık. "Lefèvre'in ardı arkası kesilmeyen ısrarları sonucu onlara ufak tefek yiyecek bir şeyler verildi. Böylece bin bir yoksunlukla ve en beterinden zorluklar pahasına nihayet Murmansk'a vardılar. Orada balıkçıların evlerine sığındılar ve kendilerine Moskova'da verilen sözlerin yerine getirilmesi, yani onları İsveç'e götürecek bir geminin gelişini beklemeye başladılar.

Endişe içinde ve vaat edilen geminin gelmediğine şaşırarak üç hafta beklediler. Fransa'ya zamanında varabileceklerinden ve görevlerini sonuna kadar yerine getirebileceklerinden kuşku duymaya başladılar.

Bunun üzerine Lefèvre Moskova'daki bir dostuna ilk mektubu yazdı. Cevap alamayınca, bir ikincisini, sonra bir üçüncüsünü gönderdi; yine bir sonuç çıkmadı. Sonradan öğrenildiğine göre bu mektuplar Troçki'ye verilmiş, o da bunlara el koymuş.

Son acil mektubunda Lefèvre içinde bulundukları durumun çarpıcı bir sergilemesini yaptı ve Sovyetler ülkesinden çıkmak için bir balıkçı sandalıyla Buz Denizi'ni aşma konusundaki umutsuz kararlarını bildirdi. "Ölüme gidiyoruz" diye yazdı.

Bir balıkçı sandalı satın almak için gerekli kaynaklar toplandı, Birkaç dostun ve kıyıdaki balıkçıların ricalarına rağmen, sandala bindiler ve Raymond Lefèvre'in dediği gibi ölüme doğru yola çıktılar. Zira o günden sonra bir daha hiç kimse onları görmedi.

Moskova'da tezgâhlanan bu cinayetin açık kanıtı yoktur. (Ya da bu kanıta sahip olanlar, anlaşılması kolay nedenlerle sessizliklerini koruyorlar.) Bolşevikler elbette bunu reddediyorlar. Ancak Rusya'da Vergeat ve Lepetit'nin kararlı ve uzlaşmaz tutumu, Bolşevik hükü-

metin geleneksel yöntemleri ve Cachin ve diğer komünist delegeler aynı dönemde engelsiz bir dönüş yolculuğu yapıp Tours kongresine katılanlara Moskova'da öğrenilmiş dersi tekrarlamak üzere vaktinde Fransa'ya ulaşırken onların yola çıkışta maruz kaldıkları baskılar ve zorluklar bilindiğinde bundan kuşku duyulabilir mi?...

Her halükârda Rusya'da da artık bilinen gerçek olguları aslına sadık kalarak size aktardık. Öyle sanıyoruz ki olaylar kendilerini oldukça aşikâr biçimde anlatıyor. Son kararı vermek okura düşüyor.

Altıncı Bölüm

Yaşadığım Bir Olay

İzninizle, daha az trajik olmakla birlikte devletçi komünizmin ulu marifetleri arasında kaydedilmeye değer Bolşevik yöntemlerden bazılarını vurgulamak için kişisel olarak yaşadığım bir olayı aktaracağım. Zira sözünü ettiğim dönemde bu olaylar tekil örnek olmaktan uzaktı. (O zamandan sonra böylesi olaylar ancak yeni efendilerine tamamıyla boyun eğmiş bir ülkede meydana gelebilir.)

1918 yılının Kasım ayında, Ukrayna liberterlerinin bir Kongresi'ne katılmak üzere, Ukrayna sınırlarına yakın Kursk kentine gittim. O zamanlar gericiliğe ve Alman işgaline karşı mücadele etmekte olan o ülkede, Ukrayna yakınlarında böylesi bir kongre yapmak hâlâ olanaklıydı. Bolşevikler orada anarşistlere *hoşgörü gösteriyorlardı*, bir yandan onlardan yararlanıp, her türlü faaliyetlerini gözetim altında tutarak.

Devrim'in başlangıcından itibaren Kursk emekçi halkı yerel küçük grup gerekli güçten yoksun olduğu ve az sayıdaki liberter konferansçı da genellikle başka yerlerde bulunduğu için anarşizm üzerine bir konferansı hiç duymamıştı. Benim orada olmamdan yararlanarak grup bana kentteki büyük bir salonda anarşizm konulu bir konferans vermeyi önerdi. Elbette büyük bir sevinçle kabul ettim.

Yerel Sovyet'in başkanından izin istemek gerekiyordu. Namuslu bir eski işçi olan o başkan, zorluk çıkarmaksızın bu izni bize verdi. Değerli izin kâğıdı elde, Noel haftasının bir akşamı için iki hafta

öncesinden salon kiralandı. Birkaç gün sonra güzel ve büyük boy afişler sipariş edilerek duvarlara yapıştırıldı. Her şey hazırdı.

Konferans, fikirlerimiz bakımından büyük bir başarı sağlayacakmış gibi görünüyordu. Kimi göstergeler: Kentteki söylentiler, afişlerin önünde toplanmalar, grup merkezinden bilgi almalar vb bu konuda hiçbir kuşkuya yer bırakmıyordu. Salon hınca hınç dolacaktı.

Büyük Rusya'da daha o zamanlar anarşizm konusunda halka açık herhangi bir konferans yapılması olanaklı değildi; bu nedenle böylesi bir başarıya pek alışık olmadığımızdan haklı bir memnuniyet duyuyorduk.

Tespit edilen tarihten iki gün önce, grup sekreteri heyecan ve öfke içinde beni görmeye geldi: *Kursk Bolşevik Komitesi* (hakiki iktidar) başkanından bir not almış; notta bayram günleri nedeniyle anarşist konferansın yapılamayacağı, salon sahibiyle görüşüldüğü ve o akşam Komite tarafından o salonda danslı bir halk gecesi düzenleneceği belirtilmiş.

Komünist Komite'nin merkezine gittim hemen. Orada Rındiç (veya *Rındin*, tam olarak hatırlamıyorum) adlı başkanla şiddetli bir tartışma yaşadım.

- Nasıl olur! dedim, siz ki komünist olarak öncelik hakkını nasıl tanımazsınız? Sovyet'ten izin aldık ve emin olmak için de salonu iki hafta öncesinden kiraladık. Komite de sırasını beklemeli.

- Üzgünüm yoldaş, unutmayın ki en yüksek güç olan ve bu itibarla sizin bilemeyeceğiniz ve her şeyden önce gelen birtakım gerekçelere sahip olabilen Komite'nin kararı geri alınamaz. Ne Sovyet başkanı ne de salon sorumlusu önceden o tarihte Komite'nin o salona ihtiyacı olabileceğini bilebilirdi. Zaten bu konuda tartışmanın veya ısrarcı olmanın da kesinlikle bir yararı yok. Tekrarlıyorum: Bu karar geri alınamaz, konferans yapılamaz... ya da, başka bir salonda veya başka bir tarihte toplantı düzenleyin.

- Gayet iyi biliyorsunuz ki böyle şeyler iki günde düzenlenemez. Ayrıca o kadar büyük başka bir salon yok. Zaten bütün salonlar da bayram kutlamaları için dolu. Basitçe konferans akamete uğradı.

- Üzgünüm. Konferansı erteleyin. Aslında bir şey kaybetmiyorsunuz. Bir şeyler ayarlarsınız.

- Yok, aynı şey olmaz! Böylesi değişiklikler davaya her zaman büyük zarar verir. Dahası, afişler çok para tutuyor. Ayrıca bu günlerde Kursk'tan ayrılacağım. Pekâlâ, konferans gecesi işleri nasıl

ayarlamayı düşündüğünüzü bana söyler misiniz? Bana bildirildiğine göre, konferans için kuşkusuz kalabalık biçimde gelecek insanların direnciyle karşılaşacaksınız. Afişler daha iki hafta önce asıldı. Kent ve çevresindeki işçiler büyük bir sabırsızlıkla bekliyorlar. Bir karşı çağrı bastırıp astırmak için artık çok geç. Dinlemek için geldikleri bir konferansın yerine bu kalabalığı danslı bir geceye katılmaya zor ikna edersiniz.

- Bu bizim işimiz! Dert etmeyin, biz bunun üstesinden geliriz.

- Dolayısıyla özünde konferans Komite tarafından, Sovyet'in iznine rağmen yasaklanıyor.

- Yok, hayır yoldaş! Kesinlikle konferansı yasaklamıyoruz. Hemen bayram kutlamalarının ertesinde bir tarih tespit ediniz. Konferansı izlemek üzere gelenlere bu tarihi bildiririz, bu kadar basit!

Bu konuşmadan sonra ayrıldık. Grup üyeleriyle görüş alışverişinde bulunarak konferansı 5 Ocak 1919 tarihine ertelemeye karar verdik. Bolşevik Komite'ye ve salon sorumlusuna bunu bildirdik. Bu değişiklik nedeniyle, Ukrayna'ya hareket etmeyi öngördüğüm tarihi birkaç gün geciktirmek zorunda kaldım.

Yeni afişler sipariş ettik. Ayrıca, birinci olarak, gelen kalabalıkla uğraşmayı Bolşevik yetkililere bırakmaya ve ikinci olarak, olası bir gelişme bakımından o gece benim otelimde kalmama karar verildi. Zira son derece büyük kalabalığın, her şeye rağmen, konferansın yapılmasını isteyeceğini ve sonuç itibariyle Bolşeviklerin de taviz vermek zorunda kalabileceklerini düşünüyorduk. Dolayısıyla gerektiğinde grup sekreterinin gelip beni çağırabilmesi gerekiyordu.

Kişisel olarak ben büyük bir rezalet çıkmasını, belki de oldukça ciddi bir çatışma çıkmasını bekliyordum.

Konferans akşam saat sekizdeydi.

Saat sekiz buçuğa doğru beni telefona çığırdılar. Sekreterin heyecanlı sesini tanıdım: "Yoldaş salon kelimenin tam anlamıyla herhangi bir şey duymak istemeyen ve konferansın yapılmasını talep eden bir kalabalığın işgali altında. Bolşevikler ne yapacaklarını bilemez haldeler. Büyük bir olasılıkla geri çekilecekler ve konferans yapılacak. Bir arabaya atlayıp çabucak buraya gelin."

Bir arabaya atlayıp gittim. Uzaktan, sokakta olağanüstü bir uğultu duydum. Vardığımda, salonun kenarında durup bağrışan bir kitle gördüm: "Danslı gecenize lanet olsun! Yetti artık! Bıktık!... Konferansı istiyoruz! Buraya konferans için geldik!... Konferans! Konferans! Kon - fe - rans!"

Beni bekleyen sekreter gelip beni aldı. Güçlükle tıka basa dolu binadan içeriye girebildik. Salon birinci kattaydı. Merdivenlerin yukarısında "yoldaş" Rındiç'le karşılaştık, "Konferans! Konferans! Konferans" çığlıklarını sürdüren kalabalığa nutuk çekmeye çalışıyordu.

- Gelmekle iyi ettiniz... Neler olduğunu görüyor musunuz? diye son derece sinirli bir şekilde bana söylendi. Bütün bunlar sizin başınızın altından çıkıyor!

Öfkeli bir biçimde şöyle dedim:

- Sizi uyarmıştım. Bütün bunların sorumlusu sizsiniz. Her şeyi yoluna koyacağınızı söylemiştiniz. Haydi bakalım, görelim! En iyisi ve en kolayı konferansın yapılmasına izin vermeniz olacak.

Hayır, hayır, yine hayır! diye bağırıyordu, çıldırmışçasına. Konferansınız olmayacak, bundan emin olabilirsiniz.

Omuzlarımı silktim.

Aniden bana şöyle dedi:

- Bakın yoldaş. Beni dinlemek istemiyorlar. Ciddi tedbirler almak istemiyorum. Siz olaylara bir çekidüzen verebilirsiniz. Sizi dinleyeceklerdir. Durumu onlara açıklayın ve onları sakin biçimde çekip gitmeye ikna edin. Mantıklarına uymalarını sağlayın. Konferansınızın ertelendiğini söyleyin onlara. Sizden istediğimi yapmak sizin ödevinizdir.

Konferansı hemen yapamazsak, hiçbir zaman yapamayacağımızı hissettim. Konferansın kesin olarak yasaklanacağından emindim; belki de ben de tutuklanacaktım.

Topluluğa seslenmeyi kesin olarak reddettim. Açıkça olumsuzlayan bir davranışla ona haykırdım:

- Hayır, konuşmayacağım. Bunu siz istediniz, başınızın çaresine bakın!"

Tartıştığımızı gören kalabalık gitgide artan biçimde bağırtısını yükseltiyordu. Rındiç bir şeyler haykırmaya çalıştı. Davayı kaybetmişti! Sesi gerçek bir fırtınayla kaplandı. Kalabalık kendini güçlü hissediyordu. Neşeleniyor, eğleniyor, safları sıklaştırıyor, merdivenleri, sahanlığı, kapıları kapalı salonun hemen yakınlarını gitgide daha fazla dolduruyordu.

Rındiç umutsuzca el kol hareketleri yaptı ve yeniden bana seslendi:

- Onlara bir şeyler söyleyin, haydi söyleyin! Yoksa sonu fena olacak!

Aklıma bir fikir geldi. Bizi çevreleyen kalabalığa işaret ettim. Birden sakinleşti. O zaman, dura dura, her heceyi vurgulayarak şöyle dedim:

- Yoldaşlar! Bu acınası kargaşanın sorumluluğu kentin Bolşevik Komitesi'ne düşüyor. Bu salonu ilk biz, iki hafta önce kiraladık. Konferanstan iki gün önce, Komite, bizimle görüşmek ihtiyacı bile duymaksızın, bir danslı gece düzenlemek üzere salona sahip çıktı. (Kalabalık kulakları sağır edercesine haykırdı: "Lânet olsun danslı geceye! Konferans!") Konferansımızı daha ileri bir tarihe ertelemeye bizi zorladı. Konferansçı benim ve konferansı hemen vermeye hazırım. Bolşevikler bunu bu akşam resmen yasaklıyorlar. Ama *siz*, bu kentin yurttaşlarısınız; *siz* halksınız; karar vermek *size* düşüyor. Ben tamamen emrinize amadeyim. Seçiminizi yapın yoldaşlar: Ya konferansı erteleyeceğiz, öyleyse sakin bir biçimde geri dönün ve yeni tarihte, 5 Ocak'ta hepiniz buraya tekrar gelin; ya da konferansın hemen yapılmasını istiyorsanız ve gerçekten kararlıysanız, *harekete geçin*, salonu ele geçirin."

Son sözler ağzımdan çıkmıştı ki, kalabalık, neşe içinde, var gücüyle alkışlamaya ve bağırmaya girişti: "Konferans hemen! Konferans! Konferans!" Karşı konulmaz bir atılımla da salona doğru yöneldi. Rındiç aşılmıştı. Kapı açıldı. (Açılmasaydı, kırılacaktı.) Işık yakıldı.

Göz açıp kapayıncaya kadar salon doldu. Halkın bir bölümü oturdu, bir bölümü ayakta, sakinleşti. Artık söze başlamam gerekiyordu. Ne var ki Rındiç sahneye fırladı. Topluluğa şöyle seslendi:

- Yurttaşlar, yoldaşlar! Birkaç dakika daha sabır gösterin. Bolşevik Komite görüş alışverişinde bulunacak ve kesin bir karar alacak. Bu karar birazdan size bildirilecek. Büyük bir olasılıkla danslı gece yapılmayacak...

- Hurra! diye haykırdı çarpıcı zaferiyle coşmuş kalabalık: Konferans! Yaşasın Konferans!"

Yeniden alkışlandı. Gülüşüldü.

Bolşevikler görüş alışverişinde bulunmak üzere yandaki odalardan birine gittiler. Salonun kapıları kapandı. Sabırla karar bekleniyordu. Sanılıyordu ki bu küçük komedi Bolşevikler tarafından görüntüyü kurtarmak üzere oynandı.

Bir çeyrek saat geçti. Salonun kapısı hoyratça açıldı ve ellerinde tüfekleriyle çetinceviz bir Çekacı birlik (rejim tarafından yetiştirilmiş ve körü körüne ona adanmış özel birlikler, bir tür jandarma

veya seyyar muhafızlar) içeri girdi. Şaşıran halk her biri kendi yerinde donup kaldı. Sakin bir biçimde, etkileyici bir sessizlikle, askerler, koltukların arkasından duvarlar boyunca kayarak salonu işgal etti. Kapının yanında, yüzü salona dönük olarak kalan bir grup tüfeklerini halka doğru yöneltti.

(Daha sonra öğrenildiği kadarıyla, Bolşevik Komite önce kentin garnizonuna başvurarak düzenli bir birliğin müdahale etmesini istemiş. Askerler –o zamanlar bu hâlâ olanaklıydı– birtakım açıklamalar yapılmasını istemişler, bu konferansa kendilerinin de katılmak istediğini belirterek müdahale talebini reddetmişler. Bunun üzerine Komite her türlü ihtiyacı karşılamaya hazır Çekacı birliği getirtmiş.)

Kısa süre sonra Komite üyeleri sessiz salonda yeniden göründüler. Rındiç sahneye yeniden çıktı ve muzaffer bir edayla topluluğa şöyle dedi:

- İşte. Komite kararını aldı. Danslı gece yapılmayacak. *Konferans da yapılmayacak.* Zaten her ikisi için de saat artık çok geç. Herkesi mutlak bir sükûnet ve tam bir düzen içinde salonu ve binayı boşaltmaya davet ediyorum. Aksi halde Çekacılar müdahale edecektir.

Öfkeli, ancak çaresiz insanlar ayağa kalkıp salonu terk etmeye başladılar. "Danslı geceleri de yapılmadı ya, diye söyleniyordu bazıları... Bu da hiç fena değil!"

Aşağıda onları başka bir sürpriz bekliyordu: Çıkışta silahlı iki Çekacı herkesin üzerini arıyor ve kimliklerini kontrol ediyordu.

Birçok kişi tutuklandı. Ertesi gün bir bölümünü serbest bıraktılar. Ama birkaçı hapishanede kaldı.

Otele geri döndüm.

Ertesi sabah bir telefon geldi. Rındiç'in sesiydi kulağıma ulaşan:

"- Yoldaş Volin, Komite'ye gelip beni görün. Konferansınız konusunda size söyleyeceklerim var."

Şöyle cevap verdim:

"- Konferansın tarihi olarak 5 Ocak tespit edildi. Afişler sipariş edildi. Siz bunda bir sakınca görmemiştiniz!"

- Siz yine de gelin. Sizinle konuşmam gerek.

Girer girmez, beni bir Bolşevik karşıladı ve sevecen ve güleç bir edayla şöyle dedi:

- Pekâlâ yoldaş. Komite konferansınızın *yapılmamasına* karar verdi. Bu kararın alınmasından bizzat siz sorumlusunuz, zira dün-

kü tutumunuz düşmanca ve kibirliydi. Üstelik Komite Kursk'ta da kalamayacağınıza karar verdi. Şimdilik, burada bizim lokalimizde kalacaksınız.

- Ya! Tutuklandım mı yani?

- Yok, hayır, hayır yoldaş. Sizi tutuklamıyoruz. Yalnızca birkaç saatliğine, Moskova treninin hareket saatine kadar *burada tutuluyorsunuz*.

- Moskova mı? diye haykırdım. Moskova'da hiç işim olmaz! Kongre'den sonra gitmek üzere benim Harkov'a (Ukrayna) biletim var. Orada dostlarım ve işim var."

Yoldaşlarıyla kısa bir görüş alışverişinden sonra adam gelerek bana şöyle dedi:

- Pekâlâ, Harkov'a gidebilirsiniz. Ama tren sabahın birinde. Dolayısıyla bütün gün burada kalmak zorundasınız.

- Eşyalarımı toplayıp valizimi almak için otele gidebilir miyim?

- Hayır yoldaş. Buna izin veremeyiz.

- Size söz veriyorum doğrudan otele gidip eşyalarımı alacağım. İsterseniz benimle birlikte de gelebilirsiniz!

- Maalesef yoldaş bu mümkün değil, üzgünüz. Sizi görebilirler. Bu kulaktan kulağa yayılabilir. Bunu istemiyoruz. Emir resmi. Yoldaşlarımızdan birine bilgi verin, o gidip otelden valizinizi alsın.

Odanın kapısına silahlı bir Çekacı gardiyan olarak dikilmişti bile. Yapacak bir şey yoktu.

Bir "yoldaş" valizimi bana getirdi. Gece yarısına doğru bir diğeri beni arabayla gara götürdü ve hareket edinceye kadar bekledi.

Şunu da eklemeliyim; bu yolculuk öylesine zorlu koşullarda gerçekleşti ki yolda hastalandım. Akciğerlerimde kan toplanmasını, bir yol arkadaşımın Sumi'de (Ukrayna'da küçük bir kent) dostlarının evinde beni konaklatması sayesinde atlatabildim. Orada iyi bir hekim beni hemen tedavi etti. Birkaç gün sonra Harkov'a vardım.

Şunu da eklemeliyim ki, Harkov'a varır varmaz, kısa süre sonra gitgide artan bir başarı kazanması nedeniyle yerel yetkililer tarafından yasaklanacak olan yerel haftalık organımıza (*Nabat*) "Proletarya diktatörlüğü koşullarında bir konferansın hikâyesi" başlıklı bir makale yazdım. Bu hoş macerayı tüm ayrıntılarıyla anlattım.

Yedinci Bölüm

Nihai Anlaşma

Devletçi sosyalizmin niteliği ve kaçınılmaz gelişimi üzerine bütün bu söylediklerimizden sonra okur, bu "sosyalizm"i liberter fikirle indirgenemez bir çatışmaya sürükleyen nedenleri kolayca anlayacaktır.

Bilgi sahibi bir insan için sosyalist iktidarın anarşizme ve anarşistlere yönelik zulüm yapmasında beklenmedik ve şaşırtıcı bir yan yoktur. Bu olgu, devrimin otoriter ve devletçi bir yola girdiği takdirde Devrim'den çok önce, bizzat anarşistler (diğerlerinin yanı sıra, Bakunin) tarafından öngörülmüştü. Liberter fikre baskı, onun taraftarlarına zulüm, kitlelerin bağımsız hareketlerinin boğulması, bütün bunlar atılıma kalkan *hakiki Devrim* ile geçici olarak zafere ulaşınca bu atılımı kabul etmeyen, hakiki devrimi anlamayan ve ona karşı çıkan *devletçi uygulama* arasındaki karşıtlığın kaçınılmaz sonuçlarıdır.

Kendine ister "devrimci", "demokratik", "sosyalist", "proleter", "işçi ve köylü", "Leninist", "Troçkist" desin, isterse başka bir ad versin (eğer devrim bunlardan birinin kurulması felaketine uğrarsa) yeni hükümet kaçınılmaz olarak hakiki Devrimin zinde güçleriyle çatışır. Bu antagonizma iktidarı, aynı kaçınılmazlıkla, devrimci güçlere ve böylece de hakiki Devrim'in güçlerinin ve özlemlerinin sözcüsü, yol göstericisi ve en kararlı savunucusu olan anarşistlere karşı gün günden daha da ikiyüzlü bir biçimde haklı göstermeye çalışacağı gitgide daha acımasız bir mücadeleye sürükler.

Bu mücadelede iktidarın zafere ulaşması, kaçınılmaz olarak Sosyal Devrim'in yenilgisi ve böylece de "otomatikman" anarşistlerin ezilmesi demektir.

Devrim ve anarşistler direndikçe, sosyalist otorite, gitgide daha şiddetle ve küstahlıkla ortalığı kırıp geçirecektir. Sınırsız bir terör ve korkunç bir aldatmaca, işte onun son gerekçeleri bunlardır, umutsuz savunmasını böylece kutsallaştırabilir.

O zaman hakikaten devrimci olan ne varsa, "Devrim'in yüce çıkarları"na aykırı diye (ne korkunç bir ironi!), "cani" diye, "hain" diye" sözde "devrimci" sahtekârlıkla acımasızca silinip süpürülür!

Devletçi fikir zafere ulaştığında öngörülecek olan –ve kimilerinin de öngördüğü– işte budur.

Rus Devrimi deneyiminin tamamıyla ve kesin olarak doğruladığı işte budur.

Gelecek Devrim'in başarısızlığa uğramasını istemiyorlarsa, milyonlarca insanın kavraması gereken, Rus Devrimi'nin büyük korkusu ve yıkımı işte budur.

Halihazırda ve uzun zamandır Rusya'da liberter ne basın, ne propaganda, ne de hareket vardır. Anarşizm orada yasadışıdır. Anarşistler orada *son temsilcisine kadar* olanaklı ve hayal edilebilir her yolla ve araçla ortadan kaldırılmıştır.

Birkaçı hâlâ hapishanelerde ve sürgün yerlerinde bulunuyorlar. Ölüm öylesine bir temizlik yapmıştır ki günümüzde pek azı hayatta kalabilmiştir.

Katliamdan kurtulmuş, ülkeden sınır dışı edilmiş veya kaçabilmiş az sayıdaki Rus anarşisti Avrupa'nın ve Amerika'nın değişik ülkelerinde bulunuyor.

Rusya'da liberter fikrin bilincinde olanlar varsa da onlar fikirlerini kendilerine saklamak zorundalar.

Yıllardır, Çarlar zamanında olduğu gibi, Rusya'da ne anarşistlerden, ne de anarşizmden söz edilebilir.

"Rusya'da Hapis veya Sürgünde Bulunan Anarşistlere Yardım Komitesi", uzun yıllar Almanya'da, Fransa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet göstermiş, baskılarla ilgili enformasyon Bültenleri yayımlamış, kaynak toplayıp bunları kurbanlara göndermiş olan bu komite de, hâlâ yaşamını sürdüren birkaç kurbanla ilişki kurmak olanaksız hale geldiğinden, her türlü faaliyetine son vermek zorunda kaldı.

"Komünist" Devrim ertesinde Rusya'da liberter hareketin kökünün kazınması "efsanesi" bitti. Halihazırda bu artık "tarih" oldu.

En korkuncu, bu eşi görülmedik baskının sonunda, hakiki anarşistlerin yanı sıra yüz binlerce –işçi, köylü ve aydın– sıradan emekçinin, sahtekârlığa karşı çıktıkları için, ortadan kaldırılmış olması ve *bizzat devrimci fikrin* veya daha da çok da *her türlü özgür düşünce ve eylemin* kendisinin de doğmakta olan "sosyalizm" ülkesinde artık "tarih" haline gelmesidir!...

Sekizinci Bölüm

Boğucu Ortam

Nasıl oluyor da bu korkunç "tarih" yurtdışında bilinmiyor? Okur bunu anlayacak.

Başından itibaren ve yıllarca Bolşevik hükümet utanç verici eserini, klasik sessizlik, yalan ve kara çalma yoluyla sistemli bir biçimde ve küstahça onları kandırarak diğer ülke emekçilerinden ve devrimcilerinden gizlemek için elinden gelen çabayı harcadı.

Temel yöntemi, tüm yüzyılların tüm sahtekârlarının kullandığı yöntemdi: Fikri ve hareketi boğduktan sonra tarihi de boğmak. "Sovyet" basını Bolşevizmin halkın özgürlüğüne karşı yürütmek zorunda kaldığı mücadelelerden ve bu hedefe ulaşmak için kullanmak zorunda kaldığı araçlardan hiçbir zaman söz etmez. "Sovyet" eserlerinin hiçbirinde okur bu olgularla bir bağlantı bulamaz. Bolşevik edebiyat bunlardan söz etmemezlik edemediğinde de, birkaç satırla karşı-devrimci hareketlerin ve birtakım haydutlukların bastırılmasının söz konusu olduğuyla yetinir. *Kim gidip olguların öyle olup olmadığını denetleyebilir?*

Bir başka yöntemin de büyük yardımı oldu: Sınırların fiilen kapatılması. Rus Devrimi olayları, kapalı bir kavanoz içinde cereyan etti, hâlâ da ediyor. Orada ne olup bittiğini tam olarak öğrenmek her zaman zor, hatta olanaksız oldu. Sadece hükümete ait olan ülke basını baskıyla ilgili her konuda sessizliğini korudu.

Avrupa'nın ileri çevrelerinde, Rusya'daki anarşistlerin uğradığı zulüm sorunu, tüm tedbirlere rağmen sızabilmiş birkaç hakikat

kırıntısı gündeme geldiğinde, Bolşevik hükümet, her defasında, temsilcilerinin ağzından ve benzersiz bir "yüzsüzlük"le şu açıklamayı yapıyordu: "Yapmayın! Hakiki anarşistlerin SSCB'de fikirlerini eksiksiz ifade edip yayma özgürlüğü vardır. Kendi kulüpleri ve basınları bile var. "Anarşistlerle ve onların fikirleriyle öyle pek fazla ilgilenilmediğinden, bu cevap yetiyordu. *Bunun tersini kanıtlamak üzere bir dizi soruşturma gerekiyordu. Bunu kim düşünürdü?*

Bolşevik hükümetin himaye ettiği birkaç anarşist dönek ona çok değerli bir yardımda buluyordu. Tanıklık olarak hükümet bu eski anarşistlerin sahte beyanlarını aktarıyordu. Geçmişlerini reddetmiş ve yeni bir bekârete kavuşmaya çalışan bu eski anarşistler istenen her şeye tanıklık edip doğruluyorlardı.

Bolşevikler, "Sovyetik" dedikleri "ehlileştirilmiş" anarşistleri anmayı da seviyorlardı. Bunlar, ihtiyatlı davranarak "sadakat" giysisiyle, o görüntüyle "bir şeyler yapabilmek amacıyla" duruma ve Bolşevizme ayak uydurmanın yararlı ve bilgece olduğunu düşünüyorlardı. Bu "koruyucu renkli taktik", hükümete karşı mücadelede tüm yöntemler konusunda son derece deneyimli olan Bolşeviklere karşı başarılı olamazdı. Bu "kamufle olmuş" anarşistleri yakından gözetim altında tutan, onları kesintisiz izleyen, tehdit edip ustaca "ehlileştiren" yetkililer, Bolşevizmin tüm başarılarını haklı göstermek ve hatta –"geçici olarak"– kanıtlamak için bunları köşeye sıkıştırıyorlardı. Dik kafalılık edenler hapis veya sürgün ediliyordu. Hakikaten boyun eğenler ise, "sahte anarşistler"e karşı "Bolşevizmi kavramış" "hakiki anarşistler" olarak yıldızlaştırılıyordu.

Bir de Bolşevikler hemen hemen faal olmayan ve "duyarlı" noktalara değinmeyen anarşistlerden söz ediyordu. Bir "göz yanılması" yaratmak için sıkı biçimde denetlenen anlamsız birtakım örgütleri korumalarına izin veriliyordu. Bunlardan kimilerine, tarihsel veya teorik, zararsız eski anarşist eserlerden birkaçını yeniden yayımlama olanağı sağlanıyordu. "Hakiki anarşistler"e dokunulmadığının kanıtı olarak da bu "anarşist yayınevleri" gösteriliyordu. Daha sonraları bütün bu "örgütler" de "tasfiye edildi".

Nihayet, anarşizmi karikatürleştirmeye varacak kadar çarpıtan birkaç zırzop, "soytarı" anarşiste hoşgörü gösteriliyordu. Bolşevik yazarlar fikri gülünçleştirmek için onlara atıfta bulunmaktan geri durmuyordu.

Bolşevik hükümet yurtdışında bilgi sahibi olmayan kitlelerden ve insanlardan hakikati gizlemesine olanak veren bir görüntüyü böyle-

ce yaratıyordu. Daha sonraları diğer ülkelerdeki "ilerici" çevrelerin kayıtsızlığını, safdilliğini ve korkaklığını tespit eden Bolşevikler bu hakikati gizlemeyi bile göz ardı ettiler. Zira "ileri" insanlar ve kitleler Bolşeviklerin sunduğu görüntüye tümüyle inanmışlardı.

Bu aldatıcı görüntü Bolşeviklere kullanımı ne yazık ki her zaman etkili olan bir silaha, kara çalmaya başarılı biçimde başvurma olanağı verdi.

Bir yandan anarşistleri "karşı-devrimcilerle", "canilerle", "haydutlarla" vb bilinçli olarak birbirine karıştırıyorlardı.

Diğer yandan devrimin en sıcak zamanında, "haydutluk" etmediklerinde, anarşistlerin yalnızca laf ebeliğinden, eleştirmekten, "homurdanmak"tan, Devrim'in tekerine çomak sokmaktan, yıkmaktan, düzensizliği kışkırtmaktan ve kendi işlerini yürütmekten başka bir şey bilmediklerini ileri sürüyorlardı. Devrime hizmet etmek istediklerinde bile, anarşistlerin doğru bir şey yapacak güçten yoksun olduklarını, hiçbir "olumlu program"a sahip olmadıklarını, hiçbir zaman gerçek bir şey önermediklerini, sorumsuz hayalperestler olduklarını, ne istediklerini kendilerinin bile bilmediğini ve tüm bu nedenlerle, Bolşevik hükümetin bunlara karşı zor kullanmak zorunda kaldığını, zira böylesi unsurların zorlu bir devrim sırasında ciddi bir tehlike oluşturduğunu belirtiyorlardı.

Hiç kimse hakikati bilmediğinden ve olguları denetleme olanağına sahip olmadığından bu yöntem başarıya ulaştı.

Bu "taktik" Bolşevik hükümete, yıllarca mükemmel ve değişmez bir biçimde hizmet etti. Zaten Bolşeviklerin ustalaştığı bütün bir aldatma sisteminin de bir parçasını oluşturdu.

Yurtdışındaki liberter veya diğer basının gitgide daha çok ve ayrıntılı bütün ifşaatları hep basmakalıp kanıtlarla metodik ve küstah bir biçimde reddediliyordu.

Bütün ülkelerde "ilk sosyalist cumhuriyet"in sahte parıltısıyla gözleri kamaşmış emekçi kitleler, "öncü" aydınlar, "dâhi şefleri"nin tüm saçmalıklarını kabul edip böylece ustaca "dolandırılma"ya kendilerini teslim ederek, anarşistlerin açıkladıkları gerçeklere pek kulak asmıyorlardı.

Kibirlilik, moda, züppelik ve ikincil diğer etkenler, genel kayıtsızlıkta kendi rollerini oynuyordu.

Nihayet en yavan kişisel çıkarlar da buna katkıda bulunuyordu. Diğerlerinin yanı sıra, tüm ülkelerden nice ünlü yazar, aslında yeterince bildikleri hakikate bilinçli bir biçimde gözlerini yumuyordu!

"Sovyet" hükümeti, reklamı için onların adına gerek duyuyordu. Buna karşılık, onların eserlerine ilginç, kimi zaman da benzersiz bir pazar sağlıyordu. Bu zavallılar da vicdanlarını birtakım bahanelerle ve yeni hamilerinin esinlediği gerekçelerle avutarak bu zımnî pazarlığı kabul ediyorlardı.

Dokuzuncu Bölüm
"Delegasyonlar" Numarası

Bitirmeden önce "Sovyetler" tarafından geniş çapta uygulanan özel bir "beyin yıkama" yöntemine birkaç satır ayırmalıyım: "Yabancı (veya işçi) delegasyonlar".

Olgu biliniyor. Olumsuz gerçeklerin açıklanmasını boşa çıkarmak üzere Bolşeviklerin "şok etkili kanıt"larından biri, değişik ülkelerin şu veya bu örgütünün, fabrikasının veya kurumunun gönderdiği "delegasyon"ların tanıklığına başvurmaktır. "Sosyalizm ülkesi"nde birkaç hafta kaldıktan sonra, pek ender birkaç istisna dışında, "Delegeler", Sovyet"lerin aleyhine yurtdışında söylenen her şeyi "uydurma", "yalan" ve "kara çalma" olarak nitelerler.

Başlangıçta bu "delegasyonlar numarası" çok başarılıydı. Daha sonraları etki gücünü yitirdi. Bir süredir de, hemen hemen terk edilmiş durumda. Bir yandan olaylar üst üste biniyor ve bu küçük oyun aşılmış oluyordu. Diğer yandan şurası anlaşıldı ki, verili koşullarda, "delegeler", samimi ve tarafsız olsalar bile, hakikati kesinlikle kavrayamazlar. Kesin ve hızlı, gayet iyi düzenlenmiş ve önceden hesabı yapılmış bir ziyaret programı daha ülkeye varır varmaz onlara dayatılır. Ne dil, ne gelenek, ne de halkın gerçek yaşamını bilen delegelere hükümetin verdiği rehberler ve çevirmenler yardımcı olur veya daha doğrusu onlar tarafından çekip çevrilirler. Onlara istenen şeyler gösterilir ve anlatılır. Aslında halkın varoluşunu nesnel olarak ve uzun uzadıya incelemek üzere halka yaklaşma olanakları hiç yoktur.

Bütün bunlar şimdi az çok biliniyor.

Ancak halkın henüz bilmediği, oysa SSCB'deki durum hakkında çok şey söyleyen bir olgu daha var.

Daha önce andığımız "Yardım Komitesi", birkaç sendikal örgüt ve yine şahsen tanıdığım birkaç militan, Almanya'dan merhum Erich Mühsam, Fransa'dan Sébastien Faure Bolşevik hükümete, birçok kez, bağımsız olarak kurulmuş ve içinde "komünistler" de dahil, değişik eğilimlerden militanlardan meydana gelen *hakiki bir delegasyon*un Rusya'ya girmesine izin vermesini önerdiler. "Sovyet" hükümetine şu koşulları önerdiler: 1. Delegasyon görevini tamamladığına kendisi karar verinceye kadar özgür ve sınırsız konaklama; 2. Delegasyonun görevi çerçevesinde gerekli göreceği hapishaneler, sürgün yerleri, vb dahil her yere gidebilme yetkisi; 3. Yurtdışındaki ilerici basında olguları, izlenimleri ve sonuçları yayınlama hakkı; 4. Delegasyonun kendi seçtiği bir çevirmen.

Elbette samimi olsaydı, gizleyecek bir şeyi olmasaydı, itiraf edilemez gerçekleri saklamak zorunda olmasaydı, böylesi bir öneriyi kabul etmek Bolşevik hükümetin tamamen yararına olurdu. Böylesi bir delegasyonun olumlu ve onaylayıcı bir raporu her türlü tereddüde son noktayı koyardı. Her sosyalist hükümet, (bir an için olabileceğini varsayalım) "işçi ve köylü" hükümeti böylesi bir delegasyonu kollarını açarak karşılardı. Hatta bunu arzular, önerir, talep ederdi. Böylesi bir delegasyonun tanıklığı ve onayı gerçekten sonucu belirleyici, karşı konulamaz, reddedilemez olurdu.

Ne var ki *bu teklif hiçbir zaman kabul edilmedi.* "Sovyet" hükümeti her defasında bunu duymazdan geldi.

Okur bu olgu üzerinde iyi düşünmelidir. Böylesi bir delegasyonun *onay vermemesi* de, karşı konulamaz ve kesin olurdu. Böylesi bir soruşturmanın sonuçları, ünlü "Sovyet" hükümeti için, bütün sistemi ve bütün davası için sarsıcı olurdu.

Ancak yurtdışında kimse kılını kıpırdatmadı. Devrimin mezar kazıcıları, kulaklarının üzerine yatıp uyuyabilir ve korkunç hakikati, yani onların yöntemleri sonucunda Devrimin iflasını onlara itiraf ettirme çabalarını hor görebilirdi. Tüm ülkelerin körleri ve satılmışları onlarla birlikte yürüyordu.

Anarşist olmayan okurlarımızın neredeyse tamamının –bundan eminiz– hâlâ bilmediği hakikati burada açıklamakla, zorunlu bir ödevi yerine getiriyoruz. Bunu, yalnızca hakikatin tüm parlaklığıyla bir gün ortaya çıkması gerektiği için değil, ama aynı zamanda bu hakikatin aydınlanmak *isteyen,* hain sahtekârların bitmez tüken-

mez kandırmacalarından yorgun düşmüş ve nihayet bu hakikatten güç alarak gelecekte tam bir bilinçle harekete geçebilecek herkese ölçülemez bir hizmet sunacağı için yapıyoruz.

SSCB'deki baskının tarihi yalnızca tek başına esinlendirici ve açıklayıcı olmakla kalmaz aynı zamanda *otoriter komünizmin bizatihi temelini, gizli "çamaşırları"*nı, *hakiki niteliğini* kavratmanın da harika bir aracıdır.

Bu bakımdan bir şeye, bu "tarihi" burada tastamam anlatamadığımıza üzgünüz.

Yine yakın geçmişteki bir örneği analım. Bolşeviklerin ve onların hizmetkârlarının dünyayı nasıl aldattıklarını gayet güzel ortaya koyuyor.

Önde gelen Bolşeviklerden Y. Yaroslavskiy adlı birisinin, bildiğimiz gelişmeler üzerine İspanya'da ve diğer ülkelerde liberter fikrin olası başarılarını engellemek amacıyla 1937 yılında İspanyolca ve Fransızca yayımlanmış olan *L'Anarchisme en Russie* [*Rusya'da Anarşizm*] kitabından söz ediyoruz.[1]

Anarşizmin kökenleri, Bakunin, 1917 öncesinde Rusya'da anarşizm ve anarşistlerin 1914 savaşı boyunca tutumu ile ilgili kesinlikle fantezi "bilgiler"i bir yana bırakacağız. Bu masalların cevabı, belki özgül olarak anarşist basında bir gün yayımlanır.

Bizi burada ilgilendiren, yazarın *1917 Devrimi sırasında* liberter hareketle ilgili yazdıklarıdır.

Yaroslavskiy *hakiki anarşist hareketten* söz etmekten özenle sakınıyor. Anarşizmle hiçbir ilişkisi olmayan yanı başındaki birtakım hareketlerin üzerinde bolca duruyor. *İkinci plandaki* anarşist grupların birçoğuyla, birkaç gazeteyle ve faaliyetle uğraşıyor. Zayıf noktaları özenle işaretliyor ve kötü niyetini beslemek üzere boşlukları şeytanca seçiyor. Uzun uzun, özellikle hareketin "döküntü"leri üzerinde duruyor: Bu zavallı "bakiyeler", hakiki liberter örgütlerin tasfiyesinden sonra, faaliyetin bir gölgesini olsun koruyabilmek için umutsuzca ve boşuna çırpınmışlardı. Bunlar, hakikaten boğulmuş eski anarşist hareketin acınası ve güçsüz birtakım döküntüleriydi. Artık ne olursa olsun ciddi, olumlu bir şey yapacak güçleri yoktu. "Yarı gizli, gözetim altında, sürekli rahatsız edilen "faaliyet"leri, Rusya'daki liberter hareketin

1. Em. Iaroslavski. *L'Anarchisme en Russie: Comment, au cours de la Révolution russe, l'Histoire a tranché la controverse entre anarchistes et communistes,*

ayırt edici özelliğini kesinlikle temsil etmiyordu. Tüm ülkelerde ve tüm çağlarda devlet gücüyle kırılmış örgütlerin böylesi kalıntıları, izleyen dönemde, kaçınılmaz ve topyekûn tükenişe kadar, hastalıklı ve verimsiz bir varoluşu sürdürür. Çarpık hayatlarını sapmalar, tutarsızlıklar, bölünmeler doldurur; olağan bir faaliyet yürütebilmelerinin her türlü olanağı ellerinden alınmış olduğundan onlara dürüst bir biçimde sitem bile edilemez.

Yaroslovskiy'in hakiki anarşist hareketten söz eder gibi bize anlattıkları işte bu kalıntılardır.

"Petrograd Anarko-Sendikalist Birliği"ni ve onun gazetesini (*Golos Truda*) geçerken yalnızca bir kez ve tahrif edeceği bir şey bulduğu için anıyor. Ne Moskova Federasyonu'ndan, ne de *Anarhiya* gazetesinden söz ediyor. Ukrayna'da yayımlanan *Nabat*'a birkaç satır ayırıyorsa, bu da yine olguları çarpıtmak içindir.

Dürüst olsaydı, özellikle bu üç örgüt ve onların basını üzerinde dururdu. Ama gayet iyi biliyor ki böylesi bir tarafsızlık onun görüşlerini çürütür, dolayısıyla "eser"inin bizzat amacına aykırı düşerdi. Dolayısıyla, 1917 Devrimi sırasında Rusya'da anarşist ve anarko-sendikalist hareketin ciddi temelini, olumlu yönünü ve etkisini tartışmasız biçimde kanıtlayan her şeyi eliyor.

Hareketin uğradığı zulmü, baskıyı, şiddet yoluyla ortadan kaldırılmasını da tek sözle olsun anmıyor. Zira hakikati söylerse yalancı tezini çürütmüş olurdu.

Ona göre, anarşistler 1917'de "sosyalist ve proleter Devrime karşıydılar." Ona göre liberter hareket halk tarafından benimsenmediği ve güçsüz olduğu için kendiliğinden sönüp gitmiş.

Okur bu anlatımın hakikatin tam tersi olduğunu biliyor. Tam da hareket, kitleler arasında sempati kazanıp başarı sağlayarak hızla gelişip büyüdüğü için Bolşevikler, en kaba şiddet aracılığıyla, askerlerinin ve polisinin kaba müdahalesiyle daha nüve halindeyken onu ortadan kaldırmaya acele etmiştir.

Ne var ki Yaroslavskiy bu hakikati itiraf etseydi, kurduğu tüm iskeleyi devirmiş olurdu! Okurlarının bilgisizliğine ve tersini söyleyecek kimsenin bulunmadığına güvenerek yalan söylüyor.

Bu örneğin üzerinde biraz uzun durduysam, olayları bu tarzda sunmanın *tipik sunuş* olması nedeniyledir. Rusya'daki anarşizm konusunda tüm Bolşevik eserler tam da bu tarzda hareket eder ve su damlası gibi birbirlerine benzerler. Talimat yukardan gelir. Bolşevik "tarihçiler" ve "yazarlar" buna uymanın dışında bir şey

yapamazlar. Her araçla liberter fikri yıkmak gerekir. Bu, sipariş üzerine yapılan ve karşılığı cömertçe ödenen bir iştir. Bunun bizim ortaya çıkarmaya çalıştığımız *tarihsel hakikat* ile ortak hiçbir yanı yoktur.

Onuncu Bölüm
Bolşevik "Adalet"

Geriye o dönemdeki Bolşevik *idari ve adlî* yöntemlere hızla bir göz atmak kaldı.

Zaten özünde bu yöntemler neredeyse hiçbir değişiklik göstermedi. Günümüzde daha az uygulanıyorlarsa, bunun nedeni, geçmişte bunlara maruz kalanların kökünün kazınmış olmasıdır. Ama daha çok yakın bir geçmişte, aynı ilkeler ve tedbirler birtakım "Troçkistler"e, Stalin karşıtı eski Bolşeviklere, gözden düşmüş birtakım devlet memurlarına, polislere, subaylara ve diğerlerine uygulandı.

Açıkladığımız gibi, Rusya'da gizlice faaliyet gösteren, herhangi bir yargılama olmaksızın insanları gizlice tutuklama, tanıksız ve avukatsız, gizli olarak "yargılama", ölüm cezası da dahil olmak üzere, değişik cezalara gizlice çarptırma veya dilediği süreyle tutukluluklarını veya sürgünlerini yenileme hakkına sahip olan bir politik polis vardır.

İşte esas nokta buradadır. Hapistekilere ve sürgündekilere uygulanan iğrenç rejim –bu ifadeyi kandırılmış veya satın alınmış yabancı "delegeler"in her türlü inkârına rağmen muhafaza ediyoruz– yalnızca ağırlaştırıcı bir sebeptir. Hapishanelerdeki yaşam resmi görevlilerin ve onların dalkavuklarının sundukları gibi insani bir karakter taşısaydı bile, dürüst emekçilerin, birkaç devlet memurunun basit kararıyla sınıflarından keyfi olarak kopartılıp hapse

atılabilecekleri ve böylece davaları için mücadele etme hakkından yoksun bırakılabilecekleri hakikatini ortadan kaldırmaz.

Söz konusu dönemde bu tam yetkili polis, Rusça *Çrezvıçaynaya Komissiya* (Olağanüstü Komisyon) sözcüklerinin baş harflerinin seslendirmesi olarak *Çeka* diye anılıyordu.

Çeka, 1917 sonlarında, Lenin'in girişimiyle, Çarlığa karşı mücadelede kendilerini kanıtlamış ve Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin sınırsız güvenine sahip bir komünist militanlar çekirdeği tarafından kuruldu.

O dönemde, komünistler bu kurumu ve işleyişinin özel oluşunu, devrimi tehdit eden çok sayıdaki komploya karşı hızlı tepki gösterme zorunluluğuyla gerekçelendiriyorlardı. Daha sonraları bu gerekçe değerini kaybetti. Ama Çeka varlığını sürdürmeye devam etti. Şimdi söz konusu olan Devrime karşı İktidarı savunmaktı.

1923'te adının (yine bir kısaltma olan) GPU adıyla değiştirilmesi, onun pratiğinde pek az değişikliği beraberinde getirdi. O zamandan bu yana şeflerinin yüzü dışında hiçbir değişiklik olmadı. Görevi başında beklenmedik bir anda ölen veya kimilerine göre Stalin'in emriyle katledilen, Çeka'nın kurucusu ve harekete geçiricisi Dzerjinskiy; ünlü "mahkeme" sonunda kurşuna dizilen Yagoda; onun halefi, gizemli bir biçimde ortadan kaybolan Yejov, vb yurtdışında oldukça bilinen adlardır.

Çeka ne emekçilerin kendisine, ne de onun "seçilmişleri"ne hiçbir zaman rapor vermiyordu. Faaliyetleri her zaman en koyu gizemlilik içinde süregitmiştir. İstihbarat servisi, önemli bir bölümü eski Çarlık polisi arasından seçilmiş geniş bir gizli ajan ağından beslenmiştir. Çeka ayrıca her komüniste dayatılan bilgilerle, ihbarlarla, "devrimci" polise yardımcı olma zorunluluğundan da yararlanmıştır.

Bu kurumdaki keyfilik, aşırılıklar, zindanlarında işlenen cinayetler her türlü hayal gücünün ötesindedir. Elbette bunları sıralamakla oyalanamayız: Bu konuda başlı başına özel bir cilt yazmak gerekir. Gelecekteki tarihçi, halka açılan arşivler kendisine insanlarla ilgili bu iğrenç belgeleri sunduğunda korkuya kapılacaktır. (Okur kimi eserlerde bunun öğretici birkaç unsurunu bulacaktır.)

Sözünü ettiğimiz dönemde politik işler için halka açık mahkemeler ve yargılamalar yoktu. Zaten bugün de böylesi yargılamalar istisnadır. Bununla özel olarak Çeka ilgileniyordu.

Kararlar hiçbir yerde yayımlanmıyordu. Daha sonraları, kimi zaman, bir polis oturumu tutanağından, birkaç satır halinde, özetler veriliyordu. Bu özetler, yalnızca "şu dava görüşüldü" ve "şu karar verildi"den ibaretti. Gerekçeler dile getirilmiyordu.

Kural olarak kararın temyizi yoktu.

Verilen kararları Çeka'nın kendisi uyguluyordu. Ölüm kararı verildiyse, tutuklu hücresinden çıkartılıyor ve genellikle, arkasında bir Çekacı olmak üzere mahzenin merdiveninin son basamaklarından inerken ensesine sıkılan bir tabanca kurşunuyla infaz ediliyordu. Bedeni daha sonra gizlice gömülüyordu. Hiçbir zaman akrabalarına verilmiyordu. Çoğu zaman onlar yakınlarının infaz edildiğini dolaylı yoldan öğreniyorlardı: Hapishane idaresi getirdikleri yiyecek içeceği kabul etmiyordu. Klasik cümle son derece basitti: "Böyle bir kişi hapishane kayıtlarımızda gözükmüyor." Bu başka bir hapishaneye veya sürgüne gönderildiği anlamına geliyordu. Ölüm söz konusu olduğunda da, aynı formül kullanılıyordu. Başka hiçbir açıklama verilmiyordu. Akrabalar başka yerlerden bilgi edinmek ve akıbetin tam olarak ne olduğunu öğrenmek durumundaydılar.

Her zaman idari bir karar olan sürgün, uçsuz bucaksız ülkenin en uzak ve en elverişsiz koşullara sahip bölgelerine gönderilmek anlamına geliyordu: Türkistan'ın –alabildiğine sağlıksız– sıcak ve bataklık bölgelerine, ya da Kuzeye, korkunç Narım ve Turuhansk bölgeleri çevresine.

Çoğu zaman hükümet insanları Türkistan'a gönderip ardından aniden oradan alıp Kuzey bölgelerine aktararak "eğleniyor" veya tam tersi yolu izletiyordu. Bu onları kolayca öteki dünyaya göndermenin dolaylı, ama güvenilir yoluydu.

Yardım Komitesi ile Kuzeye sürgün edilmiş liberterler arasında o zamanlar gerçekleşmiş olan yazışmalar, bu kurbanların "yaşam"ının bedensel ve manevi tüm korkunçluğunu ortaya koyuyor. Gönderildikleri yere vardıklarında artık dünyadan tecrit edilmiş hale geliyorlardı. Birçok yere –yaşayanların avcılık ve balıkçılık yaptıkları unutulmuş köy ve kasabalar– posta *yılda* yalnızca iki, hatta bir kez geliyordu. Bu yerleşimlerin kimilerinde, kar ve buz çölünde kaybolmuş yalnızca dört veya beş kulübe vardı.

Yetersiz beslenme, soğuk ve hareketsizlikten kaynaklanan hastalıkların tümü, iskorbüt, verem, kalp ve mide rahatsızlıkları sürgünlerin belasıydı. Yaşam orada yavaş bir işkenceydi ve ölüm bir kurtuluş gibi gözüküyordu.

Liberterleri, sendikalistleri, "muhalifleri", sıradan işçileri, köylüleri ya da dik kafalı veya yetkililerle aynı görüşte olmadıklarından kuşkulanılan yurttaşları kapattıkları hapishaneleri "yabancı delegasyonlar" hiçbir zaman ziyaret edemedi. Bu delegasyonlar genellikle Sokolniki'ye, Lefortovo'ya ve Butırki'nin kimi bölümlerine, yani karşı-devrimcilerin, spekülatörlerin ve kamu hukuku tutuklularının bulunduğu Moskova hapishanelerine götürülüyordu. Kimi zaman bunlara kendilerinin "politik tutuklu" oldukları söyletiliyor ve cezalarının indirileceği vaadiyle hapishane rejimine övgüler düzdürülüyordu. Birkaç delegasyon, Kafkaslar'da Tiflis'te sosyal-demokratların hapishanesini ziyaret edebildi. Ne var ki aşağıda isimlerini verdiğimiz hapishaneleri yabancı delegeler veya gezginler hiçbir zaman ziyaret edemedi. Özellikle şunları anmak isteriz: Yabancı basında çoğu zaman anılan ama gizemini korumuş bir hapishane olan Solovki kampı; eski bir manastırdan dönüştürülmüş Suzdal hapishanesi; Verhne-Uralsk, Tobolsk, Yaroslav "politik tecritleri". Bunlara ülke çapında dağılmış çok sayıda hapishane ve toplama kampı eklenebilir. "İlk sosyalist ülke"de yaptıkları "inceleme" gezisi dönüşünde "SSCB tarafından kurulmuş hapishanelerle ilgili yeni rejim" hakkında olumlu raporlar verme cesareti gösteren safdiller veya çıkarcılar bunların hiçbirini görmemiştir.

Bir Romain Rolland'ın Rusya'da idari bir adaletin varlığını tespit edemediğini belirtmesine ne demeli!...

Zincirlerinden boşanmış baskı, halka karşı şiddet, terör, işte Bolşeviklerin eseri, "Sovyetik" dedikleri rejimleri bunlarla taçlanmıştır.

Bu korkunçluğu haklı göstermek için, Devrim'in çıkarlarını öne sürüyorlar. Bu gerekçeden daha yanlış, daha ikiyüzlüce bir şey olamaz.

Rusya'da anarşistlerin kökü kazındı; orada artık var olamıyorlar, zira Sosyal Devrim'in bizzat ilkelerini savunuyorlardı, zira halkın ekonomik, politik ve sosyal hakiki özgürlüğü için mücadele ediyorlardı.

Genel olarak devrimciler ve yüz binlerce emekçi Rusya'da, tıpkı dünyadaki her otorite ve her ayrıcalıklı katman gibi devrimcilikle hiçbir ilgisi olmayan ve iktidarda yalnızca egemen olma ve sömürme açlığını, sıranın kendilerinde olduğunu düşünerek, gidermek için bulunan yeni bir Otorite ve yeni bir ayrıcalıklılar tabakası tarafından ezildi. Onların sistemi, herhangi bir otoriter ve devletçi, kaçınılmaz

olarak egemen, sömürücü ve ezici sistemde olduğu gibi, hileye ve şiddete dayanır.

Devletçi "komünist" rejim, faşist rejimin bir çeşidinden başka bir şey değildir. Tüm ülkeler emekçilerinin bunu kavramalarının, bunun üzerine düşünmelerinin, bu olumsuz korkunç deneyimden iyi dersler çıkarmasının zamanı geldi.

Nitekim süregitmekte olan ve ortaya çıkacak olan olaylar bu sonuca güçlü biçimde katkıda bulunacaktır.

Bu satırları yazdığım sırada -Aralık 1939'da- Bolşevizm nihayet sınırlarının, Rus "kafesi"nin dışına çıkmakta. Bolşevizmin eserini artık herkes görecek. Nihai yargı konusunda en küçük bir kuşkum yok.

Bu olaylar da -umuyorum- bu eserin ve ifşaatlarının ruhunun daha iyi kavranmasına katkıda bulunacaktır.

Ve tersine -bunu da umuyorum- bu eser de kimi olayların daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır.

Diğer birçok şeyin yanı sıra bu gerçeklerin açıklanması ışığında bir Stalin'in nasıl iktidara geldiği açıklanabilecektir.

Nitekim Stalin "uzaydan gelmedi". Stalin ve "Stalinizm", kendisi de Devrim'in korkunç bir yanılgısının, uğursuz bir sapmasının sonucu olan, başlangıç ve hazırlık sürecindeki bir evrimin mantıksal sonuçlarından başka bir şey değildir.

Zemini hazırlayıp Stalin'i yaratan, Lenin ve Troçki -yani onların sistemi- oldu.

Bugün Stalin'e ateş püsküren, dün Lenin'i, Troçki'yi ve onların ortaklarını destekleyenlere söylenecek tek söz var: Ne ektinizse onu biçiyorsunuz!

Açıktır ki mantık herkesin ayrıcalığı değildir.

Ama en azından çok geç olmadan hedeflerini düzeltseler iyi olur!

"İşte ebedî otoriter canavarlığı gösteren birtakım olgular. En yüksek ideal ve sosyolojinin en mantıklı formülü adına bile olsa, Diktatörlük yolunda körü körüne macera arayanları korkuyla geriletebilirler mi? Bir devrimci durumu beraberinde getirebilecek olayların arifesinde, yalnızca Rus anarşistlerinin kırılıp öldürüldükleri tuzaklara düşmeyi bertaraf etmek için değil, ama aynı zamanda mal üretiminde ve paylaşımında komünist diktatörlerinkilerin karşısına pratik anlayışlar koyabilmek için her türlü tedbiri almayı beraberinde getirebilecek mi?"

Güzel, güçlü ve haklı olan bu sözler, bundan on beş yıl önce, olayların farkında olan bir anarşist tarafından kaleme alınmıştı. Daha sonraları, ölümünden kısa süre önce, anarşist fikirleri yumuşadı. Bir yanılgı anında Bolşevizmi onayladı.

Ne mutlu ki, genel olarak zayıf ve tutarsız varlıklar olarak insanlar eğilse, yozlaşsa ve unutsa da, geçmişte ilan ettikleri *hakikatler varlıklarını koruyor*!

Beşinci Kısım
Bolşevik Devlet

1921 sonlarında komünist iktidar duruma kesinlikle hâkim olduğunu hissetti. En azından kendisini her türlü ivedi tehlikeden korunmuş görebiliyordu. Gerek dış, gerekse iç, hem sağdaki, hem de soldaki düşmanları ve rakipleri, artık mücadele edecek durumda değillerdi.

1922'den itibaren, tamamıyla kendi devletinin oluşturulup pekiştirilmesiyle uğraşabilirdi.

Fiilen yaptığı da bu oldu. Bunu yapmaya da devam ediyor.

Şimdiye kadar Bolşevik devletten ve 1921'den sonraki yıllardan söz ederken, anlatının kronolojik devamlılığını kesip olayları önceliğim izlenimini veriyorum. Gerçekten de Kronştadt ayaklanması (Mart 1921) ve Ukrayna'daki değişik hareketler (1919-1921) bu devletin kesin oluşumundan öncedir.

Bu kopukluk yalnızca görünüştedir. İncelememizin sürekliliğine kesinlikle zarar vermez. İncelememiz, basitçe tarihsel olmaktan çok açıklayıcı ve analitik bir karakter taşıdığından, tersine, bundan yararlanacaktır.

Bir yandan mevcut Rus devleti, esas özellikleri itibariyle, 1918-1921'de kurulup oturtulmuş olanın mantıksal bir gelişmesinden başka bir şey değildir.

Öte yandan ve asıl önemlisi budur, okur, *bu devletin hakiki niteliği konusunda yeterli verilere önceden sahip olmadığı takdirde,* Kronştadt ayaklanması veya Ukrayna'daki hareketler gibi olayların ne nedenlerini, ne önemini, ne de seyrini derinlemesine kavrayabilir.

Eserimize ve okura yararlı olacak tarzda, işte bu nedenle önce bu devleti resmetmek ardından Kronştadt'dan ve Ukrayna'dan söz etmek zorundayız.

Birinci Bölüm

Devletin Niteliği

BİLİNMEYEN SSCB. - Ana hatlarıyla 1918-1921'de kurulan Bolşevik devlet yirmi yıldır var.

Bu devlet tam olarak nedir?

Adı *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği*'dir (SSCB). Bir "proleter" ya da "işçi veya köylü" devleti olduğunu iddia ediyor. "Proletarya diktatörlüğü" uyguladığını belirtiyor. "Emekçilerin yurdu", devrimin ve sosyalizmin kalesi olmakla övünüyor.

Bütün bunlarda doğru olan ne? Olgular ve icraatlar bu beyanları ve iddiaları doğruluyor mu?

Hızlı bir inceleme bu sorulara cevap vermemize olanak sağlayacaktır.

Hızlı bir inceleme dedim. Gerçekten de mevcut Rus devletinin ayrıntılı ve az çok tam bir incelemesi özel bir konudur. Bu eserin konusu değildir. Öte yandan, buraya kadar söylenenlerden sonra genel bir göz atış yetecektir. Şimdiye kadar göz önüne serdiklerimizi tamamlayıp toparlayacağız.

Bu fırsattan yararlanarak konuya yakın olmayan okura halen[1] Fransa'da "Sovyet" devletinin yapısı, işleyişi ve ruhu hakkında oldukça doğru bir fikir edinmeye olanak verecek zengin bir kitap, broşür, dergi ve gazete makalesi edebiyatı olduğunu belirteyim. Birkaç yıldır bu devletin hakiki karakterine, yani hükümetinin gerçek niteliğini, emekçi kitlelerin hakiki durumunu, ekonomisinin,

1. 1939'da yazılmıştır.

kültürünün, vb tam durumunu gayet iyi ortaya çıkartan çok sayıda eser yayımlandı. Bu yapıtlar, kulisleri ve rejimin "iç çamaşırları"nı, yanılgılarını, "gizli hastalıklar"ını gün ışığına çıkartıyor.

Elbette yazarlar güçten düşüşün *nedenlerini* ve *sonuçlarını* tespit etmek üzere sorunu derinleştirmeye çalışmıyorlar. O "diğer alev"e, Rus Devrimi'nde liberter fikre, onun rolüne ve akıbetine herhangi bir göndermede de bulunmuyorlar. Tıpkı birçokları gibi, onlar için de, bu bilinmeyen bir alan. Hiçbir çözüm göremiyorlar. Yalnızca olguları samimi bir biçimde tespit ediyorlar. Böylece Devrim'in içine girdiği hatalı yolu gösteriyor ve bunun iflasını reddedilemez bir biçimde kanıtlıyorlar. Genel olarak bu incelemeler zengin ve kesin bir belgeler yığını sunuyor.

Biz burada, amacımıza yeterli olacak geniş bir "genel görünüm"le yetineceğiz. Zira bizi ilgilendiren, olayların devamını bize açıkladığı ölçüde bu devletin *genel karakteri*dir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, iktidardaki Bolşevik Parti'nin birincil kaygısı, her türlü faaliyeti, ülke yaşamının bütününü, devletleştirilebilecek olan her şeyi devletleştirmekti. Söz konusu olan, modern terminolojinin "totaliter" olarak nitelediği o rejimi yaratmaktı.

Yeterli baskıcı güce sahip olur olmaz, Bolşevik Parti ve hükümet bu görevi en iyi biçimde yerine getirmeye koyuldular.

Komünist İktidar muazzam bürokratik aygıtını işte bunu gerçekleştirerek yarattı. Sonuç itibariyle, bugün yaklaşık iki milyon kişilik, ileri derecede ayrıcalıklı bir tabaka oluşturan kalabalık ve güçlü bir "sorumlu" devlet memurları kastını biçimlendirdi. Ülkenin, ordunun ve polisin fiili efendisi olarak bu kast, putları, "çar"ları, "düzen"i koruyabilecek ve ayrıcalıklarını savunabilecek tek insan olarak Stalin'i destekliyor, koruyor, sayıyor ve pohpohluyor.

Yavaş yavaş Bolşevikler tüm idareyi; işçi, köylü ve diğer örgütleri; maliyeyi; ulaştırma ve iletişim araçlarını; yeraltını ve madenciliği; dış ticareti ve büyük iç ticareti; büyük sanayiyi; toprağı ve tarımı; kültürü, eğitimi ve öğretimi; basını ve edebiyatı; sanatı, bilimi, sporu, boş zamanları; hatta düşünceyi veya onun tüm dışavurumlarını kolayca ve hızla devletleştirdi, tekelleştirdi, "totaliterleştirdi".

İşçi organizmalarının, yani Sovyetlerin, sendikaların, fabrika komitelerinin vb devletleştirilmesi, en kolayı ve en hızlısı oldu. Bağımsızlıkları ortadan kaldırıldı. Partinin ve hükümetin idari ve yürütücü basit birer dişlisi haline geldiler.

Oyun ustaca oynandı. İşçiler sımsıkı bağlanmakta olduklarının farkına bile varmadılar. Devlet ve hükümet şimdi "*kendilerinin*" olduğundan, ondan kopmamaları onlara doğal göründü. Örgütlerinin "*işçi*" devletinde birtakım işlevleri yerine getirmesini ve "komiser yoldaşlar"ın kararlarını uygulamasını olağan karşıladılar.

Kısa süre sonra bu örgütlere artık hiçbir özerk icraat, hiçbir özerk davranış izni verilmez oldu.

Sonunda hatalarının farkına vardılar. Ancak artık çok geçti! Eylemlerinde rahatsız edilen ve endişelenen, "Sovyetler krallığında bir şeylerin iyi gitmediğini" hisseden kimi işçi organizmaları, kimi hoşnutsuzluklar gösterip bir parça bağımsızlığı yeniden kazanmayı istediklerinde, hükümet var gücüyle ve tüm kurnazlığıyla buna karşı çıktı. Bir yandan ivedi olarak birtakım tedbirler alıp kimi yaptırımlar uyguladı. Diğer yandan ikna etmeye çalıştı. İşçilere dünyanın en doğal havasıyla şöyle diyordu: Şimdi emekçilerin diktatörlüklerini uyguladıkları ve her şeyin onlara ait olduğu bir işçi devletine sahip olduğumuz için, bu devlet ve onun organları *sizindir*. Bu durumda hangi "bağımsızlık" söz konusu olabilir? Böylesi taleplerin artık bir anlamı yoktur. Neden bağımsızlık? Kimden? *Kendi kendinizden mi*? Zira devlet şimdi *sizsiniz*!... Bunu anlamamak yapılmış olan devrimi anlamamak demektir. Bu duruma karşı çıkmak, bizzat devrimin karşısına dikilmek demektir. Böylesi fikirlere ve hareketlere hoşgörü gösterilemez, zira bunların esinlendiricisi yalnızca Devrim'in, işçi sınıfının, onun devletinin, onun diktatörlüğünün ve işçi iktidarının düşmanları olabilir. Genç devletinizde her şey henüz mükemmel gitmediği için aranızda bu düşmanların fısıltılarını dinleyecek ve zararlı telkinlerine kulak verecek kadar henüz bilinçsiz olanlar, işte bunlar hakiki bir karşı-devrimci fiilde bulunuyorlar."

Açıktır ki protesto edip talepte bulunmakta ayak direyenler acımasızca ezildiler.

Gerçekleştirilmesi en zor olan, toprağın kesin olarak temellük edilmesi, bireysel çiftçinin ortadan kaldırılması, tarımın devletleştirilmesi oldu. Bilindiği gibi, bu dönüşümü birkaç yıl önce gerçekleştiren Stalin oldu. Ancak dönem dönem durum ciddi biçimde karmaşık bir hal alıyor. Devlet ile köylü kitleleri arasındaki mücadele farklı biçimler altında yeniden başlıyor.

Emek ve insanların faaliyeti için gerekli olan her şey, bir diğer deyişle sözcüğün geniş anlamıyla *sermaye* olan her şey Rusya'da

devlete ait olduğundan, bu ülkede söz konusu olan tam bir *devlet* kapitalizmidir.

Devlet kapitalizmi: İşte yaşamın tüm alanlarında, maddi, manevi, zihinsel ve diğer her alanda tüm mantıksal sonuçlarıyla ve dışavurumlarıyla SSCB'nin ekonomik, finansal, sosyal ve politik sistemi budur.

Bu devletin doğru etiketi, SSCB değil Devletçi Kapitalist Cumhuriyetler Birliği, yani DKCB olmalıdır.

Ekonomik olarak bu, (ulusal ve yabancı altın ve para-sermaye de dahil olmak üzere, bunun altını çizelim) ülkenin tüm zenginliklerinin, "ulusal malvarlığı"nın tümünün, yaşamak, çalışmak, davranmak için milyonlarca insana gereken her şeyin *gerçek ve tek sahibinin* devlet olduğu anlamına gelir.

En önemli şey budur, her şeyden önce kavranması gereken budur. Gerisi kaçınılmaz olarak buradan kaynaklanır.

Sosyal olarak sistemin özü aşağıdaki gibidir:

İkinci Bölüm

İşçilerin Durumu

Tıpkı diğer ülkelerdeki gibi SSCB'de (DKCB'de) de işçi *bir ücretlidir*. Ama devletin bir *ücretlisidir*. Devlet onun tek patronudur. Özel kapitalizm ülkelerinde olduğu gibi "seçebileceği" binlerce patrona sahip olmak yerine, SSCB'de (DKCB'de) işçinin yalnızca tek bir patronu vardır. Orada patron değiştirmek olanaklı değildir.

"İşçi" niteliğine sahip olduğundan bu devletin sözcüğün geleneksel anlamında "patron" olmadığı ileri sürülür: Üretimde gerçekleşen kârlar kapitalistlerin cebine gitmez, son tahlilde, işçilerin yararına kullanılır, dolayısıyla para dışında başka biçimlerde işçilere geri döner.

Ne denli kurnazca olsa da bu akıl yürütme tamamıyla teoriktir. "İşçi" devleti bizzat işçiler tarafından değil (emekçiler ancak bambaşka bir sosyal sistemde üretimi bizzat yönetebilirler,[1] modern merkezi bir devlette asla yönetemezler), emekçi kitlelerden kopuk ve kendi isteğine göre hareket eden, merkezde sağlam bir grup oluşturan hükümetten maaş alan son derece geniş bir devlet memurları tabakası tarafından yönetilir. İşçilere karşı "sorumlu" olduğu söylenecektir. Bu bir diğer soyutlamadır. Gerçekliğin bu formüllerle hiçbir ilişkisi yoktur.

1. Elbette "yönetmek" terimini, politik bir terim olarak *hükümet etmek* anlamında değil, sosyal bir terim olarak *örgütlemek, idare etmek* anlamında kullanıyorum. İşçilerden oluşsa bile (ki SSCB'de durum o değildir) bir *hükümet*, yalnızca politik, devletçi bir sistemde kaçınılmaz olarak oluşacak olan ayrıcalıklı bir tabakanın çıkarlarına hizmet edebilir.

SSCB'de –sıradan ve hakiki bir işçi olması koşuluyla– herhangi bir işçiye, devletin onun ücreti üzerinden gerçekleştirdiği kârdan nasıl bir yarar sağladığını sorun. Sorunuzu bile anlamayacaktır: Bu konuda hiçbir şey bilmez. Bildiği tek şey, alabildiğine yetersiz, zayıf ücretini almak ve yaşamak için dünyanın bütün zorluklarına katlanmaktır. Şunu da bilir ki ülkede birçok kişi, (Stalin'in özlü deyişiyle) "hoş bir biçimde", bolluk içinde, hatta lüks biçimde yaşıyor.

Ona, "sorumlular"a bir baskı yapıp yapamayacağını, onları eleştirip eleştiremeyeceğini, onlara düzeni hatırlatıp hatırlatamayacağını, onları tasfiye edip edemeyeceğini, değiştirip değiştiremeyeceğini sorun. Sizi daha da az anlayacaktır. Onun bildiği şey, yapması gerekenin, "ne yaptığını bilen" şeflerinin emirlerini yerine getirmekten ibaret olduğu ve en küçük eleştirinin kendisine pahalıya patlayacağıdır. Bu şefleri ona hükümet dayatmıştır ve onlar yalnızca hükümete karşı sorumludurlar. Hükümete gelince, o yanılmaz ve saldırılamazdır: Onun sorumluluğu bir efsanedir.

SSCB'de işçinin gerçek durumunun ne olduğuna biraz bakalım. Özel kapitalizm ülkelerindeki emekçilerin durumundan esaslı bir fark gösteriyor mu?

Diğer her yerde olduğu gibi, SSCB'deki işçi de, ücretini almak üzere, maaş günü, kurumun veznesine başvurmak zorundadır. Bu ücret kendisine tek patron olan devletin kasiyeri olan bir devlet memuru tarafından ödenir.

Memur hesabını hükümet tarafından tespit edilmiş ücret oranına göre yapar. Patron devletin kesilmesini gerekli gördüğü miktarı ücret üzerinden keser: Şu kadar Kızıl Yardım'a, bu kadar ("özgür" ama zorunlu: yine bir Sovyet safsatası) borçlanmaya, şu kadar yurtdışındaki propagandaya, (bir başka "özgür", ama zorunlu davranış) bu kadar Milli Piyango'ya, vb. Bundan sonra ücreti işçiye, tam da herhangi bir ülkedeki, herhangi bir "şirket"teki memur, herhangi bir kasiyer gibi öder. Elbette işçinin "devlet"in ücreti üzerinden ne kazandığı konusunda da, devletin bu kazançla ne yaptığından da en küçük bir bilgisi yoktur. "Bu hükümetin işidir", işçi de bu soruna az veya çok karışmayı aklından bile geçirmez.

Oysa bir özel kapitalizm ülkesinde işçi hoşnut değilse, patronundan ayrılabilir ve başka birini arayabilir. Fabrika değiştirebilir, istediği yere gidebilir, hoşuna gideni yapabilir. Bütün bunlar SSCB'de olanaksızdır, zira tüm fabrikaların sahibi olarak tek bir patron vardır. Son yasalara göre, işçi "hesabını isteme" ve makul bir

neden olmaksızın, canı isteyince fabrikadan ayrılma hakkına bile sahip değildir. Fabrikadan ayrılması için Yönetimin iznini alması gerekir. Geçerken belirtelim ki, Yönetim de uzun zamandır fabrika komitelerinin yerini almış olan memurlardan oluşur. Dolayısıyla işçi işyerine, tıpkı bir köle veya serf gibi *bağlıdır*.[2]

Zorunlu kimlik kartına kaydedilmiş özel bir izin olmaksızın işçi fabrikadan ayrıldığında veya kusurlu olarak fabrikadaki işinden çıkartıldığında, yeniden izin verilinceye kadar artık hiçbir yerde çalışamaz. Aynı patron devletin memuru olan hiçbir fabrika yöneticisi çok ağır yaptırımlar nedeniyle onu işe almayacaktır.

Bu koşullarda patron-devlet, işçiyi istediği gibi oynatır. Onu hakiki bir köle gibi kullanır. İşçi her şeyi kabul etmek zorundadır: Elinde ne patronu seçme, (sendikalar patron-hükümetin elinde olduğundan ve sendikalının "kendi öz hükümeti"ne karşı kendisini savunabileceğini anlamadığını ileri sürdüğünden) ne savunma gereci, ne de zincirine perçinlenmekten başka bir varoluş olanağı vardır. Elinden geldiğince "başının çaresine bakar". Basın da onun "hükümeti"nin elinde olduğu için halinden şikâyet ya da durumunu bile ifade edemez; söz hakkı sadece onun "hükümeti"ne aittir ve toplantılar ancak resmi emirle düzenlenebilir. Rusya kadar büyük bir ülkede, en iyi "başının çaresine bakma" yolu her zaman serserilik olmuştur. Uygulama o zamandan beri değişmemiştir. Fabrikalarından "düzensiz bir şekilde" ayrılmış ve yetkililerle ilişkileri resmen kopuk binlerce ve binlerce Rus eski işçi, eski geleneğini benimseyerek, serserilik yoluna giriyor ve Sovyet basınının elbette sözünü etmediği önemli bir *işsizler* ordusu oluşturuyor.

Genel olarak işçi ve özel olarak da fabrikalardaki el emeği ile ilgili yasalar son derece katıdır. On binlerce işçi, yalnızca bunlara uymadıkları gerekçesiyle hapishanelerde ve sürgün yerlerinde zulüm görüyor ve orada yaşama gözlerini yumuyor.

İşin kendisi de alabildiğine yorucu. Önce, büyük merkezler hariç, atölyelerdeki sağlık koşulları acınası durumda, genel ortam yıpratıcı. Sonra parça başı ağır çalışma ve Taylor sistemi hemen hemen her yerde uygulanıyor.

---

2. Okur benim özel kapitalizmi tercih ettiğimden şüphe duymamalıdır. Ben bir olguyu tespit ediyorum, hepsi bu. Açıktır ki bir sömürücüyü seçmek matah bir şey değildir. Ancak olası tek sömürücüyü kaybetme ebedî tehdidi altında yaşayıp çalışmak da pek hoş bir şey değildir. SSCB'deki işçinin başının üzerinde sürekli sallanan bu tehdit, onu tam bir köle haline getiriyor. Bütün söylemek istediğim budur.

Ünlü "Stahanovculuk"[3] buna tanıklık ediyor. (Okur burada ileri sürdüklerimizin reddedilemez başka tanıklıklarını ve kanıtlarını kimi eserlerde de bulacaktır.)

Elbette SSCB'de "devletleştirilmiş" işçi, en azından ilke olarak, *modern* bir köledir: *Uysal* ve *gayretkeş* olması koşuluyla oldukça iyi bakılır, "senyör"ü (devlet) tarafından sigortalanır, ücretli izinle ödüllendirilir, vb.

---

3. "Stahanovculuk"un iç çamaşırları Rusya dışında pek fazla bilinmiyor.
Terim, Bolşevik parti ve yetkililer tarafından işçi verimliliğini yoğunlaştırmaya yönelik geniş bir kampanya amacıyla seçilmiş, *Stahanov* adlı bir maden işçisinin adından gelir. Söz konusu olan "Sovyet" yeni-kapitalizminin kodamanları bakımından, *Taylor sistemi*nin ilkelerini, bu terimi telaffuz etmeden ve bunda hükümetin teşvik edici eli gözükmeksizin, SSCB'de uygulamaktır.
Bir gün Stahanov şeflerine, sözde kendiliğinden bir biçimde, kömür çıkarımında üretkenliği *x* defa artırmaya olanak verecek yepyeni bir iş organizasyonu ilkesi keşfettiği yolunda çarpıcı bir açıklama yapmış. Hükümet buluşla "ilgilenmiş"; onu yararlı bulmuş, büyük bir iş haline getirmiş, kulaktan kulağa yaymış ve yeni yöntemi *genelleştirmek* için geniş bir kampanyaya girişmiş.
Aslında partinin esinlendirdiği ve teşvik ettiği Stahanov Amerika'yı "yeniden keşfetmiş": Onun "yeni" yöntemi, geçmişte ilk örnekleri Atlantik-ötesinde yaşanmış, *zincirleme çalışma* denen eski bir bilginin Rus koşullarına uyarlanmasından ibaretti. Ne var ki "mizansen" ve özgül bir reklam bunu olağanüstü ve dâhice bir buluş haline getirdi. Yurtdışındaki ahmaklar ve sazanlar bunu çok ciddiye aldılar.
"Buluş" patron devletin işine geliyordu: Önce işçi verimliliğinde genel bir yükseliş umudu yaratıyordu; sonra *işçiler arasında* ayrıcalıklı bir tabakanın hızla oluşmasına olanak veriyordu ki bu oluşum çok yararlıydı, zira bu ayrıcalıklılar, genel olarak mükemmel insan yetiştiricileri oluyor ve işçi *kitlesi*nin çekip çevrilmesini ve sömürülmesini kolaylaştırıyordu; nihayet kimi çevrelerde patron devletin saygınlığını artıracaktı.
Dolayısıyla "iş"in "lansman"ı basın, afişler ve toplantılar yoluyla yoğun bir reklamla yapıldı. Stahanov "emek kahramanı" ilan edildi, ödüllendirildi, madalyalarla taltif edildi... Onun sistemi üretimin başka dallarına da uygulandı. Her yerde birtakım kıskançlar -birtakım "yarışmacılar"- onu taklit etmeye ve hatta onu aşmaya başladılar. Bütün bu insanlar, elbette yeni tempoya, yani bu "kahramanlar"ın gözetiminde artan sömürüye boyun eğmek zorunda kalan işçiler *bütünü*nün aleyhine fark edilmek, "sıradan çıkmak", "bir yerlere varmak" özlemi taşıyorlardı. Bu "kahramanlar" mesleklerinde diğerlerinin sırtına basarak yükseliyordu. Sistemi uygulamayı ve kitleleri peşlerinden sürüklemeyi başardıkları ölçüde birtakım avantajlar ve ayrıcalıklar elde ediyorlardı. "Stahanovcular"ın kendi aralarındaki "yarışma"dan "Süper Stahanovculuk" doğdu.
İşçi kitlesi yeniliğin gerçek anlamını çabucak kavradı. Bu "süper sömürü"ye genel bir hareketle karşı çıkacak güçten yoksun olan işçi kitlesi hoşnutsuzluğunu, kimi zaman aşırı gayretli "Stahanovcu"ların öldürülmesine kadar varan bir dizi sabotaj ve intikam fiiliyle dışa vurdu. Stahanovculuk karşıtı hareketi bastırmak için son derece ciddi birtakım tedbirlere başvurmak zorunda kalındı. Zaten bu girişim de kısa süre sonra raydan çıktı. Blöf kısmı çıkartıldıktan sonra, geriye üretimde çok silik bir rol oynayan bir tür işçi arrivizmi [ikbal avcılığı] kaldı.

Bununla birlikte, burada söz konusu olan, gerçekte işçi sınıfının alabildiğine sınırlı bir bölümüdür. İşçi sınıfı birçok kategoriye bölünmüştür. Yaşam koşullarındaki farklılık, tüm ara kademelerden geçerek refahtan sefalete kadar uzanır. Söz konusu ayrıcalıklar yalnızca "bunlara değen" işçilere uygulanır. Refah içinde olabilmek, birtakım izinlere ve diğer avantajlara sahip olabilmek için, bunları hak etmek, sürüden ayrılmak, "tırmanmayı" bilmek gerekir.

SSCB'deki emekçilerin ezici çoğunluğu, özellikle vasıfsız işçiler, el işçileri, hizmetçiler, küçük memurlar ve genel olarak, carî, ortalama işçi kitlesi *sefil bir yaşam sürdürür*.

Diğerleri, kalifiye ve uzmanlaşmış, ayrıcalıklı köleler, göreceli olarak "güzel" bir hayata sahiptir ve bir tür "işçi aristokrasisi" oluştururlar.

Çoğu zaman bu "işçi aristokrasisi" zavallı sınıf kardeşlerini küçümser ve kendinden uzaklaştırır. SSCB'de yaşam mücadelesi zorludur. Kurbanlara yazık! Başlarının çaresine baksınlar! Onlarla uğraşırsan, sen de hızla kurban haline gelirsin! Oysa kalifiye ve ayrıcalıklı işçi, hakiki "Stahanovcu" –birinci arrivist [ikbal düşkünü] ve arrive [ikbaline ermiş], ünlü Stahanov'un ona layık tilmizi- gitgide daha yüksek konumların peşinden koşar. Bir gün esirlerin saflarından çıkıp kendisi de herhangi bir şef, belki de müdür olma umudunu taşır... Bunun için her şeyi yapar: Çırpınır, dört kişilik çalışır, fabrikada onun yerini alabilecek gençler yetiştirir, yapabildiği her yerde kendini gösterir, olanaklıysa eğitim yapar, yetkililerle her zaman hemfikirdir ve bunu vurgular, Parti üyeliğine adaydır. Orada dalkavukluk edip kur yapar; burada kurum satar. Ama her şeyden önce aşağıdakilerden de, kendisiyle yarışanlardan da rahatsız olmaması gerekir. Mücadele Rusya'da zorludur.

"Stahanovcu" işçiler, her şeyden önce rolleri, kendi oluşturdukları örnekle işçi kitlesine üretimi yoğunlaştırmanın olanaklı olduğunu kanıtlamak olan "*antrenörler*"dir. Cömertçe ücretlendirilirler ve özellikle "Stahanovculuğun" "as"ları olan "Süper Stahanovcular" kimi terfiler elde ederler. Rolleri aynı zamanda iyi çalıştıkları takdirde (Stalin'in ünlü deyişiyle) "uygun ve hatta hoş" bir hayata ulaşılabileceğini işçilere göstermektir.

Çoğu durumda, fabrikada bir kez yeni "verimlilik rekoru" kırıldığında, "Stahanovcu"nun orada kalması olanaklı değildi: İşçiler onu hayatta bırakmıyordu. Genel olarak yetkililer sadık hizmetkârlarına özen gösteriyorlardı: Çoğunlukla onu önce birkaç ay boyunca "uy-

gun biçimde" kalacağı bir sanatoryuma gönderiyorlar; bundan sonra da Moskova'da veya bir başka büyük kentte idari bir göreve tayin ediyor; orada emrine süslü bir villa veriliyor ve verdiği hizmetlere bağlı olarak maaşını alıp birtakım ayrıcalıklardan yararlanarak "hoş" bir hayat sürdürüyordu. Meslek yaşamı biçimlenmişti. Artık memurdu. "İkbaline ermiş", "sürüden ayrılmış"tı.

"Stahanovculuk", "Süper Stahanovculuk", ücretlilerin değişik kategorilerde sınıflandırılması vb gibi tüm bu yöntemlerle "komünist" hükümet, *işçi kitlesini bölmeyi ve daha iyi yönetmeyi* başarıyordu. Aynı zamanda, kölece kendisine bağlı ayrıcalıklı bir tabaka yaratıyordu: Bu tabaka "sürü"yü diri tutuyor ve efendiler ile köleler arasında "tampon" görevi görüyordu.

Böylece yeni efendilerin –"komünistler"in– emekçi kitlesine karşı kullandığı yöntemler her zamanki gibiydi: Bölmek ve egemen olmak. Efendilerin "sürü"ye söyledikleri teselli sözleri de eskisiyle aynıydı: "İşçiler! 'yükselmek' mi istiyorsunuz? Şimdi bu yalnızca size bağlıdır, çünkü her yetenekli, çalışkan ve gayretli her insan 'birisi' haline gelebilir. Bunu başaramayanların kendilerine kızmaktan başka yapacakları bir şey yok."

1938'de hemen hemen 18 milyon işçi üzerinden, *SSCB hükümet istatistiklerinden alınmış* verilerle iktisatçı E. Yuryevskiy'in özenli ve nesnel hesaplamalarına göre, yaklaşık olarak bir buçuk milyon (% 8) eski-işçi ve ayrıcalıklı işçi, Süper Stahanovcu ve Stahanovcu, vb vardı.

Anlaşıldığı kadarıyla, hükümet büyük yarar sağladığı ve zaten hiçbir zaman da öyle adlandırmadığı bu ne pahasına olursa olsun yükselmeciliği yüreklendirip destekliyor, buna "soylu yarışma", "proletaryanın hizmetinde onurlu gayret" vb adlar veriliyordu. "Bir "gayretkeşlik" madalyası vardı. Hatta bütün bir "madalyalılar" tabakası ("ordenonostsı") bile vardı.

Bu unsurların en "layık"larıyla, hükümet rejimin kararlı ve sağlam desteği olan bir tür yeni "Sovyet" soyluluğu ile kapitalist-devletçi yeni bir burjuvazi yaratıyor.

En yüksek şefleri Stalin, kimi söylevlerinde "Yaşam ülkemizde hep daha hoş, daha neşeli hale geliyor... "derken kastettiği işte bu unsurlardır.

Sürü, her yerde olduğu gibi sürü olarak kalıyor. Yine her yerde olduğu gibi hükümet "onu kendine tabi, sakin ve boyun eğmiş halde tutacak yeterince araca" sahip.

Böylesi alışkanlıkların "hakiki komünizm"e geçişi hazırladığı ileri sürülüyor.

Kendi kendimize, SSCB'deki işçinin kaderinin özel kapitalizm ülkesindeki işçininkine göre daha tercih edilebilir olup olmadığı sorusunu sorduk. Oysa asıl sorun burada değil; artık hiç de bu değil; içinde bulunulan durum *sosyalizmi içeriyor mu* veya en azından *onun "şafağı"nda mıyız*?

Çalışmamızın sonuna geldiğinde okurdan bu sorulara –ve diğerlerine de– kendisinin cevap vermesini bekliyoruz.

Üçüncü Bölüm

Köylülerin Durumu

Bu konuda birbirini izleyen dört dönemi ayırt etmek gerekir.

Her şeyden önce, geniş emekçi kitlelerin ve ordunun sempatisini kazanıp korumaya çalışan Bolşevik hükümet, köylülere karşı bir "bırakınız yapsınlar" politikası izledi.

Köylüler –okurun bildiği gibi– sahipleri Ekim Devrimi'nden çok zaman önce ya kaçmış, ya da kovalanmış büyük topraklara el koymaya başladılar. Bolşevik hükümetin yaptığı bu durumu onaylamaktan ibaretti. (25 Ekim 1917 günlü Kararname.)

"Kendiliklerinden askerler savaşa son verdi, köylüler topraklara, işçiler ise fabrikalara el koydu", diye yazıyor ilk geçici hükümette yer almış eski bakanlardan ünlü Rus tarihçi ve yazar P. Milyukov: "Lenin'in yaptığı, askerlerin, köylülerin ve işçilerin sempatisini sağlamak için oldubittiyi onaylamaktan ibaretti." (P. Milyukov, *Histoire de Russie* [Rusya Tarihi], cilt III, s. 1274.) Devrimcilerin propagandasının ve faaliyetinin etkisini hiç hesaba katmamakla haksızlık etmiş olmakla birlikte burjuva liderinin bu ifadesinde doğru olan çok şey var. Bu çekinceyle, onun tanıklığı son derece ilginç. Milyukov her zaman Rus yaşamının incelikli bir gözlemcisi ve bilirkişisi oldu. Kendisine iyi bilgi akışı sağlayan bir konuma sahipti. Nihayet Bolşeviklerin rolünü azaltması için hiçbir nedeni yoktu, tersine... (Geçerken şunu belirtelim ki bu tanıklık yalnızca bir devrim sırasındaki işçi ve köylü sorunu bakımından değil, ama aynı zamanda savaş sorunu bakımından da son derece düşündürücüdür.)

Kötü niyetle veya cehaletle, Devrim'in kitleler tarafından değil de, Bolşevikler tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürenlere bildirilir. Altı çizilmesi gereken bir nokta. Özünde, Ekim Devrimi, tıpkı Şubat Devrimi gibi, elbette her eğilimden devrimcilerin yardım ve desteğiyle, *kitleler tarafından gerçekleştirildi ve kazanıldı.* Kitleler yeni Devrime hazırdı; her yerde, bulundukları yerde, günden güne bunu gerçekleştirdiler. Önemli olan budur; "Devrimi yapmak" demek budur. Bolşeviklere gelince, onların yaptığı, *ilerlemekte olan bu Halk Devrimi sırasında kaçınılmaz olarak düşecek olan* iktidara el koyarak saf bir politik icraatta bulundular. Politik davranışlarıyla Bolşevikler hakiki Devrimi durdurdular ve sapmasını belirlediler.[1]

Bu tespit, diğerlerinin yanı sıra, anarşistlerin temel tezini de doğruluyor. Anarşistler, gerçekten de, gerekli ve elverişli koşullar oluştuğunda kitlelerin, devrimcilerin yardım ve işbirliğiyle, Devrim'i bizzat yapabilecek güce tam olarak sahip olduklarını belirtirler. Şunu da eklerler ve bu onların bakış açısına göre esası oluşturur ki zaferin ertesi günü *Devrim aynı yolu,* yani herhangi bir parti, diğerlerini tasfiye ederek iktidara yerleşmeksizin, kendi diktatörlüğünü dayatmaksızın ve Devrim'i tekeline almaksızın, her eğilimden devrimcilerin özgür eylemiyle desteklenen kitlelerin özgür eylemi yolunu *izlemelidir.*

Dolayısıyla başlangıçta *–birinci dönem–* Lenin köylülere dokunmadı. Diğerlerinin yanı sıra bu nedenledir ki köylüler onu destekledi, böylece ona İktidarını ve Devletini pekiştirmek için gerekli zamanı tanıdılar. O dönemde, özellikle yurtdışında, köylülerin Rus Devrimi'nden en çok kazananlar olacağı ve Bolşeviklerin, Marksist öğretilerine rağmen, son tahlilde, işçi sınıfına değil de, köylü sınıfına dayanmak zorunda kalacağı bile söyleniyordu.

1. Bolşevikler, iktidarı almasalardı, karşı-devrimin üstün geleceğini ve Devrim'in yenilgiye uğramış olacağını ileri sürüyorlar. Bu boş bir iddiadır. Bolşevikler iktidarı ele geçirebildiler, *zira geniş kitleler Devrim'den yanaydı.* Kitleler, özellikle işçiler, köylüler, askerlerdi. İşçiler fabrikaları aldılar, köylüler topraklara el koydular, devrimciler hem işçilere, hem de köylülere yardımcı oldular ve askerler Devrim taraftarıydı, bu durumda Devrimi sanayisiz, kaynaksız, yardımsız ve ordusuz hangi *güç* durdurabilecekti? Yabancılar mı? Rus Devrim'i anarşistlerin öne sürdükleri yolu izleseydi durumun ve diğer ülkelerin tutumunun ne olacağını kim bilebilir? Bunun sonuçlarının neler olabileceğini kim bilebilir? O zaman, bu iki tezi herkesin gözleri önünde tartışmak gerekirdi. Bolşevikler diğer tezi boğmayı tercih ettiler. Dünya bunun sonuçlarına çeyrek yüzyıldır katlanıyor.

Oysa daha sonra *–ikinci dönem–* devlet güçlendikçe ve öte yandan kentler, tedarikleri tükenip gözlerini kırsal kesime çevirdiklerinde Lenin, köylüler etrafındaki çemberi gitgide daraltmaya başladı.

Kentlerdeki ve sanayi bölgelerindeki işçiler, bağımsız ve hareket edebilen örgütleri kanalıyla eylem ve girişim özgürlüğüne sahip olsalardı, hiç kuşkusuz üretim, alış veriş vb için köylülerle doğrudan ve verimli bir ekonomik ilişki kurabilirlerdi. Kentlerin ve kırsal kesimin özgür üreticileri ile tüketicileri arasında böylesi bir ilişkinin, birtakım anlaşmalara ve sonuçta Sosyal Devrimin bu ana sorununun, yani iki emekçi sınıf, ulusal ekonominin iki temel dalı arasındaki ilişkiler sorununun pratik ve mutlu bir çözümüne varacağından emin olunabilir.

Ancak işçiler ve örgütleri hiçbir eylem özgürlüğüne, hiçbir girişkenliğe sahip değildi. Köylüler de. Her şey devletin, hükümetin ellerinde toplulaşmış bulunuyordu. Sadece o hareket edebilir, girişimde bulunabilir ve çözüme kavuşturabilirdi.

Bu koşullarda, elbette herkes onun kararlarını bekliyordu.

İşçilerin doğrudan telkinleri ve önerileri üzerine, kendi girişkenlikleriyle ve doğal, kendiliğinden ve basit bir tarzda kentlere yönelik olarak gerekeni kuşkusuz yapacak olan köylüler, hükümet –bunun için vardı– kendi niyetini bildirmedikçe yerinden kıpırdamıyordu.

Bizzat varlığıyla ve işlevleriyle hükümet, iki emekçi tabakasının arasına girip onları ayırıyordu. Otomatik olarak onların görüşmeler yapmalarını engelliyordu; zira ikisi arasında aracı, hakem olarak müdahale görevi üstlenmişti.

Oysa bir hükümetten geldiğinde "düzenlemeler"in, emekçiden emekçiye doğrudan ilişkilerle ortak hiçbir yanı kalmıyordu. Bizzat nitelikleri itibariyle bunlar birtakım talimatlardan, komutlardan, emirlerden başka bir şey olamazdı.

Dolayısıyla Lenin müdahil oldu. Elbette Marksist bir diktatör olarak hakiki durumdan hiçbir şey anlamıyordu. Köylülerin kayıtsız tutumunu hatalı hükümet ilkesinin uygulanmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak değil, köylülerin "bencilliği"nin, küçük burjuva zihniyetleri"nin, "kentlere karşı duydukları düşmanlığın", vb bir dışavurumu olarak açıklıyordu.

Harekete geçti ve esip gürledi. Bir dizi kararname ve emirnameyle, köylülere hasatlarının çok büyük bir bölümünü devlete teslim etme ihtarı çekti. Bu ihtar, ordu ve polis gücüyle desteklendi. Bu, el koymalar, "savaş komünizmi" dönemi oldu. Devletin ihtiyaç

duyduğu her şeyi onlardan almak üzere askeri şiddet köylülerin üzerine çöktü.

Köylülerin ürünlerini satması yasaklandı. Demiryollarında, karayollarında ve kent çevrelerinde, "spekülasyon" olarak nitelenen bu satışı önlemek üzere birtakım "barajlar" kuruldu. Binlerce köylü ve diğer "yurttaş", bu tedbirlere uymadıkları gerekçesiyle tutuklandı ve bir bölümü kurşuna dizildi. Özellikle yegâne amaçları gündelik yaşam araçlarını artırmaya olanak verecek birkaç kuruş kazanmak için bir torba unu kente götüren zavallı adamların ya da hatta yalnızca aç kalmış akrabalarına veya dostlarına yardımcı olmaya çalışan birtakım köylülerin toplandığını söylemeye bile gerek yok. *Hakiki* toptan ticaret spekülatörleri, rüşvet yoluyla barajları kolayca "yıkıyorlardı". Bir kez daha, devletçi sistemde gerçeklik "teori"yle dalga geçiyordu.

Kısa süre sonra bu politika ciddi karışıklıklara yol açtı. Köylüler şiddete yaman bir direnç gösterdiler. Buğdaylarını sakladılar; ektikleri alanları tam olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli yüzölçümle sınırladılar; hayvanlarını öldürdüler; çalışmayı sabote ettiler; değişik yerlerde uygulanan zulme ve müsadereye karşı çıktılar; bu operasyonları yürütmekle görevli "komiserleri" giderek daha sık öldürdüler.

Kentler aç kalma tehlikesiyle yüz yüze geldi ve hiçbir iyileşme öngörülemedi. Ağır yoksunluklara uğrayan işçiler bu iflasın hakiki nedenlerini gitgide daha iyi kavrayarak ve Devrim'i yeniden ayağa kaldırmaya çalışarak, ciddi biçimde hareketlenmeye başladılar. Ordunun bir bölümü, kitlelerin bu hareketini desteklemeye oldukça yatkın göründü (Nitekim Mart 1921'de, bu eserin son bölümünde ele alacağımız büyük Kronştadt ayaklanması meydana geldi.) Durum kritik hale geliyordu.

Devletinin, yani destek ve baskı güçlerinin topunun, ülkeye kendi iradesini adım adım dayatmayı başaracak kadar sağlam olmadığını düşünen Lenin geri adım attı. Troçki'nin Kronştadt'a karşı "zafer"inden hemen sonra, ünlü "yeni ekonomik politika"yı, NEP'i ilan etti.

NEP, toprak sorununun gelişiminde *üçüncü dönem*i oluşturur.

"Bu politika, yalnızca geçmişteki acımasız sertliğe ve askeri tedbirlere göre "yeni"ydi. Bu basitçe belli bir gevşeme demekti. Mideleri mutlu etmek ve ruhları sakinleştirmek için baskı bir parça hafifletildi.

"Yeni politika", köylülere kendi emek ürünlerinden yararlanma konusunda belli bir özgürlük tanıdı; ürünlerinin bir bölümünü pazarda serbestçe satabilme özgürlüğü geldi. Barajlar ortadan kaldırıldı. Küçük ticarete kimi "serbestlikler" getirildi. Bireysel mülkiyet yeniden kimi haklara kavuştu.

Ne var ki, bin bir nedenle, NEP çok şeyi değiştirmedi. Bir çözüm oluşturmadı. Belirsiz ve kuşkulu bir yarım tedbir oldu. Elbette atmosferi bir parça ferahlattı. Ama aynı zamanda bir tür dalgalanma ve dağınıklık yarattı. Gerek ekonomik alanda, gerekse genel olarak ülke yaşamında ağır sonuçlar doğuran birtakım kafa karışıklıklarına ve çelişkilere yol açtı.

Öte yandan yarattığı ikircikli ve istikrarsız durum, hükümetin güvenliği bakımından da belli bir tehlike taşıyordu. Birtakım tavizler vermekle hükümet belli bir zayıflığı itiraf ediyordu. Bu dolaylı itiraf, burjuva çevrelerde kimi umutlar uyandırdı. Zihniyeti ve faaliyeti rejim bakımından hızla kışkırtıcı ve hatta tehlikeli hale gelebilecek birtakım güçlere ve unsurlara yeni bir ivme kazandırdı. Dahası 1917'den bu yana kitlelerin Bolşevizme duyduğu sempati güçlü biçimde azalmıştı ve hükümet de bunun farkındaydı. Köylülüğün kimi unsurlarında burjuva iştahların olası uyanışı özellikle korkutucu görünüyordu.

Parti üyeleri ve genel olarak bu yeni devlette daha şimdiden oluşmuş ve oldukça etkili olan ayrıcalıklı tabakalar korkuya kapıldılar. "NEP arası"na bir son verme ve patron-devlet, demir yumruk rejimine geri dönme zorunluluğu konusunda hükümete ısrarcı oldular.

Bütün bu nedenlerle, 1924'te ölen Lenin'in yerine geçen Stalin iki çözüm arasında seçim yapmak zorunda kaldı: Ya NEP'i daha da genişletmek, yani "kumanda manivelaları"na sahip olmakla birlikte, özel kapitalizm rejiminin ekonomik ve belki de politik ihyasına kapıları açmak; ya da eksiksiz devletçiliğe, totaliter rejime geri dönmek ve yeniden devletin köylülere taarruzuna girişmek.

Her şeyi ölçüp biçtikten sonra, devletin kazandığı güç ve ustalıktan emin olarak, gerek ayrıcalıklı tabakaların, gerekse sonuç itibariyle, boyun eğdirilmiş ordunun büyük bölümünün ve "devlet aygıtı"nın tüm zor kullanma güçlerinin desteğini alarak Stalin ikinci çözümü tercih etti. 1928'den itibaren tarımın bütünüyle devletleştirilmesine girişti: Bu, "kolektifleştirme" adı verilen devletleştirmeydi ve köylü sorununun gelişiminde *dördüncü dönemi* temsil ediyordu.

Devlet, silahların gücüyle, kısa süre sonra görülmedik biçimler ve boyutlar kazanan terörle köylünün sahibi olduğu, orta da olsa, küçük de olsa, son toprak parçasını almaya koyuldu.

Bu operasyondan önce SSCB'de şu ayrımı yapmak gerekiyordu:

1. "Sovhoz"lar (Rusça adın kısaltması): "Sovyetik mülkler", *devlet tarafından doğrudan işletiliyordu.*

2. "Kolhoz"lar: "Kolektif mülkler", Devletin yönetimi ve denetimi altında katılıp çalışan *köylüler tarafından ortaklaşa işletiliyordu.*

3. Bireysel çiftçiler; bunlar tıpkı "kolhoz"lar gibi ürünlerin az çok önemli bir bölümünü devlete ödemekle yükümlü, o dönemin bir tür devlet çiftçileriydi.

"Kolektifleştirme"yle birlikte bu ayrım son buldu. Tüm tarını bundan böyle *toprağın fiilî sahibi olan devletin doğrudan işletmesi* haline geldi. Her "tarım şantiyesi" "kolhoz" adını aldı.

Her köylü zorla bir "kolhoz"a girmek zorundaydı. Sahip olduğu toprak parçasına ve mallarına el konuldu. Şunun altını çizmeliyiz ki, söz konusu olan yalnızca az çok zengin köylüler değil, ancak kendini besleyecek kadar şeye sahip olan, başkasının el emeğini kullanmayan ve bireysel çalışması için gereken kadarını elinde bulunduran *milyonlarca yoksul köylü*ydü.

O dönemden itibaren, SSCB'deki her köylü, tıpkı işçinin fabrikayla ilişkisi gibi, zorunlu olarak bir "kolhoz"a bağlıydı. Devlet onu yalnızca kendi çiftçisi haline getirmekle kalmadı, ama aynı zamanda onu kendi *serfi* haline getirdi ve bu yeni efendisi için çalışmak zorunda bıraktı. Tıpkı her hakiki efendi gibi, devlet de ona emeğinin ürünü üzerinden yaşamak için gereken asgari miktarı bırakıp, gerisini, yani büyük bir bölümünü hükümetin emrine amade kıldı. Tıpkı her hakiki efendi gibi, köylünün en küçük bir fikri olmaksızın hükümet bunu dilediğince kullanıyordu. Elbette bu artı-ürün kapitalistleri zenginleştirmeye gitmiyordu, ama SSCB'de semirtilecek başka tabakalar da vardı.

Teorik olarak, devlet ürünlerini "kolhoz"dan "satın alıyordu". Köylülerin emeğini özellikle bu şekilde ücretlendiriyordu. Ne var ki tek mülk sahibi ve tek satın alıcı olarak devlet bu ürünler için gülünç bir fiyat ödüyordu. Bu ödeme, *kapitalist devletin* köylü kitlelerini yeni bir sömürme biçimiydi.

Bunu anlamak için, "Sovyet" basınının verilerine göre, devletin 1936'da *"kolhoz"lardan satın alınmış ürünlerin yeniden satışıyla 25 milyon ruble dolayında net bir kâr* elde ettiğini saptamak yeterlidir.

Bir diğer örnek: 1937'de, "kolhozcular", emeklerinin ürününün 100 olan gerçek değeri üzerinden ancak 50 alabiliyorlardı. Gerisi vergi, idari giderler, değişik stopajlar, vb biçiminde kesiliyordu.

SSCB'deki köylü nüfusunun neredeyse tamamı bugün *bir serflik durumunda* bulunuyor. Bu tarım organizasyonu, Çar 1. Aleksandr zamanında, Arakçeyev'in ünlü "askeri kolonileri"ni anımsatıyor. Gerçekten de "Sovyet" tarımı, "makineleşmiş", "bürokratikleşmiş", "askerileşmiş"tir.

Bu hedeflere ulaşmak için Stalin, köylülere karşı korkunç şiddet tedbirlerine başvurmak zorunda kaldı. Birçok yerde kırsal kesim ilan edilen reformları gönüllü olarak kabul etmedi: Başkaldırdı. Stalin bunu bekliyordu. Tereddüt göstermedi. Milyonlarca köylü en küçük direniş nedeniyle hapsedildi, sürgüne gönderildi veya kurşuna dizildi. Birtakım "özel kuvvet" birlikleri –bir tür seyyar jandarma ve askeri polis ekibi– bu ihtiyacı karşıladı. Bu "askeri seferler" sırasında, dik başlı ve asi çok sayıda köy topçu birlikleri ve makineli tüfeklerle ateşe verildi ve yok edildi.

Üstelik bütün bu alt üst olmalar sırasında, büyük bir açlık birçok bölgeyi bütünüyle kırıp geçirdi ve milyonlarca yeni kurban yarattı.

Sonuçta, "zor egemen kılındı". Burada söylediklerimize şaşırmaya veya "acaba demeye" yer yok. Faşizm ve Hitlercilik gibi başka örneklerden de, bütün modern araçlarla silahlanmış otoriter bir rejimin, *polis ve ordu kendisine boyun eğdiği sürece*, tüm direnişlere ve tüm engellere rağmen, kitlelerin gözünü hangi noktaya kadar bağlayabildiğini ve ona kendi iradesini dayatabildiğini biliyoruz.

Kimileri, Bolşevik hükümetin rejimini koruyabilmek için, ülkeyi sürekli açlıktan ve çaresinden daha kötü başka felaketlerden kurtarmak için, "*tarımı ilerletmek*" için, "*sosyalizme doğru yürüyüşü güvence altına almak*" için başka yolu olmadığını söyleyecektir.

Belirtilen hedefler dışında söylenenle hemfikiriz.

Doğrudur, devletçi, hükümetsel yöntemin bunlardan başka eylem aracı yoktur. Ama işte tam da bu onun öğretisinin hatalı ve yarattığı durumun çıkışsız olduğunun reddedilemez kanıtıdır. Zira *bu araçlarla sosyalizm hiçbir zaman gerçekleştirilemeyecektir.*

Bu sistem, "sosyalizme doğru" değil, ama özel kapitalizmden de daha iğrenç bir *devlet kapitalizmi*ne doğru yürüyüşü "güvence altına alabilir". Dolayısıyla bu sistem kesinlikle, çoğu zaman bize inandırmak istedikleri gibi bir "geçiş" durumu değildir: Yalnızca ve yalnızca egemenliğin ve sömürünün bir başka tarzıdır. Bununla

da tıpkı geçmişte egemenlik ve sömürü tabanlı diğer sistemlerle mücadele edilmiş olduğu gibi –veya bugün mücadele edildiği gibi– mücadele etmek zorunda kalınacaktır.

"Tarımdaki ilerleme"ye gelince, inanıyoruz ki bu dalın –ekonominin her dalı gibi– hakiki ilerici kolektifleştirilmesi, devletçi politik diktatörlüğünkilerle hiçbir ortak yanı olmayan birtakım güçler tarafından gerçekleştirilecektir.

Dediğimiz gibi, bir süreden bu yana SSCB'de tarım sorunu ciddileşmektedir. Köylü kitlesi patron-devlete karşı sessiz, ama etkili bir mücadele yürüttüğünden ve "kolhozlar"daki çalışmayı sabote ettiğinden, tarımdaki verimlilik korkunç derecede düşmeye başladı. Kolhozcuları teşvik etmek ve onları sistemle uzlaştırmak için, onlara bizzat "kolhoz" içinde, son derece sınırlı olmakla birlikte belli bir bireysel mülkiyet sahibi olma izni verdiler: Bir miktar toprak, birkaç hayvan, belli miktarda araç gereç. Kolhozcu artık kendisi için de biraz çalışabilecekti.

Bu tedbirin kaçınılmaz sonucu kendini hissettirmekte gecikmedi: Köylü ile devlet arasındaki mücadele bir süre sonra bu "özel sektör" etrafında (ülkede dendiği gibi "inek etrafında") billurlaştı.

O zamandan beri, köylüler kendi "mülkiyetleri"ni, kendi haklarını ve kişisel çalışmalarını kolhoz aleyhine artırmaya inatçı bir biçimde eğilim gösteriyorlar.

Devlete gelince, elbette bu eğilime karşı çıkıyor. Ne var ki, bir yandan da, verimliliği kolhozunkinden yüksek olan ve devletin refahına güçlü katkılarda bulunan "bireysel sektör"ü olabildiğince idare etme zorunluluğu hissediyor.

Halen bu mücadele ve bu tereddütler SSCB'de tarım sorununun hassas noktasını oluşturuyor. Ülkenin tarımın evriminde yeni ve beşinci bir dönemin arifesinde olması olanaksız değildir.

Yine de bu ayrıntıların ve benzerlerinin resmettiğimiz genel tabloda hiçbir değişiklik yaratmadığına işaret edelim.

Dördüncü Bölüm

Devlet Memurlarının Durumu

SSCB'de önemi gitgide muazzam hale gelen üçüncü sosyal tabaka, bürokratlar, yani *devlet memurları* tabakasıdır.

Değişik emekçi kategorileri arasındaki doğrudan ilişkiler, tıpkı inisiyatifleri ve eylem özgürlüklerinde olduğu gibi, ortadan kalktığı andan itibaren, devlet aygıtının işleyişi zorunlu olarak aygıtın merkezi yönetimine bağlı *aracılar* tarafından sağlanmak zorundadır. Bu aracılara verilen devlet memurları adı, *işletme emri almak*tan ibaret rollerini mükemmel ifade etmektedir.*

"Liberal" ülkelerde devlet memurları, devletle ilgili olan şeylerin "işleyişini sağlarlar".

Devletin *her şey* olduğu bir ülkede, bunlar her şeyin işleyişini sağlamak durumundadırlar. Bir diğer deyişle, ekonomi ve diğer alanlarda, kısaca ülkenin tüm yaşamını düzenlemekle, idare etmekle, eşgüdümlemekle, gözetmekle, özcesi yürütmekle görevlidirler.

SSCB kadar muazzam büyük bir ülkede patron-devletin bu "sivil ordu"su da olağanüstü kalabalık olmak zorundadır. Nitekim SSCB'de devlet memurları kastının sayısı birkaç milyona yükselmektedir. Daha önce atıfta bulunduğum E. Yuryevskiy'e göre, genel sayıları *dokuz milyon*u aşıyor. SSCB'de ne belediye, ne devletten bağımsız

* Fransızcada devlet memuru demek olan *fonctionnaire kelimesi* işleyiş, işlev, görev *fonction* kelimesinden türetilmiş olup bunun fiili, yani işlemek, işleyişini sağlamak da *fonctionner* kelimeleriyle karşılanır. Volin Fransızcadaki bu kelimeler arasındaki karşılıklı ilişkiye işaret ediyor. (ç.n.)

herhangi bir hizmet veya organizma ve hangi türden olursa olsun özel işletme olmadığını unutmayalım.

Açıktır ki, küçük alt düzey memurlar bir yana, bu, en ayrıcalıklı sosyal tabakadır. Bu açıdan yalnızca yüksek askeri kadrolar onunla rekabet edebilir. Patrona (devlete) sağladıkları hizmet ölçülemez değerdedir. Kendileri de pek bir büyük ve iyi yetiştirilmiş olan ordu ve polisin yanı sıra "Sovyet" bürokrasisi birincil önemde bir güçtür. Özünde her şey ona dayanır. Sadece devlete hizmet etmez, onu örgütlemez, onu düzenlemez, onu yürütmez, onu denetlemez, vb ama aynı zamanda, daha da değerli olarak, tamamen bağlı olduğu *rejimi sadık ve aktif biçimde destekler de.* Temsil ettiği hükümet adına yüksek bürokrasi komuta eder, dayatır, emreder, talimat verir, gözetir, cezalandırır, yok eder; her devlet memuru kendisine çizilmiş sınırlar içinde efendi olduğundan ortanca ve hatta küçük bürokrasi de icra ve komuta eder. Hiyerarşik olarak herkes kendi üstlerine karşı sorumludur. En yüksektekiler de devlet memurlarının reisine, büyük, dâhi, yanılmaz Diktatöre karşı sorumludur.

Devlet memurları hükümetin bedeni ve ruhudur. Hükümet de bunun hakkını verir: Durumları işçi sürüsününkine benzeyen küçük memurlar sürüsü istisna olmak üzere, SSCB'de "sorumlu" devlet memurlarına bitmek bilmez ihtimam konusudur. Buna layık her devlet memuruna iyi ücretler ve terfi gibi garantiler sağlanır. Uysal ve işine bağlı her devlet memuru, iyi ücret alır, üstüne titrenir, kutlanır, ödüllendirilir. En adanmışları ve gayretlileri hızla terfi eder ve devletin en yüksek mevkilerine ulaşma umudu taşıyabilir.

Madalyonun bir de tersi var elbette. Her devlet memuru, özünde, üstlerinin elinde bir araç ve bir oyuncaktır. En küçük bir kusur, hata veya ihmal kendisine pahalıya mal olabilir. Tıpkı bir asker gibi, yalnızca kendi şeflerine karşı sorumlu olduğundan, başka bir yargılama biçimi devreye girmeden, iyi niyetlerine göre idari silsile içinde onlar tarafından cezalandırılır. Bu çoğu zaman hapse, kimi zaman ölüme varan sarsıcı bir görevden almadır. Şeflerin kişisel ve keyfi kaprisi, itiraz yolu olmaksızın hüküm sürer. En korkuncu, sık sık cezalandırılan devlet memurunun yalnızca bir günah keçisinden ibaret olmasıdır; "kusuru" veya başarısızlığı aslında ya üstlerinin kusurlu düzenlemelerine, ya genel koşullara veya hükümetin politikasına yazılabilir. "Stalin her zaman haklıdır" (tıpkı Hitler'in Almanya'da olduğu gibi.) Oyun kâğıtları yanlış dağıtılırsa, suçlusu hemen bulunur. Çoğu zaman da –bu "Sovyet"

bürokrasinin geleneklerinde epeyce kök salmıştır– suçlu, varoluş mücadelesinin kurbanı olur; rekabet, kıskançlık, entrikalar, azgın bir arrivizmin bu ayrılmaz unsurları devlet memurunu yaşamının her anında pusuda bekler.

Buna karşılık, kimi zaman sefihliğe varan, yüksek devlet memurlarının özel yaşamlarındaki kimi sapmalar, hükümet tarafından bir tür zorunlu yorgunluk atma olarak hoşgörüyle karşılanıyor. GPU gözlerini kapıyor. Onun şefleri de buna katılıyor. Ünlü Yagoda muhteşem bir sapık, sefa pezevengi idi. Moskova'da âlemin sonu gelmez!

Yakayı ele vermeden ne pahasına ve hangi yolla olursa olsun "ikbal": İşte SSCB'de en büyük kaygı ve en güçlü özendirici budur.

150 milyonluk muazzam işçi, köylü ve küçük memur sürüsünün bir nebze üzerine çıkar çıkmaz, meslek hayatının başlarındaki her devlet memuru, sofuca ve körü körüne boyun eğdiğini göstererek, dalkavukluk etmesini ve "dirsekleriyle yol açmasını" bilerek, "güzel yaşama" ulaşabilir.

Bugün SSCB'de her genç yurttaşı eğitime ve öğretime yönelten işte bu umuttur. "Stahanovcu" gibi, sefalet içinde debelenen "kitlenin içinden çıkma"ya özlem ve umut duyar. Bir şef konumunda, bir arabada, bir deri evrak çantasında, bir çift kaliteli ayakkabıda, iyi bir ücrette, ödüllerde gözü vardır.

Bu yol üzerinde, yakınından çekinmez. İçeri sızmayı, itip kakmayı, telkinde bulunmayı, entrika çevirmeyi, üzerinde tepinmeyi, ezmeyi gayet iyi bilir... Elbette yağcılık yapmayı, övgüler düzmeyi, aşırı saygılı ve kölece davranmayı da bilir.

Tüm bunların farkına varmak için, ülkede olan biteni dikkatli bir biçimde izlemek yeterlidir. Hatta yaşamı, zihniyeti ve genel olarak Rus geleneklerini yeterince biliyorsanız, "Sovyet" basınını dikkatli bir biçimde okumak bile yeterlidir. Şeflerin söylevleri ve bıktırıcı tekrarları, periyodik ödül dağıtımları, Kongrelerde delegelerin bildirileri ve konuşmaları, gazetelerde yerlerini ve yansımalarını bulan yerel röportajlar ve gündelik "küçük hikâye"ler, bütün bu belgeler yığını, okumayı ve okuduğunu anlamayı bilenlere durumu gösterir.

Yuryevskiy'e göre, SSCB'deki 10 milyon dolayındaki devlet memurundan 2 milyonu (% 20'si) ayrıcalıklılardır. Gerisi *bu durumdan çıkmak ve "ne pahasına olursa olsun ikbal elde etmek"* umuduyla süslenen az çok zor bir yaşam sürdürür.

Tüm verilerimizi gruplayacak olursak, elbette yaklaşık olmakla birlikte, aşağıdaki tabloyu elde ederiz:

18.800.000	işçi üzerinden ayrıcalıklı işçi	1.500.000
10.000.000	devlet memuru üzerinden ayrıcalıklı devlet memuru	2.000.000
142.000.000	köylü üzerinden zengin köylü	4.000.000
	çeşitli ayrıcalıklılar: parti üyeleri (görevlerinden bağımsız olarak), uzmanlar, askerler, politikacılar, vb.	2.500.000
170.000.000	kişi üzerinden her kategoriden ayrıcalıklı	10.000.000

Bu 10 milyon kişi SSCB'de yeni ayrıcalıklı sınıfı ve rejimin gerçek desteğini oluşturuyor.

Nüfusun geri kalan bölümü, 160 milyon kişi, az çok cahil, boyun eğmiş, sömürülen ve sefalet içinde bir sürüden başka bir şey değildir.

Beşinci Bölüm

Politik Yapı

Devlet memurlarının rolü hakkındaki analizimizle ülkenin *politik* yapısına da adım atmış oluyoruz.

Politik olarak, SSCB (tıpkı Fransa'nın, ilgili formülde belirtildiği üzere, valiler tarafından yönetilmesi gibi) yüksek devlet memurları tarafından yönetilir ve onların emirlerine göre, belirsiz sayıdaki ikincil devlet memurları ordusu tarafından sevk ve idare edilir.

Bu saptamamıza birkaç zorunlu açıklık getirmeliyiz.

Her şeyden önce birbirinden kesinlikle farklı iki unsuru ayırt etmeliyiz: Birini, –muzaffer Ekim Devrimi'nin biricik mirası– *görüntüler*, dekor, mizansen oluşturur, diğeri ise *gerçeklik*tir.

Görünürde SSCB *Sovyetler* tarafından yönetilir. ("Her yerde Sovyetler" diye haykırıyor Fransız komünistleri; Sovyetler konusunda kesinlikle bilgi sahibi olmaksızın, Sovyetlerin ne hakiki tarihi, ne de hakiki rolü konusunda en küçük bir fikir sahibi olarak.)

Bundan daha yanlış bir şey olamaz! Yurtdışında hâlâ samimi olarak bu efsaneye inanan iyi insanlar kendilerini ustaca "kandırılma"ya bırakıyorlar.

Burada ayrıntılarda boğulmadan, özellikle az çok bilinen özelliklerin altını çizerek ana olguları tespit edelim.

Oldukça uzun zamandır, "Sovyetler" (işçi konseyleri) SSCB'de artık hiçbir önemli rol oynamıyor, ne politik, ne de sosyal. Bunların kullanımları tamamen ikincil ve hatta anlamsız: Bunlar, hükümet ve partinin yönetici organları gibi merkezi yetkililerin talimatlarına

tümüyle bağımlı, önemsiz yerel küçük görevlerle yükümlü birer basit idari ve yürütücü organlardan ibarettir. Sovyetler bir iktidarın *gölgesi*ne bile sahip değildir. Sovyetler konusunda Rusya dışında büyük bir yanlış anlama hüküm sürüyor. Diğer ülkelerdeki birçok işçi için *Sovyet* sözcüğü gizemli bir anlam taşıyor. Her söylenene inanan samimi, safdil –doğrusunu söylemek gerekirse "sazan"– yığını, yeni sahtekârların "sosyalist" ve "devrimci" dekoruna inanıyor. Rusya'da kitleler bu sahtekârlığa şiddet yoluyla ve içerde kullanılan diğer başka yöntemlerle ayak uydurmaya *zorlanıyorlar*. (Tıpkı Almanya'da Hitler'e, İtalya'da Mussolini'ye, vb olduğu gibi.) Diğer ülkelerdeki milyonlarca emekçi, bir gün ilk kurbanları olacakları hilenin bilincinde olmaksızın, kendilerinin safça dolandırılmasına izin veriyorlar.

Bu Sovyetler sorununu aydınlatalım.

Altını çizmek gereken iki temel olgu var:

Birincisi. - *"Sovyetler"in yaratılması,* birçok fabrika için bir haberleşme, eşgüdüm ve ortak eylem organı oluşturma konusundaki acil gereklilik çerçevesinde *Rusya'da yalnızca başka işçi örgütlerinin bulunmaması nedeniyle oldu.* (Bkz. Birinci Kitap, İkinci Kısım, İkinci Bölüm.) Şurası kesin ki Rusya 1905'de işçi sendikalarına ve bir sınıfsal sendikalist harekete sahip olsaydı. "Sovyetler"i yaratma fikri kesinlikle olmazdı; tamamen rastlantısal ve salt temsili karakterdeki bu belirsiz organizmalara hiçbir zaman başvurulmazdı.

İkincisi. - Özünde bir "Sovyet" kesinlikle bir sınıfsal mücadele, devrimci eylem organizması değildir. Sosyal dönüşümün veya doğmakta olan yeni toplumun canlı, hareketli bir hücresi de olamaz. Bizzat yapısı itibariyle, gevşek, pasif, daha çok bürokratik veya en iyi durumda idari görünümlü bir kurumdur. Bir Sovyet, kimi küçük yerel görevlerle uğraşabilir, daha fazlasıyla değil. Bu bir tür *işçi belediye konseyi*dir. Ne var ki –ve bu ciddi bir durumdur– yapısı itibariyle ve özellikle iddiaları bakımından, belli koşullarda, Rusya'da olduğu gibi bir politik partinin veya bir hükümetin elinde bir araç haline gelebilir. Dolayısıyla "politik hastalığa" maruz kalabilir ve buradan hareketle de Devrim için bir tehlike demektir.

Bu iki nedenle, Rusya'daki işçi hareketinin içinde bulunduğu özgül koşulların ürünü olan bütün o ünlü "Sovyetler" sisteminin, *sendikal organizmaların, bir sendikal hareketin, bir sendikal mücadelenin olduğu ülkelerin emekçileri için, işçilerin uzun zamandır kendi sınıf, mücadele ve sosyal yeniden kuruluş örgütlerine sahip oldukları*

ülkeler için, emekçi kitlelerin, devlet, politik partiler ve hangisi olursa olsun bir hükümet dışında dolaysız bir nihai mücadeleye hazırlandıkları ülkeler için ne bir önemi, ne de bir yararı vardır.

Görünüşte –dediğimiz gibi– Rusya (yurtdışındaki yaygın efsaneye göre, "işçi sınıfının özgür türümleri") Sovyetler tarafından yönetilir.

Teorik olarak, yani eski yazılı "Sovyet" anayasasına göre, SSCB'deki en üst iktidar, periyodik olarak toplanan ve ilke olarak hükümeti atama, tasfiye etme ve değiştirme hakkına sahip olan Bütün Rusya Sovyetler Kongresi'ne aitti. İlke olarak Sovyetler yasama erkini, bunların "Yürütme Komiteleri" de yürütme erkini elinde tutar.

Gerçekte, ülkede *tüm gücü* ve *tüm* gerek yasama, gerekse de yürütme *erkini* mutlak olarak elinde tutan bizzat hükümet, yani kaynağını Komünist partisinden doğrudan alan Halk Komiserleri Konseyi'dir.

Egemen olan Sovyetler değil *hükümet*tir.

Muhalefet veya itaatsizlik durumunda Sovyetler Kongresi'ni veya tek tek her Sovyeti veya bir Sovyetin her üyesini, istediği takdirde, ezebilen *hükümet*tir. Zira tüm "kumanda manivelaları"nı elinde tutan hükümettir.

Dahası da var. Ülkenin hakiki hükümeti, *kendisi de bir dekordan ibaret olan* Halk Komiserleri Konseyi bile değil, Partinin Merkez Komitesi üyesi birkaç seçkininden oluşan *Politbüro*dur (Politik Büro). Hepsi bu da değil. *Hakiki en üst iktidar*, diktatör, ülkenin "*Vojd*"u (*Duçe*'si veya *Führer*'i) fiilen Politbüro'nun kaba ve kurnaz şefi, Merkez Komitesinin ve partinin sekreteri ve şefi, "büyük" ve "dâhi" *Stalin*'dir (veya onun yerine geçecek olandır). Bu adam 14. Louis'den çok daha haklı bir biçimde "Devlet (SSCB) benim!" diyebilir.

Stalin'i (veya olası varisini) destekleyen, Politbüro'dur, Halk Komiserleri Konseyi'dir, tümüyle partidir, parti "aday üyeleri"dir, ayrıcalıklı katmanlardır, bürokrasidir, "aparatçik"tir, ordu ve polistir. Zira tüm bu insanlar maddi ve manevi olarak ona bağlıdır ve ancak onun sayesinde var olabilirler. Tüm bu insanlar, kandırılmış, gözleri boyanmış ve sömürülen geniş halk kitlelerinin –şu an için güçsüz– pek gözükmeyen hoşnutsuzluğunun ve öfkesinin sürekli tehdidi altında bulunan rejimi korumak için onun gücüne ve onun ustalığına körü körüne inanıyorlar.

Sovyetlere iradelerini dayatanlar, o –"Büyük Şef"– ve sonra Politbüro, Parti Merkez Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi'dir; *bunun tersi söz konusu değildir.*

Hiç kimse Stalin'in ve tüm bu kurumların *halkın iradesiyle* hüküm sürdüğünü, zira sözüm ona, hükümetin, yönetici organların ve Sovyetlerin, özgürce ve gizlice *seçildiklerini* ileri süremez.

Nitekim mekanizma ve onu düzenleyen hükümler yakından incelendiğinde, bu "özgür ve gizli" seçimlerin, insan katılmasa bile, (az çok hemen hemen her yerde olduğu gibi) tam bir komediden ibaret olduğunun kolayca farkına varabilir.

Başlangıçta Sovyetlerin seçimleri, göreceli olarak özgür ve gizli olduysa,[1] geniş kitleler Sovyetlerden yana olduğu için hükümetin bu konuda bir kaygı duymasına gerek olmadığındandır ve öte yandan bu kitleleri ivedi olarak düş kırıklığına uğratmanın olanaksız olmasındandır - bu göreli özgürlük oldukça uzun zamandır yok artık. Yıllardır seçimler artık ne özgür, ne de gizli ve *tamamen resmi olan bu durum*, bu olguyu her zaman reddetmiş olan diğer ülkelerin cahil "taklitçiler"inden başka kimseyi rahatsız etmez. Gerçekten de, seçimlerin sözüm ona "serbestliği"nin ve "gizliliği"nin Stalin'in ünlü "Demokratik Anayasası"yla halka yakın geçmişte "ihsan edilmiş olması" da dikkat çekicidir. Bu davranışın hakiki amacı bir yandan SSCB'de büyüyen hoşnutsuzluğu yatıştırmak, öte yandan yabancı emekçilerin gözlerini boyamaktır. Stalin ve hükümeti artık seçimlerdeki "özgürlüğe" ve "gizliliğe" rağmen durumun efendisi olarak kalabileceklerinden emindiler. Devlet "aygıtı" yeterince sağlamdı ve halk yeterince ehlileştirilmiş olduğundan hükümet verilen "serbestiyetler"e rağmen, seçmen sürüsüne tamamen hâkim olabiliyordu. "Anayasa"nın metni bile bu hesapların meydana çıkartılmasına izin veriyor.

Bugün, görüntülere rağmen, seçimler, tam yetkili hükümetin sayısız ajanı tarafından verilecek oylar konusunda esinlendiriliyor, hatta dayatılıyor, yürütülüyor, düzenleniyor ve yakından gözetiliyor. Komiteler, oradaki Parti "hücre"leri ve diğer organlar, seçmenlere "fikir"lerini "telkin ediyor" ve kendi adaylarını dayatıyor. Zaten aday listesi de Komünist Partisi tarafından sunulur ve tektir. Rekabet eden yoktur. Bu listeye karşı çıkmaya veya bir başka liste çıkarmaya kim cüret edebilir? Seçmen ne amaçla "yüzünü asacak"tır? Böylesi

1. "Dikte etme", gözetim, tehdit, başlangıçtan itibaren vardı. Öte yandan, geçerken işaret edelim ki, Halk Komiserleri, Politbüro ve diğer üst organların üyeleri, hiçbir zaman seçilmemiş, partinin Merkez Komitesi tarafından, "dâhi Vojd"un baskısıyla tayin edilmiş, Komitenin uysal aracı Sovyetler Kongresi tarafından onaylanmıştır

bir davranış dik kafalıyı hapse sürüklemek dışında durumda bir değişikliğe yol açmaz.

Oy şu anlamda "özgür" ve "gizli"dir: Seçmen kalemi eline aldığında omzunun üzerinden kendisini denetleyen kimse yoktur. Ancak kalemi kâğıt üzerinde ne yapabilir, tercih şansı yok ki! Davranışı "önceden belirlenmiş", dolayısıyla otomatiktir.

Nitekim Sovyetlerin bileşimi ve hükümete bağlılıkları önceden güvence altına alınmıştır. "Oy kâğıdı" artı bir hileden ibarettir.

Okura şunu hatırlatmak isteriz ki, "Stalin Anayasası", Ekim Devrimi'nden sonraki üçüncü anayasadır. Birincisi, Lenin zamanında, Temmuz 1918'de 5. Sovyetler Kongresi tarafından kabul edildi ve Bolşevik devletin temellerini attı. İkincisi, yine Lenin döneminde, 1924'te kabul edildi. Sovyetlerin, fabrika komitelerinin vb bağımsızlığının son kalıntılarını ortadan kaldırarak devletin gücünü pekiştiren birtakım kesinlikler ve değişiklikler getirdi. Nihayet üçüncüsü, Stalin tarafından ihsan edildi ve 1936'da kabul edildi. Bu anayasa durumda hiçbir değişiklik yaratmadı. Önemsiz birkaç ayrıntı düzenlendi; izleyen maddelerle hemen çelişen birkaç belli belirsiz vaatte bulunuldu; birtakım "demokratik" formülleri geveleyen kimi maddeler eklendi ve nihayet her yıl yapılan Bütün Rusya Sovyetler Kongresi'nin yerine dört yılda bir yenilenebilir sürekli bir Yüksek Sovyet geçirildi. Hepsi bu.

Şimdi de bu garip devletin *kültürel* düzeyinden söz etmeliyim.

Ne var ki özünde kültür bir devletin yapısının bir parçasını oluşturmadığından, onu daha ileride, *Başarılar* bölümünde ele almayı yeğliyorum.

Altıncı Bölüm
Genel Görünüm

Çizdiğim tabloyu tamamlamak için, işte size son birkaç fırça darbesi.

Bolşevik sistem patron-devletin aynı zamanda her yurttaş için müjdeci, manevi rehber, yargıç, ödül ve ceza dağıtıcısı olmasını istiyor.

Devlet bu yurttaşa iş sağlıyor ve ona bir görev tayin ediyor; devlet onu besliyor ve maaş veriyor! Devlet onu gözetim altında tutuyor; devlet onu kullanıyor ve dilediğince işliyor; devlet onu eğitiyor ve biçimlendiriyor; devlet onu yargılıyor; devlet onu ödüllendiriyor veya cezalandırıyor; işveren, besleyici, koruyucu, gözetmen, eğitmen, öğretmen, yargıç, gardiyan, cellât - hepsi, kesinlikle hepsi aynı şahısta: Memurları yardımıyla her yerde hazır ve nazır, her şeyi bilen, tam yetkili olmak isteyen bir devletin şahsında. Ondan kaçmaya çalışanın vay haline!

Bolşevik devletin (hükümetin) yalnızca mevcut maddi ve manevi malların tümüne el koymakla kalmadığının, ama aynı zamanda – belki daha vahimi de budur– kendini tarihsel, ekonomik, politik, sosyal, bilimsel, felsefi veya diğer her alanda her türlü hakikatin, ebedî sahibi haline getirdiğinin de altını çizelim. Tüm alanlarda Bolşevik hükümet kendisini yanılmaz ve insanlığı yönetmekle görevli olarak görüyor. Hakikatin tek sahibi o. Nereye ve nasıl yönelineceğini tek bilen o. Devrim'i tek iyiye götürebilecek olan o. Dolayısıyla, mantıksal olarak, kaçınılmaz olarak, ülkede yaşayan

175 milyon insanın da onu hakikatin tek taşıyıcısı, yanılmaz, karşı çıkılamaz, kutsal taşıyıcısı olarak görmesini istiyor. Yine mantıksal olarak, kaçınılmaz olarak, bu hükümete karşı mücadele etme değil, ama yalnızca onun yanılmazlığından kuşku duyma, onu eleştirme, ona karşı çıkma, hangi konuda olursa olsun onu kınama cüreti gösteren her insan veya grup onun düşmanı ve dolayısıyla hakikatin, Devrim'in düşmanı olarak "karşı-devrimci" olarak değerlendirilir!

Burada söz konusu olan hakiki *bir görüş ve düşünce tekeli*dir. Devletinkinden (veya hükümetinkinden) farklı her görüş, her düşünce bir sapkınlık olarak, tehlikeli, kabul edilemez, caniyane bir sapkınlık olarak görülür. Yine mantıksal olarak, kaçınılmaz olarak, sapkınların cezalandırılması gündeme gelir: Hapishane, sürgün, idam.

Yalnızca Devrim konusunda bağımsız bir görüşe sahip olmaya cüret ettikleri için haşin bir biçimde zulme uğrayan sendikalistler ve anarşistler bu konuda bir hayli bilgi sahibidirler.

Okurun gördüğü gibi, bu sistem *halkın tam, mutlak bir köleliği* sisteminden başka bir şey değildir: Fizikî ve manevi kölelik. Bir başka deyişle, *sosyal planda* yeni ve korkunç bir *Engizisyon*dur. Bolşevik Partisi'nin yarattığı eser işte budur.

Bu sonuç muydu hedefi? Bu sonuca bilinçli olarak mı yöneldi?

Elbette hayır. Kuşkusuz, en yetkin temsilcileri, hakiki sosyalizmin kuruluşuna olanak verecek ve yolu eksiksiz komünizme açacak bir sisteme özlem duyuyordu. Büyük ideologlarının ortaya koyduğu yöntemlerin yanılmaz biçimde buraya götüreceği kanısındaydılar. Öte yandan, amaca götürdüğü sürece her türlü aracın iyi ve haklı olduğuna inanıyorlardı.

Bu samimiler yanıldılar. Yanlış yola saptılar.

Bu nedenledir ki, onarılamaz hatalarını kavrayan ve umutlarını yitirmiş olarak yaşamlarını sürdürmek istemeyen aralarından bazıları intihar ettiler.

Elbette konformistler ve ikbal düşkünleri duruma ayak uydurdular.

Burada, birkaç yıl önce sıcak, tutkulu bir tartışma sırasında tanınmış ve samimi bir Bolşevikin bana yaptığı bir itirafı kayda geçirmek istiyorum. "Elbette, dedi bana, yanlış yola sapıp dibe vurduğumuz yer, ne varmak istediğimiz ne de varmayı düşündüğümüz yer. Ama hatalarımızdan dönmeye, açmazdan çıkmaya, doğru yolu bulmaya çalışacağız. Üstelik bunu başaracağız."

Tam tersine, başaramayacaklarından, buradan hiçbir zaman çıkamayacaklarından da kesinlikle emin olunabilir. Zira olayların mantıksal gücü, genel insan psikolojisi, maddi olguların birbirine eklemlenmesi, neden-sonucun belirlediği gelecek, *son tahlilde*, ne denli güçlü ve samimi olurlarsa olsunlar, birkaç kişinin iradesinden çok daha güçlüdür.

Milyonlarca özgür insan yanılsaydı, *tamamen özgür olarak, içtenlikle ve tamamen hemfikir olarak hareket eden güçlü topluluklar* söz konusu olsaydı, ortak irade gücüyle hataları gidermek ve durumu düzeltmek olanaklı olabilirdi. Ancak böylesi bir görev, kendilerine egemen olan devasa birtakım güçlerin karşısında, adeta büyülenmiş ve pasif bir insan kitlesinin dışında ve üzerinde yer alan bireylerden oluşan bir grup için olanaksızdır.

Bolşevik Parti sosyalizmi bir devlet, bir hükümet, politik, merkezileştirilmiş ve otoriter bir eylem aracılığıyla kurmaya çalışıyor. Vardığı yer ancak "makineleşmiş", kör, bilinçsiz kitlelerin iğrenç sömürüsüne dayalı korkunç, öldürücü bir devlet kapitalizmidir.

Partinin şeflerinin samimi, enerjik, yetenekli oldukları ve geniş kitlelerce takip edildikleri kanıtlandıkça, onların eserlerinden çıkan tarihsel sonuç daha iyi gözükecektir. Bu sonuç şudur:

Sosyal Devrim'i bir devlet, bir hükümet ve bir politik eylem yardımıyla yerine getirme yönündeki her girişim –bu girişim son derece samimi, son derece enerjik, koşullarca elverişli kılınmış ve kitlelerce desteklenmiş olsa bile– *kaçınılmaz olarak kapitalizmlerin en kötüsü olan ve insanlığın sosyalist topluma yürüyüşüyle kesinlikle hiçbir ilgisi olmayan bir devlet kapitalizmine varacaktır.*

İşte korkunç ve sonucu belirleyici Bolşevik deneyimin dünya çapındaki dersi budur: Bu ders liberter teze güçlü bir destek sağlıyor ve yakın bir gelecekte, olayların aydınlanmasıyla, zahmet ve acı çeken, düşünen ve mücadele eden herkes tarafından anlaşılacaktır.

Yedinci Bölüm
"Başarılar"

SORUN. - Sözde "Sovyet başarıları" hakkındaki alabildiğine zengin belgeler ve reddedilemez kanıtlar getiren çok sayıdaki esere ve incelemeye rağmen, oldukça çok insan bu efsaneye inatla inanmaya devam ediyor. Zira birçok insan yakından incelemeksizin, hatta bu konuda yayınlanmış olanları okuma zahmetine bile katlanmaksızın olayları bildiğini ve anladığını ileri sürüyor.

SSCB yandaşlarının açıklamalarına tam bir güven duyan çok sayıdaki safdil, samimi olarak biricik "sosyalist devlet"in harika "başarıları"nın, önümüzdeki hakiki ve eksiksiz "komünizm"e zemin hazırladığını sanıyorlar.

Ülkeyi tanıyan bizler, orada olan biteni ve ortaya çıkanı yakından izleyen bizler, bugüne kadarki Bolşevik "fetihleri" ve "yiğitlikleri" gerçek değeriyle ölçebiliriz.

Bunların derinlemesine ve ayrıntılı bir analizi konumuza girmiyor. Ancak bu son derece ilginç ve doğal şu soruya burada kısaca cevap vermek istiyoruz:

Samimi komünistlerin kendi itiraflarına göre Bolşevizmin Rusya'da vardığı devlet kapitalizmi sırf sanayi, tarım, kültür açısından en azından dikkate değer birtakım sonuçlar verdi mi? Bu alanlarda birtakım ilerlemeler gerçekleştiriyor mu? Geri kalmış ülkeye sınaî, teknik, politik ve sosyal olarak bir ivme kazandırmayı başardı mı? Elde edilen ilerlemeler sayesinde, bir gün sosyal dönüşümü ve yarının sosyalist toplumuna geçişi kolaylaştırabilecek mi? Bu devlet

kapitalizmi, sosyalizme doğru bir geçiş, Devrim öncesi Rusyası gibi bir ülkede kaçınılmaz ve zorunlu bir aşama olarak değerlendirilebilir mi?

Çok sayıda insan, verili koşullarda, Bolşeviklerin olanaklı olanın azamisini yaptıklarını ileri sürüyor. Sanayinin, tekniğin ve kitlelerin genel eğitiminin ilkel durumu nedeniyle, diyorlar, *bu ülkede* tasavvur edilebilir tek hedef iktidara aydın bir seçkinler grubunun yerleşmesiydi; bu seçkinler grubu, otoritesiyle, halkı gecikmelerini yakalamaya zorlayacak, güçlü bir sanayi, modern bir teknik, gelişen bir tarım, örnek bir eğitim faaliyeti yaratacaktı. Bu tek yanına yanaşılabilecek görevdi. Bu ülkede yapılması gereken görev de buydu. Bunu tek anlayan ve hiçbir yoldan vazgeçmeden, hiçbir engelin önünde durmadan kararlı biçimde bunu yapmaya girişen Bolşevikler oldu. Bu hazırlık işinde kendilerini rahatsız edebilecek her şeyi acımasızca silip süpürmekte de tamamen haklıydılar. Zira ülkenin ve genel olarak sosyalizmin yakın geleceği bu gerekli ve acil başarılara bağlıydı.

Önceki bölümlerin, bu iddiaların doğruluğu hakkında düşünmeye yönelteceğini umuyoruz.

Sergilememizi, *grosso modo* [kabaca], birkaç kesin olguyla, sayıyla ve tespitle tamamlayalım.

ARAŞTIRMA YOLU. - Bolşevik devletin *fiilî* başarılarının ve *hakiki* durumunun farkına varılması için mükemmel bir yol vardır. Bu yine de ülkeyi, onun tarihini, dilini, geleneklerini tanımayı ve özellikle Sovyet basınını okumasını bilmeyi gerektirir. Bu temel koşulların eksikliği nedeniyle ne yazık ki söz konusu yol Rusya dışında pek az kullanılabiliyor.

Bu yol, SSCB'de yayımlanan gazeteleri özellikle *İzvestiya* ve *Pravda* gazetelerini düzenli olarak izlemeye dayanır.

Bolşevik hükümet gayet iyi biliyor ki, pek az istisna dışında, bu gazeteler yurtdışında okunmuyor. Bir yandan SSCB'de gerçekten ne olup bittiğinin bilinmemesine, diğer yandan da muazzam ve yoğun *propaganda*sının etkilerine güvenen hükümet uygunsuz gerçeklerin açıklanmasından yeterince korunduğuna inanıyor. Kendi halkına kimi zayıflıkları itiraf edip açıklamak zorunda kalan hükümet bunu tam bir güvenlik içinde yapabilir. Dolayısıyla konularını, tarzını ve dozunu elbette kontrol ederek kendi gazetelerinde kimi itiraflara hoşgörü gösterir.

İtiraftan itirafa Sovyet basınının düzenli ve dikkatli okuru kaçınılmaz olarak örnek niteliğinde birtakım sonuçlara varır.

"SOVYET" BASINI. - Aşağıdaki başlıklar araştırmacının özellikle dikkatini çekmelidir:

1. Başyazılar;
2. Kongrelerin tutanakları (özellikle de delegelerin konuşmaları);
3. Yerel röportajlar ve mektuplar;
4. Haber-yorumlar.

Başyazılar. - Sipariş üzerine ve hep aynı kalıba uygun üretilen başyazılar ve diğer temel makaleler, yıllardır değişmeyen aynı karaktere sahiptir.

Her makale, elde edilen "başarılar"a bir övgüyle başlar:

Filan alanda, der özellikle, dev adımlar attık. Her şey harika gidiyor. "Parti ve hükümet" (her makalede birçok kez tekrarlanan kutsal formül) şu veya bu kararı aldı, falan veya filan tedbiri uyguladı veya şu veya bu kararnameyi çıkardı. Eminiz ki (fark edilmeyecek bir biçimde gelecek zamana kayılır) bundan böyle şu veya bu *yapılacak*; pek yakında şu veya bu ilerleme *gerçekleşmiş olacak*; kesintisiz olarak şu veya bu sonuca *ulaşılacak*, vb.

Bu bölüm genellikle makalenin üçte ikisini oluşturur.

Ardından, değişmez bir biçimde bir "Ancak", bir "Ne var ki", bir "Bununla Birlikte" veya bir "Yine de" gelir:

Ancak, diye devam eder makale, parti ve hükümet, alınan son raporlara göre, mevcut başarıların henüz gerekli sonuçlara ulaşmaktan uzak olduğunu, halen ancak şunun veya bunun elde edilebildiğini de tespit etmek zorundadır. Bunu öngörülerle şaşırtıcı derecede orantısız sayılar ve veriler izler.

Okudukça harika *geleceği* beklerken, acınası bir gerçek *şimdiki hali* fark edersiniz: İhmaller, unutkanlıklar, ağır hatalar, zayıflıklar, yetersizlikler, düzensizlikler, karışıklıklar, işte makale genellikle bütün bunları tespit eder. Değişmez bir biçimde umutsuz çağrılarla devam eder: "Haydi! Tempoyu artıralım! Toparlanmak gerek! Zaman üretimi artırma zamanı! Daha az fire! Sorumlular düzeni sağlasın! Parti ve hükümet görevini yaptı. Görevini yapma sırası işçilerde!" vb.

Çoğu zaman makale bu zavallı "sorumlular" ve genel olarak "partinin ve hükümetin" çağrılarına kulak vermeyecek olanlara birtakım tehditlerle sona erer.

Sovyet basınındaki bu ayrıntının üzerinde durdum, zira alabildiğine tipiktir ve yirmi yıldır her gün görülür. Bu bile geçmiş *fiilî* "başarılar" konusunda yeterince bir fikir veriyor.

Kongre tutanakları. - Kongre tutanakları, *delegelerin konuşmalarını* dikkatli bir biçimde izleme zahmetine katlanılırsa son derece öğreticidir.

Tüm delegeler, elbette, ayrıcalıklı işçi "aristokrasisi" üyesidir. Tüm konuşmalar su damlaları gibi birbirine benzer.

Her konuşma Stalin'e ölçüsüz bir övgüyle başlar: Büyük, dâhi, sevgili, saygın, üstün insan, tüm halkların ve tüm zamanların en bilge insanı. Sonra her delege kendi bölgesinde –veya kendi alanında– "partinin ve hükümetin" buyruklarını yerine getirmek, hayranlık duyulan "Vojd"u (şefi) hoşnut etmek için inanılmaz çaba gösterildiğini belirtir. Bunun ardından gelecekle ilgili hoş vaatler duyulur. Nihayet hemen hemen tüm delegeler "partinin ve hükümetin" şimdiye kadar "işçiler için" yaptıklarını kölece sıralar. Örnek olarak delege genellikle kendi durumundan söz eder. Konuşmanın bu bölümü, genellikle, en ilginç olanıdır. Büyük bir gayretle çalışırken ve şu veya bu sonuca ulaşınca, der delege, şu veya bu kazancı elde etmiştir, bu da kendisine şimdi hoş bir ev, güzel mobilyalar, bir gramofon, bir piyano, vb edinmeyi sağlamıştır. Ayrıca daha da hoş bir yaşama ulaşmak için daha iyisini yapmayı umut ettiğini ekler. "Büyük Stalin'imiz çok haklıdır, diye haykırır delege: SSCB'de yaşam her gün hep daha hoş, daha neşeli hale geliyor!" Sık sık konuşmasını kimi zaman gülünç hale gelen safdil bir not ile bitirir: "Yetkililer, der, çabalarımın karşılığı olarak bana bunu ve şunu (örneğin güzel bir bisiklet) sözü verdiler. Bu söz hâlâ yerine getirilmedi, ama hükümetime inanarak sabırla bekliyorum..." (Kongrede uzun alkışlar.)

Bilinçli bir biçimde esinlenen bu konuşmaların amacı açıktır. İşçilere şu söylenir: "Gayretle çalışın, yetkililere uyun, "Vojd"unuza saygı duyun, o zaman sürüden çıkmayı, zarif bir burjuva yaşamı yaratmayı başarırsınız."

Bu propaganda özgül ürünlerini veriyor. "Ne pahasına olursa olsun ikbal" arzusu, SSCB'de milyonlarca kişinin enerjisini kamçılıyor. "Bu şekilde ikbal elde edenler" örneği, bu enerjiyi katlıyor. Egemen kast bundan yarar sağlıyor. Ya "sosyalizm"? Sabır, zavallı aptallar!

Röportajlara, yerel yazışmalara, haber-yorumlara vb gelince, bu başlıklar, düzenli izlenirse, gerçekte varoluşu oluşturan ve niteleyen

birçok gündelik olgudan, o "küçük hiçbir şeyler"den yaklaşık ve telkin edici bir fikir edinmemize olanak verir. Böylesi bir incelemenin sonunda, "ilk sosyalist ülke"nin sosyal düzeyi ve hakiki ruhu yeterli bir biçimde tespit edilir.

Elbette bu belgelerin incelenmesi dergilerdeki makalelerin, istatistiklerin, vb okunmasıyla tamamlanmalıdır.

Bu çerçevede SSCB'deki somut başarılarla ilgili bizim elde ettiğimiz sonuçlar nedir?

PROPAGANDA. - "Sovyet" iktidarının tüm rekorları hakikaten kırdığı bir alan var: Propaganda alanı; daha da tam olarak yalan, kandırmaca ve blöf alanı.

Bu alanda Bolşevikler rakipsiz usta olduklarını ortaya koydular.[2]

Ellerinde her türlü haberleşme, tanıtım vb aracını tutan Bolşevikler, bir yandan ülkenin etrafını yalnızca amaçlarına denk düşenlerin geçmesine izin verdikleri koruyucu bir duvarla çevirdiler, öte yandan aldatma, hilekârlık, mizansen ve kandırma konusunda inanılmaz derecede güçlü bir girişimi oluşturup korumak için tüm araçları kullanıyorlar.

Dünya çapındaki bu aldatıcı propaganda benzersiz bir çapa ve yoğunluğa sahiptir. Bunun için muazzam tutarlar feda ediliyor. Göz boyamak, Bolşevik devletin belli başlı görevlerinden biridir. Gazeteler, dergiler, broşürler, kitaplar, fotoğraflar, sinema, radyo yayıncılığı, sergiler, gösteriler, "tanıklıklar", vb her biri diğerinden daha hileli oyunlarla kurgulanmış olan bütün araçlar kullanılır.

Tartışmasız bir biçimde, Sovyet hükümeti yurtdışında doğrudan ve dolaylı son derece geniş sübvansiyonlara başvuruyor. Örneğin "SSCB'nin Dostları" arasında birtakım yazarlar yer alıyor, zira bu "dost" sıfatı onlara edebi eserlerini SSCB'de piyasaya sürme ve bu "dostluk"tan kaynaklanan birtakım başka avantajlar bekleme olanağı sunuyor.

Sözlü propaganda yetmediğinden, Bolşevik hükümet, yetkin biçimde *olgularla* aldatmacayı organize etti.

SSCB'ye özel bir izin olmaksızın hiç kimse giremez; rejime belli bir sempati garantisi olmadıkça bu izni almak son derece zordur. Hiç kimse ülkeyi serbestçe dolaşamaz ve ilgisini çeken şeyi bağımsız

2. Onların yanında "Naziler" bile mütevazı öğrenciler ve taklitçilerden ibaret kalır.

olarak inceleyemez. Buna karşılık, hükümet sabırla ve özenle şatafatlı bir dekor kurmuştur. Gözleri kamaşmış dünyaya sergilemek üzere topyekûn bir vaatler "montajı" yapmıştır. Bu iskeleyi her fırsatta gösteriyor. Zaman zaman Rusya'da birkaç hafta geçirmelerine izin verilen, (üyeleri samimiyse) zavallı biçimde kandırılan "işçi delegasyonları" ona araç olarak hizmet ediyor. Aynı şey çevrelerinde gerçekten olan biten ne olursa olsun hiçbir şey anlamayan, muhbirlerin dikkatli gözetimleri altında ülkeyi dolaşan "turist"lerin veya tek tek ziyaretçilerin ezici çoğunluğu için de geçerlidir.

Fabrikalar, tarım kolektiviteleri, okullar, müzeler, kantinler, spor, oyun ve dinlenme sahaları, vb bunların hepsi belirli ve kurgulanmış yerlerde önceden hazırlanmıştır; öyle ki zavallı ziyaretçi bunun bir sahtekârlık olduğundan kuşku bile duymaksızın, görünce "hayranlıktan ağzı açık kalır".

Hakikaten iyi ve güzel bir şey gördüğünde, bunun kesinlikle 160 milyon sömürülen "proleter"le değil, yalnızca *10 milyonluk ayrıcalıklılarla* ilgili olduğundan kuşku bile duymaz.

Diğer ülkeler burjuvazisi bir "beyin yıkama"ya başvuruyorsa, Bolşevizm de "süper yıkama" yapar, öyle ki günümüzde hâlâ ve samimi bütün tanıklıklara rağmen, bütün ülkelerde milyonlarca emekçi SSCB ile ilgili hakikati bilmiyor.

Diğer başarılara geçelim.

BÜROKRASİ. - YENİ BURJUVAZİ. - ORDU. - POLİS. - Şimdiden biliyoruz ki, Bolşevik devlet benzersiz, eşsiz *korkunç bir bürokrasiyi*, halen 2 milyonu aşkın insandan oluşan kendi başına ayrıcalıklı, "aristokratik" bir kast olan bir bürokrasiyi baş döndürücü bir hızla yaratıp geliştirmeyi başardı.

Öte yandan "sosyalist" devlet nüfusunu çok sayıda –en az 20– ücretli kategorisine bölmeyi başardı. Sosyal koşullar bakımından, özel kapitalizm devletlerinin hiçbir zaman ulaşamadığı bir eşitsizliğe ulaştı. En düşük kategoriler, ayda 100 ile 150 ruble ücret alıyor. En yüksek kategoridekiler ise 3.000 ruble ve daha fazla kazanıyor.[3]

SSCB'de *bir devlet burjuvazisi*, bir eli yağda, bir eli balda yaşayan, debdebeli villalara, arabalara, hizmetçilere, vb sahip olan bir burjuvazi vardır.

Bolşevik devlet, özellikle Bolşevik gençlikle bir tür jandarma veya seyyar muhafız birlikleri olan "özel ordu birlikleri" oluştura-

3. Bu rakamlar 1936-1938 yıllarına aittir.

rak yönetici partinin saflarını bile askerileştirmeyi bildi. Bolşevik hükümet 1921'de Kronştadt devrimci isyanını bu özel birliklerin yardımıyla ezdi ve gerektiğinde zaman zaman ülkede meydana gelen, ama elbette Bolşevik basının tek söz etmediği grevleri, gösterileri ve isyanları acımasızca kanda boğuyor.

Sımsıkı bağlanmış, iğdiş edilmiş, bürokratikleştirilmiş, burjuvalaştırılmış, askerileştirilmiş, çarpıtılmış ve taşlaşmış haliyle Rus Devrimi, dediğimiz gibi, dünyaya *kendiliğinden* kendini dayatacak güçten yoksun kaldı. Bolşevikler sonunda bunun farkına vardılar. Bu koşullarda, er ya da geç, neredeyse kaçınılmaz olarak –yalnızca "iç düşman"a karşı değil, ama tüm dünyaya karşı– kendi sistemlerini savunmak ve kendilerini ülkeye dayatmak için onlara hizmet edenlerle aynı yöntemlerle, yani *silahlı şiddet* yoluyla yapmak zorunda kalacaklarını anladılar.

Bundan sonra bu yöntemin kullanımı için gerekli aracı, yani *güçlü bir modern orduyu* çelikleştirmeye yorulmak bilmez biçimde giriştiler.

Madencilik üretimleri ve "ağır sanayi"leri, özel olarak bu işe ayrıldı. Görevi belli ölçüde başardılar. Düzenli, dünyadaki bütün orduların modeline uygun olarak biçimlendirilmiş bir ordu yaratmayı başardılar: Mekanik bir disipline sahip, körü körüne iktidara adanmış, rütbeler ve madalyalar sahibi, iyi beslenen, iyi giydirilen ve "en ileri" araçlarla donatılmış bir ordu.

Bu ordu sonuç itibariyle dikkat çekici bir güç haline geldi.

Bolşevizm sonunda kısmen olağan, ama özellikle gizli *bir güçlü polis örgütü* oluşturmayı bildi; bu polis örgütü belki de dünyadaki en yetkinidir, zira bugüne kadar gözleri boyanmış, kandırılmış, sömürülen, sefalet içindeki bir halkı itaat eder durumda tutmayı başardı. Bolşevizm, ayrıca *muhbirliği* de bir yurttaşlık erdemi düzeyine yükseltmeyi bildi. Her Komünist partisi üyesi –hatta her dürüst yurttaş– GPU'ya yardımcı olmak, şüpheli durumları bildirmek, hafiyelik yapmak, ihbarda bulunmak durumundadır.

Son tahlilde, Bolşevik İktidar, bir gün onları özgürlüğe, refaha, *hakiki komünizme* –göründüğü kadarıyla bu yanılmaz yolla– götürmek amacıyla 160 milyon insanı *tam bir köleliğe* indirgemeyi başardı. Bu arada, tamamen bürokratikleşmiş idaresiyle, tamamen devletleştirilmiş ekonomisiyle, profesyonel ordusu ve tam yetkili polisiyle bu İktidar, *mükemmel bir bürokratik, askeri ve polisiye devlet*, bir "*totaliter devlet*" *modeli*, benzersiz bir egemenlik ve

sömürü mekanizması, hakiki bir *kapitalist devlet* yaratma noktasına vardı.

Bütün bu "yararlılıklar" ve "başarılar" inkâr edilemez.

Diğerleri için ne denebilir?

DİĞER "BAŞARILAR". - Her şeyden önce ve kategorik olarak tespit edelim ki, bizzat Sovyet yetkililerinin itiraflarına, *zorunlu, dolaylı ama yeterince net itiraflara* göre, kapitalist devletin en büyük üç görevi olan:

Ülkenin Ünlü "sanayileşmesi"

Meşhur "beş yıllık planlar"

Muazzam "Tarımın kolektifleştirilmesi"

tam bir fiyaskoya vardı.

Elbette ülkeye dikkate değer miktarda her türden makine, aygıt ve araç ithal edildi; kimi büyük kentlerde, modern evler, kimi yerlerde kötü tefriş edilmiş olsa da işçi konutları inşa edildi; yabancı mühendislerin ve teknisyenlerin yardımıyla, "Dinyeprostroy" barajı, "Magnitogorsk" yüksek fırınları, "Sverdlovsk" büyük makine işletmeleri, ünlü "Beloozerskiy" kanalı vb gibi devasa inşaatlar gerçekleştirildi; nihayet fırtınalı yıllar nedeniyle olan duraklamadan sonra maden işletmeciliği, neft üretimi, fabrikaların düzenli işleyişi yeniden sağlandı. Bunu yok olma tehlikesi karşısında her ülke, her rejim yapardı. Bu durumda sorunun bizim açımızdan bambaşka bir anlamı var.

Bolşevik devletin tüm yaptıklarında, bizim bakış açımızı ilgilendiren hakiki başarılar görebilir miyiz? *Ülkede hakiki bir genel ilerleyiş*, ülkeyi *emekçi kitlelerin sosyal ve kültürel kurtuluşu* yoluna, sosyalizm, komünizm yoluna sokacak bir ilerleme tespit edebilir miyiz? Bolşevik hükümetin faaliyeti ülkede böylesi bir gelişme için gerekli koşulları yarattı mı? Hakikaten yeni bir toplumun taslağını gerçekleştirdi mi? Bütün sorun burada.

Ülkenin *sanayileşmesi* ancak ülkenin genel ve doğal gelişimiyle uyumlu olduğu takdirde hakikaten verimli ve ilerici olabilir; ancak ekonomik hayatın bütünüyle uyum içinde olduğu ve dolayısıyla etkileri halk tarafından yararlı bir biçimde özümsendiği takdirde sosyal bakımdan yararlı olabilir. Tersi durumda, belki etkileyici, ama *sosyal bakımdan* yararsız birtakım kuruluşlara varır.

Belli araçlara ve özellikle köleleştirilmiş, istendiği gibi çalıştırılan ve patron-devletin istediği gibi ücret ödediği bir el emeğine sahip olunduğunda istenen her şey yapılabilir. Bununla birlikte sorun birtakım mekanik başarıları sunmaktan ibaret olmayıp bunları izlenen amacın hizmetine koyabilmektir.

Oysa hiçbir bakış açısından buna hazır olmayan bir halka dayatılmış cebrî bir sanayileşme, bu esas rolü oynayamaz. Emekçi nüfusu itaatkâr, hareketsiz ve sefil bir sürü olan bir ülkeyi yukarıdan sanayileştirmek istemek, bir çölü sanayileştirmeyi istemektir.

Bir ülkenin etkili bir biçimde sanayileşebilmesi için, şu iki ana unsurdan birine sahip olması gerekir: Ya enerjik, güçlü ve zengin bir *burjuvazi* ya da *kaderinin efendisi*, yani özgür, ihtiyaçlarının ve edimlerinin bilincinde, ilerlemeye aç ve bunu gerçekleştirmek için örgütlenmeye kararlı bir halk. Birinci durumda, burjuvazi, sanayileşmenin sonuçlarını hızla emebilecek bir pazara sahip olmalıdır. İkincisinde ise, bu özümleme ve sanayileşme, ilerlemeye doğru yürüyen bütün halkın güçlü atılımıyla sağlanır.

Rus Devrimi burjuvaziyi ortadan kaldırdı. Dolayısıyla birinci koşul yok. Yapılması gereken, kapitalist olmayan ve devletçi olmayan yepyeni temeller üzerinde yeni bir toplum kurma gibi muazzam bir sosyal deneyimi yaşamaya *kendiliğinden hazır* 170 milyonluk bir halkın, *kolektif gelişimi*ni özgür bırakmaktı. Gereken şey, yalnızca bu halka deneyimi gerçekleştirmede *yardımcı olmak*tı. İnsanlık bakımından muazzam teknik ilerleme olmuş bitmiş bir olgu olduğundan, hızlı bir sanayileşme ve ürün bolluğu, günümüzde maddeten olanaklı olduğundan, muazzam bir atılımın sürüklediği ve mevcut tüm olgun güçlerin yardımcı olduğu güçlü insan topluluklarının bu kez peşinde koşulan amaca ulaşmasını önleyecek aşılmaz engeller yoktu. Ayrıca bu yol izlenseydi dünyanın bugünkü yüzünün nasıl olacağını kim bilebilir?

Bolşevik Parti bu görevden hiçbir şey anlamadı. Boşalmış iktidarı ele geçiren Bolşevik Parti kendini düşkün burjuvazinin ve yaratıcı özgür kitlenin yerine geçirmek istedi. Bu iki koşulu ortadan kaldırarak yerine üçüncü bir koşulu koydu: Milyonlarca insanın bir amaca doğru korkunç atılımı biçimindeki Devrim'in hakiki rüzgârını boğan ve hakiki ilerlemenin canlı kaynaklarını kurutup toplumun fiilî gelişiminin yolunu tıkayan *diktatörlük İktidarı*. Böylesi bir hatanın sonucu kaçınılmaz oldu: Bir "mekanizma", hayatı, ruhu, yaratıcılığı olmayan "mekanizmalar".

Bugün kesin ve tartışma götürmez verilere dayalı olarak biliyoruz ki, askeri kesim dışında Bolşevik "sanayileşme", çoğu durumda, bir halkın özellikle ekonomik, sosyal ve kültürel hakiki ilerleyişi bakımından verimsiz her türden tesis ve binalara vardı.

Bu "korkunç" kuruluşların yüzde yetmiş beşinin faaliyet konusuna sahip olmadığını, işlemediğini veya kötü işlediğini biliyoruz.

Yurtdışından ithal edilen binlerce makinenin, çoğunlukla hızlı bir biçimde devre dışı kalıp, terk edildiğini ve kayıp olduğunu biliyoruz.

SSCB'deki güncel el emeğinin, patron-devlet hesabına gönülsüz bir biçimde ve aptallaştırıcı bir tarzda çalışan bir köleler sürüsünden ibaret olan bu el emeğinin bu makineleri kullanmayı, bunlardan yararlanmayı bilmediğini ve dolayısıyla *halkın* bunlardan hiçbir yarar sağlayamadığını biliyoruz.

170 milyondan 160 milyonunu oluşturan halkın ürkütücü sefalet ve manevi bakımdan sersemleştirici koşullarda yaşadığını biliyoruz. SSCB'deki sözde "sanayileşme" bir marifet değildir; "sosyalist devletin bir başarısı" değildir: "Savaş komünizmi"nin ve ardından NEP'in iflası üzerine, son kozunu oynamak zorunda kalan *patron-devletin bir anonim girişimi*dir. Bunun amacı, kendi tebasını, ama aynı zamanda yurtdışındaki safdilleri, projelerinin yapay ve hayalî büyüklükleriyle "daha iyi zamanlara kadar" ayakta kalma umuduyla oyalamaktan ibarettir.

SSCB'deki "sanayileşme" bir *blöf*ten ibarettir, başka bir şey değil. "*Beş yıllık planlar*" da "sanayileşme"nin ardından gelen muazzam bir blöften başka bir şey değildir. Kesin olgular ve sayılara dayanarak bu planların tam olarak iflas ettiğini söylüyoruz. Bunun da farkına hemen hemen her yerde varılmaya başlanıyor.

"*Kolektifleştirme*"ye gelince, bundan yeterince söz ettiğimiz için üzerinde durmayacağız. Okur bunun gerçekte neyi temsil ettiğini gördü. Böylesi bir "kolektifleştirme"nin toprak sorununun kesinlikle hakiki çözümü olmadığını tekrarlayalım. Bu, sosyalist ve hatta yalnızca sosyal bir "başarı" olmaktan uzaktır. Yararsız ve kesinlikle kısır bir şiddet sistemidir. Bir kez daha belirtelim ki, köylüyü Sosyal Devrim davasına kazanacak olan, feodal efendinin yerine devleti efendi olarak geçiren bu Ortaçağ serfliğine geri dönüşle hiçbir ilgisi olmayan araçlardır.

OLGULAR VE SAYILAR. - Böylesi temeller üzerine, sosyalizm demeyelim ama yalnızca sağlıklı ve ilerici bir ekonomiyi kurabilir miyiz?

Olgulara ve sayılara bakalım.

Beş yıllık planlar, - 1939'da SSCB'de *üçüncü beş yıllık planın* sonuçları açıklandı.

İlk iki beş yıllık plan boyunca, Sovyet basını, durmaksızın planların uygulanmasındaki muazzam gecikmelerden şikâyet ediyordu. Madenler ve taşkömürü çıkarımı, petrol kuyularının işletimi, metalürji üretimi, tekstil ürünleri imalatı, ağır sanayi ve tüm diğerlerindeki ilerleme, demiryollarının yaygınlaşması ve malzemelerinin iyileştirilmesi; özcesi, ekonomik yaşamın tüm dalları, talimatların ve öngörülerin çok gerisinde bulunuyordu. Bir beş yıllık dönemden diğerine ulaşılacak hedeflerin hep çok gerisinde kalınarak geçiliyordu.

Dâhi diktatör esip gürlüyor, cezalandırıyor, idam cezaları yağdırıyordu.

Ne var ki *İzvestiya* Ağustos-Kasım 1939 arasında yayımlanan bir makale dizisinde, üçüncü dilimin iflasını da dolaylı bir biçimde itiraf etmek zorunda kaldı. Gazete demir ve çelik üretiminin Ekim 1939'da, zaten yetersiz olan Ekim 1938 üretiminden geride kaldığını; verimliliğin metalürji sanayisinin tüm dallarında düştüğünü; birçok yüksek fırının kömür ve işleyecek maden yokluğu nedeniyle söndüğünü tespit ediyor.

Durum öylesine kritik bir hale geliyor ki Eylül ayından itibaren Sovyet basını *aylık sayıları yayımlamaya son verdi.*

- Sovyet basınının verilerine göre, lokomotif fabrikaları, ilk iki beş yıllık plan döneminde, plan hedeflerinin yüzde ellisinden biraz fazlasını gerçekleştirebildi.

- Marşandiz vagonlarının sayısı, plan öngörülerinin çok çok altında bir oranda artırılabildi.

- "Dnyeprostroy", "Magnitogorsk" vb gibi masalsı girişimler kötü işliyor. Bu işletmelerin birçoğu uzun süre zorunlu olarak "dinlendiriliyor".

- Devasa elektrifikasyon projeleri, ancak anlamsız ölçülerde gerçekleştirilebildi.

- Halk komiseri Kosigin, Mayıs 1939'da tekstil işletmelerinin araç-gerecinin pek zayıf ve gerekli oranlarda çalışmaya yetecek teknikten yoksun olduklarını açıkladı. Öte yandan, bir yandan tekstil

sanayisi ile diğer yandan hammadde üreticileri arasında ilişki eksikliğinden şikâyet ediyor. "Tekstil işletmeleri, itirafında bulunuyor, yeterli keten, kenevir, yün alamıyor. Oysa büyük miktarda keten tarlalarda çürüyor; kenevir rekoltesi ipliğe dönüştürülmek üzere çok uzun zaman bekliyor; yüne gelince, en temel seçim ve temizlik kuralları hazırlık sırasında gözetilmiyor, bu da kumaş üretimine korkunç bir zarar veriyor. İpek kozaları için de, diye ekliyor, aynı şeyler söylenebilir."

"Beş yıllık planlar"ın iflasını inkâr edilmez biçimde kanıtlamak üzere, Bolşevik basından alınmış ve tüm alanlarla ilgili böylesi kesin olgu ve sayılarla sayfalar doldurmak olanaklı.

"*Sanayileşme*". - Sovyet sanayi dallarının acınası durumunu tasvir etmek için güçlük hangisinden başlanacağını seçmektir.

- *İzvestiya*'nın (Ocak 1940 nüshalarının birçoğundaki) itiraflara göre taşkömürü sanayisi yeni makineleri kullanmayı bilmiyor. Yetersiz verimliliğin nedenlerinden biri de bu.

- 30 Temmuz 1939 tarihli Sovyet gazeteleri "Demiryolu Taşımacılığı Günü"ne ayrılmış. Yazılanlarda dile getirilen itiraflar son derece öğretici.

- Genel olarak, fabrikalardan çok yetersiz miktarda ray çıkıyor. Kaliteleri de kötü.

- SSCB'de dört büyük fabrika ray üretiyor. Bir süredir bu fabrikalar birinci kalite ray üretmeye son verdiler. Dolayısıyla demiryolları ikinci ve üçüncü kalite raylarla yetinmek zorunda. Oysa bunların %20'si kullanılamaz durumda.

- Temmuz 1939'da, demiryollarının onarım çalışmalarının tam ortasında, büyük "Kuznetskiy" fabrikası aniden her türlü ray teslimatını kesti. Neden? Delik açma avadanlığı eksikti.

- Genel olarak, onarım için gerekli yedek parçalar gelmiyor, bu da çalışmayı tamamen durduruyor.

- Demiryolları için yedek parça üreten üç büyük fabrika, çelik, alet-edevat eksikliği veya başka nedenlerle teslimatı sık sık kesintiye uğratıyor. Diğerlerinin yanı sıra aktarılan bir örnekte fabrikada yalnızca 180 pound (yaklaşık 3 ton) metalin eksik olduğu belirtiliyor. Yine de *her türlü* teslimat durdurulmuş ve demiryollarında yedek parça eksikliği *bir milyon* kadarmış.

- Yine pek sık biçimde fabrikalar şu veya bu yedek parçayı tedarik ederken aynı ölçüde gerekli falan veya filan yedek parçayı ihmal

ediyor. Ray var ama örneğin kanca yokluğu nedeniyle toprağa yatırılıyor ve elbette hasar görüyor.

Yetkililer istedikleri kadar esip gürlesin. Hükümet dilediğince "İmdat" çağrıları yapıp "sorumlular" tespit etsin; bütün bu tedbirler yetersiz kalıyor ve resmi raporlar, zaman zaman, bu eksikliklerin nedenlerinden birinin "*emekçi kitlelerde her türlü ilginin, her türlü şevkin eksikliği*" olduğunu tespit etmek zorunda kalıyor.

Ayrıca çokça "merkezileştirme aşırılığı"ndan, "bürokratizm"den, "genel kayıtsızlık"tan, vb söz ediliyor.

Ancak *söz etmek çaresini bulmak* anlamına gelmiyor. Zira çaresi yok. Dolayısıyla sistemi bütünüyle mahkûm etmek gerekiyor.

- Sovyet basınındaki başka itiraflara göre, tüm madencilik işletmeleri, tıpkı neft işletmeleri gibi, *organizasyon eksikliğ*inin zorluklarını yaşıyor. Verimlilikleri, (çoğu zaten çok kötü durumdaki) makine kullanımına ve tüm resmi tedbirlere rağmen düşük kalıyor. *Pravda*'nın Aralık 1939 tarihli nüshaları, Urallar'daki taşkömürü işletmelerinde verimliliğin sürekli düştüğünü tespit ediyor.

- Aynı dönemde, gazeteler, kimya sanayisindeki içinden çıkılamaz karışıklıklardan şikâyet ediyor.

- Öte yandan *Pravda*'ya göre SSCB'de metalürji sanayisinin öncüsü olan "Kızıl Proletarya" fabrikası, "büyük bir teknik ve idari düzensizlik" nedeniyle, metal üretiminin yüzde kırkını ancak üretebiliyor.

Örnekleri ve aktarımları sonsuza kadar uzatabiliriz.

Tüm alanlarda, SSCB'de sanayinin durumu her zaman olduğu gibi, bugün de acınası bir durumda. Hakiki sanayileşme bir efsaneden ibaret. *Birtakım makineler* var, ama *sanayileşme* yok.

"*Kolektifleştirme*". - Bolşevik basının orasından burasından toplanmış binlerce öğretici veri yığılabilir.

Rus gazetelerinden rastlantısal olarak seçilmiş birkaç olguyu analım:

- 1939 hasadıyla ilgili olarak, 8 Ağustos tarihli *Sosyalist Tarım* dergisi şu tespiti yapıyor: Her yerde hasat çalışmaları alabildiğine gecikti, bu da çoğu zaman ekini tehlikeye düşürüyor. Kimi yerlerde hasat hemen hemen yok. Parti Merkez Komitesi tarım seksiyonuna göre, bunun başlıca nedeni *teknik araçların yetersizliği*, bu da *ihmalden, organizasyonsuzluktan, kayıtsızlıktan ve her türden gecikmeden* kaynaklanıyor.

Nitekim, örneğin, üretilmiş makineler için gerekli yedek parçalar ya zamanında gelmiyor veya yetersiz miktarda sağlanıyor.

- Tamir atölyeleri inşaatı neredeyse her yerde gecikmiş durumda. Örneğin, filan tarihe kadar 300 atölye inşa etmeyi taahhüt etmiş bir santral ancak 14 tanesini tamamlamış! Bir diğeri taahhüt ettiği 353 tanesinden sadece 8'ini bitirebilmiş, vb Kursk bölgesinde plandaki 91 atölyeden yalnızca 3'ü tamamlanmış.

- Öte yandan (yine gazete itiraflarına göre) hasat çalışmaları zor durumda, zira bu yıl (1939), büyük miktarda buğday kötü hava koşulları nedeniyle yere serildi. Oysa yatık buğday hasadına makinelerin nasıl uyarlanacağına ilişkin talimatlar hâlâ bekleniyor.

- Nihayet, diye sürdürüyor gazete, kalifiye işçi kadroları bu yıl hissedilir ölçüde azaldı. Zira birçok yerde, makine tamircileri ve makine sürücüleri geçen yılın ücretlerini alamamış. Neden? Bu işçilere ücretleri kolhozlar ödemelerini yaptıktan sonra ödeniyor. Oysa birçok yerde kolhozlar şimdiye kadar hiçbir ödeme yapmamış.

- *İzvestiya* ve *Sosyalist Tarım*, 1939'da, bütün bu beklenmedik terslikler nedeniyle, 1 Ağustos itibariyle 1938'e göre 65 milyon hektar daha az buğday hasadı yapıldığını tespit ediyor.

- Kasım 1939'daki Sovyet basını, patates ve diğer sebzelerin hasadında muazzam gecikmeler olduğundan şikâyet ediyor. Nedenleri? İnsan ve at eksikliği, benzin teslimatındaki yetersizlik ve özellikle kolhozcuların kayıtsızlığı.

- 4 Kasım 1939 günlü *İzvestiya* 25 Ekim'de sovhozların planda öngörülen zorunlu tohumların yalnızca % 67'sini sağlayabildiğini, kolhozların ödeme yükümlülüklerinin yalnızca % 59'unu yerine getirebildiğini, aynı tarihe kadar kolhozlar tarafından devlete patatesin yalnızca % 34'ü ve genel olarak sebzelerin % 63'ünün teslim edildiğini itiraf ediyor.

- Temmuz 1939'da Ukrayna'daki devlet hayvan yetiştiricileri kongresinde şu tespitler yapılıyor: 1. Birçok kolhozda hiç hayvan varlığı yok (Kırgızistan'da % 45; Tacikistan'da % 62; Ryazan bölgesinde % 17; Kirovsk bölgesinde % 11; Ukrayna'da % 34, vb); 2. birçok kolhozda hayvan varlığı gülünç düzeydedir, nitekim örneğin Ukrayna'da kolhozların neredeyse yarısında 10'dan az inek vardır (raporu sunan "ancak etrafta inek kokusu olacak kadar" diye dalgasını geçiyor); genel olarak, hayvan sayısı SSCB'de kolektifleştirmeden bu yana çok azaldı.

En ilginç olanı da, diğer yerlerde olduğu gibi, hakikaten açık hiçbir pratik ve etkili tedbirin bulunamamasıdır.

Devam etmeli mi?

Bu olgular, bu itiraflar ve bu ağlaşmalar yirmi yıldır sürüyor. Diğer birçok alanla ilgili olarak da bu sıralama sonsuza kadar uzatılabilir.

SSCB'de artık buna dikkat edilmiyor. Yetkililerin taleplerine, gerektiği ölçüde, boyun eğiliyor ve... "elden geldiğince başının çaresine bakılıyor."

Yurtdışında, yakın zamanlara kadar, genel olarak hiçbir şey bilinmiyordu. Şimdiyse hakikat delip geçmeye başlıyor. Tamamen aydınlanmak için okurun yapması gereken, bu sorunları ele alan ve olguları açıklayan gitgide artan sayıdaki esere eğilmekten ibarettir.

Bize gelince, biz burada okura bizi ilgilendiren temel soruların cevabını şimdiden öngörebilmesine olanak verecek birkaç olguyu ve sayıyı anmakla yetindik! Ana konumuz bu hususta daha fazla gecikmemize olanak vermiyor.

Yine de önemli ve çok yeni bir olguya işaret edelim.

Bolşevik hükümetin kolhozların faaliyetini teşvik etmek üzere aldığı son tedbirler alabildiğine tipiktir.

Daha 1939 yaz aylarında, kimi basın organları –örneğin *Partinin Kurucu Eseri*, sayı X– Sovyet sistemindeki esas kusurun, "kolhozcunun kaliteli bir çalışma yapmaya ve iyi hasatlar elde etmeye düşük ilgisi" olduğunu tespit ediyordu. Yukarıdan esinlenen basın bu konuda çalışmaya koyuldu.

Bir zaman sonra, Ocak 1940'ta, *İzvestiya* "Partinin ve hükümetin" kolhozcuların ekonomik çıkarı teşvik etme kararı aldığını açıkladı. Bu amaçla, deniyordu, bundan böyle "her kolhozcu şundan emin olacak ki kendisi tarafından elde edilen her hasat fazlası tümüyle kolhozun emrinde olacak ve onun ekonomisini iyileştirmeye hizmet edecektir. "(*Dolayısıyla, daha önce durum bu değildi.*) Ayrıca "kolhozcu kitlelerin yaratıcı girişkenliğini geliştirmenin" çok önemli olduğu ekleniyordu.

Nihayet 18 Ocak 1940 günlü bir tebliğ ile Parti Merkez Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi, kolhozlara belli bir ekonomik bağımsızlık tanıdı. Her kolhoz (elbette yine "resmi makamlar tarafından onaylanacak) ekim planını kendisi yapma hakkını elde etti.

Açıktır ki bu bir tür kolhozcü NEP'i gereksiz bir şey olarak kalacaktır. Bu, aslında hükümetin Finlandiya savaşındaki tersliklerinden

kaynaklanan ve pratik olarak tüm çevre koşulları tarafından engel olunan bir manevrasından ibarettir. Nitekim köylü kitlesi bu yeni oyunu tamamen anlamış ve "reform"u tam bir kayıtsızlıkla karşılamıştır.

Bundan söz etmek durumunda kaldık, zira bu küçük hikâye, Bolşevik "kolektifleştirme"nin hakiki niteliğini çok canlı biçimde aydınlatıyor.

Genel olarak köylüyü devletin tamamen kölesi haline getirmek amacıyla girişilmiş ve serfliğin yeni bir biçimini temsil eden bu sözde cebrî "kolektifleştirme" hiçbir açıdan dikiş tutturamamıştır. Hiçbir ilerleme gerçekleştirmedi. Başarısızlığı kesin. Yukarıda gördüklerimiz bu konuda hiçbir kuşkuya yer bırakmıyor.

Nitekim Sovyet basının kendisi de SSCB tarımında "bireysel sektör" ile "sosyalist sektör" arasındaki mücadelenin ciddiyeti üzerinde gitgide daha çok durmak zorunluluğunu hissediyor. Sosyalist sektör en küçük fırsatta ve bin bir yolla köylüler tarafından ihmal ediliyor, terk ediliyor, hatta açıkça sabote ediliyor. Durum sonuç itibariyle "çok ciddi" olarak değerlendiriliyor. Görüntüdeki birkaç taviz, kolhozcularda kendi kolhozlarına ilgi uyandırma ve bu ilgiye aykırı eğilimlerle mücadele etme girişimleridir.

Bu girişimlerin başarısızlığa uğrayacağına en küçük bir şüphe yoktur. Köylünün serfliğe karşı mücadelesi sürecektir.

"KÜLTÜREL CEPHE"DEKİ "BAŞARILAR". - "Maddi", yani ekonomik, sınaî, teknik açısını bir kenara bırakalım. "Zihinsel" olarak nitelenebilecek belli alanları ele alalım.

Özellikle üç noktada birtakım açıklamalar yapmak gerekiyor:

1. Halkın eğitim ve öğretim sorunu;
2. Kadınların özgürlüğüne kavuşması;
3. Din sorunu.

Bu konulardan her biri üzerinde uzun bir biçimde duramayacağım için üzgünüm. Böylesi bir görev çok yer gerektirirdi. Bu, bu eserin hedefi değil. Birkaç ana özelliği tespit etmekle yetinelim.

Eğitim ve öğretim. - Yıllardır, cahiller ve çıkarcılar, ülkeyi tümüyle eğitimsiz, neredeyse "vahşi" durumda bulmuş olan Bolşeviklerin, ona genel kültür, eğitim ve öğretim alanında "dev bir adım" attırdıklarını ileri sürüyorlar.

Yabancı gezginler, şu veya bu büyük kenti ziyaret ettikten sonra, bize "kendi gözleriyle" görebildikleri birtakım harikalardan söz ediyorlar.

Bolşeviklerden önce "Rusya'da halk için ilkokulun neredeyse olmadığı"nı ve halen "hemen hemen her yerde harika ilkokullar olduğu"nu kendinden emin bir biçimde söyleyen az insan görmedim! "Devrimden önce ülkede yalnızca bir veya iki üniversite bulunduğunu, Bolşeviklerin ise birçok üniversite kurduğunu" dile getiren bir konferansçı bile dinledim! Bolşeviklerden önce Rus halkının neredeyse tamamının okuma-yazma bilmediğini, oysa şimdi topyekûn okuma-yazma bilmezliğin hemen hemen ortadan kalktığı anlatılmıyor mu? Şimdi de Rusya konusundaki bilgisizliğin ve yanlış ifadelerin bir örneğini vereyim: Çarlık yasaları işçilerin ve köylülerin orta ve yüksek öğrenime girmesini yasaklıyordu denmiyor mu?

Gezginlere gelince, kesindir ki SSCB'nin büyük kentlerinde, iyi donatılmış ve iyi organize olmuş birkaç modern iyi okulu inceleyebilir ve hatta bunlara hayran olabilirler: Önce, böylesi model okullar dünyanın bütün büyük kentlerindeki yemlerden biridir (bir gezgin aynı tespitleri Çarlık Rusyası'nda da yapabilirdi.); sonra böylesi okulların kuruluşu, Bolşevik hükümetin gösteri ve dekoratif programının bir parçasını oluşturur. Ancak açıktır ki birkaç büyük kentteki durum, hele söz konusu olan Rusya gibi muazzam büyüklükte bir ülkeyse *ülkedeki* durumla ilgili bir anlam taşımaz. Hakikate yakın birtakım sonuçlara varmak isteyen bir gezgin, ülkenin derinliklerinde, bir dizi küçük kentte, sayısız köyde, kolhozda, büyük sanayi merkezlerden uzaktaki fabrikalarda, vb en azından birkaç hafta boyunca, günü gününe olayları görmeli ve gelişimlerini izlemelidir. Böylesi bir fikre sahip, bununla ilgili izni alabilmiş ve bunu yapabilecek olanağa sahip gezgin var mı?

Birkaç örneğini verdiğim türden efsanelere gelince, bunlarla hesabımızı bu eserin diğer bölümlerinde görmüş bulunuyoruz.

Hiç kimse Devrim öncesi Rusya'sında halkın eğitim ve öğretiminin yeterince yaygın olduğunu ileri süremez. (Zaten hiçbir ülkede de halkın eğitim ve öğretimi yeterince yaygın değildi. Ayrıntıda ve nüanslarda farklılık vardı. Hiç kimse okuma-yazma bilmeyen insanların miktarının Çarlık Rusya'sında çok yüksek olduğuna ve halk eğitiminin Batılı ülkelere oranla son derece geri kalmış olduğuna karşı çıkamaz. Ama bununla, yukarıda verdiğim örneklerdeki ifadeler arasında belli bir fark vardır.

Tam hakikati tespit etmek oldukça kolaydır.

Bir yandan, Devrim öncesi Rusya'sında ilk, orta ve yüksek okullar ağı, yeterli olmamakla birlikte yine de oldukça etkileyicidir.

Esas kusur özellikle *eğitimin kendisinden* kaynaklanır: Programlar, yöntemler ve araçlar acınası durumdaydı. Elbette hükümet, halkın hakikaten eğitilmesi konusuna pek az ilgi duyuyordu. Yetkililerin gözetimi altında tutulan ve resmi programları izlemek zorunda olan belediyelere ve özel kişilere gelince, ne biri, ne de diğeri, kimi güzel başarılar kazanmakla birlikte, büyük sonuçlar elde edemiyorlardı.

Öte yandan Bolşevik hükümet tarafından bu alanda gerçekleştirilmiş sözde "muazzam ilerlemeler" gerçekte son derece zayıftır.

Bunun farkına varmak için, diğer konularda olduğu gibi, gerçek Sovyet basınını yakından takip etmek yeterlidir.

Az çok yeni birkaç alıntı üzerinde duralım.

Genel beyanlara ve global resmi sayılara göre, SSCB'deki eğitim tatminkârdan da öte devam ediyor. İlk ve orta öğrenimdeki öğrencilerin sayısı 1935-36'da etkileyici 25 milyona ulaştı; yüksek okullardaki öğrencilerin sayısı ise 520 bindi. 1936-37'de aynı sayılar sırasıyla 28 milyon ve 560 bin oldu. Nihayet 1939'da (31 Mayıs günkü *Pravda*) bu sayılar: 29,7 milyon ve 600 bindir. Yaklaşık bir milyon öğrenci teknik eğitim alıyordu: Ekonomik, ticarî, tarımsal. Yetişkinler için kurslar ülkede çok yaygındı. Öğrenme arzusu çok canlıydı.

Devrimden gelen ve halkçı olduğunu iddia eden bir hükümetin halkın iyi bir öğrenim görme özlemlerini gidermeye çalışması son derece doğaldır. Bu hükümetin eğitim sisteminde temelli bir reform yapması da doğaldır. Devrim sonrası her hükümet bu konuda en az bu kadarını yapmıştı.

Bu konuda Bolşevik hükümetin eserini değerlendirmek için resmi ve niceliksel sayılar yeterli değildir.

Gerçek sorun, bu yeni eğitimin *kalitesinin* ve *değerinin* ne olduğunu bilmektir.

Hükümetin *iyi* bir eğitim organize etmeyi, *geçerli, derin ve sağlam* bir öğretimi güvence altına almayı başarıp başaramadığını sorgulamak gerekir.

SSCB'deki eğitim ve öğretimin yeni bir yaşamın kurucusu olan *insanlar*, sosyalist eserin militanlarını yetiştirip yetiştiremediğini bilmek gerekir.

Bu temel soruna Sovyet basınının kendisi, yıllardır süren itiraflarıyla, olumsuz cevap veriyor.

Ancak, her şeyden önce, SSCB'deki eğitimin *herkes için eşit olmadığını* tespit edelim. Nitekim *yüksek* öğretim SSCB'de ücretsiz

değildir. (Bkz. Stalin "Anayasa"sı, madde 125.) Üniversite öğrencilerinin çoğunluğu devlet *burslu*sudur. Ya diğerleri? Dolayısıyla çok sayıda genç hükümetin keyfine göre tanınan bir *ayrıcalık* haline gelen yüksek öğrenimden yoksundur.

Bunu geçerken belirtelim, zira çok daha ağır kusurlar var.

Yıllardır aynı tespitler ve şikâyetler Sovyet gazete sütunlarını şaşmaz bir biçimde dolduruyor:

1. Hükümet hâlâ *okul kitaplarını* yeterli miktarda üretmeyi başaramıyor. Bürokrasi, merkeziyetçilik, idari yavaşlıklar, vb bunu başarmayı engelliyor.

Kaftanov adlı, yüksek okulları yöneten komitenin başkanı, (31 Mayıs 1939 günkü *Pravda*) açıklamasında yüksek okullarda el kitaplarının tamamen eksik olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı. Nihayet 1939'da az bir miktarda yayımlamayı başardılar. Üstelik bunların önemli bir bölümü Devrim öncesi yayımlanmış kitapların yeniden basımı.

2. Aynı tespit, her yıl, *okul araç-gereçleri* için de yapılıyor. Eksiklikleri veya kötü kaliteleri eğitim işini ciddi biçimde rahatsız ediyor.

3. *Okul binalarının* miktarı kesinlikle yetersiz. Çok yavaş artıyor, bu da eğitimde gerçek ilerlemelerin önünde ciddi bir engel oluşturuyor. Üstelik mevcut binalar çok kötü durumda ve –hep aceleyle ve özensiz biçimde– yeni inşa edilenler de kusurlu ve hızla kötüleşiyor.

Ne var ki yukarıda belirttiğimiz kusurlar en önemlileri değil.

Çok daha derin bir kusur, SSCB'deki eğitim çalışmasını felç ediyor: *İlk ve orta öğretim öğretmenlerinin eksikliği.*

1935'ten bu yana, *İzvestiya*, *Pravda* ve diğer Sovyet gazeteleri bu konuda itiraf ve gözyaşlarıyla dopdolu.

Bu itiraflara göre, ilkokul öğretmeni yetiştirilmesi kesinlikle ülkenin ihtiyaçlarını karşılamıyor. 1937'de, örneğin, kadro "plan"ının yalnızca yüzde ellisi elde edilebildi.

Bölgelerde yüzlerce ve kimi zaman binlerce ilkokul öğretmeni eksikliği var.

Hepsi bu değil. Bu işi yapanlar bunun için gerekli niteliğe sahip olmaktan uzak. Nitekim orta öğretimdeki öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi herhangi bir yüksek öğrenim görmemiş. Aynı biçimde, ilkokul öğretmenlerinin üçte ikisi orta öğretimden yoksun.

Sovyet basını ilkokul öğretmenlerinin kör cehaletinden acı acı şikâyet ediyor ve yeteneksizliklerine ve acizliklerine ilişkin insanın ağzını açık bırakan birçok örnek veriyor.

Özetle –ve *gerçekte*– SSCB'deki eğitim ve öğretim acınası bir durumda bulunuyor.

Büyük kentler ve onların göz boyayıcı dekorları dışında, ne yeterli ders kitabı, ne yeterli araç-gereç, ne yeterli okul, ne yeterli öğretmen var. Okul binaları, en temel donanımlardan, lokallerden, sağlık koşullarından ve çoğu zaman ısıtma sisteminden yoksun.

Ülkenin derinliklerinde halk eğitimi inanılmaz bir terk edilmişlik durumunda bulunuyor. Hüküm süren tam bir kargaşa.

Bu koşullarda sözde "halkın % 90'ı"nın az çok okur-yazar olduğu da bir başka efsane değil mi?

Buna Sovyet basınının kendisi cevap veriyor. Yıldan yıla, sadece halk kitlesinde değil, ama okullu gençlik, üniversite öğrencileri, ilk ve orta öğretim öğretmenleri arasında da en temel eğitimin eksikliğini ve çok düşük kültür düzeyini tespit ediyor.

Hükümetin bu duruma çare bulma çabaları sonuç vermiyor. Genel ortam, *Bolşevik sistemin bizzat özü* durumun etkili bir biçimde iyileştirilmesinin önünde aşılmaz bir engel oluşturuyor.

SSCB'deki eğitim sisteminin bütünündeki *eğilimin kendisi* başarıyı engelliyor. Eğitim ve öğretimden çok *propaganda* yapılıyor. Öğrencilerin beyni katı Bolşevizm ve Marksizm öğretileriyle yıkanıyor. *Hiçbir inisiyatif, hiçbir eleştirel anlayış, hiçbir kuşku ve inceleme özgürlüğü hoşgörüyle karşılanmıyor.*

Tüm eğitim, *skolastik*, donuk, katı, kalıplaşmış bir anlayışın damgasını taşıyor.

Yalnızca Marksist dogmanın kabul gördüğü ülkede her türlü görüş özgürlüğünün genel eksikliği, her türlü tartışmanın veya bağımsız eylemin, hatta her türlü fikir alışverişinin yokluğu, bütün bunlar halkın hakiki eğitimini ve hakiki öğretimini engelliyor.

Gezginler –kaçınılmaz olarak yüzeysel ve çoğu zaman safdil olan bu gözlemciler– Moskova'ya, Leningrad'a veya iki-üç başka kente yaptıkları hızlı resmi ziyaretleri sırasında "kendi gözleriyle" gördükleri kültürel ve sportif kurumlara hayran oluyorlar.

Ama bakın, örneğin, *Trud* (Temmuz 1939) gazetesinin 168. sayısında ne görüyoruz:

Donets havzası madencileri orada yetkililere şu soruyu yöneltiyor (ender bir durum: Belge yayımlanmış):

Gorlovka (havzadaki sanayi yerleşimlerden biri) "Kültür Sarayı"nın bakımı amacıyla ücretlerinden yapılan kesintiler nasıl kullanılıyor?

1939 yılında, diyor madenciler, bu bakımın maliyeti birkaç milyon rubleyi buluyor. "Madenciler Kulübü"nün bütçesi, kendi başına 1 milyon 173 bin ruble düzeyinde. Bu bütçenin 700 bin rubleden fazlası, kötü kaliteleri nedeniyle kimsenin görmeye gitmediği filmlerin kirası olarak sinema sanayisine ödeniyor. Diğer 400 bin ruble, personelin tutulmasına ayrılıyor. Madencilere gelince, onlar ödemek zorunda oldukları paradan kesinlikle hiçbir yarar sağlamıyorlar.

"Kültür Sarayı", diye sürdürüyor madenciler, törensel bir biçimde "park" olarak adlandırılan bir bahçeyle çevrili. Madencilerin ücretleri üzerinden önemli bir miktar para bu bahçenin bakımı için kesiliyor. Bu parayla, çok sayıda beton nöbetçi kulübesiyle donatılmış muazzam bir giriş kapısı inşa edildi. Bahçenin lüks bir girişi var, ama etrafı duvarla çevrili değil. Hiç kimse buradan yararlanamıyor, zira terk edilmiş durumda. Ama oraya bir tiyatro, bir sahne, bir nişangâh, hatta bir duş alma bölümü inşa ediliyor. Bu tesislerden hiçbiri madenciler için işlev görmüyor. Yaradıkları tek şey, işçi örgütlerinin sorumlu yöneticilerinin işçilerin parasını nasıl bir vurdumduymazlıkla harcadıklarını onlara göstermek. Bu yöneticiler, "park"ın içinde kendilerine ait küçük bir bahçe düzenlemişler: Bu özel köşeye "Madenciler Komitesi Bahçesi" adını vermişler. Hem "Saray", hem "Kulüp", hem "park", hem de "Madenciler Komitesi Bahçesi" için ödeme yapan madencilere gelince, onlara Gorlovka'nın tozlu sokakları ayrılmış.

Mucize eseri bu şikâyet gazete sütunlarında kendine yer bulmuş. Kimi nedenlerle yetkililerin madencilerin bu yayın talebini reddedemediklerini ve yüksek makamların bu şikâyete hak vererek birtakım yaptırımlar uygulamaya karar verdiklerini varsaymak gerekir. Ne var ki yayımlanan bu örneğin yanında binlerce başkası karanlıkta kalıyor.

Boğucu bir dogmatizm, her türlü hakiki bireysel yaşamın, her türlü özgür atılımın, her türlü manevi yükselişin yokluğu, geniş ve tutkulu perspektiflerin eksikliği, bir kışla zihniyetinin, bunaltıcı bir kırtasiyeciliğin, kaba bir dalkavukluğun ve ne pahasına olursa olsun yükselmeciliğin hüküm sürüşü, en küçük ayrıntılarına kadar devlet talimatlarıyla düzenlenmiş donuk ve renksiz bir varoluşun

umutsuz tekdüzeliği, işte SSCB'deki eğitimi, öğretimi ve "kültür"ü tümüyle etkileyen ayırt edici özellikler bunlardır.

Komsomolskaya Pravda'ya (örneğin 20 Ekim 1936 günkü nüshası) göre, okullu gençliğin saflarını derin bir hayal kırıklığının ve" tehlikeli" bir sıkılmışlığın işgal etmesinde şaşırtıcı ne olabilir? Yaşadıkları ortamın bütünü, gençler üzerinde tüketici bir etki yapıyor.

Sovyet basınında yayınlanmış kimi itiraflara göre, çok sayıda üniversite öğrencisi derslere içten bir ilgi göstermeksizin, zorunluluktan izliyor.

Üniversite öğrencilerinden pek çoğu gecelerini kâğıt oynayarak geçiriyor.

Aşağıdaki satırlar genç bir üniversite öğrencisinin "günlük"ünde bulunmuş:

"Sıkılıyorum. Korkunç sıkılıyorum. Ne öne çıkan, ne de dikkate değer bir şey var: Ne insanlar arasında, ne de olaylarda. Beni ne bekliyor? Tamam, öğrenimimi tamamlayacağım. Tamam, mühendis, belki de mükemmel bir mühendis olacağım. İki odalı bir evim, aptal bir karım, akıllı bir çocuğum ve 500 ruble maaşım olacak. Haftada iki toplantı, vb. Ya sonra? Bu yaşamı terk edersem pişman olur muyum diye kendi kendime soruyorum, verdiğim cevap şu: Hayır büyük bir pişmanlık duymadan bu yaşamı terk edebilirim."

Kadının özgürlüğüne kavuşması. - "Bolşevikler tarafından kadınların özgürlüğüne kavuşturulması" konusunda çok gümbürtü kopartıldı. Cinsiyetler arasında hakiki eşitlik, yasal evliliğin ilgası, özgür birlik, kadının kendi bedenine sahip olma özgürlüğü ve kürtaj hakkı, Bolşevik hükümetin bütün bu güzel "vaatler"i, yerinde en küçük bir inceleme girişiminde bulunmaksızın, tüm ülkelerin "öncü" basını tarafından değişmez "nakaratlar" olarak tekrarlanıp yüceltildi.

Bu "başarılar" da efsaneler dünyasına aittir.

Okurun bildiği gibi, cinsiyetlerin eşitliğiyle ve özgürlüğüyle ilgili fikirler, bundan kaynaklanan pratik sonuçlarının tümüyle birlikte, Rus ileri çevrelerinde uzun zamandır –Devrimden oldukça uzun zaman önceden beri– edinilmişti. Devrimden gelen her hükümet bunları hesaba katmak, bu durumu yasalaştırmak zorundaydı. Bu kazanımda özgül olarak "Bolşevik" olan hiçbir şey yok. Bu konuda Bolşeviklere ayrılacak yer oldukça mütevazıdır.

Bolşevik hükümetin bu ilkeleri uygulamak istediği inkâr edilemez. Ancak bir kez daha esas sorun *bunu başarıp başaramadığı* sorusudur. Yine bir kez daha –gerçek birtakım olguların desteğiyle– acınası bir biçimde başarısızlığa uğradığını ve kendi sisteminin, pratik sonuçlarıyla birlikte, onu her şeyi bırakıp, geriye dönmeye, yalnızca efsaneye ve blöfe bakmaya zorladığını kanıtlamak için sayfalar doldurabiliriz.

Öncelikle, yasal evlilik SSCB'de kesinlikle ilga edilmedi: *Basitleştirildi* veya daha çok Devrim öncesinde zorunlu olan dinî evlilik, medeni hale getirildi. Boşanma için de aynı şey söylenebilir; medeni boşanma bir dizi parasal koşulla, cezaî tedbirle, vb kurala bağlandı. (Bkz. örneğin, 28 Haziran 1936 günkü *İzvestiya*.)

Evlilik kayıtları incelendiğinde, çok genç kadınlar ile yüksek mevkilerdeki şiş göbekli erkekler arasındaki evliliklerin yüksek oranda olduğu görülür. Bu, SSCB'de, diğer her yerde olduğu gibi ve belki de diğer yerlerden daha çok, evliliğin, Bolşeviklerin öyle olmasını istedikleri gibi bir aşk birliği değil, *bir iş* olduğunu kanıtlıyor. Kapitalist sistem, başka bir biçim altında, olduğu gibi kaldığı müddetçe bu tamamen doğaldır. Sadece biçim değişirken, özü ve tüm etkileri varlığını sürdürüyor.

"Sosyalist devlet" kurma girişimlerinde başarısızlığa uğrayınca, (başka hiçbir devlet tasavvur edilemeyeceğinden) kapitalist bir devlet kurmaya yönelen Bolşevikler, diğer bütün alanlarda olduğu gibi, cinsiyetler arası ilişkilerle ilgili her şeyde (aile, çocuklar, vb) geri adım atmak zorunda kaldılar.

Bu kaçınılmazdı. Bu alan ancak *toplumun bütünü temelden değişikliğe uğrarsa* hakikaten değiştirilebilir. Toplumun bütünü tamamen yenilenmez, yalnızca biçimi değişirse, o zaman tüm gelenekler de, cinsiyetler arası ilişkiler, aile, çocuk da dahil, *yalnızca biçim* bakımından değişir; görüntüsü değişime uğramakla birlikte özünde geçmişte olduğu gibi geri durumlarında kalırlar.

SSCB'de olan budur.

1936 Mayıs ayından itibaren, tüm "güzel fikirler", tüm "ileri ilkeler" adım adım bir kenara bırakıldı. Bir dizi yasa evliliği, boşanmayı, eşlerin sorumluluklarını, vb düzenler hale geldi.

Bu mevzuat yeni biçimler altında olmakla birlikte yalnızca ve basitçe "burjuva ailesi"nin temellerini yeniden oluşturdu.

Bedenine özgürce sahip olma kadına yeniden yasaklandı. Kürtaj hakkı alabildiğine kısıtlandı. Halen (Bkz. Mayıs 1936 ya-

sası ve izleyen tebliğler) kürtaj ancak doktor raporuyla ve belirli durumlarda istisnaî vakalarda kabul edildi. Kürtaj ve hatta kürtaj *telkini*, yasal bir gerekçe olmadığı takdirde oldukça ciddi biçimde cezalandırıldı.

SSCB'de fahişelik son derece yaygındır. Buna ikna olmak için ve ayrıca –geçerken belirtelim– genel olarak "Sovyet" gelenekleri-nin alabildiğine düşük düzeyinin farkına varmak için, gündelik haber-yorumları, yerel mektupları ve Sovyet basınındaki benzer diğer bölümleri düzenli ve dikkatli bir biçimde izlemek yeterlidir.

"Cinsiyetlerin eşitliği"ne gelince, bu ilke öncü Rus çevrelerinde uzun zamandır uygulanmakta olduğundan Bolşevikler elbette onu kabul ettiler. Ancak tıpkı diğer güzel sosyal veya manevi tezler gibi, bu da, Devrim'in genel sapmasından sonra tahrif edildi. Daha somut söylenecek olursa, SSCB'de *iş*te bir "eşitlik" söz konusudur, *ücretler*de değil. SSCB'de kadın erkek kadar çalışır, ama ücreti daha düşüktür. Öyle ki bu "eşitlik" devlete kadını erkekten daha çok sömürme olanağı verir.

Din. - Şimdi bu diğer önemli konu üzerinde duralım.

Bolşevizmin dinî önyargıların üstesinden geldiği ileri sürülür. Kaynağı yine somut olguların bilinmemesi olan bir yanlış.

Bolşevik hükümet, bir zaman için, *kamusal alanda dinî ibadeti* terör yoluyla ortadan kaldırmayı başardı. Din *duygusu*na gelince, onun kökünü kazımak bir yana Bolşevizm yöntemleriyle ve "marifetler"iyle ve yürüttüğü propagandaya rağmen, din duygusunu, tam tersine, ya kimilerinde daha da yoğunlaştırdı, ya da başkalarında yalnızca dönüşüme uğrattı.

Şunu da ekleyelim ki, daha Devrim'den önce, özellikle 1905'ten itibaren, din duygusu halk kitleleri arasında gerilemekteydi; bu da papazları ve çarlık yetkililerini ciddi biçimde endişelendirmiyor değildi. Bolşevizm daha çok bu duyguyu başka biçimlerde canlandırmayı başardı.

Din, terör yoluyla değil, propagandayla değil, ancak mutlu sonuçlarıyla birlikte hakiki Sosyal Devrim'in fiilî başarısıyla öldürülecektir. Bu başarının verimli kıldığı toprağa düşecek olan din karşıtı tohumlar iyi bir hasat verecektir.

Sosyal "başarılar" konusunda önceden epeyce söz söylediğimizden burada bu nokta üzerinde durmayacağız.

Kimi zaman bana şu itirazda bulunuluyor: Bolşevik hükümet şu veya bu diğer ödevi yerine getirmek için *yapabileceği her şeyi yaptı* ve çabaları tam bir başarıya ulaşmadıysa *bu onun suçu değil.*

Tastamam öyle: Bolşevik hükümetin iyi niyeti ne kadar çok kanıtlanırsa, hakiki Sosyal Devrim'in ve hakiki sosyalizmin hükümetsel ve devletçi sistem tarafından gerçekleştirilemeyeceği de o kadar aşikâr hale gelecektir.

"Komünist hükümet, kendi payına, başarıya ulaşmak için tüm iyi niyetini ortaya koydu" deniyor bize.

Ben bunun tersini söylemiyorum. Ama sorun bu değil. Söz konusu olan, hükümetin şunu veya bunu yapmak *isteyip istemediğini* bilmek değil. Söz konusu olan, *sonuca varıp varmadığını*, *başarıya ulaşıp ulaşmadığını* bilmektir. Sorun buradadır, başka yerde değil.

Bir hükümetin *tüm iyi niyetine rağmen sonuca ulaşamadığı* ne denli daha güçlü biçimde kanıtlanırsa, bir hükümetle *sonuca ulaşılamayacağı* da o kadar aşikâr hale gelecektir.

"Hükümet daha fazlasını yapamazdı."

O zaman başka unsurların bunu denemesine neden engel oldu? Kendisini güçsüz görüyorsa, diğerlerinin hareket etmesini yasaklamaya hiç hakkı yoktu! Diğerlerinin neleri başarıp gerçekleştireceğini kim bilebilir?

O halde hükümet neden başarıya ulaşamadı?

"Ülkenin geri durumu ona engel oldu." "Geri kalmış kitleler hazır değildi."

Aslında bilmiyoruz, zira kitlelerin harekete geçmesi bilerek ve isteyerek *engellendi*. Tıpkı birinin ayaklarını bağladıktan sonra yürüyememesine şaşırmak gibi.

"Diğer sol unsurlar Bolşeviklerle birlikte yürümek istemediler." Bu diğer unsurlar, *zararlı buldukları Bolşevik emirlere ve talimatlara körü körüne boyun eğmek* istemediler. O zaman onların kendi sözlerini söyleyip hareke geçmelerine *engel olundu.*

"Kapitalist kuşatma..."

Tastamam öyle: Kapitalist kuşatma bir *hükümet*i rahatsız edip yozlaştırabilir. Ama hakiki devrimi olağanüstü bir atılımla gerçekleştirmeye, gördüğümüz gibi, hazır *milyonlarca insanın* özgür eylemini hiçbir zaman engelleyip yozlaştıramaz.

Troçki'nin yaptığı gibi, bir "Devrime ihanet"ten söz etmek, yalnızca her türlü "Marksist" veya "maddeci" anlayışın değil, ama aynı zamanda en sıradan sağduyunun bile altında bir "açıklama"dır.

Böylesi güzel ve tam bir devrimci zaferin ertesinde bu "ihanet" nasıl olanaklı olmuştur?

İşte hakiki soru budur.

Olayları düşünerek, onları yakından inceleyerek bu konulara en yabancı olan bile bu sözde "ihanet"in "gök"ten düşmediğini, bizzat Devrim'in yürütülüş tarzının "maddi" ve kesinlikle mantıksal sonucu olduğunu anlayacaktır.

Rus Devrimi'nin olumsuz sonuçları yalnızca *belli bir sürecin* vardığı noktadan ibarettir. Stalin rejimi, bizzat Lenin ve Troçki tarafından uygulanmış yöntemlerin kaçınılmaz sonucundan başka bir şey değildir. Troçki'nin "ihanet" dediği şey, gerçekte yanlış yöntemlerden kaynaklanan yavaş yavaş yozlaşmanın kaçınılmaz sonucudur.

Tastamam öyle: Hükümetsel ve devletçi yöntem, "ihanet"e, yani "ihanet"e izin veren iflasa götürür; "ihanet" bu iflasın çarpıcı bir yüzünden başka bir şey değildir. Başka *yöntemler* başka *sonuçlar* doğururdu.

Körü körüne taraflılığıyla (veya daha da çok şaşılası ikiyüzlülüğüyle) Troçki, kendisi bakımından affedilemez olan en bayağı kafa karışıklığına düşüyor: *Sonuçlarla nedenleri karıştırıyor*. Bayağı biçimde yanılarak (veya daha doğrusu, tezini savunmak için başka araçlara sahip olmadığından yanılmış gibi yaparak) Troçki sonucu (Stalin'in "ihanet"i) neden olarak alıyor. Kendisine esas sorunu, yani *"Stalinizm" nasıl olanaklı olabildi?* sorusunu bertaraf etme olanağı veren hata veya daha doğrusu manevra!

"Stalin Devrime ihanet etti"... Bu basit! Hatta ne olursa olsun herhangi bir şeyi açıklamak için aşırı basit.

Açıklama, oysa, her şeyi gösteriyor: "Stalinizm" hakiki Devrim'in iflasının doğal sonucu oldu; bunun tersi söz konusu değil; Devrim'in iflası da Bolşevizmin onu içine soktuğu hatalı yolun doğal olarak varacağı yerdi.

Bir diğer deyişle: *Stalin'i iktidara getiren yolundan çıkmış ve kaybolmuş Devrim'in yozlaşmasıdır yoksa Devrim'i yozlaştıran Stalin değildir.*

Şunu da ekleyelim ki, zaten rahatsızlanmış olan devrimci organizma buna kitlelerin özgür faaliyeti aracılığıyla muzaffer bir biçimde direnç gösterebilirdi; ama uzun zamandır, Lenin'in *ve bizzat Troçki'nin* kılavuzluk ettiği Bolşevikler kitlelerin kendilerini kötülüğe karşı koruyabilecekleri her türlü aracı onların elinden

almışlardı: Kaçınılmaz olarak hastalık tüm organizmayı sardı ve onu yok etti.

"İhanet" olanaklı oldu, zira emekçi kitleler onun ne hazırlanmasına, ne de uygulanmasına tepki gösterebildiler. Ayrıca kitleler tepki göstermediler, zira gözleri yeni efendileri tarafından tümüyle boyanmış kitleler, hem hakiki Devrim'in anlamını hem de her türlü girişkenliği, özgür eylemi, tepkiyi hızlı bir biçimde kaybettiler. Eli kolu bağlanmış, tabi kılınmış, boyun eğdirilmiş kitleler, her türlü direnişin yararsızlığını –aslında– olanaksızlığını hissediyorlardı. Kitlelerde bu körü körüne itaatin, "yukarıda" olan bitene karşı bu donuk kayıtsızlığın yeniden yaratılmasına Troçki bizzat katıldı. Görev "Şefler"e yaradı. Kitle toprak altına gömüldü, hem de uzun bir zaman için. Artık her türlü "ihanet" olanaklı hale gelmişti.

Tüm bu söylenenlerden sonra okuru Bolşevik "başarılar" konusunda bizzat bir hüküm vermeye davet ediyoruz.

Sekizinci Bölüm

Karşı-Devrim

Bolşevik hükümetin yaratıcılıktaki yetersizliği, ülkenin içine düştüğü ekonomik kaos, gözü dönmüş despotizm ve şiddet, tek sözle Devrim'in iflası, sonra buradan kaynaklanan trajik durum, önce geniş bir hoşnutsuzluk, sonra gitgide daha ciddi kıpırdanmalar ve nihayet diktatörlüğün dayattığı durumun taşınamazlığına karşı birtakım hareketlere yol açtı.

Benzeri durumlarda hep olduğu gibi, bu hareketler iki karşıt kutuptan geldi: İktidarı yeniden ele almayı ve eski düzeni yeniden kurmayı uman Gericilik tarafından, "sağ"dan ve durumun iyileştirilmesine ve devrimci eylemin ayağa kalkmasına özlem duyan Devrim tarafından, "sol"dan.

Karşı-devrimci hareketler üzerinde uzun uzadıya durmayacağız. Bir yandan zaten az çok biliniyorlar; öte yandan kendi başlarına ikincil derecede bir önem taşıyorlar, zira tüm büyük devrimlerde bu tür hareketler, yaklaşık olarak birbirine benzerler.

Bununla birlikte bu hareketlerin kimi *ayrıntıları* sessizce geçiştirilemeyecek kadar öğreticidir.

Başlarda (1917 ve 1918) Sosyal Devrim'e karşı çıkan ilk direnişler, alabildiğine sınırlı, daha çok yerel ve göreceli olarak yumuşak oldu. Tüm devrimlerde olduğu gibi, kimi gerici unsurlar Devrim'i nüve halindeyken boğmaya yeltenerek yeni rejime karşı anında ayağa kalktılar. İşçilerin, köylülerin ve ordunun ezici çoğunluğu –aktif veya pasif olarak– bu yeni düzenden yana olduğundan, bu direnişler hızla ve kolayca kırıldı.

Devamında Devrim hakikaten verimli, güçlü, yaratıcı, adil olduğunu gösterebilseydi; büyük sorunlarını uygun biçimde çözüme kavuşturmayı ve ülkeye –ve bu durumda diğer ülkelere– yeni ufuklar açmayı bilseydi, her şey herhalde bu birkaç kısmî çekişmeyle sınırlı kalacak ve Devrim'in zaferi artık tehdit altında olmayacaktı. Rusya'da ve diğer yerlerde olayların daha sonraki ilerleyişi, yirmi yıldır tanık olduğumuzdan bambaşka bir karaktere sahip olabilirdi.

Ancak, okurun bildiği gibi, iktidara yerleşen Bolşevizm, Devrim'i yozlaştırdı, elini kolunu bağladı ve iğdiş etti. Devrim'i önce güçsüz, verimsiz, donuk, mutsuz kıldı, ardından iç karartıcı, iğrenç biçimde tiranlığa, yararsız ve aptal bir biçimde şiddete dayalı hale getirdi. Bolşevizm böylece halkın gitgide daha geniş tabakalarını hayal kırıklığına uğratmaya, öfkelendirmeye ve kendisinden iğrendirmeye vardı. Nasıl işçilerin gelişimini önlediğini, özgürlükleri ortadan kaldırdığını, diğer akımları ezdiğini gördük. Köylülere yönelik kıyıcı terör ve şiddet eylemi, sonunda köylülerin ona karşı ayağa kalkmasına vardı.

Unutmayalım ki, tüm devrimlerde, nüfusun *büyük bölümü*, yani gündelik olarak işleriyle güçleriyle uğraşan apolitik sıradan "insanlar", "yurttaşlar", küçük burjuvazi, orta burjuvazinin bir bölümü, çok sayıda işçi ve köylü, vb önce *tarafsız* kalır; gözlemler, tereddüt eder ve pasif bir biçimde *ilk sonuçları* bekler. Devrim açısından bu unsurlar önünde *olanaklı en hızlı biçimde* "kendini kanıtlamak" önemlidir. Tersi durumda tüm bu "ilgisiz" nüfus, devrim işine sırtını döner: Ona düşman hale gelmeye hazırdır; karşı-devrimci tertiplere sempati duymaya başlar; bunları destekler ve böylece onları çok daha tehlikeli hale getirir.

Milyonlarca insanın çıkarlarını ilgilendiren, sosyal ilişkileri derinden değişikliğe uğratan ve büyük acılar ve büyük tatmin vaatleriyle gerçekleşen *büyük çaplı alt üst oluşlar sırasında* durum işte böyledir. *Bu tatmin çabuk gelmelidir*. Har halükârda kitleler *bunu umut edebilmelidir*. Tersi durumda Devrim zayıflar ve karşı-devrim kanatlanır.

Şunu da ekleyelim ki, devrimin iyi ilerleyişi için bu tarafsız unsurların aktif işbirliği zorunludur, zira aralarında çok sayıda "uzman" ve meslek sahibi insan, vasıflı emekçi, teknisyen, aydın, vb vardır.

Bir kez yapılınca Devrim'e artık mutlaka karşı olmayan bütün bu insanlar, *Devrim onlara belli bir güven verdiği, kendilerine ye-*

teneklerini, olanaklarını ve perspektiflerini, avantajlarını, gücünü, hakikatlerini, adaletini hissettirmeyi başardığı takdirde, tamamen *Devrim'e doğru* dönecek ve ona coşkuyla yardımcı olacaktır.

Tersi durumda, bütün bu unsurlar sonuçta Devrim'in açık bir biçimde düşmanı haline gelecek, bu da Devrim'e son derece hissedilir bir darbe indirecektir.

Devrimcilerin yardımıyla özgür bir faaliyet yürüten geniş emekçi kitlelerin, inandırıcı birtakım sonuçlar elde etmeyi *bilecekleri* ve buradan hareketle bu unsurlara güven vererek nihai olarak onları sürüklemeyi *bilecekleri* varsayılabilir.

Güçsüz, kibirli, aptal ve zalimce şiddet kullanan diktatörlük bunu başaramaz ve onları barikatın öte tarafına atar.

Bolşevizm ne kendisini "kanıtlamayı" ne de Devrim'i "haklı göstermeyi" bildi.

Gördüğümüz gibi, çözüme kavuşturmayı başardığı tek büyük sorun –şöyle ya da böyle ve savaşmayı reddeden bizzat ordunun baskısıyla– savaş sorunu oldu. Bu başarı, elde edilen barış ona geniş halk kitlelerinin kalıcı güvenini ve sempatilerini kazandırdı. Ama hepsi bu. Sonrasında ekonomik, sosyal ve diğer yetersizliği kısa zamanda kendini hissettirdi. Eylem araçlarının kısırlığı, hükümetsel yöntemler, devletçi mutlakıyetçilik, vb zaferin neredeyse ertesi günü kendini gösterdi.

Bolşevikler ve onların sempatizanları Rusya gibi bir ülkede savaştan ve Devrim'den sonra Bolşevik hükümetin üstesinden gelmek zorunda olduğu "korkunç güçlükler"i anmayı seviyorlar. Bolşevik yöntemleri bu güçlüklere dayanarak haklı göstermeye çalışıyorlar.

Böylesi kanıtlarla olguları bilmeyen *yabancı* kamuoyu etkilenebilir. Ancak Devrim'i *yaşayanlar* er veya geç şunların farkına varıyordu: 1. Bolşevizmin zararlı yöntemleri karşılaşılan güçlüklerden çok *Bolşevik öğretinin bizzat niteliğinden* kaynaklanıyordu; 2. Bu güçlüklerin çoğu tam da *hükümetin ta başından itibaren kitlelerin özgür faaliyetini boğmasından* dolayı ortaya çıkıyordu; 3. *Gerçek güçlükler* Bolşevikler tarafından giderilecek yerde, onlar tarafından tam tersine daha da keskinleştiriliyordu; 4. Bu güçlükler kitlelerin özgür eylemiyle kolayca aşılabilirdi.

Başlıca güçlük hiç kuşkusuz tedarik ve ikmal güçlüğüdür. Devrimi ilerletmek için, olabildiğince hızlı bir biçimde, kıtlık ve (paraya dayalı) "mübadeleci" ekonomiden parayı ortadan kaldırıp bolluk ve "dağıtımcı" ekonomiye geçmek gerekiyordu.

Ancak tastamam öyle: Güçlükler ne denli önemli ve genişse, hükümetin bunları çözüme kavuşturma yeteneği de o denli azalıyordu; güçlüklerin keskinliği ve dikenliliği arttıkça, halkın özgür girişkenliğine ve faaliyetine başvurmak da o denli daha çok gerekiyordu. Oysa bildiğimiz gibi, Bolşevik hükümet her şeye, fikirlere, girişkenliğe, araçlara ve eyleme el koydu. ("Proletaryanın") mutlak diktatörü olarak gelip yerleşti. Kitlelerin gözünü boyadı, onların atılımını boğdu. Güçlükler büyüdükçe "proletarya"nın harekete geçmesine daha da az izin verdi.

Sözde "sanayileşme"sine, ünlü "beş yıllık planlar"ına rağmen Bolşevizmin bu güçlüklerin üstesinden gelememesinde ve yaşamın gereklerine karşı umutsuz mücadelesinde bir süre sonra gerçek yeteneksizliğini vurgulamaktan öte bir anlam taşımayan en iğrenç şiddete kısılıp kalmasında şaşırtıcı bir şey yoktur. Bir köle yığınına dayatılmış ve zora dayalı bir sanayileşme yoluyla bolluğa ulaşmak ve yeni bir ekonomi kurmak olanaklı değildir.

Kitleler, üretimin başka biçimlerine geçme ve üretim ile tüketim arasındaki ilişkileri dönüşüme uğratma gerekliliğini içgüdüsel olarak hissediyordu. Kitleler, paraya son verme ve üretim organları ile tüketim organları arasında bir doğrudan ilişkiler sistemine geçme gereğini ve olanağını gitgide daha iyi algılıyorlardı. Şurada veya burada, birçok kez bu yönde birtakım denemeler de yaptılar. Eylem özgürlüğüne sahip olsalardı, büyük bir olasılıkla, ekonomik sorunun hakiki çözümüne, yani dağıtımcı ekonomiye adım adım ulaşabileceklerdi. Onlara hakiki dostlar olarak kılavuzluk ve yardım ederek araştırmalarına, bulmalarına, harekete geçmelerine izin vermek gerekiyordu.

Hükümet hiçbir şey duymak istemiyordu. Her şeyi kendisi yapmak ve iradesini ve yöntemlerini dayatmak iddiasındaydı. Önce içgüdüsel olarak, daha sonra gitgide daha net bir biçimde kitleler bu yöntemlerin etkisizliğinin, hükümetin yeteneksizliğinin, diktatörlüğün ve şiddetin ülkeyi içine sürüklediği tehlikenin farkına vardılar.

Böylesi bir durumun psikolojik sonucu kolayca anlaşılabilir.

Bir yandan kitleler gitgide Bolşevizme sırtlarını döndüler. Hayal kırıklığına uğrayarak onu terk ettiler ve hatta ona karşı konuma geçtiler. Hoşnutsuzluk, isyan ruhu günden güne büyüdü.

Ama öte yandan kitleler bu açmazdan nasıl çıkabileceklerini bilmiyordu. Her türlü fikir hareketi, her türlü tartışma, her türlü

propaganda ve her türlü özgür eylem yasak olduğundan hiçbir geçerli çözüm görünmüyordu. Durum onlara çıkışsız görünüyordu; hiçbir harekete geçme aracına sahip değillerdi; örgütleri devletleştirilmiş ve askerileştirilmişti; en küçük muhalefet ciddi biçimde eziliyordu; silahlar ve diğer her türlü maddi araç, sahtekârlıklarını ve savunmalarını organize etmeyi bilmiş olan yetkililerin ve yeni ayrıcalıklıların ellerindeydi.

Sonuç olarak, kitleler, gitgide daha isyankâr olmakla birlikte, etkili bir eyleme geçme konusunda hiçbir olanak göremiyorlardı.

Sotaya yatmış bekleyen karşı-devrim bu olaylardan ve bu ruh halinden yararlanmayı kaçırmadı. Büyük bir telâşla ruh hallerini ve olayları *kendi lehine* çevirmeye çalıştı. Böylece de halkın gitgide genelleşen ve derinleşen hoşnutsuzluğu geniş karşı-devrimci hareketlere zemin oluşturdu ve üç yıl boyunca bunlara destek sağladı.

Ülkenin Güneyinde ve Doğusunda, eski rejimin generallerinin yönettiği, diğer ülkelerin burjuvazisinin desteklediği, ayrıcalıklı sınıflar tarafından tezgâhlanmış büyük askeri kampanyalar düzenlendi.

Yeni koşullarda, 1919-1921'de başlatılmış geniş çaplı ayaklanmalar, Güneyde General Kaledin'in başkaldırısı, Urallarda Ataman Dutov'un isyanı ve diğerleri gibi 1917-1918 döneminin kendiliğinden ve göreceli olarak önemsiz direnişlerinden çok daha ciddi bir karakter kazandı.

Daha 1918-1919'da daha ciddi, büyük boyutlu birkaç ayaklanmaya şurada veya burada kalkışılmıştı. Örnek olarak General Yudeniç'in Petrograd'a taarruzunu (Aralık 1919) ve Kuzeyde "Çaykovski" hükümetinin himayesindeki karşı-devrimci hareketi sayabiliriz.

İyi örgütlü, silahlı ve donanımlı Yudeniç kuvvetleri, başkentin kapısına kadar gelmişlerdi. O zaman, bir kez daha, Kronştadt bahriyeli birliklerinin desteğiyle Petrograd işçi kitlelerinin fedakârlık, coşku, ama aynı zamanda dikkate değer bir örgütlülükle dopdolu bir atılımıyla, "cephe" gerisinde birtakım ayaklanmalarla güçlü bir biçimde desteklenen bu atılımla kolayca ezildiler. Troçki'nin komuta ettiği genç Kızıl Ordu savunmaya katıldı.

Çaykovski hareketi, Arhangelsk ilini ve Vologda ilinin bir bölümünü işgal etmeyi başardı. Diğer yerlerde oldu gibi, yıkılışı Kızıl Ordu'nun eseri olmadı. Oradaki ve cephe gerisindeki emekçi kitlelerin kendiliğinden ayaklanmaları bunların üstesinden geldi.

Şuna da işaret etmek gerekir ki, yabancı burjuvazinin desteklediği bu hareket, Batı işçi sınıfının da direnciyle karşılaştı. Rusya'ya her türlü müdahaleye karşı grevler ve gösteriler –özellikle İngiliz limanlarındaki grevler– kendi evinde de kendini güvende hissetmeyen burjuvaziyi endişelendirdi ve geri adım atmasına yol açtı.

1918 yazında ülkenin Doğusunda Amiral Kolçak'ın yürüttüğü ayaklanma daha önemliydi. Başkalarının yanı sıra Rusya'da oluşturulmuş olan bir Çekoslovak ordusuyla da desteklenıyordu. Herkesin bildiği gibi, Troçki'nin Kızıl Ordusu bu hareketi ezecek güçten yoksun kaldı. Bir kez daha silahlı işçi ve köylülerden oluşan partizanların zorlu bir direnciyle ve cephe gerisindeki birtakım ayaklanmalarla tasfiye edildi. Kızıl Ordu, iş olup bittikten sonra... "muzaffer bir biçimde" çıkageldi.

Bütün bu karşı-devrimci hareketlerin ılımlı sosyalistler, yani Menşevikler ve sağ Sosyalist-Devrimciler tarafından az çok aktif biçimde desteklendiğini belirtelim.

Bolşevikler, Çekoslovak taarruzu sırasında (Haziran-Temmuz 1918), 16'yı 17 Temmuz'a bağlayan gece, daha önce Sibirya'da Yekaterinburg'a sürgün edilmiş olan sabık çar 2. Nikolay'ı ve ailesini her türlü karmaşayı bertaraf etmek için ve olası bir kaçırılma olayından kaygı duyarak infaz ettiler. Kent daha sonra Bolşevikler tarafından boşaltıldı.

Bu infazın tam hangi koşullarda gerçekleştiği, Kolçak'ın emri üzerine, bir hukukçu tarafından özenle yürütülmüş bir soruşturmaya rağmen gizemini korudu. Bu öldürme emrinin Moskova'daki merkezi otorite tarafından mı yoksa yerel Sovyet tarafından mı verildiği bile bilinmiyor. Bolşeviklere gelince, onlar bu konuda susmayı yeğliyorlar.

Nitekim o dönemde henüz Bolşevikler tarafından silahsızlandırılmamış ve Bolşevik Devrim'e güvenlerini koruyan halk kitleleri, karşı-devrimci hareketlere karşı var güçleriyle direnmişler ve bunları oldukça kolay yenilgiye uğratmışlardır.

Bu durum 1919 sonlarında tamamıyla değişti.

Bolşevizm konusunda hayal kırıklığına uğrayan ve yanıldığını gören (ve "Sovyet" hükümeti tarafından silahsızlandırılan) kitleler, karşı-devrimci girişimlere artık aynı direnişi göstermediler. Dahası bu hareketlerin şefleri, kitlelerin hassas telleriyle oynamayı da gayet iyi bildiler. Bildirilerinde ve açıklamalarında, yalnızca Bolşeviklerin despotluklarıyla mücadele ettiklerini ilan

ettiler. Halka "özgür Sovyetler" ve Bolşevik hükümetin ayaklar altına aldığı Devrim'in diğer ilkelerinin korunmasını vaat ettiler. (Elbette, zafere ulaşınca bu vaatleri tutmamayı ve her türlü isyanı bastırmayı umuyorlardı.)

İşte böylece Güneydeki iki büyük "Beyaz" ayaklanma, Denikin ayaklanması ve Vrangel ayaklanması neredeyse rejimi devirme noktasına varacak kadar geniş bir çapa ulaştı.

Askeri olarak General Denikin tarafından yönetilen bu hareketlerden ilki (1919), hızla tüm Ukrayna'yı ve merkezi Rusya'nın önemli bir bölümünü işgal etti. Belli bir anda, Kızıl Birlikleri yenilgiye uğratıp gerileten Beyaz Ordu, Moskova yakınlarındaki Oryol kentine ulaştı. Denikin ordusunun bir anda ayak diremekten vazgeçip hızla geri çekilmesini büyük bir şaşkınlıkla gözleyen Bolşevik hükümet aslında kentten kaçmaya hazırlanıyordu. Moskova'ya yönelik tehdit son buldu. Durum kurtuldu. Okur bu tarihsel epizodun ayrıntılarını ileride görecek. Şu an için bir kez daha belirtelim ki, ne Bolşevikler, ne de orduları bu yıkılışta en küçük bir rol oynadılar.

Bolşevikler bakımından son derece tehlikeli olan ikinci hareket, General Vrangel hareketi oldu. Bu, Denikin ayaklanmasının ardından meydana geldi. Daha kurnaz olan Vrangel, selefinin hatalarından kimi dersler çıkartmayı bildi ve ondan daha derin ve daha sağlam sempatiler kazandı. Üstelik, zihinlerdeki değişim daha ileri gitmişti. Okur bu eserin son bölümünde bu karşı-devrimci askerin nasıl yenilgiye uğratıldığını görecektir. Bir kez daha bunun onuru kesinlikle Bolşeviklere ait değildir.

Bütün bu hareketler ve daha önemsiz bir dizi başkaları *başarısızlığa uğradı.*

Denikin hareketi blok halinde yıkıldı. Gördüğümüz gibi "Moskova'nın kapıları"na kadar gelmiş olan ordusu, aniden her şeyi bırakmak ve yeniden Güneye doğru darmadağınık bir halde inmek zorunda kaldı. Daha sonra orada felaket bir çözülmeyle ortadan kayboldu. Hemen hemen her yerde aylak halde dolaşan birkaç kalıntısı, kaçakların izini sürerek Kuzeyden inmiş olan Kızıl Ordu birlikleri ve partizanlar tarafından yavaş yavaş tasfiye edildi.

En azından 24 saat boyunca, Moskova'da panik halindeki Bolşevik hükümet, nedenini kavrayamadıkları için Denikin birliklerinin geri çekildiklerine inanmak istemedi. Bunun açıklamasına çok sonraları sahip oldular. Durumun nihayet bilincine vararak rahat

bir nefes alıp Kızıl Birlikleri Beyazların peşine koşturdu. Denikin hareketi kırıldı.

Bir süre sonra ortaya çıkan Vrangel hareketi de, önceleri birkaç büyük başarı kazandı. Moskova'yı tehdit etme noktasına varamadıysa da, Bolşevik hükümeti Denikin'in akınlarından daha çok endişelendirdi. Zira Bolşevizmden gitgide daha çok soğuyan kitleler, bu yeni anti-Bolşevik harekete ciddi bir direnç göstermeyi kesinlikle istemiyor görünüyorlar, kayıtsız kalıyorlardı.

Öte yandan, neredeyse genel bir karakter taşıyan bu kayıtsızlık nedeniyle, hükümet kendi ordusuna eskisinden daha az güven duyuyordu.

Bununla birlikte, başlangıçtaki başarılardan sonra Vrangel hareketi de diğerleri gibi yenilgiye uğradı.

Bu adeta "mucizevî" değişimlerin, böylesine büyük başarılarla yola çıkmış askeri seferlerin bu nihai bozgununun nedenleri neydi?

Bu akış ve geriye akışın hakiki nedenleri ve tam koşulları hem az bilinir hem de çıkarcı yazarlar tarafından bilinçli olarak çarpıtılmıştır.

Birkaç kelimeyle ifade edecek olursak, "Beyaz" hareketin iflasının belli başlı nedenleri şunlardır:

Birinci olarak, hareketin yetkililerinin, şeflerinin ve yürütücülerinin acemice, sinsi ve kışkırtıcı tutumu. Daha yeni zafere ulaşmış bu baylar fethedilen bölgelere, tıpkı Bolşevik fatihler gibi, gerçek birer diktatör olarak yerleştiler. Çoğu zaman sefih bir hayat süren, normal bir yaşamı organize etmekten aciz, kibirli, emekçi halkı küçümseyen bu baylar, emekçi halka tüm "güzellikleri"yle eski rejimi gayet güzel ihya etmek istediklerini kavrattılar. Halkı baştan çıkarmak için taarruzlarının arifesinde dağıttıkları bildirilerdeki çekici vaatler hızla unutuldu. Bu baylar nihai ve kesin zaferi bekleyecek sabra bile sahip değillerdi. Gerçek niyetlerine anında ihanet eden bir aceleyle kendilerini güvenceye almadan yüzlerindeki maskeyi yere attılar. Oysa niyetlerinde halk açısından iyi bir şey yoktu. Geleneksel yargısız ve acımasız üstün körü ihbar, tutuklama ve infaz furyasıyla "Beyaz" terör ve vahşi baskılar vakit geçirilmeksizin her yerde başlatıldı.

Üstelik Devrim'den önce veya Devrim sırasında gitmiş veya gönderilmiş eski büyük toprak sahipleri ve büyük sanayiciler kendi ordularıyla geri dönüyor ve "mal"larına yeniden el koymaya acele ediyorlardı.

Geçmişin mutlakıyetçi ve feodal rejimi, tüm korkunçluğuyla birdenbire yeniden ortaya çıkıyordu.

Böylesi bir tutum, emekçi kitlelerde güçlü bir psikolojik tepkiye hızla yol açıyordu. Emekçi kitleler çarlığın ve "pomeşçik"in geri dönüşünden, Bolşevizmden daha çok korkuyorlardı. Bolşevizmle, her şeye rağmen birtakım iyileşmelere, toparlanmaya ve sonunda "özgür ve mutlu" bir yaşama ulaşmayı umabilirlerdi. Oysa çarlığa geri dönüşten umulabilecek hiçbir şey yoktu. O dönemde kullanılabilir toprakların mülksüzleştirilmesinden en azından ilke olarak yararlanan özellikle köylüler, bu toprakları eski sahiplerine iade etmek zorunda kalma fikrinden dehşete kapılıyorlardı. (Emekçi kitlelerin bu ruhsal hali, Bolşevik rejimin geçici sağlamlığını büyük ölçüde açıklıyor: İki kötünün arasından kitleler kendilerine kötünün iyisi olarak görüneni seçiyorlardı.)

Böylece "Beyazlar"a karşı isyan, onların günübirlik zaferlerinin hemen ertesinde yeniden başlıyordu. Tehlikeyi kavrar kavramaz kitleler direnişe geçiyordu. Son tahlilde de hızla oluşturulmuş ve hem Kızıl Ordu, hem de şaşkınlığından kurtulmuş emekçi halk tarafından desteklenen partizan birlikleri "Beyazlar"ı ezici bozgunlara uğratıyordu.

Nitekim örneğin Denikin ve Vrangel kuvvetlerinin ezilmesine en çok katkıda bulunan ordu, adını askeri önderinin adından, anarşist partizan Nestor *Mahno*'dan alan, "Mahnocu ordu" adıyla tanınan ayaklanmış Ukraynalı işçiler ve köylüler ordusu oldu.

Özgür bir toplum adına mücadele eden, hem "Beyazlar"a, hem de "Kızıllar"a, yani her türlü baskı güçlerine karşı eşzamanlı olarak mücadele etmek zorunda kalan bu ordu ve tüm hareket üzerinde, Bolşevizme *öteki* direniş, *sol* direniş konusunu ileride ele aldığımızda duracağız.

Ancak "Beyaz" tepkiden söz ederken, Denikin'i Oryol'u terk edip aceleyle geri çekilmek zorunda bırakanın Mahno'nun halk ordusu olduğunu burada belirtelim. Ukrayna'da Denikin'in cephe gerisi muhafızlarına ve özel kuvvetlerine yıkıcı bir bozgun yaşatan *"Mahnocu" ordu* oldu.

Vrangel'in silahlı kuvvetlerine gelince, *Mahno ordusunun* bunlara yaşattığı ilk ağır yenilgiyi bana bizzat Bolşevikler alabildiğine garip koşullarda itiraf ettiler.

Vrangel'in ölümcül taarruzu sırasında, ben Moskova'da bir Bolşevik hapishanesindeydim. Denikin gibi, Vrangel de Kızıl Ordu'yu

yenilgiye uğratıyor ve onu hızla Kuzeye doğru püskürtüyordu. O sırada Bolşeviklerle çatışma halinde olan Mahno Devrim'in karşı karşıya kaldığı ağır tehlikeyi görerek, onlara barış önermeye ve "Beyazlar"a karşı onlarla işbirliği yapmaya karar verdi. Kötü konumdaki Bolşevikler bunu kabul ettiler. Mahno'yla bir anlaşma yaptılar. Mahno, Vrangel ordusuna yöneldi ve onu Orĕhov surları önünde yenilgiye uğrattı. Savaş bitince, mücadeleyi sürdürüp geri çekilen Vrangel birliklerini takip etmeden önce Mahno Moskova hükümetine bir telgraf göndererek zaferini haber verdi ve yardımcısı Çubenko ile benim serbest bırakılmadığımız sürece bir adım bile atmayacağını bildirdi. Mahno'ya hâlâ ihtiyacı olan Bolşevikler bunu kabul edip beni serbest bıraktılar. Bu vesileyle, Makno'nun telgrafını bana gösterdiler ve onun partizan ordusunun yüksek savaşkan niteliklerini kabul ettiler.

Sağ tepkilere burada son verirken, Bolşevikler ve dostları tarafından icat edilip yaygınlaştırılmış kimi efsanelerin düzmeceliğinin de altı çizmeliyim.

Birincisi yabancı müdahaleler efsanesidir. Efsaneye göre bu müdahaleler çok önemli olmuş. Kimi "Beyaz" hareketlerin gücünü ve başarılarını Bolşevikler özellikle böyle açıklıyorlar.

Bu beyan gerçeğe denk düşmüyor. Çok abartılıdır. Aslında, Rus Devrimi sırasında yabancı müdahale hiçbir zaman ne güçlü ne de kararlı oldu. Para, silah ve donanım bakımlarından oldukça mütevazı bir yardım, hepsi bu. "Beyazlar" da bunu ileride tespit ederek bundan acı acı şikâyetçi oldular. Rusya'ya gönderilmiş askeri birliklere gelince, bunlar her zaman pek önemsiz oldu ve neredeyse hiçbir rol oynamadılar.

Bu kolayca anlaşılır. Önce, yabancı burjuvazinin, savaş sırasında ve hemen sonrasında kendi ülkesinde uğraşacağı epeyce işi vardı. Sonra askeri şefler, Rus devrimci halkıyla temasa gelen askeri birliklerinin "dağılma"sından endişe ediyorlardı. Böylesi temaslar olabildiğince engellendi. Olaylar bu endişelerin yersiz olmadığını ortaya koydu. Hiçbir zaman devrimcilere karşı savaşmak zorunda kalmayan İngiliz ve Fransız birlikleri bir yana, (Brest-Litovsk barışından sonra) oldukça önemli ve Skoropadski'nin Ukrayna hükümeti tarafından korunan Avusturyalı-Alman işgal birlikleri hızla dağıldılar ve ülkenin devrimci güçleri tarafından kuşatıldılar.

Bu konuda, Alman işgalinin devamının Brest-Litovsk barışı sırasında anarşistlerin savunduğu tezi doğruladığını vurgulamama izin verin. O dönemde Bolşevik hükümet, Alman emperyalistlerle anlaşma yapmak yerine, onların askeri birliklerinin devrimci Rusya'ya girmesine izin verseydi dünyanın çehresinin nasıl olacağını ve bu girişin sonuçlarının daha sonra tüm Denikin'leri, Vrangel'leri, Avusturyalı-Almanları ve *tutti quanti* [tüm benzerlerini] ortadan kaldıran sonuçlarla aynı olup olmayacağını kim bilebilir!

Ama işte! Her hükümet –ve her zaman– Devrim için "politik" yol, durgunluk, güvensizlik, gericilik, tehlike, felaket anlamına gelir!

Lenin, Troçki ve şurekâsı hiçbir zaman devrimci olmadılar. Yalnızca, gerçek reformistler ve politikacılar olarak hem iç sorunlarda hem de savaş sorunlarında her zaman eski burjuva yöntemlerine başvuran pek yontulmamış reformistler oldular. Ne kitlelere, ne de hakiki Devrime en küçük bir inanç duydular; hakiki Devrimi anlamadılar bile. Devrimin kaderini bu devletçi-reformist burjuvalara emanet etmekle, devrimci Rus emekçileri temel ve onarılamaz bir hata yaptılar. Rusya'da Ekim 1917'den bugüne kadar olan biten her şeyin açıklaması kısmen burada yatar.

Alabildiğine yaygın ikinci efsane, Kızıl Ordu'nun önemli rolü efsanesidir. Bolşevik "tarihçiler"e göre, karşı-devrimci askeri birlikleri yenilgiye uğratan, Beyaz taarruzları ezen ve tüm zaferleri kazanan hep Kızıl Ordu'dur.

Bundan daha yanlış bir şey yoktur. Önemli karşı-devrimci taarruzların hepsinde Kızıl Ordu yenilmiş ve kaçmıştır. Beyazları yenilgiye uğratan, isyan halindeki ve kısmen silahlı halkın kendisidir. Kızıl Ordu her zaman, zaten muzaffer partizanlarla işbirliği yapmak, zaten dağılmakta olan Beyaz Ordulara öldürücü darbeyi vurmak ve zafer tacını kendisi takmak üzere hep iş olup bittikten sonra gelmiştir.

Üçüncü Kitap

Hakiki Sosyal Devrim İçin Verilen Mücadeleler

Önsöz

Sağ tepkilerden bağımsız olarak, aynı dönemde ve daha sonra tam tersi yönde birtakım hareketlerin, Bolşevikler tarafından boğulup ayaklar altına alınmış hakiki özgürlük *ve Sosyal Devrim'in* hakiki ilkeleri *adına Bolşevik iktidarla mücadele eden* devrimci hareketlerin *oluştuğunu söylemiştik.*

Öncelikle şuna işaret edelim ki Bolşeviklerin zararlı genel politikası, boğucu devletçilik ve merkeziyetçilik, ürkütücü kırtasiyecilik, gözle görülür acizlik, "ihanet" ve iğrenç şiddet, hükümetin ve partinin sağ kanatlarında bile *birtakım muhalefet ve isyan hareketlerine yol açtı.*

Böylece 1918 yaz aylarında, sol Sosyalist-Devrimciler, o zamana kadar içinde yer aldıkları hükümetten ayrıldılar, Bolşeviklerle bağlarını kopartarak onlara savaş ilan ettiler ve kısa süre sonra zulmün darbeleriyle ezilip gittiler.

Yine aynı biçimde daha sonra Bolşevik Parti'nin içinde "İşçi Muhalefeti" adı verilen grup oluştu; bunun ilk dışavurumları Lenin'i ünlü Goşizm, çocukluk hastalığı[1] *broşürünü yayınlamak zorunda bıraktı. Bu "İşçi Muhalefeti" de acımasız bir zulmün ardı ardına gelen darbeleriyle dağıldı.*

Nihayet çok daha sonraları yine hükümetin ve partinin içinde tümü de gitgide artan bir kıyıcılıkla bastırılan başka muhalefet hareketleri de biçimlendi.

Açık bir biçimde politik ve çoğu zaman cesaretten yoksun olan bütün bu hareketler hiçbir özel ilgi uyandırmaz. Elbette geleceğin

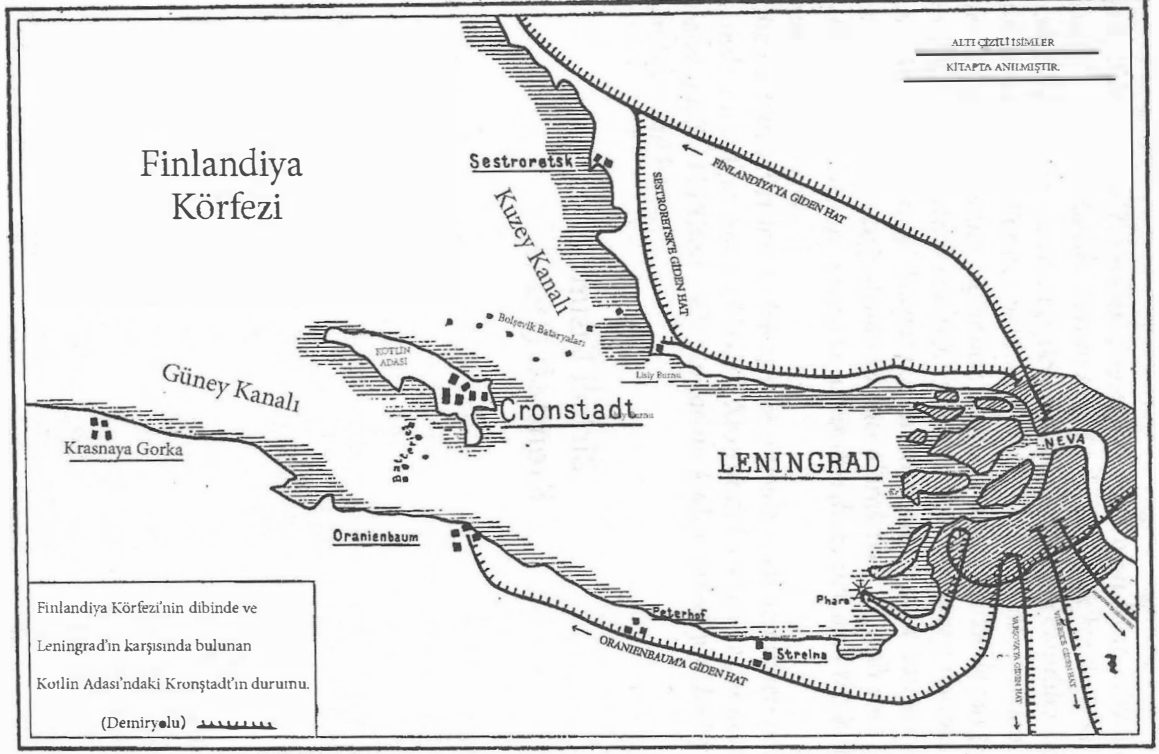
1. Rusça başlığın tam çevirisi.

tarihçisi bunlarda rejimi resmedip yargılamak açısından son derece öğretici bir malzeme bulacaktır. Ne var ki Devrim *ve onun akıbeti bakımından, kimi zaman mücadelenin sertliğine rağmen, özünde "aile içi tartışmalar"dı bunlar. Boyun eğmeyen veya isyan eden bu muhalifler üstün gelseydi, durumun özünde en küçük bir değişiklik olmaksızın ülke bir efendi değişikliği yaşayacaktı. Yeni efendiler kaçınılmaz olarak seleflerinin politikasına ve yöntemlerine sürükleneceklerdi.* Halk *açısından hiçbir değişiklik olmayacaktı. Ya da yaygın formüldeki gibi "ne denli çok değişirse, o denli çok aynı şey olacaktı."*

Ne var ki bu "saray" kargaşalarının dışında zaman zaman ve bazen oldukça geniş coğrafyalarda esas olarak halka dayalı *sol hareketler, açık bir biçimde sosyal ve hakikaten devrimci, apolitik,* kitle *hareketleri de oluştu.*

Biz bu hareketlerden en bilinçli, en önemli ve en az bilinen ikisi üzerinde duracağız: Mart 1921'deki Kronştadt hareketi ve çok daha geniş ve güçlü, 1918'den 1921 sonlarına kadar neredeyse dört yıl süren Ukrayna hareketi.

Birinci Kısım
Kronştadt (1921)

ALTI ÇİZİLİ İSİMLER
KİTAPTA ANILMIŞTIR.
Finlandiya Körfezi
Sestroretsk
Kuzey Kanalı
FİNLANDİYA'YA GİDEN HAT
SESTROBETSK'E GİDEN HAT
Bolşevik Bataryaları
KOTLİN ADASI
Güney Kanalı
Cronstadt
Lisiy Burnu
Krasnaya Gorka
LENINGRAD
NEVA
Oranienbaum
Peterhof
Phare
Strelna
ORANIENBAUM'A GİDEN HAT
Finlandiya Körfezi'nin dibinde ve
Leningrad'ın karşısında bulunan
Kotlin Adası'ndaki Kronştadt'ın durumu.
(Demiryolu)

Birinci Bölüm
Birkaç Coğrafî Kavram

Kronştadt'ın Rus Devrimi'ndeki rolü hakkında Rusya dışında çok sayıda efsane anlatılmıştır ve hâlâ anlatılıyor.

Ama her şeyden önce Kronştadt nedir?

Kronştadt iki yüzyıl kadar önce, Finlandiya Körfezi'nin dibinde, Sankt Peterburg'un (bugün Leningrad) batısının otuz kilometre kadar açıklarındaki Kotlin Adası[1] üzerinde inşa edilmiş bir kale, bir askeri liman ve daha çok bir kale kent ve bir savaş alanıdır. Baltık Denizi'nden başkente girişi savunur. Aynı zamanda Rus Baltık Donanması'nın ana üssüdür.

Finlandiya Körfezi kışın donar. Kronştadt ile başkent arasındaki iletişim yılın beş ayında, Kasımdan Nisana kadar, Körfezin kalın buz tabakasının üzerindeki kardan bir yoldan sağlanır.

Kotlin adası -kıyıları alabildiğine düzensiz, dar ve uzun bir toprak parçası- 12 kilometre uzunluğundadır. Azamî genişliği, kimi yerlerde 2-3 kilometreye ulaşır. Kıyılarına zor yanaşılır ve ayrıca askeri bakımdan da iyi korunur.

Başkentin karşısındaki bölüm, adanın yaklaşık üçte birini kaplayan kentten, limanlardan ve doklardan oluşur. Kuzey, Batı ve Güney kıyılarında dağınık biçimde küçük tabyalar ve burçlar bulunur. Kıyılar ile kent arasında, 1917 Devrimi zamanında, hemen hemen çöl bir alan bulunuyordu.

1. Önceki sayfadaki haritaya bakınız.

Kuzeyde ve Güneyde ada denize epeyce giren çok sayıda kale ve tabya ile çevrilidir.

Ayrıca şunu da belirtelim ki, adanın Güney kıyısının karşısında denizden yaklaşık 20 kilometre uzaklıkta, anakaranın bir tepesinde önemli bir kale, "Krasnaya Gorka" yer alır; diğer tarafta, adanın kuzey kıyılarında, denizden 10 kilometre uzaklıkta, "Lisiy Nos" adı verilen müstahkem burun yer alır. (Haritaya bakınız.)

Kentin içinde en ilginç yer muazzam "Çıpa Meydanı"dır. Yaklaşık 30 bin kişi alan bu meydan geçmişte acemi er eğitimine ve askeri geçit törenlerine hizmet ediyordu. Devrim sırasında hakiki bir halk forumu haline geldi. Çağrı üzerine veya en küçük bir uyarıda bahriyeliler, askerler ve işçiler devasa mitinglere katılmak üzere bu meydana koşuyordu.

Kışın aynı rolü geniş "gemi talim alanı" yerine getiriyordu.

Kentin nüfusunu her şeyden önce büyük kışlalara dağılmış haldeki Baltık Donanması mürettebatları; sonra çoğu topçu garnizon askerleri, özellikle askeri tersanelerde çalıştırılan birkaç bin işçi; nihayet çok sayıda subay, devlet memuru, tüccar, zanaatkâr, vb oluşturuyordu. Toplam nüfus 50 bin kişi dolayındaydı.

İkinci Bölüm

Devrimden Önce Kronştadt

Okur incelememiz boyunca devrimci mücadeleler sırasında Kronştadt bahriyelilerinin, hemen hemen her yerde, sonucu belirleyici müdahalelerini birçok kez andığımızı fark etmiştir.

Gerçekten de Baltık donanması ve Kronştadt garnizonu Devrim'de birinci planda bir rol oynadı.

Buna birçok neden katkıda bulundu.

Öncelikle, bahriyeliler her zaman zorunlu olarak işçiler arasından seçilirdi. Elbette donanma için en nitelikliler, okur-yazarlar, "cevvaller" tercih edilirdi. Genel olarak bu işçiler aynı zamanda "politik olarak" da en ileri olanlardı. Çoğu zaman daha donanmada görev almadan önce, çömez devrimciler, hatta militanlardı. Disipline ve gözetim altında tutulmalarına rağmen elbette ekip arkadaşları üzerinde güçlü bir etki yapıyorlardı.

Öte yandan, görevleri gereği, yabancı ülkeleri ziyaret eden bahriyeliler, bu ülkelerin göreceli olarak özgür rejimleri ile Çarlık Rusya'sındaki rejim arasındaki farkın kolayca farkına varıyorlardı. Halkın veya ordunun herhangi bir diğer bölümüne göre, politik partilerin fikirlerini ve programlarını çok daha iyi özümsüyorlardı. Aralarından birçoğu göçmenlerle ilişkiler kuruyor ve yasak, gizli edebiyat okuyordu.

Şunu da ekleyelim ki, yoğun politik, entelektüel ve sınaî faaliyetiyle başkente yakınlık Kronştadtlıların eğitiminde büyük önem taşıyordu. Ülkede olup bitenin tam ortasında yer alıyorlardı. "Politik"

yaşamın kalbi Sankt-Peterburg'da atıyordu. Önemli bir işçi kitlesinin kaynaştığı yer Sankt-Peterburg'du. Kalabalık ve hareketli üniversite gençliğinin yerinde duramadığı yer de burasıydı. Devrimci grupların kabına sığmaz faaliyeti, daha sonra gitgide sıklaşan ve büyüyen karışıklıklar ve gösteriler, kimi zaman bunları izleyen çatışmalar, politik ve sosyal düzeydeki tüm olaylarla hızlı ve doğrudan ilişki, bütün bunlar Kronştadt'daki halkın ülkenin iç yaşamına, kitlelerin özlemlerine ve mücadelelerine, güncel politik ve sosyal sorunların tümüne canlı ve sürekli bir ilgi duymasını beraberinde getiriyordu.

Sankt-Peterburg Kronştadt'ı hep istim üstünde tutuyor, kimi zaman da ateşe atıyordu.

Daha 1905-1906'da ve 1910'da, Kronştadt bahriyelileri, ağır biçimde bastırılan oldukça ciddi birkaç isyan girişiminde bulundular. Her defasında ruhları daha canlı, daha yaman hale geldi.

Nihayet 1917 Devrimi'nin başından itibaren aşırı solcu akımlar, yani Bolşevikler, sol Sosyalist-Devrimciler, Maksimalistler, sendikalistler, anarşistler Kronştadt'da aktif ve iyi örgütlü merkezler kurdular. Faaliyetleri bahriyeliler kitlesi üzerinde hızla büyük bir etki yarattı.

Bütün bu nedenlerle Kronştadt 1917 Devrimi'nde hızlı bir biçimde öncü rol aldı.

Kronştadt "ordu"su, devrimci halkın önünde yürüyordu. Enerjisiyle, bilinç düzeyiyle "Rus Devrimi'nin gururu ve şanı oldu" diye söz edecektir onlardan Troçki, kendisinin iktidarı almasına yardımcı oldukları zaman. Ne var ki bu onun, Kronştadt Bolşevik Parti'nin sapmasına ve sahtekârlığına karşı ayağa kalktığında, "karşı-devrimci ayaktakımı" haline gelen bu "şan"a topları çevirmesine engel olmayacaktır.

Üçüncü Bölüm

Kronştadt, Devrimin Öncüsü
Mücadeleleri - Olumlu Faaliyeti - Etkisi

Şubat 1917'den itibaren, tüm Devrim boyunca –ve hemen hemen her yerde– Kronştadtlılar mücadeleye hep hazır oldular. Ne denli enerjik olsa da yerel bir faaliyetle yetinmiyorlardı. Devrimci coşkuyla ve mücadeleci şevkle dopdolu, güç ve cesaret bakımından zengin, rollerinin bilincinde olan Kronştadtlılar Devrime, duraksamaksızın, ellerinden gelen her şeyi, Devrim'in gerek duyduğu her şeyi, ateşlerini ve inançlarını, bilinçlerini ve güçlerini, yaşamlarını feda edecek kadar adanmış militanlar, halk ajitatörleri ve propagandistler, ülke çapında devrimci edebiyat dağıtıcıları, her türden teknisyen ve özellikle benzersiz savaşçılar verdiler.

Açıktır ki Şubat 1917'de Kronştadt derhal Devrim'le bağlandı.

Ayaklanarak kenti ele geçiren bahriyeliler kaçınılmaz gördükleri acı bir eyleme başvurmak zorunda kaldılar: 27 Şubat'ı 28'e bağlayan gece, herkesçe tanınan ve son derece gerici 200 üst düzey subayı anında yakalayıp infaz ettiler. Uzun yıllardır birikmiş hınç ve kin böylece giderilebildi. Kurbanlar arasında, 1910'da, bir isyan sırasında yüzlerce bahriyeliyi kurşuna dizdirtmiş ve Totleben kalesinde, yakalanmış denizcilerle dolu birçok sandalın batırılmasını emretmiş olanlar da bulunuyordu.

Yine de bu 200 subayın infazı tek kanlı olay oldu.

Aynı zamanda bahriyelilerin, yalnızca değer verdikleri ve sevdikleri rütbelileri değil, ama zulümler sırasında kıyıcılıkları öne çıkmamış olanları da ellerinden geldiğince koruduklarına işaret

edelim. Saatlerce denizci grupları, her yerde kargaşalar sırasında kaybolmuş kendi subaylarını aradılar. Başka yerlerde başka ekipler tarafından tutuklanmış olarak bulduklarını özgürlüklerine kavuşturup kendi gemilerinde veya kendi kışlalarında güvenceye aldılar.

Bahriyeliler Kronştadt'daki ilk Sovyeti hızlı bir biçimde örgütlediler. Son derece ılımlı olmakla birlikte (üyelerinin çoğunluğu sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşeviklerdi) bu Sovyet, devrimci kitlelerin itkisiyle, kısa süre sonra geçici hükümetle keskin çatışmalar yaşadı. Bu çatışmaların doğrudan konusu fazla anlamlı değildi. Ancak bunların temeli ciddiydi ve kitle tarafından gayet iyi kavranmıştı. Hükümet Kronştadtlıların ne özgürlük ruhuna ne de yerinde duramayan aktifliğine hoşgörü gösterebiliyordu. Ne pahasına olursa olsun birini kırmaya, diğerini felç etmeye, kısacası dik kafalıları ehlileştirip kente tümüyle boğun eğdirmeye çalışıyordu.

İlk çatışmalar dostane biçimde çözüme kavuşturuldu. Çok sayıdaki toplantı ve oylamadan sonra Kronştadt o an için geri adım atmayı ihtiyatlılık olarak gördü.

Bununla birlikte, kendi Sovyetinin gevşek tutumundan rahatsız olan Kronştadt halkı, ilk kez, temsilcilerin yeniden seçimi yöntemine başvurdu.

Bu arada geçici hükümetle yeni çatışmaların patlak vermesi gecikmedi. Birçok kez Kronştadt, sabrının sonuna gelerek geçici hükümete karşı ayaklanma noktasına vardı. Bahriyelileri gerileten yalnızca bu erken doğmuş eylemi henüz ülkenin anlayamayacağıydı.

Rus ve yabancı basın tarafından bolca yayılan Kronştadt ile ilgili ilk efsaneler ve kara çalmalar işte o anda başladı. "Kronştadt Rusya'dan ayrıldı ve özerk cumhuriyet ilan etti." "Kronştadt kendi parasını çıkardı." "Kronştadt yurdun düşmanlarıyla barışa hazırlanıyor." "Kronştadt Almanlarla ayrı bir barış anlaşması imzalamanın arifesinde." İşte böyle abuk sabukluklar vardı. Hedefleri Kronştadt'ın itibarına ülke kamuoyunda zarar vermek ve sonra da zorlukla karşılaşmadan onu ezmek.

Bilindiği gibi birinci geçici hükümetin bu projeyi gerçekleştirmeye zamanı olmadı. Genel karşı çıkışın yerle bir etmesiyle yıkıldı.

Kronştadt kitlelerin gözünde bir not aldı.

İkinci Kronştadt Sovyeti çok daha soldaydı. İçinde çok sayıda Bolşevik, birkaç Maksimalist ve birkaç anarşist vardı.[2]

2. Birçok nedenle anarşistlerin Sovyetlerdeki varlığı oldukça ender bir olgudur.

Bununla birlikte gemilerde, kışlalarda ve atölyelerde *bizzat kitle içinde* yürütülen muazzam çalışmayla karşılaştırıldığında Sovyetin faaliyeti ve değişik fraksiyonlar arasındaki iç mücadeleler dikkate bile değmezdi.

Çıpa Meydanı'ndaki mitingler birbirini izliyordu. Devrim'in tüm sorunları orada ele alınıp her açıdan inceleniyordu.

Halk yoğun, tutkulu günler yaşıyordu.

Böylece Kronştadt kendini eğitiyor ve kısa süre sonraki tüm mücadelelerde, Devrim'in her aşamasında ve tüm ülke çapında bütün eserinde alacağı olağanüstü aktif paya hazırlıyordu.

Önceleri Kerenskiy'den yana olumlu tutum alan bahriyeliler onun rolünü hızla tespit ettiler.

Başarısızlığa uğrayan ünlü 18 Haziran taarruzunun üzerinden daha henüz iki hafta geçmeden Kronştadt onun ve hükümetinin kesinlikle karşısına dikildi. Aynı dönemde Kronştadt'a karşı düşmanlık rüzgârını arkasına alan Kerenskiy'in Petrograd'da görünen bahriyelileri tutuklatmaya ve başka bastırıcı tedbirler almaya koyulmasıyla birlikte bu daha da arttı. Bir devrimci makineli tüfek alayının, ellerinde silahlarıyla cepheye gönderilmeye karşı çıkması ve hükümete sadık birliklerce kurşuna dizilmeleri üzerine Petrograd'da yaşanan kimi karışıklıklar ve kurşuna dizmeler ateşi körükledi.

Bunun üzerine 4 Temmuz'da Kronştadtlı 12 bin bahriyeli, asker, kadın-erkek işçi, ellerinde kırmızı-siyah bayraklarla ve "Tüm İktidar Yerel Sovyetlere!" sloganının yazılı olduğu pankartlarla Petrograd'a çıkarma yaptılar. Göstericiler, Bolşevikler de dahil olmak üzere, tüm fraksiyonların politik durumu görüştükleri Tavrida Sarayı'na yöneldiler. Ardından gösteriyi yaygınlaştırmaya, kitleleri ve başkent

---

Kronştad dışında, Petrograd Sovyeti'nde ve Moskova Sovyeti'nde de birkaç anarşist vardı. Bunun dışında Sovyet içinde bir anarşist görmek istisnaydı.

Sovyetlere karşı anarşistlerin *genel* tutumuna gelince, bu da bizzat Sovyetlerin gelişimine göre değişiklik gösteriyordu. Başlangıçta, Sovyetler henüz işçi organizmaları gidişatına sahipken ve devrimci itki, onları kimi yararlı işlevleri yerine getirmeye elverişli kılabileceği umuduna izin verdiğinde *iyicil* olan bu tavır, izleyen dönemde, *kuşkucu* ve nihayet Sovyetler hükümetin elinde oynattığı politik organizmalara dönüştüğü ölçüde açıkça *olumsuz* hale geldi.

Anarşistler, dolayısıyla başlangıçta birtakım yoldaşların bu kurumlara üye seçilmelerine karşı çıkmadı. Daha sonra eleştirmeye, ardından çekimser kalmaya başladılar ve sonuçta da "otoriter, merkeziyetçi ve devletçi bir temele dayalı olarak örgütlenmiş olan salt politik organizmalar haline gelen Sovyetlere her türlü katılıma kategorik ve kesin olarak" (Nisan 1919'da Yelizavetgrad'daki "Nabat" Kongresi'nin kararı) karşı tutum aldılar.

garnizonunu eyleme geçirip mücadeleyi, hükümetin düşürülüp yerine "Sovyetler" hükümetini geçirmeye kadar götürmeye hazırlanıyorlardı.

Bu kez, onların davranışlarının peşinden gidilmedi. Hükümeti destekleyen birliklerle sokak çatışmalarında aralarından birkaçını kaybettikten sonra gösterinin başarısızlığının farkına vardılar ve sonuç alamadan Kronştadt'a geri dönmek zorunda kaldılar. Yeni devrim henüz olgunlaşmamıştı.

Hükümete gelince, o, göstericilerin üzerine yürümeye cesaret edemedi. Kendisini yeterince güçlü hissetmiyordu. Kronştadt'la zorlu görüşmelerden, her iki tarafın da acımasızca bir mücadeleye hazırlandıkları sırada (Kronştadt Petrograd'a taarruza geçmek üzere taburlar oluşturuyordu) yürütülen görüşmelerden sonra nihayet bir anlaşmaya varıldı ve her şey sükûnet buldu.

Bu başarısız kalan "sefer"in kimi ayırt edici özelliklerini hatırlamak yararsız değildir.

Bolşevikler bunda ağırlıklı bir rol oynadılar. Göstericiler özellikle onların sloganlarını benimseyip yükselttiler. Kronştadt'da girişimin belli başlı örgütleyicileri onların temsilcileriydi. Bahriyeliler onlara şu soruyu sordu: "Parti eylemden kaçınırsa ne yapılacak?" Verdikleri cevap: "Buradan onları zorlarız. "Ne var ki Merkez Komite hiçbir karar almadığından (veya çekimser kalma kararı aldığından) ve kimi tanınmış Bolşevikler başka fraksiyonlarla birlikte davrandığından, Bolşevikler gösteriye "amatör" olarak katıldılar. Lenin, bir balkondan, teşvik edici bir nutuk atmakla yetindi ve ortadan kayboldu. Troçki ve diğer liderler herhangi bir müdahaleden geri durdular ve ortalıkta görünmediler. *Hareket onların hareketi değildi. Bu harekete kumanda etmiyorlardı. Dolayısıyla bu hareket onları kesinlikle ilgilendirmiyordu. Onlar kendi saatlerinin gelip çatmasını bekliyorlardı.*

İlginç bir ayrıntı: Kendi Merkez Komitelerinin baş harfleri yazılı büyük bir kızıl bayrağı zırhlı bir aracın üzerine yerleştirmiş bazı Bolşevikler, göstericilerin başına geçmek istediler. Bahriyeliler, onlara Bolşevik Parti'nin himayesinde değil, kendi Sovyetlerinin yönetiminde hareket etmek istediklerini söyleyip onları en arkada yer almak zorunda bıraktılar.

Kronştadt'da daha o zamandan etkili olan anarşistler bu eylemde aktif bir yer aldılar ve aralarından bazılarını kurban verdiler.

Ama esasında bu bir kitle hareketi, yani birkaç bin isyancının hareketi oldu.

Bir başka ilginç olgu: Temmuz günlerinden sonra, burjuva basını Kronştadtlıların seferinin "Alman parası"yla düzenlendiğini ima ederek (her denizcinin günde 25 altın ruble ücret aldığı "belirtiliyor"du), "ihanet"ten söz ederek, vb Kronştadt'a kara çalmalarına yeniden başladı. Sosyalist basın da hareketin "karanlık unsurlar"ın eseri olduğu imasıyla onunla aynı koroya katıldı. Uzun zamandır "sosyalizm burjuvazinin en iyi jandarmasıdır" demiyor muyuz?

Bu kampanya Kerenskiy'e Kronştadt'ı ciddi baskılarla tehdit etme olanağı verdi. Ama gördüğümüz gibi, bunu eyleme geçirmeye cesaret edemedi.

Kronştadt zaten kesinlikle yılgınlığa kapılmıyordu. Doğru yolda olunduğunun gitgide daha çok bilincine varıyorlardı. Ayrıca geniş kitlelerin Kronştadt'ın inancının, gücünün ve eylem hedeflerinin kendilerininkiler olduğunu anlayacağı günün yakın olduğundan gitgide daha emin oluyorlardı.

İşte bunun üzerine Kronştadt olağanüstü ve ateşli aktifliğini kararlı biçimde gösterdi.

Ülkenin dört bir yanına, bir tür devrimci görevliler olarak halk ajitatörleri ve propagandacıları ardı ardına gönderilmeye başlandı.

Parola şuydu: "Tüm İktidar Yerel Sovyetlere!"

Taşrada bu görevlilerin onlarcası tutuklandı. Kronştadt'ın cevabı daha da yığınsal olarak yenilerini göndermek oldu.

Kısa süre sonra, çabalarının karşılığı büyük bir tatmin oldu. O zamana kadar Kerenskiy'i destekleyen Karadeniz bahriyelileri, "Kronştadt'ın karşı-devrimci rolü"nü öne süren "güvenilir kaynakların bilgileri"nden kuşku duymaya başladılar. İçlerini ferahlatmak için, Kronştadt'a bir delegasyon gönderdiler. Sovyet tarafından törenle karşılanan bu delegasyon Kronştadtlılarla içtenlikle konuştular, onların tutumunu olduğu gibi basının ve yetkililerin yalanını da anladılar.

O andan itibaren, bu iki donanma arasında sıkı bir bağ kuruldu.

Cephedeki askeri birliklerden kimileri Kronştadt'a, görevleri bahriyelilerin ruhsal durumunu yoklamak ve gerektiğinde ünlerinin kara çalmalarla nasıl çarpıtıldığını var güçleriyle göstermeye çalışmak olan delegasyonlar gönderdiler.

Bu delegasyonlardan, gerektiğinde şiddet eylemi yürütmeye de kararlı çok sayıda insandan oluşan biri, hakiki bir savaş seferi gibiydi. Kronştadt önlerine, silah (hatta top ve makineli tüfek) dolu

gemilerle geldiler, her türlü olasılığa karşılık vermeye hazırdılar. Kıyıya yanaşmaya cesaret etmediler, zira gazetelere ve söylentilere göre, Almanya'nın parasını verdiği "bağımsız Kronştadt Cumhuriyeti"nin savunucularının ateş açmasını bekleyebilirlerdi!

Kıyıdan biraz açığa demir atıldı ve kente, önce, içinde "tam yetkililer"in olduğu birkaç filika gönderildi. Filikalarından inenler, kente doğru, ihtiyatlı bir biçimde, düşman ülkedeki hakiki öncü devriyesi gibi ilerlediler. Her zaman olduğu gibi onlar da Sovyet tarafından törenle ve sıcak, tutkulu, ama dostça tartışmalarla karşılandı. Bahriyeliler limana alınan "askeri sefer" gemilerini gidip gezdiler. Gelen misafirler de savaş gemilerini ziyaret ettiler. Akşam, güzel bir yemeğin ve müziğin arkasından, ikna olmuş olan delegasyon cepheye "Bütün İktidar Yerel Sovyetlere!" haykırışlarıyla döndü.

Çoğu zaman delegasyonlar bahriyelilere gidip cephedeki yorgun birliklerin yerini almayı öneriyorlardı. O zaman Kronştadtlılar onlara kendi bakış açılarını kararlı biçimde açıklıyorlardı: "Toprak köylülerin olmadıkça, Devrim tam zafere ulaşmadıkça, diyorlardı, emekçilerin savunacağı bir şey yoktur."

General Kornilov'un Petrograd üzerine yürümesinden az önce, olaylara hâkim olma çabasındaki gericilik orduda, şurada burada disiplin sağlayıp, ardından cephede ölüm cezasını geri getirip Asker Komitelerini ortadan kaldırmaya kalkıştığında, Kronştadt yeniden silahlı bir ayaklanma hazırlıklarına girişti.

Aynı dönemde Kerenskiy hükümeti, Riga cephesini güçlendirme gerekçesiyle, Kronştadt'dan ve tüm kalelerden ağır topçu malzemesini kaldırmaya karar verdiğinde, bahriyelilerin hoşnutsuzluğu ve öfkesi tepe noktasına ulaştı. Bu topların cephede etkili hiçbir rol oynayamayacağının tamamen farkındaydılar. Üstelik, Alman donanmasının Kronştadt'a taarruza hazırlandığını da biliyorlardı. Onun yolunu kesmeye hazırlanıyorlardı; bu da toplar olmadan olanaksızdı. Hükümet üyelerinin bu olaylar konusunda bu kadar cahil olabileceklerini kabul edemediklerinden, taarruz arifesinde Kronştadt'ı silahsız bırakmaya yönelik bu niyeti Devrime doğrudan bir ihanet olarak görüyorlardı. Kesin olarak emindiler ki Kerenskiy hükümeti Kronştadt'ın ve Petrograd'ın Almanlara teslim edilmesi de dahil olmak üzere, her yolla Devrim'i boğmaya kararlıydı.

Bunun üzerine Kronştadt tereddüt etmedi. Gemilerde ve mürettebat arasında, kalelerde ve atölyelerde, birtakım gizli top-

lantılarda bir direniş ve isyan planı hazırlanmaya başladı. Aynı zamanda onlarca denizci her gün Petrograd'a gidip fabrikaları, şantiyeleri ve kışlaları dolaşarak açıkça ayaklanma propagandası yapıyordu.

Bu yaman muhalefet karşısında hükümet geri adım attı ve kararından vazgeçti. Bir uzlaşmaya varıldı: Yalnızca küçük bir denizci birliği cepheye gitti. Aslında bahriyeliler bu çözüme seviniyorlardı. Gerçekten de subay komitelerinin uyanıklığı sayesinde sızmayı başaramadıkları tek yer tam da cepheydi. Şimdi "Kronştadt bulaşıcı hastalığı" denen şeyi oraya taşıma olanağı doğuyordu.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ve ezilmesinde Kronştadt bahriyelilerin özellikle dikkate değer bir rol oynadıkları Ağustos 1917'deki General Kornilov "darbe"sinden sonra kitlelerin Kronştadtlılar konusunda duyduğu son kuşku da kırıldı. Aynı zamanda Kerenskiy'in popülaritesi de her geçen gün daha da azalıyordu. Her yerde Kronştadt'ın hükümete kuşkuyla yaklaşmakta, gericiliğin oyunlarının maskesini alaşağı etmekte ve kendini olayların akışına bırakmamakta haklı olduğu anlaşılmaya başlanıyordu.

Kronştadt'ın manevi zaferi tamdı.

O andan itibaren, birçok işçi ve köylü delegasyonu birbiri ardı sıra Kronştadt'a geldi. Gerçek durum hakkında bilgi almak isteniyordu; gelecek için tavsiye ve yol göstermelerini istiyorlardı. Kronştadt'ın devrimci rolü gitgide pekişiyordu.

Başlangıçta tüm delegasyonlar bahriyelilerden kendi bölgelerine insanları aydınlatmak üzere propagandacılar ve yayın göndermelerini istiyorlardı. Kronştadt da bundan fazlasını beklemiyordu. Abartmadan şöyle söylenebilir ki, kısa süre sonra, Kronştadt görevlilerinin en azından birkaç gün kalıp topraklara açıkça el koymayı, hükümete boyun eğmemeyi, Sovyetlerde yeniden seçime gidip gücünü pekiştirmeyi, barış ve Devrim'in sürdürülmesi için sonuna kadar mücadele etmeyi tavsiye etmedikleri tek bir il, tek bir ilçe kalmadı.

İşte bu dönemde sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler Sovyetleri terk edip yerlerini Bolşeviklere bırakmak zorunda kaldılar. Gelecek devrimin esas unsurları ateşli bir biçimde işte o sırada çelikleşti.

Lenin bu durumun tamamen farkındaydı ve kendisi de "kendi saati"ni hazırlıyordu.

Böylece yorulmak bilmez aktiflikleriyle Kronştadtlılar işçi ve köylü örgütlerine, orduya devrimci bir ruh esinlediler.

Aynı zamanda Kronştadtlıların örgütlü olmayan her türlü tedbire, her türlü intikam veya bireysel umutsuzluk davranışına var güçleriyle karşı çıktıklarına da işaret edelim.

Aynı sırada Baltık donanmasının, ilerlemekte olan Dévrim adına Petrograd'a girişi savunmak için Alman donanmasına karşı birkaç zorlu kavga vermek zorunda kaldığını da ekleyelim.

Ekim Devrimi'nde General Kornilov'a karşı mücadele günlerinde Kronştadt'ın oynadığı rolü okur daha şimdiden biliyor.

Devrimin eski topluma karşı mücadele ettiği her yerde Kronştadtlılar hep savaşçıların sıralarında bulunuyordu.

Bolşevizm öncesi döneme son vermeden okuru tüm silahlı mücadelelere ve diğer görevlere rağmen Kronştadt'ın gerçekleştirdiği muazzam bir *olumlu* çalışma konusunda bilgilendirmemiz gerekiyor.

Kronştadt Sovyeti, iki önemli organizma yarattı: "Teknik ve Askeri Komisyon" ve "Propaganda komisyonu".

Teknik ve Askeri Komisyon 14 Sovyet üyesinden, "Deniz Taşımacılık İşçileri Birliği"nden birkaç temsilciden ve savaş gemilerinin ve kalelerin temsilcilerinden oluşuyordu.

Ayrıca belli başlı kalelerde özel komiserler işlevi yaratıldı. Bu komiserler, kaleler, Sovyet ve Komisyon arasında sürekli bir bağ kurmakla ve ayrıca kalelerin, eylem araçlarının vb iyi durumda tutulmasını gözetmekle de görevliydi.

Komisyon, Kronştadt'ın savunulması ve bunun teknik gerekleriyle ilgili her şeyi kontrol ediyordu. Diğerlerinin yanı sıra emekçi halkın genel silahlandırılması ilkesinin gerçekleştirilmesiyle de görevliydi; işçilerin askeri eğitimiyle uğraşıyordu; işçilerden taburlar oluşturuyordu; tüm savaş birliklerinin kayıtlarını güncel olarak tutuyordu, vb. Ayrıca ticaret gemilerinin, kargo gemilerinin veya yolcu gemilerinin durumunu da izliyordu. Bunun bir dökümünü çıkarıyordu; onarım çalışmalarını yönetiyordu; muazzam tophane deposunun tıka basa dolu olduğu demir malzemeyi kullanmakla görevliydi.

Propaganda Komisyonu, Kronştadt tarafından son derece önemli görülüyordu. Yalnızca Kronştadt'da değil, ama az çok uzak bölgelerde ve alanını ülke çapında adım adım genişleterek büyük bir eğitim

faaliyeti yürütüyordu. Her gün denizden otuz kilometre kadar uzak kalelerden ve Petrograd'ın şu veya bu banliyösünden hatip, sözcü, konferansçı, propagandacı talepleri geliyordu.

Komisyon, politik, sosyal (sosyalist, komünist, anarşist) her türden literatürü, özellikle genel ekonomi, tarım ekonomisi vb konularını işleyen halka dönük bilimsel yayınları yönetiyor, topluyor ve dağıtımını yapıyordu.

Her asker, kendi parasıyla küçük bir kütüphane kurmaya çalışıyordu; bunu önce hevesle kendisi kullanıyordu, hayali ise onu evine, yani "memleket"ine, köyüne götürmekti.

Propagandacıların seçimi ve gönderimi için kullanılan yöntemlere de dikkat ayırmaya değer.

Her atölye, her askeri birim, her gemi taşraya bir halk propagandacısı gönderebilirdi. Bu görevle gitme arzusu taşıyan kişi adaylığını biriminin veya atölyesinin genel kurulunda açıklamak zorundaydı. İtiraz olmadığı takdirde, birimin veya atölyenin Komitesi adaya bir ilk yetki belgesi veriyordu. Bu yetki belgesi Propaganda Komisyonu tarafından onaylandıktan sonra Sovyetin sekreterliğine gidiyordu. Sovyetin genel toplantısında adaylık, adayı kişisel olarak tanıyanlar tarafından desteklendiği ve hiç kimse adaylığına devrimci veya ahlaki nedenlerle karşı çıkmadığı takdirde, Sovyet kendisi adına resmi ve kesin yetki belgesini veriyordu. Bu yetki belgesi onu her türlü tersliğe karşı korumak durumundaydı: Bu bir tür serbest geçiş belgesi ve gittiği yerde ikamet izni gibi kullanılıyordu.

Bu görevler için parasal araçlar, işçilerin ücretlerinden gönüllü olarak yapılan kesintilerle oluşturulmuş olan Sovyet Kasası'ndan sağlanıyordu.

Neredeyse her zaman propagandacı köylülere hediye olarak verilmek üzere Kronştadt işçileri tarafından özel olarak üretilmiş birtakım ürünleri beraberinde götürüyordu.

Bu küçük sanayi teşebbüsü de işaret edilmeye değer.

Kronştadt işçileri, özellikle köylü "yanları"nı koruyanlar, boş vakitlerinde çalıştıkları, mıhlar, at nalları, tırpanlar, sabanlar, vb gibi kırsal kesim için gerekli eşyaları ürettikleri bir atölye kurmuşlardı. Bu işlerinde uzman askerler ve denizciler onlara yardımcı oluyordu.

Teşebbüs "Kronştadt Çiftçiler Birliği" adını aldı. Üretilen her eşya, Birlik markasını taşıyordu. Üretilen eşyaların listesi periyodik olarak Kronştadt Sovyeti'nin *İzvestiya*'sında yayımlanıyordu.

Birlik kentte yaşayan herkesten kullanmadıkları demir eşyaları kendisine teslim etmesini istemişti. Teknik Komisyon da ona malzeme sağlıyordu.

Kronştadt görevlileri, yerel Sovyet aracılığıyla köylülere hediye etmek üzere kendilerini bu ürünlerle donatmayı hiçbir zaman unutmuyorlardı. Köylülerden "ekmek ve özgürlük mücadelesi"nde "kent"i desteklemeye söz veren son derece sıcak teşekkür mektupları akıyordu Sovyete.

Bir başka girişime daha işaret etmek gerekir.

Kronştadt kentinde oturanlar, kıyılar ile sözcüğün saf anlamıyla kent arasında kalan boş toprakları kullanarak, bir tür küçük bahçıvan komünleri olan kolektif sebze bahçeleri oluşturdular.

Kentli grupları, aynı mahallede oturan veya aynı işyerinde çalışan elli dolayında insan toprağı birlikte işlemek konusunda anlaşıyordu. Her "komün" kentten kurayla çekilen bir toprak parçası alıyordu. "Komüncüler"e, yer ölçümcüsü ve tarımcı gibi uzmanlar yardımcı oluyordu.

Bu komünlerin üyelerini ilgilendiren tüm genel sorunlar, temsilciler toplantılarında veya genel kurullarda tartışılıyordu.

Bir tedarik komitesi, ekilecek tohumlarla ilgileniyordu. Gerekli araç gereç kent deposundan ve "komüncüler"in kendisinden sağlanıyordu. Mevcut tek gübre olan hayvan gübresi de kent tarafından sağlanıyordu.

Bu sebze bahçeleri, Kronştadtlılara, özellikle 1918 ve sonrasındaki kıtlık dönemlerinde büyük hizmet verdi.

"Komünler" aynı zamanda kentlileri de birbirlerine yakınlaştırmaya hizmet etti.

Bu "özgür komün" büyük bir canlılık gösterdi. 1921'de hâlâ varlığını koruyordu ve uzun zaman Bolşeviklerin ortadan kaldırmayı başaramadıkları tek bağımsız örgüt olarak kaldılar.

Hizmetlerle ve kentin iç yaşamıyla ilgili her şey bizzat yurttaşlar tarafından, *Ev Komiteleri* ve "milisler" tarafından sağlanıyor ve yönetiliyordu. Yavaş yavaş konutların ve tüm kentsel hizmetlerin sosyalizasyonuna doğru ilerleniyordu.

Genel olarak Kronştadt'da ve başka yerlerde (Bolşeviklerin tahta çıkışından önce) bir *ev*de oturanlar önce birkaç kiracılar kurulu oluşturuyorlardı. Bu kurullar şu veya bu görevi yerine getirme yeteneğine sahip enerjik insanlardan bir "Kiracılar Komitesi" tayin ediyorlardı. (Kiracılar sonuçta birbirlerini gayet iyi tanır hale

geliyorlardı.) Komite evin bakımlı tutulmasını ve oturanların güvenliğini gözetiyordu; gündüz ve gece bekçileri belirliyordu, vb "Ev Komiteleri" üyelerinden birini, mahalledeki o *sokağın* işleriyle uğraşan "Sokak Komitesi"ne temsilci olarak gönderiyordu. Sonra sırasıyla "Mahalle Komitesi", "İlçe Komitesi" ve nihayet kentin işleriyle uğraşan ve doğal ve mantıksal bir biçimde tüm hizmetleri gerektiği ölçüde merkezileştiren "İl Komitesi" geliyordu. Komitelerin görevleri bunlardı.

"Milis"e gelince, onun örgütlenişi de Komitelerin örgütlenişine benzerdi: Her ev kiracıların sağladığı bir milis çekirdeğine sahipti; sonra sokak, mahalle vb milisi vardı.

Tüm hizmetler hayranlık uyandıracak biçimde işliyordu, çünkü bunları üstlenen insanlar onu içtenlikle, kişisel bir keyifle ve bireysel yetenekleri ölçüsünde, dolayısıyla bilinçle ve bilinçlice, kendi faaliyetlerinin öneminin tamamen farkında olarak yapıyorlardı.[3] Elbette, iktidara gelen Bolşevikler, adım adım bu özyönetimleri tasfiye ettiler ve yerlerine devlet memurlarının yürüttüğü, "mekanik" bir devletçi örgüt koydular.

Mekânların ve tüm kent hizmetlerinin topyekûn sosyalizasyonuna doğru yol alan Kronştadt'ın emekçi halkı aynı zamanda toplum halinde yaşamın bizzat temellerinin köklü bir dönüşümünü hedefleyen barışçıl ve yaratıcı bir tedbirler bütününü de gerçekleştiriyordu.

3. Ağustos-Kasım 1917'de, Petrograd'da oturan bu satırların yazarı sık sık Kronştadt'a gidiyor, orada konferanslar veriyor ve halkın özgür ve yoğun yaşamını yakından izliyordu. Kimi ayrıntılar, Kronştadt'da oturan ve tüm çalışmalara aktif olarak katılan bir başka militanın mükemmel Rusça broşüründen alınmıştır: E. Yarçuk, *Rus Devriminde Kronştad*. Broşür Fransızcaya çevrilmemiştir.

Dördüncü Bölüm

Kronştadt, Bolşevik Sahtekârlığın Karşısına Dikiliyor (Mart 1921)

KRONŞTADT İLE BOLŞEVİK HÜKÜMET ARASINDAKİ İLK ANLAŞMAZLIKLAR. - Kronştadt destanının en can alıcı noktasına giriyoruz: onun (Bolşevik) Yeni ve son sahtekârlığa karşı umutsuz ve kahramanca mücadelesi ve bağımsızlığının sonu.

Kronştadtlılar ile yeni hükümet arasındaki ilk anlaşmazlıklar, neredeyse Ekim Devrimi'nin ertesi günü başladı.

"Tüm iktidar Yerel Sovyetlere!" sloganı Kronştadt için her yerel yerleşimin, her Sovyetin, her sosyal organizmanın kendisiyle ilgili işlerde ülkenin politik merkezinden bağımsızlığı anlamına geliyordu: "Merkez"den "izin" istemeden birtakım girişimlerde bulunma, birtakım kararlar ve tedbirler alma hakkı. Bu yoruma göre, her Sovyet, her işçi ve köylü organizması kendi bulunduğu yerin "efendisi" olduğundan, "Merkez" iradesini yerel Sovyetlere ne zorlayabilir, ne de dayatabilirdi. Zorunlu olarak federatif bir temele dayalı olarak kendi faaliyetini diğer örgütlerin faaliyetiyle eşgüdümlü kılmak durumundaydı. Tüm ülkeyi ilgilendiren işler genel federatif bir merkez tarafından eşgüdümlü kılınacaktı.

Dolayısıyla Kronştadt, "proleter" ve "dost" hükümetin koruması altında Özgür Sovyetler Federasyonu'nun ve Özgür Fabrika Komiteleri Federasyonu'nun adım adım Sosyal Devrim'in kazanımlarını savunabilecek ve bunları sürdürebilecek örgütlü bir güç yaratacağını varsayıyordu.

Oysa hükümet –elbette– en birincil sorun, yani işçi ve köylü örgütlerinin kesin özgürlüklerine kavuşmasına yardımcı olma sorunu dışında her şeyle ilgileniyordu.

Hükümet Kurucu Meclis'le, kendisinin yerleşmesi ve bunun gerektirdikleriyle, diğer siyasal partilerle ilişkileriyle, burjuvazinin kalıntılarıyla işbirliği projelerinin hazırlanmasıyla ("üretimde işçi denetimi") vb ile uğraşıyordu. İşçi örgütlerinin bağımsızlığıyla zihnini pek meşgul etmiyordu. Aslında bunu hiçbir biçimde düşünmüyordu.

Dahası, açık bir biçimde "İktidar Sovyetlere" sloganını garip bir biçimde kavrıyordu. Bunu tam tersi anlamda uyguluyordu. Kendi öz ve özerk faaliyetlerini fethedip genişletmeye olanak vermek üzere işçi kitlelerine destek olmak yerine, *her türlü* "iktidar"ı onlardan *almaya* ve onlara boyun eğmiş olan insanlar muamelesi yapmaya başlıyordu. Çalışanların aksine kararlarına rağmen dilediği fabrikaları kapatıp personelini işten çıkartıyordu; ilgili emekçilerin görüşünü sormadan başka keyfi ve baskıcı tedbirler alıyordu; işçi örgütlerinden gelen şikâyetleri önemsemiyordu. Özellikle de, değişik gerekçelerle Sovyetlerin ve diğer emekçi organizmalarının eylem özgürlüğünü her geçen gün daha fazla daraltıyor, kendini her yerde keyfi olarak ve hatta şiddete başvurarak dayatıyordu.

Bu konuyu Bolşevik hükümetin sahtekârlığını ve aynı zamanda Devrim'in gerçek sorunları karşısındaki acizliğini gösteren daha önce andığımız örneklerle tamamlayalım.

1918 başlarında, Kronştadt'ın emekçi halkı, bir dizi toplantıda yürüttükleri tartışmalardan sonra, "evlerin ve konutların sosyalizasyonu"na girişmeye karar verdiler.

Önce yerel Sovyetin onayını ve yardımını almak söz konusuydu; sonra görevi binaların ve lokallerin sayımı ve incelenmesi, konutların daha adil dağılımı, onarımı, bakımı, tamir, yeni inşaat vb için bir servis yürürlüğe sokma, vb olan uzman bir organizma yaratılacaktı.

Dev katılımlı son bir toplantıda, –sol Sosyalist-Devrimci ve anarko-sendikalist– birkaç Sovyet üyesi bir sonraki Sovyet oturumunda konuyu ortaya koymakla görevlendirildi.

Bununla ilgili olarak, yetkili temsilciler tarafından hazırlanmış ayrıntılı bir proje Sovyet bürosuna bırakıldı.

Projenin ilk maddesinde şöyle deniyordu: "Bundan böyle, topraktaki mallar ve binalar üzerindeki özel mülkiyet kaldırılmıştır."

Diğer maddelerde şöyle düzenlemeler vardı:

- Her binanın sevk ve idaresi bundan sonra tüm kiracılar tarafından seçilen "Bina Komitesi"ne aittir;
- Bir binayla ilgili önemli işler kiracı genel toplantılarında görüşülüp kararlaştırılacaktır;
- Bir mahallenin bütünüyle ilgili işler, o mahallelilerin genel toplantılarında incelenecektir; bunların içinden "Mahalle Komitesi" belirlenecektir;
- "İlçe Komitesi" her ilçeyle ilgili işlerle uğraşacaktır;
- Nihayet ildeki tüm ilçelerin temsilcileri "Ev Komiteleri İl Yürütme Bürosu"nu oluşturacak, bu da il ile ilgili işleri üzerine alacaktır.

Sovyetteki Bolşevik üyeler, sorunun önemi ve derinlemesine bir incelemenin gerekliliği gerekçesiyle projenin tartışılmasının sekiz gün ertelenmesini istediler.

Sovyet bu süreyi kabul edince, "Merkez"in talimatlarını almak üzere Petrograd'a gittiler.

Bir sonraki oturumda, Bolşevikler verilmiş projenin geri çekilmesini talep ettiler. Özellikle bu önemde bir sorunun ancak bütün ülke çapında çözüme kavuşturulabileceğini; Lenin'in halen aynı sorunla ilgili bir kararnameyi hazırlamakta olduğunu, Kronştadt'ın Merkezin talimatlarını beklemesi gerektiğini belirttiler.

Sol Sosyalist-Devrimciler, Maksimalistler ve anarko-sendikalistler hemen tartışmayı talep ettiler ve çoğunluğu sağladılar.

Tartışmalar sırasında, aşırı sol, tartışmadan sonra hemen oylamaya geçilmesi ve kabul edildiği takdirde projenin hemen gerçekleştirilmesine girişilmesi gereğinin altını çizdi.

Ancak Bolşevikler ve sosyal-demokratlar (Menşevikler) bir "tek cephe" oluşturup buna karşı çıktılar ve salonu terk ettiler. Onların bu davranışına alaycı güçlü alkışlar ve "Nihayet yine birleştiler!" haykırışları eşlik etti.

Soruna bir çözüm bulmak üzere Maksimalist temsilcilerden biri taslağı madde madde oylamayı önerdi; bu Bolşeviklere geri dönme, oylamaya katılma ve toplantıyı terk edişlerinin yarattığı özel mülkiyetin kaldırılmasına karşı olma biçimindeki kötü izlenimi silme olanağı verecekti.

Öneri kabul edildi. Bu arada Bolşevikler taktik hatalarını anladılar. Sandalyelerine geri döndüler ve ilk maddeye, "Bundan böyle, toprakta ve gayrimenkullerdeki özel mülkiyet kaldırılmıştır" maddesine kabul oyu verdiler.

Bu onlar açısından bir "ilke" oyuydu.

Ne var ki bu ilkenin hemen gerçekleştirilmesini ele alan maddelerin tartışılmasına geçildiğinde, salonu yeniden terk ettiler.

İlginç bir ayrıntı: Birkaç Bolşevik, bu işte "parti disiplini"ne boyun eğmenin kendileri bakımından olanaksız olduğunu düşündüler. Yerlerinde kaldılar, tartışmalara katıldılar ve projeye olumlu oy verdiler. Projenin hemen gerçekleştirilmesi doğrultusunda oy vermek üzere seçmenlerince resmen yetkilendirildiklerini açıkladılar. Yine de ciddi biçimde cezalandırıldılar, partiden "anarko-sendikalist eğilimleri nedeniyle" ihraç edildiler.

Proje kabul edildi. Yine de daha uzun süre atölyelerde, askeri birliklerde, gemilerde vb bu konuda tutkulu bir mücadele süregitti (Kronştadt'ın eli kolu henüz sımsıkı bağlanmamıştı). Toplantılar birbirini izledi. Sovyet üyeleri tartışma sırasındaki olaylar ve kendi tutumlarıyla ilgili açıklama yapmak üzere bu toplantılara davet edildi. Projeye karşı çıkmış olan kimi Bolşeviklerin Sovyetlere üyelikleri kendi seçmenlerince iptal edildi.

Bu gelişmelerin ardından Bolşevikler, anarko-sendikalistlere karşı şiddetli bir kampanya açtılar. Kabul edilmiş projenin uygulanmasını sabote etmeye giriştiler.

Hiçbir şey olmadı. Kısa süre sonra (bina, mahalle, vb.) Komiteler kuruldu ve işlemeye başladı. Proje yürürlüğe kondu. "Her yurttaşın uygun bir konuta hakkı vardır" ilkesi bir gerçeklik haline geldi.

Tüm konutlar, daha adil bir dağılım için Komiteler tarafından düzenli olarak ziyaret edildi, incelendi ve sayımı yapıldı.

Bir yandan zavallıların balık istifi oturdukları korkunç gecekondularda kimi zaman birçok aile üst üste yaşarken, 10-15 odalı güneşli ve ferah dairelerin yalnızca birkaç kişinin işgalinde olduğu keşfedildi. Örneğin bekâr bir insan olan Mühendis Okulu Müdürü, tek başına 20 odalı lüks bir daireyi işgal ediyordu. Komisyon, dairesinde sayım yapıp "yaşam alanı"nı sağlıksız gecekondulardan kurtarılmış birkaç zavallı aile yararına küçültmek istediğinde, buna yüksek sesle karşı çıkıp bunu "hakiki bir haydutluk" icraatı olarak nitelemiştir.

Kısa süre sonra, güneş almayan barakaları, pis kokulu tavan aralarını veya iğrenç bodrumları dolduranlar, biraz daha sağlıklı ve rahat konutlara yerleştirilebildiler.

Yolcular için birkaç otel elden geçirildi.

Her İlçe Komitesi, bina onarım ve düzenlemesinden sorumlu bir atölye oluşturdu. Bu atölyeler başarılı bir biçimde işledi.

Daha sonraları Bolşevik hükümet bu örgütlenmeyi dağıttı ve yapıcı başlangıcını net bir biçimde ortadan kaldırdı. Binaların sevk ve idaresi, "Araziler ve Binalar Santralı" adını taşıyan, "Ulusal Ekonomi Konseyi"ne bağlı yukarıdan aşağıya merkezileştirilmiş salt bürokratik bir kuruma geçti. Bu "Santral" her binaya, mahalleye, ilçeye *bir devlet memuru*, daha doğrusu *bir polis memuru* yerleştirdi; bunun görevi özellikle evlere giren çıkanları izlemek, mahallede yaşayanların yer değişikliklerini haber vermek, yatma yasalarına ve vize yönetmeliklerine aykırı davrananlara ihtarda bulunmak, "şüphelileri" ihbar etmek, vb idi.

Bürokratik ve aslında zararlı bir dizi kararname çıkartıldı. Olumlu, somut tüm çalışmalar, tüm görevler terk edildi. Diğer alanlarda olduğu gibi, ilgili halk işten de çıkartıldığından, her şey hareketsizlik ve durgunluk durumuna düştü. En iyi binalar devletin bürokratik hizmetlerine, memurların dairelerine, vb ayrıldı. Az çok kendi kaderlerine terk edilen diğerleri ise yıpranmaya başladı.

HÜKÜMETİN KORUYUCU (!) TEDBİRLERİ. - *Yaşamın tüm alanlarında* yeni iktidarın böylesi yöntemleri ve davranışları üzerine Kronştadt bahriyelileri, "proletarya devleti", "proletarya diktatörlüğü" sahte sloganlarıyla kandırıldıklarını, uyutulduklarını anlamakta gecikmediler. Dostluk görüntüsü altında emekçi sınıfların yeni düşmanlarının tahta çıktıklarını kavradılar.

Hayal kırıklıklarını gizlemediler. Bolşevik hükümetin bürokratik, keyfi, anti-sosyal ve devrim-karşıtı davranışlarına yönelik barışçı, ama kararlı bir muhalefet, Ekim Devrimi'nden birkaç ay sonra, 1917 *sonlarından itibaren* Kronştadt bahriyelileri arasında kendisini gösterdi.

Ama Bolşevikler izlemedeydi. Hükümet Kronştadt militanlarının karşında nasıl durulacağını gayet iyi biliyordu. Hemen yanı başında hakiki Devrimin bu kalesi varlığını sürdürdükçe kendisini güvende hissedemezdi.

Ne pahasına olursa olsun Kronştadt acizleştirilmeli ve boyun eğdirilmeliydi.

Hükümet Makyavelist bir plan tasarladı. Kronştadt'a açıkça, "cepheden" taarruza geçmeye cesaret edemeyen hükümet, sistemli bir biçimde, sinsice *onu zayıflatmaya*, yoksullaştırmaya, yıpratmaya,

tüketmeye başladı. Kronştadt'ı en yetkin güçlerinden yoksun bırakmak, en savaşkan unsurlarını ondan almak, onu "ufalamak" ve son tahlilde yok etmek için bir dizi örtülü tedbiri uygulamaya koydu.

Her şeyden önce, bahriyelilerin devrimci coşkusunu, güçlerini ve yeteneklerini her zamankinden daha çok kullanmayı sürdürdü.

Ekim'den sonra kentlerdeki nüfusun beslenme durumu felaket halini alınca, hükümet Kronştadt'dan özel propagandacı ekipleri oluşturup bunları taşraya, kırsal kesime, köylere göndermesini ve köylülere devrimci dayanışma ve ödev fikirlerini, özellikle kentleri besleme gerekliliği fikrini vaaz etmelerini istedi. Kronştadtlıların devrimci ünleri, diyordu Bolşevikler, davaya paha biçilmez hizmette bulunabilir: Bahriyeliler herkesten daha kolay bir biçimde köylüleri hasatlarının bir bölümünü aç işçilere vermeye ikna edebilir.

Kronştadt bunu gerçekleştirdi. Çok sayıda ekip ülkenin uzak yerlerine gidip görevlerini başarıyla yerine getirdi. Ne var ki bu birliklerin neredeyse tamamı daha sonra bin bir yolla dağıtıldı. Değişik nedenlerle, gidenler ülkenin o uzak bölgelerinde kalmak zorunda bırakıldı. Kronştadt'a geri dönemediler.

Öte yandan hükümet iç durumun dalgalı, tehditkâr ve tehlikeli hale geldiği yerlere göndermek üzere Kronştadt'dan kalabalık birlikleri sürekli çekip alıyordu.

Kronştadt verilen görevi hep yapıyordu. Kim bilir kaç cesur militan ve savaşçı gemilerini veya kışlalarını bir daha asla göremediler!

Kronştadt'dan özel yetenekler, ciddi bir sorumluluk ve her durumda cesaret gerektiren birtakım görevleri yerine getirmek veya makamları işgal etmek için de sürekli insan isteniyordu.

Kronştadt hiçbir zaman reddetmiyordu.

Askeri birlik önderleri, tren veya zırhlı araç sürücüleri, demiryolu istasyonu şefleri, makinist, tornacı, montör gibi uzman işçiler, vb sürekli Kronştadtlılar arasından çekilip alınıyordu.

Kronştadt her türlü fedakârlığı yapıyordu.

Güneyde Kaledin ayaklanması tehditkâr hale gelince, ona karşı önemli güçleri gönderen, düşmanın ezilmesine güçlü bir katkı sağlayan ve evlatlarından birçoğunu savaş alanında bırakan yine Kronştadt oldu.

Bu ön tedbirlerin tümü sonunda *gücü zaten büyük ölçüde tükenmiş* olan Kronştadt'ın etkili biçimde direniş gösteremediği bir balyoz darbesiyle taçlandı.

Şubat 1918 sonlarında Kaledin'e karşı seferden dönen bahriyeliler bembeyaz bir kar örtüsüyle kaplı Finlandiya Körfezi panoramasına açılan son istasyonda trenden inince, yolun kapkara bir insan yığınıyla dolu olduğunu görmenin şaşkınlığını yaşadılar. Sırtlarında eşyalarıyla Petrograd'a doğru yollanmakta olan Kronştadtlı denizcilerdi bunlar.

Seferden dönenler kısa süre sonra acı gerçeği yolda gördüklerinin ağzından öğrendiler.

Ekim Devrimi'nin ertesinde Bütün Rusya Bahriyeliler Kongresi tarafından alınmış kararın, yani temsilcilere oybirliğiyle verilmiş yetkiye uygun olarak ilan edilen donanmanın terhis edilmeyeceği, devrimci savaş birliği olarak dokunulmadan kalacağı yönündeki kararın tersine, Halk Komiserleri Konseyi, Şubat 1918 başlarında yayımladığı ünlü kararnameyle *mevcut donanmanın dağıtıldığını* ilan etti. Yeni bir "Kızıl Donanma" yeni temeller üzerinde yaratılacaktı. Her acemi er, bundan böyle donanmaya "gönüllü olarak" girdiğine dair *bireysel* bir taahhüt imzalayacaktı. Ayrıca –anlamlı bir ayrıntı– denizcilerin maaşları çok çekiciydi.

Bahriyeliler bu kararnameyi uygulamayı reddettiler.

Hükümet buna bir ultimatomla cevap verdi: Ya boyun eğeceksiniz ya da yirmi dört saat içinde tayınınız kaldırılacak.

Kronştadt, kendini sonuna kadar direnecek kadar güçlü hissetmiyordu. Yürekleri yanarak, yeni "devrimci" iktidara lanet okuyarak, eşyalarını toplayıp birkaç makineli tüfeği de yanlarına alarak "kale"lerini terk ettiler. "Makineli tüfeklere belki hâlâ ihtiyacımız olur, diyorlardı. Bolşevikler gelecekteki paralı askerlerini bizzat silahlandırıyorlar!"

(Bilindiği gibi birkaç ay sonra Bolşevik hükümet tüm halkı silahsızlandırdı. Kim olursa olsun ve nerede bulunursa bulunsun herkes silahlarını yerel yetkililere teslim edecekti; tersine davranışın cezası ölümdü.)

Daha sonraları, devrimci cephelerden veya başka nedenlerle geri dönen bir miktar denizci Kronştadt'a gidip bir araya geldiler. Ne var ki bu pek anlamlı olmayan bir avuç insandı. Belli başlı güçler muazzam büyüklükteki ülke çapında "paramparça edilmişti".

ZAYIFLAMIŞ KRONŞTADT. - Kronştadt artık aynı kent değildi.

Hükümet birçok bakımdan bunun farkına vardı.

Nitekim Almanya'yla barış görüşmeleri sırasında Kronştadt Sovyeti, diğer Sovyetlerin ezici çoğunluğu gibi, generallerle barışa

karşı oy kullandı. Tüm mitinglerde ve toplantılarda böylesi bir barışa karşı olunduğu ilan ediliyordu. Bunun üzerine Bolşevikler, birtakım tedbirler aldıktan sonra, ilk oylamayı iptal ettiler, sorunu ikinci kez gündeme getirdi ve barıştan yana bir kararı dayattılar. Kronştadt buna boyun eğdi.

Barış yapılıp kompakt devrimci blok (Kronştadt, Karadeniz donanması, vb) nihayet parçalanınca, Bolşevik hükümet emekçi halk üzerindeki diktatörlüğünü pekiştirmek için meydanı boş buldu.

Nisan 1918'de Bolşevik hükümet Moskova'da ve başka yerlerde anarşist gruplara karşı taarruza geçip merkezlerini kapattı, basınlarını yasakladı ve militanlarını hapishaneye attı; Kronştadt bir kez daha pençelerini gösterdi. Ama artık eski keskinliğinde değillerdi. Denizcilerin "toplarını" sahtekârlara "çevirmesi" artık olanaklı değildi. Üstelik sahtekârlar artık onların silahlarının menzilinde bulunmuyordu; önceki kimi tiranlar gibi Moskova'da Kremlin'in surlarının arkasına yerleşmişlerdi. Kronştadt iki protesto kararıyla yetinmek zorunda kaldı: Biri muzaffer Çıpa Meydanı'ndaki büyük bir mitingde, diğeri Sovyet'te kabul edildi.

Hemen ardından "Devrim'in onuru ve gururu" üzerine korkunç bir baskı geldi. Bolşevikler toplantıların yapılmasına bilhassa izin veriyorlardı: Onlara bir gerekçe gerekiyordu. Sovyet dağıtıldı ve yerine daha uysal yeni bir tanesi geçirildi. Toplantılar, ifade, basın, vb her yerde olduğu gibi devlet kontrolü altına alındı. Çeka'nın bir bölümü kente yerleşti. Her tarafta, atölyelerde, birliklerde, gemilerde birtakım "komünist hücreler" kuruldu.

Herkesin peşinde bir hafiye vardı. Bolşevik icraatların en küçük eleştirisinde, "sanıklar" hemen yakalanıp Petrograd'a götürülüyor ve bir daha da onlardan haber alınamıyordu.

Kronştadt tek bir defa kararlı bir biçimde ayaklarının üzerine dikildi ve üstün geldi. *Petropavlovsk* firkateyni Skurihin adlı anarşist bir denizciyi yetkili makamlara teslim etmeyi açıkça reddetti. Bolşevikler, bu kez ısrarcı olmadı. Bir kişi için bir isyana yol açmak tedbirsizlik olurdu. Pire için yorgan yakılmazdı. O adama gelince, onu daha sonra başka bir yolla ele geçirdiler.

Bu can sıkıcı olay dışında Bolşevik hükümet kutlama yapabilirdi: hakiki Devrim'in öncüsü Kronştadt aciz duruma düşmüş, "komünist" iktidarın demir yumruğu karşısında boyun eğmişti.

Ancak bu yarı yarıya doğruydu.

Aylarca ve aylarca Kronştadt, sahtekârlığı, alçaklığı, Devrim'in mezar kazıcılarının suçlarını aciz bir biçimde izledi.

İzinden dönüşte denizciler "emekçiler iktidarı"nın emekçilere nasıl muamele ettiklerini anlatıyordu. Kırsal kesimde, ayrım gözetmeksizin her köylünün elindeki son buğday tanesine, son hayvana, hatta çoğu zaman ev eşyalarına el konuyor, böylece çiftçiler açlığa mahkûm ediliyordu; karşı koyanların kitlesel olarak tutuklanmasına ve kurşuna dizilmesine başvurmakta tereddüt gösterilmiyordu. Kentlerin çevresinde, silahlı barikatlar kuruluyor, köylülerin çoğu zaman aç akrabalarına gönderdikleri birkaç zavallı un çuvalı acımasızca müsadere ediliyor, karşı koyanlar da hapishaneye gönderiliyordu. Bu arada spekülasyona yönelik mallarıyla geçen gerçek tüccarlar "gözden kaçıyor"du; çünkü onlar ilgilileri "yemleme"yi biliyordu.

"Emekçi halk silahsızlandırılmış, diyordu denizciler; şimdi emekçilerin genel silahlanmasının, ifade ve eylem özgürlüğünün yalnızca açık karşı-devrimcilere değil, ama aynı zamanda Devrim'in hakiki yolunu terk edenlere de korku saldığı görülüyor. Her ordu gibi, iktidardaki partinin elinde kör bir güç haline gelecek olan bir Kızıl Ordu yaratılıyor. Tabandan, atölyeden, iş arkadaşlarından kopartılmış, yanıltıcı sloganlarla işlenmiş, yanıltılmış, aptallaştırıcı bir disipline tabi kılınmış ve örgütlü bir biçimde hareket etme araçlarından yoksun bırakılmış askerler, kim olursa olsun yöneticiler tarafından istenen yönde kolayca çekip çevrilebilecektir."

Kronştadt dinliyor, gözlemliyor ve kaynıyordu, ancak harekete geçmek için kendini aciz hissediyordu.

Halka gelince, eli kolu gitgide daha sıkı bağlanıyor, gemleniyor, gözleri boyanıyor, eziliyordu.

PETROGRAD İŞÇİLERİ BOLŞEVİK HÜKÜMETE KARŞI AYAKLANIYOR. - Nihayet ve her şeye rağmen fırtına patladı.

Gök gürültüleri Kronştadt'dan değil, Petrograd'dan geldi.

Şubat 1921 sonlarında, kentlerdeki işçi kitlelerinin durumu dayanılmaz hale gelmişti.

Yaşamın tümü dağılıp gidiyordu. En temel ihtiyaç maddeleri yoktu. Ekmek karneye bağlanmıştı ve zor bulunuyordu. Yakıt yokluğundan binalar artık ısıtılamıyordu. Demiryolları zar zor çalışıyordu. Çok sayıda fabrika kapılarını kapatıyor, bu da durumu daha da kötüleştiriyordu.

İşçilerin çağrıları, soruları, şikâyetleri sonuçsuz kalıyordu.

Bolşevik iktidar durumun ciddiyetinin tamamen farkındaydı. Bu duruma çare bulmakta aciz kaldığını bile itiraf ediyordu. Ne var ki, ne olursa olsun, "çizgi"sini değiştirmeyi ısrarla reddediyordu. Hoşnutsuz işçilerle *tartışmak* bile istemiyordu. Her türlü öneriyi, her türlü işbirliğini, her türlü girişkenliği peşinen reddediyordu. Çare olarak, el koymalara, askeri seferlere, baskıcı tedbirlere, en keyfi şiddete gitgide daha çok başvuruyordu.

Bunun üzerine Petrograd'da ciddi karışıklıklar patlak verdi. En büyükleri de dahil birçok fabrika genel işçi toplantıları yaptılar ve hükümete karşı bir rejim değişikliği isteyen kararlar aldılar. Aynı yönde kaleme alınmış birtakım bildiriler atölyelerde ve duvarlarda göründü. Kitleler derinden derine harekete geçiyordu.

Burada önemli bir gözlem kendini dayatıyor.

Elbette bu geniş halk hareketinde birçok unsur etkili oluyor, birçok tez çarpışıyordu. Hiçbir fikir veya tartışma *özgürlüğü* kabul edilmediğinden ve çok sayıda *devrimci* demir parmaklıklar arkasında olduğundan, bu kaynaşma, kaçınılmaz olarak belirsiz ve bulanıktı. Devrim yolundan sapmış olduğundan, devrimci süreç yanlış bir yola sokulduğundan, hareketin bütünü kaçınılmaz olarak çarpıktı.

Bu koşullarda doğaldır ki hareket içinde karşı-devrimci bir propagandadan, özellikle de ılımlı sosyalistlerin propagandasından etkilenmiş kimi unsurlar, Devrim'i *ilerletmek* üzere içinde bulunduğu çıkmazdan çıkartacak tedbirler yerine onu geriye götürecek birtakım tedbirler ve çözümler öneriyordu.

Nitekim kimi unsurlar serbest ticarete geri dönülmesini ve özellikle Kurucu Meclis'in toplanmasını istiyordu.

Bununla birlikte işaret edilmesi gereken üç ana olgu var.

1. Söz konusu unsurlar, hareketin bütününde *ağır basmak*tan uzaktı. Ne en güçlüler, ne de en gözü peklerdi. Solcular için propaganda özgürlüğü, kitleler için eylem özgürlüğü, samimi Bolşeviklerin yardımıyla, hâlâ durumu kurtarabilir, bir çözüm getirebilir ve Devrim'e *doğru yönde* yeni bir atılım kazandırabilirdi.

2. Unutmamak gerekir ki genel bakış açısıyla Bolşevizm de *gerici* bir sistemi temsil ediyordu. Dolayısıyla ortada iki gerici güç vardı: Bazı anti-Bolşevik unsurlardan oluşmuş biri geriye çekiyordu; di-

ğeri –Bolşevizmin kendisi– Devrim'i felce uğratıp taşlaştırıyordu. Hakikaten devrimci olan güç başka yerdeydi.

3. Diğer unsurlar tastamam bu hakiki devrimci gücü temsil ediyordu. Burada bizi esas ilgilendiren *Kronştadt bunların en önemli temsilcisiydi.*

Kronştadtlılar, Bolşevizme karşı olmakla birlikte, *Kurucu Meclis fikri veya özel kapitalizme geri dönüş fikri gibi* geriye dönük fikirlerle hiçbir ilişkisi olmayan bir çözüm öngörüyorlardı.

Karışıklıkların daha hemen başlarında Kronştadt'ın yürüttüğü eylem bunu kanıtlıyordu.

Kimi bildirilere ve Kurucu Meclis'in toplanmasını isteyen propagandaya cevap olarak Kronştadt (elbette gizlice) Petrograd'daki birtakım fabrikalara ve atölyelere işçilere aşağıdaki açıklamayı yapmak üzere delegeler gönderdi:

Kronştadt'ın tüm devrimci enerjisi, topları ve makineli tüfekleri *Kurucu* Meclis'e ve her türlü geriye dönüşe karşı kararlı biçimde dikilecektir. Ancak yanıldıklarını görerek "proletarya diktatörlüğü"nden geri dönen işçiler, "*özgür Sovyetler*" için, emekçilerin, yani işçilerin ve köylülerin ve anarşist, sol Sosyalist-Devrimci vb tüm ideolojik akımların ifade, basın, örgütlenme ve eylem özgürlüğü için ayağa kalkarlarsa, işçiler gerçekten proleter üçüncü bir Devrim için, Ekim'in sloganları için ayağa kalkarsa, o zaman Kronştadt onları "ya zafer ya ölüm" diyerek tüm güçleriyle hep birlikte destekleyecektir.

Büyük fabrikaların hepsinde kendiliğinden toplantılar 22 Şubat'ta başladı.

24'ünde karışıklıklar daha ciddi bir yönelim aldı.

Sabahtan itibaren, yetkili makamlar, "temizlik" amacıyla Petrograd'ın en önemli fabrikalarından biri olan Truboçnıy fabrikası işçilerinin şahsî dosyalarını gözden geçirmeye giriştiler. Bu bardağı taşıran damla oldu. Fabrikada iş durdu. Yüzlerce işçi, paydos ettirmek üzere diğer fabrikalara gittiler. Kısa süre sonra Baltık fabrikası, Laferme fabrikası ve Patronnıy mühimmat fabrikası greve katıldılar.

Sokakta son derece hareketli 2-3 bin işçilik bir kalabalık oluştu ve gösteri yapmaya girişti. Elinde böylesi hareketlerle mücadele etmeye yeterli, özel olarak yetiştirilmiş polis ve asker gücü bulunduran "işçi ve köylü" hükümeti, olay yerine yine de subay adayı ("Kursantı" adı verilen) Askeri Akademi öğrencilerinden oluşan birlikleri gönderdi. Bu birlikler ile silahsız kitle arasında birtakım

çatışmalar oldu. İşçiler dağıldı. Ayrıca polis ve birlikler birçok mitinge engel oldular.

25 Şubat'ta hareket daha da güçlendi. Tüm kente yayıldı. Grevciler, Amirallik'teki cephanelik işçilerini ve "Galernaya" limanı işçilerini "paydos ettirdiler".

Değişik yerlerde işçi kitleleri oluştu. Özel birlikler tarafından yeniden dağıtıldılar.

Düzensizliğin arttığını gören hükümet, başkent garnizonunu alarma geçirdi. Ancak garnizon da kaynaşıyordu. Birçok birlik işçilere karşı mücadele etmeyeceğini bildirdi. Bunlar silahsızlandırıldı; ne var ki hükümet artık bu birliklere güvenemezdi. Taşradan ve iç savaşın kimi "cephe"lerinden başta komünistler olmak üzere, seçkin birlikler getirmiş olduğundan başkent garnizonunu bir tarafa bıraktı.

Aynı gün hükümet, Petrograd'da, harekete karşı tüm eylemi eşgüdümlü kılmak üzere Zinovyev'in başkanlığında bir "Savunma Komitesi" kurdu.

26 Şubat'ta, Petrograd Sovyeti toplantısında, bu Komite ve Cumhuriyet Devrimci-Askeri Konsey üyesi, tanınmış komünist Laşeviç durum hakkında bir rapor sundu. Truboçnıy fabrikası işçilerini, "kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen insanlar" ve "karşı-devrimciler" olarak niteleyerek karışıklık çıkarıcılar olarak ihbar etti. Bunun üzerine fabrika kapatıldı ve işçiler otomatik olarak yaşam olanaklarından yoksun bırakıldı. Aynı oturumda, Baltık Donanması Komiseri Kuzmin, ilk kez Kronştadt limanında bulunan gemilerin mürettebatları arasında da belli bir kaynaşma olduğuna işaret etti.

27 Şubat'tan itibaren, sokaklarda her türden çok sayıda bildiri dağıtıldı ve ayrıca bunların çoğu duvarlara yapıştırıldı. En karakteristik bildirilerden birinde şöyle deniyordu:

> Hükümet politikasında temelli bir değişiklik gerekiyor. Her şeyden önce, işçilerin ve köylülerin özgürlüğe ihtiyacı var: Kendi kaderlerine kendileri karar vermek istiyorlar.
> Yoldaşlar, devrimci düzeni koruyun! Örgütlü ve kararlı bir biçimde taleplerinizi yükseltin:
> Hapishanelerdeki partisiz tüm sosyalistler ve işçiler özgür bırakılsın!
> Sıkıyönetim kaldırılsın! Çalışan herkese ifade, basın ve toplantı özgürlüğü!
> Fabrika Komiteleri ve Sendika ve Sovyet Delegeleri özgürce yeniden seçilsin!

Hükümet buna kitlesel tutuklamalarla ve çeşitli işçi örgütlerinin ortadan kaldırılmasıyla cevap verdi.

28 Şubat'ta dışarıdan gelen komünist askeri güçler Petrograd'ı işgal etti. Kısa süre sonra emekçilere yönelik acımasız bir baskı başladı. Silahsızlandırılmış emekçiler buna direnemediler. İki gün içinde grevciler güç kullanarak boyun eğdirildi ve işçi ajitasyonu Troçki'nin deyimiyle "demir yumrukla" ezildi.

Ancak tam da 28 Şubat'ta Kronştadt harekete geçti.

KRONŞTADT PETROGRAD İŞÇİLERİNİ DESTEKLİYOR. - İLK DAVRANIŞI. - HÜKÜMETİN CEVABI VE TUTUMU. - *O 28 Şubat günü*, birkaç gündür heyecan içindeki *Petropavlovsk* fırkateyni mürettebatı *bir karar* aldı; bu karar hemen bir başka savaş gemisi, *Sevastopol* savaş gemisi tarafından onaylandı.

Hareket hızlı bir biçimde tüm Kronştadt donanmasına yayıldı ve aynı zamanda garnizondaki kızıl tugayları da kazandı.

Kararda saldırgan hiçbir yan yoktu; emekçilerin ve bahriyelilerinin özlemlerini dile getirmekle yetiniyordu.

Birkaç bahriyeli komisyonu, başkent işçileriyle daha sıkı bir ilişki kurmak ve durum hakkında doğru bilgi almak üzere Petrograd'a gönderildi.

Nitekim bahriyelilerin hareketi tamamıyla barışçı ve dürüst bir karaktere sahipti. Emekçilerin kimi talepleri manevi olarak destekleniyordu; bu da bir "proleter Hükümet" tarafından yönetilen bir "işçi devleti"nde kesinlikle anormal bir şey değildi.

1 Mart'ta Çıpa Meydanı'nda halkın katıldığı bir toplantı oldu. Toplantı çağrısını *resmen* Baltık donanması birinci ve ikinci filoları yapmıştı. İlan Kronştadt Sovyeti'nin organında yayımlanmıştı.

Aynı gün, Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin başkanı Kalinin ve Baltık Donanması komiseri Kuzmin Kronştadt'a geldiler. Kalinin askeri törenlerle, müzik ve açılmış flamalarla karşılandı.

16 bin bahriyeli, kızıl asker ve emekçi toplantıya katıldı. Toplantı başkanlığını Kronştadt Sovyeti Yürütme Komitesi başkanı komünist Vasilyev yaptı. Kalinin ve Kuzmin de toplantıda hazır bulundu.

Petrograd'a gönderilmiş komisyon delegeleri mitinge raporlarını sundular. Son derece hoşnutsuzluk içindeki toplantı, Petrograd işçilerinin meşru özlemlerini boğmak üzere komünistlerin kullandığı yöntemleri onaylamadığını dile getirdi. Bunun üzerine *Petropavlovsk* tarafından bir gün önce kabul edilmiş olan karar, toplantıya

sunuldu. Tartışmalar sırasında başkan Kalinin ve komiser Kuzmin, karara, Petrograd grevcilerine ve Kronştadt bahriyelilerine aşırı bir şiddetle saldırdı. Ne var ki söylevlerinin hiçbir sonucu olmadı. *Petropavlovsk* kararı, denizci Petrişenko tarafından oya sunuldu ve oybirliğiyle kabul edildi.

"Karar, Kronştadt garnizonunun ezici çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Karar, yaklaşık 16 bin yurttaşın katıldığı 1 Mart günkü kent genel toplantısında okundu ve oybirliğiyle kabul edildi. Kronştadt Yürütme Komitesi başkanı Vasilyev ve Kalinin yoldaş aleyhte oy kullandılar." Komiser Kuzmin olayı bu sözlerle not etti.

Bu tarihsel belgenin tam metni şöyledir:

1 Mart 1921 tarihinde yapılan Baltık Donanması 1. ve 2. Filoları Genel Toplantı Kararı.

Oradaki durumu incelemek üzere mürettebatın genel kurulu tarafından Petrograd'a gönderilmiş olan delegelerin raporlarını dinledikten sonra,

Toplantı şu kararları aldı:

Mevcut Sovyetlerin işçilerin ve köylülerin iradesini ifade etmediğini göz önünde bulundurarak,

1. Sovyetlerin derhal gizli oyla yeniden seçimine gidilmelidir. İşçiler ve köylüler arasındaki seçim kampanyası tam bir ifade ve eylem özgürlüğü içinde yapılmalıdır;

2. Tüm işçiler ve köylüler için, anarşistler için ve sol sosyalist partiler için ifade ve basın özgürlüğü sağlanmalıdır;[4]

4. Bu maddenin hakiki anlamını kavramak için Kronştadt'ı tanımış olmak gerekir. Gerçekten de, bu madde ifade ve basın özgürlüğünü sınırlar gibi görünüyor, zira bu özgürlüğü yalnızca aşırı sol akımlar için talep ediyor. Karar bunu *yalnızca hareketin gerçek karakterini aşağılama yönündeki her türlü olanağı peşinen ortadan kaldırmak için* yapıyor.

Devrim'in başından itibaren, aşırı gayretkeş subayların kanının akmasını izleyen ilk günlerin hemen sonrasında, Kronştadt en geniş özgürlükleri gerçekleştirdi. Kanaatleri ne olursa olsun yurttaşlar hiçbir biçimde rahatsız edilmiyordu. Yalnızca kaşarlanmış birkaç Çarlık yandaşı hapishanede kaldı. Ancak kendiliğinden öfke seli kesildiğinde, mantık kendini koruma güdüsüne üstün gelmeye başlar başlamaz, Kronştadt halkı hapishanelerden nefret ettiği için, toplantılarda tüm tutukluların serbest bırakılması sorunu gündeme getirildi. Tüm tutuklulara özgürlüklerinin yalnızca kent merkezinde verilmesi ele alındı: Kronştadt'da gerici manevraların hiçbir başarı şansı yoktu, ama bahriyeliler başka yerleşim bölgelerine birtakım karşı-devrimciler tedarik etmeyi kendilerine hak görmüyorlardı. Kerenskiy'in marifetleri yeni bir öfke dalgasını beraberinde getirdi ve proje terk edildi. Ancak bu kötümser havanın son yükselişi oldu. O andan itibaren Kronştadt'da fikirleri dolayısıyla kovuşturma konusunda tek bir örneğe rastlanmadı. Tüm tezler orada serbestçe dolaşabiliyordu. Çıpa Meydanı kürsüsü herkese açıktı.

3. Sendikalara ve köylü örgütlerine toplanma özgürlüğü verilmelidir;

4. Politik partiler dışında, en geç 10 Mart 1921 tarihine kadar Petrograd, Kronştadt ve Petrograd bölgesi işçilerinin, kızıl askerlerinin ve bahriyelilerinin bir Konferansı toplanmalıdır;

5. Tüm sosyalist politik tutuklular ve ayrıca işçi ve köylü hareketlerinin ardından tutuklanmış tüm işçiler, köylüler, kızıl askerler ve bahriyeliler serbest bırakılmalıdır;

6. Hapishanelerde ve toplama kamplarında bulunanların durumlarını incelemek üzere bir komisyon seçilmelidir;

7. "Politik ofisler" kaldırılmalıdır, zira hiçbir siyasal parti fikirlerinin propagandası için birtakım ayrıcalıklara sahip olmamalıdır, ayrıca bu amaçla devletten parasal araçlar sağlamamalıdır. Bunun yerine her yerleşim biriminde seçilmiş ve hükümet tarafından finanse edilen eğitim ve kültür komisyonları kurulmalıdır;

8. Tüm barajlar hemen kaldırılmalıdır;[5]

9. Sağlık bakımından tehlikeli meslekleri yapanlar hariç tüm emekçilerin yiyecek payları tektipleştirilmelidir;

10. Ordunun tüm birimlerinde komünist şok birlikleri, aynı biçimde fabrikalarda ve atölyelerdeki komünist muhafızlar kaldırılmalıdır; Gerektiğinde bu muhafız birlikleri orduda bölükler, fabrikalarda ve atölyelerde ise bizzat işçiler tarafından tayin edilebilir;

11. Köylülere topraklarıyla ilgili olarak tam eylem özgürlüğü ve ayrıca işlerini kendilerinin yapması, yani ücretli emeğe başvurmaması koşuluyla hayvan sahibi olma hakkı tanınmalıdır;

12. Seyyar bir kontrol komisyonu tayin edilmelidir;

13. Ücretli emek kullanmaksızın zanaatkârlık özgürce icra edilmelidir;

14. Tüm ordu birliklerinden ve askeri "Kursantı" yoldaşlardan kararımıza katılmalarını istiyoruz;

15. Tüm kararlarımızın basında en geniş biçimde yayımlanmasını istiyoruz.

Karar filo mürettebatı tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir. İki kişi çekimser kalmıştır.

---

5. Söz konusu olan, yukarıda sözünü ettiğimiz kentlerin çevresindeki silahlı birliklerdir. Resmi görevleri, yasadışı ticareti ortadan kaldırmak ve gıda maddelerine ve diğer ürünlere el koymaktı. Bu "barajlar"ın sorumsuzluğu ve keyfiliği ülkede atasözleri haline gelmişti. Çarpıcı olgu: Hükümet bu birlikleri *Kronştadt'a taarruzunun arifesinde* ortadan kaldırdı. Petrograd proletaryası böylece kandırılmaya ve uyutulmaya çalışılıyordu.

İmza: *Petriçenko*, toplantı başkanı; *Perepelkin*, sekreter.

Ne yazık ki kararın *çeviri* metni onun halkçı yanını, "köylü" üslubunu, temiz yürekli kokusunu yansıtmıyor: Oysa bu da hareketin tümüyle bizzat emekçilerin ellerinde olduğunun, kim olursa olsun hiç kimsenin "dürtmesi" veya "tezgâhı" olmaksızın onların hakiki fikirlerini ve özlemlerini dile getirdiğinin bir başka kanıtıydı.

Sovyet'in ve Kronştadt'ın yetkilerinin geçerliliği yakında sona ereceğinden, toplantı 2 Mart'ta yeni seçimlerin koşullarını tartışmak üzere gemilerin, garnizonun, atölyelerin, sendikaların ve değişik Sovyet kurumlarının delegelerinin bir konferansını toplamaya karar verdi. Bu karar Sovyet Anayasası'na tamamen uygundu. Konferans, Sovyet'in resmi organı *İzvestiya*'da resmen ve usulüne uygun olarak ilan edildi.

2 Mart'ta, 300'ü aşkın delege, eski Mühendis Mektebi olan Eğitim Evi'nde toplandı.

Delegelerin çoğunluğu hiçbir politik partiye üye değildi. Komünist delegeler bir azınlık oluşturuyordu; bununla birlikte, geleneğe uygun olarak, "Delegeler Konferansı'nın amaçları ve görevleri" sorununun raportörleri onlar arasından tayin edildi.

Toplantı bahriyeli Petriçenko tarafından açıldı. Açık oylamayla beş kişilik toplantı divanı seçildi. Aralarından biri daha sonra Konferans üyelerinin yalnızca bahriyelilerden, kızıl askerlerden, işçilerden ve Sovyet memurlarından oluştuğunu anlatmıştı. Elbette delegeler arasında (Petrogradlı komünistlerin ima ettiğinin tersine) "eski rejim subayları"ndan hiçbiri yoktu.

Gündemdeki konu Sovyet'e yapılacak yeni seçimlerdi. Seçimleri, bir gün önce kabul edilen kararı göz önünde tutarak daha özgür ve daha adil bir temel üzerinde düzenlemek istiyorlardı. Bu kararda belirlenmiş görevleri takip edebilecek bir Sovyet arzu ediyorlardı.

Konferansın ruhu tamamen "Sovyetik" idi. Kronştadt, politik partilerin her türlü etkisinden bağımsız Sovyetler, emekçilerin özlemlerini hakikaten yansıtan ve onların iradelerini ifade eden Sovyetler istiyordu. Bu, –Sovyetler rejiminin değil, bürokratik komiserlerin keyfi rejiminin karşıtları olan– delegelerin adil olmalarını, doğrudan komünist partisine sempati duymalarını ve acil sorunların barışçıl çözümünü istemelerini kesinlikle engellemiyordu.

Bırakalım olayların gelişimini bizzat Kronştadtlılar anlatsın.

Kronştadt Geçici Devrimci Komitesi'nin *İzvestiya* gazetesinin 11 Mart 1921 tarihli 9. sayısında anlattıkları şöyle. ("Karar", 3 Mart tarihli 1. sayıda yer alıyor.):

Geçici Devrimci Komite Nasıl Kuruldu

1 Mart günü öğleden sonra saat 2'de, keyfi olarak değil, Sovyet Yürütme Komitesi'nin izniyle Devrim Meydanı'nda bahriyelilerin, kızıl askerlerin ve işçilerin bir toplantısı yapıldı.

15 bin kişi bu toplantıya katıldı. Toplantı başkanlığını, Yürütme Komitesi başkanı Vasilyev yoldaş yaptı. Petrograd'dan gelen Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi başkanı Kalinin yoldaş ve Baltık Donanması komiseri Kuzmin yoldaş toplantıya katıldılar.

Toplantının konusu, 1. ve 2. filolar mürettebatının genel kurulu tarafından daha önce kabul edilmiş olan "Süregiden Olaylar" ve "Ülkeyi Dağınıklık ve Karışıklık Durumundan Çıkarmanın Yolları" konularındaki kararın tartışılmasıydı.

Bu "kararı" şimdi herkes biliyor. Bu karar, Sovyetler iktidarını sarsabilecek hiçbir şey içermiyor.

Tam tersine, bu karar Sovyetlerin gerçek iktidarı fikrini, işçilerin ve köylülerin iktidarı fikrini gayet güzel dile getiriyor.

Ancak söz alan Kalinin ve Kuzmin yoldaşlar, bunu anlamak istemediler. Söylevlerinin bir yankısı olmadı. Yürek daralması noktasına kadar alt üst olmuş kitlelerin kalplerini kazanmayı bilemediler. Toplantı da mürettebatın kararını oybirliğiyle kabul etti.

Ertesi gün, Yürütme Komitesi'nin bilgisi dahilinde, onun izniyle ve *İzvestiya*'da yayımlanmış talimatlara uygun olarak, gemilerin, garnizonun, atölyelerin ve sendikaların delegeleri, örgüt başına 2 kişi olmak üzere, Eğitim Evi'nde (eski Mühendis Mektebi) toplandılar; hepsi 300 kişiyi aşkındı. Yetkili makamların keyfi kaçtı. Kimileri kenti bile terk etti. Bu koşullarda *Petropavlovsk* fırkateyni mürettebatı, kimden gelirse gelsin olası aşırılıklara karşı binanın muhafazasını ve delegelerin korunmasını üstlenmek zorunda kaldı.

Konferansı Petriçenko yoldaş açtı. 5 kişilik Divan seçiminden sonra, söz Baltık Donanması komiseri Kuzmin yoldaşa verildi. Garnizonun ve işçilerin İktidar temsilcilerine ve komünistlere karşı son derece net tutumuna rağmen, Kuzmin yoldaş bunu hesaba katmak istemedi.

Konferansın görevi, yaratılmış durumdan barışçıl bir çıkış yolu bulmaktı. Özellikle de kararda öngörüldüğü biçimde daha adil temellere dayalı olarak Sovyet'in yeniden yapılmasına yardımcı olacak bir organın oluşturulması söz konusuydu.

Neredeyse yalnızca komünistlerden oluşan ve kesinlikle acil yaşamsal sorunları çözme yeteneğinden yoksun olduğu açığa çıkmış olan önceki

Sovyet'in yetkilerinin sonuna gelinmiş olması da bu görevin yerine getirilmesini dayatıyordu.

Ne var ki, delegeleri sakinleştirecek yerde Kuzmin yoldaş, tam tersine, onları kışkırttı. Kronştadt'ın ikircikli tutumundan, devriyelerden, ikili iktidardan, Polonya tehlikesinden, gözlerini bize dikmiş olan tüm Avrupa'dan söz etti. İstedikleri takdirde kendisini kurşuna dizdirtebilecek delegelerin elleri arasında bulunduğunu vurguladı. Bitirirken de şöyle dedi: "Delegeler açık bir silahlı mücadele istiyorlarsa, bunu görecekler. Zira komünistler iktidarı gönüllü olarak bırakmayacaktır. Sonuna kadar mücadele edeceklerdir."

Kuzmin'in beceriksiz söylevi, delegelerin heyecanını hiçbir biçimde yatıştırmadı; tam tersine onların öfkesine katkıda bulundu. Ondan sonra söz alan Yürütme Komitesi başkanı Vasilyev'in renksiz ve muğlak konuşması fark bile edilmedi. Delegelerin ezici çoğunluğu komünistlere açıkça düşmandı.

Bununla birlikte delegeler İktidar temsilcileriyle bir anlaşma zemini bulma umudunu yitirmediler. Konferans başkanının olumlu bir çalışma başlatma ve bir gündem oluşturma çağrısı oybirliğiyle onaylandı.

Gündemin kaleme alınmasına geçildi. Ancak Kuzmin ve Vasilyev yoldaşlara güven duyulamayacağı aşikârdı. Dolayısıyla onlar geçici olarak tutuklandılar, zira komünistler silah depolarını ellerinde tutuyorlardı, telefona erişim yoktu, konferansa gönderilmiş bir mektuba göre, kızıl askerler ürkmüştü ve kışkırtılmış haldeydi, komiserler askeri birimlerde her türlü toplantıyı yasaklıyordu.

Dolayısıyla Kuzmin ve Vasilyev yoldaşlarla kale komutanı kovuldular.

Konferans komünistlere karşı kınayıcı duygularını gizlemiyordu. Ne var ki komünist delegeler partisiz yoldaşlarla ortak çalışmaya devam etmek üzere Konferansta kalmalı mı, kalmamalı mı sorusu sorulduğunda, toplantı kalmalı cevabını verdi. Birkaç protestoya ve kimi delegelerin komünistleri tutuklama önerilerine rağmen, delegeler bütünü, mevcut komünistlerin diğerleriyle aynı sıfatla birimlerinin ve örgütlerinin delegeleri oldukları değerlendirmesiyle bu görüşü paylaşmadı.

Bu olgu emekçilerin partisiz delegelerinin, kızıl askerlerin, bahriyelilerin ve işçilerin, bir gün önceki toplantıda kabul edilmiş olan kararı, *parti olarak* komünistlerle kaçınılmaz olarak bir kopuşa yol açar diye görmediklerini bir kez daha kanıtlar. Hâlâ ortak bir dil bulunabileceği umut ediliyordu. Sonra, Petriçenko yoldaşın önerisi üzerine, bir gün önceki karar okundu. Delegelerin ezici çoğunluğu tarafından kabul edildi.

Bu arada tam Konferansın olumlu bir çalışmaya başlayacakmış gibi göründüğü anda, *Sevastopol* fırkateyni delegesi yoldaş acil bir açıklama için söz istedi. Tüfek ve makineli tüfeklerle donatılmış 15 kamyon askerin toplantı yerine doğru geldiklerini bildirdi.

Haberin doğru olup olmadığı kontrol edilince, bunun Konferansı "torpillemek" üzere komünistler tarafından ortaya atılmış sahte bir haber

olduğu görüldü. Oysa haber verildiği anda –özellikle genel gerginlik ve İktidar temsilcilerinin Konferans karşısında takındıkları düşmanca tutum nedeniyle– ortam tüm delegelerin buna inanmasına elverişliydi. Yine de başkanın kabul edilen kararı temel alarak, süregitmekte olan olayların tartışılmasına geçme önerisi alkışlarla kabul edildi. Konferans, karar maddelerinin fiilen uygulanması için alınması gereken tedbirleri tartışmaya başladı. Petrograd'a bir delegasyon gönderilmesi fikri reddedildi, zira bu delegasyon kesinlikle tutuklanacaktı. Bunun üzerine birçok delege yoldaş Konferans Divanı'nın bir Geçici Devrimci Komite olarak örgütlenmesini ve Sovyet'in yeniden seçimiyle görevli olmasını önerdi. O anda başkan yoldaş 2 bin kişilik bir birliğin toplantı yerine doğru yolda olduğunu açıkladı. Alabildiğine heyecanlanan ve yerlerinde duramayan delegeler, öfkeli bir biçimde Eğitim Evi'ni terk ettiler.

Bu son haber nedeniyle oturum sona erdiğinden, düzeni sağlamakla görevli Geçici Devrimci Komite *Petropavlovsk* fırkateynine yerleşti ve onun çabalarıyla kentte tüm emekçilerin, bahriyelilerin, kızıl askerlerin ve işçilerin çıkarlarına uygun biçimde düzen sağlanıncaya kadar merkezini gemide tuttu.

Bu özet halindeki ve tam olmayan öyküye daha sonra Devrimci Komite üyelerinden birinin aktardığı birkaç ayrıntıyı ekleyelim.

Kuzmin, Kalinin ve Vasilyev'in tüm ürkütücü söylentilerinin ve tehditlerinin basıncı altında, oturumun kapanmasından birkaç saniye önce oybirliğiyle kabul edilmiş olan bu Komiteyi kurma kararı, daha formel biçimde böylesi bir Komite oluşturmak için gerekli zamanın olmaması nedeniyle Konferans Divanı'nın ve başkan Petriçenko'nun geçici olarak bir Devrimci Komite görevlerini yerine getirmekle görevli olduğu" biçiminde anlaşılmaya elveriyordu.

Ayrıca, 1 Mart halk toplantısından hemen sonra, *Kronştadt komünistlerinin harekete karşı bir askeri eyleme yönelik ciddi hazırlıklara girişeceği* gayet iyi biliniyordu.

Nitekim özellikle yerel komünist Komite, parti üyelerini geniş ölçüde silahlandırmaya girişti. Kale komutanına, tüfekleri, makineli tüfekleri ve mühimmatı depolardan alıp komünist hücrelere teslim etmeyi emretti.

Kronştadt'ın komünist şeflerinin, beklenmedik bir şey projelerini boşa çıkartmamış olsaydı, daha 2 Mart gecesi çatışmaları başlatıp delegeler Konferansının toplanmasını engellemiş olacaklarına hiç kuşku yok.

Kronştadt'da kayıtlı 2 bin dolayındaki komünistin büyük çoğunluğu, inançları çerçevesinde değil, kişisel nedenlerle partiye gelmiş

"kâğıt üzerinde komünist"ten ibaretti. Olayların başlangıcından itibaren, bu "komünist kitle" şeflerini terk ederek genel harekete gelip katıldılar. Oysa şefler, tek başlarına, Kronştadt'da bulunan ve partiye körü körüne bağlı belli sayıdaki "Kursantı"nın desteği olsa bile, donanmaya, garnizona, tümüyle halka direnmeyi umamazdı. Aralarından bir bölümü kaçtı. Bir diğer bölüm, harekete karşı ayaklandırmak üzere çevredeki kalelere gittiler. "Kursantı"ler de peşlerinden gitti. Kaleleri birbiri ardına ziyaret ettiler, ancak hiçbir yerde aradıkları desteği bulamadılar. Sonunda "Kızıl Tepe"ye ("Krasnaya Gorka") gittiler.

Bu nedenledir ki 2 Mart gecesi Kronştadt'da Geçici Devrimci Komite'nin iktidarından başka bir "İktidar" yoktu.

Geçici Devrimci Komite'nin *İzvestiya*'sının (Haberler) ilk sayısı 3 Mart'ta yayımlandı.

Bu sayıda adeta gazetenin çıkış manifestosu önemli bir yer tutuyordu:

Kronştadt Kalesi ve Kenti Halkına

Yoldaşlar ve Yurttaşlar, ülkemiz zor bir dönemden geçiyor. Açlık, soğuk ve ekonomik kaos üç yıldır bizleri korkunç bir mengenede sıkıştırıyor. Ülkeyi yöneten Komünist Parti kitlelerden kopmuş ve onları bu genel felaket halinden çıkarmaktan aciz olduğunu ortaya koyuyor. Parti Petrograd'da ve Moskova'da son zamanlarda meydana gelen ve işçi kitlelerinin güvenini kaybettiğini açık bir biçimde kanıtlayan karışıklıkları hiçbir biçimde hesaba katmıyor. İşçilerin ortaya koydukları talepleri de dikkate almıyor. Bütün bunları karşı-devrimin manevraları olarak değerlendiriyor. Çok yanılıyor.

Bu karışıklıklar, bu talepler, tüm halkın, çalışan herkesin sesidir. Tüm işçiler, bahriyeliler ve kızıl askerler bugün yalnızca ortak çabaların, yalnızca emekçilerin ortak iradesinin ülkeye ekmek, odun ve kömür verebileceğini, halkı elbise ve ayakkabıyla donatabileceğini, Cumhuriyeti içinde bulunduğu çıkmazdan çıkartabileceğini net bir biçimde görüyorlar.

Tüm emekçilerin, kızıl askerlerin ve bahriyelilerin bu iradesi 1 Mart Salı günü kentimizin büyük mitinginde açık bir biçimde kendini gösterdi. Miting, 1. ve 2. filolar mürettebatlarının bir kararını oybirliğiyle kabul etti. Alınan kararlardan biri, acil olarak Sovyet'in yeniden seçimine gidilmesiydi.

Sovyet'te emekçilerin temsilinin daha etkili olabilmesi ve Sovyet'in aktif ve enerjik bir organ olabilmesi için bu yeniden seçimde daha adil temellerin oluşturulabilmesi amacıyla donanma, garnizon ve işçilerin örgütlerinin tümünün delegeleri, 2 Mart'ta Eğitim Evi'nde toplandılar. Bu toplantı, yeni

seçimin temellerini hazırlayacak ve sonra olumlu ve barışçıl bir çalışmayı, Sovyet sisteminin yeniden organizasyonu çalışmasını başlatacaktı.
Ancak bir baskıdan çekinmek için birtakım nedenler olduğundan ve iktidar temsilcilerinin tehditkâr söylevleri üzerine, toplantı bir Geçici Devrimci Komite kurmayı ve ona kentin ve kalenin idaresiyle ilgili tam yetki vermeyi kararlaştırdı.
Geçici Komite'nin merkezi *Petropavlovsk* fırkateyn gemisindedir.
Yoldaşlar ve Yurttaşlar! Geçici Komite özellikle kan dökülmemesine uğraşmaktadır. Kentte, kalede ve burçlarda devrimci düzeni muhafaza etmek için tüm çabayı gösteriyor.
Yoldaşlar ve Yurttaşlar! Çalışmanızı durdurmayın. İşçiler, makinelerinizde kalın. Bahriyeliler ve askerler, görev yerlerinizi terk etmeyin. Tüm memurlar, tüm kurumlar çalışmalarını sürdürmelidir.
Geçici Devrimci Komite tüm işçi örgütlerini, tüm denizcilik sendikalarını ve diğerlerini, tüm deniz ve kara birliklerini ve tek tek her yurttaşı kendisine yardımcı olmaya çağırıyor.
Devrimci Komite'nin görevi, sizlerle kardeşçe işbirliği içinde, yeni Sovyet'in adil ve dürüst seçimi için gerekli koşulları sağlamaktır.
Bu nedenle yoldaşlar, düzen, sükûnet, soğukkanlılık! Tüm emekçilerin iyiliği için, herkes dürüst sosyalist çalışmaya!

Kronştadt 2 Mart 1921
İmza: *Petriçenko* Geçici Devrimci Komite Başkanı; *Tukin* sekreter

Aynı sayıda, filoların ünlü kararı ve kimi idari haberler yer alıyor; bu haberlerden biri şöyle:

2 Mart'ta saat akşam 9'a doğru kalenin ve burçların çoğunluğunun kızıl birliklerinin tümü Geçici Devrimci Komite'yle dayanışmalarını bildirdi. Tüm kurumlar ve bağlantı hizmetleri, Komitenin devriyeleri tarafından korunuyor.

Bu arada Bolşevikler Kronştadt'a taarruza hazırlanmak için bir saniye bile kaybetmediler. Başından itibaren bu hareketin onlar için bir felaket getirebileceğini hissettiler. Nitekim hareket geniş bir çapa ulaşmadan adım adım ve olanaklı en hızlı biçimde onu boğmaya karar verdiler.

Eşzamanlı olarak birçok yöntem kullandılar: 1. Kızıl Tepe (Krasnaya Gorka), Oranienbaum, Lisiy Nos vb gibi Kronştadt ve Petrograd çevresindeki önemli stratejik noktaların hâkimiyetini sağlamak üzere ivedi olarak hareket ettiler; 2. Petrograd'da sıkıyönetimi koruduular ve "düzen"i muhafaza etmek için olağanüstü baskıcı askeri

tedbirler aldılar; 3. İşçileri sakinleştirmek için –başkent çevresindeki "barajlar"ın kaldırılmasından söz etmiştik– kimi tavizler verdiler; 4. Troçki'nin yüksek komutası altında, Kronştadt'a doğrudan taarruz amacıyla özel bir askeri birliğin hızla kurulmasına giriştiler; 5. Kamuoyunu yanıltmak ve eylemlerini haklı göstermek üzere Kronştadtlılara karşı şiddetli bir yalan ve kara çalma kampanyası açtılar.

Bu kampanya hemen 2 Mart'ta başladı.

Devrimci Komite'nin 3 [4 olmalı–ç.n.] Mart günkü *İzvestiya*'sının 2. sayısında, idari ve ekonomik değişik haberlerin yanı sıra aşağıdaki haberi de buluyoruz:

Moskova Radyo Mesajı

Moskova'daki "Rosta" ajansı tarafından gönderilmiş ve *Petropavlosk* telsiz istasyonu tarafından alınmış telsiz mesajını, kendine "Sovyet hükümeti" adını veren Komünist Parti'nin iğrenç yalanlarıyla ve aldatmacalarıyla dolu mesajını yayımlıyoruz. (Kimi pasajlar, başka bir istasyonun paraziti nedeniyle anlaşılamamıştır.) Bu telsiz mesajı birtakım yorumlarda bulunuyor. Kronştadt emekçileri provokasyonu anlayacaktır.

Rosta Radyo Haberleri, Moskova, 3 Mart.
Herkese! Herkese! Herkese!
Beyaz Muhafız komplosuna karşı mücadeleye!
Eski General Kozlovskiy ve Petropavlosk *gemisi isyanı, diğer birçok komploda olduğu gibi İtilaf Devletleri casusları tarafından organize edildi. Bu, Kozlovskiy isyanından iki hafta önce Helsinki'nin şu telgrafını yayımlanmış olan Fransız burjuva gazetesi* Le Matin *okunduğunda görülüyor: "Petrograd'dan bildirildiğine göre, Kronştadt'daki son isyan üzerine, Bolşevik askeri makamlar, Kronştadt'ı tecrit etmek ve Kronştadtlı askerlerin ve bahriyelilerin Petrograd'a yaklaşmasını önlemek için birtakım tedbirler almışlar.*
"Yeni bir emre kadar Kronştadt'a yiyecek-içecek tedariki yasaklandı." Açıktır ki Kronştadt başkaldırısı Paris tarafından yönetiliyor, Fransız karşı-istihbaratı bu işe karışmış. Hep aynı hikâye. Paris'ten yönetilen Sosyalist-Devrimciler Sovyet hükümetine karşı komployu kuruyor ve hazırlıkları biter bitmez hakiki efendi –bir Çarlık generali– ortaya çıkıveriyor. Sosyalist-Devrimcilerin yardımıyla iktidarı yeniden kurmayı deneyen Kolçak hikâyesi bir kez daha tekrarlanıyor. Emekçilerin tüm düşmanları, çarlık generallerinden Sosyalist-Devrimcilere kadar hepsi, açlıktan ve soğuktan yararlanmayı deniyor. Elbette generallerin ve Sosyalist-Devrimcilerin bu isyanı hızla bastırılacak ve General Kozlovskiy ve yamakları Kolçak'ın akıbetine uğrayacaktır.
Ancak kuşku yok ki İtilaf Devletlerinin casusluk ağı yalnızca Kronştadt'a atılmadı. İşçiler ve kızıl askerler bu ağı parçalayın! Teşvikçilerin ve provokatörlerin maskelerini yırtın! Soğukkanlı olun, kendinize hâkim olun,

uyanık olun! Geçici, ancak katlanılması zor gıda güçlükleri ve diğerlerini aşmanın hakiki yolu, emekçilerin lanet düşmanlarına büyük keyif veren sefaleti artırmaktan başka bir işe yaramayan düşüncesizce aşırılıklar değil, tam uyum içinde yoğun bir çalışmadır.

Hükümet elindeki tüm araçlarla, yani askeri emirlerle, ilanlarla, bildirilerle, afişlerle, gazete makaleleriyle, radyoyla, bu utanmazca kara çalmaları yayıp dayatıyordu. Unutmayalım ki tüm propaganda ve haberleşme araçları elinde olduğundan, hiçbir özgür ses hakikati duyuramıyordu.

Komite'nin 6 Mart tarihli *İzvestiya*'sının 4. sayısında şunları okuyoruz:

Korkaklar ve Kara Çalıcılar

Bir komünist uçaktan Kronştadt'a atılan bir bildirinin metnini herkesin bilgisine sunuyoruz.

Yurttaşlar bu kışkırtıcı kara çalmadan iğrenecektir.

Kronştadtlılar komünistlerin kokuşmuş iktidarının nasıl ve kim tarafından alaşağı edildiğini biliyorlar.

Biliyorlar ki Geçici Devrimci Komite'nin başında halkın en mükemmel evlatları, seçilmiş militanlar, kızıl askerler, bahriyeliler ve işçiler bulunuyor.

Boyunlarına, bırakın çarlık generalleri veya beyaz muhafızların, hiç kimsenin tasma geçirmesine izin vermeyeceklerdir.

"Birkaç saat daha, sonra teslim olmak zorunda kalacaksınız" diye bizleri tehdit ediyor komünistler.

İkiyüzlü alçaklar, kimi kandırmak istiyorsunuz?

Kronştadt garnizonu çarlık amirallerine hiçbir zaman teslim olmadı; Bolşevik generallere de teslim olmayacaktır.

Alçaklar! Gücümüzü ve cepleri işçilerinin emeğinin ve kanının ürünü olan çarlık paraları ve altınlarıyla dopdolu komiserleriniz gibi kaçmayacağımızı, onurlu bir biçimde "ya zafere ulaşma ya da ölme" irademizi biliyorsunuz.

Aynı zamanda Moskova Radyo İstasyonu'nun yayımladığı ve *İzvestiya*'nın yine 4. sayısında okurları aydınlatmak üzere aktarılan haber şöyle:

Moskova Radyo Mesajı

Kandırılmış Kronştadtlılara,

Görüyor musunuz işe yaramaz adamlar sizi nereye götürdü? İşte bakın neredesiniz? Eski çarlık generallerinin obur sivri dişleri Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin sırtlarının arkasından daha şimdiden gö-

rünüyor. Tüm bu Petriçenkolar ve diğer Tukin gibiler, çarlık generali Kozlovskiy, yüzbaşı Borkser, Kostromitinov, Şirmanovskiy ve diğer Beyaz Muhafızlar tarafından kukla gibi oynatılıyorlar. Sizi kandırıyorlar! Size *demokrasi* için mücadele ettiğinizi söylüyorlar. Daha iki gün geçer geçmez, gerçekte demokrasi için değil, çarlık generalleri için mücadele ettiğinizi gördünüz. Yeni bir Viren'in[6] boynunuza tasma geçirmesine izin veriyorsunuz.

Size martaval okuyorlar: Yok Petrograd sizinleymiş, yok Sibirya ve Ukrayna sizi destekliyormuş. Bunlar sinsice yalanlardır! Kozlovskiy gibi çarlık generallerinin sizin aranızda hareket ettiğini öğrendiği anda Petrograd'daki son bahriyeli de size arkasını döndü. Sibirya ve Ukrayna Sovyet iktidarını kararlı biçimde savunuyor. Petrograd, kızıl kent, bir avuç Sosyalist-Devrimcinin ve Beyaz Muhafızın zavallı iddialarına gülüp geçiyor.

Her yandan sarılmış durumdasınız. Birkaç saat daha, sonra teslim olmak zorunda kalacaksınız. Kronştadt'da ne ekmek, ne de yakacak var. Israr ederseniz, keklik gibi avlanacaksınız. Elbette bu generaller, –Kozlovskiy'ler, Borkser'ler,– tüm o işe yaramazlar –Petriçenko'lar ve Tukin'ler– son dakikada, Finlandiya'ya Beyaz Muhafızların yanına kaçacaklar. Ama sizler, kandırılmış sıradan bahriyeliler ve kızıl askerler, siz nereye gideceksiniz? Size Finlandiya'da sizi besleyeceklerini söylüyorlarsa, sizi bir kez daha kandırıyorlar! General Vrangel'in İstanbul'a sürüklenmiş askerlerinin binlercesinin açlıktan ve hastalıklardan sinekler gibi ölüp gittiklerini bilmiyor musunuz? Hemen aklınızı başınıza almazsanız sizi de aynı akıbet bekliyor.

Bir dakika bile kaybetmeden hemen teslim olun!

Silahlarınızı bırakın ve bize geçin!

Cani şefleri, özellikle çarlık generallerinin silahlarını alıp tutuklayın!

Hemen teslim olanların cezası affedilecektir.

Hemen teslim olun! - *Petrograd Savunma Komitesi*

Bu kez Petrograd Sovyeti tarafından yayımlanmış ve metni *İzvestiya*'nın aynı sayısında şu kısa girişle yer alan bir başka radyo mesajında da aynı suçlamalar yer alıyor:

Petropavlovsk radyo istasyonu, komünistlerin yalnızca işçileri ve kızıl askerleri değil, ama aynı zamanda Petrograd Sovyeti üyelerini de yanılttığını kanıtlayan aşağıdaki radyo mesajını almıştır.

Ancak ne Kronştadt garnizonunu ne de onun işçilerini yanıltmayı başaracaklardır.

---

6. Söz konusu olan Devrim sırasında Kronştadt meydanının komutanı Amiral Viren'dir; en acımasız çarlık subaylarından biri olarak, Kronştadt bahriyelileri tarafından 28 Şubat 1917'de kurşuna dizilmiştir.

Nihayet 7 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 5. sayısı Moskova'nın yeni ve çok uzun bir radyo mesajını haber veriyor.

Bu mesajı yayımlamadan önce, gazete bunu "Kara çalmaya devam ediyorlar" başlıklı bir yazıyla yorumluyor.

Yazı, Bolşevik uydurmalarını aşağıdaki sözlerle çürütüyor:

> Böylece öğreniyoruz ki "Rosta" radyosu haberlerine göre, bütün dünya içimizde iş bitiriyor: İtilaf Devletleri ve Fransız casusları, Beyaz Muhafızlar ve çarlık generalleri, Menşevikler, Sosyalist-Devrimciler, Finlandiya bankacıları, özcesi tüm dünya zavallı komünistlerin üzerine çullanıyor. Biz Kronştadtlılara gelince, bu konuda tek hiçbir şey bilmeyenler de biziz! Bu komünist aptallık belgesi açıkça komik. Aşağıda yayımlıyoruz. Kronştadtlıları birkaç dakika da olsa eğlendirecektir.

Bu radyo mesajını buraya tümüyle aktarmak çok uzun olacak. Temsili birkaç pasajını aktarmakla yetinelim.

> (...)
> 2 Mart'ta "Çalışma ve Savunma Konseyi" şu emirleri verdi: 1. General Kozlovskiy ve partizanları yasadışı ilan edilmiştir; 2. Petrograd kentinde ve bölgesinde savaş durumu kararnamesi çıkartılmıştır; 3. Tüm Petrograd bölgesinin yüksek iktidarı Petrograd Savunma Komitesi'nin eline verilmiştir.
> (...)
> Krasnaya Gorka garnizonunun bütünü, isyancıları lanetliyor ve onlarla savaşmak arzusuyla yanıp tutuşuyor.
> Petrograd kesinlikle sakin ve hatta son zamanlarda kimi kişilerin Sovyet hükümetine birtakım suçlamalar yönelttiği fabrikalar da provokasyonu anladı; İtilaf Devletleri ve karşı-devrim ajanlarının kendilerini nereye sürüklediğini kavradılar.
> (...)
> Amerika'da Cumhuriyetçi Parti daha yeni iktidara gelip Sovyet Rusya'yla ticarî ilişkileri yeniden başlatmaya yatkın olduğunu gösterdiği anda, Amerika'nın yeni başkanını etkilemek ve Amerika'nın Rusya'ya yönelik politikasında bir değişikliği engellemek amacıyla, birtakım sahte söylentiler yaymaya ve Kronştadt'da karışıklıklar körüklemeye girişildi. Aynı anda Londra Konferansı yapıldı. Benzeri söylentilerin yayılması Türk delegasyonunu etkilemeye ve onu İtilaf Devletlerinin taleplerine karşı uysal hale getirmeye çalışıyor. *Petropavlovsk* mürettebatının isyanı, hiç kuşku yok, Sovyet Rusya'sının içinde birtakım güçlükler yaratmaya ve uluslararası durumu sarsmaya yönelik büyük komplonun bir aşamasıdır. Bu plan Rusya'da Menşeviklerin ve Sos-

yalist-Devrimcilerin desteğiyle bir çarlık generali ve eski subaylar tarafından uygulamaya kondu.

Tüm bu belgelerde bir ad, hareketin sözde hakiki şefi ve efendisi General Kozlovskiy diye birinin adı sürekli tekrarlanıyor.

Gerçekten de Kronştadt'da Kozlovskiy adında bir eski çarlık generali vardı. *Onu topçuluk uzmanı olarak oraya, eski çarlık generallerini uzman sıfatıyla yeniden göreve getirenlerin başı olan Troçki yerleştirmişti.* Bu adam Bolşeviklerin hizmetinde olduğu sürece, Bolşevikler onun geçmişine göz yumdular. Ne zaman ki Kronştadt başkaldırdı, bir korkuluk olarak kullanmak üzere kendi "uzman"larının varlığından yararlandılar.

Ne bu Kozlovskiy, ne de Bolşeviklerce adı anılan ve biri basit bir desinatör olan yardımcıları, Borkser, Kostromitinov ve Şirmanovskiy Kronştadt olaylarında herhangi bir rol oynadılar. Ne var ki Bolşevikler, bahriyelileri Cumhuriyetin düşmanları olarak teşhir etmek ve hareketlerini karşı-devrimci olarak sunmak için bu adları ustaca kullandılar. Proletaryayı "General Kozlovskiy tarafından yönetilen beyaz komplonun yuvası" Kronştadt'a karşı çıkmaya ve "Kronştadt'daki beyaz muhafız isyanına karşı işçilerin ve köylülerin hükümetinin desteklenip savunulmasında işbirliği yapmaya" çağırmak üzere Petrograd ve Moskova fabrikalarına ve atölyelerine komünist ajitatörler gönderildi.

Kozlovskiy bile, olaylarda Bolşeviklerin kendisine oynattıkları rolü öğrenince omuzlarını silkti. Daha sonraları, Kronştadt kalesinin Bolşevik komutanının, Geçici Devrimci Komite kurulur kurulmaz kaçtığını anlattı. Bolşevik yönetmeliklerine uygun olarak onun yerine geçmesi gereken topçuların şefi, bu durumda General Kozlovskiy'di. Komünist iktidarın yerine Devrimci Komite'nin iktidarı geçtiğinden artık bu yönetmeliklerin hiçbir değeri kalmadığından, Kozlovskiy bu görevi almayı reddetti. Devrimci Komite, bunun üzerine Solovyanov adlı bir başka uzmanı kale komutanı tayin etti. Kozlovskiy'e gelince, topçuların teknik hizmetlerini yönetmekle görevlendirildi. Kesinlikle önemsiz kişiler olan yardımcıları da hareketin tümüyle dışında kaldılar.

Tarihin cilvesi: Troçki'nin emriyle, Kronştadt'a karşı harekete geçecek kuvvetlerin tümüne komuta etme görevini, çarlığın önemli eski generallerinden biri, ünlü Tuhaçevskiy üstlendi. Dahası da var:

Bolşeviklerin hizmetine giren tüm "uzmanlar", çarlığın tüm yıldızları, Kronştadt'ı kuşatıp taarruza geçme planının hazırlanmasına katıldılar. Sinsi düşmanlarınca kara çalınan Kronştadtlılara gelince, teknik veya askeri uzman olarak ellerinde solgun bir Kozlovskiy ve politik açıdan kesinlikle sıfır üç veya dört kişi vardı.

Kronştadt hareketi kendiliğinden patladı. Bu hareket tasarlanmış ve önceden hazırlanmış bir planın sonucu olsaydı, kuşkusuz hareket en elverişsiz zamanda, yani Mart başında başlatılmazdı. Nitekim birkaç hafta sonra buzlardan kurtulmuş olan Kronştadt, emrinde Petrograd için korkunç bir tehdit olan güçlü bir donanmaya sahip neredeyse fethedilemez bir kale haline gelecekti. Dışarıdan beslenen Kronştadt o zaman çok uzun zaman dayanmak bir yana zafer bile kazanabilirdi. Bolşevik hükümetin en büyük şansı, tam da hareketin kendiliğindenliği ve bahriyelilerin eyleminde herhangi bir ön hazırlığın, herhangi bir hesabın yokluğu oldu.

Sözcüğün saf anlamıyla Kronştadt'da bir "isyan" olmadı. Kısa zamanda kenti, garnizonu ve donanmayı, hepsini birden kucaklayan, verili koşullarda tamamen doğal ve meşru, kendiliğinden ve barışçı bir hareket oldu.

Kendi iktidarları, kendi mevkileri ve kendi ayrıcalıkları için titreyen Bolşevikler olayları zorladılar ve Kronştadt'ı silahlı mücadeleyi kabul etmek zorunda bıraktılar.

KRONŞTADT'IN CEVABI. - Elbette Kronştadt Bolşeviklerin suçlamalarına ve kara çalmalarına cevap verebilmek için elinden gelen çabayı gösterdi.

Gazetesiyle ve radyolarıyla Devrimci Komite, Rusya'nın ve dünyanın emekçi kitlelerine hareketin hakiki amaçlarını ve özlemlerini tanıtıyordu; bu arada da komünist hükümetin yalanlarını çürütüyordu.

Nitekim 6 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 4. sayısında Devrimci Komite'nin radyodan yayımlanmış aşağıdaki mesajı yer alıyordu:

Herkese... Herkese... Herkese...

İşçi, Kızıl Asker ve Bahriyeli Yoldaşlar!
Burada, Kronştadt'da komünistlerin diktatörlüğünün boyunduruğu altında, sizlerin, bizzat sizlerin, karılarınızın ve çocuklarınızın ne acılar çektiğini biliyoruz.

Biz komünist Sovyet'i devirdik. Birkaç güne kadar Geçici Devrimci Komite'miz yeni Sovyet'in seçimlerini yapacak; özgürce seçilecek yeni Sovyet, bir avuç çılgın "komünist"in iradesini değil, emekçi halkın ve garnizonun bütününün iradesini yansıtacak.

Davamız haklıdır. Biz partilerin değil, Sovyetlerin iktidarından yanayız. Komünist parti tarafından çarpıtılmış, el konulmuş ve oyuncak haline getirilmiş Sovyetler bizim ihtiyaçlarımıza ve bizim özlemlerimize her zaman sağır kaldı; aldığımız tek cevap katil bir mermi oldu.

Şu anda emekçilerin sabrı son raddesine geldiğinden, ağızlarınızı birtakım sadakalarla kapatmaya çalışıyorlar: Zinovyev'in emriyle, Petrograd bölgesindeki barajlar kaldırıldı ve Moskova yurtdışından gıda ve acil ihtiyaç maddesi satın almak üzere 10 milyon altın ruble ayırdı. Komünistlerin başlarının üzerinden devrimci Kronştadt size elini uzatıyor ve dostça yardımını sunuyor.

Yoldaşlar! Yalnızca sizi kandırmıyorlar, ama aynı zamanda hakikati küstahça çarpıtıyorlar, en aşağılık ikiyüzlülük noktasına kadar küçülüyorlar. Yoldaşlar buna geçit vermeyin!

Kronştadt'da iktidar, Moskova radyosunun yalancı yayınlarıyla size inandırılmaya çalışıldığı gibi "Kozlovskiy adlı birinin yönettiği karşı-devrimciler"in ellerinde değil, salt bahriyelilerin, kızıl askerlerin ve devrimci işçilerin ellerindedir.

Gecikmeyin yoldaşlar! Bizimle birleşin! Bizimle ilişkiye geçin! Partisiz delegelerinize Kronştadt'a gelme izni verilmesini talep edin. Yalnızca onlar size hakikati söyleyebilir ve "Finlandiya ekmeği" ve İtilaf Devletleri'nin manevraları gibi iğrenç kara çalmaların maskesini alaşağı edebilir.

Yaşasın kentlerin ve kırların devrimci proletaryası!

Yaşasın özgürce seçilmiş Sovyetlerin iktidarı!

12 Mart tarihli 10. sayıda şunları okuyoruz:

Generallerimiz.

Komünistler, Geçici Devrimci Komite üyeleri arasında generallerin, Beyaz Muhafız subayların ve bir papazın bulunduğu suçlamasını yapıyorlar.

Bu yalanlara kesin bir son vermek üzere, onlara Komite'nin aşağıdaki on beş üyeden oluştuğunu bildiriyoruz:

1. *Petriçenko, Petropavlovsk* gemisindeki birinci kâtip;
2. *Yakovenko*, Kronştadt bölgesi telefoncusu;
3. *Ososov, Sevastopol* çarkçısı
4. *Arhipov*, deniz onbaşısı çarkçı;
5. *Perepelkin, Sevastopol* çarkçısı;
6. *Patruşev, Petropavlovsk* deniz onbaşısı çarkçı;
7. *Kupolov*, birinci hastabakıcı;
8. *Verşinin, Sevastopol* tayfası;

9. *Tukin*, elektrikçi işçi;
10. *Romanenko*, gemi onarım şantiyeleri bekçisi;
11. *Oreşin*, 3. Teknik Okul'da memur;
12. *Valk*, doğramacı işçi;
13. *Pavlov*, mayın atölyeleri işçisi;
14. *Baykov*, arabacı;
15. *Kilgast*, dümenci.

14 Mart tarihli 14. sayıda aynı listeyi yayımlayan gazete sonuna şu alaycı notu eklemiş:

> İşte bizim generallerimiz bunlar: Bizim Brusilov'larımız, Kamenev'lerimiz, vb.[7]
> Jandarma Troçki ve jandarma Zinovyev hakikati sizden saklıyorlar.

Kara çalma kampanyalarında Bolşevikler yalnızca hareketin ruhunu ve amacını değil, ama aynı zamanda Kronştadtlıların icraatlarını da çarpıtmaya çalışıyorlardı.

Nitekim Kronştadt'daki komünistlerin "isyancı"ların her türlü şiddetine uğradıkları söylentisini yayıyorlardı.

Kronştadt birçok kez hakikati açıkladı.

4 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 2. sayısında şu haber yer alıyor:

> Geçici Devrimci Komite, tutuklanan komünistlerin şiddete uğrayacağı yönündeki söylentileri yalanlamak durumundadır. Tutuklu komünistler tam bir güvenlik içindedir.
> Tutuklanan çok sayıda komünistten bir bölümü zaten serbest bırakıldı. Komünist partinin bir temsilcisi, tutuklama gerekçelerini soruşturmakla görevli komisyonda yer alacaktır. Komünist yoldaşlar, İlyin, Kabanov ve Pervuşin Devrimci Komite'ye başvurdular ve *Petropavlosk* fırkateynindeki tutukluları ziyaret izni aldılar. Bu yoldaşlar imzalarıyla yazılanların doğruluğuna tanıklık ediyor. İmzalar: İlyin, Kabanov, Pervuşin. Aslına uygundur: N. Arhipov, Devrimci Komite üyesi. - Sekreter adına imza: P. Bogdanov.

Bu 2. sayıda, aynı komünistlerin imzasıyla "Komünist Parti Kronştadt Şubesi Geçici Bürosu Çağrısı" da yayımlandı. Anlaşılabilir nedenlerle, komünistlere yönelik bu "Çağrı"da kullanılan ifadeler ihtiyatlı ve muğlaktır. Bununla birlikte yine de şu satırları okuyoruz:

7. Bolşevik generaller Brusilov, Kamenev ve diğerleri eski çarlık generalleriydi.

Sorumlu komünistlerin kurşuna dizildiği ve komünistlerin elde silah Kronştadt'da ayaklanma niyetinde olduğu yolundaki söylentilere hiç itibar etmeyiniz. Bunlar, kan dökülmesini kışkırtmak niyetiyle yayılan yalanlardır. Komünist Parti Geçici Bürosu yeni Sovyet seçimlerinin gerekli olduğunu kabul ediyor ve Komünist partisi üyelerinden bu seçime katılmalarını istiyor. Geçici Büro, parti üyelerini görevlerinin başında kalmaya ve Geçici Devrimci Komite'nin tedbirlerine engel olmamaya çağırıyor. - Komünist Parti Kronştadt Şubesi Geçici Bürosu, imzalar Ya. İlyin, A. Kabanov, F. Pervuşin.

Onların Yalanları başlığı altında zaman zaman çok sayıda kısa haber cevap olarak yayımlandı.

9 Mart tarihli 7. sayıda şunlar yer alıyor:

Onların Yalanları

"Kronştadt'a yönelik operasyona komuta eden Tuhaçevskiy, *Kızıl Komutan* muhabirlerinden birine şöyle demiş: Aldığımız bilgilere göre Kronştadt'ın sivil halkı hiçbir gıda maddesi alamıyor.

"Kronştadt garnizonundaki avcı taburu, isyancılara katılmayı reddediyor ve silahsızlandırılmalarına karşı direniyor.

"İsyanın belli başlı yürütücüleri Finlandiya'ya kaçmaya hazırlanıyor.

"Kronştadt'dan kaçan partisiz bir bahriyelinin bildirdiğine göre Kronştadt'da 4 Mart'ta yapılan bahriyeliler mitinginde General Kozlovskiy'e söz verilmiş. Kozlovskiy, konuşmasında, sıkı bir iktidar ve Sovyetlerin yandaşlarına karşı kararlı bir eylem istemiş.

"Kronştadt'da, moraller bozuk. Halk yıpranmış durumda. Sabırsızlıkla isyanın son bulmasını bekliyor ve Beyaz Muhafız komplocuların Sovyet hükümetine teslim edilmesini istiyor."

İşte olaylar hakkında komünistlerin anlattıkları bunlar. Emekçi halkın gözünde hareketimizi kötülemek için başvurdukları araçlar bunlar.

14 Mart tarihli 12. sayı:

Onların Yalanları

Petrograd *Pravda*'sının 11 Mart günkü nüshasında yayımlanan haberleri aynen aktarıyoruz.

"*Kronştadt'da silahlı mücadele.* - Aşağıdaki bilgi halen Oranienbaum'da bulunan ordu komutanı Tuhaçevskiy yoldaşın Savunma Komitesi tarafından dün akşam saat 8'de alındı:

"Kronştadt'da yoğun çatışma sesleri duyuldu: Tüfek ve makineli tüfek atışları. Dürbünle bakıldığında, dağınık saflar halindeki birliklerin Kron-

ştadt'dan Konstantin burcunun kuzeydoğusundaki mayın atölyelerine yönelik bir taarruz yürüttüğü görüldü. Taarruzun hedefinin ya Konstantin burcu ya da Beyaz Muhafızlara karşı isyan etmiş ve mayın atölyeleri çevresinde siper almış birlikler olduğu varsayılabilir."

"*Kronştadt'da yangın*. - N. burcunu ele geçirdiğimiz sırada, Kronştadt'da büyük bir yangın gördük. Yoğun bir duman kenti kaplıyordu."

"*Bir kez daha isyan esinleyicileri ve yürütücüleri üzerine*. - 7 Mart gecesi Kronştadt'ı terk etmiş bir kaçak, Beyaz Muhafız subayların düşünce ve tutumu konusunda şu bilgileri verdi:
"Çok keyifliler. Kan dökülmesinden kesinlikle endişe duymuyorlar. Petrograd'ı ele geçirebilirlerse onları bekleyen zevkleri hayal ediyorlar. 'Petrograd elimize geçer geçmez kişi başına en az yarım pud* altın düşecek. Kaybedersek, kollarını açmış bizi bekleyen Finlandiya'ya kaçarız.' İşte bu beylerin sözleri. Kendilerini durumun kesin hâkimi olarak hissediyorlar. Gerçekten de öyleler. Bahriyelilere karşı tutumları eski çarlık zamanındakinden en küçük bir fark taşımıyor. 'Bunlar komünistler gibi değil hakiki şefler, diyor bahriyeliler onlar hakkında. Tek eksikleri omuzlarındaki altın renkli apoletleri.'
"Bu Beyaz Muhafız beyler bilsinler ki Finlandiya'ya kaçabileceklerine fazla güvenmesinler; her biri altın değil, ama okkalı bir kurşun parçasına sahip olacaklar."

Kızıl Gazete şunları aktarıyor:
"Reval'den gelen iki bahriyeli Kronştadt'da 150 Bolşevikin öldürüldüğünü bildirdi."
Bakın tarih nasıl yazılıyor. Bakın komünistler kara çalmalar ve yalanlar yoluyla halktan hakikati gizlemeye nasıl çabalıyor.

15 Mart tarihli 13. sayı:

Onların Yalanları

Kızıl Gazete bildiriyor:
Oranienbaum, 11 Mart. - Kronştadt'da bahriyelilerin isyancılara karşı ayaklandığı doğrulandı.

Oranienbaum, 12 Mart. - Dün gün içinde Kronştadt'dan Finlandiya'nın güneyine doğru buzlar boyunca birtakım insanların ustaca süzüldüğü görüldü. Aynı biçimde Finlandiya'dan Kronştadt'a yönelmiş birtakım insanlar da gözlemlendi. Bu, Kronştadt ile Finlandiya arasındaki ilişkiler konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmıyor.

* 1 pud = 16, 38 kg. (ç.n.)

Oranienbaum, 12 Mart. - Dün Kronştadt üzerinden uçan kızıl pilotlar, sokaklarda hemen hemen kimsenin görülmediğini bildirdi. Herhangi bir güvenlik ve bağlantı hizmeti yok. Finlandiya'yla da herhangi bir bağlantı hizmeti gözlemlenmedi.

Oranienbaum, 11 Mart. - Kronştadt'dan kaçanlar bahriyelilerin moralinin çok bozuk olduğunu bildirdi. İsyanın şeflerine bahriyelilerin güveni tamamen tükenmiş; öyle ki bahriyeliler artık topçuluk hizmetlerine kabul edilmiyor. Topçuluk hizmetleri gerçek iktidarı elinde tutan birtakım subaylar tarafından yerine getiriliyor. Bahriyeliler neredeyse her yerden tasfiye ediliyor.

Kronştadt'da çatışma sesleri. - Bugün alınan haberlere göre, Kronştadt'dan yoğun ateş sesleri duyuluyor. Bir dizi tüfek ve makineli tüfek sesi geliyor. Herhalde bir başkaldırı söz konusu.

Kronştadtlıları aşırılıkla ve şiddetle yalancı bir biçimde suçlayan Bolşeviklerin kendisi bunları kesinlikle alçakça kullanıyordu.

Üç gündür –diye yazıyor 5 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 3. sayısının başyazısında– Kronştadt, tıpkı dört yıl önce çar ve generallerinin iktidarından kurtulduğu gibi komünistlerin korkunç iktidarından kurtuldu.
Üç gündür Kronştadtlı yurttaşlar parti diktatörlüğünden kurtulmuş olarak özgürce nefes alıyorlar.
Kronştadt'ın komünist "şefleri" kabahatli çocuklar gibi, utanç verici bir tarzda kaçtılar. Kendi canlarından korkuyorlardı. Sanıyorlardı ki Geçici Devrimci Komite, Çeka'nın gözde yöntemlerine, ölüm cezasına başvuracak.
Boş değerlendirmeler!
Geçici Devrimci Komite intikam gütmüyor. Hiç kimseyi tehdit etmiyor. Kronştadtlı komünistlerin tümü özgür. Onları tehdit eden hiçbir tehlike yok. Yalnızca kaçmaya çalışıp devriyelerimizin eline düşenler tutuklandı. "Kızıl terör"ü kendilerine ödetmek isteyebilecek halkın olası intikamına karşı onlar da güvende.
Komünistlerin aileleri, tüm yurttaşlar gibi her türlü zarar verici davranışın dışında.
Bütün bunlara karşı komünistlerin tutumu ne?
Dün uçaktan attıkları bildiride Petrograd'da Kronştadt'daki olaylarla hiçbir ilişkisi olmayan birçok kişinin tutuklandığı yazıyor,
Dahası, onların aileleri de hapishaneye atılmış.
Savunma Komitesi, deniyor bildiride, *bütün bu tutukluların Kronştadt'da isyancılar tarafından tutuklanan yoldaşlar adına, özellikle Baltık Donanması komiseri N. Kuzmin adına, Kronştadt Sovyeti başkanı Vasilyev ve*

diğerleri adına rehine olarak tutulduklarını bildirir. Tutuklu yoldaşlarımıza en küçük zarar verilirse rehineler bunu yaşamlarıyla ödeyecekler.
Savunma Komitesi bildirisini bu sözlerle bitiriyor.
Bu, zavallıların kudurganlığıdır.
Masum ailelere işkence yapmak, bu komünist yoldaşların ününe yeni bir madalya eklemeyecek. Her halükârda Kronştadtlı işçilerin, bahriyelilerin ve kızıl askerlerin kendilerinden kopartıp aldığı iktidarı böylesi araçlarla yeniden ele geçiremeyeceklerdir.

Kronştadt bunlara 7 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 5. sayısında yayınlanan aşağıdaki radyo mesajıyla cevap verdi.

Kronştadt garnizonu adına Geçici Devrimci Komite, Petrograd Sovyeti tarafından işçilerin, bahriyelilerin ve kızıl askerlerin rehin olarak tutulan ailelerinin yirmi dört saat içinde serbest bırakılmasını talep ediyor.
Kronştadt garnizonu, komünistlerin Kronştadt'da tamamen özgür olduklarını ve ailelerinin kesinlikle her türlü tehlikenin dışında olduğunu açıklıyor. Petrograd Sovyeti örneği burada izlenmeyecek çünkü bu yöntemleri, rehin tutmayı, bir umutsuzluk kudurganlığının kışkırtması olsalar bile, en aşağılık ve iğrenç yöntemler kabul ediyoruz. Tarih benzeri bir yüzkarasına tanık olmamıştır. - *Petriçenko* Geçici Devrimci Komite Başkanı; *Kilgast*, sekreter.

Genel olarak, Savunma Komitesi, Taşradan gelen askeri birliklerin işgal ettiği ve "sıkıyönetim"in terör rejimine tabi olan Petrograd'da ortalığı kırıp geçiriyordu.

Komite "kenti temizlemek" için sistematik birtakım tedbirler aldı. Kronştadt'a sempati duyduğundan şüphe edilen çok sayıda işçi, asker ve bahriyeli tutuklandı. "Politik bakımdan şüpheli" görülen Petrograd'daki tüm bahriyeliler ve değişik ordu birlikleri uzak bölgelere gönderildi.

Zinovyev başkanlığındaki Komite, kentin ve Petrograd bölgesinin bütününün kontrolünü üstlendi. Tüm kuzey ilçesinde savaş durumu ilan edildi ve her türlü toplantı yasaklandı. Hükümet kurumlarını savunmak üzere olağanüstü ihtiyat tedbirleri alındı ve Zinovyev ve diğer yüksek Bolşevik yöneticilerin işgal ettiği "Astoria" oteline makineli tüfekler yerleştirildi.

Petrograd'da büyük bir sinirlilik hüküm sürüyordu. Birtakım yeni grevler patlak veriyor ve Moskova'da patlak verecek işçi patırtıları ve Doğu'da ve Sibirya'da beklenen köylü isyanları konularında sürekli birtakım söylentiler dolaşıyordu.

Basına güvenemeyen halk, açıkça yanlış olsa da aşırı söylentileri büyük bir açlıkla dinliyordu. Tüm gözler büyük olaylar beklentisiyle Kronştadt'a çevrilmişti.

Bu arada, duvarlara yapıştırılmış talimatlarla grevcilerin derhal fabrikalarına geri dönmeleri emrediliyor, işin askıya alınması yasaklanıyor ve halk sokaklarda toplanmama konusunda uyarılıyordu. "*Toplanıldığı takdirde* –deniyordu duvar talimatlarında– *askeri birlikler silaha başvuracak ve direniş halinde ateş açacaktır.*"

Petrograd harekete geçmekte acizdi. En iğrenç terör altında, sesini kesmek zorunda kalmış olan başkent, umudunu Kronştadt'a bağlamıştı.

MÜCADELE SIRASINDA KRONŞTADT'DA İÇ YAŞAM. - KRONŞTADT BASINI. - MÜCADELENİN ANLAMI VE AMAÇLARI. - Hareketin ilk gününden itibaren Kronştadt bir iç örgütlenme işine, yoğun ve ateşli bir işe girişti. Görev son derece geniş ve ivediydi. Aynı anda çok sayıda sorunla baş etmek gerekiyordu.

Başlangıçta Petropavlosk fırkateyni üzerinde bulunan Geçici Devrimci Komite'nin merkezi, kısa süre sonra, Kronştadt'ın merkezindeki "Halk Evi"ne taşındı; böylece *İzvestiya*'da belirtildiği gibi "halkla daha sürekli ilişki içinde olacaktı".

Öte yandan üye sayısı –başlangıçta yalnızca beşten ibaretti– mevcut tüm gerekliliklere cevap vermekte yetersiz kalınca, hızla on beşe yükseltildi.

İzvestiya, Komite'nin ilk icraatlarının tutanağını aşağıdaki sözlerle yayınladı (5 Mart tarihli 3. sayı):

Ya Zafer Ya Ölüm

Bir delegeler toplantısı. - Dün 4 Mart akşamı saat 6'da, Garnizon Kulübü'nde, Geçici Devrimci Komite'yi yeni üyelerin seçimiyle tamamlamak ve süregitmekte olan olaylarla ilgili raporları dinlemek üzere askeri birlikler ve sendikaların delegelerinin bir toplantısı yapıldı.

Çoğu doğrudan kendi işyerlerinden gelmiş 202 delege toplantıya katıldı.

Başkan bahriyeli Petriçenko, aşırı iş yükü altındaki Geçici Devrimci Komite'nin en az on yeni üyeyle tamamlanması gerektiğini bildirdi.

Önerilen yirmi adaydan toplantı ezici bir çoğunlukla şu yoldaşları seçti: Verşinin, Perepelkin, Kupolov, Ososov, Valk, Romanenko, Pavlov, Baykov, Patruşev ve Kilgast.

Yeni üyeler divanda yer aldı.

Sonra Geçici Devrimci Komite başkanı Petriçenko, seçildiğinden bu yana Komite'nin yürüttüğü faaliyet hakkında ayrıntılı bir rapor sundu.
Petriçenko yoldaş, kale ve gemilerdeki tüm garnizonun gerektiğinde kavgaya hazır olduğunu vurguladı. Kentin emekçi halkının bütününü, yani işçileri, bahriyelileri ve kızıl askerleri harekete geçiren büyük coşkuya işaret etti.
Yeni seçilenler ve başkanın raporu sürekli alkışlarla karşılandı.
Toplantı daha sonra gündelik işlere geçti. Kentin ve garnizonun yeterince yiyecek maddesi ve yakıta sahip olduğu ortaya çıktı.
İşçilerin silahlandırılması sorunu incelendi.
İstisnasız tüm işçilerin silahlandırılması ve kent içinde nöbetle görevlendirilmesi kararlaştırıldı; zira tüm bahriyeliler ve askerler mücadele birliklerinde yer almak istiyorlardı. Bu karar "Ya Zafer Ya Ölüm!" haykırışlarıyla büyük bir coşkuyla onaylandı.
Ardından üç gün içinde tüm sendikaların idare heyetlerinin ve Sendikalar Konseyi'nin yeniden seçimi kararlaştırıldı. Sendikalar Konseyi yönetici işçi organı olacak ve Geçici Devrimci Komite'yle sürekli ilişki içinde bulunacaktı.
Daha sonra Petrograd, Strelna, Peterhof ve Oranienbaum'dan büyük riskler altında kaçabilmiş bahriyeli yoldaşlar bilgi raporları verdiler.
Bu yerleşimlerdeki tüm halkın ve işçilerin komünistler tarafından Kronştadt'da olan bitenler konusunda tam bir bilgisizlik içinde tutulduklarını tespit ettiler. Her yerde Kronştadt'da Beyaz Muhafızların ve generallerin iş gördükleri yönünde birtakım söylentiler yayılıyordu.
Bu bilgilendirme üzerine herkesten bir kahkaha yükseldi.
Toplantıyı daha da neşelendiren bir komünist uçaktan Kronştadt'a atılmış bir tür "Bildiri"nin okunması oldu.
"Evet doğru" diye haykırdı biri. Burada tek bir generalimiz var: Baltık Donanması Komiseri Kuzmin! Ama o da tutuklu!"
Toplantı, ya zafer ya ölüm doğrultusundaki ortak ve kesin kararı gösteren birtakım dilekler ve coşku ifadeleriyle sona erdi.

Ancak söz konusu olan yalnızca Komite'nin ve oluşturulmuş değişik komisyonların faaliyeti değildi: *Halkın bütünü* yoğun bir yaşamla harekete geçiyor ve yeniden kuruluş işine yepyeni bir enerjiyle katılıyordu. Devrimci coşku, Ekim günlerindeki gibiydi. Komünist Parti Devrime el koyduğundan bu yana ilk kez *Kronştadt kendini özgür hissediyordu.* Yeni bir dayanışma ve kardeşlik ruhu, bahriyelileri, garnizondaki askerleri, işçileri ve değişik unsurları herkesin davası için ortak bir çabada bir araya getiriyordu.

Bizzat komünistlere de tüm kentin bu kardeşlik duygusu bulaştı. Kronştadt Sovyeti seçimleri hazırlıklarına katıldılar.

İzvestiya sayfaları kitleler özgürlüğe kavuşmanın hakiki yolunu ve hakiki Devrimi sonuna vardırma umudunu özgür Sovyetlerde yeniden bulduklarını hissettikleri anda bir kez daha ortaya çıkan bu genel coşkunun kanıtlarına bol miktarda yer veriyor.

Gazetede bu coşkunun, dayanışma duygusunun, fedakârlığın, harekete geçme, yararlı olma, ortak eserde yer alma arzusunun dışa vurduğu tek tek yurttaşların ve değişik grupların ve organizmaların gönderdiği birçok kısa haber, karar, her türden çağrı yayımlanıyordu.

İlke olarak "Herkese hak eşitliği, kimseye ayrıcalık yok" tespit edildi ve sıkı sıkıya uygulandı.

Gıda maddesi payları tektipleştirildi. Bolşevik rejim zamanında işçilerden çok daha yüksek pay alan bahriyeliler, bir işçi veya bir yurttaşa verilenden daha fazlasını kabul etmeme kararı aldılar. En iyi paylar ve özel paylar yalnızca hastalara ve çocuklara ayrıldı.

Bu genel atılımın komünistleri de kazandığını söyledik; bu atılım onlardan birçoğunun görüşünü alt üst etti.

İzvestiya sayfalarında, Kronştadt'daki komünist grupların ve örgütlerin çok sayıda açıklaması yer alıyor; bu açıklamalarda merkezi hükümetin tutumunu mahkûm ediyor ve Geçici Devrimci Komite'nin davranış hattını ve aldığı tedbirleri destekliyorlar.

Dahası da var. Kronştadt komünistlerinden birçoğu partiden ayrıldıklarını resmen açıkladılar, *İzvestiya*'nın değişik sayılarında, kimilerinin ifade ettiği gibi, vicdanları "Troçki" celladının partisinde kalmalarına engel olan yüzlerce komünistin adı yayımlandı. Komünist partiden istifalar kısa zamanda öylesine çoğaldı ki gazete, yer olmadığından, bunları hemen ilan etmeyi reddetmek zorunda kaldı ve bunları ancak gruplayarak ve olanaklar ölçüsünde yayımlayabileceğini ilan etti. Genel bir toplu göç izlenimi vardı.

Çok sayıdaki mektup arasından rastlantıyla seçilmiş birkaçı bu anlamlı dönüş hakkında yeterli görüntüyü verebilir.

İşte bu mektuplardan birkaçı.

> Komünist Parti'nin politikasının ülkeyi çıkışsız bir çıkmaza götürdüğünü kabul ediyorum. Parti bürokratik hale geldi. Hiçbir şey öğrenmedi ve öğrenmek istemiyor. Kitlelerin sesine kulak vermeyi reddediyor ve onlara kendi iradesini dayatmaya çalışıyor. (115 milyon köylüyü düşünelim!) Yalnızca ifade özgürlüğünün ve kitlelerin değiştirilmiş seçim yöntemleri aracılığıyla ülkenin yeniden kuruluşuna katılma olanağının halkı içine düştüğü ataletten çıkarabileceğini anlamak istemiyor.

Bundan böyle kendimi Komünist Parti üyesi olarak görmeyi reddediyorum. 1 Mart'ta tüm halkın toplantısında kabul edilmiş kararı bütünüyle onaylıyor ve dolayısıyla yeteneklerimi ve enerjimi Geçici Devrimci Komite'nin emrine veriyorum.
Bu açıklamamın gazetede yayımlanmasını istiyorum.

Heman Kanayev Kızıl Ordu Subayı
193'ler davası sürgünlerinden birinin oğlu. (*İzvestiya* 5 Mart, 3. sayı)

* * *

Tabandaki komünist yoldaşlar! Çevrenize bir bakın, korkunç bir bataklığın içine düştüğümüzü göreceksiniz. Bu bataklığa bizi bir avuç bürokratik "komünist", daha doğrusu komünist maskesi arkasında Cumhuriyetimizde kendilerine sıcak yuvalar ayarlayanlar sürükledi.
Bir komünist olarak sizden rica ediyorum: Sizi kardeş katilliğine iten bu sahte "komünistler"den kendinizi kurtarın. Onlar yüzünden, biz tabandaki komünistler, hiçbir şeyden sorumlu olmayan bizler, partisiz işçi ve köylü yoldaşlarımızın sitemlerine maruz kalıyoruz.
İçinde bulunduğumuz durumdan ürküyorum.
Kardeşlerimizin kanının bu bürokrat "komünistler"in çıkarları için akması olanaklı mı? Yoldaşlar sağduyuya dönün! Sizi kışkırtan ve kıyıcılığa sürükleyen bu "komünistler"in oyununa gelmeyin. Onları kapıya koyun! Hakiki bir komünist fikrini dayatmamalı, emekçi kitlenin bütünüyle, onun saflarında yürümelidir.

Rojkali, Rus Komünist Partisi (Bolşevik) üyesi
(*İzvestiya* 6 Mart, 4. sayı)

* * *

Kronştadtlı yoldaşların Petrograd'a bir delegasyon gönderme önerisine cevap olarak Troçki'nin ve komünist şeflerin ilk obüsleri gönderip kan döktüklerini görünce, artık Komünist Parti üyesi olarak değerlendirilmememi talep ediyorum. Komünist hatiplerin söylevleri başımı döndürmüştü, bürokrat komünistlerin davranışı kafamı yerine getirdi.
Maskeleri atarak gerçek yüzlerini gösterdikleri ve böylece yolumu kaybettiğimi anlamama olanak verdikleri için bürokrat komünistlere teşekkür ediyorum. Ellerinde kör bir araçmışım.

Andrey Bratayev Komünist Parti eski üyesi
Numara 537. 575, (*İzvestiya* 9 Mart, 7. sayı)

* * *

İçinde bulunduğumuz korkunç durumun, partinin tepesine sağlam biçimde yerleşmiş küstah bir avuç komünistin icraatlarının sonucu olduğunu düşünerek ve partiye baskı altında üye olduğumdan, bir taban militanı olarak

bunların eserlerinin meyvesini nefretle gözlemliyorum. İflasa sürüklenmiş ülkeyi yalnızca işçiler ve köylüler yeniden ayağa kaldırabilir. Oysa iktidardaki Komünist parti onların tüyünü tamamen yolmuş. Bu nedenle partiden ayrılıyor ve tüm gücümü emekçi kitlelerin savunulmasına veriyorum.

L. Korolev, 4. Tümen 5. Tabur komutanı
(*İzvestiya* 9 Mart, 7. sayı)

* * *

Yoldaşlar! Sanayi okullarındaki sevgili öğrencilerim, kızıl askerler ve bahriyeliler!

Neredeyse otuz yıl boyunca halka derin bir aşk duyarak yaşadım. Gücüm ölçüsünde, bunun açlığını duyan herkese aydınlık ve bilim taşıdım ve bunu son dakikaya kadar sürdürdüm.

1917 Devrimi çalışmama yeni bir ivme kazandırdı: faaliyetim arttı; idealime her zamankinden daha fazla kendimi adadım.

"Her şey halk için" komünist sloganı soyluluğu ve güzelliğiyle bana esin kaynağı oldu ve Şubat 1920'de Komünist Partisi'ne aday üye oldum. Ancak barışçı halka karşı, sayıları Kronştadt'da 7 bine yükselen sevgili evlatlarımın üzerine ilk ateşin açılması beni büyük bir utançla titretti: Bu masumların kanının dökülmesinin suç ortağı olarak görülebilirim. Böylesi canice bir davranışla onurunu kaybetmiş bir fikre artık ne inanabilirim, ne de onu yayabilirim. Dolayısıyla bu ilk ateşten itibaren, kendimi Komünist Parti üyesi olarak görmeye son verdim.

Mariya Nikolayevna Şatel, ilkokul öğretmeni
(*İzvestiya* 10 Mart, 8. sayı)

* * *

Kronştadtlı yoldaşların Petrograd'a bir delegasyon gönderme önerisine cevap olarak Troçki'nin masum kadınların ve çocukların üstlerine atılan bombalarla yüklü bir uçak gönderdiğini görünce; ayrıca her yerde dürüst işçilerin kurşuna dizildiğini görünce, bizler, Troçki'nin ve yardakçılarının icraatlarından ve onların yırtıcı hayvan yöntemlerinden derinden öfkeye kapılan 3. bölge ekibi taban komünistleri, Komünist Parti'yi terk ediyor ve emekçilerin özgürlüğe kavuşması için ortak mücadelede tüm dürüst işçilere katılıyoruz. "Partisiz" olarak kabul edilmemizi istiyoruz.

17 imza.
(*İzvestiya* 10 Mart, 8. sayı)

* * *

Üç yıl boyunca Kronştadt'da ilkokullarda ve ordu ve donanma birimlerinde öğretmen olarak çalıştım. Özgür Kronştadt emekçileriyle her zaman dürüst bir biçimde yürüdüm, halkın eğitimi alanında tüm gücümü

onlara fedakârca sundum. Komünistlerin ilan ettiği kültürde geniş atılım, sömürücülere karşı emekçilerin sınıf mücadelesi ve Sovyet kuruculuk perspektifi beni Komünist parti sıralarına çekti ve 1 Şubat 1920'de aday üye oldum. Adaylığımdan itibaren partinin doruklarında birçok ve önemli kusur gözlemledim. Bu seçkinlerin güzel komünizm fikrini lekelediğinin farkına vardım. Kitleleri alabildiğine olumsuz bir biçimde etkileyen en ağır kusurları: Kırtasiyecilik, parti ile kitleler arasındaki kopukluk, kitlelere karşı diktatörce yöntemler, çok sayıdaki ikbal düşkünü, vb idi. Tüm bu kusurlar, kitleler ile parti arasında doldurulamaz bir uçurum açıyordu; bu da partiyi ülkenin iç felaketiyle mücadelede aciz bir organizma haline getiriyordu. Güncel olaylar rejimin en korkunç yaralarını açığa çıkardı. Binlerce kişiden oluşan Kronştadt halkı "emekçilerin çıkarlarının savunucuları"na tamamen haklı birtakım talepler sununca, Komünist Parti'nin bürokratikleşmiş dorukları bunları reddettiler ve Kronştadt emekçileriyle özgür ve kardeşçe bir anlaşma yerine, devrimci kentin işçilerine, bahriyelilerine, kızıl askerlerine kardeş kanı döken bir ateş açtılar. Daha da beteri, savunmasız kadınların ve çocukların üzerine uçakla bomba atılması, Komünist Parti'nin tacına sipsivri bir diken daha ekledi.

Komünistlerin bu vahşi icraatlarının sorumluluğunu paylaşmak istemediğimden ve komünist seçkinlerin kan dökmeye ve halk kitlelerinin korkunç sefaletine varan taktiklerini onaylamadığımdan, açıkça artık kendimi Komünist Partisi aday üyesi olarak görmediğimi ilan ediyor ve Kronştadt emekçilerinin "Tüm iktidar partilere değil, Sovyetlere" sloganını bütünüyle benimsiyorum.

T. Denisov, 2 nolu ilkokulun öğretmeni
(*İzvestiya* 12 Mart, 10. sayı)

* * *

Kitlelerin güvenini kaybetmiş olan Komünist parti iktidarı Kronştadt'da şiddete başvurmaya gerek olmaksızın, kan dökülmeksizin, devrimci emekçilerin eline geçti. Ne var ki merkezi iktidar Kronştadt'ın ablukasına başvurdu. İktidarını açlıkla, soğukla ve ihanetle dayatmak üzere yalana dayalı birtakım bildiriler ve radyo mesajları yayınladı.

Böylesi bir taktiği Sosyal Devrim'in temel ilkesine, yani "Tüm İktidar Emekçilere" ilkesine bir ihanet olarak görüyoruz. Bu ihanetle, iktidardaki komünistler, emekçilerin düşmanlarının yanında saf tuttular. Bizim için, bundan sonra artık tek bir çıkış yolu vardır: Sonuna kadar görevlerimizin başında kalmak ve kendi iktidarlarını şiddet, ihanet ve kışkırtma yoluyla emekçilere dayatmaya çabalayanların tümüne karşı sert bir biçimde mücadele etmek. Dolayısıyla partiyle her türlü bağımızı kopartıyoruz.

Miloradoviç, Bezsonov, Markov, Komünist Parti eski üyeleri,
"Totleben" Burcu
(*İzvestiya* 12 Mart, 10. sayı)

* * *

Ellerini işçi kardeşlerinin kanıyla kızıla boyamakta tereddüt göstermeyen büyük derebeyi Troçki'nin yöntemlerine isyan ederek partiden ayrılmayı ve bunu ilan etmeyi manevi ödevim olarak görüyorum.

V. Grabegev, parti aday üyesi, İnşaat İşçileri Sendikası Başkanı
(*İzvestiya* 12 Mart, 10. sayı)

* * *

Nihayet aynı türden başka açıklamalardan alınmış birkaç öğretici alıntı. Bu alıntılar, tüm çevrelerde hüküm süren eğilimin ruhunu çok net bir biçimde yansıtıyor

Biz aşağıda imzası bulunanlar, (...), Komünist Parti'ye üye olduk, zira onu emekçi kitlelerin iradesinin bir dışavurumu olarak görüyorduk. Ama partinin, gerçekte işçilerin ve köylülerin cellâdı olduğu, vb ortaya çıktı.
(7 Mart, 5. sayı)

* * *

Biz, Komünist Parti aday üyeleri, (...), hep birlikte iktidarı değil, tamamıyla emekçilerin haklı davasını desteklediğimizi ilan ediyoruz vb.
(9 Mart, 7. sayı)

* * *

Partiler siyasetle uğraştılar. Oysa, iç savaş biter bitmez partiden tek istenen şey iflas etmiş ülkenin ekonomisinin yeniden kuruluşunun dümen suyunda çalışmayı ekonomik yaşam yoluna yönlendirmekti.
Kente ekmek verilmesi gerektiğini anlamak için köylünün komisere ihtiyacı yok; işçi de, kendi hesabına, köylüye onun işi için ihtiyaç duyduğu her şeyi sağlamaya çabalayacaktır.
(13 Mart, 11. sayı)

* * *

Tutukluların Kararı
14 Mart'ta, At Talim Yeri'nde tutuklu ve enterne edilmiş bulunan 240 kızıl Kursantı subay ve askerleri genel kurulu aşağıdaki kararı aldı:
"Geçtiğimiz 8 Mart'ta, biz, Moskova ve Petrograd Kızıl Kursantı subay ve askerleri, Kronştadt kentine karşı taarruza kalkma emrini aldık. Bize, orada Beyaz Muhafızların bir isyana kalkıştığı söylenmişti. Silahlarımızı kullanmadan Kronştadt kenti sınırlarına yaklaştığımızda ve bahriyelilerin ve işçilerin öncü kuvvetleriyle temasa geçtiğimizde, Kronştadt'da

herhangi bir Beyaz Muhafız isyanı olmadığını, tam tersine bahriyelilerin ve işçilerin mutlakıyetçi komiserler rejimini alaşağı ettiklerini anladık. Kısa süre sonra gönüllü olarak Kronştadtlıların tarafına geçtik ve şimdi Devrimci Komite'den bizi savaşçı kızıl askerler birliklerine katmalarını istiyoruz, zira işçilerin ve köylülerin, Kronştadt'ın ve tüm Rusya'nın hakiki savunucuları arasında mücadele etmek istiyoruz."
Geçici Devrimci Komite'nin tüm emekçilerin özgürlüklerine kavuşması yönünde doğru yolu tuttuğunu ve yalnızca "Tüm İktidar Partilere değil, Sovyetlere" fikrinin başlamış olan işi doğru limana vardırabileceğini sanıyoruz.

(16 Mart, 14. sayı)

* * *

Biz, "Krasnoarmeyets" [Kızıl Ordu] burcunun Kızıl Ordu askerleri, ruh ve beden olarak Devrimci Komite'yle birlikteyiz. Son dakikaya kadar Komiteyi, işçileri ve köylüleri savunacağız.
Uçaklardan atılan komünist bildirilerdeki yalanlara hiç kimse inanmasın. Burada ne generalimiz, ne de derebeylerimiz var. Kronştadt her zaman bir işçi ve köylü kenti oldu, hep de öyle olacak.
Komünistler bizi birtakım casusların kandırdığını söylüyorlar. Bu utanç verici bir yalandır. Biz, Devrim'le kazanılmış özgürlükleri her zaman savunduk ve savunacağız. Buna ikna olmak isteyenlerin buraya bir delegasyon göndermesi yeterlidir. Generallere gelince, onlar komünistlerin emrindedir. Şu anda, ülkenin kaderi söz konusu olduğunda, iktidarı eline alıp yüksek komutayı Devrimci Komite'ye vermiş olan bizler, tüm garnizona ve tüm emekçilere ilan ediyoruz ki emekçi halkın özgürlüğü için ölmeye hazırız. Son üç yılın komünist boyunduruğundan ve teröründen kurtulmuş olan bizler bir adım geri atmaktansa ölmeyi yeğleriz.

"Krasnoarmeyets" Burcu Müfrezesi
(*İzvestiya* 7 Mart, 5. sayı)

Özgür Rusya için duyulan tutkulu aşk ve "*hakiki Sovyetler*"e duyulan sınırsız inanç Kronştadt'ın esin kaynağıydı. Sonuna kadar Kronştadtlılar tüm Rusya, her şeyden önce de Petrograd tarafından desteklenceklerini ve böylece ülkenin bütününün kurtuluşunu gerçekleştirebileceklerini umuyorlardı.

Kronştadt Kentinin yoldaş bahriyelileri, işçileri ve kızıl askerleri!
Bizler, "Totleben" burcu garnizonu olarak, komünistlerin tiksinç boyunduruğuna karşı muzaffer mücadelemizin şu ağır ve trajik saatinde size dostça selamlarımızı gönderiyoruz. Hepimiz acı çeken kardeşlerimiz, şiddet ve kandırma yoluyla lanet kölecilikle yeniden zincire vurulmuş olan tüm Rusya'nın köylülerinin ve işçilerinin özgürlüğüne kavuşması

için tek bir insan gibi ölmeye hazırız. *Umuyoruz ki, kısa bir süre sonra, sonucu belirleyici bir atılımla, kale çevresindeki düşman çemberini bin bir parçaya ayıracağız ve acı çeken ülkemize hakikati ve özgürlüğü taşıyacağız.*

Bu not, 16 Mart 1921'de ayaklanmacıların *İzvestiya*'sının *son sayısında* (14. sayı) yayımlandı. Düşman Kronştadt kapılarındaydı. Korkunç asker ve polis güçleri kullanımıyla dümdüz edilmiş Petrograd ve ülkenin geri kalan bölümü, açık bir biçimde mengeneyi kırabilecek güçten yoksun bulunuyordu. Körü körüne hükümete bağlı kalabalık "Kursantı" ordusunun taarruzu altındaki bir avuç kahraman kale koruyucusunun umudu artık neredeyse kalmamıştı. Nitekim hemen ertesi gün Kronştadt "Kursantı"nın eline düşecekti. Ne var ki onlar, büyük ideallerinin coşkusuyla, hedeflerinin saflığıyla, eli kulağındaki kurtuluşa ateşli inançlarıyla umut etmeye ve her türlü umutsuzlukla mücadele etmeye devam ediyorlardı.

Silahlı mücadeleyi onlar istememişti.

Çatışmayı barışçıl ve kardeşçe yollarla çözümlemeye çalıştılar: Sovyetlerin özgür yeniden seçimi; komünistlerle bir anlaşma; ikna; emekçi kitlelerin özgür eylemi.

Kardeş kanı döken mücadele onlara dayatıldı. Trajik olaylar birbiri ardına gelişirken, soylu ve haklı davaları için sonuna kadar mücadele etmeye gitgide daha kararlı hale geldiler.

Tutumlarının anlamlı bir noktası, eylemlerinde yardım edilmeyi kabul etme tarzları oldu.

Değişik çevrelerden, özellikle sağ Sosyalist-Devrimcilerden yardım önerileri alıyorlardı. Ancak sağdan gelen her türlü yardımı reddediyorlardı. Sol akımlara gelince, onların yardımını da ancak özgür, samimi, fedakâr, kardeşçe ve apolitik bir biçimde kabul ediyorlardı. Dostların işbirliğini kabul ediyorlardı, baskıyı ya da "dikta"yı değil.[8]

3-16 Mart ayaklanması boyunca "Geçici Devrimci Komite"nin *İzvestiya*'larının topu topu on dört sayısı yayımlandı.

8. Diğer birçoğunun yanı sıra anlamlı bir olgu. Devrimci Komite tarafından Petrograd'a gönderilen delegasyonlardan biri, yakından tanınan iki anarşisti, yani ünlü bir eserin yazarı olan Yarçuk'u ve beni Kronştadt'a geçirme talimatı almıştı. Geçici Devrimci Komite orada kendilerine yardımcı olmamızı istiyordu. Dostça ve çıkar gözetmeyen yardımımıza güveniyordu. Kronştadt'da henüz her ikimizin de Bolşevikler tarafından hapishaneye konduğumuz bilinmiyordu. Bu olgu, ne denli küçük olsa da, Kronştadt'ın bağımsızlığının ve devrimci eğilimlerinin bir diğer kanıtıdır: Karşı-devrimci bir hareket hiçbir zaman anarşistlerin yardımını istemezdi. Zaten Komite Başkanı Petriçenko'nun kendisi de anarşistti.

Başkaldıranların Kronştadt ve tüm Rusya için gerçekten özgür, soylu yeni bir yaşam özlemi, umutları, yüce adanmışlıkları ve zorla dayatılan mücadelede "kanlarının son damlasına kadar" kendilerini savunma kesin kararlılıkları, bütün bu özellikler, gazetelerinde konumlarını açıkladıkları, özlemlerini dile getirdikleri, körleri ve kandırılmışları ikna etmeye çalıştıkları, daha önce gördüğümüz gibi komünistlerin kara çalmalarına ve icraatlarına cevap verdikleri bir dizi makaleye yansımıştır.

Neredeyse hiç bilinmeyen bu tarihî sayfalarda gezinelim. Tüm ülkelerin emekçileri tarafından bunlar okunmalı ve yeniden okunmalıdır. Bu belgeler onları düşündürmeli ve 1917'de Rus Devrimi'ni kaybettiren ve diğer ülkelerde gelecekteki devrimleri daha şimdiden tehdit eden temel hataya karşı onları korumalıdır: Politik partilerin himayesinde eylem; bir siyasal iktidarın yeniden kurulması; yeni bir hükümet oluşturulması; "proletarya diktatörlüğü", "proleter hükümeti", "işçi-köylü devleti" gibi anlamsız yeni etiketlerle merkezi bir devletin örgütlenmesi, vb. Bu belgeler, tıpkı Kronştadt destanının kendisi gibi, hakikaten *işçi ve köylü* olması gerekenin *ne hükümetsel, ne de devletçi* olabileceğini ve *hükümetsel ve devletçi* olanın ise *ne* işçi *ne de* köylü olabileceğini *aşikâr biçimde* kanıtladı.

3 Mart 1921 tarihli ilk sayı, kimi bilgilerin ve idari birkaç notun yanı sıra, daha önce aktardığımız "Kronştadt Kalesinin ve Kentinin Halkına" bildirisini ve bahriyelilerin ünlü "karar"ını içeriyor.

Kimi açıklamalarını daha önce andığımız ve Moskova radyo mesajını aynen aktardığımız 4 Mart tarihli 2. sayıda, diğer idari not ve düzenlemelerin yanı sıra, aşağıdaki anlamlı "Çağrı" da yer alıyor:

Kronştadt Kenti Halkına

Yurttaşlar! Kronştadt özgürlük için zorlu bir mücadeleye başlıyor. Her an, Kronştadt'ı ele geçirmek ve bizleri açlığa, soğuğa, ekonomik yıkıma sürüklemiş olan iktidarlarını bize yeniden dayatmak amacıyla komünistlerin bir taarruzu beklenebilir.

Son ferdine kadar hepimiz gücümüzle ve kararlılıkla kazandığımız özgürlüğü savunacağız. Kronştadt'a el koyma niyetlerine karşı çıkacağız. Komünistler bunu silahların gücüyle yapmaya yeltenirlerse, soylu bir direnişle cevap vereceğiz.

Geçici Devrimci Komite halkı, çatışma sesleri duyduğunda heyecanlanmamaya çağırıyor.

Sükûnet ve soğukkanlılık bize zaferi getirecek.

Geçici Devrimci Komite

Her sayıda zaten yinelenen geleneksel notlar, açıklamalar ve bilgiler dışında 5 Mart tarihli 3. sayıdaki ilginç olan ne varsa daha önce aktardık. Yine de şu satır arası bilgiye işaret edelim:

> Kronştadt'da tam bir düzen hüküm sürüyor. Tüm kurumlar olağan biçimde çalışıyor. Sokaklar hareketli. Üç gündür tek bir tüfek patlamadı.

6 Mart tarihli 4. sayıyı da (her zaman olduğu gibi kartlar, paylar vb ile ilgili idaî ve ekonomik notlar ve düzenlemeler, ayrıca birçok örneğini verdiğimiz açıklamalar hariç) neredeyse tamamen aktardık.

Yine de bu sayının başyazısını yeniden yayımlamayı yararlı görüyoruz:

> Kronştadt bahriyelilerinin ve işçilerinin nasırlı elleri dümeni komünistlerden söküp aldı ve dümenin kolu artık onlarda.
> Sovyet iktidarı gemisi, uyanık ve emin bir biçimde Petrograd'a doğru götürülecek ve buradan nasırlı ellerin iktidarı zavallı Rusya'ya uzanacaktır.
> Ancak yoldaşlar dikkatli olun!
> Uyanıklığınızı on kat artırın, zira yolda bir dolu gizli kayalık var. İhtiyatsız bir dümen hareketi üzerine geminiz, sizin için o değerli yüküyle, yani sosyal kuruluşla birlikte, bir kayaya çarpıp batabilir.
> Yoldaşlar, dümene yanaşanlara dikkat edin; düşmanlar daha şimdiden yaklaşmaya çalışıyor. Tek bir hata üzerine sizi dümenden koparıp atabilirler ve Sovyet gemisi, çarlık uşakları ve burjuvazinin hizmetkârlarının zafer gülüşleri arasında batabilir.
> Yoldaşlar, şu anda komünistlerin diktatörlüğüne karşı büyük ve barışçı zaferin keyfini çıkarıyorsunuz. Ama düşmanlarınız da keyifliler.
> Bu keyfin nedenleri sizde ve onlarda birbirine karşıttır.
> Sizi harekete geçiren Sovyetlerin hakiki iktidarını yeniden kurma konusundaki yiğit arzunuz, işçinin özgür bir çalışma yaptığını ve köylünün kendi toprağında kendi emeğinin ürünlerine kendisinin sahip olma hakkını kullandığını görme soylu umududur. Onlar ise çarlığın kırbacını ve generallerin ayrıcalıklarını yeniden oluşturmanın hayalini kuruyorlar. Çıkarlarınız farklıdır. Onlar sizin yol arkadaşlarınız değildir.
> Yaratıcı çalışmaya ve barışçı kuruculuğa koyulmak için komünistlerin iktidarından kurtulmak zorundaydınız. Onlar işçilerin ve köylülerin yeniden kendi köleleri olmasını sağlamak için bu iktidarı devirmek istiyorlar. Siz özgürlüğün peşindesiniz. Onlar, sizi kendi usullerine uygun biçimde zincire vurmak istiyorlar.
> Uyanık olun! Kuzu postuna bürünmüş kurtların dümene yaklaşmasına izin vermeyin.

7 Mart tarihli 6. sayının başyazısı:

"Feldmareşal" Troçki özgür ve devrimci, komünist komiserlerin mutlakıyetçiliğine başkaldırmış tüm Kronştadt'ı tehdit ediyor.
Komünist Parti'nin utanç verici boyunduruğunu yere çalmış emekçiler, bu yeni tür Trepov[9] tarafından askeri bozgunla tehdit ediliyorlar. Kronştadt'ın barışçı halkını bombalama sözü veriyor. Diğerinin verdiği emri tekrarlıyor: "Mermi tasarrufu yapmayın!" Devrimci bahriyeliler, işçiler ve kızıl askerler için elinde çok mermi var demek ki!
Zira kendisi, komünistler tarafından ırzına geçilmiş Sovyetler Rusyası'nın diktatörü, asıl olan iktidarın kendi partisinin elinde kalması olduğundan, emekçi kitlelerin akıbetiyle az dalga geçmiyor!
Sovyetler Rusyası adına konuşma yüzsüzlüğüne sahip. Af sözü veriyor! O, kan emici Troçki, partinin mutlakıyetçiliğinin iyiliği için kan ırmaklarını acımasızca akıtan komünist "Kozaklar"ın şefi, o, her türlü özgür anlayışın boğucusu, kızıl bayrağı büyük bir cesaretle ve kararlılıkla yükselten Kronştadtlılara bu dille hitap etmeye cüret ediyor!
Komünistler emekçilerin kanı ve hapsedilmiş ailelerinin acıları pahasına kendi mutlakıyetçi rejimlerini yeniden kurmayı umuyorlar. Başkaldırmış bahriyelileri, işçileri ve kızıl askerleri boyunlarını tekrar uzatmaya zorlamak istiyorlar. Kronştadt'a sağlam biçimde yerleşme ve tüm emekçi Rusya'yı düzensizlik, açlık ve sefalet uçurumuna sürüklemiş zararlı politikalarını sürdürme rüyası görüyorlar.
Yetti artık! Emekçiler kendilerinin kandırılmasına izin vermeyecekler artık! Komünistler umutlarınız boş, tehditleriniz hava cıva!
Emekçilerin Devrimi'nin son dalgası yükseliyor. Bu dalga, iğrenç sahtekârları ve karaçalıcıları Sovyetler ülkesinden silip süpürecektir. Sizin affınıza gelince Bay Troçki, bizim ona ihtiyacımız yok!

Aynı sayıda şu notu okuyoruz:

İntikam Almıyoruz

Komünist diktatörlüğün emekçi kitlelere uyguladığı zulüm halk arasında tamamen doğal bir öfke ve hınç uyandırdı. Bunun sonucunda, komünistlere yakın duran birkaç kişi boykot edildi veya uzaklaştırıldı. Bu tekrarlanmamalıdır. Biz intikam peşinde değiliz: Biz işçi çıkarlarımızı savunuyoruz. Soğukkanlılıkla hareket etmek ve yalnızca sabotaj veya kara çalma kampanyası yoluyla emekçilerin iktidarının ve haklarının yeniden oluşturulmasını engelleyenler tasfiye edilmelidir.

Aynı sayıda şu makaleyi de görüyoruz:

9. Çar 2. Nikolay'ın en kıyıcı generallerinden bir olan F. Trepov'a atıfta bulunuluyor; 1905 Olayları sırasında askeri birliklere verdiği şu emirle ünlüdür: "Mermi tasarrufu yapmayın!"

Bizler ve Onlar

Ellerinden kaçan iktidarı nasıl koruyacaklarını bilemeyen komünistler en aşağılık kışkırtmalara başvuruyorlar. İğrenç basınları halk kitlelerini kışkırtmak ve Kronştadt hareketini Beyaz Muhafızların bir komplosu olarak sunmak için tüm güçlerini seferber ediyor. Şu anda damgalanmış suçlu meclisleri tüm dünyaya şu sloganı yayıyor: "Kronştadt Finlandiya'ya satılmış!" Gazeteleri ateş ve zehir kusuyor. Proletaryayı Kronştadt'ın karşı-devrimcilerin elinde olduğuna ikna etme görevinde başarısızlığa uğrayınca, şimdi de millî duygularla oynamaya çalışıyorlar.

Tüm ülkeler, radyo mesajlarımız sayesinde daha şimdiden Kronştadt garnizonunun ve işçilerinin hangi nedenlerle mücadele ettiklerini biliyor. Ne var ki komünistler olayların anlamını çarpıtmaya çalışıyorlar; böylece Petrograd'daki kardeşlerimizi yanlışa sürükleyebileceklerini umuyorlar. Pertograd "Kursantı"nın ve parti "muhafızları"nın süngüleriyle sıkıca çevrilmiş durumda. Malyuta Skuratov[10] –yani Troçki– partisiz işçilerin ve kızıl askerlerin Kronştadt'a gelmesine izin vermiyor. Hakikati keşfetmelerinden ve hakikatin komünistleri anında silip süpürmesinden korkuyor. Zira o zaman gözleri açılmış işçi kitlelerinin nasırlı elleri iktidarı alacaktır. Bu nedenledir ki Petrograd Sovyeti gerçekten tarafsız yoldaşların Kronştadt'a gönderilmesi yönündeki radyo mesajımızı cevapsız bıraktı.

Kendi canlarının derdine düşmüş komünist şefler hakikati boğuyor ve yalan üzerine yalan yığıyorlar: "Beyaz Muhafızlar Kronştadt'da iş başında!"... "Kronştadt proletaryası Finlandiya'ya ve Fransız casuslarına teslim oldu"... "Finlandiyalılar daha şimdiden Kronştadt asilerinin yardımıyla Petrograd'ı ele geçirmek üzere bir ordu örgütlediler", vb.

Bütün bunlara verecek tek bir cevabımız var: *Tüm İktidar Sovyetlere!* Ellerinizi, Beyaz Muhafızlara, toprak sahiplerine ve burjuvaziye karşı mücadele eden özgürlük kurbanlarının kanlarıyla kırmızıya boyanmış ellerinizi oradan çekin!

Nihayet yine aynı sayıda Kronştadtlıların hakiki bir "amentü"sünü, programlarını ve gelecek devrimlerin emekçi kitlelerine bıraktıkları vasiyeti buluyoruz. Özlemleri ve umutları bunda açık ve kesin bir biçimde dile getirilmiş. İşte bu belge:

Uğruna Mücadele Ettiğimiz Amaçlar

Ekim Devrimi'ni yaparken işçi sınıfı özgürlüğüne kavuşacağını umuyordu. Ancak sonuç insani bireyselliğin daha da büyük bir köleliği oldu.

Polis monarşisinin iktidarı gaspçıların – komünistlerin– eline geçti; onlar da halkı özgür bırakmak yerine, ona, çarlığın jandarma yöntemlerini

10. Çar Korkunç İvan'ın muhafızlarının şefi olan Malyuta Skuratov'a (15. yüzyıl) atıfta bulunuyor. Adı kuşaklar boyunca insani kıyıcılığın simgesi olarak anılmıştır.

ürkünçlükte fersah fersah geride bırakan Çeka zindanlarının korkusunu verdi.

Uzun mücadele ve acı yıllarının sonunda Sovyetler Rusyası emekçisinin elde edebildiği, Çeka "Kozakları"nın haddini bilmez emirleri, süngü darbeleri ve kurşunlarından çıkan ıslıktır. Fiilen komünist İktidar emekçilerin muzaffer ambleminin –orak çekicin– yerine şu diğer simgeyi geçirdi: Süngü ve demir parmaklık; bu da yeni bürokrasiye, komiserlere ve komünist devlet memurlarına sakin ve kaygısız bir yaşam güvencesi sağladı. Ne var ki en alçakça ve en canice olan şey, komünistler tarafından kurulan manevi köleciliktir: Düşünceye, onların her birini yalnızca kendi formüllerine uygun düşünmeye zorlayarak emekçilerin manevi yaşamına da el koydular.

Devletleştirilmiş sendikalar yardımıyla işçiyi makineye bağladılar ve çalışmayı eğlenceli hale getirmek yerine yeni bir köleliğe dönüştürdüler. Kendiliğinden isyanlara kadar varan köylülerin protestolarına, bizzat yaşam koşullarının grevlere zorladığı işçilerin şikâyetlerine kitlesel kurşuna dizmelerle ve çarlık generallerinin imrenecekleri bir kıyıcılıkla cevap verdiler.

Emeğin özgürlüğüne kavuşmasının kızıl bayrağını ilk yükselten emekçilerin Rusyası komünist hâkimiyetin en büyük zaferi kazanması için kurbanların kanında inkâr edildi. Komünistler bu kan denizinde Proleter Devrim'in tüm büyük ve güzel vaatlerini ve olanaklarını boğdular.

Komünist Parti'nin, görünmeye çalıştığı gibi, emekçilerin savunucusu olmadığı gitgide daha açık hale geliyordu ve şimdi de aşikâr halde. İşçi sınıfının çıkarları ona yabancıdır. İktidarı ele geçirdikten sonra Komünist Parti'nin tek kaygısı onu kaybetmemektir. Nitekim bunun için her yol iyidir: İftira, aldatma, şiddet, cinayet, başkaldıranların ailelerinden intikam. Ne var ki çok acı çeken emekçilerin sabrı son noktasındadır.

Ülke, şurada ve burada baskıya ve şiddete karşı mücadelede isyan yangınlarıyla aydınlanıyor.

Bolşevik av köpekleri tetikte bekliyor. Kaçınılmaz Üçüncü Devrim'e engel olmak ve onu boğmak için her türlü tedbir alınıyor.

Her şeye rağmen, bu Devrim geldi. Bizzat emekçiler tarafından gerçekleştirildi. Komünizmin generalleri ayağa kalkanın, Devrim fikirlerine ihanet edenin onlar olduğuna inanmış olan halk olduğunu görüyorlar. Kendi canlarından korkan ve emekçilerin öfkesinden kaçıp saklanabilecekleri bir yer olmadığını bilen komünistler, ayaklananları "Kozaklar"ın yardımıyla, hapishanelerle, ölüm cezalarıyla vb vahşiliklerle terörize etmeye çalışıyorlar. Komünist diktatörlük boyunduruğu altında yaşam ölümden bile beter hale geldi.

İsyan halindeki emekçi halk, komünistlere ve yeniden kurulan serflik rejimine karşı mücadelede yarı yolda durulamayacağını kavradı. Sonuna kadar gitmek gerekiyor. Komünistler birtakım tavizler vermiş gibi yapıyor; Petrograd bölgesinde barajları kaldırıyorlar; yurtdışından gıda

maddesi satın alınmasına 10 milyon altın ruble ayırıyorlar. Ama bunlara kanmamak gerek: Bu yemin arkasında gizlenen, efendinin, diktatörün demir yumruğudur; efendi sükûnet sağlandığında bu tavizleri pahalıya ödetecektir.

Hayır, yarı yolda durmak yok! Ya zafer ya ölüm!

Kızıl Kronştadt, sağ karşı-devrimin olduğu gibi sol karşı-devrimin terörü de bunun örneğini bize gösteriyor.

Devrim'in yeni büyük atılımı orada gerçekleşti. Son üç yılın tiranlığına, üç yüzyıllık monarşi boyunduruğunu soluklaştıran komünist otokrasinin zulmüne karşı isyan bayrağı orada dokundu.

Emekçinin son zincirlerini kıracak ve ona sosyalist kuruculuğun yeni ve geniş yolunu açacak olan *Üçüncü Devrim*'in temel taşı orada, Kronştadt'da atıldı.

Bu yeni Devrim, Doğu'nun ve Batı'nın emekçi kitlelerini sarsacaktır. Zira, komünist, mekanik ve hükümetsel "Kuruculuğa" karşıt yeni bir sosyalist kuruculuk örneğini gösterecektir. Sınırlarımızın öte yakasındaki emekçi kitleler, o zaman, şimdiye kadar işçiler ve köylüler adına bizde imal edilmiş olanların sosyalizm olmadığına olgularla ikna olacaklardır.

Bu yöndeki ilk adım tek bir silah patlatılmadan, bir damla bile kan dökülmeden atıldı. Emekçilerin kana ihtiyacı yoktur. Yalnızca meşru savunma durumunda kan dökerler. Komünistlerin isyan ettiren tüm icraatlarına rağmen, yanlış ve kötü niyetli ajitasyonlarıyla devrimci çalışmaya zarar vermelerini engellemek amacıyla onları sosyal yaşamdan tecrit etmekle yetinmek üzere kendimize hâkim olacağız.

İşçiler ve köylüler, karşı konulmaz bir biçimde ileriye doğru yürüyorlar. Burjuva rejimiyle birlikte Kurucu Meclis'i, emekçilerin boynundaki kemendi sıkıp onu boğma tehlikesiyle karşı karşıya getiren Çeka'sıyla ve devlet kapitalizmiyle birlikte Komünist parti diktatörlüğünü arkalarında bırakıyorlar.

Meydana gelen değişiklik nihayet emekçi kitlelere özgürce seçilmiş ve bir partinin hiçbir şiddetli baskısı altında faaliyet göstermeyen Sovyetleri güvence altına alma olanağı sunuyor. Bu değişiklik onlara devletleştirilmiş sendikaları özgür işçi, köylü ve aydın emekçi birlikleri halinde yeniden örgütleme izni de veriyor.

Komünist otokrasinin polis aygıtı nihayet kırıldı.

9 Mart tarihli 7. sayıdan iki kısa makale aktarıyoruz. Polemik yapan birisi şöyle:

Dinle Troçki!

Radyolarında komünistler, komünistlerin gaspına ve keyfiliğine karşı Sovyetlerin hakiki iktidarını savunan Üçüncü Devrim'in yürütücülerine karşı kovalarla pislik boca ediyorlar.

Bunu Kronştadt halkından hiç gizlemedik. Bu karaçalıcı saldırıları, *İzvestiya*'larımızda her zaman halka sunduk.

Korkacağımız hiçbir şey yok. Yurttaşlar ayaklanmanın nasıl olduğunu ve kimin tarafından yapıldığını biliyorlar.

İşçiler ve kızıl askerler biliyorlar ki garnizonda ne general, ne de Beyaz Muhafız var.

Geçici Devrimci Komite de Petrograd'a bir radyo mesajı göndererek, komünistler tarafından tıka basa doldurulmuş hapishanelerde tutulan rehinelerin, işçilerin, bahriyelilerin ve ailelerinin serbest bırakılmasını ve ayrıca politik tutukluların özgürlüğe kavuşmasını talep etti.

İkinci radyo mesajımız, partisiz delegelerin Kronştadt'a gönderilmesini öneriyordu; burada ne olup bittiğini yerinde gördükten sonra hakikati Petrograd emekçi kitlelerine söyleyebilirlerdi.

Komünistler bunun üzerine ne yaptılar?

Bu radyo mesajını işçilerden ve kızıl askerlerden sakladılar.

Bizden yana geçen "Feldmareşal" Troçki'nin askeri birliklerinden birkaçı bize Petrograd gazetelerini getirdiler. Bu gazetelerde bizim radyo mesajlarımızdan tek söz yok.

Oysa işaretlenmiş iskambil kartlarıyla oynamaya alışmış bu hilekârların, halk söz konusu olduğunda sır, hatta diplomatik sır bile olmaması gerektiği çığlıkları atmalarının üzerinden pek fazla zaman geçmedi!

Dinle Troçki! Halkın yargılamasından kaçabildiğin sürece masumları toplu halde kurşuna dizdirebilirsin. Ama hakikati kurşuna dizdirmek olanaklı değildir.

Hakikat er geç kendine bir yol açacaktır. Sen ve "Kozaklar"ın o zaman hesap vermek zorunda kalacaksınız.

Yapıcı nitelikteki diğer makale ise ele alınan konuda tartışma açmak üzere yayımlanmıştı:

Sendikaların Yeniden Örgütlenmesi

Komünistlerin diktatörlüğü altında sendikaların ve onların idari komisyonlarının görevleri asgariye indirilmiştir.

"Sosyalist" Rusya'da devrimci sendikal hareketin dört yılı boyunca, sendikalarımız sınıfsal organizmalar olma olanağına hiç sahip olmadılar.

Bu kesinlikle onların kusuru değil. Bu, gerçekten de, kitleleri merkeziyetçi, "komünist" yöntemle eğitmeye çalışan yönetici partinin politikasının sonucu oldu.

Nihayetinde, sendikaların çalışması, amacı şu veya bu sendikanın üye sayısını tespit etmek ve sonra her üyenin özelliğini, partiyle ilişkisini vb belirlemek olan kesinlikle yararsız birtakım yazılardan ve yazışmalardan ibaretti.

Katılımcı tipteki ekonomik faaliyetine, sendika üyesi işçilerin kültürel eğitimine gelince, bu yönde hiçbir adım atılmıyordu.

Bu doğaldır. Zira sendikalara geniş bir bağımsız faaliyet hakkı verilseydi, komünistlerin giriştiği kuruculuğun merkeziyetçi tüm sistemi kaçınılmaz olarak yıkılırdı: Bu da sonuç itibariyle komiserlerin ve "politik şubeler"in yararsızlığının kanıtı olurdu.

Kitleleri sendikalardan kopartan işte böylesi kusurlar oldu; sendikalar da emekçi kitlelerin hakikaten sendikal faaliyetini önleyen birer jandarma nüvesine dönüştüler.

Komünist Parti diktatörlüğü yıkıldığında sendikaların rolü kökten değişecektir. Sendikalar ve yeniden seçilen idare komisyonları, ülkenin ekonomik ve kültürel yenilenmesi amacıyla kitlelerin eğitiminde büyük ve ivedi bir görev yerine getireceklerdir. Faaliyetlerini yeni, tertemiz bir nefesle canlandıracaklardır. Halkın çıkarlarının fışkırdığı hakiki birer kaynak haline geleceklerdir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, yönetimi yenilenmiş sendikaların yardımıyla emekçi sınıflar yürüttüğünde güçlü olacaktır.

O halde haydi göreve işçi yoldaşlar! Her türlü etkiden bağımsız yeni sendikalar kuralım: Gücümüz oradadır.

10 Mart tarihli 8. sayı özellikle askeri olaylara, Kronştadt'a komünistlerin taarruzuna ve savunmaya ayrılmıştır.

11 Mart tarihli 9. sayıda, belli başlı kimi pasajlarını aşağıya aktardığımız şu ateşli çağrı yayımlandı: "İşçi ve Köylü Yoldaşlara!"

Kronştadt, komünistlerin kokuşmuş iktidarına karşı, işçilerin ve köylülerin özgürlüğüne kavuşması için kahramanca bir mücadeleye başladı.
(...)

Şu anda olup biten her şeyi, üç yıldır süren kan ve iflas eserleriyle bizzat komünistler hazırladı. Kırsal kesimden bize ulaşan mektuplar, komünistlerle ilgili şikâyetlerle ve beddualarla dolu. Öfke ve hoşnutsuzlukla dopdolu halde izinden dönen yoldaşlarımız, bize tüm ülke çapında Bolşeviklerin uyguladığı kıyıcılıkları anlattılar. Nitekim biz de çevremizde olup biten her şeyi gördük, duyduk ve hissettik. Devasa Rusya'nın köylerinden ve kentlerinden muazzam, iç parçalayıcı bir yokluk haykırışı bize ulaşıyordu. Bu haykırış yüreklerimizde hoşnutsuzluğu ateşledi ve kollarımıza güç verdi. Geçmişe geri dönüş istemiyoruz. Bizler ne burjuvazinin uşağı, nede İtilaf devletlerinin paralı askerleriyiz. Bizler, herhangi bir tek partinin zincirlerinden boşanmış ve tiranca otoritesinden değil, tüm emekçilerin iktidarından yanayız.

Kronştadt'da faaliyet gösteren ne Kolçak, ne Denikin, ne de Yudeniç'tir: Kronştadt emekçilerin ellerindedir.

Kronştadtlı sıradan bahriyelilerin, askerlerin ve işçilerin sağduyusu ve bilinci bize nihayet çıkmazdan çıkma olanağı veren sözleri ve yolu buldu.
(...)

Başlangıçta her şeyi barışçı yolla düzene koymak istiyorduk. Ama komünistler buna izin vermek istemediler. 2. Nikolay'dan daha çok iktidara yapıştılar; otokratlar olarak hüküm sürebilmek için tüm ülkeyi kan içinde boğmaya hazırlar.

İşte şimdi de Rusya'nın lanet dehası Troçki kardeşlerimizi bizim üzerimize gönderiyor. Yüzlercesinin cesedi daha şimdiden kalenin çevresindeki buzun üzerini kapladı. Dört gündür mücadele keskinleşti; toplar patlıyor, kardeş kanı akıyor... Dört gündür Kronştadtlı kahramanlar düşmanın tüm taarruzlarını muzaffer bir biçimde püskürtüyorlar.

Tıpkı bir atmaca gibi Troçki kahraman kentimizin üzerinde süzülüyor. Ama Kronştadt direnmeye devam ediyor. Hepimiz, teslim olmaktansa ölmeye hazırız.

Düşmanlarımız, operasyonu "kursantı"yla, özel komünist muhafızlarla ve kandırılmış ve arkalarına dizilmiş makine tüfeklerin tehdidi altında uzaklardan getirilmiş askeri birliklerle yürütüyor.

(...)

İşçi yoldaşlar! Kronştadt sizin için, açlar için, soğuktan donanlar için, çulsuzlar ve evsizler için mücadele ediyor.

Bolşevikler iktidarda kaldığı sürece, daha iyi bir yaşam görülmeyecek. Bütün bunlara katlanacaksınız.

Ne adına? Yalnızca komünistler keyif sürsün ve komiserler palazlansın diye mi? Onlara hâlâ güveniyor musunuz?...

Petrograd Sovyeti'ne hükümetin değişik ürünler satın almak üzere 10 milyon altın ruble ayırdığı bilgisini verirken Zinovyev her işçinin bunun 50 rublelik bölümüne sahip olacağı hesabını yaptı. İşte işçi yoldaşlar Bolşevik kliğin sizleri satın almayı umduğu kişi başına bedel budur.

(...)

Köylü yoldaşlar! Bolşevik İktidarın en fazla kandırdığı ve soyduğu sizlersiniz. Yüzyıllarca hayalini kurduktan sonra büyük toprak sahiplerinden geri aldığınız toprak nerede? Komünistlerin ellerinde veya Sovhozlar tarafından işletiliyor. Size gelince, sizlere yalnızca ona bakmak ve dudaklarınızı yalamak kalıyor.

Alınabilecek neyiniz varsa el koydular. Talana, tam bir iflasa mahkûm oldunuz. Bolşevik serflikle tükendiniz. Aç kalarak, ağzınıza kilit vurularak, en koyu sefalete sürüklenerek yeni efendilerinizin istediklerini sessizce yapmak zorunda bırakıldınız.

Yoldaşlar! Kronştadtlılar milyonlarca işçinin ve köylünün çağrılarına cevap vereceği umuduyla isyan bayrağını yükseltti.

Kronştadt'da atan tanyerinin tüm Rusya üzerinde parıldayan bir güneş haline gelmesi gerek.

Kronştadt patlamasının tüm Rusya'yı ve her şeyden önce de Petrograd'ı canlandırması gerek.

Düşmanlarımız hapishaneleri işçilerle doldurdu. Yine de samimi ve gözü çok sayıda işçi henüz özgür.

Yoldaşlar, komünistlerin mutlakıyetçiliğine karşı haydi mücadeleye!

Aynı sayıda aşağıda kimi pasajlarını aktardığımız haber de yer alıyordu:

Gözler Açıldı

Geçici Devrimci Komite ve *İzvestiya* yazı kurulu, partilerini terk etmiş komünistlerin çığ gibi açıklamalarının altında boğulmuş durumda.
(...)
Bu çılgınca kaçış ne anlama geliyor?
Bolşeviklerden iktidarı kopartıp almış emekçi halkın intikamından mı korkuluyor?
Hayır, binlerce kez hayır!
Bize gelip aynı açıklamayı yapan bir kadın işçiye şöyle demişler: "Kaçaklar!" Kadın işçi öfkelenip yanıt vermiş. "Kaçmıyoruz: Gözlerimiz açıldı!"
İktidarlarını savunan çılgınların keyfi için Finlandiya Körfezi'ndeki buzları kızıla boyayan emekçilerin kanı, bu kan halkın gözlerini açtı.
Bir nebze dürüstlüğü hâlâ koruyan herkes demagoglar çetesinden çılgına dönmüşçesine kaçıyor.
Bu çetede yalnızca namussuzlar ve caniler kalıyor: Her dereceden komiserler, Çekacılar ile aç işçiler ve köylüler pahasına palazlanmış, sarayları, müzeleri, halkın kanı pahasına kazandığı her şeyi yağmalayıp ceplerini altın doldurmuş "zirvedekiler".
Bütün bu ayak takımı hâlâ bir şeyler umuyor.
Boşuna! Çarlığın ve jandarmalarının boyunduruğunu kırıp atmış olan halk komünist serflikten kurtulmayı da bilecektir.
Emekçi halkın gözleri açıldı.

12 Mart tarihli 10. sayıda daha önce anılanlardan daha çarpıcı bir şey yer almıyor.

Yine de "Devrimin evreleri" başlıklı makaleden aşağıdaki birkaç satırı aktaralım:

Yeni –komünist– bir serflik oturdu. Köylü "Sovyet" ekonomisinde serfe dönüştürüldü. İşçi, devlet fabrikalarında basit bir ücretli haline geldi. Aydın emekçi tabaka hemen hemen ortadan kaldırıldı. Protesto etmek isteyenler, Çeka'nın zindanlarına kapatıldı. Hâlâ kıpırdanmayı sürdürenler duvara yapıştırıldı. Tüm Rusya bir hapishane haline getirildi.

13 Mart tarihli 11. sayı esas olarak askeri olaylarla ilgili. Burada diğerlerine benzer açıklama ve çağrılar da yayımlanmış.

14 Mart tarihli 12. sayıda aşağıdaki ilginç makaleye rastlıyoruz:

Kurtlarla Ulumak Gerek

Emekçilerin ayaklar altına alınmış hakları için mücadeleleri uğrağında Lenin'in ikiyüzlülük yapmayıp hakikati söyleyebilmesi beklenirdi.
Zira kendi kafalarında işçiler ve köylüler Lenin'i bir tarafa, Troçki ile Zinovyev'i bir başka tarafa koyuyorlardı.
Zinovyev'in ve Troçki'nin tek bir sözüne bile inanmıyorlardı; ama Lenin'e gelince, ona duyulan güven henüz kaybedilmemişti.
Ancak...
8 Mart'ta Rusya Komünist Partisi 10. Kongresi başladı. Lenin, orada, ayaklanmış olan Kronştadt ile ilgili olarak bütün yalanları tekrarladı. Hareketin sloganının "ticaret serbestliği" olduğunu ilan etti. Elbette "hareketin Bolşeviklerin diktatörlüğüne karşı Sovyetler için olduğunu" ekledi; ama buna "beyaz generalleri ve küçük-burjuva anarşist unsurları" karıştırmamazlık etmedi.
Böylece bu kara çalmaları dile getirirken Lenin ne dediğini de karıştırdı. Hareketin temelinin parti diktatörlüğüne karşı Sovyetler iktidarı için mücadele olduğu itirafını ağzından kaçırdı. Ama canı sıkılarak ekledi:
"Bu, başka türden bir karşı-devrimdir. Politikamıza getirilmesi düşünülen düzeltmeler, ilk bakışta, ne denli anlamsız görünürse görünsün, son derece tehlikelidir."
Canı sıkılmakta haklıdır. Devrimci Kronştadt'ın indirdiği darbe ağırdır. Partinin yürütücüleri, otokrasilerinin sonunun yakın olduğunu hissediyorlar.
Lenin'in büyük sıkıntısı Kronştadt ile ilgili söylevinin bütününe damgasını vuruyor. "Tehlike" sözcüğü dönüp dolaşıp tekrarlanıyor.
Örneğin kelimesi kelimesine şöyle diyor:
"Bizim için çok tehlikeli bu küçük burjuva tehlikesinin üstesinden gelinmeli, zira proletaryayı birleştirmek yerine onu dağıtıyor; bize azamî birlik gerek."
Evet komünistlerin şefi titremek ve "azamî birlik" çağrısı yapmak zorunda. Zira komünistlerin diktatörlüğü ve bizzat parti ciddi bir çatlak yaşıyor.
Genel olarak Lenin'in doğru söylemesi olanaklı mı?
Daha yakın bir geçmişte sendikalarla ilgili tartışmalı bir toplantıda şöyle dedi:
"Bütün bunlar öldüresiye canımı sıkıyor. Yetti artık. Hastalığımdan bağımsız olarak, her şeyi bırakıp neresi olursa olsun kaçmaktan mutlu olacağım!"
Ama ortakları onun kaçmasına izin vermeyecektir. O, onların tutsağıdır. Onlar gibi kara çalmak zorundadır. Öte yandan partinin tüm politikasını Kronştadt'ın eylemi rahatsız ediyor. Zira Kronştadt "ticaret serbestliği" değil, hakiki Sovyet iktidarını talep ediyor.

Aynı sayıda Zinovyev'e karşı ciddi bir yazı da yer alıyordu:

Boş Umutlar

11 Mart günkü Petrograd *Pravda*'sında Zinovyev'in partisiz yoldaşlara bir mektubu yer alıyor.

Bu küstah kabadayı Petrograd fabrikalarında komünist işçilere gitgide daha az rastlandığını üzülerek tespit ediyor. Buradan da şu sonuca varıyor: "Komünistler Sovyet eserine partisiz erkek ve kadın işçileri ne pahasına olursa olsun çekmelidirler."

Komünistlerin sayısının fabrikalarda böylesine düşmesi son derece doğaldır: Hainler partisinden herkes kaçıyor. Çekacıların tüm araçlarla, özellikle onları komünistlerle işbirliği yapma bataklığına sürükleyerek partisiz işçileri ehlileştirmeye çalışması da son derece doğaldır.

"Dolayısıyla sırayla ve sistematik bir biçimde, diye yazıyor bu provokatör, partisizleri sistematik biçimde işin içine çekmeye başlayalım."

Ancak hangi dürüst işçi bu talancılar, komiserler ve Çekacılar çetesine katılmak ister?

İşçiler gayet iyi kavrıyorlar ki yeni türden bu jandarmalar emekçi kitlesi içindeki söylentileri boğmaya, yalnızca ilerde mengeneyi daha sıkıştırmak üzere, birtakım adımlar ve tavizler yoluyla onların uyanıklığını bastırmaya çalışıyorlar.

İşçiler komünistler tarafından o sırada Kronştadt'da partisiz yoldaşlarına nasıl muamele edildiğini görüyorlar.

"Son olarak, diye ağlamaklı bir tonda ekliyor Zinovyev, Baltık fabrikasıyla büyük bir yanlış anlama bile yaşadık. Ne var ki bu fabrika ilk olarak öngörülmüş planı gerçekleştirip böylece diğerlerine örnek olursa birçok hatası affedilecektir."

Provokatör burada kendi kendisine ihanet ediyor.

Gerçekten de daha birkaç gün önce komünistler radyo mesajları yoluyla Petrograd'da her şeyin mükemmel yürüdüğünü ve Baltık fabrikasının olağan biçimde çalıştığını söylüyordu. Ama birdenbire "büyük yanlış anlamalar" ortaya çıkıyor ve "başka fabrikalara" örnek olunmasına davetiye çıkartılıyor.

Demek ki "başka fabrikalar"da da bir şeyler oluyor. O halde Zinovyev bizi o zaman mı kandırıyordu, şimdi mi aldatıyor?

Baltık işçilerinin dostluğunu kazanmak için komünistler onlara dünyanın tüm nimetlerini vaat ediyorlar:

"Şu an için en önemli görevlere, yiyecek maddesi tedariki, yakıt tedariki, kurumların kontrolü, vb görevlerine işçileri koyacağız."

"Partisiz işçilere, temsilcileri aracılığıyla, Petrograd işçilerinin bu zor dönemi geçmesine olanak vermek üzere yurtdışından gıda ürünlerinin altınla satın alınmasında en aktif payı almasının araçlarını sunacağız.

"Kurumlarımızda kırtasiyecilikle enerjik bir mücadele başlatacağız.

"Birbirimizi azarlayacağız, birbirimizi eleştireceğiz, ama esasa gelince, temelde, her zaman anlaşacağız."

İşte Zinovyev bugün böylesine yumuşak, okşayıcı konuşuyor. Onları uyutmak ve dikkatlerini Kronştadt'daki kardeşlerine gönderilen top mermilerinden başka yöne çekmek için işçilere tatlı sözler ediyor.
Niye komünistler bugüne kadar bunlardan hiç söz etmediler? Yakında dört yılı bulacak yönetimleri boyunca neden bu yönde hareket etmediler?
Son derece basit; Bunu daha önce gerçekleştiremezlerdi. Bugün de gerçekleştiremeyecekler.
Onların vaatlerinin, hatta yaptıkları sözleşmelerin ("kâğıt parçaları") değerini biliyoruz.
Hayır, dünyanın altınını da verseniz işçi özgürlüğünü ve kardeşlerinin kanını satmayacaktır.
Dolayısıyla Zinovyev "anlaşma" tasarısını bir yana bıraksın!
Kronştadt'daki kardeşlerinin özgürlükleri için ayağa kalktıkları bugün işçilerin komünistlere verecekleri tek bir yanıt var: Kışkırtıcılar ve cellatlar, hazır çekip gitme olanağınız hâlâ varken çabuk iktidarı bırakın.
Boş umutlar beslemeyin!

Nihayet yine aynı sayıda Geçici Devrimci Komite'nin aşağıya bir bölümünü aldığımız bir Çağrısı var.

İktidara el koyarken Komünist Parti size refah vaat ediyordu.
Ama ne görüyoruz?
Üç yıl önce bize şöyle deniyordu: "İstediğiniz zaman temsilcilerinizi geri çağırabilir ve Sovyetleri yeniden seçebilirsiniz."
Ama bizler, Kronştadtlılar, tam da parti baskısından bağımsız Sovyetlerin yeniden seçilmesini istediğimizde yeni Trepov[11] –yani Troçki– şu emri verdi: "Mermi tasarrufu yapmayın!"
Ne ihanet!
Petrograd emekçilerinin generallerimiz kimlermiş ve hareketi kim yönetiyormuş, görebilmeleri için bize bir delegasyon göndermesine izin verilmesini istedik.
Bu delegasyon gelmedi. Komünistler delegasyonun hakikati öğrenip size söylemesinden korkuyorlar.

15 Mart tarihli (ayaklanmacıların *İzvestiya*'sının sondan bir önceki) 13. sayının başyazısı şöyle:

Lenin, Troçki ve Ortakları Ticarethanesi

Lenin, Troçki ve Ortakları Ticarethanesi iyi iş yaptı.
İktidardaki Komünist Parti'nin canice mutlakıyetçi politikası Rusya'yı sefalet ve iflas çukurunun dibine götürdü.

11. Yukarıya bakınız.

Artık emekliye ayrılma zamanı geldi. Heyhat! Emekçilerin döktükleri gözyaşı ve kan henüz yetersiz görünüyor.

Emekçi halkın komünistler tarafından boğulup ayaklar altına alınmış hakları için devrimci Kronştadt'ın gözü pek bir biçimde başlattığı tarihî mücadele sırasında bile, bir kargalar sürüsü "Partinin 10. Kongresi"ni toplamaya karar verdi. Burada kardeş kıyıcılığı eserine daha da şeytanlıkla ve başarıyla devam etmenin yollarını tezgâhlıyor.

Yüzsüzlükleri şahikasına ulaştı. Gayet sakin bir biçimde "ticarî imtiyazlar"dan söz ediyorlar.

Lenin gayet açık biçimde şunu söylüyor:

"İmtiyazlar ilkesini gerçekleştirmeye başlıyoruz. Bu girişimin başarısı bize bağlı değil. Ama elimizden geleni yapmalıyız." Devamında Bolşeviklerin Sovyet Rusya'yı boş bir hamur teknesinin içine koyduğunu itiraf ediyor: "Zira, diyor, diğer ülkeleri, belli bir ölçüde, ekonomik olarak yakalamak istiyorsak, yabancıların tekniğine başvurmadan ülkeyi yeniden inşa edemeyiz. Koşullar bizi yurtdışından yalnızca makine değil, ama aynı zamanda bizde bol da olsa, kömür de satın almak zorunda bıraktı. Gelecekte de, diye sürdürüyor konuşmasını, gündelik tüketim eşyalarına ve ayrıca tarım ekonomisi için gerekene sahip olabilmek için birtakım yeni fedakârlıklar yapmak durumunda da kalacağız."

Uğruna işçiyi devlet fabrikasının kölesi, köylüyü sovhozun serfine dönüştüren o ünlü ekonomik başarılar nerede?

Hepsi bu da değil. Tarımdan söz ederken Lenin, komünistler "ekonomik memurculuğu" (bu onun deyimi) sürdürürlerse, daha da fazla "refah" vaat ediyor.

"Eğer bir gün şurada ve burada büyük tarım ekonomilerini ve büyük sanayiyi yeniden kurmayı başarabilirsek, diye devam ediyor konuşmasına, bu, karşılığında kendisine bir şey vermeksizin her üreticiye yeni fedakârlıklar dayatarak olabilir."

Komiserlerin mutlakıyetçilik boyunduruğunu uysal bir biçimde taşımak isteyecek herkese Bolşeviklerin şefinin umut ettirebildiği "refah" işte budur.

Sovyetlerin 8. Kongresi'nde şu konuşmayı yapan köylü çok haklıydı:

"Her şey çok iyi gidiyor... Yalnızca toprak bizimse, ekmek sizin; su bizimse balık sizin; ormanlar bizimse, odun sizin..."

Bunun dışında emekçinin dert etmemesi gerek.

Lenin "küçük patronlara, kimi kolaylıklar sağlama, serbest ekonominin çerçevesini biraz genişletme" sözü veriyor.

Tıpkı yaşlı toprak beyi gibi, emekçilerin boynunda parti diktatörlüğü mengenesini ileride daha da fazla sıkabilmek için kimi kolaylıklar hazırlıyor. Bunu şu itiraftan gayet güzel görüyoruz: Elbette zora başvurmaktan vazgeçilemez, zira ülke yorgun ve korkunç bir sefalet içinde.

Şurası net: Fukaranın üzerindeki son gömlek de çekip alınabilir.

İşte Lenin kuruculuk görevini böyle tasarlıyor: Yukarıdan ticarî imtiyazlar, aşağıdan vergiler.

Yine aynı sayıda son derece öğretici olan şu geçmişe bakış yer alıyor:

"Komün"ün İyilikleri

"Yoldaşlar! Yeni ve güzel bir hayat kuracağız." Komünistler böyle konuşuyor, böyle yazıyordu.

"Şiddet dünyasını yıkacak ve yeni, sosyalist, güzellikler dünyası kuracağız." Halka bu türküleri söylüyorlardı.

Bakalım gerçeklik ne?

En güzel evlerin hepsine, en güzel dairelerin hepsine komünist kurumların büroları ve alt büroları için el konuldu. Böylece yalnızca bürokratlar hoş, konforlu, rahat biçimde yerleştiler. Oturulabilir konut sayısı azaldı. İşçiler oldukları yerlerde kaldılar. Şimdi oralarda eskisinden daha sıkışık biçimde, daha beter koşullarda yaşıyorlar.

Bakımları yapılmadığından evler yıpranıyor. Isıtma sistemi bozuluyor. Kırılan camlar yenileriyle değiştirilmiyor. Çatılar birbirinden ayrılıyor ve su çatıdan içeriye akmaya başlıyor. Bahçe duvarları yıkılıyor. Boruların yarısı patlamış durumda. Tuvaletler çalışmıyor ve lağım suları daireleri kaplıyor; bu da yurttaşları ihtiyaçlarını bahçede veya komşuların evlerinde gidermek zorunda bırakıyor. Kir pas içindeki merdivenlerde ışıklar yanmıyor. Avlular çöp dolu; fosseptik çukurları, çöp tenekeleri, pis su boruları, lağımlar ne onarılıyor, ne de boşaltılıyor. Sokaklar pislik içinde. Asla onarılmayan kaldırımlar leş gibi ve kaygan. Sokaklarda yürümek bile tehlikeli duruma geldi.

Bir konut bulmak için, Konut Bürosu'nda iyi bir "torpil"e sahip olmak gerekiyor; yoksa konut edinmeyi hayal bile etmek boş. Sadece gözdeler uygun daireye sahip oluyor. Yiyecek maddeleri açısından durum daha da vahim. Sorumsuz ve cahil birtakım devlet memurları binlerce ton ürünün kaybolmasına izin verdiler. Dağıtılan patatesler hep donmuş; ilkbaharda ve yazın et hep bozulmuş halde. Geçmişte domuzlara bile verilmeyenleri bugün yurttaşlar "güzel yeni yaşamın kurucuları"ndan alıyorlar.

Uzun zaman boyunca durumu kurtaran "harbî Sovyet balığı" –ringa balığı– oldu. Ama artık o da bulunmaz oluyor.

Sovyet mağazaları, sanayici patronların her türlü kötü malı sürdükleri ve köle işçilerin ağızlarını açamadıkları karanlık geçmişteki fabrika mağazalarının bile altında.

Aile hayatını yıkıma uğratmak için, yöneticilerimiz kolektif lokantalar icat ettiler.

Sonuç ne?

Oradaki yiyecek daha da yenmez durumda. Yurttaşlara ulaşmadan önce her yolla ürünler çalınıyor; yurttaşlar kalanla idare ediyor. Çocukların beslenmesi biraz daha iyi, ancak hâlâ çok yetersiz. Özellikle süt bulunmuyor. Kendi sovhozları için komünistler köylülerin süt ineklerine el

koydular. Dahası, hayvanların yarısı varacak yere ulaşamadan telef oldu. Yaşamlarını sürdürebilen ineklerin sütü önce yöneticilere, sonra devlet memurlarına gidiyor. Yalnızca arta kalanı çocuklara ulaşıyor.

En zoru ise insanların üzerlerine ve ayaklarına giyecek bir şey bulmaları. Eskiden giyilmiş elbiseler giyiliyor veya değiş tokuş ediliyor. Neredeyse hiçbir şey dağıtılmıyor. (Örneğin bir sendika halen düğme dağıtıyor; adam başına bir buçuk düğme. Bu insanlarla alay etmek değil mi?) Ayakkabıya gelince, bulunmuyor.

Komünist cennetin yolu pek güzel.

Ama çıplak ayakla gidilebilir mi?

Bu arada gereken her şeyin kaçtığı çatlaklar var. Sözde "Kooperatif"lerin çevresindeki insanlar ve yöneticiler her şeye sahip. Kendi lokantaları ve özel yiyecek tayınları var. Ayrıca emirlerinde, eşyaları komiserlerin lütfûyla dağıtan "Vesika Büroları" da var.

Sonunda bu "komün"ün üretken emeği çökerttiği ve tamamıyla düzensiz hale getirdiği anlaşıldı. Artık her türlü çalışma arzusu, çalışmaya duyulan ilgi kayboldu. Ayakkabıcılar, terziler, tesisatçılar, vb hepsi işi bıraktılar ve dağılıp gittiler. Bekçi olarak, postacı olarak vb hizmet ediyorlar.

İşte Bolşeviklerin inşa etmeye giriştikleri cennet bu.

Eskisinin yerine yeni bir keyfilik, arsızlık, "dostluklar", gözdelik, hırsızlık ve spekülasyon rejimi, her lokma ekmek için, her düğme için elini yetkili makama uzatacağın utanç verici bir rejim, kendi kendine ait olmadığın, kendi kendinden yararlanamadığın bir rejim, bir kölelik ve aşağılanma rejimi kuruluyor.

16 Mart 1921 tarihli son, yani 14. sayı gitgide keskinleşen mücadelenin düğüm noktalarına ve süregiden olaylara ayrılmış; yine geçmişe yönelik, bir öncekini tamamlayan şu makaleyi aktarıyoruz:

Sözde "Sosyalizm"

Ekim Devrimi'ni yaparken bahriyeliler, kızıl askerler, işçiler ve köylüler, kanlarını Sovyetler iktidarı için, bir Emekçiler Cumhuriyeti kuruluşu için döktüler.

Komünist Parti kitlelerin özlemlerini gayet iyi kaydetti. Pankartlarının üzerine emekçilere coşku veren çekici sloganlar yazarak onları mücadeleye sürüklediler ve onlara yalnızca Bolşeviklerin kurmayı bildikleri güzel sosyalizm krallığına götüreceklerine söz verdiler.

Elbette işçileri ve köylüleri sonsuz bir neşe kapladı. "Nihayet büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin boyunduruğu altındaki kölelik masallar dünyasında kalacak" diye düşünüyorlardı. Öyle görünüyordu ki kırlarda, fabrikalarda ve atölyelerde özgür emeğin zamanı gelmişti. Öyle görünüyordu ki iktidar emekçilerin eline geçecekti.

Ustaca bir propagandayla, emekçi halkın çocukları sıkı bir disipline tabi kılındıkları parti sıralarına çekiliyordu.

Sonrasında kendini oldukça güçlü hisseden komünistler, adım adım, iktidardan önce diğer eğilimdeki sosyalistleri tasfiye ettiler; bunun ardından, devlet görevlerinin birçoğundan işçileri ve köylüleri uzaklaştırarak onlar adına yönetmeye devam ettiler.

Komünistler böylece gasp ettikleri iktidara, kişisel iktidarın her türlü keyfiliğiyle komiser vesayetini geçirdiler. Her türlü mantığa karşı ve emekçilerin iradesine aykırı olarak, özgür emeğe dayalı bir toplum kurmak yerine, kölelerle, devletçi bir sosyalizmi inatla kurmaya giriştiler.

Sanayi tamamıyla dağıldığından, "işçi denetimi"ne rağmen, Bolşevikler "fabrikaların ve atölyelerin devletleştirilmesi"ni gerçekleştirdiler. Kapitalistin kölesiyken işçi devlet işletmelerinin kölesine dönüştürüldü. Kısa süre sonra bu da yetmez oldu. Taylor sisteminin uygulanması tasarlandı.

Tüm çiftçi kitlesi halk düşmanı ilan edildi ve "kulak"larla bir tutuldu. Son derece girişimci olan komünistler bunun üzerine köylüleri yıkıma uğratmaya ve Sovyet işletmelerini, yani yeni tarım vurguncusu Devlet mülklerini kurmaya koyuldular. İşte umut ettikleri özgürleştirilmiş toprak üzerinde özgür emek yerine Bolşevik sosyalizminden köylülerin elde ettiği bu oldu.

Neredeyse tamamen el konan ekmek ve hayvan karşılığında Çekacıların akınlarını ve toplu kurşuna dizmeleri elde ettiler. Emekçiler devleti için iyi bir alışveriş: Ekmeğin yerine kurşun ve süngü!

Yurttaşın yaşamı, yetkili makamların talimatlarıyla düzenlenen tekdüze ve öldüresiye bayağı bir hale geldi. Özgür çalışmayla ve bireylerin özgür gelişmesiyle canlı bir yaşam yerine, işitilmemiş, inanılmaz bir kölelik doğdu. Her türlü bağımsız düşünce, yöneticilerin canice icraatlarının her türlü haklı eleştirisi, suç haline geldi; cezası önce hapishane ve çoğu zaman da ölümdü.

Ölüm cezası, bu insanlık utancı, "sosyalist vatan"da serpilip gelişti.

Komünist parti diktatörlüğünün bizi götürdüğü güzel sosyalizm krallığı işte budur.

Otoritenin ve onun yanılmak bilmez komiserlerinin kendilerine dayattığını uysal bir biçimde oylayan memur Sovyetleriyle devlet Sosyalizmini elde ettik.

"İşlemeyen dişlemez" sloganı bu güzel "Sovyetler" rejiminde şöyle değişti: "Her şey komiserler için!" İşçilere, köylülere ve aydın emekçilere gelince, onlar da çalışmalarını bir hapishane ortamında yapmakla yetinecekler.

Bu taşınamaz hale geldi. Devrimci Kronştadt, zincirleri ilk kıran ve hapishane demir parmaklıklarını göçerten oldu. Bizzat üreticinin çalışmasının ürünlerinin efendisi olacağı ve onu dilediği gibi kullanacağı hakiki Sovyet Emekçiler Cumhuriyeti için mücadele ediyor.

Bu belgesel bölümü bitirirken isyancıların *İzvestiya*'larının birçok sayısının manşetlerinde onların taleplerini ve onların duygularını ortaya koyan sloganlar taşıdığını belirtelim. İşte bunlardan birkaç örnek:

TÜM İKTİDAR PARTİLERE DEĞİL, SOVYETLERE!

SOVYETLER İKTİDARI TARLALARIN EMEKÇİLERİNİ KOMÜNİSTLERİN BOYUNDURUĞUNDAN KURTARACAK.

LENİN ŞÖYLE DİYOR: "KOMÜNİZM, SOVYETLER İKTİDARI ARTI ELEKTRİFİKASYONDUR", AMA HALK BOLŞEVİK KOMÜNİZMİN KOMİSERLERİN MUTLAKIYETÇİLİĞİ ARTI KURŞUNA DİZMELER OLDUĞUNU GÖRDÜ.

EMEKÇİLERİN KALESİ KURUCU MECLİS DEĞİL, SOVYETLERDİR.

YAŞASIN ÖZGÜR SOVYETLER İKTİDARIYLA KIZIL KRONŞTADT!

Beşinci Bölüm

Son Sahne

KRONŞTADT TAARRUZU. - SON MÜCADELESİ. - BAĞIMSIZLIĞININ SONU. - Geriye trajedinin son perdesini ele almak kaldı: Kronştadt taarruzu, kahramanca savunması, düşüşü.

7 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 5. sayısında, bilgi amacıyla Kronştadt'a bir Petrograd delegasyonunun gönderilmesiyle ilgili görüşmelerin ayrıntılarını buluyoruz. Haber şöyle:

Bir Delegasyon Konusunda Görüşmeler

Geçici Devrimci Komite Petrograd'dan aşağıdaki telsiz telgrafı aldı:

"Sovyet'teki birkaç partisiz ve parti üyesi temsilcinin neler olup bittiğini öğrenmek üzere Petrograd'dan Kronştadt'a gönderilip gönderilemeyeceğini telsizle bildiriniz."

Geçici Devrimci Komite telsizle hemen cevap verdi:

Petrograd Sovyeti'ne Telsiz Telgraf. - Petrograd Sovyeti'nden Sovyet'teki birkaç partisiz ve parti üyesi temsilcinin neler olup bittiğini öğrenmek üzere Petrograd'dan Kronştadt'a gönderilip gönderilemeyeceğini" soran telsiz mesajı üzerine bildiriyoruz ki:

Partisiz üyelerinizin bağımsızlığına güvenmiyoruz.

Bizimkilerden oluşmuş bir delegasyonun önünde, fabrikalardan, kızıl birliklerden ve bahriyelilerden partisiz delegelerin seçilmesini öneriyoruz. Buna yüzde on beş komünist de ekleyebilirsiniz. Kronştadt'dan Petrograd'a temsilcilerin ve Petrograd'dan Kronştadt'a delegelerin gönderilme tarihini 6 Mart günü saat 18 olarak belirten cevabınızı bekliyoruz. Bu süre

içinde cevap vermeniz olanaklı olmazsa, tarihinizi ve gecikme nedeninizi bildirmenizi istiyoruz.
Kronştadt delegasyonuna ulaşım araçları sağlanmalıdır.

Geçici Devrimci Komite

Bu arada Petrograd'da hükümetin Kronştadt'a karşı askeri operasyonlara hazırlandığı yolunda ısrarlı söylentiler dolaşıyordu. Ama halk buna inanmıyordu: Böyle bir şey aşırı iğrenç, inanılmaz görünüyordu.

Petrograd işçileri Kronştadt'da olan bitenler hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Tek bilgi kaynağı komünist basındı ve onun bültenlerinde hep "Kronştadt'da karşı-devrimci isyanı örgütleyen çarlık generali Kozlovskiy'den söz ediliyordu.

Halk, alınacak tutuma karar verecek olan Petrograd Sovyeti'nin oturumunu kaygılı bir biçimde bekliyordu.

Sovyet 4 Mart'ta toplandı. Toplantıya yalnızca çağrılı üyeler katılabiliyordu; bunlar da genel olarak komünistlerdi.

Bu toplantıya katılabilen anarşist Aleksandr Berkman, toplantıyı, Kronştadt ayaklanmasıyla ilgili, bizim çalışmamızda kullandığımızla aynı özgün belgelere, yani Geçici Devrimci Komite'nin *İzvestiya*'larına, Sovyet belgelerine ve kontrol edilmiş tanıklıklara dayalı olarak yaptığı mükemmel incelemesinde şu sözlerle tasvir ediyor.[1]

Petrograd Sovyeti başkanı olarak Zinovyev toplantıyı açtı ve Kronştadt'daki durumla ilgili uzun bir söylev verdi.
İtiraf etmeliyim ki bu toplantıya daha çok Zinovyev'in bakış açısına yatkın bir anlayışla gitmiştim: Kurul Kronştadt'daki karşı-devrimci kalkışma işaretleri yüzünden şaşkınlığa düşmüştü.
Ne var ki Zinovyev'in söylevi, bahriyelilere karşı komünist suçlamaların en küçük bir hakikat yanı taşımayan tam bir uydurma olduğuna ikna olmama yetti. Birçok vesileyle Zinovyev'in konuşmalarını dinlemiştim; öncülleri kabul edildiğinde ikna etme yeteneğine sahipti. Ancak bu toplantıdaki tutumu, gerekçelendirmesi, konuşma üslubu, el kol hareketleri, tümü söylediklerinin doğru olmadığını yansıtıyordu. Kendi vicdanının karşı çıkışı bana apaçık göründü.
Kronştadt'a karşı tek "vicdani kanıtı" ünlü 1 Mart Kararı'ydı. Karardaki talepler haklı ve hattı ılımlıydı. Kaçınılmaz adım bu belgeye ve Kalinin'in

1. Bilebildiğim kadarıyla, bu inceleme önce broşür halinde İngilizce yayımlandı; daha sonra İspanya olayları sırasında İspanyol anarşist dergisi *Timon* tarafından yeniden basıldı; nihayet Fransız anarşist gazetesi *Le Libertaire,* ardı ardına birçok nüshasında, Ocak 1939'da bunu tefrika etti.

bahriyelilere karşı ateşli, hatta histerik ihtarıyla atıldı. Zinovyev'in sağ kolu Yevdokimov tarafından önceden hazırlanıp toplantıya sunulan Kronştadt'a karşı karar kabul edildi. Delegeler aşırı bir hoşgörüsüzlükle ve bir tür kan dökücü kıyıcılıkla aşırı heyecanlanmıştı. Savaşçı kararın kabulü büyük bir karışıklık ve Petrograd fabrikaları delegeleri ve bahriyelilerin temsilcilerinin protestoları arasında oldu. Karar Kronştadt'ı karşı-devrimci isyanla suçluyordu; hemen teslim olmasını talep ediyordu.

Bu bir savaş ilanıydı.

Bizzat komünistlerin birçoğu bu kararın uygulanacağına inanmak istemiyordu. Troçki'nin geçmişte Kronştadt bahriyelileri için kullandığı nitelemeyle söylenecek olursa "Rus Devrimi'nin gururu ve onuru"na silahlı kuvvetle taarruza geçmek korkunç görünüyordu. Yakın dost çevrelerinde, aklı başında birçok komünist, böylesi kanlı bir olay olursa partiden ayrılma tehdidinde bulunuyordu.

Bir gün sonra, 5 Mart'ta, Troçki Kronştadt'a bir ultimatom gönderdi. Ultimatom Kronştadt halkına radyo yayınıyla duyuruldu ve delegasyon gönderilmesiyle ilgili iki telsiz telgraf metninin yanında, 7 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 5. sayısında yayımlandı. Elbette delegasyonlarla ilgili her türlü görüşme kesildi.

Ültimatom şöyleydi:

İşçi ve köylü hükümeti isyan halindeki Kronştadt'ın ve gemilerin ivedi olarak Sovyet Cumhuriyeti otoritesine boyun eğmesi gerektiği kararını aldı. Dolayısıyla sosyalist yurda karşı el kaldırmış olan herkese vakit geçirmeksizin silahlarını bırakmasını emrediyorum. İnat edenler silahsızlandırılacak ve Sovyet yetkililerine teslim edilecektir. Tutuklanmış olan komiserler ve diğer hükümet temsilcileri hemen serbest bırakılmalıdır.

Yalnızca koşulsuz teslim olanlar Sovyet Cumhuriyeti'nden bir af bekleyebilir.

Eşzamanlı olarak silahlı güçle isyanın bastırılması ve bahriyelilerin boyun eğdirilmesi emrini veriyorum. Barışçı halkın bu olaydan görebileceği her türlü zararın tüm sorumluluğu tamamen Beyaz Muhafız isyancıların olacaktır.

Bu kesin uyarıdır.

İmza: *Troçki*, Cumhuriyet Devrimci-Askeri Konsey Başkanı; *Kamenev*, Başkomutan.

Bu ültimatomu "Sizi keklik gibi vuracağım" tarihî tehdidini içeren Troçki'nin emri izledi.

Hâlâ özgür kalmış Petrograd'daki birkaç anarşist, Bolşevikleri Kronştadt'a karşı taarruza geçmekten vazgeçirmek için son bir çaba

harcadılar. Rusya'nın devrimci seçkinlerinin, Kronştadt bahriyelilerinin ve işçilerinin eli kulağındaki katliamını engellemek üzere böylesi bir son çaba göstermeyi Devrim'e karşı ödevleri olarak görüyorlardı. 5 Mart'ta Savunma Komitesi'ne bir protesto göndererek, komünistlere bahriyelilerin kahramanlıkla dolu devrimci tarihini hatırlattılar ve çatışmayı çözüme kavuşturmanın bir yolunu, yoldaşlara ve devrimcilere yaraşır bir yolunu önerdiler.

Bu belge şöyledir:[2]

Petrograd Çalışma ve Savunma Komitesi'ne
Başkan Zinovyev'e

Şu anda sessiz kalmak olanaksızdır ve hatta ağır bir suçtur. Meydana gelen olaylar bizi, anarşistler olarak, açıkça konuşmak ve mevcut durum karşısındaki tutumumuzu belirlemek zorunda bırakıyor.

İşçilerdeki ve bahriyelilerdeki hoşnutsuzluk ve kaygı duygusu, en ciddi biçimde dikkat gösterilmesi gereken birtakım olguların sonucudur. Soğuk ve açlık bu hoşnutsuzluğu doğurdu; en küçük tartışma ve eleştiri olanağının bulunmaması, bahriyelileri ve işçileri yakınmalarını biçimsel olarak belirtmeye zorluyor.

Beyaz Muhafız çeteleri bu hoşnutsuzluğu kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda istismar etmek isteyebilir ve edebilir. Bahriyelilerin arkasına saklanarak, Kurucu Meclis, ticaret serbestliği ve aynı türden başka avantajlar talep ediyorlar.

Biz anarşistler uzun zamandır bu taleplerin yanıltıcı özünü anlatıyoruz ve herkesin önünde her türlü karşı-devrim yeltenişine karşı Sosyal Devrim'in tüm dostlarıyla birlikte ve Bolşeviklerle yan yana silah elde mücadele edeceğimizi ilan ediyoruz.

Sovyet hükümeti ile işçiler ve köylüler arasındaki çatışmaya gelince, bizim kanımıza göre bu, silahlarla değil, yoldaşlık anlayışı içinde, kardeşçe bir devrimci anlaşma yoluyla giderilmelidir. İçinde bulunduğumuz durumda Sovyet hükümeti tarafından kan dökmeye başvurulması, işçileri ne yıl-

2. Okurun 1921'de Petrograd'da hâlâ özgür birtakım anarşistler görünce şaşırmaması için, söz konusu belgeyi imzalayanların Bolşevikler tarafından tehlikeli sayılmadıklarına işaret edelim. A. Berkman ve E. Goldman Rusya'da militan faaliyet yürütmüyordu; Perkus ve Petrovskiy "Sovyetik" (Bolşevik yanlısı) denen anarşistlerdi. Sonrasında Berkman ve Emma Goldman yine de sınır dışı edildiler; Perkus ve Petrovskiy'in akıbetlerini ise bilmiyoruz. Bu arada, anarşist hareketin son kalıntıları 1921'de ortadan kalktı.

Belgenin kendisine gelince, okur bunun zorunlu olarak oldukça uzlaşmacı, belirsiz ve hatta muğlak terimlerle tasarlandığını fark edecektir. Kaleme alanlar "yoldaşlık ruhu"yla davranmaya davet ederken Bolşeviklerin makul olabilecekleri boş umudunu saf bir biçimde besliyorlardı. Ne var ki Bolşevikler yoldaş değildi. Kronştad'la çatışmalarında en küçük bir tavizin diktatörlüklerine karşı genel bir hareketi başlatabileceğini hissediyorlardı. Onlar için ölüm kalım söz konusuydu.

dıracak, ne de yatıştıracaktır; tam tersine bu bunalımı artıracak ve İtilaf Devletleri'nin ve karşı-devrimin işine yarayacaktır.

Daha da önemlisi, işçi ve köylü hükümeti tarafından işçilere ve köylülere karşı güç kullanımı, uluslararası devrimci hareket üzerinde felaket bir sonuca yol açacaktır. Buradan Sosyal Devrim bakımından hesap edilemeyecek bir zarar doğacaktır.

Bolşevik yoldaşlar, çok geç olmadan bir kez daha düşünün! Belirleyici adımı atmanın arifesindesiniz.

Size şu öneriyi yapıyoruz: İçinde anarşistler de olan beş kişilik bir komisyon seçilsin. Bu komisyon barışçı yollarla çatışmayı çözüme kavuşturmak için Kronştadt'a gidecektir. Şimdiki durumda bu en radikal yöntemdir. Bunun uluslararası devrimci bir önemi olacaktır.

İmzalar: *Aleksandr Berkman, Emma Goldman, Perkus, Petrovskiy*
Petrograd 5 Mart 1921

"Zinovyev, diyor A. Berkman, bu belgenin Savunma Komitesi'ne verileceğinden haberdar edilmiş. Bunu almak için kişisel bir temsilci gönderdi. Bu çağrının Komite'de tartışılıp tartışılmadığını bilemiyorum. Kesin olan, bu konuda hiçbir karar alınmadığıdır."

6 Mart'ta Troçki taarruz hazırlıklarını tamamladı. Tüm cephelerden getirilmiş en sadık tümenler, "kursantı" taburları, Çeka müfrezeleri ve komünistlerden oluşmuş askeri birlikler, Sestroretsk, Lisiy Nos ve Krasnaya Gorka burçlarında ve çevresindeki müstahkem mevzilerde toplandı. En yetkin askeri teknisyenler, Kronştadt abluka ve taarruz planını hazırlamak üzere operasyon alanına gönderildi. Birliklerin başkomutanlığına Tuhaçevskiy tayin edildi.

7 Mart günü öğleden sonra saat 6:45'te Sestrorestsk, Lisiy Nos ve Krasnaya Gorka tabyaları Kronştadt'ı bombalamaya başladılar.

Bir çığ gibi obüsler ve bombalar, ayrıca uçaklardan atılan kışkırtıcı bildiriler kentin üzerine yığıldı. Krasnaya Gorka'ya yerleşmiş "kargalar çetesi", Troçki, Tuhaçevskiy, Dıbenko ve diğerleri, birçok kez çılgınca bir saldırıyla kuşatılmış kalenin ele geçirilmesi emrini verdi. Bu yeltenişler boşa gitti. En gözü dönmüş taarruzlar, yiğit savunmacılar tarafından püskürtüldü. Bombardıman kentte en küçük bir paniğe yol açmadı. Tam tersine, halkın öfkesini biledi ve sonuna kadar direnme iradesini pekiştirdi.

8 Mart tarihli *İzvestiya*'nın 6. sayısı, ilk kez yeni durumu bildirdi. Ana manşetini şöyle attı: TROÇKİ'NİN İLK ATEŞİ KOMÜNİSTLERİN ZORDA OLDUĞUNUN İŞARETİ.

Geçici Devrimci Komite bunun üzerine ilk "bildiri"sini yayımladı:

Akşam 6:45'de Sestroretsk'teki ve Lisiy Nos'taki komünistlerin tabyaları, Kronştadt burçlarına ilk ateş açanlar oldu.
Ardından Krasnaya Gorka da ateş açtı. *Sevastopol* fırkateyninden hak ettiği cevabı aldı.
Aralıklarla top atışları devam ediyor.
Bizim tarafta iki kızıl asker yaralanarak hastaneye götürüldü.
Herhangi bir maddi kayıp yok.
Kronştadt 7 Mart 1921.

Bu bildirinin ardından bir haber yer alıyor:

İlk Ateş

Kronştadt'ı bombalamaya başladılar. Biz de hazırız! Güçlerimizi görelim! Harekete geçmekte aceleleri var, bu anlaşılıyor! Komünistlerin tüm yalanlarına rağmen Rus emekçileri üç yıllık kölelikten sonra devrimci Kronştadt'ın giriştiği özgürlük davasının büyüklüğünü kavramaya başladılar. Cellatlar endişeli. Korkunç sapmalarının kurbanı olan Sovyet Rusya hapishanelerinden kaçıyor. Aynı zamanda emekçi halk üzerindeki hâkimiyetlerinden de vazgeçmek zorunda kalıyorlar.
Komünistlerin hükümeti zora düştüklerinin işaretini veriyor. Özgür Kronştadt'ın 8 günlük varlığı onların acizliğini gösteriyor.
Biraz daha bekleyin, muzaffer devrimci gemilerimiz ve burçlarımızın verecekleri cevap "İktidar partilere değil, Sovyetlere" bayrağını dalgalandıran devrimci Kronştadt'la kavgayı kabule zorlanmış Sovyet korsanlarının gemisini denizin dibine yollayacaktır.

Bunun ardından da şu çağrı geliyordu:

Herkes Bilsin!

Geçici Devrimci Komite bugün aşağıdaki telsiz telgrafı gönderdi:

Herkese... Herkese... Herkese...
İlk top az önce ateşlendi. İşçilerin kanıyla lekelenmiş, "feldmareşal" Troçki, hakiki Sovyetler iktidarını yeniden kurmak amacıyla komünistlerin otokrasisine karşı ayağa kalkmış devrimci Kronştadt'a ateş açan ilk kişi oldu. Tek bir kan damlası akıtmadan, bizler Kronştadtlı kızıl askerler, bahriyeliler ve işçiler komünistlerin boyunduruğundan kendimizi kurtardık. Aramızda bulunan onlarınkileri hayatta bıraktık. Şimdi bize topların gücüyle kendi iktidarlarını yeniden dayatmak istiyorlar.
Hiçbir kan dökülmesi olmasın diye Kronştadt'ın Sovyetler iktidarı için mücadele ettiğini görebilmeleri için buraya Petrograd proletaryasının partisiz delegelerinin gönderilmesini talep ettik. Ne var ki komünistler

talebimizi Petrograd işçilerinden gizlediler ve ateş açtılar: Sözde işçi ve köylü hükümetinin emekçi kitlelerin taleplerine verdiği geleneksel cevap.
Tüm dünyanın işçileri bilsin ki bizler, Sovyetler iktidarının savunucuları, Sosyal Devrim'in kazanımlarını gözeteceğiz.
Ya zafere ulaşacağız ya da emekçi kitlelerin haklı davası için mücadele ederek Kronştadt'ın yıkıntıları altında can vereceğiz.
Tüm dünyanın işçileri bizim yargıcımız olsun. Masumların kanı, iktidar sarhoşluğuyla çılgına dönmüş komünistlerin başına akacaktır.
Yaşasın Sovyetler iktidarı!

Geçici Devrimci Komite

Çarpıcı ayrıntı: 7 Mart Rusya'da işçi bayramı günüydü. Abluka altında taarruza uğrayan Kronştadt işçilerin bayramını unutmadı. Tabyaların ateşi altında, bahriyeliler tüm dünya işçilerine telsiz mesajı yoluyla bir kutlama gönderdiler. Aynı sayıda yayımlanan bu mesaj şöyle:

Özgürlüğüne Kavuşmuş Kronştadt. - Dünya İşçilerine.

Bugün evrensel bir bayram günü: İşçi Günü. Biz Kronştadtlılar, emekçi halkın düşmanı komünistlerin attığı obüslerin patlamaları ve top sesleri arasında dünya işçilerine kardeşçe selamlarımızı, devrimci ve özgür Kızıl Kronştadt'ın selamlarını gönderiyoruz...
Kısa süre sonra sizlerin de şiddetin ve baskının her türlü biçiminden kurtulmuş halde özgürlüğünüze kavuşmanızı diliyoruz.
Yaşasın özgür devrimci işçiler!
Yaşasın dünya Sosyal Devrimi!

Geçici Devrimci Komite

Nihayet aynı sayıda şu kısa haber de yer alıyor:

Kronştadt Sakin

Dün 7 Mart'ta emekçilerin düşmanları -komünistler- Kronştadt'a ateş açtı. Halk bombardımanı yiğitçe karşıladı. İşçiler büyük bir atılımla silahlara koştular! Kentin emekçi halkının Geçici Devrimci Komite'yle tam bir uyum içinde yaşadığı görüldü.
Çatışmaların başlamasına rağmen Komite sıkıyönetim ilan etmeyi gerekli görmedi. Gerçekten de kimden korkulacak ki? Kendi kızıl askerlerinden mi, kendi bahriyelilerinden mi, kendi işçilerinden veya aydınlarından mı? Buna karşılık ilan edilmiş sıkıyönetim nedeniyle Petrograd'da ancak saat 7'ye kadar sokağa çıkılabiliyor. Bu anlaşılır bir şey: Sahtekârlar kendi emekçi halklarından korkuyorlar.

Kronştadt'a ilk taarruzlar eşzamanlı olarak kuzeyden ve güneyden buzla kaplı Finlandiya Körfezi'ni kaplayan kar gibi beyaz renkte giyinmiş seçkin komünist birliklerince yöneltildi.

Anlamsız insani kurbanlar pahasına kaleyi ele geçirmek üzere bu ilk girişimlerin sonucu korkunç oldu. Denizciler, Kronştadt'ın karşı-devrimci olduğuna inanan kandırılmış silah arkadaşlarına alabildiğine duygulu sözlerle teessüf ettiler.

Komünistler için savaşan kızıl askerlere seslenen 10 Mart tarihli 8. sayıda *İzvestiya*'da şöyle deniyordu:

> Kardeşlerimizin kanını dökmek istemiyoruz ve bizi buna mecbur etmedikçe ateş açmayı reddediyoruz. Emekçi halkın haklı davasını savunmak zorundayız ve halka rağmen kendilerine ayrıcalıklı bir yaşam kurmuş komünistler tarafından kesin ölüme gönderilmiş kendi kardeşlerimiz üzerine ateş açmak durumunda kalıyoruz.
> Size çok yazık kardeşler, korkunç bir kar girdabı oluştu ve her şeyi karanlık bir gecenin koyuluğu kapladı. Buna rağmen komünist cellatlar, komünist birliklerinin ellerindeki makineli tüfeklerle arkanızdan sizleri tehdit ederek sizi buzun üzerine ittiler. O gece aranızdan birçoğu Finlandiya Körfezi'nin geniş buzları üzerinde yaşamını yitirdi. Şafak sökünce, fırtına dindiğinde, tükenmiş, aç, yürüyecek hali kalmamış birliklerinizin zavallı kalıntıları, beyaz kefenler içinde bize kadar süründüler.
> Şafakta bin kişiydiniz, gün içinde artık sayılamıyorsunuz bile. Bu macerayı kanınızla ödediniz. Bozgununuzdan sonra Troçki kıyam için yeni kurbanlar aramaya Petrograd'a gitti: Bizim işçilerimizin ve köylülerimizin kanı onun için pek değerli değil!

Kronştadt, Petrograd proletaryasının kendisinin yardımına geleceği derin inancını taşıyordu. Ancak başkent işçileri terörize edilmişti ve abluka altında, tecrit olmuş Kronştadt'a herhangi bir yardım olanaklı olmadı.

Kronştadt garnizonu, 10 bini bahriyeli olmak üzere, yaklaşık 14 bin kişiden oluşuyordu. Bu garnizon geniş bir cepheyi ve körfeze dağılmış çok sayıda burç ve tabyayı savunmak zorundaydı. Kesintisiz bir biçimde yeni güçlerle beslenen Bolşeviklerin sürekli taarruzları, yiyecek eksikliği, uzun soğuk geceler, hepsi Kronştadt'ın canlılığını azaltıyordu. Bununla birlikte bahriyeliler, ülkenin soylu örneklerini izleyeceğini son ana kadar umarak kahramanca bir dayanıklılık gösterdiler.

Mücadele aşırı eşitsiz oldu.

Bolşevik askerlerin binlercesi teslim oluyor; yüzlercesi çözülme nedeniyle incelmiş veya obüslerle parçalanmış kırılgan buzun altında boğuluyordu. Ancak bu kayıplar taarruzların yoğunluğunu azaltmıyordu; yeni destek kuvvetleri aralıksız bir biçimde geliyordu.

Bu yükselen gelgite karşı tek başına kent ne yapabilirdi?

Ayakta durmaya çabalıyordu. Petrograd ve Moskova işçilerinin ve kızıl askerlerinin eli kulağındaki isyanını, "Üçüncü Devrim"in başlangıcı anlamına gelecek bu isyanı inatla bekliyordu. Her gün biraz daha daralan cephenin bütününde, gece gündüz kahramanca mücadele ediyordu.

Ne var ki ne isyan, ne de yardım ortada görünüyordu; her gün Kronştadt'ın direnci zayıflıyor ve taarruz edenler üstünlük üzerine üstünlük sağlıyordu.

Ayrıca Kronştadt arkadan gelecek bir taarruza karşı durmak üzere tasarlanmamıştı ve diğer yalanların yanı sıra Bolşevikler en iğrenç kara çalmalardan biri olarak devrimci bahriyelilerin Petrograd'a bomba yağdırmak istedikleri söylentisini yaymıştı. Ünlü kale, başkenti yalnızca denizden gelecek bir saldırıya karşı savunmak üzere inşa edilmişti. Öte yandan düşmanın eline geçmesi durumunda, körfez kıyılarındaki tabyalar ve Krasnaya Gorka burçları Petrograd'a değil Kronştadt'a karşı birleşik bir taarruza cevap vermek üzere yapılmıştı. İnşaatı yapanlar Kronştadt'ın *arka* bölümünü özel olarak güçlendirmemişti. Oysa kente taarruz bu taraftan yapılıyordu.

Bolşevikler neredeyse her gece taarruzlarını tam da bu noktaya yönelik olarak tekrarlıyorlardı.

10 Mart gün boyu komünist topçular kuzeyden güneye tüm adayı kesintisiz olarak taradılar.

12 Martı 13'üne bağlayan gece, yine beyaz "kefenler" içinde güneyden taarruza geçtiler. ("11 Mart'ta kalın bir sis ateşi önledi" diyordu *İzvestiya*'daki bildiri.) Bu taarruzda yüzlerce "Kursantı" bir kez daha kurban edildi.

İzleyen günlerde mücadele gitgide daha eşitsiz hale geldi. Kahraman savunmacılar yorgunluktan ve yoksunluktan tükeniyorlardı. Mücadele artık kentin sınırlarına gelip dayanmıştı. Devrimci Komite tarafından günlük olarak yayımlanan operasyon bildirileri gitgide daha trajik hale geliyordu. Kurbanların sayısı hızla artıyordu.

Nihayet *16 Mart'ta*, Bolşevikler, yakında artık sona gelindiğini hissederek, çılgınca topçu atışlarıyla hazırlandıktan sonra korkunç

bir taarruza geçtiler. Ne pahasına olursa olsun bitirmeliydiler. Direnilen her bir saat, Kronştadt'dan atılan her bir top mermisi komünistlere bir meydan okumaydı ve her an onlara karşı milyonlarca insanı ayaklandırabilirdi. Daha şimdiden gitgide kendi başlarına bırakıldıkları hissine kapılıyorlardı. Daha şimdiden Troçki, Çinlilerden ve Başkurtlardan oluşan birlikleri öne sürmek zorunda kalmıştı. Vakit geçirmeksizin Kronştadt ezilmeliydi; tersi durumda Bolşevik iktidarı Kronştadt'ı havaya uçuracaktı.

Sabahtan itibaren, Krasnaya Gorka'daki büyük toplar, yıkıma ve yangınlara yol açan obüsleri durmaksızın kentin üzerine yağmur gibi gönderiyordu. Uçaklardan bomba yağıyordu; bunlardan biri koskoca Kızıl Haç işaretine rağmen hastaneyi tahrip etti.

Bu çılgınca bombardımanın ardından, güneyden, kuzeyden ve doğudan genel taarruz geldi.

Donanmanın eski Bolşevik komiseri ve gelecekte Kronştadt'ın diktatörü olan Dıbenko'nun sonradan yazdığına göre, taarruz planı başkomutan Tuhaçevskiy ve Güney ordusu genelkurmayı tarafından en ince ayrıntısına kadar hazırlanmıştı. Burçlara taarruz şafakta başladı. "Beyaz kefenler ve Kursant'nın cesareti, diye yazıyor Dibenko, sütunlar halinde ilerleme olanağı verdi."

Bununla birlikte birçok noktada zorlu bir makineli tüfek savaşından sonra düşman püskürtüldü.

Şurada ve burada kentin surları altındaki mücadele gürültüsü içinde, bahriyeliler ustaca manevra yapıyor, en fazla tehdit edilen noktalara yöneliyor, emirler veriyor, çağrılar gönderiyordu. Hakiki bir yiğitlik savunmacıları sarmıştı. Hiç kimse ne tehlikeyi, ne de ölümü düşünüyordu. "Yoldaşlar!" sesleri duyuluyordu zaman zaman, "Yoldaşlar son işçi birliklerini hızla silahlandırın! Eli silah tutabilecek herkes yardıma koşsun!" Böylece son birlikler kuruluyor, silahlanıyor, kavgada hemen yer almak için hızla hareket ediyordu.

Halkın kadınları şaşırtıcı bir cesaret ve aktiflik örneği veriyordu; tehlikeyi küçümseyerek kentten çok uzaklara mühimmat taşıyorlardı; her iki taraftan yaralıları topluyor, yoğun ateş altında onları hastaneye taşıyor, yardım örgütlüyorlardı.

*16 Mart akşamı*na doğru, savaşın sonucu hâlâ belirsizdi.

Bununla birlikte milisler atla sokakları dolaşıp savaşçı olmayanları güvenli yerlere sığınmaya davet etti.

Birçok burç alınmıştı.

Gece boyunca, kent içinde serbest bırakılmış komünistler Kronştadt'ın en zayıf noktasını, yani Petrograd Kapısı'nı düşmana işaret etmeyi başardılar.

17 Mart'ta, sabah saat 7'ye doğru, Bolşevikler, son bir taarruzla Petrograd Kapısı'nı zorladılar ve savaşarak kent merkezine, Çıpa Meydanı'na kadar ilerlediler.

Ama bahriyeliler kendilerini henüz yenilmiş görmüyordu: Her mahalleyi, her sokağı, her evi savunarak "aslanlar gibi" savaşmaya devam ediyorlardı. Kızıl askerler birkaç noktaya sağlam bir biçimde yerleşmek için ağır kurbanlar verdiler. Devrimci Komite üyeleri tehdit altındaki bir noktadan diğerine geçiyor, savaşçıları yerleştiriyor, mücadeleyi organize ediyordu. Matbaada, hiçbir zaman gün yüzü göremeyecek olan *İzvestiya*'nın 15. sayısı hazırlanmaya devam ediyordu.

17 Mart gün boyu kent içinde savaş sürdü. Bahriyeliler kendileri için af olmayacağını biliyorlardı; Çeka'nın dehlizlerinde alçakça öldürüleceklerine savaşarak can vermeyi tercih ediyorlardı.

Acımasızca bir kıyım, hakiki bir kırım oldu. Bahriyelilerin yaşamlarını esirgediği kentteki çok sayıda komünist onlara ihanet etti, silahlandı ve onları arkalarından vurdu. Baltık Donanması komiseri Kuzmin, Kronştadt Sovyeti başkanı Vasilyev, komünistler tarafından hapishaneden çıkartıldı ve ayaklanmanın bastırılmasına katıldılar.

Kronştadtlı bahriyelilerin ve askerlerin umutsuz mücadelesi, gecenin geç bir saatine kadar devam etti. On beş günlük mücadele boyunca komünistlere hiçbir kötülük yapmamış kent şimdi geniş bir çatışma alanı haline geldi, vahşi infazlara ve insanların gruplar halinde katline tanık oluyordu.

Kırımdan kurtulan kimi birlikler Finlandiya'ya doğru geri çekildi. Diğerleri son savaşçılarına kadar mücadele ettiler.

18 Mart sabah erken saatlerinde kentin kimi mahallelerinde savaş hâlâ sürüyordu, daha da çok isyancı avı yürütülüyordu.

Devrimcilerin şu iki projesi uygulanamadı:

Bir yandan bahriyeliler, son anda "Üçüncü Devrim"in bayrağını ilk yükselten iki büyük savaş gemisini, *Petropavlovsk* ve *Sevastopol* savaş gemilerini havaya uçurmaya karar vermişlerdi. Ancak bu projeyi uygulamak istediklerinde, elektrik tellerini kesilmiş buldular.

Öte yandan neredeyse tüm Kronştadt halkı Bolşeviklere "ölü ve boş" bırakmak üzere kenti terk etme kararı almıştı. Hiçbir ulaşım aracı olmaması da bu projenin uygulanmasına engel oldu.

Kronştadt komiseri tayin edilen Dıbenko, "asi kenti temizlemek" için her türlü yetkiyle donatıldı. Bunun üzerine tam bir katliam çılgınlığı yaşandı. Kalenin düşmesini izleyen günlerde kitle halindeki infazlarda Çeka sayısız insanı kurban etti.

18 Mart'ta Bolşevik hükümet ve Komünist parti, Galliffet ve Thiers'in işçilerin kanında boğduğu Paris Komünü'nü resmen kutluyordu. Aynı anda Kronştadt'a karşı kazandıkları zaferi de kutladılar! Troçki'nin "Kronştadt'ın Galliffet"si lakabı Tarihe kaldı.

İzleyen haftalar boyunca Petrograd hapishaneleri yüzlerce Kronştadtlı tutukluyla dolduruldu. Her gece, Çeka'nın emriyle küçük gruplar halinde tutuklular hapishaneden çıkartılıp kurşuna diziliyordu. Kronştadt Geçici Devrimci Komite üyesi Perepelkin'in sonu böyle oldu. Komite'nin bir diğer üyesi, Verşinin, Bolşevikler tarafından ayaklanmanın başlarında haince tutuklandı. Bu olay *İzvestiya*'nın 9 Mart tarihli 7. sayısında "Beyaz Bayrağın Kötüye Kullanımı" başlığıyla şöyle anlatılıyor:

> Dün, 8 Mart'ta, birtakım kızıl askerler ellerinde beyaz bayrak olmak üzere Oranienbaum'dan çıkıp Kronştadt'a doğru ilerlemeye başladılar. Yoldaşlarımızdan ikisi, silahsız olarak, sözcü sıfatıyla karşılamak üzere atla onlara doğru gittiler. Bizimkilerden biri düşman grubuna yaklaştı, diğeri biraz uzakta durdu. Yoldaşımız daha iki söz edemeden komünistler üzerine çullanıp attan indirdiler ve onu götürdüler. İkinci yoldaş Kronştadt'a geri dönebildi.

Böylece götürülen Kronştadt sözcüsü Verşinin'di. Elbette bir daha kendisinden haber alınamadı.

Devrimci Komite'nin diğer üyelerinin akıbetini bilemiyoruz.

Hapishanelerde, Arhangelsk kutup bölgesindeki, Türkistan'ın uzak çöllerindeki toplama kamplarında "hakiki özgür Sovyetler" için Bolşevik mutlakıyetçiliğe karşı ayaklanmış Kronştadtlılar, uzun yıllar boyunca acınası bir varoluş sürdürdüler ve yavaş yavaş öldüler. Bugünlerde hayatta kalmış kimse artık yoktur.

Ayaklanmadan bir süre sonra Bolşevik hükümet, yetkililere kendiliklerinden başvurmaları halinde bastırma harekâtları sırasında canını kurtarabilmiş, yurtdışında bulunan veya ülke içinde saklanan ayaklanmacılar için, genel af ilan etti.

Bu affa inanıp yetkililere başvurma saflığı gösterenlerin hepsi anında tutuklandı ve silah arkadaşlarının akıbetini paylaştı.

Bu alçakça olta –bir dizi diğerinin yanı sıra– Bolşevizmin hakiki tarihinin en yüz kızartıcı sayfalarından birini oluşturur.

KRONŞTADT'IN DERSİ. - Lenin Kronştadt hareketinden hiçbir şey anlamadı, daha doğrusu hiçbir şey anlamak istemedi.

Ona ve partisine göre esas olan, ne pahasına olursa olsun *iktidarda kalmak*tı.

Ayaklanmacılara karşı kazanılan zafer o an için bunu sağladı. Ama Lenin korktu. Özellikle gelecek için. Kronştadt toplarının partiyi "düşünmek" ve konumunu gözden geçirmek zorunda bıraktığını itiraf etti.

İşçi karışıklıklarının ve ayaklanmaların açık bir biçimde işaret ettiği yönde konumunu gözden geçirdi mi? Kesinlikle hayır.

Bu olaylardan çıkan derin anlam, parti bakımından diktatörlük ilkesini gözden geçirme gerekliliği; emekçi halk bakımından tartışma ve eylem özgürlüğünden yararlanma gerekliliği; ülke bakımından Sovyetlerin özgürce seçimi gerekliliğiydi.

Bolşevikler bu yönde en küçük bir tavizin iktidarlarına belirleyici darbeyi indireceğinin tamamen farkındaydılar. Oysa onlar için söz konusu olan özellikle ve her şeyden önce bir bütün olarak bu iktidarı ellerinde tutmaktı.

Marksist, otoriter ve devletçi olarak Bolşevikler kitlelerin özgürlüğünü, eylem bağımsızlığını kabul edemezlerdi. Özgür kitlelere hiç güvenleri yoktu. *Diktatörlüklerinin* düşmesinin girişilen tüm eserin iflası ve kendilerini özdeşleştirdikleri *Devrim'in tehlikeye atılması* anlamına geldiğine inanıyorlardı. Bunun tersi de doğruydu: Diktatörlüklerini –"kumanda manivelaları"nı– koruyarak Devrim'in amaçlarına kesin olarak zarar vermeksizin ekonomik politikalarının bütününden geçici olarak vazgeçme noktasına kadar "stratejik olarak geriye çekilebilecekleri"ne inanıyorlardı. Geçici çare olarak, diyorlardı, bu amaçların gerçekleştirilmesi gecikecektir.

"Düşünceleri" dolayısıyla yalnızca şu soru üzerinde yoğunlaşıyordu: "Egemenliğimizi dokunulmaksızın korumak için ne yapmalı?"

Ekonomik zeminde geçici olarak geri çekilmek; "iktidar" hariç her alanda birtakım tavizler vermek: İlk çözümleri bu oldu. Tüm "anladıkları", hoşnutsuzluğunu gidermek için halkın önüne bir

kemik atmak gerektiğidir; görünürde de olsa, halka tatmin olacağı bir şeyler vermek gerektiğidir.

Tavizleri belirlemek, "geri çekilme"nin sınırlarını saptamak, işte ikinci kaygı bu oldu.

Sonuçta bu tavizlerin "liste"sini çıkardılar. O sırada tarihin en garip cilvelerinden biri Lenin'in ve partisinin haksız biçimde Kronştadtlılara atfettikleri ve sözüm ona bu yüzden savaşıp kan döktükleri ekonomik "programı" aynen uygulamaya sokması oldu.

Lenin ünlü "yeni ekonomik politika"yı, NEP'i ilan etti.

Halka belli bir "ekonomik özgürlük" bahşedildi: Özellikle, bir ölçüde, özel ticaret ve sanayi faaliyeti özgürlüğü yeniden sağlandı.

Böylece Kronştadtlı ayaklanmacıların talep ettikleri "özgürlük" tamamen çarpıtıldı. *Emekçi kitlelerin* yaratıcı ve yapıcı özgür faaliyeti, yani (Kronştadt'ın talep ettiği gibi) kendilerinin topyekûn özgürleşmelerine doğru yürüyüşlerini devam ettirip hızlandırmalarına olanak verecek bu faaliyet yerine, *kimi bireyler için ticaret yapma, "iş" yapma, zenginleşme* "özgürlüğü geldi. İşte bunun üzerine bir zaman için yeni Sovyet zengini tipi "Nepman" (NEP insanı) ortaya çıktı.

Rus ve yabancı ülkelerin komünistleri NEP'i, partinin kaçınılmaz diktatörlüğüne "nefes alma", Mart olaylarının sarstığı kazanılmış konumları güçlendirme olanağı veren "stratejik bir geri çekilme" olarak, Brest-Litovsk dönemindeki "askeri ara" benzeri bir tür "ekonomik ara" olarak değerlendirip açıkladılar.

Gerçekten de NEP bir "mola"dan başka bir şey olmadı; sonrasında daha iyi *ilerlemek* için değil, tersine *başlangıç noktasına*, partinin aynı korkunç diktatörlüğüne, aynı gözü dönmüş devletçiliğe, yeni kapitalist devlet tarafından emekçi kitlelerin aynı egemenliğine ve sömürüsüne daha iyi geri dönmek için bir mola.

Olası bir "Kronştadt"ın tekrarı tehlikesine karşı daha çok güvenceyle *totaliter kapitalist devlete doğru* yeniden yola koyulmak üzere geriye çekilindi.

Geri çekilme dönemi boyunca doğmakta olan bu kapitalist devlet, bu tehlikeye karşı kendi "Maginot hattı"nı dikti. Birkaç yıllık NEP'i maddi ve askeri güçlerini artırmak, sessizce kendi politik, idari, bürokratik ve polisiye "aygıt"ını, yani yeni-burjuva aygıtını yaratmak, her şeyi "çelik avucunun" içine almak ve tüm ülkeyi "totaliter" bir kışla"ya ve bir "hapishane"ye dönüştürmek üzere kendini *kesin olarak* güçlü hissetmek için kullandı.

Bu anlamda bir stratejik geri çekilmeden söz ediliyorsa, bu doğrudur. Çok geçmeden, Lenin'in ölümünden (1924'te) ve parti içindeki kimi mücadelelerin ardından Stalin'in iktidara geçmesinden sonra NEP ortadan kaldırıldı, "nepman"lar tutuklandı, sürgüne gönderildi veya kurşuna dizildi, mallarına el konuldu ve tam olarak silahlandırılmış, zırha büründürülmüş, bürokratikleştirilmiş, kapitalistleştirilmiş, "aygıt"ça ve güçlü bir ayrıcalıklı ve yozlaşmış sosyal tabaka tarafından desteklenen devlet, kararlı ve kesin bir biçimde mutlak iktidarını kurdu.

Ancak aşikârdır ki tüm bu dönemeç noktalarının ne Sosyal Devrim'le, ne emekçi kitlelerin özlemleriyle, ne de onların hakiki özgürlüğe kavuşmasıyla ortak bir yanı vardır.

Bolşevik hükümet içeride NEP ile yetinmedi. Tarihin cilvesi, Bolşeviklerin Kronştadtlıları "İtilaf Devletleri'nin uşağı" olma ve "kapitalistlerle barış yapma" haksız suçlamasını yaptıkları anda, kendilerinin tastamam bu görevi yürütmeleri oldu.

Lenin'in talimatlarına uygun olarak yabancı kapitalistlere birtakım tavizler ve onlarla anlaşmalar yoluna girdiler. Kronştadtlı bahriyelileri kurşuna dizdikleri günlerde, ceset yığınlarının henüz Finlandiya Körfezi'ndeki buzların üzerini kapladığı sırada, yüksek finans çevrelerinin, İtilaf Devletleri'nin büyük kapitalizminin, Polonyalı emperyalistlerin isteklerine uygun olarak değişik ülkelerin kapitalistleriyle birçok önemli sözleşmeler yaptılar.

Ülkenin kapılarını İngiliz sermayesine açan İngiliz-Rus ticaret anlaşmasını imzaladılar. Riga barışını imzalayarak 12 milyon kişilik bir halkı gerici Polonya'ya yem yaptılar. Birtakım anlaşmalarla genç Türk emperyalizminin Kafkasya'daki devrimci hareketi boğmasına yardımcı oldular. Destek sağlamak üzere tüm ülkelerin burjuvazisiyle iş ilişkilerine girmeye koyuldular.

Başka bir yerde de söylemiştik: "Devrim'i boğazlayan (komünist) iktidar, (...) gerici ve burjuva unsurların yardım ve desteğini gitgide daha açık ve kararlı bir biçimde sağlamak zorundadır. Toprağın ayaklarının altından kaydığını hisseden, kitlelerden gitgide kopan, Devrim'le son bağlarını da koparmış ve büyük ve küçük diktatörlerden, hizmetkârlardan, yağcılardan, iş bitiricilerden ve asalaklardan oluşan bütün bir ayrıcalıklılar kastı yaratmış ancak yeni güçleri reddedip ezdikten sonra *gerçekten devrimci ve olumlu herhangi bir şeyi gerçekleştirme gücünden yoksun* iktidar, kendi konumlarını

sağlamlaştırmak için, *eski güçlere* yönelme zorunluluğunu duyar. Gitgide daha sık ve daha istekle peşinde koştuğu *onların* işbirliğidir. Anlaşma, ittifak ve birlik aradığı onlardır. Yaşamını güvence altına almak için başka çıkış yolu kalmadığından kendi konumlarını onlara terk eder. Kitlelerin dostluğunu kaybeden iktidar birtakım yeni sempatiler arar. Gün gelir onlara da gayet güzel ihanet edebileceğini umar. Ancak bu arada her geçen gün devrim-karşıtı ve anti-sosyal bir eylem bataklığına daha fazla düşer."

Kronştadt düştü. Devlet sosyalizmi (kapitalizmi) bu kez kazandı. Şu anda da kazanmaya devam ediyor.

Ne var ki olayların amansız mantığı onu kaçınılmaz olarak bozguna götürüyor.

Zaferi kendi içinde nüve halinde onun nihai yenilgisini taşıyor. Komünist diktatörlüğün hakiki karakterini gitgide daha çok aydınlatıyor. Olayların mantığıyla komünistler amacı feda etmeye, tüm ilkelerini inkâr etmeye, *kendi egemenliklerini ve kendi ayrıcalıklarını korumak için* kim olursa olsun herkesle anlaşmaya hazır olduklarını gitgide daha çok gösteriyorlar.

Kronştadt, her türlü boyunduruktan kurtulmak ve Sosyal Devrim'i gerçekleştirmek için *ilk tümüyle bağımsız halk girişimi*, "politik çobanlar", "şef"ler, veliler olmaksızın *bizzat* emekçi kitleler tarafından doğrudan doğruya, kararlı ve gözü pek bir biçimde yapılmış bir girişim oldu.

Üçüncü Sosyal Devrim'e doğru ilk adım oldu.

Kronştadt düştü.

Ama görev yerine getirildi ve esas olan da buydu.

Devrim halindeki insan kitlelerin önünde açılan karmaşık ve karanlık labirentte, Kronştadt doğru yolu aydınlatan pırıl pırıl bir deniz feneridir.

İçinde bulundukları koşullarda ayaklananların *iktidar* sözcüğünü ve fikrini sonsuza kadar lanetlemek yerine, *eşgüdümden, örgütlenmeden ve idareden* söz etmek yerine bir Sovyetler *iktidar*ından söz etmiş olmaları pek de önemli değildir. Bu geçmişe ödenmiş son diyettir. *Tartışma, örgütlenme ve eylem eksiksiz özgürlüğü bizzat emekçi kitleler tarafından kesin olarak kazanılınca, bağımsız halk faaliyeti doğru yoluna girince, gerisi zorunlu olarak, otomatik olarak bir zincirin halkaları gibi birbiri peşi sıra gelecektir.*

Sisin hâlâ yoğun olması ve hem deniz fenerini, hem de onun aydınlattığı yolu görmeyi engellemesi pek de önemli değil! Bir kez

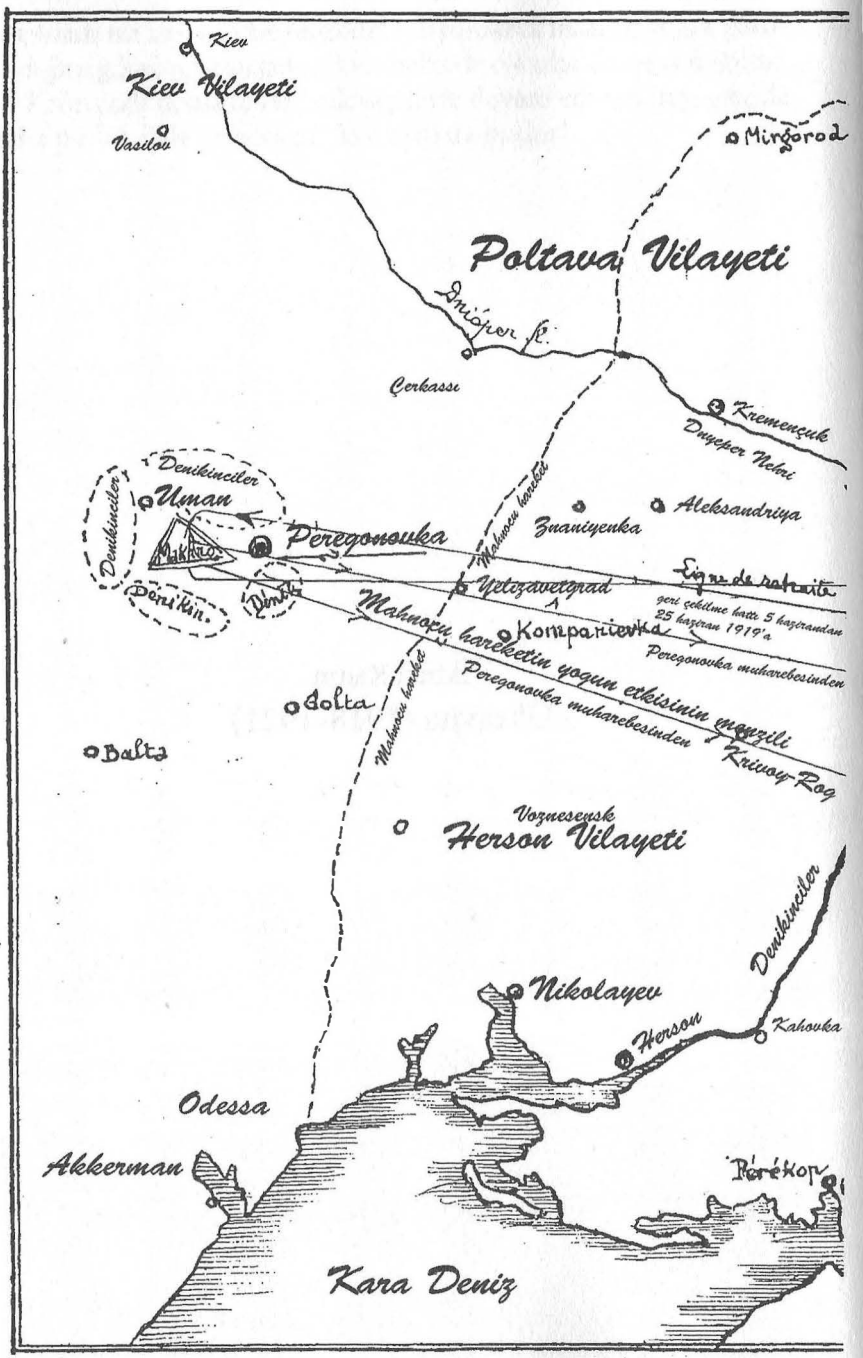
parıldadı mı ışık sönmeyecektir! Milyonlarca insanın ışığın parıldadığını göreceği gün gelecektir, belki de o kadar da uzak değildir.

Kronştadt deniz feneri ışık saçmaya devam ediyor. Işığı gitgide daha parlak hale gelecektir. Asıl olan da budur!

İkinci Kısım

Ukrayna (1918-1921)

(P. Arsinov tarafından çizilen haritaya göre)

Mahno Devrimindeki
Harekâtların Sahnesi
Ahtırka
Çuguyev
Harkov Vilayeti
Poltawa
Starobelsk
İzyum
Slavyanoserbsk
Don
Bölgesi
Mahnocu bölgenin sınırı
Novomoskovsk
Bahmut
Verhne-Dneprovsk
Pavlograd
Sinelnikovo
Yekaterinoslav
Yekaterinoslav Vilayeti
Mihaylovka Vilayeti
Pokrovskoye
Yenisel
Konstantin
Kremencik
Aleksandrovsk
Gulyay - Polye
Orehov
Pologi
Kirilovka
Tokmak
Çernigovka
Mariupol
Taganrog
Novospasovka
Berdyansk
Nogaysk
Melitopol
Tavrida Vilayeti
Sivaş
Geniçesk
Azak Denizi
Kırım
Kafkasya
Ölçek
70 kilometre

Birinci Bölüm

Ukrayna'da Kitlelerin Hareketi

Bu bölüm beni oldukça şaşırtıyor.

Kronştadt hareketine yüz sayfa ayırmak zorunda kalmışken, Ukrayna olayları, gerektiği gibi işlenebilmek için, çapı, süresi ve özellikle de büyük devrimci ve manevi önemi nedeniyle en az beş kat daha fazla yer gerektirecekti. Oysa bu olanaksız bir şey.

Öte yandan bu hareketle ilgili kullandığım belgeler Pyotr Arşinov'un[1] *Mahnocu Hareketin Tarihi* adlı mükemmel eserini aşmıyor. Dahası içinde bulunduğum koşullarda bu belgeleri tamamlamam da olanaklı değil. Ne var ki eserin çok özel üslubunu ve bulunmasındaki zorluğu göz önünde tutsam bile daha önce yayımlanmış belgelerle sayfaları doldurmak bana abartılı geliyor.

Elbette incelemeye oldukça değerli iki unsur getirebilirim: 1) Hareketin esinleyicisi ve rehberi Nestor Mahno'nun 1936 ve 1937'de yalnızca Rusça basılmış *Anılar*'ının 2. ve 3. ciltlerinde sergilenmiş kimi olaylar; 2) Kendi yaşadığım birkaç olay, zira bu harekete, biri 1919 sonları ve diğeri 1920 sonları olmak üzere, yaklaşık altı ay boyunca iki kez katıldım.

Ancak Mahno'nun *Anılar*'ıyla ilgili olarak, yazarın ölümü (1924'te Paris'te) çalışmasını hemen başlangıcında durdurdu: Yayımlanmış üç cilt (birinci cilt Rusça ve Fransızca olarak diğer iki ciltten çok önce çıktı) yalnızca 1917-1918 dönemini ele alıyor;

1. O dönemde Moskova Federasyonu üyesi olan Rus liberteri Pyotr Arşinov, neredeyse tüm süresi boyunca Ukrayna hareketine katıldı.

hakiki hareketin, en tipik ve önemli olayların (1919-1921) hemen arifesinde son buluyor.

Yaşanmış kişisel anılarıma gelince, genel ve bütünsel bir öyküye gelip eklenselerdi son derece yararlı olurlardı. Bu bütünden kopuk olarak aynı önemi taşımıyorlar.

Yine de özellikle ele aldığım açıdan Rus Devrimi incelendiğinde Ukrayna'da kitlelerin hareketinden söz etmemek olanaksızdır.

Bu hareket Devrimde Kronştadt'ın oynadığı rolden bile daha önemli, *olağanüstü önemli* bir rol oynadı. Bunun nedenleri: Hareketin çapı, süresi, *esas olarak halkçı karakteri*, ideolojik eğiliminin netliği ve nihayet yerine getirmek durumunda olduğu görevler.

Ne var ki bu eserin okurlarının kolayca anlayabileceği nedenlerle, hangisi olursa olsun mevcut edebiyat bu hareketi tümüyle sessizce geçiştiriyor. Söz ediyorsa da, bunu birkaç satırla ve kara çalmak üzere yapıyor.

Son tahlilde Ukrayna destanı, şimdiye kadar, neredeyse hiç bilinmeden kaldı. Oysa "Bilinmeyen Devrim"in unsurları arasında kuşkusuz en ilgi çekicisidir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, 400 sayfayı bulan Arşinov'un eseri bile yalnızca bir *özet*ten ibarettir. Hak ettiği biçimde ele alınırsa Ukrayna hareketi ciltler doldurur. Yalnızca bu hareketle ilgili büyük tarihsel öneme sahip *belgeler* bile yüzlerce sayfa tutar. Pyotr Arşinov bunların pek azını yayımlayabilmiştir.

Elbette bu çapta bir eser, istenen tüm kaynaklara ulaşabilecek olan gelecekteki tarihçelerin ürünü olacaktır. Ama daha şimdiden bu hareket olabildiğince aydınlatılmalıdır.

Tüm bu çelişkili değerlendirmeler beni sonuçta şu karara ulaştırdı:

1. Her ciddi ve hakikaten ilgili okura Pyotr Arşinov'un temel eserini okumayı tavsiye etmek. Küçük bir liberter yayınevi tarafından 1924'te yayımlanmış olan bu eseri bulmak pek kolay olmayabilir. Ancak okur bu eseri Paris rıhtımlarındaki bir kitap sergisinde veya büyük bir kütüphanede bulmak için harcayacağı çabalara esef etmeyecektir.

2. Bu bölümde, özellikle Pyotr Arşinov tarafından kullanılmış olan belgelerden yararlanarak hareketin *esas*ını okura taşımak.

3. Sunumu, N. Mahno'nun *Anılar*'ından alınmış kimi ayrıntılarla tamamlamak.

4. Anlatımı, yaşadığım olaylarla, kişisel izlenimlerimle ve değerlendirmelerimle tamamlamak.

BİRKAÇ COĞRAFİ VE TARİHİ KAVRAM. - Yüz ölçümü yaklaşık 450 000 kilometre kare (Fransa'nın yaklaşık beşte dördü) ve nüfusu yaklaşık 30 milyon kişi olan güney Rusya'nın daha doğrusu ülkenin güneybatısında geniş bir bölgeye Ukrayna (veya "Küçük Rusya") adı verilir. Ukrayna, Kiev, Çernigov, Poltava, Harkov, Yekaterinoslav, Herson ve Taurida vilayetlerini ("yönetimleri"ni) kapsar. Taurida, Kırım'ın arka odası gibidir, ondan Karadeniz, Perekop kıstağı ve Azak Denizi boğazlarıyla ayrılır.

Burada Ukrayna'nın tarihinin ayrıntılarına dalmadan, bu ülkenin ayırt edici kimi özelliklerine, 1917-1921 boyunca burada cereyan eden olayları okurun daha iyi kavrayabilmesi için bilmesi gereken özelliklere kısaca değinelim.

1. Ukrayna dünyanın en zengin tarım bölgelerinden biridir. Kalın ve verimli "kara toprak" bu ülkede benzersiz ürünler verir. Ukrayna değişik Avrupa ülkelerinin en önemli buğday ve diğer tarım ürünleri tedarikçisi olduğundan bu bölge eskiden "Avrupa'nın tahıl ambarı" olarak adlandırılırdı.

Tahılların yanı sıra Ukrayna sebze ve meyve, verimli bozkırlar ve otlaklar, ormanlar, akarsular ve nihayet Don bölgesi kıyılarındaki bölümünde taşkömürü bakımlarından da zengindir.

2. Olağanüstü zenginlikleri ve aynı zamanda coğrafî konumu nedeniyle Ukrayna her zaman komşu ve hatta değişik uzak ülkeler bakımından özel olarak ağız sulandıran bir av olmuştur. Etnografik bakımdan son derece karışık, ama özgürlüğünü ve bağımsızlığını koruma keskin iradesi bakımından son derece birleşik Ukrayna halkı yüzyıllarca Türklerle, Polonyalılarla, Almanlarla ve hemen yanındaki güçlü komşusu Çarların Büyük Rusya'sıyla savaşlar ve mücadeleler yürütmüştür. Sonuç itibariyle kısmen fetih yoluyla, kısmen değişik rakiplere karşı tek bir güçlü komşu tarafından etkili bir biçimde korunma ihtiyacıyla gönüllü olarak muazzam Rus İmparatorluğu bünyesine katılmıştır.

3. Bununla birlikte Ukrayna halkının etnik bileşimi, ülkenin Batı dünyasıyla yüzyıllardan beri süregelen ilişkisi –savaş, ticaret ve diğer ilişkisi–, bölgenin kimi coğrafî ve topografik özellikleri ve nihayet halkın karakterinin, mizacının ve zihniyetinin kimi özellikleri, *çarların yönetimi boyunca Büyük Rusya'daki durum*

ile Ukrayna'daki durum arasında oldukça belirgin bir farklılığın korunması sonucunu vermiştir.

Ukrayna'nın kimi bölgelerine, hiçbir zaman Büyük Rusya'da görüldüğü gibi bütünüyle boyun eğdirilememiştir. Ukrayna halkı her zaman belli bir bağımsızlık, direniş, "başkaldırı" ruhunu korumuştur. Göreceli olarak kültürlü ve kavrayışlı, oldukça "bireyci", girişken ve inisiyatif almaktan kaçınmayan, bağımsızlığına sıkı sıkıya bağlı, geleneksel olarak savaşçı, kendisini savunmaya hazır, yüzyıllardan beri kendini özgür ve kendisinin efendisi hissetmeye alışkın Ukraynalı, *genel olarak*, Büyük Rusya halkının durumunun ayırt edici özelliği olan –sadece madden değil, aynı zamanda manen de– topyekûn köleliğe hiçbir zaman tabi olmamıştır.

Ancak sözünü ettiğimiz, özellikle Ukrayna'nın zımnen bir tür *habeas corpus* bile elde etmiş ve özgürce yaşayan *kimi bölgelerinin* sakinleridir; bu bölgeler biraz Korsika'nın dağlık kesimlerine benzer biçimde, çarın silahlı gücü açısından neredeyse erişilemez yerlerdir.

Özellikle Dnyeper ırmağı üzerindeki adalarda –ünlü "Zaporojye"da– özgürlüğe aç insanlar, 14. yüzyıldan itibaren yalnızca erkeklerden oluşmuş kamplar halinde örgütlendiler ve yüzyıllar boyunca Büyük Rusya da dahil, değişik komşu ülkelerin köleleştirme girişimlerine karşı mücadele ettiler.[2] Sonuç olarak bu savaşçı halk da Rus devletine boyun eğmek zorunda kaldı. Ne var ki "*volnitsa*" (özgür yaşam) gelenekleri Ukrayna'da süregitti ve hiçbir zaman tam olarak boğulamadı. 2. Katerina'dan itibaren çarların "Zaporojye Cumhuriyeti"nin bu geleneklerinin her türlü izini Ukrayna halkının zihninden silmek için çabaları ne olursa olsun, geçmiş yüzyılların (14.-16. yüzyılların) bu mirası oralarda korundu.

Büyük Rusya'daki acımasız serflik, köylülerin sürekli direnişi nedeniyle Ukrayna'da deyim yerindeyse daha "liberal" bir işleyişe sahipti. Köylülerin binlercesi aşırı zalim toprak beylerinden kurtuluyor, "kaçağa geçiyor" ve "volnitsa"ya sığınıyordu.

Büyük Rusya'da bile, artık serf olmak istemeyenler, daha fazla özgürlüğe özlem duyanlar, bağımsız yaşamı sevenler, adaletle başı dertte olanlar veya çarlığın yasalarıyla cezalandırılanlar, Ukrayna'nın bozkırlarına, ormanlarına ve zor erişilebilir bölgelerine kaçıyor ve oralarda yepyeni bir yaşama başlıyorlardı. Böylece yüzyıllar boyunca Ukrayna her türlü kaçak için vaat edilmiş toprak oldu.

2. Büyük Rus yazarlarından N. Gogol (1809-1852), harika *Taras Bulba* romanında "Zaporojye" yaşamını ve adetlerini mükemmel bir biçimde tasvir eder.

Denizlere ve limanlara (Taganrog, Berdyansk, Herson, Nikolayev, Odesa) yakınlık, -merkezlere uzak ve iyi korunmuş yerler bakımından zengin bölgelere sahip- Kafkasya'yla ve Kırım'la komşuluk, güçlü ve girişken bireyler için özgür, boyun eğmeyen, mevcut toplumla bağları kopuk bir yaşam olanağını daha da artırıyordu. Bu insanlardan bir bölümü, daha sonraları, Maksim Gorki'nin mükemmel bir biçimde tasvir ettiği "bosyaki"nin ("Serseriler"in) kadrolarını oluşturdu.

Dolayısıyla Ukrayna'nın bütün "atmosferi" Büyük Rusya'nınkinden alabildiğine farklıydı.

Günümüze kadar Ukrayna köylüleri özel bir özgürlük aşkını korumuşlardır. Bu aşk Ukrayna köylülerinin kendilerine boyun eğdirmeye çalışan her türlü İktidara karşı gözü pek direnişlerinde dışa vurmuştur.

UKRAYNA'DA BOLŞEVİK NÜFUZA KARŞI ÖZEL DURUM. - Okur, Bolşevik diktatörlük ve korkunç devletleştirmenin Ukrayna'da Büyük Rusya'dakinden çok daha etkili ve uzun süreli bir direnişle niçin karşı karşıya kaldığını şimdi daha iyi anlayacaktır.

Bu tutumu başka unsurlar da kolaylaştırmıştır:

1. Komünist Parti'nin örgütlü güçleri Büyük Rusya'ya oranla Ukrayna'da alabildiğine zayıftı. Bolşeviklerin köylüler ve işçiler üzerindeki etkisi Ukrayna'da her zaman önemsiz düzeyde oldu.

2. Bu ve başka nedenlerle, Ekim Devrimi Ukrayna'da çok daha sonra gerçekleşti; Devrim Ukrayna'da Kasım 1917 sonlarında başladı ve 1918 Ocağı boyunca da süregitti. Bundan önce Büyük Rusya'daki Kerenskiy iktidarına paralel olarak Ukrayna'da iktidarı elinde tutan yerel millî burjuvaziydi - "Demokrat Petlyura taraftarları", ya da "petlyurovtsı". Bolşevikler bu iktidarla devrimci alandan çok askeri alanda mücadele ettiler.

3. Komünist Parti'nin Ukrayna'da halkça tutulmaması ve acizliği, iktidarın Sovyetler tarafından alınışının orada Büyük Rusya'dakinden farklı bir anlam taşımasına yol açtı.

Ukrayna'da, Sovyetler çok daha *işçi ve köylü temsilcileri* toplantıları demekti. Herhangi bir politik partinin -Menşevikler de Ukrayna'da hiçbir etkin rol oynamıyordu- egemenliğinde olmayan bu Sovyetler kitleleri *boyun eğdirme* araçlarına sahip değildi. Burada fabrikalarda işçiler ve köylerde köylüler kendilerini *gerçek* bir güç olarak hissediyorlardı.

Devrimci mücadelelerinde, kim olursa olsun girişkenliği başkasına bırakma, Büyük Rusya'da Komünist partinin oynadığı rol gibisinden yanı başlarında sürekli ve tavizsiz bir vasiye başvurma alışkanlığına sahip değildi.

Bu nedenle çok daha büyük bir zihinsel, fikirsel ve eylemsel özgürlük sağlam köklere sahipti buralarda. Bu da kitlesel devrimci hareketler boyunca kaçınılmaz olarak dışa vuruyordu.

Bütün bu unsurların etkileri olayların ta başından itibaren kendini hissettirmiştir. Büyük Rusya'da devrim fazla bir zorlukla karşılaşmaksızın devletleştirilmiş ve hızla Komünist Devlet yatağına sokulmuşken, bu devletleştirme ve bu diktatörlük Ukrayna'da muazzam güçlüklerle karşılaşmıştır. "Sovyet (Bolşevik) aygıtı" Ukrayna'da zor kullanarak, askeri olarak yerleşti. Politik partilerin tümüyle göz ardı ettiği, başta köylü kitleleri olmak üzere, *özerk bir kitle hareketi* devletleştirme sürecine paralel olarak gelişiyordu.

Emekçi kitlelerin bu bağımsız hareketi daha Petlyura'nın "Demokratik Cumhuriyeti" zamanında ilk işaretlerini veriyordu. Yavaş yavaş, yolunu araya araya ilerliyordu. Şubat 1917'nin ilk günlerinden itibaren kendini açık bir biçimde gösterdi. Bu, "deneme yanılma yoluyla" ekonomik kölecilik sistemini alaşağı etmeye ve iş araçlarının ortaklığına ve toprağın bizzat üreticiler tarafından işletilmesi ilkesine dayalı yeni bir sistem yaratmaya çalışan kendiliğinden bir hareketti.

Bu ilkeler adına, işçiler, değişik yerlerde fabrika sahiplerini kovalıyor ve üretimin sevk ve idaresini, doğmakta olan sendikalar, fabrika komiteleri, vb gibi kendi sınıfsal organizmalarına veriyorlardı. Köylülere gelince, onlar büyük toprak sahiplerinin ve "kulak"ların (zengin köylülerin) topraklarına el koyuyor ve bunlardan yararlanma hakkını yalnızca çiftçilere tanıyor, böylece yeni tip bir tarım ekonomisinin taslağını oluşturuyorlardı. Elbette bu süreç olağanüstü bir yavaşlıkla, daha çok kendiliğinden ve düzensiz bir biçimde yaygınlaşıp genelleşiyordu. Daha geniş, daha bilinçli ve daha iyi örgütlenmiş gelecekteki faaliyete doğru henüz oldukça acemice ilk adımlar atılıyordu. Kitlelerin el yordamıyla ilerledikleri yol, doğru yoldu. Kitleler içgüdüsel olarak bunu hissediyorlardı.

İşçilerin ve köylülerin bu doğrudan devrimci eylem pratiği, Devrim'in ilk yılı boyunca Ukrayna'da neredeyse hiçbir engelle karşılaşmaksızın gelişti

ve böylece *kitlelerin* kesin ve sağlıklı *devrimci davranış çizgisini* yarattı. İktidarı ele geçiren şu ya da bu politik grup, emekçilerin bu devrimci davranış çizgisini kırmaya kalkıştığı her defasında, emekçiler devrimci bir muhalefet başlatıyor ve şu veya bu yolla bu girişimlere karşı mücadeleye girişiyorlardı.

Böylece emekçilerin Devrim'in ilk günlerinden itibaren başlamış olan sosyal bağımsızlığa doğru devrimci hareketi, Ukrayna'da yerleşen iktidar hangisi olursa olsun zayıflamıyordu. Ekim sarsıntısından sonra Ukrayna'ya da kendi otoriter devletçi sistemini sokmaya koyulan Bolşevizm döneminde de bu sönümlenmedi.

Bu harekette özel olan şey, Devrim'de emekçi sınıfların hakiki amaçlarına ulaşma arzusu; emeğin tam bağımsızlığını kazanma iradesi ve nihayet toplumun emekçi olmayan gruplarına karşı duyulan güvensizlikti.

İşçi sınıfının beyni olduğunu ve iktidarının emekçilerin iktidarı olduğunu kanıtlamaya çalışan Komünist Parti'nin her türlü safsatasına rağmen, sınıfsal anlayışını veya içgüdüsünü kaybetmemiş her işçi veya köylü aslında Parti'nin kentlerin ve köylerin emekçilerini kendi devrimci eserlerinden uzaklaştırdığının, iktidarın onları kendi vesayeti altına aldığının, devletçi örgütlenişin bizzat kendisinin onların bağımsızlık ve kendi kaderlerini özgürce çizme haklarının gaspı olduğunun gitgide daha çok farkına varıyordu.

Bağımsızlığa, tam özerkliğe duyulan özlem kitlelerin derin bağrında doğan hareketin esası haline geldi. Düşünceleri birçok olgu ve yolla hep bu fikre geri geliyordu. Komünist partinin devletçi eylemi bu özlemleri acımasızca boğuyordu. Emekçilerin bu fikirleri daha iyi kavramasına ve onları direnişe iten tam da hiçbir itiraza izin vermeyen, kendini beğenmiş partinin bu eylemi oldu.

Başlangıçta bu hareket, yeni iktidarı *görmezden gelmekle* ve spontane icraatlarda bulunmakla yetiniyordu; böylece köylüler mülk sahiplerinin topraklarına ve mallarına el koyuyorlardı. Kendi biçimlerini ve kendi yollarını arıyorlardı. - (Pierre Archinoff, *l'Histoire du mouvement makhnoviste*, s. 70-72.)

Brest-Litovsk Barışı'ndan sonra Ukrayna'nın Avusturyalı-Alman birlikleri tarafından acımasızca işgali, emekçi halk için korkunç sonuçlarıyla birlikte, ülkede yeni birtakım koşullar yarattı ve bu kitle hareketinin gelişmesini çabuklaştırdı.

BREST-LİTOVSK BARIŞI'NIN UKRAYNA BAKIMINDAN KORKUNÇ SONUÇLARI. - HALK DİRENİŞİNİN VE "MAHNOCU" HAREKETİN DOĞUŞU. - Burada, Pyotr Arşinov'un eserinin bir bölümünü neredeyse bütünüyle aktaracağım. Brest-Litovsk barışını izleyen olaylar daha iyi sergilenemez. Barış anlaşmasının

ana maddesinin, Almanlara, Bolşeviklerin çekildiği Ukrayna'ya serbest giriş hakkı vermek olduğunu hatırlayalım.

Arşinov'un anlatımı hızlı, açık, özlü, çarpıcıdır. Ondan ne bir şey çıkarabilir, ne de ona bir şey ekleyebilirim. Olgular bakımından kesinlikle doğrudur. Okur daha sonraki olayları kavramak istiyorsa her ayrıntı önemlidir.

Okurların ezici çoğunluğunun elinde bu kitap bulunmadığından ve edinmeleri de pek kolay görünmediğinden bu alıntıyı yapmak zorundayım.

> Bolşeviklerin Alman imparatorluk iktidarıyla yaptıkları Brest-Litovsk antlaşması, Ukrayna'nın kapılarını Avusturyalılara ve Almanlara sonuna kadar açtı. Onlar da ülkeye efendiler olarak girdiler. Burada bir askeri eylemle yetinmediler, ama ülkenin ekonomik ve politik yaşamına da karıştılar. Amaçları, ülkenin yaşamsal ürünlerine sahip çıkmaktı.
>
> Bunu kolayca ve eksiksiz bir biçimde başarmak için halk tarafından alaşağı edilmiş soylular ve büyük toprak sahipleri iktidarını yeniden kurdular ve hetman Skoropadskiy'in otokrat hükümetini yerleştirdiler.
>
> Askeri birliklerine gelince, subayları tarafından sistemli bir biçimde yanıltılıyorlardı. Rusya'daki ve Ukrayna'daki durumu onlara ülkede düzeni yok eden ve dürüst emekçi halkı terörize eden kör ve vahşi güçlerin bir sefahati olarak sunuyorlardı. Bu yöntemlerle askerlerde başkaldırmış köylülere ve işçilere karşı bir düşmanlık uyandırılıyor, böylece Avusturyalı ve Alman ordularının eylemine (kesinlikle iğrenç, sıradan eşkıyalık eylemine) elverişli bir zemin oluşturuluyordu.
>
> Avusturyalıların ve Almanların Skoropadskiy hükümetinin rızası ve yardımıyla Ukrayna'yı ekonomik talanı "devasa" ve korkunç oldu. Buğday, büyük-küçükbaş hayvan, kümes hayvanları, yumurta, hammaddeler, vb her şey çalınıyor ve götürülüyordu; öyle miktarlarda el konuyordu ki taşıma araçları götürmeye yetmiyordu. Tıpkı talan edilecek muazzam depoların üzerine düşmüşler gibi Avusturyalılar ve Almanlar azamisine el koyma telaşı içindeydiler; trenleri birbiri ardına yüklüyor, yüzlerce, binlerce tren her şeyi onların ülkelerine taşıyordu.
>
> Köylüler bu talana direndiklerinde ve emeklerinin ürününü korumaya çalıştıklarında, baskılar, kırbaçlama ve kurşuna dizme cezaları zincirlerinden boşanıyordu.
>
> İşgalcilerinin şiddetinin, sinsi askeri eşkıyalığın dışında, Avusturyalıların ve Almanların Ukrayna'yı işgaline büyük toprak sahiplerinin acımasız gericiliği de eşlik ediyordu. Hetmanlık rejimi, köylülerin ve işçilerin tüm devrimci kazanımlarının silinip atılması, geçmişe tam bir geri dönüş oldu. Dolayısıyla bu yeni ortamın Petlyura ve Bolşevikler dönemlerinde, geçmişte biçimlenmiş hareketin ilerleyişini güçlü bir biçimde hızlandırmış olması doğaldır.

Her yerde, özellikle köylerde, büyük toprak sahiplerine ve Avusturyalılara ve Almanlara karşı ayaklanmalar başladı. İşte daha sonraları *devrimci ayaklanma* olarak anılan Ukrayna köylülerinin geniş çaplı devrimci hareketi o sırada atılıma geçti.

Bu ayaklanmanın kökeni çoğu zaman *yalnızca* Avusturyalıların ve Almanların işgali ve hetmanlık rejiminde görülür. Bu açıklama yetersizdir ve bu nedenle de doğru değildir. Ayaklanmanın kökleri, Rus Devrimi'nin yarattığı ortamda ve bizzat onun temellerindedir. Bu, emekçilerin, Devrim'i tam sonucuna, yani emeğin hakiki, tam özgürlüğüne kavuşmasına ve üstünlüğüne kadar götürme girişimidir. Avusturyalıların ve Almanların işgali ve büyük toprak sahiplerinin tepkisi *yalnızca süreci hızlandırmıştır*. Hareket hızla geniş boyutlar kazandı. Köylüler her yanda büyük toprak sahiplerine karşı ayaklanıyor, onları katlediyor veya topraklarından sürüp atıyor, onların topraklarına ve mallarına el koyuyordu; bütün bunlardan işgalciler de nasibini alıyordu.

Hetman ve Alman yetkililer buna acımasız baskılarla cevap verdiler. Ayaklanan köylerdeki köylüler kitlesel olarak kırbaçlanıp kurşuna diziliyor, tüm malları yakılıyordu. Çok kısa bir süre içinde askerler ve büyük toprak sahipleri kastı yüzlerce köyü korkunç biçimde cezalandırdı. Bütün bunlar Haziran, Temmuz ve Ağustos 1918'de yaşandı.

Bunun üzerine başkaldırılarında ayak direyen köylüler başıbozuk askerler şeklinde örgütlendiler ve pusu savaşına başvurdular. Sanki görünmez örgütlerin emriyle, farklı yerlerde, neredeyse eşzamanlı olarak, büyük toprak sahiplerine, onların muhafızlarına ve İktidar temsilcilerine karşı hep beklenmedik anlarda askeri eylemler yapan bir dizi partizan müfrezesi oluşturdular. Geleneksel olarak, 20, 50 veya 100 iyi silahlanmış atlıdan oluşan bu müfrezeler, bir büyük mülke veya Millî Muhafız kuvvetlerine, kendilerinin beklendiği yerin tam tersi yönden, birdenbire giriyor, köylülerin tüm düşmanlarını katlediyor ve geldikleri gibi hızla ortadan kayboluyorlardı. Köylülere zulmeden her büyük toprak sahibi, onun tüm sadık hizmetkârları, başıbozuk askerler tarafından tespit edilip her an ortadan kaldırılma tehdidi altında bulunuyordu. Her muhafızın, her Alman subayının kaçınılmaz kaderi ölümdü. Ülkenin her köşesinde gündelik olarak yaşanan bu askeri seferler, büyük toprak sahiplerinin karşı-devriminin canından can alıyor, onu tehlikeye düşürüyor ve böylece köylülerin zaferini hazırlıyordu.

Şuna da işaret etmek gerekir ki, herhangi bir hazırlık olmaksızın, kendiliğinden ortaya çıkmış geniş çaplı köylü ayaklanmalarına benzer bir biçimde, bu örgütlü savaş eylemleri, herhangi bir politik örgütün ne bir yardımı, ne de yönetimi olmaksızın, her zaman *bizzat köylüler tarafından* gerçekleştiriliyordu. Eylem araçları onları hareketin ihtiyaçlarıyla bizzat uğraşmak, hareketi yöneterek onu zafere götürmek zorunda bırakıyordu. Hetmana ve büyük toprak sahiplerine karşı olan tüm mücadele boyunca,

en zor anlarda bile, köylüler gözü dönmüş, iyi silahlanmış ve örgütlü düşmanlarına tek başlarına karşı koyuyorlardı. Bu olgu, devrimci ayaklanmanın bütününün bizzat karakteri üzerinde büyük bir etkiye sahip oldu. Politik partilerin veya milliyetçi unsurların etkisi altına düşmeksizin, ayaklanmanın sonuna kadar, "sınıfın eseri" olarak kaldığı her yerde, yalnızca köylü kitlesinin derinlerinden gelen kökeninin damgasını değil, ama aynı zamanda ikinci temel özelliğini, yani bu köylülerin sahip oldukları, hareketlerinin bizzat rehberleri ve esinleyicileri olma mükemmel bilincini de el değmemiş olarak korudu. Özellikle partizanlar tepeden tırnağa bu fikirle donanmıştı. Hareketin bu özelliğiyle gurur duyuyor ve görevlerini yerine getirecek güçte olduklarını hissediyorlardı.

Karşı-devrimin vahşi misillemeleri hareketi durduramadı; tam tersine bunlar onlara genişleme ve yayılma gerekçesi sağladılar. Köylüler, bizzat olayların akışının itmesiyle, genel bir devrimci eylem planına doğru birbirleriyle gitgide daha çok bağlanıyorlardı.

Elbette Ukrayna'nın bütününde köylüler hiçbir zaman tek bir yönetim altında hareket eden tek bir güç halinde örgütlenmediler. Devrimci *ruh* açısından hepsi birlikti; ancak pratikte, yerel olarak, bölgeler itibariyle örgütlüydüler; birbirinden kopuk küçük partizan müfrezeleri, daha büyük ve daha güçlü birlikler oluşturmak üzere birleşiyorlardı. Ayaklanmalar sıklaştıkça ve baskılar daha vahşi ve örgütlü hale geldikçe, böylesi birliklerin kurulması ivedi bir zorunluluk oluyordu.

Ukrayna'nın güneyinde, bu birleşmenin inisiyatifini *Gulyay-Pole* bölgesi aldı. Orada birleşme yalnızca savunma amacıyla değil, ama aynı zamanda ve özellikle büyük toprak sahiplerinin karşı-devriminin genel ve tam bir yıkımı amacıyla da yapılıyordu.

Daha önemli ve daha belirleyici bu diğer hedef, köylü kitlelerinin birleşme hareketine daha geniş bir görev dayattı: Hareketin içine *diğer bölgelerin* devrimci unsurlarını da katma ve olanaklı olduğu ölçüde *tüm devrimci köylülerle birlikte* her türlü gericiliğe karşı mücadele edebilecek ve devrim halindeki halkın özgürlüğünü ve ülkesini muzaffer bir biçimde savunabilecek örgütlü büyük bir gücü çelikleştirme görevi.

Bu birleştirme işinde ve Ukrayna'nın güneyinde devrimci ayaklanmanın genel gelişmesinde en önemli rol, o bölge kökenli bir köylünün, Nestor Mahno'nun rehberlik ettiği partizan müfrezesine aitti. Bu nedenledir ki bu hareket "Mahnocu hareket" adıyla tanındı.

Hareketin ilk günlerinden –diyor Pyotr Arşinov– köylülerin büyük toprak sahiplerini yenilgiye uğrattıkları zirve noktasına kadar, Mahno ağırlıklı ve önde gelen bir rol oynadı; öyle ki bir bütün

olarak ayaklanmış bölgeler ve mücadelenin en kahramanca anları hep onun adıyla bağlıydı.

Sonrasında, ayaklanma Skoropadskiy karşı-devrimine karşı kesin zafere ulaşınca, ama bölge Denikin tehdidi altına düşünce, Mahno, Denikin'e karşı mücadele eden birçok vilayetin (guberniyanın) toprakları üzerindeki milyonlarca köylünün toplanma merkezi haline geldi.

Bu geniş kapsamlı olayda söz konusu olanın Ukrayna'nın *güneyi* olduğunun altını çizelim.

> Zira ayaklanma, bilincini, devrimci özünü ve emekçi sınıfın çıkarlarına sadakatini her yerde koruyamadı. Ukrayna'nın güneyinde rollerinin ve tarihsel görevlerinin gitgide daha çok bilincine varan ayaklanmacılar, anarşizmin kara bayrağını yükseltip emekçilerin özgür örgütlenişinin anti-otoriter yoluna girerken, ülkenin batı ve kuzeybatı bölgelerinde, hetmanı devirdikten sonra, yavaş yavaş yabancı unsurların, sınıf düşmanlarının, özellikle demokrat-milliyetçilerin ("petlyurovtsı"nın, Petlyura taraftarlarının) etkisi altına girdiler. İki yıldan uzun bir süre boyunca Ukrayna'nın batısındaki ayaklanmacıların bir bölümü, millî bayrak altında liberal burjuvazinin çıkarlarını savunan Petlyura taraftarlarına destek olarak hizmet ettiler. Nitekim Kiev, Volın, Podolya vilayetlerinin ve Poltova vilayetinin bir bölümünün ayaklanmış köylüleri, diğer ayaklananlarla ortak kökenlere sahip olmakla birlikte, izleyen süreçte, kendilerinde ne tarihsel görevlerinin bilincini, ne de örgütleyici güçlerini bulabildiler ve emek dünyası düşmanlarının baskısı altında kalarak, onların elinde kör birer araç haline geldiler.
>
> Güneyin ayaklanması bambaşka bir yönde oldu ve bambaşka bir görünüm kazandı. Toplumun emekçi olmayan unsurlarından net bir biçimde kendini ayırdı; zulüm ve kölecilik rejiminin millî, dinî, politik ve diğer önyargılarından hızlı ve kararlı bir biçimde kendini kurtardı; kentlerin ve kırların proleterler sınıfının gerçek özlemleri sahasında yer aldı ve bu özlemler adına Emeğin değişik düşmanlarına karşı zorlu bir savaşa girişti.

ANARŞİST NESTOR MAHNO. - İncelememiz sırasında, Ukrayna'nın güneyindeki geniş kapsamlı köylü ayaklanmasında muazzam, istisnaî bir rol oynayan Ukraynalı köylü *Nestor Mahno*'nun adını birçok kez andık.

Öte yandan, birkaç liberter yayın dışında Rus Devrimi ile ilgili tüm edebiyatın bu korkunç hareketi tamamen sessizce geçiştirdiğini veya ondan birkaç kara çalıcı satırla söz ettiğini belirttik.

Bu hareketin esinleyicisi ve askeri rehberi Nestor Mahno'ya gelince, kimi zaman adı anılmaya tenezzül edildiğinde, bu da yalnızca onu "haydut", "katil", "soyguncu", "Yahudi pogromlarının kışkırtıcısı", vb sıfatlarla ödüllendirmek içindir. Sürekli olarak ve inatla o çamura batırılıyor, ona kara çalınıyor, ondan tiksiniliyor. En iyi durumda, titizlik göstermeyen birtakım yazarlar, olguları ve masalları inceleme ve doğruluğunu kontrol etme zahmetine katlanmaksızın, bu liberter militanın yaşamı ve eylemi hakkında saçma birtakım efsaneleri ve sözle anlatılamayacak budalalıkları yayıyorlar.[3]

Bütün bu yöntemler ne yazık ki klasik ve geçerlidir! Bu da bizi burada N. Mahno'nun hakiki yaşam öyküsünü ve şimdilik hetmanın alaşağı edilmesine kadarki faaliyetlerinin evrelerini kısaca yeniden aktarmak zorunda bırakıyor.

Nitekim olayların daha sonraki gelişmelerini anlayabilmek için Mahno'nun kişiliğini bilmek zorunludur.

Mahno 27 Ekim 1889'da doğdu ve Yekaterinoslav vilayetinin Aleksandrovsk ilçesinin Gulyay-Pole köyünde annesi tarafından yetiştirildi. Yoksul köylü bir ailenin oğluydu. Babası öldüğünde henüz on aylıktı; böylece kendisi ve dört küçük erkek kardeşini büyütmek annesine kaldı.

Ailenin aşırı yoksulluğu nedeniyle yedi yaşından itibaren, köyündeki köylülerin ineklerine ve küçükbaş hayvanlarına çoban yardımcısı olarak hizmet verdi. Sekiz yaşında, kışları yerel okula giderken, yazları çobanlığa devam etti.

On iki yaşında "bir baltaya sap olmak" için okulu ve ailesini terk etti. Büyük toprak sahiplerinin ve Ukrayna'da geniş koloniler halinde yaşayan zengin Alman köylülerinin (kulakların) mülklerinde tarım işçisi olarak hizmet gördü. Daha o dönemde, 14 veya 15 yaşlarında, sömürücü patronlara güçlü bir öfke duyuyor ve gerek kendisi, gerekse başkaları için nasıl "hesaplarını göreceğinin" hayallerini kuruyordu.

Yine de on altı yaşına kadar politik dünyayla hiçbir teması olmadı. Sosyal ve devrimci görüşleri, kendisi gibi proleter çok kısıtlı bir köylü çevresi içinde kendiliğinden oluşup belirginleşti.

Mahno'nun ilkokul öğretmeni olduğu ve bir aydın anarşist tarafından yetiştirildiği yönündeki tüm anlatımlar diğer birçoğu gibi yanlıştır.

1905 Devrimi onu bir anda bu küçük çevrenin dışına çıkarıp büyük devrimci olaylar ve icraatlar selinin içine attı. O zamanlar 17 yaşındaydı.

3. Örneğin Joseph Kessel'in kimi "eserler"ine bakınız.

Devrimci coşkuyla dopdoluydu ve emekçilerin kurtuluşu mücadelesinde her şeye hazırdı. Politik örgütler hakkında kimi bilgiler edindikten sonra anarşist-komünistlerin safına kararlı bir biçimde girdi ve o tarihten itibaren yorulmak bilmez bir militan haline geldi. Büyük bir faaliyet yürüttü ve liberter mücadelenin en tehlikeli eylemlerine katıldı.

1908'de Çarlık yetkililerinin eline düştü ve anarşist dernek ve terörist eylemlere katılım gerekçesiyle idama mahkûm edildi. Yaşının küçüklüğü göz önüne alınarak idam cezası ömür boyu hapse çevrildi.

Cezasını Moskova Merkez Hapishanesi'nde ("Butırka"da) çekiyordu. Hapishanedeki yaşamı onun açısından umutsuz ve zorlu olsa da Mahno, bundan kendini yetiştirmek için yararlanmaya çalıştı.[4] Büyük bir sebat gösterdi. Dilbilgisi öğrendi, matematik, edebiyat, kültür tarihi ve politik ekonomi eğitimi yaptı. Deyim yerindeyse, hapishane Mahno'nun daha sonraki devrimci eyleminde kendisine büyük yardımı dokunacak tarihsel ve politik bilgileri edindiği biricik okul oldu. İnsanları ve sosyal olayları tanıyıp kavramayı öğrendiği bir başka okul da yaşam, eylem, olgular oldu.

Mahno sağlığını daha pek gençken yine hapishanede kaybetti. Dik kafalı, her kürek mahkûmuna uygulanan kişiliğin mutlak olarak ezilmesine boyun eğmeyen Mahno hapishane yetkililerine her zaman karşı duruyordu. Sürekli olarak hücreye atılıyordu; soğuk ve nemli hücrede ciğerlerinde verem çıktı. Dokuz yıllık hapisliğinde, "kötü hal" nedeniyle hep hücrede tutuldu ve ancak diğer politik mahkûmlarla birlikte 1 Mart 1917'de Moskova proletaryasının ayaklanmasının ardından serbest bırakıldı.

Vakit geçirmeksizin köylülerin kendisine büyük bir sempati gösterdikleri Gulyay-Pole'ye döndü. Tüm köydeki, Devrim'in ailesine iade ettiği tek politik forsaydı. Bu nedenle köylülerin saygı ve güvenini kendiliğinden kazandı.

Artık deneyimsiz bir genç değil, güçlü bir irade atılımına ve belirli bir sosyal mücadele fikrine sahip yetişkin bir militandı.

Gulyay-Pole'ye varınca, hemen devrimci göreve atıldı; önce köyündeki ve çevresindeki köylüleri örgütlemeye girişti. Bir tarım işçileri sendikası kurdu; köylülerin bir özgür komününü ve yerel Sovyetini örgütledi. Onu yerinde duramaz kılan sorun, toprak beylerini, tüm politik efendi ve yöneticileri geri gelmemecesine başından atıp yaşamını kendisinin düzenleyebilmesi için tüm köylülüğü güçlü ve sağlam bir demet halinde bir araya getirip örgütleme sorunuydu. Bir propagandacı ve özellikle bir eylem adamı olarak köylülerin örgütlenme çalışmasına işte bu yönde rehberlik ediyordu. Köylüleri, kurbanı oldukları çarpıcı kandırmaca, adaletsizlik ve baskı olaylarından yararlanarak devrimci bir biçimde birleştirmeye çalışıyordu.

---

4. Mahno, kendisi gibi anarşist olarak kürek cezasına çarptırılmış olan P. Arşinov ile hapishanede tanıştı. Göreceli olarak çok daha eğitimli olan Arşinov ona kendini yetiştirmesinde yardımcı oldu.

Kerenskiy hükümeti dönemi boyunca ve 1917 Ekim günlerinde, bölgesel köylü birliğinin, tarım komisyonunun, metalürji ve marangozluk işçileri sendikasının ve nihayet Gulyay-Pole köylü ve işçi Sovyeti başkanlığını yürüttü. Sovyet Başkanı sıfatıyla, Ağustos 1917'de bölgedeki bütün büyük toprak sahiplerini topladı, onları topraklarına ve mülklerine ilişkin tüm belgelerini kendisine vermek zorunda bıraktı ve tüm bu mülklerin tam bir dökümünü çıkarttı. Sonra bu konuda önce yerel Sovyet oturumuna, ardından ilçe Sovyetler Kongresi'ne ve nihayet bölge Sovyetler Kongresi'ne bir rapor sundu. Büyük toprak sahiplerinin ve zengin köylülerin ("kulakların") hakları ile emekçi (yoksul) köylülerin haklarını topraklar üzerindeki intifa hakkı bakımından eşitlemeyi önerdi.

Mahno'nun önerisi üzerine Kongre büyük toprak sahiplerine ve "kulaklar"a çiftçilerinkiyle eşit bir toprak parçasının (aynı biçimde iş aracının ve hayvanın) bırakılmasını kararlaştırdı. Yekaterinoslav, Tavrida, Poltova, Harkov ve diğer vilayetlerdeki birçok köylü kongresi Gulyay-Pole bölgesi örneğini izledi ve aynı tedbiri aldı. Bu arada Mahno kendi bölgesinde, büyük toprak sahiplerinin topraklarını ve mallarını geri alan ve hatta gerektiğinde dik kafalılık eden kimi toprak sahiplerini infaz eden köylü hareketlerinin ruhu haline geldi. Böylece zenginler ve yerel burjuva grupları arasından ölümcül düşmanlar edindi.

MAHNO'NUN AYAKLANMACI EYLEMİNİN BAŞLARI. - FİKİRLERİ, PROJELERİ. - Ukrayna'nın Avusturyalılar ve Almanlar tarafından işgali sırasında Mahno, yerel olarak oluşmuş bir gizli devrimci komite tarafından, işgalcilere ve iktidara karşı mücadeleye girişmek üzere köylü ve işçi taburları kurmakla görevlendirildi.

Gerekeni yaptı, ancak adım adım savaşarak Taganrog, Rostov ve Tsaritsın kentlerine doğru partizanlarıyla geri çekilmek zorunda kaldı.

Avusturyalıların ve Almanların desteğinden güç alan yerel burjuvazi, Mahno'nun başına ödül koydu. Bir süre saklanmak zorunda kaldı. İntikam amacıyla Ukraynalı ve Alman askeri yetkililer annesinin evini ateşe verdiler ve büyük abisi savaş malulü Emelyan'ı kurşuna dizdiler.

Haziran 1918'de Mahno, kimi yaşlı anarşist militanlara Ukrayna köylüleri arasında devrimci liberter çalışmada izlenecek yöntemler ve eğilimler konusunu danışmak üzere Moskova'ya gitti.

Ne var ki karşılaştığı anarşistler, o anda, kararsız ve pasifti.[5] Tatminkâr ne bir yönlendirme, ne de bir tavsiye alabildi.

5. Bu ağır Nisan baskısının hemen ertesinde oldu (Bkz. Birinci Kitap, İkinci Bölüm, *Baskı*). Mahno'yla görüşmesinde Lenin bu olaya kısa bir göndermede bulunuyor; Moskova anarşistlerinin "her yerde haydutları barındırdıkları"nı ileri sürüyor. Mahno Lenin'e bu konuda elle tutulur birtakım kanıtlar olup olmadığını soruyor. Lenin'in kaçamak cevabından sonra –Çeka'nın uzmanlığından söz ediyor– başka bir konuda bir Bolşevikin söze karışmasının ardından görüşme kesiliyor.

Kişisel fikirlerinde ve projelerinde çok daha kararlı bir biçimde Ukrayna'ya geri döndü.

Şuna da işaret etmek gerekir ki, Moskova'da kaldığı kısa süre içerisinde, Mahno biri anarşizmin yaşlı teorisyeni Kropotkin'le, diğeri de Lenin'le olmak üzere görüşmeler yaptı. Bu görüşmeleri, özellikle Lenin ile olanını *Anılar*'ında ayrıntılı bir biçimde anlatıyor. Kropotkin'in kimi tavsiyelerini son derece değerli bulduğu anlaşılıyor. Lenin'le görüşmesine gelince, üç nokta üzerinde gelişiyor: Ukrayna'daki köylülerin zihniyeti; bu ülke için ivedi perspektifler ve Bolşevikler açısından bir düzenli ordu (Kızıl Ordu) kurma gerekliliği; Bolşeviklik ile anarşizm arasındaki görüş ayrılığı. Görüşmeleri bir ölçüde ilginç olmakla birlikte, gerçekten önemli bir katkıda bulunma bakımından aşırı kısa ve yüzeysel oluyor. Dolayısıyla bunun üzerinde daha fazla durmayacağız.

Moskovalı Bolşeviklerin, Mahno'ya Ukrayna sınırını geçebilmek ve asgari riskle hareket edebilmek için kimi tedbirler almada yardımcı olduklarını da belirtelim.

Mahno köylü kitlesini muazzam bir özel tarihsel güç olarak görüyordu.

Uzun zamandır, diye devam ediyor Pyotr Arşinov, geniş köylü kitlelerini *örgütlemek*ten, yüzyıllardır onlarda birikmiş devrimci enerjiyi açığa çıkarmaktan ve bu korkunç gücü çağdaş zalim rejime karşı seferber etmekten ibaret bir fikri olgunlaştırıyordu.
Bu fikri hayata geçirme anının geldiği kanısındaydı.

Moskova'da kısa süre kaldıktan sonra, yine Ukrayna'ya doğru hareket etti, amacı kendi bölgesi Gulyay-Pole'ye geri dönmekti. Bütün bunlar Temmuz 1918'de oldu.

Yolculuk epey zahmetli biçimde, diye yazıyor Pyotr Arşinov, bir yerlerde hetmanlık yetkililerinin eline düşmemek için gizliliğe son derece dikkat ederek tamamlandı. Bir keresinde Mahno neredeyse telef oluyordu: Avusturyalılardan ve Almanlardan oluşan bir müfreze tarafından tutuklandı; üzerinde de, maalesef, liberter bildiriler vardı. Mahno'yu şahsen uzun zamandır tanıyan Gulyay-Pole'li zengin bir Yahudi onun hayatını kurtarmayı başardı: Mahno'nun özgürlüğüne kavuşmasına karşılık muazzam bir para ödedi.
Bu arada, komünistler Mahno'ya Ukrayna'nın belirli bir bölgesini seçme ve orada kendileri adına gizli devrimci çalışma yürütme önerisinde

bulundular. Elbette Mahno bu öneriyi tartışmayı bile reddetti: Yapmak üzere kendi önüne koyduğu görev, Bolşeviklerinkiyle ortak hiçbir yan taşımıyordu.

Mahno yeniden Gulyay-Pole'ye döndü: Bu kez ne olursa olsun bölgeyi terk etmeme ve geri dönüşsüz, ya köylülerin zaferi ya ölüm kararındaydı. Mahno'nun geri döndüğü haberi köyden köye hızla yayıldı. Kendi açısından Mahno da geniş köylü kitleleri arasında görevini açık bir biçimde yürütmeye başladı; doğaçlama mitinglerde söz alıyor, mektuplar ve bildiriler kaleme alıp dağıtıyordu. Sözlü ve yazılı olarak köylüleri hetmanlık iktidarına ve büyük toprak sahiplerine karşı belirleyici bir mücadeleye çağırıyordu. Yorulmak bilmez bir biçimde emekçilerin şimdi kendi kaderlerini kendi ellerinde tuttuklarını ve bunun ellerinden kaçmasına izin vermemeleri gerektiğini belirtiyordu.
Köylüleri gelecekteki büyük olaylara hazırlayan heyecanlı çağrısı, birkaç hafta içinde, çok sayıda köye ve ilçeye ulaştı.
Çağrılarına ek olarak Mahno vakit geçirmeksizin bizzat eyleme koyuldu. Attığı ilk adım, köylerde ve kasabalarda propaganda ve eylem özgürlüğünü güvence altına almak ve aynı zamanda başıbozuk askeri birliklerin operasyonlarını başlatmak üzere yeterli güce sahip bir askeri devrimci tabur oluşturmak oldu. Bu tabur kısa sürede örgütlendi: Köylerde her tarafta harekete geçmeye hazır en yetkin mücadeleci unsurlar vardı. Tek eksik yalnızca iyi bir örgütçüydü. O da Mahno oldu.

Mahno'nun birinci taburunun önünde iki görev vardı: 1. Köylüler arasında propaganda ve örgütlenme çalışmasını enerjik bir biçimde sürdürmek; 2. Köylülerin düşmanlarına karşı amansız bir mücadele yürütmek.
Bu acımasız mücadelenin ana rehberi şuydu: Köylülere zulmeden her toprak sahibine, hetmanın her polis görevlisine, Rus veya Alman her subaya, köylülerin ölümcül ve amansız düşmanları olarak, en küçük bir acıma gösterilmemelidir; bunlar ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca yoksul köylülere ve işçilere zulmedilmesine katılan herkes, bunların haklarını ortadan kaldırmaya, emeklerine el koymaya çalışan herkes infaz edilmelidir.
Henüz iki veya üç hafta geçmemişti ki, tabur sadece yerel burjuvazinin değil, ama aynı zamanda Avusturyalı ve Alman yetkililerin de korkulu rüyası haline geldi. Mahno'nun devrimci askeri eylem alanı muazzamdı: Lozovaya'dan Berdyansk'a, Mariupol'a ve Taganrog'a kadar. Lugansk'tan (Grişino istasyonundan) Yekaterinoslav'a, Aleksandrovsk'a ve Melitopol'e kadar uzanıyordu.
Yer değiştirmelerdeki hızlılık Mahno'nun özel taktiğiydi. Bu sayede ve bölgenin genişliği sayesinde hep beklenmedik anda ve en az beklenen yerde ortaya çıkıyordu.
Kısa sürede, yerel burjuvazinin kendini savunmaya çektiği tüm bölgeyi bir demir ve ateş çemberi içine aldı.

İki üç aydır eski derebeylerinin malikânelerine yerleşmeyi başarmış herkes, topraklarını talan edip ve emeklerinin ürünlerine el koyup köylüleri köleleştirmekten zevk alan herkes, köylüler üzerinde efendileri gibi hüküm süren herkes, bir anda Mahno'nun ve partizanlarının amansız elini üzerlerinde hissettiler.

Kasırga gibi hızlı, gözü pek, düşmanlarına karşı acımasız olan bu partizanlar şu veya bu büyük mülke yıldırım gibi geliyor, oradaki köylü düşmanlarının tümünü katlediyor ve geldikleri gibi büyük bir hızla ortadan kayboluyorlardı.

Ertesi gün Mahno oradan 100 kilometre daha ötede ortaya çıkıyordu; sonra bir anda birkaç başka kasabada görünüyor ve buralardaki "ulusal muhafızlar"ı (*varta*), subayları, büyük toprak sahiplerini katlediyor ve hemen yakınlarda konumlanmış Alman askeri birlikleri daha ne olup bittiğini anlayamadan gözden yitip gidiyordu.

Bir sonraki gün, yine 100 kilometre uzakta, ya misilleme uygulayan bir Macar müfrezesini silip süpürüyor veya bir yerlerde "*varta*" muhafızlarını asıyorlardı.

"*Varta*" tedirginleşti. Avusturyalı ve Alman yetkililer de. Mahno'yu yenilgiye uğratıp onu yakalamak üzere birçok tabur gönderildi. Boşuna! Çocukluktan itibaren mükemmel birer süvari, yol boyunca köylerde içtenlikle sunulan yeni atlarla yorgun atları değiştirme olanağına sahip olan Mahno ve onun partizanları, yirmi dört saat içinde düzenli süvari birlikleri için katedilmesi olanaksız yolları aştıklarından yakalanamazdı. Birçok kez, adeta düşmanla alay etmek üzere, Mahno, kâh Gulyay-Pole'nin tam merkezinde, kâh çok sayıda Avusturyalı ve Alman birliklerinin toplu halde bulundukları Pologi'de, kâh askeri birliklerin toplanma yerlerinde aniden ortaya çıkıyor, ellerine düşen subayları öldürüyor ve gidecekleri yol hakkında en küçük bir işaret bırakmaksızın sağ salim sırra kadem basıyordu. Ya da birisinin ihbarı üzerine şu veya bu kasabada onu çevirip yakalamak üzere yeni geçtiği yoldan tam da onun peşinden gidilirken, az sayıda partizanıyla birlikte "varta" üniforması giymiş halde şahsen düşmanın en yoğun olduğu yerde aralarına karışıp onların plan ve hazırlıkları hakkında bilgi alıyor, ardından "Mahno'nun peşinden" bir muhafız müfrezesiyle yola koyulup, yolda bu müfrezeyi yok ediyordu.

Köylü nüfusun tümü partizanlara karşılıksız, aktif, ustaca destek sağlıyordu. Her yerde, yol üzerinde, gerektiğinde güvenli bir sığınak, yiyecek içecek, at ve kimi zaman silah bulacaklarından emindiler. Çoğu zaman köylüler, hayatları pahasına onları kendi evlerinde saklıyorlardı. Birçok kez, bir köy halkının tümü, Mahno'nun peşindeki "varta"yı ve askeri birlikleri yanlış bir yola yönlendiriyorlardı; oysa o sırada şahsen Mahno ve süvarileri köyde bulunuyor veya tam tersi yöne gitmiş oluyordu.

İsyancılara karşı tutumları nedeniyle birçok köy acımasızca cezalandırılıyordu: Tüm erkekler tüfek dipçikleriyle vahşice dövülüyor, şüphe duyulan birçok köylü anında kurşuna diziliyordu. İntikam için tümüyle yakılan köyler bile vardı. Ne var ki emekçi halkın işgalcilere, onların koruduğu

büyük toprak sahiplerine ve karşı-devrimcilere yönelik amansız direnişini hiçbir şey kıramıyordu.
Avusturyalı, Alman ve Macar askeri birliklere gelince, partizanlar şu genel kurala uygun davranıyorlardı: Subaylar öldürülüyor, tutsak alınan askerler özgür bırakılıyordu. Askerlere ülkelerine geri dönmeleri, orada Ukraynalı köylülerin neler yaptıklarını anlatmaları ve kendi ülkelerinde Sosyal Devrim için çalışmaları tavsiye ediliyordu. Askerlere liberter edebiyat, kimi zaman da para dağıtılıyordu. Yalnızca köylülere yönelik şiddet eylemlerinden suçlu askerler infaz ediliyordu.
Tutsak alınmış Avusturyalı, Alman ve Macar askerlerine böyle davranmak onlar üzerinde belli bir devrimci etki yapıyordu.

Ayaklanma faaliyetinin bu ilk dönemi boyunca Mahno, yalnızca köylülerin örgütçüsü ve rehberi olmakla kalmadı, ama aynı zamanda ezilen halkın korkulan bir adalet dağıtıcısı da oldu. Bu ilk ayaklanma eylemi boyunca, yüzlerce toprak beyinin yuvası dağıtıldı, binlerce sömürücü ve halkın aktif düşmanı amansızca ezildi.
Gözü pek ve kararlı davranış tarzı, ortaya çıkış ve kayboluşundaki hızlılık, ölü ya da diri onu yakalamanın itiraf edilen olanaksızlığı, Mahno adını tüm bölgede kısa zamanda ünlendirdi. Onu adı, burjuvaziyi ve yetkilileri korku ve öfkeyle titretiyordu. Buna karşılık emekçi halkta Mahno adı derin bir hoşnutluk, gurur ve umut duygusu uyandırıyordu. Halk için Mahno kısa sürede bir efsane kahramanı haline geldi.
Gerçekten de Mahno'nun karakterinde ve tutumunda efsanevî birtakım özellikler vardı; olağanüstü cesareti, inatçılığı, birçok durumda kavrayışlılığı ve nihayet kimi davranışlarına kendiliğinden eşlik eden hoş nüktedanlığı, bütün bu nitelikleri onu halka benimsetiyordu.
Ancak bunlar kesinlikle Mahno'nun kişiliğinin temel özellikleri değildi. Ayaklanmanın başlarında ortaya koyduğu kavgacı ruhu, isyancı girişimleri, daha sonraları eksiksiz olarak kendini gösterecek olan muazzam savaşçı ve örgütçü yeteneğinin ilk dışavurumlarından ibaretti.

Yalnızca dikkate değer bir örgütçü ve askeri rehber değil, ama aynı zamanda iyi bir ajitatör olan Mahno, bölgedeki birçok köyde yorulmak bilmeksizin bir dizi miting düzenliyordu. Bu mitinglerde, o anın görevleri, Sosyal Devrim, ayaklanmanın en yüksek amacı olarak emekçilerin özgür ve bağımsız biçimde birlikte yaşamaları hakkında bilgiler veriyordu. Bu yönde köylülere, işçilere, Avusturyalı ve Alman askerlere, Don ve Kuban Kozakları ve benzerlerine yönelik birtakım bildiriler ve çağrılar kaleme alıyordu.

Ya zafer ya ölüm - içinde bulunduğumuz tarihsel anda Ukrayna köylülerinin ve işçilerinin önündeki ikilem budur. Ama hepimiz ölemeyiz, biz sayılamayacak kadar kalabalığız. Biz İnsanlığız! Dolayısıyla zafere

ulaşacağız... Geçmiş yıllardaki hataları tekrarlamak, yani kaderimizi yeni birtakım efendilere teslim etmek üzere zafer kazanmayacağız. Kendi kaderimizi kendi ellerimize almak için, yaşamımızı kendi irademize göre ve kendi hakikatimizle düzenlemek için zafere ulaşacağız. (Mahno'nun ilk çağrılarının birinden alınmıştır.)

Mahno geniş emekçi kitlelere işte bu sözlerle sesleniyordu.

İkinci Bölüm

"Mahnocu" İsyan Ordusu'nun Oluşumu

UKRAYNA'DA MÜCADELE HALİNDEKİ DEĞİŞİK GÜÇLER. - Kısa süre sonra Mahno tüm isyancıların birleşme noktası haline geldi.

Her köyde köylüler gizli yerel gruplar oluşturdular. Tüm girişimlerinde onu destekleyerek, onun tavsiyelerini ve talimatlarını izleyerek Mahno'yla birleştiler.

Çok sayıda partizan müfrezesi –mevcut olanlar gibi yeni kurulanlar da– bir eylem birliği peşinde Mahno'nun gruplarına katılıyorlardı. Bu birliğin ve genelleşmiş eylemin gerekliliği devrimci partizanların hepsi tarafından kabul ediliyordu. Yine hepsi bu birliğin en iyi general Mahno'nun yönetimi altında gerçekleşebileceği kanısındaydı. O zamana kadar birbirlerinden bağımsız olan birçok büyük isyancı müfrezesinin kanısı da böyle oldu. Özellikle Berdyansk bölgesinde faaliyet gösteren Kurilenko'nun komutasındaki, Dibrivka bölgesinde faaliyet gösteren Sçus komutasındaki, Grişino bölgesinde faaliyet gösteren Petrenko-Platanov komutasındaki büyük isyancılar topluluğu vb için söz konusu olan buydu. Hepsi kendiliğinden bir biçimde Mahno'nun müfrezesine katıldılar.

Böylece Güney Ukrayna'da birbirinden kopuk partizan birliklerinin Mahno'nun yüksek komutasında tek bir isyan ordusu halinde birleşmesi, doğal bir biçimde, olayların gücüyle ve kitlelerin iradesiyle gerçekleşti.

Geniş çaplı ve alt edilmez köylü isyanı, işgalci askeri birliklerin ve hetmanlık polisinin tamamen şaşkına dönüp dağılmasıyla son buldu. Yabancı süngülerin desteklediği karşı-devrim gitgide daha hızlı bir biçimde kontrolü kaybetti. Savaşın son bulması ve Almanya'da ve Avusturya'da bunu izleyen politik alt üst oluşlar karşı-devrime öldürücü darbeyi indirdi. 1918 sonlarında, Alman ve Avusturyalı askeri birlikler ülkeyi terk ettiler. Hetman ve büyük toprak sahipleri bir daha geri dönmemek üzere yeniden kaçtılar.

O andan itibaren, birbirinden alabildiğine farklı üç temel güç Ukrayna topraklarında eylem halindeydi: "Petlyurovşçina" [Petlyuracı kesim], "Bolşevizm" ve "Mahnovşçina" [Mahnocu kesim].

Bolşeviklerin Ukrayna'daki amaçlarının ve eyleminin ne olduğu üzerinde ayrıca durmamıza gerek olmaksızın okurun kolayca anlayacağı kadar *Bolşevizm*'den söz ettik.

Öte yandan, ilk görünümleri itibariyle "*Mahnocu hareket*" adı verilen bağımsız köylü hareketi hakkında yeterli bir fikir de verdik.

Geriye kısaca "Petlyurovşçina"nın özü ve yaptıkları hakkında kısaca bilgi vermek kaldı.

1917 Şubat Devrimi'nin ilk günlerinden itibaren, Ukrayna liberal burjuvazisi, "Moskova" devriminin "aşırı"lıklarından korkarak ve kendi ülkesinde bunlardan kaçınmak amacıyla Ukrayna'nın "ulusal bağımsızlığı" sorununu ortaya attı. Çarlık alaşağı edilince, liberal burjuvazi bunda başarı sağlayabileceği umudunu taşıyordu; zira Rusya'daki sol politik partilerin tümü "halkların kendi kaderlerini tamamen kendilerinin özgürce belirleme hakkı"nı tanıyordu.

Zengin köylüler ("kulaklar") gibi kimi başka toplumsal tabakalarca, liberal aydınlarca, vb desteklenen bu burjuvazi özerklik ve ayrılma yanlısı geniş bir ulusal hareket yarattı; hedefleri "Bütün Rusya" devletinden tamamıyla ayrılmaktı.

Hareketin, gerektiğinde dayanabileceği bir silahlı halk gücünü pekiştirmedikçe sağlam ve kalıcı bir başarı umudu taşıyamayacağının da farkında olan bu hareketin liderleri, Semyon Petlyura ve diğerleri, gözlerini cephede ve cephe gerisinde bulunan Ukraynalı askerler kitlesine diktiler. Millî bir temele dayalı olarak bunların *özel Ukraynalı* alaylar halinde örgütlenmesine girişildi.

Mayıs 1917'de, hareketin şefleri hareketi yönetecek olan Genel Askeri Komite'yi seçen bir Askeri Kongre düzenlediler.

Daha sonra bu Komite genişletildi ve Ukraynaca *Konsey* anlamına gelen "Rada" adını aldı.

Kasım 1917'de, Bütün Ukrayna Kongresi'nde "Rada", yeni "Ukrayna Demokratik Cumhuriyeti"nin bir tür parlamentosu olan "Merkezi Rada" haline geldi.

Nihayet bir ay sonra, "Merkezi Rada" görkemli bir biçimde bu "Cumhuriyet"in bağımsızlığını ilan etti.

Bu olay, Büyük Rusya'da iktidarı daha yeni ele geçirmiş ve "halkların hakları"na rağmen Ukrayna'ya da iktidarını yerleştirmek isteyen Bolşevizme hissedilir bir darbe indirdi.

Bolşevikler, dolayısıyla, büyük bir aceleyle, askeri birliklerini Ukrayna'ya gönderdiler. Ukrayna'nın başkenti Kiev çevresinde bunlar ile Petlyura birlikleri arasında çetin bir mücadele oldu. 25 Ocak 1918'de Bolşevikler kenti ele geçirip kendi yönetimlerini kurdular ve hemen ardından da iktidarlarını tüm Ukrayna'ya yaymaya başladılar. Ancak bunu kısmen başardılar. Petlyura hükümeti, ayrılıkçı politikacılar ve onların askeri birlikleri ülkenin batısına doğru geri çekildiler ve orada güçlendiler; bu bölgelerden hareketle Bolşeviklerin Ukrayna'yı işgallerine karşı çıkmaya başladılar.

Bolşeviklerin kısa bir süre sonra özerklik yanlısı hareketi boğmayı başarması pek büyük olasılıktı. Ancak o anda gelişen olaylar Bolşeviklere engel oldu. 1918 Mart ve Nisanında Brest-Litovsk antlaşması hükümlerine uygun olarak, yerlerini Avusturyalı ve Alman işgal ordusuna bırakarak geri çekildiler.

Hemen ardından, işgal ordusundan önce Petlyura taraftarları Kiev'e geri döndü. Bunların kurduğu hükümet yeni "Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti"ni ilan etti.

Bu cumhuriyetin ömrü de yalnızca birkaç hafta sürdü. Avusturyalılar ve Almanlar açısından Ukrayna'nın eski toprak beyleri ve efendileriyle iş görmek Petlyura taraftarlarına göre çok daha elverişliydi. Askeri güçlerine dayanarak Almanlar, cumhuriyetçi hükümeti basitçe görevden alıp yerlerine yumuşak başlı adamları hetman Skoropadskiy'in mutlakıyetçi otoritesini geçirdiler. Petlyura da bir süre hapsedildi ve geçici olarak politik arenadan kaybolmak zorunda kaldı.

Ne var ki hetmanlık rejiminin dağılması pek uzun sürmedi. Köylülerin muazzam isyanı kısa sürede ona ağır darbeler indirmeye başladı. Rejimin kırılganlığının farkına varan "Petlyurovtsı" var güçleriyle işe koyuldular. Koşullar işlerini kolaylaştırıyordu. Köylülük isyan halindeydi, kendiliğinden ayaklanmış yüz binler hetmanlık hükümetine karşı yürüyüşe geçmek için yalnızca bir

çağrı bekliyordu. Bu güçlerin bir bölümünü bir araya getirmek, düzene sokmak ve silahlandırmak için yeterli olanaklara sahip olan "Petlyuracılar" öne geçtiler ve neredeyse hiçbir direnişle karşılaşmaksızın birçok büyük kenti ve yerleşimi ele geçirdiler. Böylece fethettikleri bölgelerde, başında Petlyura'nın olduğu yeni bir tür iktidar, bir "Direktuvar" rejimi kurdular. İktidar konusunda başka bir rakip, özellikle Bolşevikler olmadığından, kısa zamanda Ukrayna'nın büyük bölümünde hâkimiyet sağladılar.

Aralık 1918'de Skoropadskiy kaçtı. Petlyura "Direktuvarı" görkemli bir biçimde Kiev'e girdi.

Bu olay, ülkede büyük bir coşku yarattı. "Petlyuracılar" başarılarını aşırı "şişirmek" için her şeyi yaptılar. Ulusal kahraman figürü haline geldiler.

Kısa süre içinde iktidarları yeniden Ukrayna'nın büyük bölümüne yayıldı. Ciddi bir direnişle yalnızca Güneyde, "Mahnocu" köylü hareketi bölgesinde karşılaştılar. Burada başarı kazanamadılar; tersine birkaç hissedilir yenilgiye uğradılar.

Ülkenin büyük merkezlerinin tümünde Petlyura taraftarları zafere ulaştılar. Bu kez özerklik yanlısı burjuvazinin egemenliği güvence altına alınmışa benziyordu.

Ne var ki bu bir yanılsamadan ibaretti.

Yeni iktidar tam yerime yerleşiyorum derken çevresinde dağılma başladı. "Petlyurovtsı"nın devrildiği sıralarda çok geçmeden hayal kırıklığına uğrayan milyonlarca köylü ve işçi Petlyura saflarını kitlesel olarak terk etmeye başladı.

Çıkarlarına ve özlemlerine başka bir destek arıyorlardı. Büyük bölümü kasabalara ve köylere dağıldı ve buralarda yeni iktidara düşmanca bir tutum aldı. Diğerleri "Mahnocu" isyan müfrezelerine katıldı. "Petlyurovtsı" olayların gelişimiyle hızlı bir biçimde silahsızlandırıldı. Burjuva özerklik, burjuva ulusal birlik fikirleri devrimci halk arasında ancak birkaç saat tutunabildi. Halk devriminin kızgın soluğu bu yanlış fikri kül etti ve bu fikrin taşıyıcılarını tam bir acizlik durumuna düşürdü. Aynı zamanda, kuzeyden gelen, sınıfsal ajitasyon araçlarında usta ve Ukrayna'da iktidarı ele geçirmeye sonuna kadar kararlı militan Bolşevizm hızla yaklaşıyordu. Petlyura Direktuvarı'nın Kiev'e girişinden tam bir ay sonra, Kiev'e bu kez Bolşevik askeri birlikler girdi. Bunun ardından Bolşeviklerin komünist iktidarı Ukrayna'nın büyük bölümünde kuruldu. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 106.)

Dolayısıyla hetmanlığın yıkılışından ve Avusturyalıların ve Almanların gidişinden hemen sonra Moskova yönetimi Ukrayna'ya

kendi yetkililerini, memurlarını, militan kadrolarını ve özellikle askeri birlik ve polislerini yerleştirmekte gecikmedi.

Ne var ki ülkenin batı ve güney bölgelerinde kısa süre sonra bir yandan yeniden bu bölgelere geri çekilmiş olan Petlyura'nın milliyetçi unsurlarıyla, diğer yandan da Mahno'nun rehberlik ettiği köylü yığınlarının gerçek ve bağımsız hareketiyle karşı karşıya geldi.

Ülkenin merkezinden kovalanmış olan Petlyura kendini yenik hissetmiyordu; Bolşevikler açısından daha zor erişilebilir bölgelere çekildikten sonra elinden gelen her yerde gerek Bolşeviklere, gerekse Mahno'nun "köylü çeteleri"ne karşı direnmeyi denedi.

Bağımsız köylü hareketine gelince, kısa süre sonra yalnızca (daha sonraları Denikin ve Vrangel monarşist yeltenişlere karşı harekete geçmeden önce) Petlyura taraftarı burjuvaziye karşı değil, ama aynı zamanda Bolşeviklerin sahtekârlığına karşı da ayağa kalkmak zorunda kaldı.

Böylece Ukrayna'daki durum şimdiye kadar görülmedik ölçüde karmaşık bir hal aldı. Mevcut bu üç güçten her biri diğer ikisine karşı mücadele etmek durumundaydı: Bolşevikler, Petlyura ve Mahno'ya; Petlyura, Bolşeviklere ve Mahno'ya; Mahno, Petlyura ve Bolşeviklere karşı.

İzleyen dönemde dördüncü bir unsurun gelip eklenmesiyle, eski Rus imparatorluğunu toprak bütünlüğü içinde ve mutlakıyetçi temelde yeniden kurmaya çalışan milliyetçi ve monarşist Rus generallerinin müdahalesiyle karmaşa daha da arttı. O andan itibaren (1919 yazı) mevcut bu dört güçten her biri diğer üçüne karşı amansız bir mücadele yürütüyordu.

Şunu da ekleyelim ki, bu kaotik ortamda Ukrayna, savaş ve Devrim sonrasında yolunu şaşırmış unsurlardan oluşan ve tamamıyla haydutlukla yaşayan bir dizi hakiki silahlı "çete"nin marifetleri ve gözü pek vurkaçları için serbest bir alan haline geldi. Böylesi çeteler ülkenin dört bir yanında dolaşıyordu; her tarafta gizli köşelere sahiptiler; Ukrayna'nın Güneyinde neredeyse hiçbir zorlukla karşılaşmadan hareket ediyorlardı.

(Çok sonraları, Bolşevikler, geleneksel kara çalma modellerini kullanarak, köylülerin bağımsız hareketini ve şahsen Mahno'yu bu haydutluk ve karşı-devrim unsurlarıyla özdeşleştirmeye çalıştılar. Yukarıda yazılanlardan hareketle okur daha şimdiden olayları, insanları ve efsaneleri değerlendirebilir.)

Ülkenin içinde bulunduğu fantastik kaosun ve Bolşevizmin diğerleri üzerinde kesin başarıya ulaştığı ana kadar (1918 sonlarından 1921 sonlarına tadar) bu üç mücadele yılı boyunca oluşan, parçalanan, yeniden oluşan inanılmaz "kombinasyon"ların neler olabileceği tasavvur edilebilir.

Arşinov'la birlikte şunu da ekleyelim ve vurgulayalım ki, Ukrayna'da Bolşeviklerin her eylemi, silahların gücüyle dayatılmış saf bir sahtekârlık, gizlemeye bile gayret etmedikleri bir sahtekârlık oldu.

Yönetimlerini önce Harkov, ardından Kiev'e yerleştiren Bolşevikler askeri birliklerini hetmanlıktan artık kurtarılmış bölgelere yönelttiler ve buralarda "komünist iktidar" organlarını askeri olarak yarattılar.

> Gerek Bolşeviklerin büyük bir mücadele sonucu işgal ettikleri yerlerde, Petlyura taraftarlarını kovaladıktan sonra, gerekse bölgenin özgür ve emekçilerin kendilerinin efendileri olduğu yerlerde "komünist iktidar" askeri düzenle yerleşti. Sözde bu iktidarı yaratmış olan işçi ve köylü konseyleri (Sovyetler), iş olup bittikten, iktidar çoktan pekiştikten sonra ortaya çıktı.
> Sovyetlerden önce "Devrimci Komiteler" vardı. "Komiteler"den önce de, yalnızca askeri birlikler. - (P. Arşinov, s. 129.)

"MAHNOCU" HAREKETİN NİTELİKLERİ VE EKSİKLİKLERİ. - Gördüğümüz gibi bir dizi özel koşul nedeniyle, *Sosyal Devrim* Ukrayna'da, aşırı solcu bir politik parti tarafından iktidarın alınması yoluyla değil, her türlü iktidar sorununun dışında, yeni zalimlere karşı köylülerin kendiliğinden muazzam bir isyanı yoluyla başladı.

Başlangıçta bu isyan zincirlerinden boşanmış bir tür fırtınaydı. Adeta çıldırmışçasına köylü kitleleri nefret ettikleri, yüzyıllardır kendilerini ezen her şeyi şiddet yoluyla yıkmaya koyuldular.

Bu yıkıcı davranışta henüz hiçbir yapıcı unsur kendini göstermiyordu.

Ne var ki, yavaş yavaş, olaylar geliştikçe, devrimci köylü hareketi örgütlendi, birleşti ve esas ve yapıcı görevlerini gitgide daha iyi belirledi.

Olayları özetlemek ve ayrıntılardan olabildiğince kaçınmak zorunda olduğumuzdan, hemen *"Mahnocu" hareketin esas, özgül özelliklerini*, hetmanlık rejiminin yıkılışını ve Alman işgalinin son buluşunu izleyen olaylar boyunca gitgide daha net hale gelen özellikleri tespit edeceğiz.

Hareketin bu ayırt edici özellikleri iki farklı gruba ayrılabilir: Birincisi *güçlü yanları, nitelikleri* ve *üstünlükleri* içerir; ikincisi *zayıflıkları, eksiklikleri* ve *hataları* içerir. Gerçekten de "Mahnocu" hareketin lekesiz, boşluksuz, mükemmel olduğunu sanmamak gerekir. (Kimi eksiklikler Bolşeviklere hareketi kötüleyip ona kara çalma olanağı verdi.)

Hareketin *güçlü* ve övgüye değer *yanları* şunlardır:

1. Nereden gelirse gelsin ve kim olursa olsun her türlü vesayetten, her türlü partiden, her türlü "politika"dan tam bağımsızlığı; hareketin hakikaten özgür ve hatta –daha çok– *liberter* ruhu. Büyük bir öneme sahip olan bu temel niteliğin kaynakları: *a)* en başlardan itibaren köylü isyanının kendiliğindenliği; *b)* liberter olan Mahno'nun şahsî etkisi; *c)* bölgede diğer liberter unsurların faaliyeti; mücadeleye tepeden tırnağa gömülmüş Mahno'nun bizzat kendisi, liberterlerin bölgeye gelmesi ve tam bir özgürlük içinde faaliyet göstermeleri için elinden gelen çabayı göstermiştir. Bütün bunlara isyancıların politik partilerle gündelik ilişkileri içinde edindikleri deneyimi de eklemek gerekir.

Hareketin bu liberter eğilimi kendini, emekçi olmayan veya ayrıcalıklı unsurlara karşı derin bir güvensizlikte, herhangi bir örgüt tarafından halk üzerinde her türden diktatörlük uygulamasının reddinde ve kendi yerleşimlerinde bizzat emekçilerin özgür ve eksiksiz bir biçimde kendi kendilerini yönetmeleri fikrinde dışa vurdu.

2. Hareketin tüm güçlerinin özgürce örgütlenmiş ve özgür bir disipline sahip tek ve geniş bir sosyal hareket halinde *özgür*, federatif –ve özellikle sağlam– *eşgüdümü*.

3. Hareketin ülkenin yaklaşık 7 milyonluk bir nüfusa sahip olan geniş bir bölümü üzerinde özgür bir biçimde uyguladığı sağlıklı ve son derece yüksek ideolojik etki.

4. Devrimci köylü isyancılar ordusunun benzersiz savaşkanlığı, ki bu ordu sürekli silah ve mühimmat eksikliğine rağmen, diğer korkunç zorluklara rağmen, neredeyse aşılmaz her türlü engele rağmen, maruz kaldığı iğrenç ve sürekli ihanetlere rağmen, yaklaşık dört yıl boyunca her türlü sahtekârlığa ve zulüm güçlerine karşı direnebildi.

5. Hareketin [illegible] Nestor Mahno'nun gerek örgütçü[illegible] [illegible]r istisnaî rehberlik niteli[illegible]

6. Ortamın muazzam ölçüde elverişsiz olmasına rağmen köylü kitlelerinin ve isyancıların liberter düşüncelere aşina hale gelme ve bunları uygulamaya çalışma hızı.

7. Koşullar elverdiği ölçüde ekonomik, sosyal ve devrimci bakımdan askeri alanlarda hareketin kimi olumlu başarıları.

Hareketin *zayıf yanları* şunlardır:

1. Barışçı ve hakikaten pozitif bir çalışmaya kendi veremeden, her türden düşmana karşı neredeyse sürekli savaşma ve kendini savunma durumunda kalma.

2. Hareketin içinde uzun süre bir *ordu*nun varlığı. Zira ne olursa olsun bir ordu, sonuçta her zaman ve kaçınılmaz olarak kimi ağır hatalar, özgül ve zararlı bir zihniyet tarafından kuşatılır.

3. Hareket içinde *aydın* liberter güçlerin yetersizliği.

4. Ayaklanan köylülerin hareketini destekleyebilecek güçlü örgütlü bir *işçi* hareketinin yokluğu.

5. Mahno'nun kimi kişisel kusurları. Örgütçü ve askeri zekâsının, liberter ateşliliğinin ve diğer dikkate değer askeri niteliklerinin dışında Mahno ciddi karakter ve eğitim zayıflıklarına da sahipti. Kimi alanlarda, kesinlikle üstlendiği görevin üstesinden gelebilecek düzeyde değildi. Bu zayıflıklar –yeri geldiğinde bunlardan söz edeceğiz– hareketin çapını ve manevi önemini azalttı.

6. Komünistlere karşı –yeterince kuşkucu olmayan– belli bir "saflık".

7. Sürekli silah ve mühimmat eksikliği. "Mahnocular" neredeyse yalnızca galip çıktıkları mücadelelerle silahlanabiliyorlardı.

Bunlara işaret ettikten sonra şimdi olaylara dönelim. Olayları izlerken, bir bütün olarak hareketi değerlendirmek üzere onun hem niteliklerini, hem de kusurlarını gözlemleme fırsatına sahip olacağız.

İSYANCILARIN HETMAN'A, ALMANLARA VE PETLYURA'YA KARŞI GENEL TAARRUZU. - ZAFERLERİ. - HER TÜRLÜ İKTİDARDAN ARINDIRILMIŞ, ÖZGÜR BİR BÖLGENİN YARATILIŞI. - Ekim 1918'de, bir gönüllü partizan ordusu şeklinde birleşmiş olan Mahno müfrezeleri, hetmanlık güçlerine karşı genel bir taarruz başlattı.

Kasımda, Avusturyalı ve Alman askeri birlikleri savaşın batı cephesinde ve işgal ettikleri ülkelerin içlerinde ne yapacaklarını tamamen bilemez haldeydiler. Mahno bu durumdan yararlandı.

Kimi yerlerde bunlarla müzakere etti, tarafsızlıklarını sağladı ve hatta herhangi bir güçlükle karşılaşmaksızın onları silahsızlandırarak silah ve mühimmatlarına el koydu. Başka yerlerde onları savaşarak geri püskürttü. Örneğin üç günlük zorlu bir mücadeleden sonra Gulyay-Pole'yi kesin olarak işgal etti.

Her yerde hetmanlık rejiminin eli kulağındaki sonu hissediliyordu. Köylü gençlik, kitlesel olarak Mahno ordusuna akıyordu. Bütün bu gönüllüleri silahlandırma olanağı olmadığından büyük bölümünün orduya kabul edilememesi üzüntü yaratıyordu.

Bununla birlikte "Mahnocu" isyancılar ordusu daha o zamandan birçok piyade ve süvari alayına, bir miktar topçuya ve çok sayıda makineli tüfeğe sahipti.

Ukraynalı askeri birliklere ve hetmanın muhafızlarına ("varta") gelince, isyan ordusunun olağanüstü artışı karşısında neredeyse tamamen buharlaşıyordu.

Kısa süre sonra, isyancılar ordusu, her türlü iktidardan arındırılmış çok geniş bir bölgenin hâkimi haline geldi. Ancak hetman hâlâ Kiev'i elinde tutuyordu. Bunun üzerine Mahno kuzeye yöneldi. Önemli demiryolu istasyonlarını, Çaplino'yu, Grişino'yu, Sinelnikovo'yu ve Pavlovgrad kentini işgal etti. Sonra batıya, Yekaterinoslav yönüne döndü.

Burada Petlyura'nın yeniden organize edilmiş ve tümüyle askerileştirilmiş güçleriyle karşılaştı.

O dönemde, "Petlyurovtsı", "Mahnocu" hareketi Ukrayna devriminin pek de önemli olmayan bir epizodu olarak değerlendiriyorlardı. Onu yakından tanımadıklarından, bu "isyancı çeteler"i kendi etki alanlarına çekeceklerini ve kendi yönetimleri altına alacaklarını umuyorlardı. Mahno'ya dostane bir biçimde bir dizi politik soru yönelttiler: Petlyura hareketi ve Petlyura iktidarı hakkında ne düşünüyordu? Ukrayna'nın gelecekteki politik yapısını nasıl tasavvur ediyordu? Bağımsız bir Ukrayna'nın yaratılmasında ortaklaşa davranmayı arzu edilir ve yararlı bulmuyor muydu?

"Mahnocular"ın cevabı net oldu. "Petlyurovşçina"nın, yolu devrimci köylülerinkinden tamamen ayrı milliyetçi burjuvazinin hareketi olduğunu; Ukrayna'nın özgür emek ile işçilerin ve köylülerin bağımsızlığı temeline dayalı olarak örgütlenmesi gerektiğini; kimle olursa olsun hiç kimseyle birleşmeyi kabul etmediklerini ve emekçi halkın hareketi olan "Mahnovşçina" ile burjuvazinin hareketi olan

"Petlyurovşçina" arasında yalnızca mücadelenin olanaklı olduğunu açıkça belirttiler.

Bu "görüş alışverişi"ni izleyen olaylar Ukrayna'daki mücadelelerin bolca örneğini verdiği köşe kapmacalardan birini temsil eder.

Mahno ordusu Yekaterinoslyav'ın bir kasabası olan Nijniy-Dnieprovsk'ta durdu ve kente taarruza hazırlandı. Orada bir Bolşevik "Komite" de vardı. Eyleme geçmek için yetersiz bir silahlı güce de sahipti. Mahno bölgede değerli bir devrimci ve çok yetenekli bir askeri rehber olarak tanındığından, "Komite" partinin işçi müfrezelerinin komutasını ona teklif etti. Mahno da bunu kabul etti.

Çoğu zaman yaptığı gibi alabildiğine tehlikeli, ama başarı halinde bir o kadar da kazançlı olabilecek bir kurnazlığa başvurdu: Bir treni askeri birlikleriyle doldurdu ve Nijniy-Dnyeprovsk'tan doğrudan doğruya Yekaterinoslav garına barışçı bir "işçi treni" görünümü altında gönderdi. Kasabalardan işlerine giden işçileri Yekaterinoslav garına getiren böylesi trenler, genellikle herhangi bir kontrolden geçirilmeksizin, herhangi bir engelle karşılaşmaksızın geçerlerdi. Mahno bunu biliyordu. Rastlantıyla tren gara varmadan önce bu oyun anlaşılsaydı, tüm birlikler tutsak alınırdı.

Tren hiçbir sorun yaşamadan geçti, gara girdi ve durdu. Göz açıp kapayıncaya kadar, "Mahnocu" askeri birlikler garı ve çevresini işgal ettiler. Kentte amansız bir savaş oldu. Petlyura taraftarları yenilgiye uğradı. Savaşarak geri çekildiler ve kenti terk ettiler. Peşlerinden gidilmedi. Mahno, o an için, kenti ele geçirip orada örgütlenmekle yetindi.

Birkaç gün sonra, destek alan Petlyura taraftarları geri dönüp Mahno ordusunu yendiler ve kenti geri aldılar. Onlar da Mahnocuları kovalayacak kadar kendilerini güçlü hissetmediler.

İsyan ordusu bir kez daha Sinelnikovo bölgesine geri çekildi. Orada mevzilendi ve isyancıların işgal ettiği bölgenin kuzeybatı sınırında kendisi ile Petlyura taraftarları arasına bir cephe hattı kurdu.

Petlyura'nın çoğunlukla isyancı veya zorla seferber edilmiş köylülerden oluşan askeri birlikleri Mahnocularla temasa gelir gelmez hızla dağıldılar. Kısa süre sonra herhangi bir mücadele olmaksızın bu cephe tasfiye edildi, "eridi". İzleyen dönemde Yekaterinoslav Bolşevikler tarafından işgal edildi ve o an için kentin dışına çıkmadılar. Mahno'ya gelince, o, güçlerinin hem Yekaterinoslav'ı hem de özgürlüğüne kavuşturulmuş geniş bölgeyi aynı zamanda elde

tutmaya yeterli olmadığı kanısındaydı. Yekaterinoslav'ı Bolşeviklere bırakıp bu bölgenin sınırlarında kontrolü sağlamakla yetinmeye karar verdi.

Böylece Yekaterinoslav'ın güneyinde ve doğusunda binlerce kilometre karelik geniş bir alan her türlü otoriteden ve askeri birlikten kurtarıldı. Burada köylüler nihayet hakikaten özgürdü. Yekaterinoslav'da Bolşevikler hüküm sürüyordu. Batıda Petlyura taraftarları hâkimdi.

ÖZGÜR BÖLGEDE POZİTİF ÇALIŞMA. - Hemen belirtelim ki, şurada burada, Mahnocu köylüler, kimi pozitif görevleri gerçekleştirmek için –ne yazık ki kısa süreli de olsa– bu özgürlükten ve bölgedeki göreceli sükûnetten yararlandılar.

Aralık 1918 ile Haziran 1919 arasında, yaklaşık altı ay boyunca Gulyay-Pole köylüleri hiçbir politik iktidar olmaksızın yaşadılar. Ama aralarındaki sosyal bağları koparmak bir yana, tam tersine sosyal örgütlenmenin yeni biçimlerini yarattılar: *Özgür emekçiler komünleri ve emekçilerin "özgür sovyetler"*i.

Daha sonra "Mahnocular" sosyal fikirlerini ve özellikle Sovyetler anlayışlarını "Devrimci isyancıların (Mahnocuların) emekçilerin özgür Sovyetlerine ilişkin genel tezleri" başlıklı bir broşürde formüle ettiler. Ne yazık ki bu çalışma elimin altında yok. İsyancılara göre, Sovyetler her türlü politik partiden kesinlikle bağımsız olmalıdır; sosyal eşitliğe dayalı bir *genel ekonomik* sistemin parçası olmalıdır; üyeleri sahici emekçiler olmalı, emekçi kitlelerin çıkarlarına hizmet etmeli, yalnızca onun iradesine tabi olmalıdır; bunların temsilcileri hiçbir "İktidar" uygulamamalıdır.

Komünlere gelince, sosyal yaşamı ortaklaşmacı, eşitlikçi ve adil bir temel üzerinde örgütlemek amacıyla birçok yerde girişimlerde bulunuldu.

Resmi "komünler"e düşmanlık gösteren köylülerin kendileri *özgür* komünlerin ayağa dikilmesine coşkuyla giriştiler.

"Prokovskoye" kasabası yakınlarında "Rosa Luxemburg" adı verilen ilk özgür komün örgütlendi. Başlangıçta üyelerinin sayısı birkaç on kişiden ibaretti. Daha sonra sayıları 300'ü aştı.

Bu kömün, yerleşimdeki en yoksul köylüler tarafından kuruldu. Adını Rosa Luxemburg koymakla tarafsızlıklarını ve soylu duygularını ortaya koydular. Bir süredir Rosa Luxemburg'un Almanya'daki devrimci mücadelelerin bir şehidi olduğunu biliyorlardı. Komünün

temel ilkeleri, kesinlikle Rosa Luxemburg'un uğruna mücadele ettiği öğretiye denk düşmüyordu. Ne var ki köylüler yalnızca ve özellikle bir sosyal mücadele kurbanını onurlandırmak istemişlerdi.

Komün otoriter-olmama ilkesine dayalıydı. Çok güzel sonuçlara ulaştı ve bölgedeki köylüler üzerinde büyük bir etki yarattı.[6]

Gulyay-Pole'ye yedi kilometre uzaklıkta, adı yalnızca "Gulyay-Pole Köylüleri 1 Numaralı Komünü" olan bir başka komün oluştu. Bu da yoksul köylülerin eseriydi.

Yirmi kilometre ötede 2 ve 3 Numaralı Komünler vardı. Başka yerlerde de komünler kuruldu.

Bütün bu komünler, bizzat köylülerin kendiliğinden atılımıyla, birkaç iyi örgütçünün yardımıyla ve emekçi halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere özgür bir biçimde kuruldu. Komünist yetkililer tarafından alabildiğine acemice oluşturulmuş, ciddi biçimde çalışma yeteneğinden yoksun, rastgele toplanmış, genellikle karmakarışık unsurları bir araya getiren "örnek" adı verilen yapay "komünler"-le hiçbir ortak yanları yoktu. Bolşevizmin bu sözde "komünler"i tohumları gasp etmekten ve toprağa hasar vermekten başka işe yaramıyordu. Devletten, yani hükümetten sübvansiyon alan bu komünler, halka çalışmayı öğreteceğiz iddiasıyla halkın emeğiyle yaşıyorlardı.

Bizi burada ilgilendiren komünler, hakiki emekçi komünleridir. Bunlar, daha çocukluklarından itibaren ciddi çalışmaya alışkın sahici köylüleri bir araya getiriyordu. Gerçek bir maddi ve manevi yardımlaşmaya ve eşitlikçilik ilkesine dayanıyorlardı. Bu komünlerde, erkek, kadın, çocuk, herkes, gücü oranında, çalışmak zorundaydı. Düzenleyici görevler, bunları başarıyla yerine getirebilecek yoldaşlara emanet ediliyordu. Bu görevlerini yerine getirdikten sonra onlar da komün üyesi diğerleriyle omuz omuza ortak çalışmaya katılıyordu.

Bu sağlıklı, ciddi ilkeler, komünlerin bizzat emekçi ortamlarında ortaya çıkmasından ve gelişmelerinin doğal yolu izlemesinden kaynaklanıyordu.

"Mahnocu" partizanlar, özgür komünler *fikri*ni propaganda etmekle yetinerek köylülere hiçbir zaman hiçbir baskı yapmadılar. Özgür komünler bizzat yoksul köylülerin girişimiyle oluşturuldu.

6. Bu komün, Bolşeviklerin Mahnocu bölgeye genel askeri seferleri sırasında, 9-10 Haziran 1919'da yıkıldı.

Mahnocu köylülerin fikirlerinin ve eyleminin her noktada 1921'de Kronştadt'da ayaklananlarınkilerle benzer olduğunu tespit etmek anlamlı ve esinlendiricidir. Bu, bundan önceki devrimlere bakıldığında, emekçi kitleler *özgür bir biçimde* düşünme, araştırma ve harekete geçme olanağına sahip olduklarında, bulundukları yer, ortam ve hatta –şunu da ekleyebiliriz– zaman ne olursa olsun, yaklaşık olarak aynı yolu seçtiklerini kanıtlıyor. Her türlü akıl yürütmeden bağımsız olarak, bu bize, bütünü itibariyle, bu yolun *iyi, doğru, emekçilerin hakiki yolu* olduğuna inanmamızı sağlamalıdır. Elbette birçok nedenle emekçi kitleler henüz hiçbir zaman bu yolda tutunamamış olabilirler. Ancak artık bu yolu terk etmemek, bu yolda sonuna kadar gitme olanağı yalnızca bir zaman ve evrim sorunudur.

Köylülerin yapıcı faaliyeti bu özgür komünizm taslaklarından ibaret kalmadı. Çok daha geniş ve önemli birtakım görevler onların önüne dikilmekte gecikmedi.

Bütün bölgeyle ilgili değişik sorunlara pratik çözümleri ortaklaşa bulmak gerekiyordu. Bunun için önce şu veya bu ilçeyi, ardından filan ve falan ili ve nihayet bölgeyi bir bütün olarak kucaklayabilecek bir genel örgütlenmeyi ayağa dikmek zorunluydu. Bu örgütleyici görevi yerine getirebilecek birtakım organlar kurulmalıydı.

Köylüler bunda eksik kalmadı. *Periyodik* köylü, işçi ve partizan *kongreleri*ne başvurdular.

Bölgenin özgür kaldığı dönem boyunca üç bölge kongresi düzenlendi. Bunlar, köylülere aralarındaki bağları sıkılaştırma, o anın karmaşık ortamında daha güvenilir bir biçimde yolunu bulma ve önlerinde duran ekonomik, sosyal ve diğer sorunları açık bir biçimde belirleme olanağı verdi.

İlk bölge kongresi 23 Ocak 1919'da Mihaylovka kasabasında oldu. Özellikle Petlyura ve Denikin gerici hareketleri tehlikesini ele aldı. Petlyura yandaşları, yeni bir taarruza geçmek üzere ülkenin batısında güçlerini yeniden örgütlemekle meşguldü. Denikin'e gelince, onun iç savaş hazırlıkları, köylüleri ve partizanları daha da çok endişelendiriyordu. Kongre bu iki girişime karşı direniş tedbirleri hazırladı. Zaten gitgide daha önemli hale gelen birtakım devriye savaşları bölgenin güneydoğu sınırında neredeyse her gün yaşanıyordu.

İkinci kongre, üç hafta sonra, 23 Şubat 1919'da Gulyay-Pole'de toplandı. Ne yazık ki Denikin'in özgür bölgeye karşı eli kulağındaki

taarruz tehlikesi Kongrenin, ivedi olmasına rağmen, barışçı kuruluş sorunlarını ele almasına olanak vermedi. Oturumlar tamamıyla yeni işgalciye karşı savunma ve mücadele sorunlarına ayrıldı.

"Mahnocu" isyan ordusu o zamanlar yaklaşık olarak 20 bin gönüllü savaşçıdan oluşuyordu. Ancak çoğu, özgür bölgenin sınırlarında Denikin'in öncü birliklerine ve diğer sızma girişimlerine karşı bitmek bilmeyen savaşlar yürütmek zorunda kaldıklarından yorgunluktan bitkin haldeydiler. Oysa Denikin birlikleri hızla güçleniyordu.

Uzun ve tutkulu tartışmalardan sonra Kongre tüm bölge halkını *gönüllü ve eşitlikçi genel bir seferberliğe* çağırmaya karar verdi.

"Gönüllü seferberlik": Kongrenin manevi otoritesini taşıyan bu çağrıyla isyan ordusunu taze güçlerle tamamlama gereği vurgulanmakla birlikte, hiç kimse orduya katılmaya mecbur edilmiyordu; herkesin bilincine ve iyi niyetine çağrı yapılıyordu.

"Eşitlikçi seferberlik": Orduyu tamamlarken, seferberliğin yüklerinin halk arasında olabildiğince eşit ve adil paylaştırılabilmesi ve taşınabilmesi için her gönüllünün kişisel durumu hesaba katılacaktı.

Petlyura ve Denikin'e karşı mücadelenin bir tür genel yönetimini oluşturmak için, mücadele boyunca bizzat emekçiler arasında ve emekçiler ile partizanlar arasında ekonomik ilişkileri muhafaza etmek ve desteklemek için ve nihayet kongre tarafından kabul edilmiş ve daha sonraki kongreler tarafından kabul edilebilecek değişik tedbirleri gerçekleştirmek için ikinci kongre köylüler, işçiler ve partizanların bölgesel *Askeri Devrimci Konseyi*'ni (Sovyetini) kurdu.

Bu konsey tüm özgür bölgeyi kapsıyordu. Kongre tarafından alınmış tüm ekonomik, politik, sosyal ve askeri kararları uygulayacaktı. Dolayısıyla bir tür hareketin en yüksek yürütme organıydı. *Ancak kesinlikle otoriter bir organ değildi.* Ona yalnızca yürütücü bir işlev verilmişti. Kongrenin talimatlarını ve kararlarını yürütmekle yetinecek ve varlığına son verecekti.

Bu ikinci kongrenin kararlarını bölgedeki köylüler öğrenir öğrenmez, her kasaba ve her köy Denikin'e karşı cepheye gitme arzusu taşıyan gönüllüleri Gulyay-Pole'ye kitleler halinde göndermeye başladı.

Bu yeni savaşçıların sayısı muazzam rakamlara ulaştı ve tüm öngörüleri aştı. Onları silahlandırıp hepsini orduya katmak olanaklı olsaydı, izleyen süreçteki trajik olaylar hiçbir zaman yaşanmazdı.

Üstelik Rus Devrimi'nin yönü bütünüyle başka bir yola döndürülebilirdi. Liberterlerin umdukları "mucize" gerçekleşebilirdi.

Ne yazık ki bölgede silah eksikliği vardı. Bu nedenledir ki gerektiği zamanda yeni müfrezeler kurulamadı. *İsyancı orduya katılmak üzere gelen gönüllülerin yüzde 90'ı kabul edilemedi.*

Göreceğimiz gibi Haziran 1919'da Denikin'in taarruzu sırasında bölge bakımından bunun sonuçları öldürücü oldu.

Üçüncü Bölüm

Denikin'in Taarruzları ve Nihai Çöküş

"MAHNOCULAR"IN DİRENİŞİ. - "Devletçiler, diyor haklı olarak P. Arşinov, özgür halktan korkarlar. Otorite olmadığı takdirde halkın sosyallik çıpasını yitireceğini, dağılacağını ve vahşi duruma geri döneceğini ileri sürerler. Bunlar, kuşkusuz, aylakların, otoriteye ve başkasının emeğine meraklıların veya burjuva toplumunun kör gözlü düşünürlerinin savunduğu saçma görüşlerdir."

Daha o zamanlar, emek dünyasının ve onun özgürlüğünün ölümcül düşmanı –Otorite– bölgeyi yakından sıkıştırıyordu. Her iki yandan da tehdit ediyordu. Güneydoğudan General Denikin'in ordusu ilerliyordu. Kuzeyden "komünist" devletin ordusu iniyordu.

İlk gelen Denikin oldu.

Hetmanlığın yıkılışını izleyen ilk günlerden itibaren General Şkuro'nun komuta ettiği öncü olarak devriye gezen karşı-devrimci kimi müfrezeler Don ve Kuban tarafından Ukrayna'ya sızdı ve Pologi'ye ve Gulyay-Pole'ye yaklaştı. Bu yeni karşı-devrimin kurtarılmış bölgeye yönelik ilk tehdidi oldu. Gördüğümüz gibi, ilk köylü kongresi özel olarak bu tehditle uğraşmak durumunda kaldı.

Elbette Mahnocu isyan ordusu bu tarafa yöneldi. Piyadeleri ve süvarileri çok iyi örgütlenmişti, iyi komutanlara sahipti, oldukça iyi silahlanmış, inançlı ve coşkuluydu.

Mahnocu piyadeler, çok özel ve özgün bir tarzda örgütlenmişti. *Süvariler gibi* atla değil, ama atların yardımıyla, güney Ukrayna'da "taçanka" adı verilen hafif yaylı arabalarla hareket ediyorlardı.

Süvarilerle aynı zamanda hızlı tırısla yol alan piyadeler günde kolayca 60-70 kilometre ve hatta gerektiğinde 90-100 kilometre yol alabiliyordu.

Mahnocu süvarilere gelince, kuşkusuz dünyadaki en mükemmel süvarilerden biriydi. Taarruzları, karşı konulamaz yıldırımlar gibiydi.

Bu devrimci köylülerin çoğunun 1914 savaşında yer almış, dolayısıyla sınanmış, yetişkin savaşçılar olduğunu unutmayalım.

Bu ayrıntının önemi büyük oldu. Bölgenin köylü nüfusuna, bir ölçüde, Mahnocu savaşçıların tükenişinin üstesinden gelme olanağı verdi. Gerçekten de cephenin özellikle çatışmalara açık kesimlerinde, çevredeki yüzlerce köylü düzenli olarak gelip yorgun savaşçıların yerini alıyordu. Yorulanlar silahlarını yeni gelenlere veriyor ve ülkelerine dönüyorlardı. İki üç haftalık iyi bir dinlenmeden sonra, cephedeki yerlerini yeniden almak üzere geliyorlardı. Bazı dönemlerde, köylüler gelip savaşçıların yerini alıyor, savaşçılar da içeriye gidip onların yerine tarlalarda çalışıyorlardı.

Köylülerin, ta başından itibaren, isyan ordusunu yiyecek içecek ve saman bakımından düzenli olarak beslemeyi üstlendiklerini de ekleyelim. Gulyay-Pole'de bir tedarik merkezi bölümü örgütlendi. Her taraftan yiyecek içecekler ve saman buraya getiriliyor, buradan da cepheye gönderiliyordu.

Denikin, Mahnocu isyancıların yaman bir direniş göstereceğini kesinlikle öngörmüyordu. Öte yandan, Petlyura Direktuvarı ile Bolşevikler arasında pek yakında patlak verecek mücadele üzerine hesap kuruyordu. Bu durumdan yararlanarak her ikisini de kolayca yenebileceğini ve en azından ilk zamanlar için cephesini Yekaterinoslav ilinin kuzey sınırlarının önünde kurabileceğini umuyordu. Ancak isyancıların mükemmel ve direngen ordusunun amansızlığıyla karşılaştı.

İlk savaşlardan sonra Denikin'in müfrezeleri çarpışarak Don ve Azak Denizi yönünde geri çekilmek zorunda kaldılar. Kısa bir süre içinde, Pologi'den denize kadarki bölge kurtarıldı. Mahnocu partizanlar Berdyansk ve Mariupol gibi önemli kentleri ve birçok tren istasyonunu işgal etti.

O andan itibaren –Ocak 1919– Denikin'e karşı ilk cephe sağlam bir biçimde kuruldu. Daha sonraları Mariupol'un doğu ve kuzeydoğu yönünde 100 kilometreyi aşkın bir biçimde genişledi.

Elbette Denikin işi bırakmadı. Taarruzlarını ve baskınlarını sürdürüyor ve pekiştiriyordu.

Altı ay boyunca Mahnocular bu karşı-devrimci dalgayı karşıladılar. Mücadele inatçı ve çetin oldu. General Şkuro da mükemmel süvarilere sahipti. Ayrıca partizanların eylem yöntemlerini uyguluyordu: Müfrezeleri, Mahnocu ordunun gerilerine derinlemesine sızıyor; orada hızla dağılıp ulaşabildikleri her şeyi yıkıyor, yakıyor ve kılıçtan geçiriyor; sonra aynı yıkımları yapmak için başka bir yerde aniden ortaya çıkmak üzere büyüleyici bir biçimde ortadan kayboluyorlardı.

Bu akınlardan esas olarak emekçi halk zarar görüyordu. Köylülerin isyan ordusuna yaptığı yardımın, Denikincilere karşı gösterdiği düşmanlığın öcü onlardan alınıyordu. Böylece devrime karşı bir tepki kışkırtılacağı umuluyordu. Azak bölgesinde özel koloniler halinde uzun zamandır yaşayan Yahudi nüfus da bu akınların acısını çekiyordu. Denikinciler, her geldiklerinde Yahudi katliamı yapıyor, böylece halkta Yahudi karşıtı bir hareket yaratmaya çalışıyorlardı; bunun kendilerinin işini kolaylaştıracağını düşünüyorlardı.

Ne var ki iyi örgütlenmiş ve iyi silahlanmış kalabalık mevcutlarına, çılgınca taarruzlarına rağmen, Denikinciler, pusu savaşında kendilerinden daha az usta olmayan ve devrimci coşkuyla dopdolu isyancı birlikleri ortadan kaldırmayı başaramıyorlardı. Tam tersine, bu altı aylık çetin mücadeleler boyunca, General Şkuro birçok kez Mahnocu birliklerden öyle darbeler yedi ki tam bir bozguna uğramamak için aceleyle 80-120 kilometre geri çekilmek zorunda kaldı. Bu dönem boyunca Mahnocular, en az beş veya altı kez, Taganrog surlarının tam dibine kadar ulaştılar. Böylesi anlarda, *Mahno'nun Denikin'in karşı-devrimini ortadan kaldırmasını engelleyen yalnızca savaşçı ve silah eksikliği oldu.*

Denikin'in subaylarının Mahnoculara karşı nefreti ve hırsı inanılmaz boyutlar alıyordu. Tutuklulara ustaca işkenceler uygulanıyordu. Çoğu zaman tutsaklar top atışıyla paramparça ediliyordu. İsyancıların basınında tüm ayrıntılarıyla yer aldığı gibi, birçok durumda tutsaklar kızgın demir plakalar üzerinde canlı canlı yakılıyordu.

Bu mücadele sırasında Mahno'nun askeri yeteneği çarpıcı bir biçimde ortaya çıktı. Dikkate değer savaş önderi niteliği, düşmanları, yani Denikinciler tarafından bile kabul edildi. Yine de bu, General

Denikin'in Mahno'yu öldürecek veya tutsak edecek olana yarım milyon ruble ödül önermesine engel olmadı.

Bütün bu dönem boyunca, Mahnocular ile Bolşevikler arasındaki ilişkiler mesafeli, ancak dostane oldu. Bir olgu bunun altını çiziyor. Ocak 1919'da Denikincileri zorlu bir savaştan sonra Azak Denizi'ne doğru püskürtmüş olan Mahnocular, onların 100 vagon buğdayına el koydular. Mahno ve isyan ordusu genelkurmayının ilk aklına gelen bu ganimeti Moskova ve Petrograd'daki aç işçilere göndermek oldu. Bu fikir tüm isyancılar tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı. 100 vagon buğday, Moskova Sovyeti tarafından sıcak bir biçimde karşılanan Mahnocu bir delegasyon tarafından Petrograd'a ve Moskova'ya teslim edildi.

ÖZGÜR BÖLGEDE BOLŞEVİKLERİN İLK ORTAYA ÇIKIŞI. - DOSTANE ARAYIŞLAR. - GÖRÜŞMELER - "ORTAK DAVA İÇİN" "MAHNOCU" ORDU İLE KIZIL ORDU'NUN BİRLEŞMESİ. - Bolşevikler "Mahnovşçina" bölgesinde Denikin'den çok sonra ortaya çıktılar. Mahnocu isyancılar Denikin'le aylardır savaşıyorlardı; Dıbenko komutasında kuzeyden gelen ilk Bolşevik tümeni herhangi bir engelle karşılaşmaksızın Sinelnikovo'ya vardığında, Mahnocular Denikin'i kendi bölgelerinden kovmuş ve savunma hatlarını Mariupol'un doğusunda kurmuşlardı.

O sırada Bolşevikler tıpkı isyan hareketi gibi esasen Mahno'nun kendisini de tanımıyorlardı. O zamana kadar komünist basında Mahno'dan çok umut veren gözü pek bir isyancı olarak söz ediliyordu. Skoropadskiy'e, daha sonra Petlyura'ya ve Denikin'e karşı mücadelesi onu da kendi ordularına kendi taraftarları olarak katmayı uman Bolşevik şeflerin olumlu bakışını besliyordu. Nitekim daha kendisini tanımadan Mahno'ya peşinen övgüler düzüyor ve gazetelerinde sütunlar ayırıyorlardı.

Bir kez daha kalemi Pyotr Arşinov'a bırakalım.

> Bolşevik savaşçıların Mahno'nun savaşçılarıyla ilk karşılaşması 1919 Mart ayında aynı olumlu bakış ve övgüler altında oldu.
> Mahno, tüm güçler birleştirilerek Denikin'i yenilgiye uğratmak üzere ivedi olarak tüm müfrezeleriyle birlikte Kızıl Ordu'ya katılmaya davet edildi. Bolşevikler ile Mahnocu köylüler arasındaki "politik" ve ideolojik farkların, ortak dava temelinde birleşmenin önünde hiçbir biçimde engel

oluşturmayacağı düşünülüyordu. Bolşevik yetkililer, isyan hareketinin özelliklerinin dokunulmadan kalacağını hissettiriyorlardı.
Mahno ve genelkurmayı komünist İktidarın gelişinin bölgenin özgürlüğü bakımından yeni bir tehdit oluşturduğunun tamamen farkındaydı; bunda, yeni bir öze sahip bir iç savaşın ilk işaretlerini görüyorlardı. Ancak ne Mahno, ne ordunun genelkurmayı, ne de bölge Konseyi (Sovyet) bu savaşı istiyordu, zira bunun Ukrayna'daki devrimin bütünü üzerinde zararlı bir etkisi olabilirdi. Don ve Kuban'dan yaklaşan ve kendisiyle tek görüşme biçimi silahlar yoluyla olabilecek aşikâr ve iyi örgütlenmiş karşı-devrim gözden kaçırılmıyordu.
Bu tehlike günden güne artıyordu. İsyancılar Bolşeviklerle mücadelenin fikirler alanıyla sınırlı kalacağı yönünde belli bir umudu koruyorlardı. Bu durumda, kendi bölgeleri açısından kesinlikle sükûnetlerini koruyabilirlerdi, zira liberter fikirlerin geçerliliği, devrimci sağduyu ve köylülerin kendi özgür hareketlerine yabancı unsurlara duydukları güvensizlik, bölgenin özgürlüğünün en yetkin güvenceleriydi.
İsyanın rehberlerinin genel kanısına göre, o anda tüm güçleri monarşist gericiliğe karşı temerküz etmek ve onun tasfiyesinden sonra ancak Bolşeviklerle ideolojik görüş ayrılıklarıyla uğraşmak gerekiyordu.
Mahnocu ordu ile Kızıl Ordu'nun birleşmesi işte bu anlamda oldu.

Nitekim anlaşmanın ana maddeleri de şöyleydi: *a)* İsyan ordusu iç örgütlenmesini olduğu gibi koruyacak; *b)* Komünist yetkili tarafından tayin edilecek politik komiserleri kabul edecek; *c)* Yüksek kızıl komutanlığa yalnızca sözcüğün saf anlamıyla askeri operasyonlarla ilgili olarak bağlı olacak; *d)* Denikin cephesinden başka yere yollanamayacak;[7] *e)* Kızıl Ordu'yla eşit mühimmat ve yiyecek içecek alacak; *f)* Devrimci isyan ordusu adını muhafaza edecek ve kara bayraklarını koruyacak. (Kara bayrak anarşistlerin bayrağıydı.)

Aynı zamanda Mahno ordusuna "üçüncü tugay" adı verildiğini de belirtelim. "Daha sonra 'Birinci devrimci isyan alayı' haline geldi; daha da sonra yeniden bağımsız hale geldi ve kesin ad olarak 'Ukrayna Devrimci İsyan Ordusu (Mahnocu)' adını aldı."

Mahnocu ordu bakımından en önemli nokta, elbette, kendi iç organizasyonunu korumaktı. Dolayısıyla burada söz konusu olan Kızıl Ordu'ya "organik" bir katılma değil, yalnızca dar kapsamlı bir işbirliği anlaşmasıydı.

7. Bu madde Mahnocular açısından bir tedbir oluşturuyordu. Gerçekten de herhangi bir gerekçeyle, kızıl komutanlığın isyan ordusunu bölgede Bolşevik İktidarı herhangi bir sakıncayla karşılaşmaksızın kurmak üzere başka bir cepheye gönderebileceği endişesini taşıyorlardı. Okurun izleyen sayfalarda göreceği gibi, olayların daha sonraki gelişmeleri onları bu endişelerinde tamamıyla haklı çıkardı.

Bu vesileyle isyan ordusunun "iç organizasyonu"yla ilgili birkaç açıklama yapalım.

Bu organizasyon belli başlı üç ilkeye dayanıyordu:

1. Gönüllülük; 2. Tüm komuta kademelerinde seçilebilirlik; 3. Özgürce kabul edilmiş disiplin.

Gönüllülük, ordunun yalnızca kendi isteğiyle ona katılmış devrimci savaşçılardan oluşması anlamına geliyordu.

Tüm komuta kademelerinde seçilebilirlik, ordu birliklerinin tümünün komutanlarının genelkurmay ve Konsey üyelerinin, daha da genel olarak, orduda önemli bir konumda bulunan herkesin, o görevle ilgili birlikteki isyancılar veya ordunun bütünü tarafından ya seçilmiş ya da kesin olarak kabul edilmiş olması anlamına geliyordu.

Özgürce kabul edilmiş disiplin, şöyle gerçekleşiyordu: Disiplin kurallarının tümü, isyancıların komisyonlarınca hazırlanıyor, sonra ordu birliklerinin genel toplantıları tarafından onaylanıyordu. Onaylanınca da, bu kurallara kesin olarak uyulması her isyancının ve her komutanın bireysel sorumluluğu oluyordu.

Bolşevikler ile isyan ordusu arasındaki anlaşma kesinlikle askeri oldu. Her türlü "politik" sorun bilinçli olarak bu anlaşmanın dışında bırakıldı. Bu özgür bölge emekçi halkına, bu anlaşmaya rağmen, o zamana kadar izlediği ekonomik ve sosyal evrim –daha da çok devrim– yolunu, kendi bölgelerinde hiçbir İktidarı kabul etmeyen emekçilerin kesinlikle özgür ve bağımsız faaliyeti yolunu aynen izleme olanağı verdi.

Birazdan bunun Bolşevikler ile partizanlar arasındaki kopuşun, Bolşeviklerin partizanlara yönelik adice ve sinsice suçlamalarının ve komünistlerin özgür bölgeye silahlı saldırısının biricik nedeni olduğunu göreceğiz.

ÖZGÜR BÖLGEDE KİTLELERİN FAALİYETİ VE ZİHNİYETİ. - BOLŞEVİKLERİN HEDEFLERİ. - BOLŞEVİKLERİN MAHNOCULARA YÖNELİK İLK DÜŞMANCA DAVRANIŞLARI. - Şubat 1919'da bölge Konseyinin (Sovyetin) kuruluşundan itibaren emekçi halk kendini birleşik ve örgütlü hissetti. Bu duygu ve dayanışma ruhu köylüleri büyük aciliyet taşıyan diğer somut sorunları tartışmaya getirmeye teşvik etti.

Her tarafta *özgür yerel Sovyetler* örgütlenmeye başlandı. Elbette, verili koşullarda, bu görev yavaş yavaş yerine getiriliyordu; ancak köylüler, bunun hakiki bir özgür birlikteliğin üzerinde inşa

edilebileceği biricik sağlıklı temel olduğunu hissederek bu fikirde kesinlikle ısrar ediyordu.

Sonra köylüler ile kentlerdeki işçiler arasında çok önemli olan doğrudan ve sağlam bir birlik sorunu ortaya çıktı.

Köylülerin anlayışına göre, bu birlik *doğrudan doğruya*, yani politik partilerin, devlet organlarının veya aracı memurların dışında bizzat işletmelerle ve işçi örgütleriyle kurulmalıydı. Köylüler böylesi bir birliğin Devrim'in daha sonraki pekişmesi ve gelişmesi açısından gerekli olduğunu içgüdüsel olarak hissediyorlardı. Öte yandan köylü kitlesi ve isyancılar, böylesi bir birliğin kaçınılmaz olarak devletçi hükümet partisiyle, kitleler üzerindeki el koyuşlarından direnç göstermeksizin elbette vazgeçmeyecek olan komünistlerle mücadeleyi beraberinde getireceğinin de tamamen farkındaydılar. Yine de bu tehlike aşırı ciddiye alınmıyordu; köylülerin ve işçilerin, birleştikten sonra, kendilerine boyun eğdirmeye yeltenecek her türlü politik İktidara kolayca "İndir ön ayaklarını!" diyebilecekleri düşünülüyordu.

Her halükârda köylülerin ve işçilerin doğrudan ve özgür birliği, hakiki özgürlüğe kavuşturucu Devrim'i kesin olarak gerçekleştirmenin ve onu engelleyebilecek, çarpıtabilecek ve boğabilecek her türlü unsuru bertaraf etmenin biricik doğal ve verimli aracı olarak görünüyordu. Bu anlamdadır ki kentlerdeki işçilerle birlik sorunu her yerde ortaya konuldu, tartışılıp incelendi ve böylece isyan bölgesinin bütününde bir slogan haline geldi.

Açıktır ki halkta böylesi bir zihniyet ve tüm bölgede bu yönde yapılmış birtakım düzenlemeler olduğu için, politik partiler, özellikle de komünist parti hiçbir başarı kazanamıyordu. Politik partiler kendi programlarıyla ve kendi devletçi örgütsel planlarıyla ortaya çıktıklarında "soğuk bir biçimde", kayıtsızlıkla, kimi zaman da belli bir düşmanlıkla karşılanıyorlardı. Çoğu zaman, militanlarıyla ve temsilcileriyle bilip bilmeden başkalarının işlerine gelip karışan kişilermişçesine açıkça alay ediliyordu. Bölgeye her noktadan sızan ve efendi havasına bürünen komünist yetkililer, yabancı ve can sıkıcı unsurlar olarak karşılanıyordu. Kendilerinin davetsiz misafirler, sahtekârlar olarak görüldükleri kendilerine açıkça gösteriliyordu.

Ta başlarda, Bolşevikler bu "pasif direniş"in üstesinden gelebilecekleri umudunu taşıyordu. Özellikle Mahno ordusunu Kızıl Ordu içinde emebileceklerini ve sonra da halkı diledikleri gibi

ezmek üzere ellerinin serbest kalacağını sanıyorlardı. Bu umudun boş olduğunu çabuk fark ettiler. Bölgenin köylü kitlesi Bolşevik hükümet organları hakkında bir şey bilmek istemiyordu. Onları görmezden geliyor; onları boykot ediyor; kimi zaman da onlara kötü muamele ediyordu. Şurada burada birtakım silahlı köylüler kendi köylerindeki "olağanüstü komisyonlar"ı ("Çeka") kovalamaya başladılar. Gulyay-Pole'de komünistler hiçbir zaman herhangi bir kurum oluşturmaya cesaret bile edemediler. Başka yerlerde şu veya bu "komünist idare"yi kurma girişimleri, köylüler ile bölgedeki durumları alabildiğine katlanılmaz bir hal alan yetkililer arasında kanlı çatışmalara vardı. Mahnocu orduya gelince o ehlileştirilemezdi.

İşte bunun üzerine Bolşevikler, hem bir fikir hem de bir sosyal hareket olarak "Mahnovşçina"ya karşı örgütlü ve sistemli bir mücadeleye giriştiler.

Her zaman olduğu gibi kampanyayı başlatan yine basın oldu. Verilen emir üzerine, basın Mahnocu hareketi gitgide zengin köylülerin ("kulaklar"ın) hareketi olarak değerlendirerek, fikirlerini ve sloganlarını "karşı-devrimci" olarak niteleyerek ve faaliyetini Devrim'e zararlı olarak mahkûm ederek "eleştirme"ye başladı.

Hareketin rehberlerine yönelik doğrudan tehditler gerek gazetelerde gerekse merkezi yetkililerin söylevlerinde ve talimatlarında yağmur gibi yağmaya başladı.

Kısa süre sonra bölge pratik olarak ablukaya alındı. Kimi yerlerde komünist yetkililer birtakım "barajlar" kurdular. Böylece Gulyay-Pole'ye giden veya geri dönen devrimci militanların tümü yolda tutuklandı ve çoğu zaman kayboldu.

Ardından isyan ordusuna mühimmat tedariki muazzam ölçüde azaltıldı.

Tüm bunlar hiç de iyiye işaret etmiyordu.

ÖZGÜR BÖLGENİN 3. KONGRESİ. - BOLŞEVİKLERİN BÖLGEYE YÖNELİK İLK TAARRUZLARI. - Köylülerin, işçilerin ve partizanların 3. Bölge Kongresi, Gulyay-Pole'de, 10 Nisan 1919'da işte bu yeni karışıklıkların ve tehditlerin damgası altında toplandı.

Acil görevleri net bir biçimde tespit edecek ve bölgedeki devrimci yaşamın perspektiflerini ortaya koyacaktı.

2 milyondan fazla bir kitleyi temsil eden 72 ilçeden delegeler Kongre çalışmalarına katıldı. Ne yazık ki oturum tutanaklarının elimizin altında olmamasından üzgünüz. Bunlarda nasıl bir coş-

kuyla, ama aynı zamanda nasıl bir bilgelik ve ileri görüşlülükle halkın Devrim'de *kendi öz yolunu*, yeni yaşamın kendi öz *halkçı* biçimlerini aradığı açık bir biçimde görülür.

Bir süredir öngörülen dram işte bu 3. kongrenin sonlarına doğru patlak verdi.

Bolşevik tümeninin komutanı Dıbenko'nun bir telgrafı Kongre divanına ulaştı. Bu telgraf, kaba bir biçimde Kongreyi "karşı-devrimci" ve düzenleyicilerini de "yasadışı" ilan ediyordu.

Bu, Bolşeviklerin bölgenin özgürlüğüne yönelik ilk doğrudan saldırısı oldu.

Bu aynı zamanda İsyan Ordusuna bir savaş ilanıydı.

Kongre bu taarruzun önemini tam olarak kavradı. Hemen bu davranışa karşı öfkeli bir protesto kararını kabul etti. Protesto metni anında bastırılarak bölgedeki köylülere ve işçilere dağıtıldı.

Birkaç gün sonra Askeri-Devrimci Konsey, devrimde bölgenin oynadığı hakiki rolün altını çizen ve gerçekte Devrim'i gerici bir yola sürükleyenlerin maskesini alaşağı eden ayrıntılı bir cevabı kaleme aldı ve Dıbenko'nun şahsında komünist yetkililere gönderdi.

Her ne kadar bu cevap uzunsa da, onu tümüyle aktarmayı uygun buluyoruz, zira mevcut iki partinin konumlarını hayranlık duyulacak bir tarzda ortaya koyuyor. İşte o cevap:

Karşı-Devrimci mi?

"Yoldaş" Dibenko 10 Nisan'da Gulyay-Pole'de toplanan Kongreyi *karşı-devrimci* ilan etti ve düzenleyicilerini de yasadışına attı. Ona göre bunlara karşı en ciddi baskı uygulanmalıdır. Telgrafını buraya kelimesi kelimesine aktarıyoruz:

"Novo-Alekseyevka, no: 283, ayın 10'u, saat 2:45. Aleksandrovsk tümeni genelkurmayı, yoldaş Mahno Baba'ya[8] ulaştırılmak üzere. Nüshası Volnovaha, Mariupol'e, Mahno yoldaşa iletilmek üzere. Nüshası Gulyay-Pole Sovyeti'ne.

"Benim emrimle dağıtılmış olan askeri-devrimci genelkurmay adına toplanan her kongre, açık bir biçimde karşı-devrimci olarak değerlendirilecek ve bu kongreyi düzenleyenler bu kişilerin yasadışı ilan edilmesine kadar varan en ciddi baskı tedbirlerine maruz kalacaklardır. Benzeri şeylerin olmaması için hemen her türlü tedbirin alınmasını emrediyorum. - İmza *Dıbenko*, Tümen Komutanı"

---

8. Mahno'ya hareketin birleşmesinden sonra "Mahno Baba" takma adı verilmişti. "Baba" (Ukraynaca "batko") nitelemesi, Ukrayna'da, çoğu zaman yaşlı veya saygı gören bir insan söz konusu olduğunda ada eklenirdi. Hiçbir otoriter anlam taşımaz.

Kongreyi karşı-devrimci ilan etmeden önce, "yoldaş" Dıbenko bu kongrenin kim tarafından ve hangi amaçla toplandığı konusunda bilgi edinme zahmetine bile katlanmamış. Bu nedenledir ki Kongrenin Gulyay-Pole'nin "lağvedilmiş" devrimci genelkurmayı tarafından toplandığını söylüyor, oysaki gerçekte Askeri-Devrimci Konsey'in Yürütme Komitesi tarafından toplandı.

Dolayısıyla Kongreyi toplamış olan Konsey üyeleri ne yasadışı ilan edilip edilmediklerini, ne de Kongre'nin Dıbenko yoldaş tarafından karşı-devrimci olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini biliyorlar.

Öyleyse, Görüşünüze göre açıkça karşı-devrimci olan bu Kongreyi kimin ve hangi amaçla topladığını Ekselanslarınıza açıklamamıza izin veriniz. O zaman belki de size sandığınız kadar korkunç gözükmeyecektir.

Daha önce söylendiği gibi, Kongre, Gulyay-Pole bölgesinin Askeri-Devrimci Konseyi'nin Yürütme Komitesi tarafından, bölgenin ortasında yer alan Gulyay-Pole'de yapıldı. Bu, Askeri-Devrimci Konsey'in bundan sonraki özgür tutumunu tespit etmek amacıyla toplanan üçüncü bölge kongresiydi. (Gördüğünüz gibi, "yoldaş" Dıbenko, bu "karşı-devrimci" kongrelerden üçü [ikisi olmalı – ç.n.] daha önceden yapılmıştı.)

Şu soru cevaplanmalı: Askeri-Devrimci Konsey'in kendisi nereden çıkmıştı ve hangi amaçla kurulmuştu? Bunu henüz bilmiyorsanız "yoldaş" Dıbenko, bunu size öğreteceğiz.

Bölgesel Askeri-Devrimci Konsey, bu yılın 12 Şubat'ında Gulyay-Pole'de toplanan ikinci kongre kararı uyarınca oluşturuldu. (Gördüğünüz gibi, oldukça uzun zaman geçmiş, o zamanlar siz henüz burada bile değildiniz.) Konsey savaşçıları örgütlemek ve gönüllü seferberliğine başvurmak amacıyla kuruldu; zira bölge Beyazlarla çevriliydi ve ilk gönüllülerden oluşmuş isyancı müfrezeleri çok geniş bir cepheyi tutmaya yeterli değildi. O zamanlar bölgemizde Sovyet askeri birlikleri yoktu. Ayrıca halk kendi bölgesini savunmayı kendi ödevi olarak gördüğünden Sovyet askeri birliklerinin müdahalesine pek bel de bağlamıyordu.

Devrimci Konsey işte bu amaçla kuruldu. İkinci Kongre kararına uygun olarak her ilçeden bir delegeden oluştu: Toplam olarak Yekaterinoslav ve Tavrida illerinin ilçelerini temsil eden 32 üyeye sahipti.

Aşağıda size Askeri-Devrimci Konsey ile ilgili başka açıklamalar da yapacağız. Şimdilik önümüzde duran soru şu: Bu ikinci bölge kongresi nereden çıktı? Bunu kim topladı? Buna kim izin verdi? Bunu toplayan yasadışı ilan edildi mi? Edilmediyse, neden?

İkinci bölge kongresi Gulyay-Pole'de birinci kongre tarafından seçilmiş beş kişiden oluşan bir girişim grubu tarafından toplantıya çağrıldı. Bu ikinci kongre 12 Şubat'ta yapıldı. Çok şaşkınız, ama bu ikinci kongreyi toplayanlar yasadışı ilan edilmediler. Zira, gördüğünüz gibi, o zamanlar halkın kanı pahasına edinilmiş haklarına halel getirmeye cesaret edebilen o "kahramanlar" henüz mevcut değildi.

Dolayısıyla yeni bir soru önümüze çıkıyor: İlk bölge kongresi nereden

çıktı? Bunu kim topladı? Buna kim izin verdi? Bunu toplayan yasadışı ilan edildi mi? Edilmediyse, neden?

"Yoldaş" Dıbenko, görüldüğü kadarıyla Ukrayna'daki devrimci mücadelede oldukça yenisiniz ve size bu hareketin başlarını da öğretmemiz gerekiyor. Şimdi bunu yapacağız. Siz de, bu olguları öğrendikten sonra, belki de nişan tahtanızı düzeltirsiniz.

Birinci bölge kongresi bu yılın 23 Ocak'ında, ilk isyan kampında, Büyük Mihaylovka'da oldu. Denikin cephesi yakınlarında yer alan ilçelerin delegeleri katıldı. Sovyet askeri birlikleri, o zamanlar uzaklarda, epeyce uzaklardaydı. Bölge bir yandan Denikincilerce, diğer yandan Petlyura taraftarlarınca tüm dünyadan tecrit edilmiş durumdaydı. İşte o zaman, başında Mahno Baba ve Sçus'un bulunduğu isyancı müfrezeleri hem birine, hem de diğerine darbe üstüne darbe indirmeye başladı. Kasabalardaki ve köylerdeki sosyal örgütlenmeler ve kurumlar o zamanlar hep aynı adı taşımıyordu: Falan kasabada bu bir "Sovyet"ti; bir diğerinde "Halk Bürosu"; bir üçüncüsünde "Askeri-Devrimci Genelkurmay"; bir dördüncüsünde "Bölge Bürosu", vb. Ama tümünde zihniyet aynı derecede devrimciydi.

İlk kongre, cepheyi pekiştirmek ve özellikle tüm bölgede belli bir örgütlenme ve eylem tektipliği sağlamak üzere tertip edildi.

Kongreyi çağıran kimse olmadı: Kendiliğinden, halkın arzusu ve onayıyla toplandı. Kongrede zorla seferber edilmiş kardeşlerimizin Petlyura ordusundan sökülüp alınması önerisi yapıldı. Bu amaçla, beş kişilik bir delegasyon seçildi. Bu delegasyon, Mahno Baba genelkurmayına ve gerektiğinde diğer genelkurmaylara başvurmakla ve kardeşlerimize aldatıldıklarını ve bu orduyu terk etmek zorunda olduklarını açıklamak üzere Ukrayna (Petlyura) Direktuvarı'nın ordusunun içine kadar nüfuz etmekle görevlendirildi. Ayrıca delegasyon, karşı-devrimci çetelerden kurtarılmış tüm bölgeyi örgütlemek ve daha güçlü bir savunma cephesi yaratmak amacıyla daha geniş çaplı bir ikinci kongre toplamakla görevlendirildi.

İşte bu delegeler, görevlerini yapıp geri dönünce, her türlü "parti"nin, her türlü "iktidar"ın, her türlü "yasa"nın dışında ikinci bölge kongresini topladılar. Zira siz "yoldaş" Dıbenko ve sizin türden diğer yasa âşıkları o zamanlar çok uzaklardaydınız! İsyan hareketinin efsanevî rehberleri, kendi elleriyle kölelik zincirlerini henüz kırmış halk üzerinde bir iktidar kurma özlemi taşımadıklarından, kongre karşı-devrimci, onu toplayanlar da yasadışı ilan edilmedi.

Bölge konseyine geri dönelim.

Gulyay-Pole Bölgesi Askeri-Devrimci Konseyi'nin tam da kuruluşu sırasında, bölgede Sovyet İktidarı ortaya çıktı. İkinci kongrede kabul edilmiş karara uygun olarak, Bölge Konseyi Sovyet yetkililerinin ortaya çıkışı üzerine işleri askıda bırakmadı. Kongrenin talimatlarını sapmaksızın yürütmek zorundaydı. Konsey, komuta eden değil icra eden bir organdı. Dolayısıyla gücü ölçüsünde çalışmaya devam etti ve yaptığı işte de hep devrimci yolu izledi.

Sovyet yetkilileri yavaş yavaş Konseyin faaliyetinin önüne birtakım engeller çıkartmaya başladılar. Komiserler ve Sovyet hükümetinin diğer yüksek memurları, Konseye "karşı-devrimci" muamelesi yapmaya koyuldular. İşte o zaman Konsey üyeleri 10 Nisan'da Gulyay-Pole'de, Konseyin daha sonraki davranış çizgisini belirlemek veya Kongre bunu gerekli görürse onu tasfiye etmek üzere üçüncü bölge kongresini toplamaya karar verdiler. Ve böylece kongre toplandı.

Kongreye karşı-devrimciler değil, Ukrayna'da isyan ve Sosyal Devrim bayrağını ilk yükselten insanlar katıldı. Zalimlere karşı bölgedeki genel mücadelede eşgüdüm sağlamaya yardımcı olmak üzere gelip kongreye katıldılar. 72 ilçenin ve birçok isyancı birliğinin temsilcileri kongrede yer aldı. Hepsi Gulyay-Pole Bölgesi Askeri-Devrimci Konseyi'ni gerekli buldu; hatta Yürütme Komitesini tamamladılar ve onu bölgede gönüllü ve eşitlikçi bir seferberlik yapmakla görevlendirdiler.

Bu Kongre "yoldaş" Dıbenko'nun kongreyi "karşı-devrimci" ilan eden telgrafını alınca, bu bölgenin isyan bayrağını ilk yükselten olduğunu hatırlayarak hoş bir şaşkınlık yaşadı. Bu nedenledir ki kongre bu telgrafa karşı canlı bir protesto kabul etti.

İşte "yoldaş" Dıbenko, gözlerinizi açacak olgular bunlardır.

Düşünün!

Siz, tek başınıza, bir milyonluk bir emekçi halkı, nasırlı elleriyle, kölecilik zincirlerini bizzat kırıp atmış ve şimdi kendi iradesiyle kendi yaşamını kurmakta olan bir halkı karşı-devrimci ilan etme hakkına sahip misiniz? Değilsiniz! Gerçekten bir devrimciyseniz, zalimlere karşı mücadelesinde ve özgür bir yeni yaşam kurma çalışmasında bu halkın yardımına koşmalısınız.

Kendine devrimci adını veren birtakım insanların hazırladığı, kendilerinin olamadığı kadar devrimci bir halkı bütünüyle yasadışı ilan etmeye izin verecek yasalar olabilir mi? Zira Konseyin Yürütme Komitesi halkın bütün kitlesini temsil ediyor.

Tüm yasa koyucuları ve tüm yasaları daha yeni alaşağı etmiş bir halkı köleleştirmek üzere birtakım şiddet yasalarının çıkartılması olanaklı mıdır, kabul edilebilir mi?

Bir "devrimci"ye, savunucusu olduğunu ileri sürdüğü devrimci kitleye, bu kitle, izin beklemeksizin, bu devrimcinin onlara vaat ettiği şeyleri, yani özgürlüğü ve eşitliği aldığı için en ağır cezaları uygulama hakkı tanıyan bir yasa var mı?

Devrimci halk kitlesi, "devrimci", kazandığı özgürlüğü ondan aldığında susabilir mi?

Devrim yasaları, kendisini seçmiş devrimci kitlenin kendisine verdiği yetkiyi kullanmak zorunda olduğuna inandığı için kurşuna dizilmesini mi emrediyor?

Bir devrimci hangi çıkarları savunmalıdır? Partinin çıkarlarını mı yoksa kanı pahasına Devrim'i yürüten halkın çıkarlarını mı?

Gulyay-Pole Belgesi Askeri-Devrimci Konseyi, partilerin her türlü baskısının, her türlü etkisinin dışında bulunuyor; yalnızca kendisini seçmiş olan halkı tanıyor. Ödevi halkın ona verdiği işleri yerine getirmek ve fikirlerini yayına konusunda hiçbir sol sosyalist partiye engel olmamaktır. Dolayısıyla bir gün Bolşevik fikir emekçiler arasında başarı kazanırsa, Askeri-Devrimci Konsey'in, bu "açıkça karşı-devrimci" örgütlenmenin yerine kesinlikle "daha devrimci" ve Bolşevik bir başka örgüt geçecektir. Ancak bu arada bize engel olmayın, bizi boğmaya çalışmayın.

Siz, "yoldaş" Dıbenko siz ve benzerleriniz, eskisiyle aynı politikayı yürütmeye devam ederseniz, bunun iyi ve vicdanlı bir politika olduğuna inanıyorsanız, o zaman o küçük kirli işlerinizi sonuna kadar götürün.

Siz ve partiniz Kursk'ta tutunmuşken toplanmış bölge kongrelerinin çağırıcılarının hepsini yasadışı ilan edin.

Ukrayna'da isyan bayrağını, Sosyal Devrimi ilk yükselten, sizin izninizi beklemeden, sizin programınızı izlemeden harekete geçen herkesi karşı-devrimci ilan edin.

"Karşı-devrimci" kongrelere delegelerini gönderen herkesi de yasadışı ilan edin.

Nihayet sizin izninizi almadan emekçi halkın tümünün özgürlüğüne kavuşması için isyan hareketinde yer almış, yaşamını yitirmiş tüm savaşçıları da yasadışı ilan edin.

İzniniz olmadan yapılmış tüm kongreleri kesin olarak ve sonsuza kadar yasadışı ve karşı-devrimci ilan edin.

Ancak biliniz ki Hakikat sonunda Gücü yener. Konsey, tüm tehditlerinize rağmen, kendisine verilen ödevlerden vazgeçmeyecektir, zira buna hakkı yoktur ve ayrıca halkın hakkını gasp etme hakkı da yoktur. - *Gulyay-Pole Bölgesi Askeri-Devrimci Konseyi.* - İmzalar: *Çernoknijnıy*, başkan; *Kogan*, başkan yardımcısı; *Kardbet*, sekreter; *Koval*, *Petrenko*, *Dotsenko* ve diğer Konsey üyeleri.

Buraya kadar aktardığımız olgular okurun 1917-1921 Ukrayna hareketinin ayırt edici ortamını, eğilimlerini ve çatışmalarını kavramasına kesin olarak yardımcı olacaktır. *Daha sonraki olaylar öncekilerin mantıksal devamından başka bir şey değildir.* Üzerlerinde fazlaca durmaya gerek olmaksızın kolayca kavranacaklardır.

Bu da bize şimdiden sonra ve hissedilir ölçüde anlatımımızı kısaltma, kimi ayrıntıları bertaraf etme, destanın yalnızca ana özellikleriyle ve hakiki anlamıyla kendimizi sınırlama olanağı verdi.

BOLŞEVİKLERİN ÖZGÜR BÖLGENİN SİLAHLI İŞGALİNE YÖNELİK HAZIRLIKLARI. - DENİKİN'İN İKİNCİ ASKERİ

SEFERİ. - Elbette Dıbenko ile çatışma gelişmekte olan dramın girizgâhından ibaretti.

Konseyin cevabı Bolşevik yetkilileri çılgına çevirdi. Her şeyden öte, bu, onlara, bölgeyi "barışçı bir biçimde" kendi diktatörlüklerine boyun eğdirme umutlarını terk etmeleri gerektiğini gösterdi.

Bundan sonra Bolşevikler *bölgeye silahlı bir taarruzu* göz önüne aldılar.

"Mahnovşçina"ya karşı basın kampanyasının yoğunluğu iki katına çıktı. Harekete en berbat iğrençlikler, en korkunç suçlar atfediliyordu. Kızıl birlikler, komünist gençlik ve genel olarak Sovyet halkı "anarko-haydutlar"a ve "isyancı kulaklar"a karşı sistemli bir biçimde kışkırtılıyordu. Tıpkı eskiden Moskova'da ve daha sonra Kronştadt ayaklanması sırasında olduğu gibi Troçki şahsen özgür bölgeye karşı azgınca bir kampanya yürütüyordu. Olası bir taarruzu kendi eline almak üzere Ukrayna'ya gelen Troçki, bu arada, en şiddetlisi *Yolda* [V puti] gazetesinin 51. sayısında "Mahnovşçina" başlığıyla yer alan bir dizi makale kaleme aldı. Troçki'ye göre isyan hareketi, bölgede iktidar kurmaya çalışan zengin çiftçilerin ("kulaklar"ın) örtük bir ayaklanmasından başka bir şey değildi. Mahnocuların ve anarşistlerin emekçilerin özgür komünü hakkındaki tüm söylemleri, Troçki'ye göre, bir savaş hilesinden ibaretti. Gerçekte Mahnocular ve anarşistler Ukrayna'da son tahlilde "zengin kulakların otoritesi" anlamına gelecek olan kendi "anarşist otorite"lerini kurmaya özlem duyuyorlardı.

Bir süre sonra, her şeyden önce Mahnovşçina'ya son vermek gerektiği yolundaki ünlü cümleyi kullanacak olan da bizzat Troçki'ydi. "Mahnocu hareketin yayılmasına olanak vermektense, diye açıklıyordu Troçki, Ukrayna'yı bütünüyle Denikin'e bırakmak evlâdır. Açıkça karşı-devrimci olan Denikin hareketiyle, daha sonra sınıfsal propaganda yoluyla kolayca baş edilebilir, oysa Mahnovşçina kitlelerin içinde gelişiyor ve tam olarak kitleleri bize karşı ayaklandırıyor." (Arşinov'tan aktarma.)

Troçki, bu sözleri komutanlar ve askeri şeflerin toplantılarında kullanıyordu. Böylece bir yandan Mahnocu hareketin *devrimci halkçı* özünü gayet iyi hesaba kattığını, diğer yandan da Denikin hareketinin hakiki karakterinin kesinlikle farkında olmadığını kanıtlıyordu.

Aynı zamanda Bolşevikler bölgenin içinde bir dizi görüşmeye ve araştırmaya giriştiler. Yüksek memurlar ve üst konumlardaki

militanlar –Kamenev, Antonov-Ovseyenko ve diğerleri– Mahno'yu ziyaret ettiler ve dostluk görüntüsü altında birtakım sorgulamalar, eleştiriler yaptılar; eleştirileri kimi zaman aşağılamalara ve hatta gizlemek ihtiyacı duymadıkları tehditlere kadar vardı.

Bolşeviklerle anlaşmalı olarak Mahnocular tarafından tasfiye edilen çarın eski subaylarından Grigoryev'in "darbe"si –belli bir önem taşısa da üzerinde durmayacağız– bu kampanyayı bir süre yavaşlattı, ancak yeniden tüm hızını kazanması pek gecikmedi.

Mayıs 1919'da Bolşevikler, Mahno'yu öldürtmeye yeltendiler. Komplo bizzat Mahno sayesinde, onun geleneksel kurnazlığı ve mutlu bir rastlantı sayesinde boşa çıkarıldı. Bir diğer rastlantı ve tepkilerindeki çabukluk komployu düzenleyenleri yakalamasına olanak verdi. Hepsi infaz edildi.

Zaten Bolşevik kurumlarda istihdam edilen yoldaşlar Mahno'yu birçok kez uyarmışlardı; asla ne Yekaterinoslav'a, ne Harkov'a, ne de başka bir yere yapılan çağrılara git; çünkü her çağrı ölümün seni beklediği birer tuzaktır.

Ama en felaketi, Kafkasyalıların kitlesel gelişiyle Denikin'in tam da Mahnocuların bölgesinde kesintisiz olarak muazzam destek aldığı, böylece "beyaz tehlike"nin muazzam hale geldiği sırada, Bolşeviklerin isyancılara mühimmat, kurşun vb tedarikine tamamıyla son vermesi oldu. Tüm şikâyetler, tüm tehlike çığlıkları, tüm protestolar hiçbir işe yaramadı. Bolşevikler, her şeyden önce bölgenin ordu gücünü yıkıma uğratmak amacıyla Mahnoculara abluka uygulamaya kesin karar vermişlerdi.

Amaçları oldukça basitti: Mahnocuları Denikin ezsin, sonrasında biz de hazırlıklarımızı tamamlayıp kendi güçlerimizle onu yok ederiz.

Görüleceği gibi, hesaplarında korkunç yanıldılar. Kesinlikle Denikin'in ne gerçek gücünün ne uzun vadeli hedeflerinin farkındaydılar. Bu arada Denikin, Devrim'e karşı genel bir askeri sefer düzenlemek üzere Kafkasya'da, Don ve Kuban bölgelerinde sistemli olarak önemli askere almalar yapıyordu. Mahnocu isyancıların birkaç ay önce denize doğru püskürttüğü Denikin, çok daha güçlü ve özenli bir biçimde, birliklerini toparlama, silahlandırma ve hazırlama çabasına girişti. Her şeyden önce Mahnocu orduyu ortadan kaldırması gerekiyordu, zira Gulyay-Pole isyancıları sol kanadı için sürekli bir tehdit oluşturuyordu.

Bolşevikler, özellikle Mahnovşçina'ya karşı yürütülecek mücadeleyle uğraştıklarından bu konularda hiçbir şey bilmiyorlar, daha doğrusu bilmek istemiyorlardı.

1919 Mayıs ayı sonlarında, hazırlıkları tamamlandığında, Denikin, çapı ve gücü itibariyle yalnızca Bolşevikleri değil, Mahnocuları da şaşırtan ikinci askeri seferini başlattı.

Böylece Haziran ayı başlarında özgür bölge ve bütün Ukrayna aynı anda iki yandan tehdit altında kaldı: Güneydoğda Denikin'in azgın taarruzu; kuzeyde hiç kuşkusuz Denikin'in Mahnocuları ezmesine izin verecek ve hatta işini kolaylaştıracak Bolşeviklerin düşmanca tutumu.

ÖZGÜR BÖLGENİN 4. KONGRESİ. - TROÇKİ'NİN 1824 SAYILI EMRİ VE BOLŞEVİKLERİN ÖZGÜR BÖLGEYE İLK SİLAHLI TAARRUZU.- İşte bu karmaşık koşullarda, Gulyay-Pole Askeri-Devrimci Konseyi, durumun ciddiyetini göz önünde bulundurarak, Yekaterinoslav, Harkov, Herson, Tavrida ve Donetsk havzası illerinin *birçok bölgesinin* köylülerinin, işçilerinin ve *kızıl askerlerinin* olağanüstü kongresini toplamaya karar verdi.

Hazırlıkları bile dramatik olan bu dördüncü bölge kongresi 15 Haziran'da yapıldı. Kongre, özellikle genel durumu ve gerek Denikin'in saldırısı, gerekse buna karşı koymak üzere yapılacak şeyler konusunda Sovyet yetkililerinin beceriksizliği sonucunda ülkenin üzerine çöken ölümcül tehlikeyi bertaraf etme yollarını incelemek durumundaydı.

Kongre ayrıca bölge halkı arasında yiyecek içeceklerin rasyonel dağıtımı sorunu ve nihayet genel olarak yerel öz-yönetim sorununu da ele alacaktı.

Askeri-Devrimci Konsey'in Ukrayna emekçilerine bu konuda yaptığı çağrı şudur:

Köylü, işçi ve partizan delegelerinin olağanüstü dördüncü kongre çağrısı (Telgraf No: 416)

Yekaterinoslav, Tavrida ve komşu bölgelerin tüm ilçe, kasaba, komün ve köy yürütme komitelerine; Mahno Baba olarak anılan, Ukrayna birinci isyan tümeninin tüm birliklerine; aynı bölgede konumlanmış tüm Kızıl ordu askeri birliklerine. Herkese, herkese, herkese.

30 Mayıs günlü toplantısında, Askeri-Devrimci Konsey Yürütme Komitesi, beyaz çetelerin saldırısı sonucu oluşan cephedeki durumu ve aynı zamanda Sovyet İktidarı'nın - politik ve ekonomik genel durumunu inceledikten sonra, bunlara çözümün tek tek kişiler veya partiler tarafından değil, ancak bizzat emekçi kitleler tarafından bulunabileceği sonucuna vardı. Bu nedenledir ki Gulyay-Pole Bölgesi Askeri-Devrimci Konsey Yürütme Komitesi 15 Haziran'da Gulyay-Pole'de bir olağanüstü kongre toplamaya karar verdi.

Seçim tarzı: 1. Köylüler ve işçiler 3 bin emekçi için bir delege; 2. isyancılar ve kızıl askerler her askeri birlik başına bir temsilci; 3. genelkurmaylar: Mahno Baba tümeni genelkurmayı iki delege; tugay genelkurmayları, her bir tugay için bir delege; 4. ilçe yürütme komiteleri, her politik fraksiyon için bir delege, 5. Sovyeti temel olarak kabul eden ilçe örgütlerinden örgüt başına bir delege göndereceklerdir.

Açıklamalar: *a)* emekçilerin delege seçimleri köylerin, kasabaların, fabrikaların ve atölyelerin genel toplantılarında yapılacaktır; *b)* Sovyetlerin veya bu çeşit birimlerin Komitelerinin özel toplantıları delege göndermeyecektir: *c)* Askeri-Devrimci Konsey gerekli olanaklara sahip olmadığından delegeler kendi yiyecek içeceklerini ve paralarını kendileri sağlayacaktır.

Gündem: *a)* Askeri-Devrimci Konsey Yürütme Komitesinin raporu ve delegelerin raporları; *b)* mevcut durum; *c)* Gulyay-Pole köylü, işçi ve kızıl asker delegeleri Sovyeti'nin rolü, görevleri ve amacı; *d)* bölge Askeri-Devrimci Konseyi'nin yeniden örgütlenmesi; *e)* bölgenin askeri örgütlenmesi; *f)* tedarik sorunu; *g)* toprak sorunu; *h)* malî sorunlar; *i)* emekçi köylüler ile işçilerin birliği; *j)* kamu güvenliği; *k)* bölgede adaletin uygulanması; *l)* gündelik işler. *Askeri-Devrimci Konsey Yürütme Komitesi.*

Gulyay-Pole, 31 Mayıs 1919

Bu çağrı yayımlanır yayımlanmaz Bolşevikler Gulyay-Pole bölgesine taarruza geçmeye karar verdiler.

İsyancı birlikler Denikin Kozaklarının çılgınca saldırısına direnerek ölüme yürürken, Bolşevik taburları, "Mahnocu"ları sırtlarından vurarak, kuzey taraftan isyan bölgesini işgal ettiler.

Köylere baskınlar yapan Bolşevikler, militanları yakalayıp oldukları yerde infaz ediyorlardı; özgür komünleri ve diğer yerel örgütleri yıkıyorlardı.

Taarruz emrini bizzat Troçki verdi. "Kendi devleti"nden iki adım ötede bağımsız bir bölgenin var olmasına katlanabilir miydi? Özgürce yaşayan ve gazetelerinde Fransa'daki ve diğer yerlerdeki yamaklarının bugün bile "üst-insan" olarak adlandırdıkları ondan, Troçki'den, basit bir devlet memuru gibi korkmadan ve saygı göstermeden söz eden bir halkın samimi dilini duyduğunda öfkesini ve hıncını bastırabilir miydi?

Bu yetenekleri sınırlı, ama ölçüsüz derecede kibirli ve kötü adam, Devrim'in yolundan sapması nedeniyle muazzam bir ülkenin "sarsılmaz" askeri diktatörü haline gelmiş o iyi polemikçi ve hatip, o "ilah", kişisel düşmanları olarak gördüğü ve muamele ettiği "anarşistler-haydutlar" tarafından etkilenen ve onların yardım ettiği özgür bir halkın komşusu olmasına hoşgörü gösterebilir miydi?

Zaten daha az kendini beğenmiş ve daha az kindar bile olsa her "devlet adamı", her sosyalist "şeyh" onun gibi davranırdı. *Lenin* ile tam bir görüş birliği içinde hareket ettiğini unutmayalım.

"Mahnovşçina'ya karşı çıkardığı çok sayıdaki emrin her satırının arkasında sınırsız bir kibir ve kabına sığmaz bir taşkınlık kendini gösteriyordu.

Önce Gulyay-Pole Askeri-Devrimci Konseyi'nin çağrısına cevap olarak kaleme aldığı ünlü *1824 Sayılı Emir*'i görelim:

Cumhuriyet Askeri-Devrimci Konseyi'nin
1824 Sayılı Emri

Harkov 4 Haziran 1919

Tüm askeri komiserlere. Aleksandrovsk, Mariupol, Berdyansk, Bahmut, Pavlograd ve Herson ilçe yürütme komitelerine.

Gulyay-Pole Yürütme Komitesi, Mahno çetesi genelkurmayı ile el ele, bu ayın 15'inde Aleksandrovsk, Mariupol, Bahmut, Berdyansk, Melitopol ve Pavlograd ilçeleri Sovyetleri ve isyancıları kongresini toplamaya çalışıyor. Bu kongre açık bir biçimde Ukrayna'daki Sovyetler İktidarına, Mahno çetesinin faaliyet gösterdiği güney cephesinin örgütlenmesine karşı çıkıyor. Bu Kongre Grigoryev isyanı türünden birtakım uğursuz yeni ayaklanmaları kışkırtmaktan ve Mahno çetesinin şeflerinin yeteneksizliği, canice niyetleri ve hainlikleri nedeniyle karşısında sürekli geri çekilmekte olduğu Beyazlara cepheyi teslim etmekten başka bir sonuç veremez.

1. Bu emirle bu Kongre yasaklanmıştır. Hiçbir durumda yapılamaz.
2. Tüm köylü ve işçi halk sözlü ve yazılı olarak uyarılacaktır: Adı geçen Kongreye katılım Sovyet Cumhuriyetine ve cepheye karşı vatana ihanet olarak değerlendirilecektir.

3. Adı geçen Kongrenin delegelerinin tümü bulundukları yerde tutuklanacak ve Ukrayna (eski 2.) 14. ordu Askeri-Devrim Mahkemesi'ne verilecektir.
4. Mahno'nun ve Gulyay-Pole Yürütme Komitesi'nin çağrılarına cevap veren herkes de tutuklanacaktır.
5. Bu emir, telgrafla gönderildiği anda yasa gücündedir. Geniş bir biçimde yayılmalı, tüm kamusal alanlara asılmalı ve gerek kasaba ve köy yürütme komiteleri temsilcilerine, gerekse tüm Sovyet yetkililerine, askeri birlik komutan ve komiserlerine verilmelidir. - İmzalar: *Troçki*, Cumhuriyet Askeri-Devrimci Konsey Başkanı; *Vatsetis*, baş komutan; *Aralov* Cumhuriyet Askeri-Devrimci Konsey üyesi; *Koşkarev*, Harkov bölgesi askeri komiseri.

"Bu belge hakikaten klasiktir, diyor Arşinov. Rus Devrimi'ni inceleyen herkes bunu ezberlemelidir. Bu emekçilerin haklarının öylesine çarpıcı bir gaspıdır ki bu konu üzerinde daha fazla durmaya gerek bırakmaz."

"*Kendine devrimci adını veren birtakım insanların hazırladığı, kendilerinin olamadığı kadar devrimci bir halkı bütünüyle yasadışı ilan etmeye izin verecek yasalar olabilir mi?*" Daha iki ay önce Dıbenko'ya ünlü cevaplarında devrimci köylülerin ortaya attığı sorulardan biri buydu.

Troçki'nin emrinin 2. maddesi, böylesi yasaların olabileceği cevabını net bir biçimde veriyor; 1824 sayılı emir bunun bir kanıtını oluşturuyor.

"*Bir devrimciye*, diye soruyordu Gulyay-Pole'li devrimciler, *savunucusu olduğunu ileri sürdüğü devrimci kitleye, bu kitle, izin beklemeksizin, bu devrimcinin onlara vaat ettiği şeyleri, yani özgürlüğü ve eşitliği aldığı için en ağır cezaları uygulama hakkı tanıyan bir yasa var mı?*"

Aynı 2. madde buna da olumlu cevap oluşturuyor: Köylü ve işçi nüfusun bütünü, kendi özgür kongresine katılmaya cesaret ederse peşinen vatan haini ilan ediliyor.

"*Devrim yasaları, onu seçmiş devrimci kitlenin kendisine verdiği yetkiyi kullanmak zorunda olduğuna inandığı için kurşuna dizilmesini mi emrediyor?*"

Troçki'nin emri (madde 3 ve 4) yalnızca görevlerini yerine getiren delegeler değil, henüz bunu uygulamayanlar da tutuklanmalı ve öldürülmelidir diyor. "Askeri-Devrim Mahkemesi'ne verilecektir" demenin, "kurşuna dizilecektir" anlamına geldiğinin altını çizelim.

Böylece birçok genç devrimci köylü Kostin, Polunin, Dobrolubov ve diğerleri, Gulyay-Pole Askeri-Devrimci Konseyi'nin çağrısını *tartıştıkları* suçlamasıyla ordu mahkemesine çıkartılıp kurşuna dizildi.

Dıbenko'ya sorularını yöneltirken isyancıların Troçki'nin 1824 sayılı emrini öngörmüş oldukları söylenebilir. Her halükârda güzel bir uzak görüşlülük örneği vermişlerdir.

Elbette Troçki Gulyay-Pole'de olup biten her şeyden şahsen Mahno'yu sorumlu tutuyordu.

Kongrenin ne "Mahno tugayı genelkurmayı", ne de "Gulyay-Pole Yürütme Komitesi" tarafından çağırıldığını, her ikisinden de tamamen bağımsız bir organ olan bölgenin Askeri-Devrimci Konseyi tarafından toplandığını anlama zahmetine bile katlanmıyordu.

Anlamlı olgu: 1824 sayılı emrinde Troçki, "Beyazlar karşısında sürekli geri çekilen" diyerek Mahnocu şeflerin "ihaneti"ne imada bulunuyor. *Denikin'in ilerleyişinin hemen arifesinde* "Mahno tugayı"na artık mühimmat verilmemesi emrini bizzat kendisinin, Troçki'nin vermiş olduğunu "unutuyor".

Bu bir "taktik"ti. Bu bir işaretti. Bundan birkaç gün sonra, kendisi, Troçki ve tüm komünist basın Denikin'in birliklerine sözde "cephenin açılması" sözleriyle daha da ileri gittiler. 1824 sayılı emri birçok başka emir izledi ve bu emirlerle Troçki orduyu ve kızıl yetkilileri her yolla ve kaynaklarıyla birlikte "Mahnovşçina"yı ortadan kaldırmaya yöneltti. Ayrıca ne pahasına olursa olsun Mahno'nun, genelkurmay üyelerinin ve hatta hareket içinde yalnızca eğitsel faaliyet yürüten barışçı kimi militanların ele geçirilmesi yönünde gizli birtakım emirler de verdi. Talimat onların hepsini divan-ı harbe verip infaz etmekti.

Oysa Troçki Denikin'e karşı cephenin yalnızca bizzat isyancı köylülerin çabalarıyla ve fedakârlıklarıyla kurulmuş olduğunu biliyordu. Bu cephe, ayaklanmaların son derece heyecan verici bir anında, bölgenin her türlü otoriteden kurtarıldığı anda ortaya çıkmıştı. Güneydoğuda, kazanılmış özgürlüğün yiğit nöbetçisi olarak kurulmuştu. Altı ayı aşkın bir süre boyunca devrimci isyancılar, monarşist karşı-devrimin en güçlü akımının önüne aşılamaz bir engel koydular. Burada aralarından binlercesini kurban verdiler. Bölgenin tüm kaynaklarını davanın emrine verdiler ve özgürlüklerini sonuna kadar korumaya hazırlandılar.

Evet Troçki bunların hepsini biliyordu. Ancak Ukrayna'nın devrimci halkına karşı askeri seferi için kendisine resmi bir gerekçe

gerekiyordu. İşte korkunç bir sinsilikle, hayal bile edilemeyecek bir küstahlık ve ikiyüzlülükle, isyancıları devrime ihanetle ve yolu Denikin'in askeri birliklerine açmakla suçlayabilmek için onları silah ve mühimmattan yoksun bırakarak, her türlü örgütlenme aracını onların elinden alarak bu cephenin yıkılmasını sağladı.

(Daha sonra İspanya'da (1936-1939), "komünistler" aynı "taktiği" kullanacak ve aynı yöntemlere başvuracaktır. Bir olayı tüm ayrıntılarıyla biliyorum. Teruel'de, "komünist" bir tugay, yaklaşık 1.500 kişilik bir anarşist tugayın yanında Franco'ya karşı cepheyi tutuyordu. Anarşist tugayın yok edilmesine olanak sağlamak için, "komünistler" bir gece gönüllü olarak ve sessizce geri çekildiler. Ertesi sabah faşistler bu delikten sızarak anarşist tugayı kuşattılar. 1.500 kişiden ancak 500 kişi el bombaları ve tabancalarla kendilerine yol açarak kurtulabildi. Diğer 1.000 savaşçı katledildi. Hemen ertesi sabah "komünistler" anarşistleri ihanet etmekle ve cepheyi Franco'ya açmakla suçladılar.)

15 Haziran'da yapılması öngörülmüş dördüncü kongre yapılamadı. Bu tarihten epeyce önce Bolşevikler ve Denikinciler bölgede harekete geçmiş durumdaydı.

Bölgede harekete geçen veya komşu bölgelere akınlar düzenleyen Bolşevikler her yerde Troçki'nin emirlerini uygulamaya koyuldular. Örneğin Aleksandrovsk'ta Konsey'in çağrısını ve Kongrenin gündemini incelemek üzere öngörülmüş tüm işçi toplantıları *ölüm cezası tehdidiyle* yasaklandı. Bu emri bilmeden yapılan toplantılar silahlı güçle dağıtıldı. Başka kentlerde ve kasabalarda Bolşevikler aynı tarzda davrandılar. Köylerdeki köylülere gelince, onlara daha da acımasız davranıldı; birçok yerde, militanlar ve hatta isyancılar ve Kongre lehine bir faaliyet yürüttüklerinden "şüphe edilen" köylüler yakalanıp sözde bir yargılamadan sonra infaz edildiler. Çağrıyı aktaran birçok köylü, 1824 sayılı emirden haberdar bile olamadan, tutuklandı, "yargılandı" ve kurşuna dizildi.

Ne Mahnocu genelkurmay, ne de şahsen Mahno bu emri tebellüğ etti: Beklenmedik anda avlamak üzere onları erkenden uyarmaktan kaçınılmaya çalışıldı. Mahno genelkurmayı, bu emirden, yayınlanmasından üç gün sonra, rastlantısal bir biçimde haberdar oldu.

Mahno buna anında tepki gösterdi; Bolşevik yetkililere bir telgraf göndererek, yaratılan durum nedeniyle komutanlık görevini terk etmek istediğini belirtti.

Ona herhangi bir cevap verilmedi.

BOLŞEVİKLER ÖZGÜR BÖLGEYİ İŞGAL ETMESİNE OLANAK VERMEK ÜZERE CEPHEYİ DENİKİN'E AÇIYOR. - DENİKİN'İN BÖLGEYE KARŞI HÜCUMU. - DURUMU KURTARMAK İÇİN MAHNO'NUN ALDIĞI OLAĞANÜSTÜ TEDBİR. - Şimdi Mahnocu destanın son derece dramatik ilk dönemecine, bizzat Mahno'yu ve ordusunun değişik birliklerinin komutanlarını, isyancıların tümünü ve hatta özgür bölge halkının hepsini zorlu bir sınava tabi tutan dönemece geldik.

Dramın bu ilk perdesi şunun veya bunun onuruna sona erdiyse, bu ona katılan herkesin istisnaî nitelikleri, yüksek bir yiğitlik ve dikkate değer bir öz disiplin sayesinde oldu.

Troçki'nin 1824 sayılı emrinin yayımlanmasından birkaç gün önce, Mahno Bolşeviklerin cephenin Grişino kesiminde asker çektiklerini ve böylece Denikin'in askeri birliklerine Gulyay-Pole bölgesine kuzeydoğu cenahından serbestçe erişim sağladıklarını tespit etti. Bu konudan genelkurmaya ve konseye hemen bilgi verdi.

Nitekim Kozak çapulcuları, bölgeye *isyancılar cephesi tarafından değil, onun solundan, kızıl askeri birliklerin konumlandığı yerden* hücum ettiler.

Durum trajik bir hal alıyordu.

Cepheyi Mariupol-Kuteynikovo-Taganrog hattında tutan Mahno ordusu, muazzam kitleler halinde bölgenin kalbini işgal eden Denikin birliklerince çevrildiklerini gördü.

Tüm bu bölgenin köylüleri Nisan ayından itibaren çok sayıda gönüllüyü Gulyay-Pole'ye göndermişti: *Ne var ki onlar silahlandırılamıyordu*, silah ve mühimmat eksikliği çekiliyordu. Daha önce gördüğümüz gibi, Bolşevikler, yapılmış anlaşmanın ve taahhütlerinin tersine, isyancılara her türlü tedariki kestiler ve bölgenin savunmasını sabote ettiler. Yüreklerine taş basarak Mahnocu genelkurmay gönüllüleri geri gönderdi.

Denikincilerin hücumu bunun ölümcül sonucu oldu.

Bir gün içinde Gulyay-Pole köylüleri köylerini kurtarmak amacıyla bir alay kurdular. Baltalarla, tırpanlarla, eski karabinalar

ve av tüfekleriyle silahlandılar. İlerleyişlerini durdurmak üzere Beyazların karşısına dikildiler. Gulyay-Pole'ye on beş kilometre uzaklıkta, Svyatoduhovka köyü yakınlarında, Don ve Kuban Kozaklarının önemli güçleriyle karşılaştılar. Gulyay-Pole'liler onlarla çetin, kahramanca ve ölümüne bir mücadeleye tutuştular ve Gulyay-Pole kökenli, Petrograd'daki Putilov fabrikaları işçilerinden komutanları B. Veretelnikov'la birlikte hemen hepsi savaş alanında düştüler. Bunun üzerine Gulyay-Pole'ye hakiki bir Kozak çığı düştü ve 6 Haziran 1919'da köy işgal edildi. Mahno, genelkurmayı ve bir bataryasıyla birlikte, elinde yalnızca bir batarya kalmış olduğu halde, köyden yedi kilometre uzaklıktaki gara kadar geri çekildi: ancak gece garı da terk etmek zorunda kaldı. Gece boyunca hâlâ sahip olduğu güçlerin tümünü bir araya getiren Mahno, ertesi sabah güçlü bir karşı-taarruza geçti ve düşmanı Gulyay-Pole'den söküp atmayı başardı. Ne var ki kentteki hâkimiyeti uzun sürmedi: Denikin'in yedek güçleri yardıma geldiler ve Mahno'yu Gulyay-Pole'yi kesin olarak terk etmek zorunda bıraktılar. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 203-204.)

Bu arada Bolşevikler, cepheyi böylece Beyazlara açmış ve Mahnoculara yönelik birtakım emirleri gizlice vermiş olmakla birlikte, durumda sanki bir şey değişmemiş gibi, isyancılara dostluk gösterir gibi yapıyorlardı. Bu hareketin rehberlerini ve özellikle Mahno'yu ele geçirmek için bir manevraydı.

7 Haziran'da, yerel yetkililere 1824 sayılı emir telgrafının gönderilmesinden iki gün sonra, Bolşevik yüksek komutanlık Mahno'ya zırhlı bir tren gönderdi ve "son noktaya kadar direnmesi"ni tavsiye ederek, başka desteklerin de gönderileceğini vaat etti.

Gerçekten de iki gün sonra Gulyay-Pole'den yirmi kilometre uzaklıkta, Çaplino tarafında, Gayçur garına Kızıl Ordu'dan kimi birlikler geldi.

Kızıl komutanlık ile isyancılarınki arasında, görünüşte, sıkı bir bağ kuruldu. Bir tür ortak genelkurmay oluşturuldu. Mejlauk ve Voroşilov, sözüm ona operasyonları birlikte yönetmek üzere Mahno'yu gelip kendi zırhlı trenlerine yerleşmeye davet ettiler.

Bütün bunlar sinsice bir komediden başka bir şey değildi. *Aynı saatte, Voroşilov'un cebinde Troçki imzalı bir emir vardı; bu emirde kendisinden Mahno'yu ve Mahnovşçina'nın diğer sorumlu önderlerinin tümünü ele geçirmesi, isyancı birliklerini silahsızlandırması ve*

en küçük bir direniş göstermeye çalışanları merhamet göstermeksizin kurşuna dizmesi isteniyordu.

Voroşilov'un yaptığı, bu emri yerine getirmek için uygun anı beklemekti.

Sadık dostları tarafından Mahno'ya şahsen karşı karşıya bulunduğu ve tüm ordusunu ve devrimci eserini tehdit eden tehlike zamanında haber verildi. Durumu gitgide güçleşiyordu. Bir yandan düşmanın önünde kaçınılmaz olarak meydana gelecek kanlı olayları ne pahasına olursa olsun bertaraf etmek istiyordu. Ama diğer yandan yoldaşlarını, silahlı gücünü, bütünüyle davasını, mücadele etmeden, feda edemezdi.

Tatminkâr bir çözüm aradı. Buldu.

Her şeyi tartıp iki temel karar verdi: 1. *Geçici olarak* İsyan Ordusu komutanlığı görevini bırakma; 2. ordusundaki tüm birlikleri bulundukları yerde kalmaya ve özgürlüğe kavuşturucu mücadeleye yeniden başlamak için uygun anı beklerken, Kızıl komutanlığı kabul etmeye davet etme.

İki gün sonra, olağanüstü bir incelik, soğukkanlılık ve ustalıkla bu çifte manevrayı harfiyen uyguladı.

Sessiz sedasız Voroşilov ve Mejlauk'tan ayrıldı.

Genelkurmayına, o an için, basit bir savaşçı olarak saflardaki çalışmasının daha yararlı olduğunu belirtti.

Sovyet yüksek komutanlığına aşağıdaki açıklamayı gönderdi:

On dördüncü ordu genelkurmayı, Voroşilov. –Troçki, Askeri-Devrimci Konsey Başkanı, Harkov.– Lenin, Kamenev, Moskova.
Cumhuriyet Askeri-Devrimci Konseyi'nin 1824 sayılı emri üzerine, 2. ordu genelkurmayına ve Troçki'ye, halen işgal ettiğim görevden beni affetmelerini talep eden bir telgraf gönderdim. Talebimi tekrarlıyorum. Şu nedenlere dayandığımı düşünüyorum. Her ne kadar, Denikin'in Beyaz çetelerine karşı isyancılarla birlikte halka yalnızca özgürlük ve özgür eylem aşkı vaaz ederek savaştıysam da, tüm resmi Sovyet basını ve ayrıca Komünist-Bolşevik parti basını hakkımda bir devrimciye yakışmayacak söylentiler yayıyorlar. Beni bir haydut, Grigoryev'in işbirlikçisi, kapitalist düzeni yeniden kurmak amacıyla Sovyet Cumhuriyeti'ne karşı komplocu olarak göstermek istiyorlar. Nitekim "Mahnovşçina" başlıklı bir makalede (*Yolda* gazetesi, sayı 51) Troçki şu soruyu soruyor: "Mahnocu isyancılar kime karşı ayaklanıyorlar?" Tüm makale boyunca da, Mahnovşçina'nın Sovyetler İktidarına karşı bir savaş cephesinden başka bir şey olmadığını kanıtlamakla uğraşıyor. Altı aydır isyancıların muazzam kayıplara uğ-

radığı, yüz kilometreyi aşkın bir alanda Beyazlara karşı kurulan gerçek cepheden tek söz etmiyor.
1824 sayılı emir beni "Sovyet Cumhuriyetine karşı komplocu" ve "Grigoryev tarzında bir ayaklanmanın örgütleyicisi" ilan ediyor.
Kendi işlerini tartışmak üzere işçilerin ve köylülerin kongrelerini bizzat toplamalarını çiğnenemez bir hakları, Devrimle kazanılmış bir hak olarak görüyorum. Bu nedenledir ki merkezi otoritenin böylesi kongrelerin toplanmasını yasaklaması ve bunları yasadışı ilan eden açıklama (1824 sayılı emir) emekçi kitlelerin haklarının doğrudan ve saygısızca çiğnenmesidir.
Merkezi yetkililerin bana karşı tutumlarını gayet iyi anlıyorum. Kesinlikle inanıyorum ki bu yetkililer isyan hareketini devletçi faaliyetleriyle bağdaşmaz olarak değerlendiriyor. Aynı zamanda bu hareketin bana sıkı sıkıya bağlı olduğuna inanıyorlar ve beni bir bütün olarak isyan hareketi için duydukları her türlü kin ve öfkeyle onurlandırıyorlar. Hiçbir şey bunu Troçki'nin yukarıda andığım makalesinden daha güzel kanıtlayamaz; bilerek birtakım yalanları ve kara çalmaları üst üste koyarak bana karşı kişisel bir garez gösteriyor.
Merkezi yetkililerin isyan hareketine karşı bu düşmanca ve halen giderek saldırgan hale gelen tutumu, kaçınılmaz olarak iki yanında Devrim'e inançlı emekçi kitlelerin yer aldığı özel bir iç cephenin yaratılmasına yol açıyor. Bu olasılığı, emekçi halka karşı muazzam, affedilemez bir suç olarak görüyor ve bunu bertaraf etmek için elimden gelen çabayı da göstermeyi ödevim olarak kabul ediyorum.
Merkezi yetkililerin böylesi bir suçu işlemelerini bertaraf etmenin en etkili yolu, benim kanıma göre, *işgal ettiğim görevden ayrılmam*dır. Sanıyorum ki, bunu yapınca, merkezi yetkililer benim ve devrimci isyancıların anti-Sovyetik komplolara karışmamız şüphesini duymaya son verecekler ve nihayet Ukrayna'daki ayaklanmayı önemli bir olay, kitlelerin Sosyal Devrimi'nin canlı ve hareketli bir dışavurumu olarak değerlendirecekler; onu kendisiyle şimdiye kadar yanızca isyancılara (merkezi yetkililer başka bir tutum alsaydı kolayca bertaraf edilebilecek) Devrim'in kazandığı çok sayıda insan ve toprak kaybına mal olan her mühimmat parçası için iğrenç pazarlıklara ve kimi zaman tedarikte sabotajlara kadar varan güvensizlik ve kurnazlık ilişkileri yürütülen düşman bir hareket olarak görmeyeceklerdir.
Gelip görevimin alınmasını bekliyorum.
Gayçur istasyonu, 9 Haziran 1919. - İmza Batko (Baba) Mahno.

Bu arada Mariupol'un ötesinde bulunan isyancı birlikleri Pologi ve Aleksandrovsk'a kadar geri çekilmek zorunda kaldılar.

Mahno'nun açıklamasını alınca Bolşevikler, onun hâlâ Gayçur'da olduğunu sanarak, oraya görevini devralmak üzere değil, ama onu yakalamak üzere birtakım adamlarını gönderdiler. Aynı anda İsyan Ordusu genelkurmay şefi Oserov'u ve genelkurmay üyeleri

Mihalev-Pavlenko ve Burbıga'yı, birçok Askeri-Devrimci Konsey üyesini hainice ele geçirdiler. Tüm bu insanlar bulundukları yerde öldürüldü. Bu, orada burada Bolşeviklerin eline düşen Mahnocuların birçoğunun infaz edileceğinin işareti oldu.

Ama Mahno'nun kendisini ellerinden kaçırdılar.

Gayçur'u kuşatan Bolşeviklerin kollarından ustaca kurtulan, parmaklarının arasından sıyrılan Mahno, hızla yol alıp beklenmedik bir anda Aleksandrovsk'taki birliklerine ulaştı. Nitekim yine aynı dostları sayesinde Bolşeviklerin onun Gayçur'da olduğunu sanarak yerine geçecek kişiyi tam da Aleksandrovsk'ta tayin ettiklerini biliyordu.

Orada bir saniye bile kaybetmeden tümeninin işlerini ve komutayı, şahsen Mahno'yla ilgili henüz herhangi bir emir almamış, tayini ancak yapılmış olan bu yeni şefe resmen devretti. "Görevini açıkça ve dürüst bir biçimde bırakma arzusuyla, tespitini yapıyor Arşinov, bu devri yapmaya önem veriyordu; böylece Bolşevikler komuta ettiği tümenin işleriyle ilgili olarak ne olursa olsun kendisini suçlayabilecekleri bir gerekçe bulamayacaklardı. İhtiyatlı olmak gerekiyordu. Bu oyunu kabul etmek zorunda kalan Mahno, oyundan onurunu koruyarak ayrılacaktı."

Ardından son ustalığını gösterdi.

İsyan Ordusuna ayrıntılı bir bildiri gönderdi. Burada yeni durumu açıklıyordu. Bildiride, *şu an için* komutanlık görevinden ayrılmak zorunda olduğunu açıklıyor ve isyancıları, bir zaman için Bolşevik genelkurmayların kumandası altında bulunduklarından rahatsızlık duymayarak, Denikin birliklerine karşı aynı enerjiyle savaşmaya çağırıyordu.

İsyancılar anladılar.

Neredeyse tüm birlikleri bulundukları yerde kaldılar, Kızıl komutanlığı kabul ettiklerini ilan ettiler ve Bolşevik orduya dahil edilmelerini onayladılar.

Bolşevikler zafer kazandıklarını sandılar.

Ancak bilemedikleri şey, aynı zamanda Mahno'yla anlaşmalı olarak isyancı alaylarının en sadık birçok komutanının gizlice bir araya gelerek, bu davranışın dış cepheyi tehlikeye atmaması koşuluyla, uygun zamanda yeniden Mahno'nun emrine girmeyi beklemeye törensel olarak karar vermeleriydi.

Bu karar hiçbir biçimde dışarı sızmadı.

Bundan sonra küçük bir süvari müfrezesiyle birlikte Mahno ortadan kayboldu.

Kızıl alaylara dönüştürülen ve Kalaşnikov, Kurilenko, Budanov, Klein, Dermenci ve benzeri geleneksel şeflerinin komutasında kalan isyancı alayları, Aleksandrovsk'a ve Yekaterinoslav'a ulaşmalarını engelleyerek Denikin birliklerine kafa tutmaya devam ettiler.

DENİKİN'İN YILDIRIM GİBİ İLERLEYİŞİ. - BOLŞEVİKLER UKRAYNA'DA MÜCADELEYİ TERK EDİYOR. - MAHNO HER TÜRLÜ RİSKİ ÜSTLENEREK YENİDEN EYLEME GEÇİYOR. - Daha önce söylediğimiz gibi, Bolşevik yetkililer Denikin girişiminin hakiki boyutlarının farkında değillerdi.

Yekaterinoslav'ın ve Harkov'un düşüşünden yalnızca birkaç gün önce, Troçki, Denikin'in ciddi bir tehdit oluşturmadığını ve Ukrayna'nın kesinlikle tehlikede olmadığını ilan ediyordu. Hemen ertesi günü, Harkov'un ciddi bir tehdit altında olduğunu kabul ederek fikir değiştirmek zorunda kaldı.

Zamanı gelmişti: Yekaterinoslav haziran sonunda düştü. Harkov ise Denikin'in eline on beş gün sonra geçti.

Bolşevik yetkililer ne karşı-taarruza geçmeyi, ne de hatta bir savunma örgütlemeyi düşündüler: Yalnızca Ukrayna'yı boşaltmaya koyuldular. Neredeyse tüm kızıl askeri birlikler bu amaçla kullanıldı: Olabildiğince çok insanı ve tekerlekli malzemeyi beraberlerinde götürerek kuzeye doğru geri çekildiler. Açıkça Bolşevikler Ukrayna'yı kendi kaderiyle baş başa bırakıyor, bütünüyle gericiliğe teslim ediyordu.

İşte o zaman Mahno mücadelede inisiyatifi yeniden kendi eline almanın ve yeniden bağımsız bir devrimci hareketin rehberi olarak hareket etmenin zamanının geldiğine karar verdi. Ama bu kez hem Denikin'e, hem de Bolşeviklere karşı hareket etmek zorundaydı.

Geçici olarak Bolşeviklerin komutasında kalmış isyancı alayları, sabırla bekledikleri işareti aldılar: Bolşevik üstlerinizi görevden alın, Kızıl Ordu'yu terk edin ve Mahno'nun emrinde yeniden bir araya gelin.

Ukrayna halkının büyük dramının ikinci sahnesi o zaman başladı. Ocak 1920'ye kadar sürecekti.

Bunun kısa bir görünümünü sunmaya çalışalım.

İSYAN ORDUSUNUN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ. - DENİKİN'İN SONUCU BELİRLEYİCİ TAARRUZU. - DENİKİN'İN İLERLEYİŞİNİ DURDURMA GİRİŞİMLERİ. - İSYAN ORDUSU DİKKAT ÇEKİCİ HALE GELİYOR. - Mahnocu alaylar alınan emri uygulamaya koyup rehberleriyle daha buluşamadan, Mahno'nun komutası altında yeni bir isyan ordusu oluştu.

Yeni durum garip bir biçimde Avusturyalıların ve Almanların işgalini izleyen duruma benziyordu.

Denikin'in ve –orduyla birlikte geri dönen eski büyük toprak sahipleri– diğer efendilerin emekçi halka karşı tutumu, dediğimiz gibi, küstahça ve aşırı kabaydı. Daha yerlerine yerleşir yerleşmez bu baylar mutlakıyetçi ve feodal rejimi ihya etmeye giriştiler. Korkunç baskılar, acımasız bir "Beyaz" terör Ukrayna köylerini ve kentlerini kırıp geçirdi.

Buna cevap gecikmedi.

Gericilikten kaçan özellikle çok sayıda köylü Mahno'yu aramaya koyuldu. Elbette, yeni zalimlere karşı mücadeleye girişebilecek insan olarak onu görüyorlardı.

On beş günden kısa sürede Mahno yönetiminde yepyeni bir ordu oluştu. Sahip olabildikleri silahlar yetersizdi. Ancak o sırada, birleşme emri üzerine, Kızıl Ordu'dan ayrılarak gelen "taban" alayları gelmeye başladı. Birbiri ardı sıra sadece, güç, heyecan ve savaşçı coşkuyla dopdolu değil, ama aynı zamanda silah ve mühimmat bakımından da iyi donanımlı olarak geldiler. Zira Kızıl Ordu'dan ayrılırken yüklenebilecekleri her türlü silahı yanlarına almışlardı. Bolşevik komutanlık, şaşkın bir halde, tam geri çekiliş halinde, bu gözü pek eyleme karşı çıkamamıştı.

Daha o zamanda, kimi kızıl alayların Mahnocularla kader birliği yaptıklarına ve İsyan Ordusu saflarını yararlı bir biçimde büyüttüklerine işaret edelim.

Bu yeni askeri birliklerle Mahno, önce Denikin'in tümenlerini bulundukları yerde tutmaya çaba harcadı. Adım adım geri çekiliyor, yeni ortamda yönünü bulmaya ve ilk elverişli fırsattan yeniden taarruza geçmek üzere yararlanmaya çalışıyordu.

Ancak Denikinciler uyanık davranıyordu. Önceki kış Mahnocuların kendilerine yarattığı zorlukları, kayıpları ve yenilgileri unutmamışlardı. Denikincilerin komutanlığı, birçok süvari, piyade ve topçu alayından oluşan bütün bir kolorduyu onlarla savaşmaya ayırdı.

Düşmanın daha yüksek olan güçleri önünde yavaş yavaş geri çekilmekle birlikte, İsyan Ordusu, öne çıkartılması gereken son derece özel bir görünümü adım adım kazanıyordu.

Mahnocuların yeniden doğuşuna ve inatçı direnişine, ilerleyişini can sıkıcı bir biçimde rahatsız edip geciktiren bu direnişe öfkelenen Denikin sadece Mahno ordusuna karşı değil, tüm köylü nüfusa karşı da savaş yürütüyordu: Geleneksel eziyet ve şiddete ek olarak, işgal etmeyi başardığı köyler ateşe veriliyor, insanlar kılıçtan geçiriliyordu; köylü yerleşimlerinin çoğu önce yağmalanıp sonra yıkılıyordu. Yüzlerce köylü kurşuna dizildi. Kadınlara kötü muamele ediliyordu; Ukrayna köylerinde oldukça çok olan Yahudi kadınlarına gelince, hemen hemen tümünün, hele Gulyay-Pole'dekilerin ırzına geçiliyordu.

Böylesi bir "savaş" Denikincilerin tehdidi altındaki köylerde yaşayanları evlerini terk ederek "kaçmak" zorunda bırakıyordu.

Sonuç olarak. Mahno ordusu geri çekilirken, köylerinden hayvanlarıyla ve baltalarıyla birlikte kaçan binlerce köylü ailesi ona katılıyordu.

Bu gerçek bir köylü göçüydü. Muazzam bir erkek, kadın ve çocuk kitlesi, batıya doğru geri çekilişi sırasında orduyu çevreleyip peşinden giderken yavaş yavaş *yüzlerce kilometrelik bir alana* yayıldı.

Masal gibi geri çekilişinin başlarında Mahno ordusuna katıldığımda, daha sonraları anılacağı gibi, o pitoresk "tekerlekler üzerindeki krallık"ı gördüm. Onu olağanüstü hareketi içinde izledim.

1919 yılı yazında Ukrayna'da istisnaî bir kuraklık yaşandı. Tozlu yollarla ve yakınlarındaki tarlalarla, bu insan denizi, hayvanlarıyla (özellikle binlerce sığırıyla), her türden vasıtalarıyla, tedarik, yönetim ve sağlık hizmetleriyle karmakarışık halde, ağır ağır hareket ediyordu. Özcesi, bütün bu kitle, ordunun mürettebat trenini oluşturuyordu.

Sözcüğün saf anlamıyla ordu, bu hareketli krallığa karışmıyordu. Güçlerin ana bölümünü saklamak ve savunmak üzere savaşmaya giden birlikler dışında ordu kesinlikle yoldan ilerliyordu; özellikle süvariler, savaşmak üzere sürekli olarak uzak duruyorlardı.

Muharebe olmadığı zamanlar piyadeler ordunun önünde yürüyorlardı. "Taçanka"lar üzerinde ilerliyorlardı. İki atın bağlı olduğu her "taçanka" öndeki sırada oturan bir sürücü ile arkasında iki savaşçı taşıyordu. Belli müfrezelerde, bunların arasındaki sıraya bir makineli tüfek yerleştirilmişti. En arkada topçular ilerliyordu.

İlk arabanın üzerinde büyük bir kara bayrak dalgalanıyordu. Bayrağın iki yüzünde "Ya Özgürlük Ya Ölüm", "Toprak Köylülere, Fabrika İşçilere" sloganları okunuyordu. Bunlar gümüş rengi harflerle işlenmişti.

Koşullara, tehlikelere ve neredeyse gündelik olan savaşlara rağmen, bütün bu halk coşku ve cesaret doluydu. Ordunun değişik hizmetlerinde herkesin kendi görevi vardı. Herkes diğerlerinin akıbetini gönüllü olarak üstleniyor ve herkes birbirini esirgiyordu. Zaman zaman halk şarkıları, devrimci marşlar oradan buradan duyuluyor, hemen binlerce ses bunlara katılıyordu.

Bir köye varıldığında, yeniden yola çıkma emri gelinceye kadar tüm kitle orada kamp kuruyordu. Emir gelir gelmez, hiç gecikmeden herkes hep batıya doğru, hep bu "tekerlekli krallık"ın çevresinde süregiden kavgaların sesleri arasında yola koyuluyordu.

Okurun birazdan göreceği gibi yaklaşık dört ay süren bu geri çekiliş sırasında bu kaçakların binlercesi orduyu terk ederek maceraya atıldı ve tüm Ukrayna'ya dağıldılar. Bunlardan birçoğu evlerini ve mallarını geri alamamacasına kaybettiler. Kimileri yeni bir ev kurmayı başardılar. Ama çoğu yorgunluktan, hastalıklardan tükenerek veya Beyazların eline düşerek oralarda yaşamlarını yitirdiler.

Önceleri isyancılar ordusu Dnyeper üzerinde Aleksandrovsk kenti yakınlarında konumlanmaya çalıştı. Bir süre, büyük stratejik öneme sahip Dnyeper üzerindeki (Rusya'nın en önemlilerinden biri olan) ünlü Kiçkas Köprüsü'nün hâkimiyetini elinde bulundurdu. Ancak düşmanın kendisinden çok yüksek olan güçlerinin akını karşısında, orayı bırakıp önce Dolinskaya'ya, ardından Yelizavetgrad kentine doğru geri çekilmek zorunda kaldı.

Bu arada Ukrayna'nın şurasında burasında ve özellikle Kırım'da kalmış az sayıdaki kızıl askeri birlik, Bolşevik komutanlığın tutumu nedeniyle tamamen moralsiz hale gelmiş ve askeri önemini tümüyle yitirmişti. Askerler, Bolşevik yetkililerin Ukrayna dışına kaçmalarını devrimci davayı bırakmak olarak görüyorlardı. Birçok şef yüksek komutanlığa karşı güvensizliklerini dışa vuruyordu. Yetkililer tarafından neredeyse terk edilmiş olan bu askeri birlikler, endişeyle, iç sıkıntısıyla hareketsizlik içinde kendi kendilerini tüketiyorlardı. Bu insanlar için Mahno ülkedeki tek devrimci umut olarak kalıyordu. Bulunduğu yerde özgürlüğü savunmak isteyen herkes gözlerini gitgide ona doğru çeviriyordu.

Temmuz ayında, nihayet, Kırım'da kalmış kızıl askeri birliklerin hemen hemen tümü ayaklandı, şeflerini görevden aldı ve Mahno birliklerine katılmak üzere yürüyüşe geçti. Bu eylem, daha önce adları sayılan Mahnocu komutanlar tarafından bilgece hazırlandı ve gerçekleştirildi. Kızıl Ordu saflarında geçici olarak kalmış ve uygun emri almış bu birlikler, kendileriyle birlikte yalnızca isyancı kökenli müfrezeleri değil, ama aynı zamanda Bolşevik askeri birliklerin neredeyse tamamını peşlerinden sürükleyerek yola çıktılar.

Hızlı bir yürüyüşle, Koçergin, Dıbets ve diğerleri gibi dünün artık tutsak olan şeflerini ve büyük miktarda silah ve mühimmatı yanlarında götüren (kalabalık ve zinde, iyi örgütlü ve ayaklanmalarından sonra içleri heyecanla dolu) bu birlikler Mahno'yu arayarak Pomoşnaya istasyonuna doğru ilerliyorlardı.

Bu Bolşeviklere indirilmiş ağır bir darbe oldu, zira bu onların Ukrayna'daki askeri güçlerini sıfırlıyordu.

Birleşme, Herson yakınlarında, Dobroveliçkovka yakınlarında Ağustos ayı başlarında oldu.

Mahno ordusu böylece güçlü bir hale geldi. Artık geniş çaplı bir askeri eylem öngörebilirdi.

Hatta zaferi bile öngörmesi olanaklıydı.

Birleşmeden kısa süre sonra o zamana kadar geri çekilen Mahno durdu. Bu duraklamayı özellikle birliklerini bir araya getirmek için yaptı. Her taraftan gönüllüler ona doğru koşuyordu. Pomoşnaya, Yelizavetgrad ve Voznesensk arasına, işgal edilmiş bölgenin etrafına öncü karakollar kurarak ordusunun kesin yeniden örgütlenmesine girişti.

Mahno ordusu şimdi yaklaşık olarak 20 bin savaşçıya sahipti. Bunlar dört piyade ve süvari tugayı, bir topçu tümeni ve bir makineli tüfek alayı halinde bölündü.

Sçus'un komuta ettiği süvarilerin hepsi 2-3 bin kılıçtan oluşuyordu. Makineli tüfek alayı, kimi zaman, 500 makineli tüfeğe sahip oluyordu. Topçular yeterliydi. 150-200 süvariden oluşan özel bir müfreze hareket halinde, akınlarında ve değişik savaş girişimlerinde Mahno'ya eşlik ediyordu.

Yeniden örgütlenmenin tamamlanması üzerine Mahno Denikin birliklerine karşı güçlü bir taarruz başlattı.

En çetin mücadelelerden biri yaşandı. Denikin ordusu birçok kez doğuya doğru 50, hatta 80 kilometre püskürtüldü. Ancak kısa süre

sonra Mahnocularda mühimmat sıkıntısı baş gösterdi. İki taarruzun biricik amacı tedarik sağlamaktı. Öte yandan Denikin savaşa büyük sayıda zinde yedeklerini sürdü. Moskova'ya güven içinde ilerleyebilmek amacıyla ne pahasına olursa olsun isyan ordusunu ezmek istiyordu. Her şeyin beteri, Mahnocular, aynı zamanda Odesa'dan ve Kırım'dan gelip kuzeye doğru Ukrayna boyunca kendilerine yol açan kimi Bolşevik askeri birliklere de göğüs germek zorundaydı. Bolşevikler yollarına çıkan tüm silahlı güçlerle savaşıyorlardı. Kaçınılmaz olarak isyancı birliklere de çarptılar.

Sonuç olarak, durum dayanılamaz hale gelince Mahno, Pomoşnaya-Yelizavetgrad-Voznesensk bölgesini terk edip batıya doğru geri çekilmek zorunda kaldı.

Böylece Mahno'nun 600 kilometreyi aşkın bir yol boyunca, Bahmut-Mariupol'den Kiev bölgesi sınırlarına kadar, 1919'da Ağustos ayından Eylül ayına kadar toplam iki ay kadar süren geri çekilişi başladı.

İSYAN ORDUSUNUN BÜYÜK GERİ ÇEKİLİŞİ (AĞUSTOS-EYLÜL 1919). - KESİN KUŞATMAYA ALINMASI. - PEREGONOVKA MUHAREBESİ (26 EYLÜL 1919). - MAHNOCULARIN ZAFERİ VE YILDIRIM BİR TAARRUZLA GERİ DÖNÜŞLERİ. - Bu olayın tüm dönemeç noktalarını bütün ayrıntılarıyla anlatamadığım için üzgünüm. Esas noktalarıyla yetinelim.

Denikin'in aşikâr niyeti, Mahno ordusunu bütünüyle kuşatıp tamamıyla yok etmekti.

Mahno ordusuna karşı, "bu mujik ayak takımı"ndan özel olarak nefret eden, yalnızca genç subaylardan oluşmuş en iyi tümenlerinden birkaçını gönderdi. Bunlardan Simferopol 1. tümeni ve Labinskiy 2. tümeni özellikle cesaretleriyle, savaşkanlıklarıyla, tükenmek bilmez enerjileriyle ayırt ediliyordu.

Hemen hemen her gün çılgın bir şiddetle çetin mücadeleler cereyan etti. Doğrusunu söylemek gerekirse bu iki ay süren kesintisiz bir muharebe oldu. Her iki taraf için de istisnaî bir zorluk taşıyordu.

Bütün geri çekilme boyunca, ben ve Arşinov da dahil beş yoldaş "Propaganda ve Eğitim Komisyonu" üyeleri olarak Mahno ordusuyla birlikteydik; o günleri bitmez tükenmez bir karabasan gibi hatırlıyorum.

Yalnızca birkaç saat süren o yaz geceleri, insanlara ve bindikleri hayvanlara pek kısa bir dinlenme sağlıyor; günün ilk ışıklarıyla

birlikte mitralyöz taramaları, obüs patlamaları, at nallarının dört nala çıkardıkları uğultu içinde birdenbire uyanılıyordu... Her yandan saldıran Denikinciler isyancıları bir kez daha demir ve ateş mengenesine sıkıştırmaya çalışıyordu.

Korkunç göğüs göğse mücadelelere kadar varan vahşi kavga günlerinin tümü, gece karanlığına kadar Mahno ordusunun önlerinde ve yanlarında süregidiyordu. Her akşam bu ordu gitgide daralan bir koridordan geçerek geri çekilmek, böylece Denikin mengenesinin üzerine kesin olarak kapanmasına izin vermemek zorundaydı. Tan atarken, kendisini kuşatmak isteyen zorlu düşmana yeniden karşı koymak durumundaydı.

İsyancılar giysi, ayakkabı ve kimi zaman da yiyecek içecek eksikliği yaşıyordu. Korkunç bir sıcaklıkta, kurşunî bir göğün altında ve kurşun ve top mermileri sağanağı içinde ülkelerinden gitgide uzaklaşıyor, bilinmeyen bir yere ve bir kadere doğru yol alıyorlardı.

Ağustos ayı sonlarında, Mahno üzerinde zaten alabildiğine ağır basan Denikin kolordusu, Odesa ve Voznesensk'ten gelen yeni birliklerle güçlendirildi. Kızıl Ordu'yu gerileterek (Moskova'dan pek de uzak olmayan) Oryol'a doğru güçlerinin büyük bölümüyle ilerleyen Denikin, en kısa zamanda Mahnoculardan kurtulmak istiyordu. Zira gerisinde onlar olduğu sürece kendini güven içinde hissetmiyordu.

Durum günden güne kötüleşiyordu, ama Mahno umudunu kaybetmiyordu. O an için, ustaca geri çekilme manevralarını şaşmaz bir biçimde sürdürüyordu. İdeallerinden güç alan, görevlerinin bilincinde, kendi davaları için mücadele ettiklerini bilen savaşçılar, her gün hakiki cesaret ve direniş mucizeleri yaratıyorlardı.

O zamana kadar geri çekilmenin gerçekleştiği demiryolları boyları terk edilmeye karar verildi. Denikin'den yakın zaman önce ele geçirilmiş zırhlı trenler, bu arada en güçlülerinden biri olan ünlü "Yenilmez" tren havaya uçuruldu.

Geri çekilme, köyden köye, gitgide daha zorlu, nefessiz bırakan, çıldırtıcı köy yollarından devam ediyordu. İsyancılar bir an için bile cesaretlerini yitirmediler. Hepsi düşmana karşı zafer kazanacakları umudunu içinde taşıyordu. Hepsi içinde bulundukları duruma yiğitçe katlanıyordu. Düşmanın korkunç ve sürekli ateşi altında sarsılmaz bir sabırla, sonuna kadar gerilmiş bir bilinçle rehberlerinin ve sevgili yoldaşlarının etrafında saflarını sıklaştırıyorlardı.

Ona gelince, gece gündüz ayakta, birkaç saatlik uykuyla çılgıncasına faaliyetine ara veren, her yanı kan ter içinde, ama yorulmak nedir bilmeyen, cepheyi bir uçtan öbürüne koşturan, her şeyi kontrol eden, savaşçıları cesaretlendiren ve çoğu zaman gözü pek bir biçimde kavgaya bizzat giren Mahno yalnızca düşmanın herhangi bir hatasından yararlanarak ona belirleyici darbeyi indireceği anı düşünüyordu.

Denikin'in tüm hareketlerini, tüm davranışlarını alıcı bir gözle izliyordu. Her yöne, kesintisiz olarak istihbarat devriyeleri çıkartıyordu. Her saat kesin raporlar kendisine ulaşıyordu. Zira kendisinin yapacağı en küçük bir komuta hatasının tüm ordusu, dolayısıyla tüm eseri için ölümcül olabileceğini biliyordu.

Ayrıca Denikin birlikleri kuzeye ne denli ilerlerlerse, cephenin muazzam büyüklüğü nedeniyle gerilerinin de o denli tehlikeye açık hale geleceğini biliyordu. Bu durumu hesaba katıyor ve kendi saatinin gelmesini bekliyordu.

Eylül ayı ortalarında, isyan ordusu Kiev bölgesinde Uman kentine vardı. Kent Petlyura taraftarlarının elindeydi.

Petlyura Denikin'le savaş halindeydi. Moskova'ya yürüyüşü sırasında Denikin, o an için Ukrayna'nın batısını önemsemiyor, Bolşevikleri alt ettikten sonra orayı kolayca ele geçirebileceğini hesap ediyordu.

Petlyura taraftarlarının Mahnoculara karşı tutumu ne olacaktı? Mahnocuların da Petlyura taraftarlarına karşı tutumu ne olmalıydı? Onlara taarruza geçmeli miydiler? Onlardan, geri çekilmeye devam edebilmek için, topraklarından ve kentlerinden serbest geçiş izni mi istemeliydiler? Denikincilere karşı Mahnocularla omuz omuza mücadele etmelerini mi önermek gerekiyordu? Ya da yalnızca tarafsız kalmalarını önermeli ve bundan azamî yarar mı sağlanmalıydı?

Hepsi ölçülüp biçildi ve son çözüm en uygun göründü.

O zamanlar isyan ordusunda yaklaşık olarak 8 bin yaralı olduğuna işaret edelim. O günkü koşullarda bu insanlar her türlü tıbbî yardımdan yoksundu. Üstelik, hareketlerini ve askeri operasyonlarını muazzam ölçüde engelleyen, orduya takılmış korkunç bir eklenti oluşturuyorlardı. Genelkurmay, Uman yetkililerinden en azından ağır yaralıların kent hastanelerinde tedaviye kabul edilmelerini isteme niyetindeydi.

Mutlu bir rastlantıyla, tüm bu sorunlar isyancılar kampında tartışıldığı sırada Petlyura'nın bir delegasyonu kampa geldi ve Denikin'le savaş içinde olduklarından Petlyura taraftarlarının yeni bir cephe açmaktan ve Mahnoculara karşı çarpışmaktan kaçınmak istediklerini belirtti. Bu da isyancıların arzularına tamamen uygundu.

Sonuçta iki taraf arasında bir antlaşma yapıldı; buna göre her iki taraf da birbirlerine karşı kesin bir askeri tarafsızlığı korumayı taahhüt ettiler. Ayrıca Petlyura taraftarları, Mahnocu yaralıları hastanelerine kabul etmeyi onayladılar.

Antlaşmaya göre bu kesinlikle askeri bir tarafsızlıktı ve yalnızca o andaki durumla ilgiliydi; anlaşmayı yapan taraflardan hiçbirine politik veya ideolojik düzeyde hiçbir yükümlülük veya kısıtlama getirmiyordu. Görüşmelerde yer almış bir kişi olarak, bu maddenin öneminin altını açıkça çizdim. Mahnocular Petlyura'nın *kitlesi*nin kendilerine büyük sempati duyduğunu ve propagandalarına kulak verdiklerini gayet iyi biliyordu. Dolayısıyla bu kitle içinde engelsiz bir biçimde propaganda yapma olanağına sahip olmak söz konusuydu; bu da Mahnocular açısından büyük bir destek sağlayabilirdi. Tam bu anlaşmanın yapılacağı anda, Mahnocular "Petlyura Kimdir?" başlıklı bir bildiri yayımladılar ve onun zengin sınıfların savunucusu, emekçilerin düşmanı olarak maskesini alaşağı ettiler.

Petlyura yetkililerine gelince, onlar da Mahnocuların yeminli düşmanları olmakla birlikte, onlara karşı olağanüstü ihtiyatlı bir tutum almak için çok nedenleri vardı.

İsyancılar, Petlyuracıların tarafsızlığının yapmacık olduğunu ve bunların Mahnocuları ezmek üzere Denikincilerle gizlice anlaşma yapabileceklerini gayet iyi biliyorlardı. İsyan ordusu için her şeyden önce söz konusu olan, beklenmedik bir anda bir çıkmaz sokakta yakalanmamak için, birkaç günlük bir dinlenme, yaralılardan kurtulma, beklenmedik bir arkadan darbeyi bertaraf etmekti.

Bütün bu amaçlara ulaşıldı. Ama öte yandan Mahnocuların endişeleri de hızlı bir biçimde ve çarpıcı bir tarzda doğrulandı.

"Tarafsızlık" anlaşmasına göre, isyan ordusu, Uman çevresinde, Tekuçe köyü yakınlarında 10 kilometre kare yüzölçümüne sahip bir alanı işgal etme hakkına sahipti. Petlyura kuvvetleri kuzeyde ve batıda dağınık haldeydi; Denikin kuvvetleri ise, Golta tarafında, doğuda ve güneyde bulunuyordu.

Ancak, anlaşmanın yapılmasının üzerinden daha birkaç gün geçmeden, Mahnocular, dostlarından, Mahno birliklerini kuşatıp

ortadan kaldırmak üzere bütünsel bir plan hazırlamak için iki kamp arasında görüşmelere başlandığını öğrendiler. Birkaç gün sonra da, 24 Eylülü 25'ine bağlayan gece, Mahnocu izciler, dört veya beş Denikinci alayın batı tarafında, isyancıların arkasında bulunduklarını aktardılar. Oraya Petlyuracıların işgal ettiği topraklardan geçmeden, dolayısıyla onların yardımı veya en azından onayı olmadan ulaşamazlardı.

25 Eylül gecesi Mahnocuların her yanını Denikin birlikleri sarmıştı. Kuvvetlerinin büyük bölümü doğuda temerküz etmiş olmakla birlikte, Mahnocuların arkasında güçlü bir baraj oluşmuştu ve Uman kenti Denikincilerin iktidarındaydı; hastanelerde ve evlerdeki Mahnocu yaralıları arayıp yok etmeye girişmişlerdi.

Denikin komutanlığının yayımladığı ve birkaç örneği Mahnocu genelkurmaya da ulaşan emirde şöyle deniyordu: "Mahno çeteleri kuşatıldı. Moralleri bozuk, dağılmış halde, aç ve mühimmatsız durumdalar. Üç gün içinde onlara saldırıp yok etmenizi emrediyorum." Emrin altında, Denikin'in Ukrayna'daki kuvvetlerinin başkomutanı (daha sonra Bolşeviklerin hizmetine giren) Slaşçov'un imzası vardı.

İsyancı birliklerine her türlü geri çekilme artık yasaktı.

Harekete geçme, yani belirleyici muharebeye girme zamanı gelip çatmıştı.

İsyan ordusunun bütününün, tüm hareketin, tüm davanın kaderi bu en üst muharebeye bağlıydı.

Uman kenti, isyan ordusunun geri çekilişinin son noktası oldu. Bu kez artık savuşmak olanaklı değildi; düşman her yanı sarmıştı, kerpeten isyancıların üzerine kapanmıştı.

Bunun üzerine Mahno, son derece yalın bir biçimde, o güne kadar yürütülen geri çekilişin zorunlu bir strateji olduğunu, gerçek savaşın artık geç olmadan, şimdi, hemen ertesi gün 26 Eylül'de başlayacağını açıkladı.

Hemen ardından da bu son kavga için tüm düzenlemeleri yaptı. İlk manevralarının taslağını hemen hazırladı.

25 Eylül gecesi, o zamana kadar batıya doğru boşu boşuna yürümüş olan Mahnocu birlikler, aniden yön değiştirdiler ve doğuya doğru, Denikin ordusunun ana gövdesine cepheden harekete geçtiler. İlk karşılaşma, gecenin ileri bir saatinde, Krutenkoye köyü yakınlarında oldu. Mahnocu birinci tugay, burada Denikin'in öncü kuvvetlerine karşı taarruza geçti. Onlar daha iyi mevzilenmek ve özellikle de düşmanı peşlerinden, ordunun ana

gücüne doğru sürüklemek için geri çekildiler. Ne var ki Mahnocular onları izlemedi.

Mahno'nun beklediği gibi bu manevra düşmanı yanılttı. Düşman taarruzu bir istihbarat veya şaşırtma eylemi olarak değerlendirdi. Buradan isyancıların yürüyüşünün batıya doğru devam edeceği kanısını edindi. Uman'da onların arkalarına geçmeye ve kurulmuş kapanda onları yok etmeye hazırlandı. İsyan ordusunun kendi ana kuvvetlerine karşı taarruza geçme cesareti gösterebileceğini bir an bile kabul etmedi. Mahno'nun manevrası onlara kendi değerlendirmelerini doğrular gibi göründü. Dolayısıyla da cepheden bir taarruz olasılığına karşı hiçbir hazırlık yapmadılar.

Oysa Mahno'nun planı tam da buydu. Akıl yürütmesi son derece yalındı: Her halükârda düşman çemberini kırmayı başaramadığı takdirde ordu yenilmişti; böylesi bir kırma hareketi, ne denli küçük gibi görünürse görünsün, şimdi onların biricik kurtuluş şansıydı; dolayısıyla bu biricik şans denenmeliydi, yani tüm orduyu Denikin'in ordusuna karşı, doğuya doğru yenmek üzere taarruza geçirmek gerekiyordu. Bir gün önceki manevranın tek amacı düşmanın dikkatini farklı bir yere çekmekti.

26 Eylül gece yarısı, Mahnocu güçlerin tümü doğuya doğru yürüyüşe geçti. Düşmanın ana güçleri, Mahnocuların işgal ettiği Peregonovka köyü yakınlarında yığınak yapmıştı.

Çatışma sabah üç ile dört saatlerinde başladı. Gitgide büyüdü ve tepe noktasına saat sekize doğru ulaştı. O sırada her iki taraftan da hakiki bir makineli tüfek kasırgası koptu.

Mahno, şahsen, özel süvari müfrezesiyle birlikte gece olurken ortadan kayboldu, düşmanı şaşırtmaya çalışıyordu. Tüm muharebe boyunca ondan haber alınamadı.

Saat dokuza doğru, Mahnocular, yorulmuş, tükenmiş bir halde mevzi yitirmeye başladı. Köyün hemen sınırlarında savaşılıyordu. Değişik yanlardan hazır düşman kuvvetleri destek vermeye geliyor ve Mahnoculara karşı yeni ateş salvolarına girişiyorlardı. Mahnocular yavaş yavaş geri çekiliyordu. İsyan ordusu genelkurmayı ve köyde olup eli silah tutan herkes silahlanıp göğüs göğse savaşa katıldı.

Bu, kritik bir andı. Savaş ve onunla birlikte isyancıların tüm davası kaybedilmişe benziyordu.

Herkese, kadınlara bile, köyün sokaklarında düşmana ateş açmaya hazır olma emri verildi. Herkes savaş ve yaşamın o en son saatlerini yaşamaya hazırlanıyordu.

Birdenbire düşmanın makineli tüfek sesleri ve "Hurra!" çığlıkları zayıflamaya, ardından da uzaklaşmaya başladı. Köydekiler düşmanın geri çekildiğini ve muharebenin belli bir uzaklıkta süregittiğini anladılar.

Kavganın sonucunu beklenmedik bir anda ortaya çıkıveren Mahno belirlemişti.

Birlikleri geri çekilmiş ve Peregonovka sokaklarında göğüs göğse savaşa hazırlanılırken peyda oluvermişti.

Tozla kaplı, yorgunluktan bitap haldeki Mahno, düşmanın bağrından, derin bir su yolunun içinden belirivermişti. Sessizce, hiçbir çağrı yapmadan, ama yüzündeki çizgilerde ifadesini bulan yaman ve çok kararlı bir iradeyle, arkasında özel müfrezesi olmak üzere, düşmanın üzerine çok hızlı bir biçimde atılmış ve saflarını parçalamıştı.

Mahnocularda tüm yorgunluk, tüm cesaret kırılması adeta bir büyü yapılmış gibi dağılıp gitti. Her taraftan "Batko [Baba] burada! Batko [Baba] kılıç oynatıyor!" çığlıkları duyuluyordu. İşte bunun üzerine herkes, ölüme mahkûm gibi görünen sevgili rehberlerinin peşinden yepyeni bir güçle ileriye atıldılar.

Bunu çılgınca bir hırsla göğüs göğse bir savaş, Mahnocuların dediği gibi bir "doğrama" izledi.

Subaylardan oluşmuş Simferopol 1. alayı ne denli değerli olursa olsun, yenildi ve önce Mahnocu baskısını durdurma çabasıyla yavaş yavaş ve silsile halinde geri çekildi; ama ardından dağınık bir halde kaçmaya başladı. Paniğe kapılan diğer alaylar onu izledi ve Denikin'in askeri birliklerinin tümü, silahlarını bırakıp Peregonovka'dan on beş kilometre kadar uzaklıktaki Sinyuha ırmağını yüzerek geçip canlarını kurtarmaya çalıştılar. Irmağın karşı kıyısında toparlanmayı umuyorlardı hâlâ.

Ne var ki Mahno, avantajlarını gayet iyi kavramış olarak, durumdan azamî ölçüde yararlanmak için hızla hareket ediyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar süvarileri ve topçuları geri çekilen düşmanın peşinden yolladı. Kendisi de en donanımlı alayla birlikte, kaçanları yakalamak üzere yan yollara atıldı.

12-15 kilometrelik bir güzergâh söz konusuydu.

Denikin'in askeri birlikleri ırmağa vardıklarında Mahnocu süvariler de oraya ulaşmıştı. Yüzlerce Denikinci yaşamını orada yitirdi. Yine de birçoğu ırmağın karşı yakasına geçme zamanını buldular. Ama orada Mahno şahsen onları bekliyordu. Bizzat genelkurmaya ve orada yedekte bekleyen bir alaya baskın yapılarak esir edildi. Mahnocuların eline esir düşmemek için, birçok subay, deri kemerleriyle yakındaki bir ormanlıkta kendilerini asarak intihar ettiler.

Aylardır Mahno'nun peşinden koşturan Denikin birliklerinin ancak önemsiz bir bölümü canını kurtarmayı başardı. Subaylardan oluşan Simferopol 1. alayı ve diğer birkaçı tümüyle kılıçtan geçirildi. Geri

çekiliş yolları, iki üç kilometre boyunca cesetlerle doluydu.[9] Her ne kadar bu görüntü kimilerine korkunç görünse de, Denikin ordusu ile Mahnocular arasındaki düellonun doğal sonucuydu. Tüm takip boyunca hepsini yok etmekten başka hiçbir şeyden söz edilmiyordu. Mahno'nun yapacağı en küçük hata kaçınılmaz olarak isyan ordusuna aynı akıbeti yaşatacaktı. Erkeklerinin savaştığı orduya ayak uyduran kadınlar bile bundan kurtulamazdı. Mahnocular ne yapıp yapmayacaklarını gayet iyi bilecek kadar çok deneyim yaşamışlardı. - (Arşinov, a.g.e., s. 229-232.)

Denikin'in belli başlı güçleri ezilince Mahnocular zaman kaybetmediler, aynı anda üç yönden, "kendi ülkeleri"ne, Dnyeper'e doğru ilerlediler.

Bu geri dönüş çılgın bir tempoda oldu. Denikin birliklerinin bozguna uğratılmasının ertesi günü Mahno daha şimdiden savaş alanından 10 kilometre daha uzaktaydı. Beraberindeki müfrezeyle birlikte ordunun ana gövdesinden yaklaşık olarak kırk kilometre önde yürüyordu. Bir gün daha geçti ve Mahnocular Dolinskaya'ya, Krivoy Rog'a ve Nilopol'e hâkim oldular. Ertesi gün Kiçkas Köprüsü hızla aşıldı ve Aleksandrovsk kenti isyancıların eline geçti.

Yıldırım hızıyla ilerleyişlerinde isyancılar sihirli bir krallığa, Uyuyan Güzel'in diyarına girdikleri izlenimindeydiler. Hiç kimse Uman olaylarından söz edildiğini duymamıştı. Hiç kimse Mahnocuların akıbeti hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Denikinci yetkililer, cephe gerisinin derinliklerine özgü bir tür uyku halinde, hiçbir savunma önlemi almamıştı.

---

9. Gece olduktan sonra, yoldaşlarımdan biraz geride kalarak, Denikin alaylarının bu eza yolundan at üzerinde, ama ağır ağır ilerledim. Genç yaşlarında vahşice öldürülmüş, yıldızlı göğün altında yol boyu kimileri tek başına kimileri üst üste yığılmış halde, alabildiğine değişik ve alabildiğine garip pozlarda yatan, yüzlerce insan cesedinin, kimisi iç çamaşırlarına kadar veya tamamen soyulmuş, toz ve kanla kaplı, yıldızların solgun ışığı altında solgun ve yeşilimsi görünen bedenlerin oluşturduğu korkunç tabloyu hiçbir zaman unutmayacağım. Birçoğunun kolu kesilmiş; diğerlerinin yüzü korkunç biçimde parçalanmış, bazılarının kafaları kopartılmış, başkalarının bedenleri korkunç bir kılıç darbesiyle adeta tamamen iki parçaya ayrılmış...
Zaman zaman atımdan iniyor, bu sessiz ve hareketsiz, daha şimdiden katılaşmış bu bedenlerin üzerine kederli bir biçimde eğiliyordum. Sanki olanaksız bir sırra nüfuz etmeyi umuyordum!... Galip gelselerdi işte şimdi biz bu durumda olacaktık, diye düşünüyordum. Kader mi? Rastlantı mı? Adalet mi?..."
Ertesi sabah çevredeki köylüler tüm bu kalıntıları yolun kenarında açtıkları bir çukura hep bir arada gömdüler.

İlkbahar yıldırımları gibi, Mahnocular düşmanlarının üzerine yıkıldılar. Aleksandrovsk'tan sonra, sırada Pologi, Gulyay-Pole, Berdyansk, Mariupol vardı. On günün sonunda Ukrayna'nın güneyi bütünüyle askeri birliklerden ve yetkililerden kurtarıldı.

Söz konusu olan, yalnızca askeri birlikler ve yetkililer de değildi.

Tıpkı devasa bir süpürge gibi isyan ordusu, kentlerden, kasabalardan, köylerden ve mezralardan geçerken, her yerde sömürü ve köleliğin tüm kalıntılarını ortadan kaldırıyordu. Böylesi bir şeyi beklemeyen geri dönmüş büyük toprak sahipleri, büyük çiftçiler ("kulaklar"), büyük sanayiciler, jandarmalar, papazlar, Denikinci belediye başkanları, pusuya yatmış subaylar, hepsi Mahnovşçina'nın muzaffer yolu üzerinden süpürülüp silindi.

Hapishaneler, polis komiserlikleri ve polis karakolları, halkı köleleştiren tüm simgeler yerle bir edildi. Köylülerin ve işçilerin aktif düşmanı olarak bilinen herkes ölüme mahkûmdu.

Özellikle büyük toprak sahipleri ve kulaklar kalabalıklar halinde can verdiler. Geçerken belirtelim ki, bu olgu bile Bolşeviklerin Mahnocu hareketin sözde "kulak" karakteri konusunda bilinçli biçimde yaydıkları efsaneyi resmen çürütmeye yeterlidir.

Aklıma, oldukça tipik, yaşanmış bir olay geldi.

Dönüş yolunda, birkaç Mahnocu alay oldukça önemli bir köye vardılar. İnsanlara ve atlara dinlenme ve kendilerini toparlama fırsatı vermek için orada durdular.

Onlarla birlikte gelen bizim "Propaganda Komisyonu" bir köylü ailesine konuk oldu; ev, kilisenin karşısında, köy meydanı üzerindeydi.

Daha yeni yerleşiyorduk ki, dışarıda bir hareket, birtakım gürültü ve patırtılar duyduk.

Dışarı çıkınca bir yığın köylüyü Mahnocu savaşçılara bir şeyler anlatırken gördük.

- Evet yoldaşlar, diyorlardı. Bu alçak, kırka yakın insanın adının olduğu bir liste hazırladı ve yetkililere verdi. Bütün o insanları kurşuna dizdiler...

Köyün papazından bahsedildiğini öğrendik. Köylülere göre, çok sayıda insanı Mahnocu hareket şüphelisi veya sempatizanı olarak Denikinci yetkililere ihbar etmişti.

Birkaç isyancının hızla yaptıkları araştırma-soruşturma köylülerin hakikati söylediklerini ortaya çıkardı.

Papazın evine gidilmesine karar verildi. Ama köylüler evinin kapalı olduğunu ve kendisinin de orada bulunmadığını dile getirdiler.

Birkaçı kilisenin içinde saklandığını düşünüyordu. Bunun üzerine bir yığın köylü ve isyancı kiliseye yöneldi. Kilisenin kapısı kapalıydı. Büyük bir asma kilit sallanıyordu.

- Hay Allah! dedi biri, kapı dışarıdan kapalı olduğuna göre içeride olamaz.

Ama daha bilgili başkaları, kaçacak zamanı olmayan papazın, küçük yardımcısı sayesinde kiliseye kendini kilitlettirdiğini, böylece herkesi kaçtığına inandırmaya çalıştığını ileri sürdü.

İçlerini rahatlatmak için birkaç isyancı kapıdaki asma kilidi dipçik darbeleriyle kırarak kiliseye girdiler. İçerisini özenle aradılar. Kimseyi bulamadılar. Ancak kullanılmış bir gece lambası ve yiyecek içecek tedarik edilmiş olduğunu gördüler.

Anlaşıldı. "Papaz" kilisede saklanıyordu. Kalabalığın içeriye girdiğini duyunca çan kulesine tırmanmış olmalıydı; kendisini aşağıda bulamayan takipçilerinin ısrarlı olmayacağını umuyordu.

Küçük çan kulesine tahta bir merdivenle ulaşılıyordu. İsyancılar, çığlıklar atarak ve kılıçlarıyla ve tüfekleriyle mahşerî bir gürültüyle merdivene yöneldi.

Tam o anda bulundukları yerden sahneye bakanlar bir anda, çan kulesinin tepesinde, aniden yoğun bir korkuyla umutsuzca birtakım hareketler yapıp bağıran, siyah elbiseler içinde bir erkek bedeni gördüler.

Adam gençti. Saman sarısı uzun saçları rüzgârda dalgalanıyordu. Yüzü korkudan kasılmış kalmış gibiydi. Kollarını meydana doğru açmış şikâyet eder bir ses tonuyla bağırıyordu:

- Kardeşlerim! Kardeşlerim! Ben bir şey yapmadım! Ben bir şey yapmadım! Kardeşlerim, merhamet! Kardeşlerim...

Ancak daha o anda güçlü kollar onu siyah cepkeninin eteklerinden yakalamış merdivene doğru çekiyordu.

Adam aşağıya indirildi. Herkes kiliseden çıktı. Papazı itekleyerek meydanı geçirdiler ve rastlantıyla bizim kaldığımız evin avlusuna soktular.

Çok sayıda köylü ve isyancı avluya doluştu. Diğerleri sonuna kadar açık araba kapısının önünde, meydanda kaldılar. Hemen ardından kendiliğinden bir halk yargılaması örgütlendi. "Komisyon"umuz buna katılmadı ve sahneye tanıklık ettik. Halkı kendi işini kendi görmesi için bıraktık.

- Pekâlâ, dediler, papaza, ne diyeceksin bakalım aşağılık herif! Şimdi bedel ödemenin zamanı! Elveda de ve istersen Allah'ına dua et...

- Kardeşlerim! Kardeşlerim" diye tir tir titreyerek tekrarlıyordu papaz. Ben masumum, ben masumum, ben hiçbir şey yapmadım. Kardeşlerim...

- Nasıl hiçbir şey yapmadın? diye bağırıyordu aynı anda birçok kişi. Genç İvan'ı, sonra Pavel'i, kambur Sergey'i ve diğerlerini ihbar etmedin mi? Listeyi hazırlayan sen değil misin? Seni mezarlığa götürüp kurbanlarının mezarları önüne koyalım mı? İstersen polis merkezindeki kâğıtları karıştıralım? Elinle hazırladığın liste belki hâlâ oradadır.

Papaz dizlerinin üzerine çöktü ve boş gözlerle, yüzü ter içinde tekrarlamaya devam etti:

- Kardeşlerim, beni affedin. Merhamet!... Ben hiçbir şey yapmadım.

"Komisyon"umuzun üyesi genç bir kadın rastlantısal olarak onun yanında bulunuyordu.

Dizlerinin üzerinde sürünmeye devam ederek, kadının eteğini yakalayıp dudaklarına götürüp öptü ve yalvardı:

- Hemşire, koru beni. Ben masumum... Kurtar beni hemşire.

- Ne yapmamı istiyorsun dedi kadın yoldaş. Masumsan kendini savun. Bu insanlar vahşi hayvanlar değil. Hakikaten masumsan, sana bir kötülük yapmazlar. Ama suçluysan, ben ne yapabilirim?

Atının üzerinde bir isyancı kalabalığın içinde kendisine yol açarak avluya girdi.

Ne olup bittiğini öğrendi ve papazın arkasında durdu; atının üzerinden zavallının sırtını çılgınca kırbaçlamaya koyuldu. Her kırbaç darbesinde tekrarlıyordu: "Bu halkı aldattığın için! Bu halkı aldattığın için!" Halk kayıtsız bir biçimde seyrediyordu.

- Yeter yoldaş, dedim yumuşak bir biçimde. Yine de ona işkence etmemek gerek.

- Ya öyle mi, alaycı sesleri yükseldi çevremden. Onlar hiçbir zaman hiç kimseye işkence etmediler, değil mi?

- Haydi kalk ayağa! Bu kadar komedi yeter! Kalk ayağa!

Sanık artık bağırmıyordu. Sararmış, olan bitenin pek de bilincinde olmaksızın ayağa kalktı. Gözlerini uzaklara dikmiş, sesi çıkmadan dudaklarını oynatıyordu.

İsyancı birkaç yoldaşa işaret etti; onlar da hemen papazın etrafını sardılar.

- Yoldaşlar, diye seslendi köylülere isyancı, bu adamın, aşikâr karşı-devrimcinin, Beyaz yetkililere başvurup bir "şüpheliler" listesi verdiğini ve bu ihbar üzerine birçok köylünün tutuklanıp infaz edildiğini mi söylüyorsunuz? Tam olarak bunu mu söylüyorsunuz?

- Evet, evet, hakikat bu! diye homurdandı kalabalık. Bizimkilerden kırka yakınını öldürttü. Tüm köy bunu biliyor.

Kurbanların adları bir kez daha sayıldı, kesin tanıklıklar dile getirildi, kanıtlar toplandı... İnfaz edilenlerin yakınları gelip olguları doğruladı. Bizzat yetkililer onlara papazın hazırladığı listeden söz ederek kendi davranışlarının haklılığını açıklamışlar.

Papazın artık sözü kalmamıştı.

- Bu adamı savunan köylü var mı? diye sordu isyancı. Bunun suçluluğundan şüphe duyan var mı?

Hiç kimseden ses çıkmadı.

Bunun üzerine isyancı papazı yakaladı. Kaba bir biçimde üzerindeki cüppeyi çıkardı.

- Ne güzel kumaş! dedi. Bununla güzel bir kara bayrak yapılır. Bizimki daha şimdiden oldukça eskidi.

Sonra gömlek ve iç donuyla kalmış iğrenç papaza seslendi:

Şimdi şuraya diz çök! Geriye dönmeden duanı et!

Mahkûm söyleneni yaptı. Dizlerinin üstüne çöktü, ellerini kenetleyerek dua etmeye başladı: "Göklerin efendisi babamız, adın kutsansın, krallığın hüküm sürsün..."

İki isyancı arkasına geçtiler. Tabancalarını çıkartıp nişan alarak sırtına kurşun yağdırdılar. Mermiler kuru, amansız bir biçimde patladı.

Beden yere yığıldı.

Bitmişti.

Kalabalık olayı yorumlayarak dağıldı.

Mahno da yıldırım hızıyla geri dönüşü sırasında kendisinin yaşadığı kimi benzeri dramatik olayları anlatmıştı.

Akşama doğru, hepsi Denikin subay elbiseleri giymiş birkaç süvariyle birlikte, açıkça gerici, Denikin hayranı ve köylülerin celladı olarak tanınan bir büyük toprak sahibine gidiyor.

Görev gezisinde bulunan sözde subaylar olarak biraz dinlenmek, geceyi malikânede geçirmek ve ertesi sabah yola çıkmak istiyorlar.

Elbette büyük bir coşkuyla kabul ediliyorlar. "Subay beyler" dilediklerince dinlenebilirler. Malikâneyi bir Denikinci müfreze gayet güzel koruyor, endişe duyacak bir şey yok.

Ziyaretçiler şerefine bir şölen düzenleniyor. Muhafız müfrezesinin subayı, birkaç sadık dost da şölene katılıyor. Harika yemekler yeniyor, ünlü şaraplar ve mükemmel likörler içiliyor. Diller çözülüyor. Herkes dökülüyor, "Mahnocu haydutlar"a ve tüm "isyancılar"a lanetler okunuyor, hızla ve kesin olarak ortadan kaldırılmaları isteniyor, Denikin'in ve Beyaz Ordunun sağlığına kadeh kaldırılıyor. Kimi zaman toprak beyi, sırrını saklayamayıp, misafirlerine mükemmel silah deposunu, her türlü kötü olasılığı bertaraf edecek gücünü, gösteriyor.

Yemeğin sonlarına doğru Mahno birdenbire gerçek kimliğini açıklıyor. Tarif edilemez bir şaşkınlık, korku, alt üst olmuşluk sahnesi. Malikâneyi Mahnocular kuşatmış. Muhafızlar silahsızlandırılmış. "Bedelini ödemek gerek!"

Ne çığlıklar, ne yalvarmalar, ne kaçmaya yeltenişler bir işe yarıyor. Toprak beyi, sadık dostları ve hizmetkârları, muhafız subayı, hepsi oracıkta infaz ediliyor. Muhafız askerler derinlemesine sorgulanıyor ve sonuçlarına göre muamele ediliyor.

İş bitince, silahlara el konuluyor ve bir başka toprak beyinin yuvasına doğru yola çıkılıyor.

İSYANCILARIN ZAFERİYLE KIRILAN DENİKİN TAARRUZU. - BOLŞEVİKLER KURTULUYOR. - BOLŞEVİKLERİN UKRAYNA'YA GERİ DÖNÜŞÜ. - Mahnocuların Ukrayna'nın güneyini işgali, Denikin'in karşı-devrimci askeri seferinin bütünü bakımından ölümcül bir tehlike taşıyordu. Nitekim Denikin ordusunun tedarik üssü Volnovaha ile Mariupol arasında bulunuyordu. Bölgenin bütün kentlerinde muazzam mühimmat stokları biriktirilmişti. Elbette bu stoklar hemen Mahnocuların eline geçmedi. Volnovaha çevresinde, örneğin, onlar ile Denikin'in çok sayıdaki yedek güçleri arasındaki muharebe beş gün boyunca çok çetin biçimde süregitti. Ancak öte yandan bölgedeki tüm demiryolları isyancıların elindeydi, dolayısıyla tek bir obüs bile götürülemedi. Denikin tarafından hiçbir savaş malzemesi artık ne kuzeyde ne de başka bir yerde kullanılabilirdi.

Volnovaha'daki gibi Denikin'in diğer kimi yedek güçleri de değişik yerlerde Mahnocularla savaştılar. Kısa süre sonra yenilgiye uğratılıp yok edildiler.

Bunun üzerine Mahnovşçina dalgaları, Donets havzasının içlerine ve kuzeye doğru aktı. Ekim ayında isyancılar Yekaterinoslav kentini ele geçirdi.

Denikin, Moskova'ya doğru yürüyüşünden vazgeçmek zorunda kaldı. Denikinci gazetelerden bazıları bunu kısa süre sonra itiraf ettiler.

Denikin büyük bir telaşla en iyi birliklerini Gulyay-Pole cephesine gönderdi. Ancak artık çok geçti. Karadeniz ve Azak Denizi kıyılarından Harkov ve Poltava'ya kadar tüm ülke yangın yerine dönmüştü.

Destek güçleri, özellikle çok miktardaki zırhlı araçları ve Mamontov ve Şkuro'nun komutasındaki mükemmel süvariler sayesinde, beyazlar bir an Mahnocuları Mariupol, Yekaterinoslav ve Gulyay-Pole'den püskürtmeyi başardılar; ancak buna karşılık Mahnocular da aynı sırada Sinelnikovo, Pavlovgrad, Yekaterinoslav ve bir dizi başka kent ve yerleşimi ele geçirdi; öyle ki Denikin tümüyle yerel bu birkaç başarıdan hiçbir yarar sağlayamadı.

Ekim ve Kasım ayları boyunca, kuzeyden aşağıya inmiş belli başlı Denikin güçleri, yeniden Mahno'ya karşı çetin bir mücadeleye giriştiler. Kasım sonunda, yarıya yakını zaten korkunç bir tifüs salgınıyla yaşamını yitirmiş olan Mahnocular, Yekaterinoslav'ı bırakıp yeniden güneyde bir araya gelmek zorunda kaldılar. Ancak Denikin de hiçbir yerde güçlenemedi. Mahnocular değişik yerlerde Denikin'le mücadeleyi sürdürüyordu. Bolşevikler de kuzeyden peşi sıra inmişler ve Denikin'i sıkıştırıyorlardı. Denikin ordusu can çekişiyordu. Kısa süre sonra askeri birliklerinin en yetkinleri olan Kafkasyalılar Mahno'ya karşı savaşı sürdürmeyi reddettiler. Komutanları engel olamadan bulundukları görevleri bırakıp ülkelerinin yolunu tuttular. Bu, Denikin ordusunun bozguna uğrayışının başlangıcı oldu.

Burada şu tarihsel hakikati tespit etmemiz gerekir:

1919 sonbaharında Denikin karşı-devrimini ortadan kaldırma onuru tamamıyla Mahnocu isyan ordusuna aittir.

İsyancılar Peregonovka'da belirleyici zaferi kazanmasaydı ve topçu, yiyecek içecek ve mühimmat bakımından tedarik hizmetlerini yıkıma uğratarak Denikin'in cephe gerisindeki üslerine darbeler indirmeye devam etmeselerdi, Beyazlar en geç Aralık 1919'da Moskova'ya girmiş olurlardı.

Denikin'in en yetkin askeri birliklerinin geri çekildiklerini öğrenen Bolşevikler, önce şaşırdı (bkz. Dördüncü Bölüm), ardından bu ters yüz oluşun gerçek nedeni –Peregonovka bozgunu ve sonuçları– hakkında bilgi edinip, bundan elde edebilecekleri avantajları çabucak kavradılar. Oryol yakınlarında Denikin'e karşı taarruza geçtiler ve genel geri çekilişini hızlandırdılar.

Bu muharebe, tıpkı geri çekilmekte olan Beyazlar ile onları kovalayan Kızıllar arasındaki diğer birkaç muharebe gibi, tamamen ikincil önemdedir. Beyazların bir ölçüde direniş göstermesinin biricik nedeni geri çekilmelerini korumak ve mühimmat ve yiyecek içeceklerini boşaltmaktır. Kızıl Ordu, Oryol'den, Kursk'tan geçerek Karadeniz ve Azak Denizi kıyılarına kadar tüm yol boyunca neredeyse hiçbir engelle karşılaşmaksızın ilerledi.

Geri çekilen Beyazların izinden Ukrayna'ya ve Kafkaslar bölgesine girişi, tam olarak tıpkı bir yıl önce, hetmanın düşüşü sırasında olduğu gibi temizlenmiş yollarda gerçekleşti.

Kuzeyden inmiş olan bu geri çekilen ordunun tüm ağırlığını taşıyan Mahnocular oldu. Bu ordu kesin olarak bozguna uğrayana kadar isyan ordusuna çokça kaygı yaşattı.

Devrimci partizanlar tarafından dolaylı olarak kurtarılmış olan Bolşevikler, kazanmadıkları bir zaferin meyvelerini toplamak üzere Ukrayna'ya geri döndüler.

Dördüncü Bölüm

Kurtarılmış Bölgelerde Mahnocuların Tutumu

OLUMLU ÇABALAR. - BAŞARILAR. - "ÖZGÜRLÜKLER". - Bölge halkına her türlü istikrarlı yaşamı olanaksız kılan sürekli silahlı mücadele, "tekerlekler üzerindeki krallık"taki yaşam, kaçınılmaz olarak halkın her türlü olumlu, yapıcı faaliyetine de engel oluyordu. Bununla birlikte her olanaklı olduğunda hareket büyük bir "organik" canlılık gösteriyor ve emekçi kitleler dikkate değer bir yaratıcı iradeye ve yeteneklere tanıklık ediyordu.

Birkaç örnek verelim.

Mahnocu basından birçok kez söz ettik. O zamanki engellere ve güçlüklere rağmen, Mahnocular, "Nabat" anarşist konfederasyonuyla doğrudan bağlantı içinde, bildiriler, gazeteler, vb yayımlıyordu. Hatta "Devrimci isyancıların (Mahnocuların) emekçilerin özgür Sovyetlerine ilişkin genel tezleri" başlıklı güçlü bir broşür yayımlamaya bile zaman buldular.

Kimi zaman günlük, kimi zaman haftalık yayımlanan *Özgürlüğe Giden Yol* [Put k svabode] gazetesi, esas olarak liberter fikirlerin basitleştirildiği ve somutlaştırıldığı gazeteydi. Daha teorik ve doktriner olan *Nabat*, her hafta yayımlanıyordu. Mahno ordusunun hareketinin ilgi odaklarını, sorunlarını ve görevlerini özel olarak işleyen *Mahnocu Ses*'e [Golos Mahnovtsa] de işaret edelim.

"Genel tezler"e gelince, bu broşür o anın yakıcı sorunlarıyla ilgili Mahnocu bakış açısını özetliyordu: Bölgenin ekonomik organizasyonu ve özgür Sovyetler, kurulacak toplumun sosyal temelleri, savunma sorunu, adaletin uygulanması sorunu, vb.

Elimin altında olmadığı için bu gazetelerden kimi alıntılar yapamadığıma üzgünüm.

Önümüze sık sık şu sorun çıkıyordu: Mücadele sırasında ele geçirdikleri kentlerde ve yerleşimlerde Mahnocular nasıl davranıyordu? Sivil halka nasıl muamele ediyorlardı? Fethedilen kentlerde yaşamı, yani idareyi, üretimi, mübadeleleri, belediye hizmetlerini vb nasıl örgütlüyorlardı?

Bu konuda çok sayıda efsane ve kara çalma ortalıkta dolaşıyor; bize düşen de bunları çürütüp hakikati ortaya koymaktır. Peregonovka zaferinden sonra, rüzgâr gibi Aleksandrovsk, Yekaterinoslav vb kimi önemli merkezleri ele geçirdiği sırada Mahnocu ordu içinde olduğumdan, okura birinci elden, kesinlikle gerçek ve doğru bir tanıklık yapabilirim.

Herhangi bir kente muzaffer olarak girdiklerinde Mahnocuların yaptıkları ilk şey, tehlikeli bir olası yanlış anlamayı bertaraf etmekti: Kendilerinin *yeni bir politik iktidar, yeni bir politik parti*, bir tür diktatörlük olarak görülmesi tehlikesi. Duvarlara hemen aşağı yukarı şu sözleri içeren büyük afişler yapıştırtıyorlardı:

Kent ve Çevresindeki Tüm Emekçilere

Emekçiler! Kentiniz geçici olarak *Devrimci (Mahnocu) İsyan ordusu* tarafından işgal edilmiştir.

Bu ordu *hiçbir politik partinin*, hiçbir *iktidarın*, hiçbir *diktatörlüğün* hizmetinde değildir. Tam tersine, bu ordu bölgeyi her türlü politik iktidardan, her türlü diktatörlükten *kurtarmaya* çalışıyor. Her türlü hâkimiyete ve sömürüye karşı *eylem özgürlüğünü, emekçilerin özgür yaşamını* savunmaya çalışıyor.

Mahnocu ordu dolayısıyla hiçbir otoriteyi temsil etmiyor. Hiç kimseye hiçbir yükümlülük getirmeyecektir. Rolü, emekçilerin özgürlüğünü savunmaktan ibarettir.

Köylülerin ve işçilerin özgürlüğü *kendilerine aittir* ve *hiçbir kısıtlamaya* uğramamalıdır.

Emekçilerin kendileri yaşamın tüm alanlarında tasavvur ettikleri ve istedikleri biçimde hareket etmeli, örgütlenmeli, aralarında anlaşmalıdırlar. Şimdiden bilmelidirler ki, Mahnocu ordu onlara ne olursa olsun *hiçbir*

şeyi dayatmayacak, hiçbir şeyi dikte etmeyecek, hiçbir emir vermeyecektir. Mahnocular, onlara şu veya bu *fikri* veya *tavsiyeyi* vererek, ihtiyaç duydukları zihinsel, askeri veya diğer güçleri onların emrine sunarak onlara yalnızca *yardımcı olabilir*. Ancak hiçbir durumda onları *yönetmeyi*, ne şekilde olursa olsun onlara *buyurmayı* ne yapabilirler, ne de bunu istiyorlar.[10]

Neredeyse her zaman afişler kent ve çevresindeki emekçi halkı Mahnocu yoldaşların "bakış açılarını daha ayrıntılı bir biçimde sergileyecekleri ve onlara gerektiğinde bölgedeki yaşamı, otorite ve insanın insan tarafından sömürüsü olmaksızın, özgürlük ve ekonomik eşitlik temelinde örgütlemeye başlamak üzere kimi pratik tavsiyelerde bulunacakları" büyük bir mitinge katılım çağrısıyla son buluyordu.

Herhangi bir nedenle böylesi bir toplantı çağrısı afişte yer almazsa, bir süre sonra özel küçük afişlerle toplantı duyurusu yapılıyordu.

Genellikle halk, tamamıyla bu yeni davranış tarzına biraz şaşırıyor, ama yaratılan duruma çok çabuk alışıp özgür örgütlenme çalışmasına büyük bir coşku ve başarıyla girişiyordu.

Açıktır ki, bu arada, "askeri gücün" tutumuyla sakinleşen kent, basitçe olağan görünümüne ve geleneksel yaşam akışına kavuşuyordu: Dükkânlar kapılarını yeniden açıyor; olanaklı olan yerlerde çalışmaya yeniden girişiliyor; değişik idareler görevlerini yerine getiriyor; pazarlar yeniden kuruluyordu.

Böylece bir sükûnet ve özgürlük ortamında, emekçiler, aşınmış eski dişlileri sistemli bir biçimde yenileyecek olumlu bir faaliyete hazırlanıyordu.

Özgürlüğüne kavuşmuş her bölgede Mahnocular, düşmana iradesini dayatabilecek yeterli güce sahip tek organizmaydı.

Ancak bu güçleri hiçbir zaman hâkimiyet amacıyla veya hatta herhangi bir politik etki amacıyla kullanmadılar. Politik veya ideolojik rakiplerine karşı bunlardan hiçbir zaman yararlanmadılar.

Askeri düşman, emekçilerin *eylem özgürlüğüne karşı* komplocu, devletçi aygıt, *iktidar, emekçilere karşı şiddet*, polis, *hapishane*: Mahnocu ordunun çabalarını yönelttiği unsurlar işte bunlardı.

---

10. Kimi kentlerde Mahnocular bir "komutan" tayin ediyorlardı. Onun görevi, yalnızca askeri birlikler ile halk arasında bir bağlantı noktası olmaktan ibaretti; bir diğer deyişle savaşın gereklerinin dayattığı ve halkın yaşamı üzerinde kimi etkileri olabilecek, askeri komutanın alınmasını uygun gördüğü kimi önlemler konusunda halkı bilgilendirmekti. Bu komutanlar halk üzerinde hiçbir otoriteye sahip değillerdi ve halkın yaşamına hiçbir biçimde karışmamak zorundaydılar.

Fikir alışverişi, tartışma, propaganda gibi özgür ideolojik faaliyete ve otoriter olmayan nitelikteki örgütlerin ve birliklerin özgürlüğüne gelince, Mahnocular, ifade, basın, vicdan, siyasal, ideolojik ve diğer toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusundaki devrimci ilkeleri, her yerde, eksiksiz bir biçimde güvence altına alıyordu.

İşgal ettikleri tüm kentlerde ve kasabalarda Mahnocular, kim tarafından olursa olsun basın organlarına ve politik örgütlere getirilmiş tüm yasakları kaldırmakla ve her türlü kısıtlamayı iptal etmekle işe başlıyorlardı.

Berdyansk'ta, hapishane, yıkımında aktif bir rol alan büyük bir kalabalığın gözleri önünde dinamitle havaya uçuruldu. Aleksandrovsk'ta, Krivoy Rog'da, Yekaterinoslav'da ve başka yerlerde, hapishaneler Mahnocular tarafından yıkıldı veya ateşe verildi. Her yerde halk bu davranışı alkışladı.

Her türden ve herkes için eksiksiz söz, basın, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hemen ilan ediliyordu.

Mahnocuların işgal ettikleri yerleşimlerde bu konuda yaptıkları *Duyuru*'nun tam metni şöyledir:

I. - Sosyalist politik partilerin örgütlerin ve akımların tümü[11] gerek sözlü, gerekse yazılı olarak fikirlerini, teorilerini, bakış açılarını ve görüşlerini özgürce yayma hakkına sahiptir. Sosyalist basın ve ifade özgürlüğüne hiçbir kısıtlama kabul edilemez ve bununla ilgili hiçbir kovuşturma yapılamaz.

Açıklama. - Askeri nitelikteki bildiriler, devrimci isyancıların merkez organı *Özgürlüğe Giden Yol* yönetimi tarafından izin verilmesi koşuluyla basılabilir.

II. Politik partilerin ve örgütlerin tümüne fikirlerini yayma konusunda tam ve eksiksiz özgürlük tanımakla Mahnocu isyan ordusu tüm politik partilere şu uyarıyı da yapar: Emekçi kitlelere yönelik herhangi bir *politik otorite* hazırlama, örgütleme ve dayatma girişimi

11. Burada *sosyalist olmayanlar*dan bu hakkı almak için değil, ama halk devriminin tam ortasında sağ unsurlar ortada görünmediği için *sosyalist* partilerden veya diğer örgütlerden söz ediliyor. Böyle bir şey söz konusu bile değildi. Doğaldır ki burjuvazi, mevcut koşullarda, gazetelerini yayımlama cesaretini göstermiyor, matbaaların efendisi dizgiciler de bunları basmayı açık bir biçimde reddediyordu. Dolayısıyla bundan söz etmeye bile gerek yoktur. Dolayısıyla burada vurgu "sosyalist" üzerinde değil "tümü" üzerindedir.
Yine de gericiler eserlerini basıp yayınlamayı başarırlarsa, bundan kimse endişe duymuyordu. Çünkü yeni ortamda bu olgu bir tehlike oluşturmuyordu.

devrimci isyancılar tarafından kabul edilemez; böylesi icraatların fikir ve propaganda özgürlüğüyle hiçbir ortak yanı yoktur.

Yekaterinoslav, 5 Kasım 1919
Mahnocu İsyan Ordusu
Askeri-Devrimci Konseyi

Tüm Rus Devrimi boyunca, Ukrayna'daki Mahnovşçina dönemi, emekçi kitlelerin hakiki özgürlüğünün eksiksiz ifadesini bulduğu biricik dönemdir. Bölge özgür kaldığı sürece, Mahnocuların işgal ettiği kentlerdeki ve yerleşimlerdeki emekçiler, istedikleri her şeyi ve istedikleri gibi *ilk kez* söyleyebilir ve yapabilirdi. Özellikle de, nihayet yaşamlarını ve çalışmalarını, kendi anlayışlarına göre, kendi adalet ve hakikat duygularına göre *bizzat* örgütleme olanağına sahip oldular.

Mahnocuların Yekaterinoslav'da geçirdikleri birkaç hafta boyunca, farklı politik eğilimlere sahip beş ya da altı gazete özgürce yayımlandı: Sağ Sosyalist-Devrimci gazete *Narodovlastiye* (Halkın İktidarı) gazetesi; sol Sosyalist-Devrimcilerin *Znamya Vosstaniya* (İsyanın Sancağı) gazetesi; Bolşeviklerin *Zvezda* (Yıldız) gazetesi ve diğerleri. Doğrusunu söylemek gerekirse, Bolşeviklerin basın ve örgütlenme özgürlüğüne daha az hakkı vardı; önce yapabildikleri her yerde emekçi sınıfların basın ve örgütlenme özgürlüğünü ortadan kaldırdıkları için; sonra Yekaterinoslav'daki örgütleri, Haziran 1919'da Gulyay-Pole bölgesinin canice işgalinde doğrudan yer aldıkları için; buna karşılık kendilerine ciddi bir ceza uygulanması aslında adil olurdu. Ne var ki büyük ifade ve örgütlenme özgürlüğü ilkelerine herhangi bir halel getirmemek için onlar da rahatsız edilmedi ve diğer siyasal akımların tümü gibi Sosyal Devrim bayrağında yazılı tüm haklardan yararlanabildiler.

Mahnocuların Bolşeviklere, Sosyalist-Devrimcilere ve diğer devletçilere uygulanmasını zorunlu gördükleri tek kısıtlama, halka bir *diktatörlük* dayatmaya çalışan o Jakoben "devrimci komiteler"in oluşturulmasının yasaklanması oldu.

Birçok olay bu tedbirin boşuna olmadığını kanıtladı.

Mahnocular Aleksandrovsk'u ve Yekaterinoslav'ı ele geçirir geçirmez, yerel Bolşevikler, saklandıkları yerlerden çıkarak, kendi politik iktidarlarını kurmak ve halka "hükümet etmek" amacıyla böylesi Komiteler (Revkom'lar - Devrimci Komiteler) kurma tela-

şına kapıldılar. Aleksandrovsk'ta böylesi bir komitenin üyeleri işi Mahno'ya "eylem alanını paylaşma" noktasına kadar vardırdılar; yani Mahno'ya "askeri iktidarı" bırakırken, Komite her türlü eylem özgürlüğünü ve "her türlü politik ve sivil otorite"yi kendisine ayıracaktı. Mahno onlara, iradelerini emekçi halka dayatmaya çalışmak yerine "gidip dürüst bir işle uğraşmaları"nı tavsiye etti. Benzer bir durumla Yekaterinoslav'da da karşılaşıldı.

Mahnocuların bu tutumu doğru ve mantıklıydı: Bilhassa ifade, basın, örgütlenme vb tam özgürlüğünü sağlamak ve savunmak istediklerinden, tereddüt etmeden, bu özgürlüğe karşı çıkmaya, diğer örgütleri ortadan kaldırmaya ve kendi iradelerini ve diktatoryal otoritelerini emekçi kitlelere dayatmaya çalışan oluşumlara karşı her türlü tedbiri almak zorundaydılar.

Mahnocular da bu konuda tereddüt göstermedi. Aleksandrovsk'ta Mahno, bu türden herhangi bir icraatta bulundukları takdirde "Revkom" üyelerinin tümünü tutuklayıp öldürmekle tehdit etti. Aynı şey Yekaterinoslav'da da oldu. Kasım 1919'da üçüncü isyan (Mahnocu) alayı komutanı, komünist eğilimli Polonskiy'in böylesi davranışlara battığına kanaat getirilince, kendisi ve suç ortakları infaz edildi.

Bir ayın sonunda, Mahnocular Yekaterinoslav'ı terk etmek zorunda kaldılar. Yine de emekçi kitlelere hakiki özgürlüğün bizzat emekçilerin kendi ellerinde olduğunu ve hakiki özgürlüğün, liberter anlayışın ve hakiki hak eşitliğinin kendi içlerinde kurulmasının hemen ardından parıldayıp gelişmeye başladığını gösterme zamanına sahip oldular.

ALEKSANDROVSK KONGRESİ (EKİM 1919). - Aleksandrovsk ve çevresi, Mahnocuların az çok uzun bir süre yerleştikleri ilk evreye işaret eder.

Gelir gelmez Mahnocular emekçi halkı, kentteki emekçilerin genel konferansına davet eden bir çağrı çıkardılar.

Konferans Mahnocuların askeri bakımdan kasabadaki duruma ilişkin bir raporuyla başladı.

Sonra emekçilere kurtarılmış bölgedeki yaşamı *bizzat* örgütlemeleri, yani gericilik tarafından yıkılmış örgütlerini yeniden kurmaları, fabrikaları ve atölyeleri, olabildiğince yeniden işletmeye sokmaları, tüketici kooperatifleri halinde örgütlenmeleri, çevredeki köylülerle gecikmeksizin görüşmeleri ve ürün alışverişi amacıyla

işçi ve köylü organizmalarıyla doğrudan ve düzenli ilişkiler kurmaları, vb önerildi.

İşçiler tüm bu fikirleri canlı biçimde karşıladılar. Ancak önce, yeni olmalarından dolayı kafaları karışmış olduğundan ve özellikle cephenin yakınlığından dolayı oldukça tedirgin olduklarından bu fikirlerin uygulamaya konmasında tereddüt ettiler. Kısa süre sonra Beyazların –veya Kızılların– geri dönmesinden korkuyorlardı. Her zaman olduğu gibi durumun istikrarsızlığı olumlu çalışmayı engelliyordu.

Bununla birlikte gelişmeler burada kalmadı.

Birkaç gün sonra bir başka konferans toplandı. Yaşamın emekçilerin kendi kendilerini yönetimi ilkelerine dayalı olarak örgütlenmesi sorunu bu konferansta derinlemesine ele alındı ve canlı biçimde tartışıldı. Sonuç olarak konferans konuyu doğru biçimde ele alma tarzı ve atılacak ilk adımlar konusunda somut noktaya ulaştı.

Aktif işçi sendikalarının birkaçının delegelerinden oluşan bir "Girişim Komitesi" kurulması önerisi yapıldı. Bu komisyon, konferans tarafından bir acil eylem taslağı hazırlamakla görevlendirilecekti.

Bunun üzerine demiryolcular sendikasından ve kunduracılar sendikasından birkaç işçi, bölgede ekonomik ve sosyal yaşamı, olabildiğince hızlı bir biçimde yeniden işlerliğe kavuşturmak amacıyla gerekli işçi organizmalarının kurulmasını sağlayacak olan bu "Girişim Komitesi"ni hemen örgütlemeye hazır olduklarını açıkladılar.

Komisyon enerjik bir biçimde işe koyuldu. Kısa süre sonra demiryolcular tren trafiğini yoluna koydular; birkaç fabrika kapılarını yeniden açtı; kimi sendikalar yeniden oluşturuldu, vb.

Daha derin reformların yapılması beklenirken, mevcut paranın, farklı emisyonlardan bir tür kâğıt paranın, mübadele aracı olarak kullanılmasına devam etmeye karar verildi. Ama bu ikincil düzeyde bir sorundu, zira uzun zamandır halk ürün alışverişinde daha çok başka araçlara başvuruyordu.

İşçi konferanslarından kısa süre sonra, büyük bir bölgesel emekçiler kongresi 20 Ekim 1919'da Aleksandrovsk'ta toplandı.

Gerek örgütleniş tarzı, gerekse yapılışı ve sonuçları itibariyle *tamamen istisnaî* olan bu kongre özel bir dikkati hak ediyor.

Bu kongreye aktif biçimde katılmış bir insan olarak, onun ayrıntılı bir anlatımını yapmak istiyorum. *Zira tam da bu pozitif bir*

çalışma başlangıcının ayrıntılarında okur son derece öğretici birtakım açıklamalar ve çağrışımlar bulacaktır.

Bölgesel bir emekçiler kongresi toplama girişiminde bulunarak Mahnocular son derece hassas bir görev üstleniyorlardı. Böylece emekçi halkın faaliyetine önemli bir ivme kazandıracaklardı; bu da gerekli, övgüye değer ve doğaldı. Ancak, öte yandan, kongreye katılanlara ve halka *kendilerini dayatmaktan* kaçınmaları, diktatör görüntüsü vermekten kaçınmaları gerekiyordu. Her şeyden önce bu kongrenin bir politik partiden (veya bir egemen kasttan) gelen yetkililer tarafından düzenlenmiş kongrelere, bu yetkililerin tartışma yapılıyormuş görüntüsüyle uysal bir biçimde kabul edilen ve olası herhangi bir muhalefete karşı baskı tehdidiyle sözde "delegeler"e dayatılan önceden hazırlanmış birtakım kararları sundukları ustaca kurgulanmış o kongrelere benzememesi gerekiyordu. Üstelik Mahnocular kongreye bizzat isyan ordusunu ilgilendiren birçok sorunu da sunmak durumundaydılar. Ordunun ve giriştiği işin akıbeti, kongrenin bu sorunları nasıl çözeceğine bağlıydı. Oysa bu özel alanda bile Mahnocular delegeler üzerinde her türlü baskıdan kaçınmaya çalışıyorlardı.

Tüm engelleri bertaraf etmek için şu kararlar alındı:

1. Delege seçimi için hiçbir "seçim kampanyası" yapılmayacaktı. Köylere, örgütlere vb 20 Ekim'de Aleksandrovsk'ta yapılacak emekçiler kongresine bir veya daha çok delege seçip göndermeleri *bilgisi verilmekle* yetinilecekti.

Böylece halk delegeleri tam bir özgürlük içinde belirleyip yetkilendirebilecekti.

2. Kongre açılışında Mahnocuların bir temsilcisi delegelere Kongrenin bu kez bizzat Mahnocular tarafından toplantıya çağrıldığını, zira söz konusu olanın özellikle isyan ordusunu ilgilendiren sorunlar olduğunu, kongrenin aynı zamanda elbette halkın yaşamını ilgilendiren sorunlara da çözüm arayacağını, her iki durumda da tartışmaların ve kararların her türlü baskıdan kesinlikle uzak olacağını ve delegelerin tutumları nedeniyle hiçbir can sıkıcı sonuca maruz kalmayacaklarını, nihayet bu kongrenin ilk veya daha çok olağanüstü bir kongre olarak değerlendirilmesi gerektiğini, bölge emekçilerinin yakında, kendi girişimleriyle, kendi yaşamlarına ilişkin sorunları çözümlemek üzere diledikleri gibi gerçekleştirecekleri kongreyi *bizzat* toplantıya çağırma durumunda olduklarını açıklayacaktı.

3. Açılıştan hemen sonra, delegeler kongre divanını kendileri seçecekler ve Mahnocuların önerdikleri –ve dayatmadıkları– gündemi diledikleri gibi değiştireceklerdi.

Kongreden iki üç gün önce, oldukça garip bir olay yaşadım. Bir akşam çok genç bir delikanlı kaldığım yere geldi. Kimliğini gösterdi: Lubim yoldaş, sol Sosyalist-Devrimci partinin yerel komite üyesi. Çok heyecanlı olduğunu hemen fark ettim. Aşırı sinirli bir halde, hemen hiçbir girizgâh yapmadan onu bana getiren soruna girişti:

- Yoldaş V..., diye bağırıyor, bir yandan da bulunduğum küçük otel odasını arşınlıyordu. Kabalığımı affedin. Tehlike muazzam. Eminim siz farkında değilsiniz. Oysa kaybedecek bir saniye bile yok. Tamam sizler anarşist, yani ütopik ve safsınız. Ama herhalde saflığınızı aptallık noktasına kadar vardırmayacaksınız! Bunu yapmaya *hakkınız* da yok, zira söz konusu olan sadece siz değilsiniz, başka insanlar ve bütünüyle bir dava da var.

Söylevinden hiçbir şey anlamadığımı kendisine itiraf ettim.

- Tamam, tamam! diye devam etti daha da sinirlenmiş bir halde. Bir köylü ve işçi kongresi topluyorsunuz. Bu kongrenin muazzam bir önemi olacak. Ama siz koca çocuklarsınız! Sözle anlatılamayacak saflığınızla siz ne yapıyorsunuz? Her tarafa üzerinde bir kongre "olacak" yazılı kâğıt parçacıkları gönderiyorsunuz. Nokta, hepsi bu. Bu ürkütücü, bu çılgınca! Ne açıklama, ne propaganda, ne seçim kampanyası, ne aday listesi, hiçbir şey yok, hiçbir şey! Yalvarıyorum yoldaş V., bir nebze doğru yola yönelin! Sizin durumunuzda biraz gerçekçi olmak gerek değil mi! Çok geç olmadan bir şeyler yapın! Birtakım ajitatörler gönderin, sizinkilerden adaylar çıkartın. Bize kısa bir kampanya yapma süresi tanıyın. Özellikle köylü nüfus size Kurucu Meclis'in toplanmasını veya hatta monarşist rejimin yeniden kurulmasını talep eden gerici delegeler gönderirlerse ne diyeceksiniz? Halkın üzerinde gericiler adamakıllı çalıştılar! Kongre çoğunluğu karşı-devrimci olur da kongreyi sabote ederse ne yapacaksınız? Dolayısıyla çok geç olmadan harekete geçin! Kongreyi biraz erteleyin ve birtakım tedbirler alın.

Anladım.

Bir politik parti üyesi olarak Lubim olayları kendi tarzında kavrıyordu.

- Dinle Lubim, dedim ona. Şu anki koşullarda, Devrim'in ortasında ve olan biten bu kadar şeyden sonra, emekçi kitleler *kendi*

kongrelerine karşı-devrimciler ve monarşistler gönderirlerse, o zaman, beni duyuyor musunuz, o zaman hayatımda yaptığım her şey derin bir hatadan ibaret olur. İşte o zaman bu eser çöker. O zaman yapmam gereken tek şey, şurada çalışma masamın üzerinde gördüğünüz tabancayla beynimi dağıtmak olur.

- Ciddi konuşmak gerek, diye sözümü kesti, laf cambazlığına gerek yok!

- Emin olun yoldaş Lubim çok ciddi konuşuyorum. Hareket tarzımızda hiçbir değişiklik yapılmayacak. Kongre karşı-devrimci olursa intihar ederim. Bu kadar korkunç bir hayal kırıklığıyla yaşamaya devam edemem Lubim... Sonra şu esas noktayı dikkate alın: Kongreyi *ben* toplamıyorum, onun nasıl toplanacağına da *ben* karar vermedim. Bu, bir grup yoldaşın eseridir. Ne olursa olsun bu konuda hiçbir değişiklik yapacak yetkim yok.

- Evet biliyorum. Ama büyük bir etkiniz var. Bu değişikliği önerebilirsiniz. Sizi dinlerler...

- Böyle bir değişikliği önerme konusunda en küçük bir istek duymuyorum Lubim, çünkü bizler hemfikiriz!...

Konuşma bitti. Avutulamaz bir halde Lubim gitti.

20 Ekim 1919'da 200'ü aşkın –köylü ve işçi– delege büyük kongre salonunda toplandı.

Kongre delegelerinin sandalyelerinin yanında sağ sosyalist partilerin –sağ Sosyalist-Devrimciler ve Menşeviklerin– temsilcilerine ve sol Sosyalist-Devrimci partinin temsilcilerine de birkaç yer ayrılmıştı. Her iki taraf da kongreye istişarî oyla katılıyorlardı.

Sol Sosyalist-Devrimciler arasında Lubim yoldaşı da gördüm.

Kongrenin ilk günü bana en çarpıcı gelen şey, delegelerin neredeyse tamamındaki belirgin bir soğukluk veya daha çok bir güvensizlikti. Daha sonra anlaşıldı ki onlar, daha öncekilere benzer bir kongre bekliyorlardı. Kürsüde elinde tabancalı birtakım adamların delegeleri yönlendirmesini ve önceden kaleme alınmış kararları oylatmasını bekliyorlardı.

Salon donmuş gibiydi. Buzların çözülmesi için biraz zaman gerekti.

Kongreyi açmakla görevli kişi olarak delegelere kararlaştırdığımız açıklamaları yaptım ve önce kongre divanını seçeceklerini, ardından da Mahnocuların önerdiği gündemi görüşeceklerini ilan ettim.

Hemen ardından bir gelişme oldu. Kongre delegeleri Kongreye benim başkanlık etmemi istediklerini dile getirdiler. Arkadaşlarımla görüşerek öneriyi kabul ettim. Ama delegelere benim rolümün kesinlikle kongrenin teknik yürütmesiyle, yani kabul edilen gündemi takip etmekle, hatipleri kaydedip onlara söz vermekle, çalışmaların iyi bir biçimde yapılmasını gözetmekle, vb sınırlı olacağını ve delegelerin tarafımdan gelebilecek hiçbir baskı veya manevradan endişe etmeksizin tüm kararları tam bir özgürlük içinde tartışıp almaları gerektiğini belirttim.

Bunun üzerine bir sağ sosyalist benden söz istedi. Kongreyi örgütleyenlere şiddetli bir biçimde saldırdı:

- Delege yoldaşlar, dedi, biz, sosyalistler, burada iğrenç bir komedinin oynandığı konusunda sizleri uyarmak zorundayız. Size bir şey dayatılmayacak; ama bu arada ve çok ustaca anarşist bir başkan size daha şimdiden dayatıldı. Bu adamların size yönelik ustaca manevraları sürecektir.

Kongreye başarı dileyip cepheye gitmek zorunda olduğu için özür dilemek üzere birkaç dakika önce gelmiş olan Mahno söz alıp sosyalist hatibe sert bir biçimde cevap verdi. Delegelere seçimlerinde mutlak özgürlüğü hatırlattı; sosyalistleri burjuvazinin sadık savunucuları olarak suçladı; temsilcilerine politik konuşmalarıyla kongre çalışmalarını zorlaştırmamaları tavsiyesinde bulundu ve onlara seslenerek sözlerine şöyle son verdi:

- Sizler *delege* değilsiniz. Kongre hoşunuza gitmiyorsa, çekip gitmekte özgürsünüz.

Hiç kimse buna karşı çıkmadı. Bunun üzerine sayıları dört veya beş olan sosyalistler, böylesi bir "kapı dışarı edilmeyi" şiddetle protesto ettiklerini ilan ederek salonu gösterişli bir biçimde terk ettiler. Hiç kimsede onların gittiğine üzülmüş havası yoktu. Tam tersine, salon bana memnun ve öncesine göre biraz daha "sıcak" göründü.

Bir delege ayağa kalktı.

- Yoldaşlar, dedi, gündeme geçmeden önce, bana göre büyük önem taşıyan bir sorunu dikkatinize sunmak istiyorum. Az önce burada bir kelime kullanıldı: *Burjuvazi.* Elbette, ne olduğu sanki tam olarak biliniyormuş, sanki herkes bu konuda hemfikirmiş gibi "burjuvazi"ye ateş püskürülüyor. Bu bana büyük bir hata gibi görünüyor. "Burjuvazi" hiç de kesin bir terim değildir. Bana göre konunun önemi nedeniyle ve çalışmalara başlamadan önce burju-

vazi kavramını netleştirmemiz ve neyle yetineceğimizi tam olarak bilmemiz yararlı olacaktır.

Hatibin ustalığına rağmen –basit köylü giysileri içinde onun sahici bir köylü olmadığını hemen anladım– konuşmasının devamı açık bir biçimde burjuvazinin bir savunucusuyla karşı karşıya olduğumuzu ve bu delegenin niyetinin kongreyi "yoklamak" ve olanaklı olursa delegelerin kafasını karıştırmak olduğunu kanıtladı. Çok sayıda delege tarafından –bilinçli bir biçimde veya sâfça– desteklenceğini umuyordu elbette.

Amacına ulaşırsa kongrenin karışık ve komik bir yola girmesi ve kongre çalışmalarının bundan derinlemesine etkilenmesi tehlikesi vardı.

İlginç bir andı. Kongre delegelerine az önce açıkladığım haliyle benim rolümde, kendimi dayatmak ve delegenin can sıkıcı önerisi, kolayca bulunabilecek bir gerekçeyle, ortadan kaldırmak hakkım yoktu. Tamamıyla özgür bir biçimde kendini ifade etmek kongreye –diğer delegelere– düşüyordu. Kongre delegelerinin zihniyeti konusunda henüz en küçük bir fikir bile yoktu. Tümü de tanınmayan, görünüşte güven vermeyen tanımadığımız insanlardı. Olayı kendi seyrinde akmasına bırakmaya karar vererek ne olup biteceğini düşünmeye başladım. Lubim'in söyledikleri de aklıma gelmiyor değildi.

Bütün bu düşünceler beynimden bir şimşek hızıyla geçti. Delege konuşmasını tamamlayıp yerine oturdu. Salon –net biçimde görüyordum– bir an şaşkınlık yaşadı. Sonra, birdenbire –sanki önceden kararlaştırmışlar gibi– çok sayıda delege, salonun dört bir yanından bağırmaya başladı:

- Hey oradaki! Bu delege de kim? Nereden geliyor? Bunu kim göndermiş? Her şeye rağmen hâlâ burjuvazinin ne olduğunu bilmiyorsa, onu buraya göndermekle komik bir seçim yapılmış! Hey efendi, sen daha *burjuvazi*nin ne olduğunu öğrenemedin mi! O zaman ihtiyar epey taş kafalısın! Burjuvazinin ne olduğunu henüz öğrenemediysen, evine dön ve öğren. Ya da en azından sus ve bizleri aptal yerine koyma.

- Yoldaşlar, diye bağırdı birçok delege, kongremizin esas çalışmalarını engellemek için bu yeltenişlere artık bir son vermek gerektiğini düşünmüyor musunuz? Burada ince eleyip sık dokumakla vakit kaybetmekten başka yapacak işimiz var. Çözülmeyi bekleyen, bölgemiz için somut, çok önemli birtakım sorunlar var. Bir saat

oldu hâlâ çalışmak yerine havanda su dövülüyor. Bu giderek bir sabotaj halini alıyor. Haydi işe! Bu kadar aptallık yeter!

- Evet, evet! Komedi yetti! Haydi işe koyulalım! çığlıkları her yandan yükseldi.

Burjuva yanlısı delege sesini çıkarmadan tüm bunları yuttu. Olduğu yere yapışıp kaldı. (Yaklaşık bir hafta süren kongre boyunca bir daha yerinden kalkmadı. Bir hafta boyunca diğer delegelerden tecrit olmuş halde tek başına kaldı.)

Kongre delegeleri talihsiz meslektaşlarını kınarken, Lubim'e bakıyordum. Bana şaşırmış, ama memnun göründü.

Ne var ki "başlangıç öncesi" olaylar henüz bitmemişti.

Fırtına henüz dinmişti ki Lubim kürsüye –kelimenin saf anlamıyla– sıçradı.

Sözü ona verdim.

- Yoldaşlar, diye sözlerine başladı, söz aldığım için kusuruma bakmayın. Kısa sürecek. Bu konuşmayı Sol Sosyalist-Devrimci Parti yerel komitesi adına yapıyorum. Bu kez önemli bir şey söz konusu. Başkanımızın, yoldaş V.'nin açıklamasına göre, *fiilen* başkanlık yapmak istemiyor. Nitekim, şüphesiz fark etmişsinizdir ki, kongre başkanlığı hakiki rolünü yerine getirmiyor. Oysa yoldaşlar, bizler, sol Sosyalist-Devrimciler, bunu çok kötü ve tamamen yanlış buluyoruz. Bu demektir ki, kongreniz, deyim yerindeyse *başsız olacaktır*. Kongreniz başsız, yani yönetim olmadan çalışacaktır. Başsız yaşayan bir organizma gördünüz mü yoldaşlar? Hayır yoldaşlar, bu olanaklı değildir, bu düzensizliktir, kaostur. Zaten görüyorsunuz, şimdiye kadar bunu dopdolu yaşadık. Hayır, böylece yararlı, verimli bir biçimde çalışılamaz. Yoldaşlar kongreye bir *baş* gerek! Size hakiki bir başkan, hakiki bir baş gerek.

Her ne kadar Lubim sert eleştirisini daha çok trajik ve yalvaran bir tonda yaptıysa da, konuşması "baş" sözcüğü tekrarlarıyla adeta gülünç bir hale geldi. Ancak benim nasıl çalıştığımı henüz bilmediklerinden, delegelerin Lubim'in düşüncesinin özünden etkilenip etkilenmeyeceklerini kendi kendime sordum.

- Hayda, sesleri yükseldi dört bir yandan, yetti artık bu başlardan! Hep baş, hep baş! Bıktık baştan! Bir defa olsun başı boş verelim! Gerçekten özgür bir çalışma yapmaya çabalayalım. Yoldaş V. bize gayet güzel açıkladı, kongreye teknik olarak yardımcı olacak. Bu fazla fazla yeterlidir! Hakiki disiplini gözetmek, iyi çalışmak ve gözümüzü açık tutmak bize düşer. Bizi kukla

gibi yöneten ve bunu "çalışma ve disiplin" olarak adlandıran o "baş"ları istemiyoruz.

Lubim yoldaşa yerine oturmak kaldı.

Bu, son olay oldu. Gündemi okudum ve kongre çalışmalarına başladı.

Disipliniyle, çalışmalarındaki düzenlilikle, delegelerin tümünü harekete geçiren olağanüstü atılımıyla, ciddi ve yoğun karakteriyle, kararlarının önemiyle ve elde ettiği sonuçlarla bu kongrenin istisnaî olduğu tespitinde P. Arşinov tamamen haklıdır.

Çalışmalar oybirliğiyle, samimiyetle ve dikkate değer bir coşkuyla çok iyi bir tempoda ve tam bir düzen içinde yürütüldü. Üçüncü günden itibaren "soğukluk"tan iz kalmadı. Delegeleri eylemlerindeki özgürlük ve görevlerinin önemi sarıp sarmaladı. Hiçbir kayıt koymaksızın kendilerini işlerine verdiler. *Bizzat* ve *kendi davaları için* çalıştıkları kanısındaydılar.

Ne büyük söylevler, ne de tumturaklı kararlar oldu. Çalışmalar pratik, basit bir karakter kazandılar.

Genel düzeyde kimi kavramları gerektiren biraz karmaşık bir sorun söz konusu olduğunda veya delegeler kendi çalışmalarına başlamadan önce kendilerine kimi aydınlatmaların yapılmasını istediklerinde, sorunla ilgili özlü bir raporun kendilerine sunulmasını talep ediyorlardı. Bizlerden biri –ben veya nitelikli bir başka yoldaş– bu sunumu yapıyordu. Kısa bir tartışmadan sonra delegeler, kesin kararlara varmak üzere işe koyuluyorlardı. Genellikle, temel ilkelerde hemfikir olunduğunda, bir komisyon oluşturuyorlar; komisyon da hemen iyi incelenmiş bir taslak hazırlıyor ve edebi kararları üst üste yığmak yerine pratik bir çözüm kararı alıyordu.

Alabildiğine basit, ama bölge yaşamını veya özgürlüğünün savunmasını yakından ilgilendiren kimi güncel sorunlar, komisyonlar ve delegeler tarafından en küçük ayrıntılarına dek tüketilinceye kadar üzerinde çalışma yapılıp tartışılıyordu.

Bana verilen adla "teknik başkan" olarak, sorunların sırasını gözetiyor, biten her çalışmanın sonucunu formüle edip ilan ediyor, belli bir çalışma tarzını değerlendirtip kabul ettiriyordum.

En önemlisi, kongrenin hakiki ve mutlak bir özgürlük içinde çalışmasıydı. Yukarıdan gelen hiçbir baskı, hiçbir zor unsuru kongrede kendini hissettirmedi.

Emekçi halkın çıkarları için gerçekten çalışan özgür Sovyetler fikri; emeklerinin ürünlerinin mübadelesine dayalı olarak köylüler ile kent işçileri arasındaki doğrudan ilişkiler; kentlerde ve kırsal kesimde eşitlikçi ve liberter bir sosyal örgütlenmenin girizgâhı: Bütün bu sorunlar, nitelikli yoldaşların çıkar gözetmeyen yardımıyla, bizzat delegeler tarafından ciddi biçimde incelenip çözümlendi.

Diğerlerinin yanı sıra Kongre, İsyan Ordusu'nun örgütlenmesi ve güçlendirilmesi ile ilgili birçok sorunla ilgili de kararlar aldı.

48 yaşına kadar, 48 yaş da dahil olmak üzere tüm erkek nüfusun bu orduda görev yapması kararlaştırıldı. Kongrenin ruhuna uygun olarak bu seferberlik *gönüllü*, ama bölgenin içinde bulunduğu son derece tehlikeli ve hassas durum göz önünde bulundurularak *aynı zamanda olabildiğince genel ve kitlesel* olmalıydı.

Kongre ordunun tedariklerinin savaş ganimetlerine ve zenginlerden yapılan el koymalara ek olarak özellikle köylülerin karşılıksız bağışlarıyla sağlanmasına karar verdi. Her ailenin durumuna göre bağışların büyüklüğü özenli bir biçimde saptandı.

Tamamen "politik" soruna gelince, kongre emekçilerin *her yerde her türlü "otorite"den vazgeçeceği, ekonomik, sosyal, idari ve diğer yaşamlarını doğrudan organizmaları yardımıyla ve federalist bir temele dayalı olarak kendi öz güçleriyle ve araçlarıyla bizzat örgütleyecekleri kararını verdi.*

> Kongrenin son çalışma günleri güzel bir şiir gibi geçti. Somut kararları harika coşku atılımları izledi. Hakiki devrimin yenilmez büyüklüğüne iman ve kendi öz güçlerine güven herkesi sarmıştı. Salonda pek ender hissedilebilen bir hakiki özgürlük ruhu mevcuttu. Herkes önünde görüyor, herkes tüm güçlerini ona hasretmeye değer ve hatta uğruna ölünebilecek üstün insani Hakikate dayalı gerçekten büyük ve haklı bir esere katıldığını hissediyordu.
>
> Aralarında yaşını başını almış insanlar ve hatta ihtiyarlar olan köylüler, bunun kendilerini sadece tamamen özgür ve kendilerinin efendisi olarak değil, ama aynı zamanda *hakikaten kardeş* olarak gördükleri ilk kongre olduğunu ve bunu hiçbir zaman unutmayacaklarını söylüyorlardı. Gerçekten de bu kongreye katılmış olan herhangi bir insanın bunu unutması olanaklı değildi. Birçokları, belki de herkes için, kongre belleklerine, yaşamlarının güzel bir rüyası olarak sonsuza dek kazınmıştı; bu rüyada büyük ve hakiki özgürlük insanları birbirine yaklaştırıyor, onlara aşk ve kardeşlik duygusuyla birbirine bağlı tek bir yürek gibi yaşamanın olanağını veriyordu.

Ayrılırken köylüler kongre kararlarını pratiğe geçirmenin gerekliliğini vurguluyorlardı. Delegeler kırsal kesimde her yerde tanıtmak üzere beraberlerinde kararların kopyalarını götürüyorlardı. Üç veya dört hafta sonra kongre sonuçlarının bölgedeki tüm yerleşim noktalarında kendilerini hissettireceği ve bizzat köylülerin ve işçilerin girişimiyle toplanacak gelecek kongrenin büyük emekçi kitlelerin kendi öz eserlerine ilgisini ve aktif katılımını çekmekten geri kalmayacağı kesindi.

Ne yazık ki emekçi kitlelerin hakiki özgürlüğü en kötü düşmanı olan İktidar tarafından sürekli tehdit altındaydı. Delegeler köylerine daha yeni dönmüşlerdi ki, köylerinden birçoğu Kuzey cephesinden hızlı bir yürüyüşle gelmiş olan Denikin birliklerince yeniden işgal edildi. Elbette bu kez işgal ancak kısa süreli olabildi: Bu can veren düşmanın ilk çırpınışlarıydı. Ne var ki köylülerin yapıcı çalışmasını en değerli anda duraklattı. Ayrıca kitlelerin özgürlüğü fikrine aynı biçimde düşman diğer bir otorite –Bolşevizm– kuzeyden yaklaşmakta olduğundan, bu işgal emekçilerin davasında onulmaz bir yara açtı; emekçilerin yeni bir kongre toplaması olanaksız olmakla kalmadı, ilk kongrenin kararları bile pratiğe geçirilemedi. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 242 ve 244.)

Kongrenin son anlarına damgasını vuran birkaç olayı sessizce geçiştiremeyeceğim.

Tam da çalışmaların sonlarında, kapanıştan birkaç saniye önce, klasik "değişik sorunlar" maddesini duyururken, birkaç delege hassas bir ödeve girişip sonuna kadar götürdüler; böylece de hem kongrenin tam bağımsızlığının, hem yarattığı coşkunun, hem de elde ettiği ve çalışmalar boyunca kendisini gösteren manevi etkinin bir başka kanıtı ortaya konuldu.

Bir delege ayağa kalktı.

- Yoldaşlar, dedi, çalışmalarımızı tamamlayıp birbirimizden ayrılmadan önce, birkaç delege, kanaatimize göre kongre delegelerinin dikkatine sunulması gereken birtakım üzücü ve can sıkıcı olguyu kongrenin bilgisine sunmaya karar verdi. Kulağımıza geldiğine göre, isyan ordusundaki çok sayıda yaralı ve hasta, ilaç, gerekli tıbbî malzeme vb eksikliği nedeniyle son derece kötü tedavi görüyor. Emin olmak için hastaneleri ve bu zavallıların yerleştirildikleri diğer yerleri bizzat ziyaret ettik. Yoldaşlar gördüklerimiz gerçekten hazindi. Hastalar ve yaralılar yalnızca her türlü tıbbî yardımdan yoksun olmakla kalmıyor, aynı zamanda insani koşullarda barındırılıp beslenemiyor bile. Çoğu, olduğu gibi toprağın üzerine, altlarına saman şilte bile serilmeden, yastıksız, yorgansız yatırılmışlar... Göründüğü kadarıyla kentte toprağın

sertliğini biraz olsun gidermek için serilecek yeterince saman bile yok. Bu zavallıların çoğu yalnızca bakımsızlıktan ölüyor. Hiç kimse onlarla ilgilenmiyor. Şu andaki zor koşullarda ordumuzun genelkurmayının bu ihtiyacı gözetecek zamanı olmadığını gayet iyi anlıyoruz. Mahno yoldaşın kendisi de cephenin acil sorunlarına boğulmuş durumda. Yoldaşlar *Kongrenin* bunu üstlenmesi için artı bir neden de bu. Bu hastalar ve bu yaralılar bizim yoldaşlarımız, bizim kardeşlerimiz, bizim oğullarımız. Hepimizin davası için acı çekiyorlar. Biraz iyi niyetle acılarını biraz olsun azaltmak üzere en azından saman bulabileceğimizden eminim. Yoldaşlar kongreye hemen bir komisyon tayin etmesini öneriyorum; bu komisyon var gücüyle bu olayla ilgilenecek ve bu hizmeti yerine getirmek için gücü dahilinde olan her şeyi yapacaktır. Ayrıca kentteki tüm doktorlara ve eczacılara başvurarak onların yardım ve desteğini isteyecektir. Gönüllü hastabakıcılar da aranacaktır.

Öneri kongre tarafından oy birliğiyle kabul edilmekle kalmadı, aynı zamanda on beş dolayında gönüllü delege bu ihtiyaçla uğraşmak üzere hemen bir komisyon oluşturdu. Başlangıçta yapılacak bir kongreden sonra sözüm ona 24 veya 48 saat içinde geri döneceklerini bekleyen delegeler, kendi çıkarlarını feda edip ihtiyaç içindeki yoldaşlarının davasına hizmet etmek üzere geri dönüşlerini ertelemekte tereddüt etmediler. Oysa yanlarına pek az yiyecek içecek almışlardı ve evlerinde yapmaları gereken bir sürü kişisel işleri onları bekliyordu.

Şunu da ekleyelim ki bu delegeler Aleksandrovsk'ta günlerce kaldılar ve görevlerini başarıyla yerine getirdiler. Saman bulundu ve mükemmel bir tıbbî hizmet hızla örgütlendi.

Bir başka delege ayağa kalktı.

- Yoldaşlar, diyerek söze başladı, size yine endişe verici bir başka olaydan söz etmem gerekiyor. Öğrendiğimize göre sivil halk ile isyan ordusu servisleri arasında birtakım sürtüşmeler olmuş. Bize özellikle bildirildiğine göre, ordu içinde, biraz Bolşevik Çeka tarzında, keyfi ve kontrol edilemez –kimileri çok ciddi– birtakım davranışlarda bulunmayı kendilerine hak bilen bir karşı-istihbarat servisi varmış; Bunlar birtakım soruşturmalar, tutuklamalar, hatta işkence ve infaz yapıyormuş. Bu söylentilerin ne kadar doğru olduğunu bilemiyoruz. Ama bize ciddi gözüken birtakım şikâyetler geldi. Ordumuzun böylesi bir yola girmesi utanç verici ve tehlikeli olur. Bu davamızın bütününe ağır bir zarar verebilir, hatta bir

tehlike oluşturabilir. Tamamen askeri düzeydeki işlere kesinlikle karışmak istemiyoruz. Ancak gerçekten varsa her türlü suistimale ve aşırılığa karşı çıkmak da bizim ödevimiz. Zira böylesi aşırılıklar halkı hareketimizin karşısına dikiyor. Bu konuda derinlemesine bir soruşturma yapma, hakikati ortaya çıkarma, gerekiyorsa birtakım tedbirler alma ve insanlara güven verme görevi halkın genel güvenine ve saygısına sahip kongreye düşer. Şu anda bölgenin en üst kurumu, emekçi halkın çıkarlarının kaynağı olan kongremizdir. Kongre her şeyin üstündedir, zira burada emekçi halkın kendisini temsil ediyor. Bu nedenle kongreye bu hikâyeleri aydınlatmak ve buna göre hareket etmek üzere ivedi olarak bir komisyon kurmasını öneriyorum.

Bunun üzerine hemen birkaç delegeden oluşan bir komisyon kuruldu.

Emekçi halkın delegelerinin benzer bir girişiminin Bolşevik rejim koşullarında hiçbir zaman olanaklı olmadığını ve kongrenin bütün bu faaliyetinin, hakikaten ilerleyip gerçekleşmek istediği takdirde doğmakta olan yeni toplumun ta başından itibaren nasıl işlemesi gerektiğine ilişkin ilk kavramları sağladığını geçerken işaret edelim.

İzleyen olayların bu komisyonun eylemini sonuna kadar götürmesine izin vermediğini de ekleyelim. Ardı arkası kesilmeyen kavgalar, ordunun sürekli yer değiştirmesi, ordunun tüm servislerini yutan acil görevler buna engel oldu. Bu konudan zaten az ileride yeniden söz edeceğiz.

Üçüncü bir delege ayağa kalktı.

- Yoldaşlar! Mademki kongre kimi hatalara ve boşluklara karşı tepki vermeye başladı, benim de sizlere üzücü bir başka olgudan söz etmeme izin verin. Çok önemli olmayabilir, ama yine de hepimizin tanıklık ettiği can sıkıcı ruhsal durum nedeniyle dikkat etmemizi gerektiriyor. Yoldaşlar kuşkusuz hepiniz kentin duvarlarında birkaç gündür yapıştırılmış duran ve altında Aleksandrovsk askeri komutanı Klein yoldaşın imzası bulunan duyuruyu okumuşsunuzdur. Bu duyuruyla komutan Klein halkı alkollü içkileri aşırı içmemeye, sarhoşluktan uzak durmaya ve hele bu halde sokaklarda görünmemeye davet ediyor. Bu, çok doğru ve çok iyi. Duyuruda ne sövücü, ne de kaba bir şey var; kesinlikle aşağılayıcı ve otoriter değil; bu nedenlerle yoldaş Klein'ı kutlamak gerekir. Ancak yoldaşlar, daha iki gün önce danslı ve başka eğlenceli bir müzikli halk gecesi,

burada, kongremizin toplandığı salonda yapıldı; epeyce isyancı, kadın-erkek yurttaş bu geceye katıldı. Hemen söylemeliyim ki buraya kadar bütün bunlarda eleştirilebilecek kesinlikle hiçbir yan yok. Gençlik eğleniyor, dinleniyor, gevşiyor. Bu tamamen insani ve doğal. Ancak yoldaşlar o gece epeyce içki içildi. Çok sayıda isyancı ve yurttaş alabildiğine sarhoş oldu. Bunun boyutlarını kavramak için hemen yakınlarınızda, şuradaki koridora dizilmiş boş içki şişelerinin miktarına bakmanız yeterli! [*Kahkahalar.*] Dikkat yoldaşlar! Konuşmamın ana noktası bu değil. Eğlenildi, içkiler içildi, hatta sarhoş olundu. Pekâlâ! Bu o kadar da kötü değil! En kötüsü içmeyi domuz gibi sarhoş olana kadar sürdürenin, ordumuzun komutanlarından biri, kentimizin askeri komutanı ve sarhoşluğa karşı mükemmel duyurunun imzacısı yoldaşımız *Klein*'ın kendisi olması! Yoldaşlar Klein öylesine sarhoş oldu ki artık yürüyemiyordu ve sabaha karşı evine götürmek üzere bir arabaya bindirilmesi gerekti. Yol boyunca da olay çıkardı, bağırıp çağırdı, kavgalar etti vb. Bu durumda yoldaşlar karşımıza şu soru çıkıyor: Duyurusunu kaleme alıp imzalarken yoldaş Klein kendisini diğer yurttaşların üstünde, diğerlerine vaaz ettiği doğru davranıştan bir istisna olduğuna mı inanıyordu? Bana göre cezasız kalmaması gereken oldukça ağır bir suç işlemiştir.

Her ne kadar Klein'ın hatalı tutumu özünde oldukça önemsiz olsa ve delegeler olayı daha çok komik bulsa da, belli bir heyecana kapıldılar. Klein'a karşı öfke genel bir hal aldı; zira davranış tarzı kınanması gereken bir ruh halinin, kendisini "kalabalığın" üzerinde ve kendisine her şeyi mubah gören bir "şef" ruh halinin ifadesi haline gelebilirdi.

- Klein'ı hemen buraya çağırmak gerekir, önerisi yapıldı.

- Hemen gelip Kongreye açıklama yapsın!

Bunun üzerine Klein'a, kendisini buraya getirmek üzere üç dört delege gönderildi.

Yarım saat sonra delegeler Klein ile birlikte döndüler.

Klein'ın tutumunun ne olacağını büyük bir merakla bekliyordum.

Klein, isyan ordusunun en yetkin komutanları arasında sayılıyordu. Genç, cesur, çok enerjik ve mücadeleci –fiziksel bakımdan uzun boylu, güçlü kuvvetli, sert ifadeli ve savaşçı davranışlarına sahip– bir komutan olarak savaşın hep en sıcak noktasına atılıyor, hiçbir şeyden hiç kimseden korkmuyordu. Bedeninde birçok yara

taşıyordu. Gerek diğer komutanlar, gerekse sıradan savaşçılar tarafından sayılan ve sevilen Klein Bolşevikleri görüşlerinden vazgeçirip Kızıl Ordunun birkaç alayını Mahno'ya getirenlerden biriydi.

Yanılmıyorsam Alman kökenli bir köylü ailesinden geliyordu ve pek az eğitim almıştı.

Her durumda meslektaşları, diğer komutanlar ve bizzat Mahno tarafından güçlü bir biçimde destekleneceğini biliyordu.

Emekçi halkın delegelerinin oluşturduğu bir kongrenin hem kendisinin, hem ordunun, hem de Mahno'nun üzerinde olduğunu kavrayacak yeterli bilince sahip miydi? Bir emekçiler kongresinin herkesin kendisine karşı sorumlu olduğu en yüksek kurum olduğunu hissedecek miydi? Emekçilerin ve onların kongresinin efendiler, ordunun, Mahno'nun vb emekçi halka ve onun organlarına her an hesap vermek zorunda olan ortak davanın hizmetkârlarından başka bir şey olmadıklarını anlayacak mıydı?

Kongre gönderdiği delegelerin dönüşünü beklerken aklımı kurcalayan sorular bunlardı.

Olayların böylesine kavranışı yepyeni bir durumdu. Bolşevikler bu anlayışı kitlelerin zihninden silmek için her şeyi yapmıştı. Örneğin bir işçi kongresinin bir komisere veya bir ordu komutanına düzeni hatırlatmakta olduğunu görmek istenir miydi? Bu her şeyden önce kesinlikle tasavvur edilemez, olanaksız bir şeydi. Ancak bir yerlerde bir işçi kongresinin böyle bir şeye cüret ettiği varsayılsa bile, o komiser veya o komutan nasıl bir öfkeyle, nasıl bir aşırı güvenle o kongreyi basar ve kürsüde silahlarını şakırdatarak meziyetlerini sayıp dökerdi. "Nasıl, diye haykırırdı, sizler, basit işçi parçaları, bir komisere, arkasında bir dizi başarılı askeri sefer bulunan, bedeninde sayısız yara taşıyan, sayısız takdir almış seçkin bir şefe, saygın, tebrik edilmiş, madalyalarla taltif edilmiş bir şefe hesap sorma cüretinde bulunuyorsunuz. Bunu yapmaya en küçük bir hakkınız yok! Ben yalnızca üstlerime karşı sorumluyum. Benimle ilgili bir şikâyetiniz varsa onlara başvurun!"

İşçiler, şeflerinize boyun eğin!... *Stalin her zaman haklıdır!*

Klein da benzeri bir dil kullanmaya kalkışacak mıydı? Bambaşka bir durumda, bambaşka bir "psikoloji"yle samimi olarak mı davranacaktı?

Üniforması kan içinde ve tüm silahlarıyla birlikte Klein kürsüye çıktı. Biraz şaşırmış ve –bana öyle göründü– biraz tedirgin bir havadaydı.

- Yoldaş Klein, diye kendisine seslendi "sorgucu" delege, siz kentimizin askeri komutanısınız değil mi?

- Evet.

- Aşırı içki içme ve kamusal alanlarda sarhoşlukla ilgili duyuruyu kaleme alıp duvarlara yapıştırtan sizsiniz değil mi?

- Evet yoldaş, benim.

- Pekâlâ yoldaş Klein, kentimizin bir yurttaşı ve hatta askeri komutanı olarak, manevi olarak kendi emrinize uymak zorunda mı olduğunuza yoksa bu duyurunun dışında ve üstünde mi olduğunuza inanıyorsunuz?

Görünür biçimde rahatsız olan ve canı sıkılan Klein kürsünün kenarına doğru birkaç adım attı ve alabildiğine samimi bir biçimde oldukça güvensiz bir sesle şöyle dedi:

- Delege yoldaşlar, haksızım biliyorum. Geçen gün utanç verici bir biçimde sarhoş olmakla büyük bir hata yaptım. Ancak beni biraz dinleyin ve anlamaya çalışın. Ben bir savaşçıyım, bir cephe insanıyım, bir askerim! Ben bir bürokrat değilim. Bana neden kent komutanlığını yıktılar bilmiyorum; bütün gün bir masanın başında oturup birtakım kâğıtları imzalamakla benim ne işim olur. Bu iş kesinlikle bana göre değil! Bana eylem, açık hava, cephe, yoldaşlar gerek. Yoldaşlar burada ölecek kadar sıkılıyorum. İşte geçtiğimiz gece bu nedenle sarhoş oldum. Yoldaşlar hatamın cezasını gayet güzel çekmek istiyorum. Bunun için benim cepheye gönderilmemi isteyebilirsiniz. Orada hakikaten işe yararım. Oysa burada, şu lanet komutanlık makamında, size hiçbir şey vaat edemem. Yerime başka bir adam bulunsun, bu işi yapabilecek bir adam. Beni affedin yoldaşlar ve beni cepheye gönderin.

Delegeler kendisinden birkaç dakika dışarıya çıkmasını rica ettiler. Uysal bir biçimde bu isteğe uydu.

Durumu tartışıldı. Davranışının kendini beğenmiş ve kibirli bir şef zihniyetinden kaynaklanmadığı aşikârdı. Öğrenmek istenilen esas şey buydu. Kongre onun samimiyetini ve nedenlerini gayet iyi anladı. Kongrenin, açıklamalarını göz önünde bulundurarak, hatası nedeniyle kendisine bir ceza vermeyeceğini ve yeniden cepheye gönderilmesi için gerekeni yapacağını söylemek üzere kendisi salona çağrıldı.

Klein delegelere teşekkür etti ve geldiği gibi basit bir biçimde gitti. Delegeler onun adına girişimlerde bulundular ve birkaç gün sonra Klein yeniden cepheye döndü.

Kimi okurlar bakımından bu olaylar belki de anlamsız ve bu kadar sayfa işgal etmeye değmez görünebilir. Kendilerine şunu söylemek isterim ki, devrimci bakış açısından, bunları Lenin'in, Troçki'nin, Stalin'in Devrim öncesinde, sırasında ve sonrasında yaptıkları konuşmalardan tüm ayrıntılarıyla muazzam derecede daha önemli, daha esinlendirici ve daha yararlı buluyorum.

Klein olayı sonuncusu oldu. Birkaç dakika sonra kongre çalışmalarını tamamladı.

Kongrenin kendisinin dışında meydana gelmiş çok küçük –kişisel– bir olayı daha anlatmama izin verin.

Çıkışta, yüzünde gülücükler, ışık saçar bir halde Lubim'le karşılaştım.

- Ne kadar tatmin olduğumu, dedi bana, tasavvur bile edemezsiniz. Kongre sırasında çok meşgul olduğumu görmüşsünüzdür. Ne yaptığımı biliyor musunuz? İzciler ve özel müfrezeler gruplarının yetiştirilmesinde uzmanlaştım. Gündemde bu sorun da vardı. İki gün boyunca bu konuyu incelemek ve buna yararlı bir çözüm getirmekle görevli delegeler komisyonunda çalıştım. Onlara iyi bir biçimde yardımcı oldum. Çalışmam nedeniyle beni kutladılar. Hakikaten iyi ve gerekli bir şey yaptım. Bunun davaya hizmet edeceğini biliyorum. Çok memnunum.

- Lubim, dedim ona, lütfen bana samimiyetle söyle: Bu iyi ve yararlı çalışma sırasında tek bir an *politik* rolünü düşündün mü? "Politik parti" üyesi olma sıfatını hatırladın mı? "Partine" karşı sorumluluğunu, vb? Yararlı çalışman bir "baş"ın, "kendini dayatan bir yönetimin", hükümetsel eylemin çalışması değil de, özellikle apolitik, somut, belirgin bir çalışma, bir işbirliği çalışması, bir birlikte çalışma olmadı mı?

Lubim düşünceli bir biçimde bana baktı.

- Her halükârda kongre çok güzel, çok başarılı oldu, itiraf ediyorum.

- İşte Lubim, diye sözlerimi tamamladım. Bunu iyice bir düşün. Hakikaten rolünü oynadın ve tam da "politik iş"ini bırakıp, meslektaşlarına işi bilen yoldaş olarak tastamam yardımcı olarak iyi bir çalışma gerçekleştirdin. İnan bana kongrenin başarısındaki tüm sır burada. Aynı biçimde bir devrimdeki başarının tüm sırrı da burada. Tüm devrimciler her yerde, gerek yerel düzeyde, gerekse daha büyük bir ölçekte hep böyle davranmalıdır. Devrimciler ve kitleler bunu kavradıklarında, Devrim'in hakiki zaferi sağlanacaktır.

Lubim'i bir daha hiç görmedim. Sonradan onun ne olduğunu bilmiyorum. Yaşıyorsa şu anda ne düşündüğünü bilmiyorum. Bu satırları okumasını isterim... Ve elbette hatırlamasını...

"MAHNOCULAR"IN DENİKİNCİLERE KARŞI SON ZAFERİ. - YEKATERİNOSLAV'IN ALINIŞI. - Aleksandrovsk kongresinden birkaç gün sonra Mahnocular, Yekaterinoslav kentini kesin olarak ele geçirdiler. Ancak bu kentte hiçbir şey örgütlenemedi –hatta girişimde bile bulunulamadı– olumlu hiçbir şey yapılamadı. Kentten püskürtülen Denikin'e bağlı askeri birlikler, Dnyeper'in sol kıyısında yeniden möevzilenmenin yolunu buldular. Tüm çabalarına rağmen Mahnocular onları oradan söküp atamadılar. Denikinciler çok sayıdaki zırhlı trenlerindeki bataryalardan açtıkları ateşle kenti bir ay boyunca her gün bombaladılar. İsyan Ordusu kültür komisyonu ne zaman kentte işçilerin bir konferansını düzenlemeyi başarsa, gayet iyi istihbarat toplayan Denikinciler özellikle toplantının yapılacağı yerlere yönelik olarak çok sayıda mermiyle ateşlerini yoğunlaştırıyordu. Hiçbir ciddi çalışma, hiçbir sistemli örgütlenme olanaklı değildi. Kentte ve banliyösünde ancak birkaç miting yapılabildi.

Bolşeviklerin Mahnoculara karşı ileri sürmeyi en çok sevdikleri şeylerden biri, isyancıların Yekaterinoslav'a hâkim oldukları süre boyunca bu kentin yaşamında yapıcı bir örgütlenme sağlamak için hiçbir şey yapmadıklarıdır. Bunu söylerken Bolşevikler kitlelerden çok önemli iki koşulu gizlerler. Önce Mahnocular hiçbir zaman ne bir partinin ne de herhangi bir otoritenin temsilcileri olmuştur. Yekaterinoslav'da kentin özgürlüğü için muhafızlık yapan askeri devrimci bir müfreze görevini görmüşlerdir. Bu nitelikleriyle, Devrim'in yapıcı programını gerçekleştirmek *kesinlikle onlara düşmüyordu.* Bu iş yalnızca oradaki emekçi kitlelere ait olabilirdi. Mahnocu ordu, çok çok görüşüyle, tavsiyeleriyle, girişkenliğiyle ve örgütsel yetenekleriyle onlara *bu işte yardımcı olabilirler*; nitekim olabildiğince de bunu yaptılar. Ayrıca Bolşevikler o sırada kentin içinde bulunduğu istisnaî durum konusunda da tek söz etmiyorlar. Mahnocuların kentte bulunduğu tüm süre boyunca, kentte sadece sıkıyönetim yoktu, fiilen kent kuşatılmıştı. Obüslerin gelip kentin bir noktasında patlamadığı tek bir saat geçmiyordu. İşçilerin –Mahnocu ordunun değil– özgür eylem ilkelerine göre yaşamı örgütlemeye derhal girişmelerini engelleyen de *bu durum*du. Mahnocuların yardım istemeye gelen demiryolculara, demiryollarına hiç ihtiyaçları olmadığını, bozkırın ve iyi atların kendilerine tamamıyla yettiğini söyledikleri yolundaki masala gelince, bu kaba hikâye Denikin'in gazetelerinden Ekim 1919'da yayıldı ve Bolşevikler kendi amaçları

doğrultusunda kullanmak üzere bu masalı oradan aldılar. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 246)

Mahnocu hareketi kitlelerin gözünden düşürmek amacıyla Bolşevikler bu masala başka efsaneler ve kara çalmalar da eklediler.

SALGIN HASTALIK. - YEKATERİNOSLAV'I TERK. - BOLŞEVİKLERİN UKRAYNA'YA GERİ DÖNÜŞÜ. - BOLŞEVİKLERİN MAHNOCULARLA YENİ ÇATIŞMASI. - Kasım ayından itibaren, tüm Rusya'yı saran korkunç tifüs salgını İsyan Ordusu'nu da kırıp geçirdi. İnsanların *yarısı* hastaydı ve ölüm oranı çok yüksekti. Kasım sonlarında Bolşeviklerin kovaladığı ve Kırım'a doğru geri çekilen Denikin'in ana güçleri kente taarruza geçtiklerinde, Mahnocular işte esas olarak bu nedenle Yekaterinoslav'ı terk etmek zorunda kaldılar.

Yekaterinoslav'dan ayrılan Mahnocu birlikler Melitopol, Nikopol ve Aleksandrovsk arasındaki bölgede yeniden bir araya geldiler.

Mahnocu genelkurmay, Denikin'in peşinden giden Kızıl Ordu'nun birçok alayının yüksek komutanlığıyla 1919 Aralık sonlarında Aleksandrovsk'ta buluştu.

Bir süreden beridir Mahnocular bu olayı bekliyorlardı. Yeni doğan koşullarda bir çatışma değil de, dostça bir karşılaşma beklediklerinden hiçbir tedbir almamışlardı.

Karşılaşma görünürde daha önceki birçoklarına benzer bir biçimde dostça –hatta sıcak– oldu; bununla birlikte –beklendiği üzere– birtakım sürprizler ve fırtınalar eksik olmadı. Kuşkusuz Bolşevikler, kısa zaman önce, kimi Mahnocu alayların, Kızıl Ordu saflarını terk ederek ve birçok kızıl alayı da beraberlerinde götürerek kendilerine indirdiği darbeyi acı ve öfkeyle hatırlıyorlardı. Hiç kuşkusuz kendi otoritelerini kabul etmeyen bir bölgede ne yakınlarında özgür bir ordunun varlığına, ne de bağımsız bir hareketin komşuluğuna uzun zaman hoşgörü gösterebilirlerdi. Er veya geç çatışma kaçınılmazdı. İlk fırsatta Bolşevikler taarruza geçmekte tereddüt göstermediler. Mahnoculara gelince, bu durumun az çok farkına vararak ve her ne kadar olası görüş ayrılıklarının tümünü barışçı yoldan ve kardeşçe çözümlemeye hazır olsalar da bir güvensizlik duygusuna kapılmamazlık edemiyorlardı.

Yine de iki ordunun askerleri birbirlerini dostça, kardeşçe selamladılar. Ortak bir miting yapıldı ve her iki ordunun savaşçıları ellerini birleştirerek ortak düşmana, kapitalizme ve karşı-devrime

karşı birlikte mücadele edeceklerini ilan ettiler. Kızıl Ordu'dan birkaç birlik Mahnocu saflara geçme niyetini bile dışa vurdu.

Fırtına sekiz gün sonra patladı.

"İsyan Ordusu Komutanı" - Mahno- 14. Kızıl Kolordu Askeri-Devrimci Konseyi'nden isyan ordusunu Polonya cephesine yönlendirme emri aldı.

Herkes kısa zamanda burada Mahnoculara karşı yeni bir taarruzun ilk adımının söz konusu olduğunu anladı. Nitekim Polonya cephesine hareket emri birçok nedenle anlamsızdı. Her şeyden önce isyan ordusu ne 14. kolorduya, ne de diğer herhangi bir kızıl askeri birliğe bağlıydı. Kızıl komutanlığın, Ukrayna'da gericiliğe karşı mücadelenin tüm ağırlığını tek başına taşımış olan isyan ordusuna emir vermek için hiçbir vasfı yoktu. Sonra, bu gidiş kardeşçe bir anlayışla öngörülmüşse de, bunu yapmak maddeten olanaklı değildi; zira insanların yarısı, bütün komutanlar, genelkurmay üyeleri ve bizzat Mahno o sırada hastaydı. Nihayet isyan ordusunun devrimci savaşkanlığı ve yararı, bulunduğu bölgede, yani Ukrayna'da, yabancı, bilinmeyen bir ortamda bilmediği amaçlar için savaşmak zorunda kalacağı Polonya cephesine göre elbette çok daha fazlaydı.

Mahnocular Kızıl komutanlığın emrine bu biçimde cevap verdiler ve net bir biçimde bu emri uygulamayı reddettiler.

Ancak her iki taraf da gerek önerinin, gerekse cevabın "saf diplomasi" olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Gerçekte neyin söz konusu olduğunu da biliyorlardı.

İsyan Ordusu'nu Polonya cephesine göndermek, devrimci hareketin ana damarını kesmek demekti. Aslında Bolşeviklerin istediği tam da buydu. Bölgenin mutlak efendisi haline gelmeye özlem duyuyorlardı. İsyan Ordusu boyun eğerse, amaçlarına ulaşacaklardı. Reddetmesi durumunda, aynı sonucu verecek karşılığa hazırlanıyorlardı. Mahnocular bunu biliyordu. Onlar da darbeyi savuşturmaya hazırlanıyorlardı. Gerisi "lâfı güzaf"tan ibaretti.

Emrin reddedilmesine karşılık gecikmedi. İlk harekete geçenler Mahnocular oldu; böylece birtakım doğrudan kanlı olayları bertaraf ettiler. Cevaplarını gönderirken, aynı zamanda, Kızıl Ordu askerlerine de şeflerinin kışkırtıcı manevralarına kanmamaları yönünde bir çağrı yaptılar. Ardından da kamplarını sökerek Beyazların boşalttığı ve hiçbir tür otorite olmadan yaşayan Gulyay-Pole'ye doğru yürüyüşe geçtiler. Yolda herhangi bir engel ve kazayla karşılaşmadan Gulyay-Pole'ye vardılar. O an için Kızıl Ordu bu harekete

karşı çıkmadı. İsyan ordusunun ana gövdesinin gerisinde kalmış yalnızca önemsiz birkaç müfreze ve tek tük birkaç kişi Bolşevikler tarafından esir edildi.

On beş gün sonra, 1920 Ocak ayı ortalarında, Bolşevikler, Polonya cephesine gitmeyi reddettikleri için Mahno'yu ve ordusundaki savaşçıları yasadışı ilan ettiler.

MAHNOCULARA KARŞI İKİNCİ BOLŞEVİK TAARRUZU. - Dramın üçüncü perdesi başladı. Dokuz ay sürdü.

Buna, Mahnocular ile "komünist" yetkililer arasındaki çetin bir mücadele damgasını vurdu. Bu mücadelenin dönemeç noktalarını ele almayacağız. Şunu söylemekle yetinelim ki, her iki taraf açısından da bu acımasız bir mücadele oldu. Kızıl Ordu askerleri ile Mahnocular arasında olası bir kardeşliği bertaraf etmek amacıyla Bolşevik komutanlık Mahnoculara karşı Leton avcılarını ve Çinli alaylarını, yani Rus Devrimi'nin hakiki özünün hiçbir biçimde farkında olmayan ve şeflerinin emirlerine körü körüne boyun eğmekle yetinen birtakım birlikleri gönderdi.

Bolşevik tarafta, mücadele gözü dönmüş bir kalleşlikle ve vahşilikle yürütüldü.

Kızıl askeri birlikler sayıca on kat daha fazla olmakla birlikte, Mahno'nun alayları ve bizzat Mahno, çok ustaca manevralar yaparak ve halktan etkili biçimde yardım alarak, sürekli olarak onların erişim alanlarının dışında bulunuyordu. Zaten Bolşevik yüksek komutanlık Mahno'ya ve ordusuna karşı gerçek ve açık mücadeleden bilinçli olarak kaçınıyordu. Başka tür bir savaşı tercih ediyordu.

Çok sayıdaki keşifler yardımıyla, Kızıl Ordu Mahnocu alayların zayıf olduğu veya bulunmadığı köyleri ve yerleşim yerlerini sistemli olarak teşhis ediyordu. Bolşevik birlikler bu savunmasız yerleşim yerlerine yöneliyor ve neredeyse herhangi bir savaş yürütmeden buraları işgal ediyordu. Bolşevikler böylece birçok yere sağlam biçimde yerleşmeyi ve 1919'da başlamış olan bölgenin özgür gelişmesini durdurmayı başardılar. Yerleştikleri her yerde Bolşevikler İsyan Ordusu'na karşı değil, ama genel olarak köylü nüfusa karşı "savaş" başlatıyordu. Hemen kitlesel tutuklamalara ve infazlara girişiyorlardı. Bolşeviklerin baskısı karşısında Denikin'inki bile hafif kalıyordu.

İsyancılara karşı mücadeleden söz ederken o dönemdeki komünist basının yenilgiye uğratılmış, esir alınmış ve kurşuna dizilmiş

Mahnocuların sayılarını verme adeti vardı. Ama neredeyse her zaman bunların orduya mensup militan isyancılar değil, inançlı veya yalnızca Mahnoculara sempati duyduğundan kuşkulanılan sıradan köylüler olduğunu söylemekten geri dururdu.

Bir köye Kızıl Ordu askerlerinin gelişi, çok sayıda köylünün hemen tutuklanması, ardından hapsedilmesi ve çoğunun da ya Mahnocu isyancılar olarak, ya da "rehin" olarak kurşuna dizilmesi anlamına geliyordu.

Gulyay-Pole köyü birçok kez el değiştirdi. Elbette Bolşeviklerin tekrarlanan akınlarından en çok acı çeken köy oldu. Bu köyde hayatta kalanlar, Bolşevik baskının iğrenç örneklerinden birçoğunu anlatabilirler.

Geçerken işaret edelim ki, ilk akınlar sırasında -hasta ve kendini bilmez haldeki- Mahno birçok kez kendini arayan düşmanın eline düşeyazdı. Kurtuluşunu -ve sağlığına kavuşmasını- köylülerin üstün adanmışlığına borçluydu; çoğu kez, hastayı daha güvenli bir yere taşımaya olanak verecek zamanı kazanmak için kendilerini gönüllü olarak feda ediyorlardı.

En ılımlı hesaplamalara göre, o zamanlar, Ukrayna'da 200 bin köylü ve işçi Sovyet yetkililerince kurşuna dizildi veya ağır biçimde sakat bırakıldı. Yaklaşık bir o kadarı da hapsedildi veya Sibirya çöllerine ve başka yerlere sürgün edildi.

Elbette Mahnocular Devrim'in böylesine korkunç bir biçimde yozlaştırılması karşısında kayıtsız kalamazlardı. Bolşevik terörüne, en az onun kadar sert darbelerle cevap verdiler. Bolşeviklere karşı, hetman Skoropadskiy'le mücadeleleri sırasında, geçmişte uyguladıkları tüm gerilla yol ve yöntemlerini kullandılar.

Mahnocular -bir savaş sırasında veya bir baskınla- çok sayıda kızıl esir aldıklarında, askerleri silahsızlandırıp serbest bırakıyorlardı, çünkü onların zorla ateşe sürüldüklerini biliyorlardı. Askerler arasından Mahnoculara katılmak isteyenler, kardeşçe kabul ediliyordu. Ancak şeflere, komiserlere ve görev başındaki Komünist Parti temsilcilerine gelince, askerlerin kabul edilebilir nedenlerle affedilmelerini istemeleri durumu dışında topyekûn kılıçtan geçiriliyorlardı. Unutmayalım ki Bolşevikler ele geçirdikleri kim olursa olsun Mahnocuların *hepsini* şaşmaz bir biçimde oracıkta kurşuna diziyorlardı.

Sovyet yetkilileri ve onların görevlileri, Mahnocuları birçok kez acımasız kaba caniler olarak, imansız ve yasa tanımaz haydutlar

olarak resmediyorlardı. Bu "caniler"in öldürdüğü Kızıl Ordu askerlerinin ve Komünist Parti üyelerinin uzun listelerini yayımlıyorlardı. Ama asıl noktayı hep sessizce geçiştiriyorlardı; bu kurbanlar bizzat komünistlerin giriştikleri veya kışkırttıkları çatışmalar sırasında yaşamlarını yitiriyordu.

Gerçekte Mahnocuların Kızıl Ordu askerlerine karşı gösterdikleri nezaket, incelik, kendiliğinden disiplin ve devrimci onur duygularına yalnızca hayranlık duyulabilir.

Ancak bu ordunun şeflerine, Komünist Parti'nin "aristokrasisi"ne gelince, Mahnocular onları "Sovyet" İktidarının ülkeye yaşattığı tüm kötülüklerin ve tüm korkunçlukların tek ve gerçek failleri olarak görüyorlardı. Emekçilerin özgürlüğünü bilerek ortadan kaldıran ve isyan eden bölgeyi halkın kanının aktığı açık bir yara haline getiren bu şeflerdi. Bu nedenledir ki Mahnocular onlara karşı acımasızca davranıyorlardı; *şefler* genellikle esir alınır alınmaz öldürülüyordu.

Bolşevik hükümetin en büyük kaygılarından biri Mahno'nun sağ olduğunu bilmesi ve onu yakalayamamasıydı. Bolşevikler Mahno'yu ortadan kaldırmanın hareketi tasfiye etmekle eşdeğer olduğundan emindiler. Nitekim 1920 yılının tüm yaz ayları boyunca Mahno'ya karşı hiçbiri başarılı olmayan suikastlar hazırlamaktan geri durmadılar. Bu konuda çok sayıda belge vardır. Ancak biz hareketin bu kişisel "yanı" üzerinde vakit kaybetmeyeceğiz.

Bütün bir 1920 yılı boyunca - ve sonrasında- Sovyet yetkilileri, *haydutluk*la mücadele gerekçesiyle Mahnovşçinaya karşı mücadele yürüttüler. Basınlarını ve tüm propaganda araçlarını bu amaca uyarlayarak, ne pahasına olursa olsun bu kara çalmayı ülke içinde ve dışında destekleyerek ülkeyi bu konuda ikna etmek için yoğun bir ajitasyon yürüttüler.
Aynı zamanda, avcıların ve süvarilerin birçok alayı, hareketi dağıtmak ve onu gerçekten haydutluk uçurumuna itmek amacıyla isyancılara karşı gönderildi. Mahnocu esirler acımasızca öldürüldü; aileleri -babaları, anaları, eşleri, ebeveynleri- işkenceye tabi tutuldu veya öldürüldü; malları yağmalandı veya müsadere edildi; evleri dümdüz edildi. Bütün bunlar geniş bir ölçekte yürütüldü.
Geniş isyancı kitlesinin yetkililerin gündelik olarak yaptıkları bu korkunç uygulamalara karşı var gücüyle devrimci mevzilerini aynen muhafaza edebilmesi ve aşırı öfkeye kapılarak hakikaten haydutluk uçurumuna düşmemesi için insanüstü bir iradeye sahip olmak ve kahramanca çaba harcamak gerekiyordu. Ancak bu kitle bir gün olsun cesaretini kaybet-

medi. Devrimci bayrağını hiçbir zaman yere indirmedi. Görevine sonuna kadar sadık kaldı.

Böylesine sert, böylesine zorlu bir dönem boyunca onu gözlemleme fırsatı olanlar bakımından, bu oyun, emekçi kitlelerin Devrim'e nasıl derin bir inanç beslediklerini, fikrinin kendilerini sürüklediği davaya adanmışlıklarının ne denli güçlü olduğunu gösteren hakiki bir mucize oldu. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 273-274.)

1920 yılının yaz aylarından itibaren Mahnocular sadece Kızıl Ordu alaylarına karşı değil, ama aynı zamanda Bolşevik sistemin bütününe, Rusya'daki ve Ukrayna'daki Bolşeviklerin devletçi güçlerinin tümüne karşı mücadele etmek durumunda kaldılar. Bu mücadele her gün yoğunlaşıp büyüyordu. Bu koşullarda, isyancı birlikler, güç bakımından kendilerinden çok fazla olan düşmanla karşılaşmaktan kaçınmak üzere, kimi zaman kendi üslerinden uzaklaşmak ve 1.000 ve daha fazla kilometrelik zorlu yürüyüşler yapmak zorunda kalıyorlardı. Kâh Donets havzasına doğru, kâh Harkov ve Poltava vilayetlerine doğru geri çekiliyorlardı.

Bu istem dışı gidiş gelişlerden, isyancılar propaganda amacıyla geniş biçimde yararlanıyorlardı; isyancı birliklerinin bir veya iki gün konakladığı her köy, geniş bir Mahnocu salon haline geliyordu.

İsyan Ordusu'nun içinde bulunduğu istisnaî ölçüde zor durumun, onun örgütünü yetkinleştirmeyi gözetmesine engel olmadığını da ekleyelim.

Denikin'in bozguna uğratılıp isyancıların kendi bölgelerine geri dönüşünden sonra, bir "Devrimci (Mahnocu) İsyancılar Konseyi (Sovyeti)" kuruldu. Ordunun tüm birliklerinden delegeler içeriyor ve oldukça düzenli bir biçimde çalışıyordu. Sözcüğün saf anlamıyla askeri operasyonları ilgilendirmeyen sorunlarla uğraşıyordu.

1920 yılının yaz aylarında, o sıralar ordunun içinde bulunduğu son derece istikrarsız ve zor koşullarda, böylesi bir kurum aşırı sıkıntı verici ve yararlı biçimde çalışamaz hale geldi. İsyancılar kitlesi tarafından seçilmiş veya onaylanmış yedi üyeden oluşan daha dar bir kurul bunun yerini aldı. Bu kurul üç kola ayrılıyordu: Askeri işler ve operasyonlar kolu; örgütlenme ve genel kontrol kolu ve eğitim, propaganda ve kültür kolu.

Beşinci Bölüm

Vrangel'in Taarruzu. - Bozguna Uğrayışı

BOLŞEVİKLER TEHLİKEDE. - İSYAN ORDUSUYLA ANLAŞMALARI. - Dördüncü sahneye geçelim: Vrangel'in askeri seferi.

Çarcı eski subay baron Vrangel, Beyaz hareketin başında Denikin'in yerine geçti. Aynı bölgelerde -Kırım'da, Kafkaslarda, Don ve Kuban bölgelerinde- Denikinci birliklerin kalıntılarını toplayıp bir araya getirmeye çalıştı. Bunu başardı. Bunun üzerine birbiri ardı sıra gelen çok sayıdaki askere almalarla ordusunun tabanını güçlendirdi ve sonuçta Bolşeviklerin felaket politikası gitgide daha geniş halk tabakalarını kendilerine karşı getirirken oldukça iyi çatılmış ve tümüyle sadık bir orduyu ayağa dikti.

Vrangel daha 1920 ilkbaharından itibaren Bolşevikleri tedirgin etmeye başladı. Halefinden daha iyi yetişmiş, daha kurnaz olduğundan hızla tehlikeli bir hale geldi.

Yazın ortalarında, net bir biçimde ağırlığını koymaya başladı. Yavaş, ama güvenli bir biçimde ilerliyordu. Kısa sürede ilerleyişi Donets havzasının bütünü bakımından ağır bir tehdit oluşturdu. Bolşevikler güçlü bir biçimde Polonya cephesiyle uğraştıklarından ve birtakım yenilgilere uğradıklarından, Devrim bütünüyle tehlike içinde bulunuyordu.

Denikin taarruzu döneminde olduğu gibi, Mahnocular güçleri ve olanakları ölçüsünde Vrangel'le savaşmaya karar verdiler. Birçok kez ona karşı yöneldiler. Ama her defasında, kavganın tam ortasında, kızıl birlikler onların arkasını tutuyor, ateş hattını terk edip geri çekilmek zorunda bırakıyordu.

Aynı zamanda, Sovyet yetkilileri Mahnoculara kara çalmaya ve onları kötülemeye ara vermiyordu. Nitekim örneğin onlara "haydutlar" ve "kulakların savunucuları" muamelesi yapmayı sürdürürken, her tarafta Mahno ile Vrangel'in ittifakıyla ilgili yalan bir haberi yayıyorlardı; Harkov hükümetinin tam yetkili temsilcisi Yakovlev, Yekaterinoslav Sovyeti'nin genel kurulunda hükümetin bu ittifakla ilgili olarak elinde yazılı kanıtlar olduğunu ilan etmekte tereddüt etmiyordu. Bütün bu yöntemler, onlar bakımından birer "politik mücadele aracı"ydı.

Mahnocular, Vrangel'in gitgide daha tehditkâr hale gelen ilerleyişi karşısında kayıtsız kalamazlardı. Onlara göre, kazanımlarını genişletmesine ve pekiştirmesine zaman tanımadan, gecikmeksizin onunla savaşmak önem taşıyordu. Ama komünistlerle ne yapmalıydı? Öncelikle, Mahnocuların hareketini engelliyorlardı. Sonra onların diktatörlüğü de emekçilerin özgürlüğüne Vrangel kadar zararlı ve düşmandı.

Sorunu tüm açılardan inceledikten sonra İsyancılar Konseyi ve ordu genelkurmayı, Devrim bakımından, Vrangel'in her şeye rağmen "1 numaralı düşman" olduğu ve Bolşeviklerle anlaşmayı denemek gerektiği değerlendirmesini yaptı.

Sorun bunun ardından isyancılar kitlesinin önüne götürülünce, onlar da, büyük bir toplantıda, Vrangel'in ezilip yok edilmesinin büyük sonuçlar verebileceğine karar verdiler. Toplantı Konseyin ve Genelkurmayın görüşüne katıldı.

Komünistlere, Vrangel'i birlikte ezmek üzere onlar ile Mahnocular arasındaki çatışmaları askıya alma önerisi yapma kararı alındı.

Temmuzda ve Ağustosta, Konsey ve İsyan Ordusu komutanlığı adına Moskova'ya ve Harkov'a bu yönde telgraflar gönderildi. Bunlar cevapsız kaldı. Komünistler, onlarla savaşarak ve kara çalmaya devam ederek Mahnoculara karşı seferlerini sürdürüyorlardı.

Eylül ayında Bolşevikler Yekaterinoslav'ı terk etmek zorunda kaldılar. Vrangel, neredeyse hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Berdyansk'ı, Aleksandrovsk'u, Gulyay-Pole'yi, Sinelnikovo'yu vb ele geçirdi.

İşte o zaman başında İvanov adlı birisi bulunan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin tam yetkili bir delegasyonu, Vrangel'e karşı birleşik bir eylem konusunda kendileriyle görüşmeler yapmak üzere Mahnocuların o sırada kamp kurmuş olduğu Harkov bölgesindeki Starobelsk'e gitti.

Bu görüşmeler, hemen Starobelsk'te yapıldı. Görüşmeler Mahnocular ile Sovyet iktidarı arasında askeri ve politik bir anlaşmanın hazırlıklarıyla sonuçlandı. Hazırlık maddeleri, nihai halleriyle kaleme alınıp onaylanmak üzere Harkov'a gönderildi.

Bu amaçla ve Bolşevik kurmay heyetiyle düzenli ilişkileri götürebilmek için Budanov ve Popov da Harkov'a gittiler.

10 ile 15 Aralık 1920 arasında anlaşmanın maddeleri nihai olarak kaleme alınıp iki tarafça da kabul edildi.

Kısaltma kaygısı taşımamıza rağmen bu tarihsel belgeyi bütünüyle aktarmak gerekiyor. İçeriği esinlendiricidir. Üstelik anlaşmanın yapılmasını izleyen olaylar, ancak belgenin tüm hükümleri, her noktasıyla bilindiği takdirde, doğru olarak kavranıp değerlendirilebilir.

Ukrayna Sovyet Hükümeti ile Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu arasında ön askeri ve politik antlaşma

Birinci Bölüm - Politik Antlaşma

1. - Sovyet cumhuriyetleri topraklarında hapsedilmiş veya sürgün edilmiş tüm Mahnocuların ve anarşistlerin derhal serbest bırakılması; Mahnoculara ve anarşistlere karşı tüm kovuşturmalara son verilmesi; yalnızca Sovyet hükümetine karşı silahlı mücadele yürütecek olanlar bu hükümden yararlanamayacaklardır.

2. - Tüm Mahnocular ve anarşistler için, Sovyetler İktidarını şiddet yoluyla devirme çağrısı istisnasıyla ve askeri sansür hükümlerine uyma koşuluyla, sözle ve basın yoluyla ilkelerini ve fikirlerini kamuya açıklama ve her türlü propaganda özgürlüğü. Her türlü yayın için, Sovyetler hükümeti tarafından tanınmış devrimci örgütler olarak Mahnocular ve anarşistler, elbette yayınlarla ilgili teknik yönetmeliklere uyarak, Sovyet devletinin teknik aygıtından yararlanacaklardır.

3. - Sovyetler için yapılacak seçimlere özgürce katılım; Mahnocular ve anarşistler için Sovyetlere seçilme hakkı. Gelecek Aralık ayında düzenlenecek olan Beşinci Bütün Ukrayna Sovyetler Kongresi'nin tertip edilmesine özgürce katılım.

İmzalar: Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Sovyetler hükümetinin verdiği yetkiyle *Yakovlev*. - Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu Konseyi ve Komutanlığının tam yetkilisi *Kurilenko, Popov*.

İkinci Bölüm - Askeri Anlaşma

1. - Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu, operasyonlar itibariyle Kızıl Ordu yüksek komutanlığına bağlı bir partizan ordusu olarak Cumhuriyet silahlı güçlerinin bir parçası olacaktır. Düzenli Kızıl Ordu'nun

örgütsel temellerini ve ilkelerini benimsemek zorunda olmaksızın mevcut iç yapısını koruyacaktır.

2. - Sovyet toprakları boyunca geçerken, cephede bulunur ve cephelerden geçerken, Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu saflarına Kızıl Ordu'dan ne müfreze, ne de kaçak kabul edecektir.

Açıklamalar:

a) Vrangel'in cephe gerisinde Devrimci İsyan ordusuyla karşılaşıp ona katılmış olan Kızıl Ordu birlikleri ve tek başına kalmış kızıl askerler, Kızıl Ordu'yu bulduklarında yeniden onun saflarına katılacaklardır;

b) Vrangel cephesinin gerisinde bulunan Mahnocu partizanlar ve halen İsyan Ordusu'nda bulunan herkes, daha önceden Kızıl Ordu tarafından seferber edilmiş olsalar da, İsyan Ordusu'nda kalacaklardır.

3. - Ortak düşmanı, Beyaz orduyu ortadan kaldırmak için Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu kendisiyle hareket eden emekçi kitleleri yapılan antlaşmadan haberdar edecektir; halkı Sovyetler İktidarına düşman her türlü eyleme son vermeye davet edecektir; Sovyetler hükümeti de varılan antlaşmanın hükümlerini hemen yayınlatacaktır.

4. - Sovyetler Cumhuriyeti topraklarında oturan Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu savaşçılarının aileleri, Kızıl Ordu askerlerinin aileleriyle aynı haklardan yararlanacaklar ve bu amaçla Ukrayna Sovyet hükümeti kendilerine gerekli belgeleri verecektir.

İmzalar: Güney Cephesi Komutanı, *Frunze*. - Güney Cephesi Devrimci Konseyi üyeleri: *Béla Kun, Gusev*. - Konsey ve Ukrayna Devrimci (Mahnocu) İsyan Ordusu Komutanlığı tam yetkilisi *Kurilenko, Popov*.

Politik Anlaşmanın yukarıda belirtilen üç maddesine ek olarak, Konsey ve Mahnocu Ordu Komutanlığı Sovyetler hükümetine aşağıda metni yer alan dördüncü bir madde daha sundular:

Politik Anlaşmanın Dördüncü Maddesi

Mahnocu hareketin ana unsurlarından biri emekçilerin öz-yönetimi için mücadele olduğundan, İsyan Ordusu şu (dördüncü) nokta üzerinde ısrar etmeyi ödev bilir: Mahnocu ordunun operasyon yürüteceği bölgede, işçi ve köylü halk ekonomik ve politik öz-yönetim için kendi özgür kurumlarını kuracaktır; bu kurumlar özerk ve Sovyet Cumhuriyetlerinin hükümet organlarıyla -anlaşmalar yoluyla- federatif bir biçimde bağlı olacaktır.

Pratik olarak, söz konusu olan, SSCB ile federatif ilişkilerini koruyarak, kendi sosyal deneyimlerini tam bir özgürlük içinde gerçekleştirebilmeleri için Ukrayna'nın iki veya üç vilayetinin Mahnocu isyancılara ayrılmasıydı.

Her ne kadar bu madde imzalanan antlaşmada yer almadıysa da, Mahnocular, elbette buna büyük bir önem veriyorlardı.

İlginç ayrıntı: Mahnocularla antlaşma yapılmasından sonra Bolşevikler kendilerini "Savaş Baş Komiserliği"nin ağzından, Mahno'nun Vrangel'le hiçbir zaman ilişkide olmadığını, yetkililer tarafından bu konuda yaygınlaştırılmış söylemlerin, yanlış bilgilere dayalı bir hata olduğunu vb açıklamak zorunda hissettiler. Bu açıklamalar, 20 Ekim 1920'ye doğru *Proleter*'de ve Harkov'daki diğer gazetelerde, "Mahno ve Vrangel" başlığıyla, "Savaş Baş Komiserliği" tarafından yayımlandı.

Okuru bu anlaşmayı yakından incelemeye davet ediyoruz. Bunda birbirine karşıt iki eğilim görecektir: Biri devletçi, otoritenin geleneksel ayrıcalıklarını ve gereklerini savunan eğilim; diğeri halkçı ve devrimci, boyunduruk altına alınan kitlelerin geleneksel taleplerini savunan eğilim.

Antlaşmanın birinci bölümünün, yani "politik" maddelerle ilgili olan ve emekçilerin doğal haklarını talep eden bölümünün yalnızca Mahnocu tezleri içermesi son derece ayırt edicidir. Bu açıdan, Sovyet otoriteleri tüm tiranlıkların klasik tutumunu göstermiştir: Her nokta üzerinde pazarlık yaparak, emekçi halkın haklarını, hakiki özgürlüğü için kaçınılmaz ve devredilemez haklarını kısıtlamak için ellerinden gelen çabayı göstererek Mahnocuların dile getirdiği talepleri sınırlamaya çalışmışlardır.

Değişik gerekçelerle Sovyet yetkilileri varılan antlaşmayı yayımlamayı uzun zaman geciktirdiler.

Mahnocular bunda, iyiye yorulamayacak bir işaret gördüler.

Sovyet otoritelerinin samimiyetten yoksun olduğunu fark eden Mahnocular, antlaşma yayımlanmadıkça, İsyan Ordusu'nun bu antlaşma hükümlerine göre hareket etmesinin olanaklı olmadığını kararlı bir biçimde dile getirdiler.

Sovyetler hükümetinin nihayet varılan antlaşmayı yayımlamaya karar vermesi ancak bu doğrudan baskı üzerine oldu. Fakat bunu da tek bir seferde bütününü yayınlayarak yapmadılar. Önce ikinci bölümü (askeri anlaşma), sonra, bir zaman geçince, birinci bölümü (politik anlaşma) yayınladılar. Böylece antlaşmanın gerçek anlamı karartıldı. Okurların pek çoğu elbette bunu kavramadılar; Bolşevik hükümetin istediği de zaten buydu.

Özel politik (dördüncü) maddeye gelince, Ukraynalı yetkililer bu konuda özel olarak Moskova'ya başvurmak gerektiğini ileri sürerek onu antlaşmadan ayırdılar.

MAHNOCULARIN VRANGEL'E YAŞATTIKLARI İLK YENİLGİ. - VRANGEL'İN KESİN BOZGUNU. - 15 ile 20 Ekim arasında, Mahnocu ordu Vrangel'e taarruz etmek için yürüyüşe geçti.

Savaş hattı Sinelnikovo'dan Aleksandrovsk-Pologi-Berdyansk'a kadar uzanıyordu. İzlenen yön, Perekop yönüydü.[1]

Pologi ile Orehov kenti arasındaki ilk çatışmalardan sonra başında General Drozdov'un bulunduğu Vrangel birliklerinin önemli bir bölümü yenilgiye uğratıldı ve 4 bin asker esir alındı.[2]

Üç hafta sonra, bölge Vrangel birliklerinden kurtarılmıştı. Vrangel Kırım'a doğru geri çekildi.

Kasım ayı başlarında Mahnocular, Kızıl Ordu'yla birlikte, Perekop önlerine varmışlardı bile.

Birkaç gün sonra, Kızıl Ordu Perekop'u kuşatınca, genelkurmayın emirlerini uygulayan Mahnocu bir kısım birlikler, kıstağın otuz kilometre kadar soluna geçtiler ve o zamanlar buz tutmuş olan Sivaş boğazının buzları üzerinde ilerlemeye başladılar. Gulyay-Pole kökenli anarşist bir köylü olan Marçenko'nun komutasındaki süvariler önden ilerliyor, onları, çok değerli bir komutan olan devrimci köylü Kojin'in emrindeki makineli tüfekçiler izliyordu. Bu geçiş, düşmanın şiddetli ve sürekli ateşi altında oldu. Çok isyancının canına mal oldu. Ne var ki akıncıların gözü pekliği ve kararlılığı sonunda Vrangel birliklerinin direnişini kırdı. Kaçmaya başladılar. Bunun üzerine bir başka Mahnocu ordu, Kırım ordusu, Gulyay-Pole'li bir diğer anarşist köylü olan Semyon Karetnik'in komutasında Simferopol'e yöneldi ve 13-14 Kasım'daki taarruzla kenti ele geçirdi. Bu sırada Kızıl Ordu da Perekop'u zorluyordu.

Hiç tartışmasız, Sivaş'tan Kırım'a sızmakla Mahnocular, Vrangel'i Perekop boğazlarında sarılmamak için Kırım Yarımadası'nın diplerine çekilmeye zorlayarak ele geçirilemez ününe sahip Perekop kıstağının alınmasına güçlü bir katkıda bulundular.

---

1. *Perekop*: Kırım'ı anakaraya bağlayan çok dar ve çok engebeli kıstak.
2. İşte tam bu sırada Mahno, bir telgraf göndererek Çubenko'nun ve 1919 sonlarında tutuklanmış olan benim derhal serbest bırakılmamızı talep etti ve Bolşevikler bana Mahnocu ordunun savaşkan niteliklerini övdüler.

Vrangel'in girişimi son buldu. Birliklerinden arta kalanlar Kırım'ın güney kıyılarından telaş içinde gemilere binerek yurtdışına gittiler.

İSYAN BÖLGESİNDE YAPICI BİR ÇALIŞMA YÖNÜNDEKİ YENİ GİRİŞİMLER. - Yukarıda söylediğimiz gibi, Yekaterinoslav'ın terki ve Vrangel seferinin ardından Bolşeviklerle ikinci çatışmadan sonra, bütün bu askeri düzeydeki olaylar, isyan bölgesinde emekçi kitlelerin her türlü yaratıcı faaliyetine yeniden engel oldu. Bununla birlikte Gulyay-Pole köyüyle ilgili bir istisna yapmamız gerekiyor.

Bu arada her ne kadar köy olarak anılıyorsa da Gulyay-Pole'nin daha çok bir kent, hem de önemlice bir kent olduğuna işaret edelim. Elbette söz konusu olan dönemde nüfusu neredeyse tamamen köylülerden oluşuyordu. Ama sayıları 20-30 bin dolayındaydı. Köyde birçok ilkokul ve iki lise vardı. Yaşam yoğundu ve halkın zihniyeti alabildiğine ileriydi. Birtakım aydınlar -ilk ve orta öğretim öğretmenleri ve diğerleri- uzun yıllardır orada yerleşiktiler.

Denikin'e, Bolşeviklere, Vrangel'e karşı çetin savaşlar sırasında her ne kadar Gulyay-Pole birçok kez el değiştirdiyse de; öte yandan her ne kadar Sovyet hükümeti, varılan antlaşmaya aykırı olarak, bölgede bir yarı-kuşatmayı sürdürüp emekçilerin özgür faaliyetini engellemek için elinden geldiğince tekerlere çomak soksa da, Gulyay-Pole'de kalmış Mahnocu aktif çekirdek, tüm halkın coşkulu yardım ve katılımıyla yapıcı eserine var gücüyle devam ediyordu.

Her şeyden önce, emekçilerin özgür yerel Sovyetinin örgütlenmesiyle uğraşıldı. Bu Sovyet, bölgenin -ekonomik ve sosyal- yeni yaşamının, her türlü "politik" otoriteden muaf, özgürlük ve eşitlik ilkelerine dayalı yaşamın temellerini atacaktı. Gulyay-Poleliler bu amaçla birçok ön toplantı yaptılar ve sonunda birkaç hafta faaliyet gösterecek bir Sovyet oluşturdular. Daha sonraları bu Sovyet Bolşevikler tarafından dağıtıldı.

Bu arada isyancılar konseyi (taslak olarak) "Özgür Sovyetin Temel Tüzüğü"nü kaleme alıp yayımladı.

Öte yandan okul öğretimi ve halk eğitimi işine aktif bir biçimde sarılındı. Değişik orduların ardı arkası kesilmeyen akınları eğitim alanına zararlı bir biçimde yansıdığından bu iş çok acil kendini dayatıyordu. Uzun zamandır maaş alamayan ilkokul öğretmenleri, dört bir yana dağılmıştı. Okul binaları terk edilmiş haldeydi.

Koşullar buna elverir elvermez, Mahnocular ve tüm Gulyay-Pole halkı eğitimi yeniden ayağa kaldırmayı kendilerine ödev bildiler.

Özellikle dikkatimize değer olan, girişimcilerin bu işi üzerinde yükselttikleri *ana fikirler*dir.

1. Genç emekçi kuşağın eğitim ve öğretiminin doğru gidişini gözetecek olan *bizzat emekçiler*dir;

2. Okul, yalnızca bir gerekli bilgiler kaynağı değil, ama aynı ölçüde, hakiki bir insani toplum için mücadele edebilecek, böylesi bir toplumda yaşayıp hareket edebilecek *bilinçli ve özgür insanı* yetiştirme aracıdır;

3. Bu iki koşulu yerine getirebilmesi için, okul bağımsız, dolayısıyla Kiliseden ve *Devlet*ten ayrılmış olmalıdır.

4. Gençliğin eğitim ve öğretimi, bu konudaki hazırlıklarıyla, yetenekleriyle, bilgileriyle ve gerekli diğer nitelikleriyle sivrilmiş kişilerin eseri olmalıdır. Elbette bu iş emekçilerin etkin ve dikkatli denetimi altında yürütülmelidir.

Gulyay-Pole'de, Francisco Ferrer'in[3] Özgür Okul ilkeleri taraftarı birkaç aydın vardı. Onların itkisiyle, canlı bir hareket doğdu ve hızla çok ilginç bir geniş çaplı eğitim girişiminin ilk örneğine ulaşıldı.

Köylüler ve işçiler, köydeki ve çevredeki bütün okullar için gerekli eğitim personelinin bakımını üstlendiler.

Köylü, işçi ve öğretmenlerden oluşan karma bir komisyon oluşturuldu ve okul yaşamının gerek ekonomik, gerekse pedagojik tüm ihtiyaçlarını karşılamakla görevlendirildi.

Komisyon, rekor bir sürede, Francisco Ferrer'in fikirlerinden esinlenmiş bir özgür öğretim planı hazırladı.

Aynı zamanda yetişkinler için özel kurslar tertip etti.

"Politik" –ya da daha çok sosyal ve ideolojik- kavramlarla ilgili kurslar da başlatıldı. Geçmişte eğitimdeki işini bırakmış ve hatta Gulyay-Pole'yi terk etmiş birçok kişi, yeni başlayan faaliyetten haberdar olunca, görevlerine geri döndüler. Başka yerlerde oturan kimi uzmanlar, bu çalışmaya katılmak üzere köye geldiler.

---

3. *Francisco Ferrer*, ünlü İspanyol özgür-düşünür, özgür bir eğitim ve öğretim sisteminin kurucusu. Katolik Kilisesinin gözü dönmüş öfkesinin kurbanı olarak, Kilisenin kışkırtmasıyla devrimci komplolara katılmakla suçlandı ve 1909'da kurşuna dizilerek öldürüldü. İnfaz edilişi, tüm dünyada geniş protesto hareketlerine yol açtı. Francisco Ferrer kendine anarşist diyordu.

Böylece eğitim işi yepyeni temeller üzerinde yeniden başladı. Yeni fikirlerden esinlenen ve son derece ilginç eserler ortaya koyan tiyatro faaliyetinin de yeniden yürütüldüğüne işaret edelim. Kitlelerin bütün bu yaratıcı atılımı, tüm Ukrayna'da *26 Kasım 1920*'de başlayan Bolşeviklerin yeni ve öldürücü taarruzuyla bir anda kesildi.

Bu dramın beşinci ve son perdesiydi.

BOLŞEVİKLERİN İHANETİ. - MAHNOVŞÇİNA'YA KARŞI BOLŞEVİKLERİN ÜÇÜNCÜ VE EN SON TAARRUZU. - Bütün olup bitenlerden sonra, Mahnocular arasında hiç kimse Bolşeviklerin devrimci dürüstlüğüne inanmıyordu. Yalnızca Vrangel taarruzu tehlikesinin onları Mahno'yla anlaşma yapmak zorunda bıraktığı biliniyordu. Bu tehlike bertaraf edilir edilmez. Sovyet hükümetinin herhangi bir gerekçeyle Mahnovşçina'ya karşı yeni bir kampanyaya girişeceğinden herkes emindi. Antlaşmanın sağlamlığına ve sürekliliğine hiç kimse inanmıyordu. Ancak genel olarak, iyi ilişkilerin üç veya dört ay süregideceği varsayılıyor ve bu süreden Mahnocu ve liberter fikirler ve hareket lehine güçlü bir propaganda yürütmek için yararlanılacağı umuluyordu.

Bu son umut boş çıktı.

Bolşevik hükümetin antlaşmanın maddelerini uygulama tarzı bile anlamlı ve endişe vericiydi. Hükümet anlaşmaları dürüstçe, etkili bir biçimde yerine getirmeyi kesinlikle düşünmüyordu. Hapishanedeki Mahnocuları ve anarşistleri damlalıkla serbest bırakıyordu. Liberter militanların ideolojik faaliyetine her yolla engel oluyordu.

Askeri görevlerine boğulmuş Mahnocular -o an için- bu anormal durumla uğraşamıyorlardı.

Bununla birlikte, Ukrayna'da belli bir anarşist faaliyet yeniden doğdu. Belli bir propagandaya girişildi. Birkaç gazete yeniden yayımlandı.

Emekçi halkın liberter fikirlere ve harekete ilgisi ve sempatisi her türlü öngörüyü aşıyordu. Moskova'da hapishaneden çıkıp Ukrayna'ya vardığımda, her akşam ve ilan edilen her konferansta Harkov'daki lokalimizi hakikaten büyük bir kalabalığın doldurduğunu görünce şaşırdım. Her defasında, yüzlerce insanın içeri girmesini reddetmek zorunda kalıyorduk. Daha o sıralarda soğuğun kendini hissettirmesine rağmen, birçok insan dışarıda bekliyor ve konferansçının sözlerine aralık kapıdan kulak veriyordu.

Kısa süre sonra Ukraynalı anarşistlerin saflarına, Bolşeviklerin Mahno'yla yaptığı anlaşmayı neredeyse hiç hesaba katmadığı Büyük Rusya'dan gelmiş militanlar katıldı.

Her geçen gün hareket büyüyordu. Bu durum, böylesi bir başarıdan kesinlikle çılgına dönen Bolşeviklerin tepkisini hızlandırdı.

Mahnocular politik anlaşmanın ünlü "dördüncü maddesi"nin etkilerine fazlasıyla umut bağlıyorlardı. Özel olarak bunun incelenerek bir karar alınmasının ivediliği üzerinde ısrarla duruyorlardı. Zira esas olarak Bolşeviklerin işçilerin ve köylülerin ekonomik ve sosyal öz-yönetimi ("self government") hakkını tanımalarını elde etmekte acele ediyorlardı.

Mahnovşçina'nın temsilcileri Sovyet otoritelerinin iki olasılıktan birini seçmelerini istiyorlardı: Ya söz konusu maddeyi imzalasınlar ya da buna niçin karşı olduklarını samimi olarak açıklasınlar.

Anarşistlerin propagandası yavaş yavaş bu nokta üzerinde yoğunlaştı. Kasım ayının ortalarında, bu "dördüncü madde" her yerde kamuoyunun dikkatini çekiyor ve gelecekte büyük bir önem kazanacağı görülüyordu. Ancak Bolşeviklerin gözünde kesinlikle kabul edilemez görünen de tam olarak bu maddeydi.

İşte tam bu dönemde, yeni doğan koşullarda liberter faaliyet tarzını belirlemek üzere Harkov'da bir anarşist kongre toplanması öngörüldü.

Yine aynı dönemde Vrangel macerasının da kesin olarak tasfiye edilmiş olduğu kabul edilebilir.

Yine aynı dönemde Lenin, Mahnoculara ve anarşistlere karşı yeni bir taarruzu sinsice hazırlamaya başladı ve anarşistlerin sempatizan bir telgrafçı aracılığıyla çok geç haberdar olabildikleri gizli telgrafları ardı ardına göndermeye girişti.

Semyon Karetnik'in isyancı birliklerle Kırım'da olduğunu ve Simferopol'e doğru yöneldiğini bildiren telgrafı Gulyay-Pole'ye ulaşır ulaşmaz, Mahno'nun yaveri, Grigoriy Vasilyevskiy haykırdı: "Bu anlaşmanın sonu! Nesine isterseniz bahse girerim ki Bolşevikler sekiz güne kadar sırtımızda olurlar!" Bu sözler 15 veya 16 Kasım'da edildi. Nitekim aynı ayın 26'sında, Bolşevikler Mahno'nun genelkurmayına ve birliklerine Kırım'da taarruza geçtiler; aynı anda Gulyay-Pole'ye de akın yaptılar; Harkov'da Mahno'nun temsilcilerini ele geçirdiler, daha yeni kurulmuş liberter örgütlerin tümünü yağmaladılar ve birçoğu kongreye gelmiş tüm anarşistleri hapishaneye doldurdular. Tüm Ukrayna'da aynı biçimde hareket ettiler. - (P. Arşinov, a.g.e., s. 297-298.)

Altıncı Bölüm

Bolşeviklerin Mahnoculara ve Anarşistlere Karşı Üçüncü ve Son Savaşı

İSYAN ORDUSU'NUN EZİLİŞİ

Bolşeviklerin Ukrayna'da Mahnoculara, anarşistlere ve emekçi kitlelere karşı üçüncü ve son savaşı, eşitsiz ve acımasız dokuz aylık bir mücadeleden sonra özgür hareketin askeri olarak yok edilmesiyle son bulacak olan savaş böyle başladı.

Aldatmaya ve sahtekârlığa dayalı kaba güç bir kez daha üstün geldi.

Bu son perdeye birkaç ayrıntı ve açıklama getirelim.

Elbette Bolşevik hükümet indirdiği Jarnac darbesine* birtakım açıklamalar getirmekte gecikmedi.

Hükümet, Mahnocuların ve anarşistlerin Sovyetler hükümetine karşı bir komplo ve geniş bir ayaklanma hazırlamakta olduklarını iddia etti; Mahno'yu Kafkas cephesine gitmeyi reddetmekle ve Sovyet yetkililerine karşı bir ordu oluşturmak amacıyla köylülerden birtakım birlikler toplamakla suçladı; Kırım'da Vrangel'le savaşmak yerine Mahnocuların, Kızıl Ordu'nun artçı güçlerine karşı savaş yürütmekle uğraştıklarını, vb ileri sürdü.

* Fransızcada Jarnac darbesi, tarihte düelloda beklenmedik ve ustaca bir darbe anlamında doğmuşsa da, mecazî anlamda dürüstçe olmayan darbe biçiminde kullanılır. (ç.n.)

Açıktır ki tüm bu açıklamaların her biri ötekinden daha çok yalana dayanıyordu. Mahnocuların ve anarşistlerin sesleri kesildiğinden, aynı yalanları tekrarlayarak Bolşevikler yurtdışında ve SSCB'de bunlara birçok kişiyi inandırmayı başardılar.

Hakikati ortaya koymamıza birçok olgu izin veriyor:

1. 23 Kasım 1920'de Mahnocular Pologi ve Gulyay-Pole'de Kızıl Ordu 42. Avcı tümenine mensup 9 Bolşevik ispiyoncuyu yakaladılar; bunlar Gulyay-Pole'ye karşı-istihbarat şefi tarafından Mahno'nun, genelkurmay üyelerinin, isyan birlikleri komutanlarının ve Konsey üyelerinin konakladığı yerlerle ilgili kesin bilgiler elde etmek üzere gönderildiklerini itiraf ettiler. Bunun ardından Gulyay-Pole'de Kızıl Ordu'nun gelişini beklemek üzere gizlice kalacaklar ve o zaman da söz konusu kişilerin bulundukları yerleri anında göstereceklerdi. Kızıl Ordu'nun beklenmedik gelişi bu kişileri gizlenmek üzere bir yerden bir başka yere koşuşturmak zorunda bıraktığı takdirde, bu ispiyoncular, onları gözden kaybetmeksizin peşlerinden gideceklerdi. İspiyoncular Gulyay-Pole'ye 24-25 Kasım'da bir taarruz beklenmesi gerektiğini açıkladılar.

Devrimci isyancılar Konseyi ve ordu komutanı, o zamanlar Ukrayna Halk Komiserleri Konseyi Başkanı olan Rakovski'ye ve aynı zamanda Harkov Askeri-Devrimci Konseyi'ne bu komployla ilgili ayrıntılı bir telgraf göndererek şunları talep ettiler: 1. 42. Tümen şefi ve bu komploya karışmış diğer herkes tutuklanmalı ve divan-ı harbe verilmelidir; 2. İstenmeyecek herhangi bir olayı önlemek üzere kızıl birliklerin Gulyay-Pole, Pologi, Malaya-Tokmaçka'dan geçişleri yasaklanmalıdır.

Harkov hükümeti şu cevabı verdi: "İddia edilen 'komplo' basit bir yanlış anlamadan öte bir şey olamaz. Bununla birlikte Sovyet yetkilileri, olayı aydınlatmak arzusuyla, konuyu özel bir komisyona emanet ediyor ve Mahno ordusu genelkurmayına bu komisyon çalışmalarına katılmak üzere iki üyesini yetkilendirmesini öneriyor."

Bu cevap, Harkov'dan Gulyay-Pole'ye direkt hat üzerinden 25 Kasım'da iletildi.

Ertesi sabah, Devrimci İsyancılar Konseyi sekreteri P. Rıbin, direkt hat üzerinden Harkov'la bu sorunu ve ihtilaflı tüm noktaları yeniden ele aldı. Harkov'daki Bolşevik yetkililer kendisine 42. Tümenle ilgili davanın hiç kuşkusuz Mahnocuları tam olarak tatmin edecek biçimde sonuçlandırılacağını belirttikten sonra

askeri anlaşmanın dördüncü maddesinin de hâlihazırda mutlu bir sonuca doğru dostane bir tarzda ilerlemekte olduğunu eklediler.

Rıbin'le bu görüşme 26 Kasım sabahı saat 9'da yapıldı. Oysa, *altı saat önce*, gece yarısında, Harkov'daki Mahnocu temsilciler, tıpkı Harkov'da ve diğer yerlerde bulunan tüm anarşistler gibi tutuklandılar.

Direkt hatla Rıbin'le görüşmeden tastamam iki saat sonra, Gulyay-Pole kızıl birlikler tarafından dört bir yanından kuşatılarak korkunç bir bombardıman altına alındı.

Aynı gün ve saatte, Kırım'daki Mahnocu ordu da saldırıya uğradı. Orada Bolşevikler hile yoluyla bu ordunun tüm genelkurmay üyelerini ve komutanı Semyon Karetnik'i yakalamayı başardılar ve istisnasız hepsini kurşuna dizdiler.

2. Ben Mahnocu ordunun temsilcileriyle birlikte Harkov'da bulunuyordum ve bize karşı neler döndüğünden habersiz bir biçimde 25 Kasım'da tam olarak anlaşmanın 4. maddesiyle ilgili hangi noktada olunduğunu kendi ağzından öğrenmek üzere Rakovski'yi bulup görüşmekle görevlendirilmiştim.

Rakovski beni çok dostça karşıladı. Beni çalışma odasındaki koltuğuna oturmaya davet etti. Kendisi geniş bir koltuğa yerleşip güzel bir kâğıt keseceğiyle sürekli oynayarak, dudaklarında sürekli bir gülümsemeyle, 4. maddeyle ilgili Harkov ile Moskova arasındaki görüşmelerin sona yaklaştığını, mutlu bir sonuç beklemenin yerinde olacağını ve bunun artık birkaç günlük bir mesele olduğunu belirtti.

Oysa benimle böyle konuştuğu anda, anarşistlere ve Mahnoculara karşı "işi" başlatma emri önünde oturduğumuz çalışma masasının çekmecesindeydi.

Aynı akşam Harkov Tarım Enstitüsü'nde anarşizmle ilgili bir konferans verecektim. Salon tıka basa doluydu ve konferans çok geç, sabaha karşı bire doğru bitti. Eve dönüp gazetemiz için bir makaleyi hazırlamak üzere çalıştım ve saat iki buçuğa doğru yattım. Uykuya dalıyordum ki bir gürültü patırtıyla uyandım: Silah sesleri, tüfek şakırtıları, merdivenlerde postal sesleri, kapıları yumruklamalar, çığlıklar ve küfürler. Durumu kavradım. Üstümü başımı giyecek kadar zamanım oldu. Odamın kapısı çılgınca yumruklanmaya başladı: "Kapıyı aç ya da kıracağız!" Ardından kilidi ateş ederek açtılar, kabaca yakalanıp sürüklenerek bodruma indirildim; daha şimdiden onlarca kişiyi oraya doldurmuşlardı. "4. madde" böylece "mutlu çözüme" kavuşuyordu.

3. Gulyay-Pole'ye saldırının ertesi günü, 27 Kasım'da, Mahnocular Kızıl Ordu'dan aldıkları esirlerin üzerinde, 4. Ordu politik seksiyonu tarafından tarihsiz olarak yayımlanmış "Mahno'ya karşı ileri!", "Mahnovşçina'ya ölüm!" yazılı bildiriler buldular. Esirler bu bildirileri Kasım ayının 15 veya 16'sında aldıklarını beyan ettiler. Bildirilerde, politik ve askeri anlaşma maddelerini çiğnemekle, Kafkas cephesine gitmeyi reddetmekle, Sovyet iktidarına karşı bir ayaklanmayı kışkırtmakla, vb suçlanan Mahno'ya karşı mücadele çağrısı yapılıyordu.

Bütün bunlar, tüm bu suçlamaların çok önceden, isyan ordusu henüz Kırım'a doğru yolu açtığı ve Simferopol'u işgal ettiği sırada ve Mahnocu temsilciler, Harkov'da ve başka yerlerde Sovyet yetkilileriyle huzurlu bir biçimde çalıştığı bir zamanda imal edilip basına sızdırıldığını kanıtlıyor.

4. 1920 Ekim ve Kasım ayları boyunca, yani Mahnocular ile Bolşevikler arasında politik ve askeri anlaşmaların görüşülüp karara varıldığı dönemde, paralı askerlerle Mahno'yu öldürmek üzere Bolşeviklerin iki gizli girişimi Mahnocularca boşa çıkartılmıştı.

Açıktır ki bütün bu büyük operasyon özenli bir biçimde hazırlanmak zorundaydı ve hazırlıklar en az on beş gün gerektirmişti.

Bolşeviklerin belirleyici olmasını istedikleri bütün bu girişimde söz konusu olan yalnızca Mahnoculara karşı haince bir basit taarruz değil, tüm ayrıntılarıyla özene bezene hazırlanmış bir tezgâhtı. Mahnocuların uyanıklığını zayıflatma, yanlış güvenlik önerileriyle, yalan vaatlerle vb onları hataya sürükleme yolları bile öngörüldü. Tartışmasız, bütün bu hazırlıklar az çok uzun bir zaman gerektiriyordu.

Mahnocular ile Sovyetler İktidarı arasındaki antlaşmanın bozulmasıyla ilgili hakikat işte budur.

Bu hakikat, nitekim *Sovyet kaynaklı* kimi belgelerle de doğrulanıyor.

Örneğin o zamanlar Güney Cephesi komutanı Frunze'nin emrini analım. Bu belge, Bolşeviklerin ihanetini göstermeye ve onların tüm yalanlarını ve kurnazlıklarını sergilemeye yeterlidir:

İsyan Ordusu komutanı Mahno yoldaşa emir. Nüshası Güney Cephesi orduları komutanlarına. No: 00149. Genelkurmayda hazırlanmıştır. Melitopol, 23 Kasım 1920.

Vrangel'le çatışmaların son bulması nedeniyle ve Vrangel'in kesin yenilgisi göz önünde bulundurularak, Güney Cephesi Askeri-Devrimci Konseyi, partizanlar ordusunun görevinin son bulduğunu kabul eder. Dolayısıyla İsyan Ordusu Askeri-Devrimci Konseyi'ne, isyancı partizan birliklerine Kızıl Ordu'nun bir parçasını oluşturacak düzenli askeri birimlere dönüştürmeye vakit kaybetmeksizin koyulmasını önerir.

İsyan Ordusu'nun olduğu haliyle devam etmesi için artık hiçbir neden yoktur. Tam tersine Kızıl Ordu'nun yanında özel amaçlar gözeten, özel bir örgütlenmeye sahip bu birliklerin varlığı kesinlikle kabul edilemez birtakım sonuçlar[1] doğuruyor. Bu nedenledir ki Güney Cephesi Askeri-Devrimci Konseyi, İsyan Ordusu Askeri-Devrimci Konseyi'nden aşağıdakilerin yapılmasını talep eder:

1. Halen Kırım'da bulunan eski isyan ordusunun tüm birlikleri, ivedi olarak 4. Sovyet ordusuna katılmalıdır. Bu dönüşümden Askeri-Devrimci Konsey sorumlu olacaktır.
2. Gulyay-Pole askeri tertipler seksiyonu tasfiye edilmelidir. Savaşçılar, ordunun yedek birlikler komutanlığının talimatlarına uygun olarak yedek birliklere paylaştırılacaktır.
3. İsyan Ordusu Askeri-Devrimci Konseyi, bu dönüşümlerin gerekliliğini savaşçılara açıklamak için gerekli her türlü tedbiri almak durumundadır.

İmza: *M. Frunze*, Güney Cephesi başkomutanı; *Smilga*, Askeri-Devrimci Konsey üyesi; *Karatıgin*, Genelkurmay başkanı.

---

1. Frunze, *Mahnocular tarafından* Kızıl Ordu askerlerinin silahsızlandırıldığı ve hatta öldürüldüğüne ilişkin çok sayıda örnek veriyor. Oysa bu olayların hepsi Harkov'da kendisi, Rakovski ve Mahnocuların temsilcileri tarafından incelenmiştir. Tartışmasız bir biçimde şunlar tespit edildi: 1. Mahnocu ordunun bu kötü işlerle hiçbir ilgisi yoktur; 2. Orduya karşı bu düşmanca davranışlar, *Mahnocu orduya mensup olmayan* birtakım askeri birlikler tarafından yapıldıysa, bu özellikle Sovyet yetkililerinin, isyancılarla anlaşmalarını zamanında ve anlaşılır bir biçimde yayımlamayı ihmal etmelerinden kaynaklanmıştır. Nitekim Mahnocu orduya dahil olmayan, birbirinden kopuk birçok askeri birliğin (bu konuyu başka çerçevede ileride yeniden ele almak zorunda kalacağız) yeniden Ukrayna'nın dört bir yanında faaliyet gösterdiği biliniyordu. Bu birliklerin pek çoğu, kendi keyiflerine göre hareket etmekle birlikte, yine de isyan ordusunun görüşünü ve tutumunu hesaba katıyordu. Hiç kuşku yok ki, Mahnocularla yapılmış anlaşmadan haberdar olsalardı, Sovyet yetkililerine ve ordularına karşı her türlü düşmanlıklarına son verirlerdi.

Frunze, emrini, Cizvit papazları gibi görünüşte kabul edilebilir, ancak gerçekte yanlış gerekçelerle haklı göstermeye çalışıyor. Zira tek hakiki gerekçeyi, yani Bolşevik İktidarın isyan ordusuna artık ihtiyacı kalmadığında, Bolşeviklerin Mahnocu ordudan ve hareketten kesin olarak kurtulma arzusunu itiraf etmesi olanaklı değildir. Bunu itiraf etseydi, bunun nedenlerini de açıklaması gerekecekti. Ama o zaman hükümetin yalanları ve emekçi kitlelere yönelik hakiki tutumu açığa çıkardı. *Halktan, politik ve askeri antlaşmanın bozulmasının hakiki nedenini gizleme* zorunluluğu, Bolşevik "politika"nın bütününün halk karşıtı, anti-sosyal ve karşı-devrimci ruhunun en yetkin itirafı, en yetkin kanıtıdır. Bu tutum ve bu politika dürüst ve haklı olsaydı, neden aldatma yoluna başvurulsun?

Okura, Sovyet hükümeti ile Mahnocular arasındaki anlaşmanın tarihini bir kez daha hatırlatalım!

Antlaşmanın imzalanmasından önce Mahnocuların tam yetkili temsilcileriyle, özel olarak bu amaçla Starobelsk'teki Mahnocu kampa gelmiş komünist İvanov başkanlığındaki Bolşevik delegasyon arasında bir dizi görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelere Harkov'da devam edildi ve burada Mahnocu temsilciler antlaşmanın başarıyla sonuçlanması için Bolşeviklerle üç hafta boyunca birlikte çalıştılar. Her madde burada özenli bir biçimde incelendi ve her iki tarafça tartışıldı.

Antlaşmanın nihai metni her iki tarafça, yani *Sovyetler hükümeti* ve Ukrayna Devrimci İsyancılar Konseyi'nin şahsında *devrimci isyancılar bölgesi* tarafından onaylandı. Karşılıklı imzalarla mühürlendi.

Bu antlaşmanın özü itibariyle, karşılıklı tarafların önceden mutabakatı olmaksızın maddelerinden hiçbiri ne askıya alınabilecek, ne de tadil edilebilecekti.

Oysa Frunze'nin emri, askeri anlaşmanın yalnızca birinci maddesini değil, tastamam bütününü ortadan kaldırıyordu.

Frunze'nin emri, antlaşmanın Bolşevikler tarafından hiçbir zaman ciddiye alınmadığını, Bolşeviklerin, antlaşmayı hazırlarken, iğrenç bir komedi oynadıklarını, antlaşmanın Mahnocuları Vrangel'e karşı harekete geçirmek ve sonrasında onları ezmek için kaba bir aldatmacadan, bir manevradan, bir tuzaktan başka bir şey olmadığını kanıtlıyor.

Dahası, biraz kaba bir "açık sözlülük" –ya da saflık- görünümü altında Frunze'nin emri de bir manevradan ibaretti. Nitekim:

1. 00149 numaralı bu kâğıt ile birlikte Kırım 4. Ordusu, elinin altındaki tüm araçlarla Mahnoculara karşı harekete geçme ve isyancıların boyun eğmeyi reddetmesi durumunda tüm askeri güçlerini kullanma emri aldı;

2. Ne Gulyay-Pole'de bulunan isyan ordusu genelkurmayı, ne de Harkov'daki Mahnocu delegasyon bu emirden haberdar oldular. Mahnocular bu emirle ilgili ancak Bolşeviklerin saldırısından üç veya dört hafta sonra ve ellerine rastlantıyla geçen birkaç gazete aracılığıyla bilgi sahibi oldular. Bu garip olgunun açıklaması basittir. Mahnoculara karşı ani bir taarruzu gizlice hazırlayan Bolşevikler, böylesi bir belgeyi onlara gönderip onları önceden alarma geçiremezlerdi: Böyle davransalar planları tamamıyla başarısız kalırdı.

Böylesi bir emir Mahnocu güçleri anında uyandırır ve Bolşeviklerin kurguladığı taarruz kaçınılmaz olarak püskürtülürdü. Sovyet yetkilileri bunun farkındaydı. Bu nedenledir ki bunu son dakikaya kadar gizli tuttular.

3. Ama diğer yandan, onlara saldırıları için yine de bir gerekçe gerekiyordu. İşte bu nedenledir ki Frunze'nin emri ancak taarruzdan ve antlaşmanın bozulmasından sonra birtakım gazetelerde yayımlandı. İlk kez *15 Aralık 1920*'de, Harkov'daki "*Komünist*" gazetesinde yayımlandı. *Gazetenin o nüshası daha eski bir tarih taşıyordu.*

Bütün bu tezgâhların amacı Mahnocuları beklenmedik anda bastırmak, onları ezmek ve sonra bu eylemi, eldeki "kanıtlar"la, sanki "dürüst"çeymiş gibi açıklamaktı.

Başka bir yerde de söylediğimiz gibi, Mahnoculara yönelik taarruz, anarşist militanların kitlesel olarak tutuklanmasıyla birlikte yürütüldü. Tüm Ukrayna çapındaki bu tutuklamaların amacı, yalnızca her türlü anarşist fikri ve faaliyeti bir kez daha ezmek değil, ama aynı zamanda en küçük bir protesto iradesini boğmak, olayların hakiki anlamını halka açıklamaya yönelik her türlü girişimi daha nüve halindeyken öldürmekti.

Yalnızca sözcüğün saf anlamıyla anarşistler değil, onların dostu veya tanışı sayılan veya onların edebiyatına ilgi duyan herkes tutuklandı.

Yelizavetgrad'da yaşları 15 ile 18 arasında değişen on beş çocuk hapse atıldı. Ancak bölge merkezi Nikolayev'deki yüksek yetkililer bu yakalamadan pek tatmin olmadı; onlara çocuk değil, "hakiki anarşistler"in gerektiğini vurguladılar. Yine de bu çocuklardan hiçbiri serbest bırakılmadı.

Harkov'da anarşistlere karşı kovuşturmalar o zamana kadar görülmedik boyutlara ulaştı. Kentteki tüm anarşistlere karşı tuzaklar ve pusular kuruldu. Böylesi tuzaklardan biri "Özgür Kardeşlik" kitabevinde kuruldu; kitap almaya gelen herkes yakalanıp Çeka'ya gönderildi. Antlaşma bozulmadan önce yasal olarak yayımlanmış ve kitabevinin duvarına yapıştırılmış olan *Nabat* gazetesini okumak üzere duran insanlar bile hapsediliyordu.

Harkovlu anarşistlerden biri Grigoriy Tsesnik yakalanamayınca Bolşevikler hiçbir politik eylemle ilgisi olmayan karısını hapse attılar. Tutuklanan kadın hemen serbest bırakılması talebiyle açlık grevine başladı. Bunun üzerine Bolşevikler kendisine şöyle dedi:

Tsesnik senin serbest kalmanı istiyorsa, yapması gereken tek şey, gidip Çeka'ya teslim olmaktır. Ciddi biçimde hasta olmasına rağmen Tsesnik Çeka'ya gitti ve hapsedildi.

Kırım'daki Mahnocu ordunun genelkurmayının ve komutanı Semyon Karetnik'in haince yakalanıp anında infaz edildiklerini daha önce söyledik.

Bolşevik 4. Ordunun çok sayıdaki birliği tarafından kuşatılıp çılgınca saldırıya uğrayan süvari birlikleri komutanı Marçenko sıyrılıp çıkmayı ve doğal engeller ve tahkim edilmiş Perekop barajlarının arasından kendisine bir yol açmayı başardı. Adamlarının, daha doğrusu elinde kaldığı kadarıyla adamlarının gece gündüz hızlı yürüyüşüyle küçük Kermençik köyünde (birazdan göreceğimiz üzere Bolşeviklerin elinden bir kez daha kurtulmuş olan) Mahno'yla buluşabildi.

Kırım'daki Mahnocu ordunun kendini kurtarmayı başardığı haberi oraya ulaşmıştı. Ordunun kutlu geri dönüşü sabırsızlıkla bekleniyordu.

Nihayet 7 Aralık'ta bir süvari dörtnala gelip birkaç saate kadar Marçenko birliklerinin orada olacağı haberini verdi.

Kermençik'te bulunan Mahnocular, heyecan içinde kahramanları karşılamaya gittiler.

Sonunda uzaktan ağır ağır yaklaşan küçük süvari grubunu fark edince, yürekleri daralmadı denemez.

1.500 atlık güçlü süvari güçlerinin yerine, yangın yerinden yalnızca 250 kişilik bir avuç insan dönebilmişti. Başlarında Marçenko ve (İsyan Ordusunun bir diğer değerli komutanı olan) Taranovskiy vardı.

- Kırım ordusunun geri döndüğünü bildirmekten onur duyarım, dedi Marçenko sesinde acı alaylı bir tonla.

Birkaç isyancı kendilerinde gülümseyecek gücü buldu. Ama Mahno kararmıştı. Harika süvarisinden geriye kalmış bu acınası atlıları görünce inanılmaz bir acı duydu. Susuyor, heyecanını bastırmak istiyordu.

- Evet, yoldaşlar, diye devam etti Marçenko. Şimdi artık komünistlerin ne olduğunu biliyoruz.

Hemen bir genel toplantı yapıldı. Kırım'daki olayların tarihçesi yeniden çıkartıldı. Böylece Gulyay-Pole'de Bolşevik genelkurmay tarafından yetkili kılınmış ordu komutanı Karetnik'in, sözde bir askeri toplantıya katılmak üzere yolda haince tutuklandığı, Kırım

ordusu genelkurmay başkanı Gavrilenko ve bu genelkurmayın tüm üyelerinin ve birçok komutanın aynı biçimde kandırıldığı öğrenildi. Hepsi anında kurşuna dizilmişti. Simferopol'deki kültür ve propaganda komisyonu herhangi bir askeri kurnazlığa gerek olmaksızın tutuklanmıştı.

Böylece Kırım'daki muzaffer isyan ordusu, eski müttefikleri Bolşeviklerin ihanetine uğrayıp onlar tarafından ortadan kaldırıldı.

Harkov'da tutuklandıktan sonra Moskova'daki Veçeka hapishanesine götürüldüm; bir gün, o zamanlar "Veçeka Gizli Operasyonlar Seksiyonu" şefi olan Samsonov tarafından çağrıldım.

Beni sorgulamak yerine benimle ilkeler üzerine bir tartışmaya girişti. Böyle böyle Ukrayna olaylarını konuşmaya başladık.

Bolşeviklerin Mahnocu harekete karşı dürüstçe olmayan tutumu konusunda düşündüklerimi kendisine eğip bükmeden söyledim.

-Ya! diye başladı canlı bir biçimde sözlerine, siz buna "dürüstçe olmayan" mı diyorsunuz? Bu, yalnızca sizin iflah olmaz saflığınızı gösteriyor. Bize, biz Bolşeviklere gelince, bunda, Devrim'in başlarından bu yana ne çok şey öğrendiğimizin ve şimdi hakiki ve usta devlet adamları haline geldiğimizin kanıtını görüyoruz. Bu kez bize oyun oynanmasına izin vermedik; *Mahno'ya ihtiyacımız olduğu sürece ondan yararlanmayı bildik ve artık onun hizmetine ihtiyacımız kalmadığında ve hatta bizi rahatsız eder hale geldiğinde, ondan kesin olarak kurtulmayı bildik.*

Samsonov farkına varmasa da, altını çizdiğimiz son sözleri, yalanların ve Bolşeviklerin tutumunun gerçek nedenlerinin ve tüm tezgâhlarının eksiksiz bir itirafı oldu. Bunlar, devlet komünizminin hakiki niteliğini tespit etmeye çalışanların kafasına kazınmalıdır.

OTORİTE İLE DEVRİM ARASINDA SON ÖLÜMÜNE MÜCADELE (KASIM 1920 – AĞUSTOS 1921). – Geriye Otorite ile Devrim arasındaki ölümüne mücadelenin son ve en dramatik dönemeç noktalarını kısaca aktarmak kalıyor.

Okur fark etmiştir ki, inceden inceye hazırlığa ve saldırının apansızlığına rağmen Mahno Bolşeviklerin elinden bir kez daha kurtuldu.

26 Kasım'da Gulyay-Pole kızıl birliklerce kuşatıldığı sırada, orada Mahno da aralarında olmak üzere, yalnızca 250 dolayında Mahnocu süvariden oluşan özel bir grup vardı.

Sayısal bakımdan önemsiz, ancak öfkeli ve her şeye kararlı bu bir avuç insanla Mahno, hastalıktan yeni kalkmış olsa ve topuk kırığı yarası da dahil, birçok yarasıyla baş etmeye çalışsa da, taarruza geçti. Gulyay-Pole'ye Uspenovka taraflarından ilerleyen Kızıl Ordu süvari alayını yenilgiye uğratmayı başardı. Böylece düşman kuşatmasından kurtuldu.

Hiç zaman kaybetmeksizin, dört bir yandan kendisine doğru akıp gelen isyancı birliklerini ve Bolşevikleri terk ederek ona katılan kimi kızıl asker gruplarını örgütlemeye girişti.

1.000 süvari ve 1.500 piyadeden oluşan bir birlik oluşturup onunla bir karşı-taarruza girişti.

Kızıl Ordu'nun 42. Tümenini yenilgiye uğratıp 6 bin esir aldı ve sekiz gün sonra Gulyay-Pole'nin yeni efendisi olarak döndü. (6 bin esirden yaklaşık 2 bini İsyan Ordusu'na katılmak istediklerini açıkladılar; gerisi, büyük bir halk mitingini izledikten sonra anında serbest bırakıldı.)

Üç gün sonra Mahno, Andreyevka yakınlarında Bolşeviklere ciddi bir darbe daha indirdi. Tüm gece ve izleyen gün boyunca Kızıl Ordu'nun iki tümenine karşı savaş yürüttü ve onları yenilgiye uğratarak 8 ile 10 bine yakın esir aldı. Bunlar da Gulyay-Pole'dekiler gibi hemen serbest bırakıldı; isteyenler gönüllü olarak isyan ordusuna alındı.

Mahno bundan sonra Kızıl Ordu'ya Komar, Tsarekonstantinovka ve Berdyansk yakınlarında ardı ardına üç darbe daha indirdi.

> Kızıl Ordu askerleri, esir alınır alınmaz serbest bırakılıyordu. Onlara evlerine dönmeleri ve artık halkı boyun eğdirmek üzere İktidara alet olmamaları tavsiye ediliyordu. Ancak Mahnocular hemen harekete geçmek zorunda olduklarından, serbest bırakılan esirler birkaç gün sonra kendi birliklerine yeniden katılıyorlardı. Sovyet yetkililer, Mahnocuların serbest bıraktığı Kızıl Ordu askerlerini yakalamak için özel komisyonlar tertip ettiler. Böylece Mahnocular artık içinden çıkamadıkları bir sihirli çemberin içinde bulunuyorlardı. Bolşeviklere gelince, onların davranış tarzı çok daha yalındı; "Mahnovşçina'ya karşı mücadele özel komisyonu"nun emirlerine uygun olarak, her Mahnocu esir bulunduğu yerde kurşuna diziliyordu. (P. Arşinov, a.g.e., s. 315.)

Bir zaman, Mahnocular zaferin onların olacağı fikrine kapıldılar. Kızıl Ordu'nun önemli bir bölümünün kendilerine katılması, geri kalanının da kuzeye doğru geri çekilmesi için iki üç Bolşevik tümenini yenilgiye uğratmanın yeterli olacağını sanıyorlardı.

Ne var ki kısa süre sonra değişik illerden köylüler onlara Bolşeviklerin isyan ordusunu takip etmekle yetinmedikleri, fethettikleri her köye esas itibariyle süvarilerden oluşan topyekûn alaylar yerleştirdikleri haberini getirdiler. Başka köylülerin raporlarına göre, Bolşevikler birçok yerde muazzam silahlı güçler temerküz ediyordu.

Nitekim Mahno'nun Gulyay-Pole'nin güneyinde, Fyodorovka'da çok sayıda süvari ve piyade tümenlerince kuşatılması gecikmedi. Savaş, kesintisiz olarak, sabahın ikisinden akşamın dördüne kadar sürdü. Düşman saflar içinde kendine bir yol açan Mahno, kuzeydoğu yönünde kaçmayı başardı. Ancak üç gün sonra Konstantin köyü yakınlarında sıkılmış bir mengene düzenindeki güçlü bir topçu alayı ve kalabalık bir süvari koluyla yeni bir savaşı kabul etmek zorunda kaldı. Esir alınan birkaç subayın ağzından Mahno, ikisi süvarilerden oluşan, diğer ikisi karma dört Bolşevik kolorduyla uğraşmak zorunda olduğunu ve kızıl komutanlığın, halihazırda birleşmelerini tamamlamakta olan iyi eğitimli çok sayıda tümenle kendisini kuşatmayı hedeflediğini öğrendi. Bu bilgiler, hem köylülerin getirdiği istihbaratlarla olduğu gibi bizzat Mahno'nun gözlemleriyle ve çıkarsamalarıyla da tamamen çakışıyordu.

Ne pahasına olursa olsun kesin sonuç almak üzere isyancılara karşı gönderilmiş muazzam askeri birlikler göz önünde bulundurulduğunda iki üç kızıl birliğin yenilgiye uğratılmasının hiçbir önemi olmadığı gitgide daha aşikâr hale geliyordu.

Artık Bolşevik ordulara karşı bir *zafer* kazanmanın söz konusu olmadığı, isyan ordusunun kesin bozgunundan kaçınmanın önem taşıdığı açık hale geliyordu.

Zar zor 3 bin savaşçıya düşmüş bu ordu, kendisinden insan ve silah bakımından dört veya beş kat daha güçlü bir düşmanla her gün savaşmak zorundaydı. Bu koşullarda yıkım artık kaçınılmazdı.

Devrimci İsyancılar Konseyi, bu durumda güney bölgesinin geçici olarak terk edilmesine karar verdi ve genel geri çekilme hareketinin yönetimiyle ilgili olarak Mahno'yu tamamen serbest bıraktı.

Mahno'nun dehası yüksek bir sınava tabi tutulacaktı. Küçük isyancılar grubunu dört bir yanından sarmış olan korkunç askeri birlikler ağından kurtulmak kesinlikle olanaksız gibi görünüyordu: 30 bin devrimci militan, her yanından en az 150 bin kişi tarafından kuşatılmıştı. Ne var ki bir saniye bile Mahno ne cesaretini, ne de soğukkanlılığını kaybetti.
Kızıl birliklerin cehennemî çemberiyle çevrili Mahno, sağıyla, soluyla, önüyle, arkasıyla, savaşarak efsanelerdeki Titanlar gibi yürüyordu.

Kızıl Ordu'nun birçok birliğini bozguna uğratıp 20 bini aşkın esir aldıktan sonra, Mahno, adeta körleşmişçesine ve girdaba kapılmış gibi, bu maden bölgesinin işçileri kendisini orada kesintisiz bir askeri barajın beklediği uyarısını yapsa da, önce doğuya Yuzovska yönüne doğru yürüyüşe geçti; sonra aniden her türlü gizemini yalnızca kendisinin bildiği ilginç yollar izleyerek batıya döndü.

O andan itibaren olağan yollar kesin olarak terk edildi. Ordunun hareketi, yüzlerce kilometre boyunca, kar ve buzla kaplı tarlalardan ve platolardan geçerek devam ediyordu. Bunu gerçekleştirebilmek için, mekân duygusuna ve mucizevî bir yön tayini yeteneğine sahip olmak gerekiyordu. Böylesi hareketlerde hiçbir harita, hiçbir pusula pek bir yarar sağlamazdı. Haritalar ve aletler yönü gösterebilir, ancak bir akarsu vadisinin veya bir sel yatağının dibine düşülmesine engel olamaz; bu Mahnocu ordunun başına kim bilir kaç kez geldi. Engebeli ve yolu olmayan bozkırlar boyunca böylesi bir yürüyüş, birlikler Ukrayna ovalarının yapısını mükemmel bir biçimde bildiklerinden olanaklı olabiliyordu.

Bu masalsı manevra Mahno ordusuna yüzlerce düşman topunu ve makineli tüfeğini bertaraf etme olanağı verdi. Bu, Mahno'yu 100 kilometre uzakta sanarak baskına uğrayan Bolşevik 1. süvari ordusunun iki tugayını Petrovo'da (Herson vilayetinde) yenilgiye uğratmaya bile izin verdi.

Bu eşitsiz mücadele, gece gündüz devam eden kesintisiz savaşlarla aylarca sürdü.

Kiev vilayetine vardığında Mahnocu ordu kendini büyük buzlanma mevsiminin tam ortasında ve engebeli ve kayalık bir bölgede buldu; öyle ki Mahnocu ordu tüm toplarını, yiyecek içeceklerini ve mühimmatlarını ve hatta eşlikçi kağnılarının neredeyse tamamını terk etmek zorunda kaldı.[2]

Aynı zamanda "Kızıl Kozak Tümenleri" olarak anılan ve batı cephesinde kamp kurmuş iki düşman süvari tümeni, Mahno'ya karşı Bolşeviklerin seferber ettiği ordulara gelip eklendi.

Her türlü kaçış olanağı artık yok gibi gözüküyordu.

Bölge, bir mezarlık kadar az kaynak sağlıyordu. Hepsi buz tutmuş kayalıklar ve sarp akarsu yatakları dışında bir şey yoktu. İnanılmaz bir yavaşlıkla ilerlenebiliyordu. Her yandan kesintisiz olarak top ve makineli tüfek atışları sağanak gibi yağıyordu.

Hiç kimse artık kurtuluş için bir çıkış bulunabileceği umudunu taşımıyordu.

Ama hiç kimse de dağılmayı, utanç verici bir kaçışı aklının ucundan geçirmiyordu. Herkes, omuz omuza hep birlikte ölmeye karar verdiler. Kayalıklar, gökyüzü ve düşman ateşi arasında, son ferdine kadar dövüşmeye hazır bu bir avuç insanın daha şimdiden ölüme mahkûm olduklarını görmek inanılmaz bir hüzün veriyordu.

2. Unutmayalım ki bu ordu, davaya hâlâ yararlı olma umudunu hiçbir zaman yitirmeme ödeviyle, *bir ordu* olarak kalmaya çalışıyordu. İnsanüstü çabasında ısrarcı olmaya onu teşvik eden biricik neden buydu. – Volin.

İnsanın yüreğini parçalayan bir acı, ölümcül bir iç sıkıntısı sizi kaplıyor ve sizi umutsuzca çığlık atmaya sevk ediyordu; evet, tüm dünyaya korkunç bir suçun işleneceği ve bir halkın içindeki en büyük şeyin, tarihinin en kahramanca çağlarında bir halkın ürettiği en soylu, en yüksek şeyin ezileceği, sonsuza kadar yok edileceği çığlığını atmak.
Mahno kaderinin ona çizdiği bu sınavdan onuruyla çıktı.
Galiçya sınırlarına kadar ilerledi, Kiev'e kadar çıktı, bu kent yakınlarında Dnyeper'i yeniden geçti, önce Poltava vilayetine, ardından Harkov vilayetine indi, yeniden kuzeye, Kursk'a doğru çıktı ve Kursk ile Belgorod arasında demiryolunu geçerek düşman çemberinin dışında, peşi sıra gönderilmiş çok sayıda Bolşevik tümenini gerisinde bırakarak çok daha elverişli bir durum elde etti. – (P. Arşinov, a.g.e., s. 317-320.)

Mahno ordusunu esir etme girişimi başarısızlığa uğradı.

Ne var ki bir avuç Mahnocu ile Sovyet devletinin orduları arasındaki eşitsiz düello son bulmaya yakın değildi.

Bolşevik komutanlık amacını gözetmeye devam ediyordu: Mahnovşçina'nın ana çekirdeğini ele geçirip yok etmek. Ukrayna'daki kızıl tümenlerin tümü, Mahno'yu bulup ablukaya almak üzere yürüyüşe geçti.

Kısa süre sonra demir mengene yeniden kahraman bir avuç devrimcinin etrafını çevirdi ve ölümüne kavga yeniden başladı.

Dramın sonunu kendimize göre anlatmak yerine, Rusya'dan ayrıldıktan sonra Mahno'nun, Arşinov'a gönderdiği ve onun da yayımladığı mektubu aktarmayı yeğliyoruz. Mektup, mücadelenin son dönemeçlerini harika bir biçimde resmediyor:

Sen gittikten hemen sonra dostum, tastamam iki gün sonra Koroça (Kursk vilayetinde) kentini ele geçirdim. "Özgür Sovyetler Tüzüğü"nü binlerce bastırdım ve Varpnyarka ve Don bölgesi üzerinden Yekaterinoslav ve Tavrida vilayetlerine yöneldim. Gündelik olarak zorlu mücadeleler yürütmek zorundaydım: Bir yandan adım adım bizi izleyen komünist piyadeye karşı, öte yandan Bolşevik genelkurmayı tarafından bana karşı gönderilmiş 2. süvari ordusuna karşı.
Bizim süvarileri bilirsin: Piyade tümenlerinin ve zırhlı araçların desteği olmadıkça kızıl süvariler onlara hiçbir zaman kafa tutamaz. Bu nedenledir ki, önemli kayıplar pahasına da olsa, yönümü değiştirmeksizin kendime bir yol açmayı başardım.
Ordumuz her gün hakikaten bir halk ve devrimci ordu olduğunu kanıtlıyordu; içinde bulunduğu koşullarda, gözle görülür biçimde erimesi gerekirdi; oysa sayıca ve malzemece büyümeye devam ediyordu.

Yürütmek zorunda kaldığımız ciddi savaşlardan birinde, (özel) süvari müfrezemizden, yarısı komutan 30'u aşkın insanımızı kaybettik; bunlar arasında yaşça genç, ama savaş deneyimi bakımından yaşlı, bu müfrezenin komutanı sevgili dostumuz Gabriyel Troyan'ı da kaybettik. Bir makineli tüfek kurşunuyla bir anda öldürüldü. Yanı başında Apollon ve birçok başka değerli ve adanmış yoldaşımızı yitirdik.

Gulyay-Pole yakınlarında, Brova'nın ve Parhomenko'nun komutasında taze ve coşku dolu yeni birliklerimizle buluştuk.

Kısa süre sonra, başında komutanları Maslak olmak üzere, Budyonnıy'ın 4. süvari tümeninin birinci tugayı bizim tarafa geçti. Bolşeviklerin otoritesine ve keyfiliğine karşı mücadele gitgide daha çetin hale geliyordu.

Mart ayı başlarında (1921),[3] Brova'ya ve Maslak'a, benimle bulunan birliklerin bir bölümüyle, Don'a ve Kuban'a gönderilen özel bir birlik oluşturmalarını söyledim. Bir başka grup da Parhomenko emrinde oluşturuldu ve Voronej'e gönderildi. (Daha sonraları Parhomenko öldürüldü ve yerine Çuguyevli bir anarşist geçti.) 600 süvari ve İvanyuk piyade alayından oluşan üçüncü bir grup da Harkov'a yöneldi.

Aynı dönemde, bir çarpışma sırasında yaralanmış olan, en mükemmel yoldaşımız ve devrimci Vdoviçenko, tedavi için küçük bir müfrezeyle birlikte Novospasovka'ya taşınmak zorunda kaldı. Bir Bolşevik seferî müfrezesi geri çekilişini keşfetmiş. Düşmana karşı kendilerini savunan Vdoviçenko ve mücadele yoldaşı Matrosenko, yakalanacaklarını anlayınca, kendilerine sıkmışlar. Matrosenko anında ölmüş. Ancak Vdoviçenko'nun sıktığı kurşun beyninin altında kafatasına saplanmış. Komünistler kendisini yakalayıp kim olduğunu öğrenince, onu tedavi ettirip o an için ölümden kurtarmışlar. Kısa süre sonra ondan haber aldım. Aleksandrovsk hastanesinde bulunuyordu ve yoldaşlarından kendisini kurtaracak bir yol bulmalarını şiddetle istiyordu. Mahnovşçina'yı reddetmesi ve bunu bir kâğıt imzalayarak yapması için vahşice işkenceye uğruyordu. Zar zor konuşabilecek kadar zayıf olmasına rağmen bu teklifleri aşağılayarak reddediyordu. Reddettiği için her an kurşuna dizilebilirdi. Ancak kurşuna dizilip dizilmediğini öğrenemedim.

Bu arada ben de Nikolayev'e doğru Dnyeper üzerinden bir uzun yürüyüşe geçtim; oradan Perekop üzerinde Dnyeper'i yeniden geçtim ve kimi müfrezelerimle karşılaşacağımı hesap ederek kendi bölgemize yöneldim. Ancak komünist komutanlık Melitopol yakınlarında bana bir pusu kurmuş. İlerlemek olanaksız. Karlar erimeye başladığından ve ırmak hareketli buz parçalarıyla kaplı olduğundan Dnyeper'i tekrar geçmek de olanaksız. Çarpışmayı kabul etmek gerekti. Dolayısıyla yeniden atın selesine oturup[4] operasyonu bizzat yönetmem gerekti.

---

3. Okur bunun Kronştadt ayaklanması anı olduğunu hatırlayacaktır. Mahno'nun bu harekete dolaylı olarak katıldığı tezini Bolşeviklerin kasıtlı olarak savundukları hatalı olarak varsayıldı.

4. Daha önce söylediğimiz gibi, Mahno, ayak bileğini kıran bir kurşunla yaralanmıştı. Dolayısıyla ata ancak çok gerekli olduğunda biniyordu.

Düşman birliklerinin bir bölümü bizimkiler tarafından ustaca çevrilip bertaraf edildi; ben de avcı devriyelerimizle rahatsız ederek yirmi dört saat boyunca parola sorar halde kalmaya zorladım. Bu arada ben de 60 verstlik bir hızlı yürüyüş yapmayı, Moloçnıy gölü kıyısında kamp kurmuş bir üçüncü Bolşevik ordusunu –8 Mart şafak vakti– yenilgiye uğratıp bu göl ile Azak Denizi arasındaki dar burun üzerinden Verhnıy-Tokmak bölgesindeki serbest alana ulaşmayı başardım.

Buradan, Kurilenko'yu oradaki isyancı hareketi yönetmek üzere Berdyansk-Melitopol bölgesine gönderdim. Ben de Gulyay-Pole'den geçerek, çok sayıda kasabanın delegasyonlarının gelip kendi yörelerine geçmemi istedikleri Çernigov vilayetine gitmeyi hesap ediyordum.

Yol üzerinde, benim birliklerim, yani benimle birlikte bulunan 1.500 süvari ve iki piyade alayından oluşan Petrenko'nun birlikleri, güçlü Bolşevik tümenleri tarafından durdurulup çembere alındı. Karşı-taarruz hareketlerini bir kez daha benim yönetmem gerekti. Çabalarımız başarıya ulaştı: Çok sayıda esir alarak, silah, top, mühimmat ve binek hayvanı ele geçirerek düşmanı dümdüz ettik.

Ancak iki gün sonra, zinde ve çok değerli birliklerin yeniden saldırısına uğradık.

Sana söylemem gerekir ki, bu gündelik savaşlar adamlarımızı yaşamlarını hiçe saymaya alıştırdı; öyle ki en yüksek "cesaret"le bile karşılaştırılması olanaksız olağanüstü, yüce kahramanlık örnekleri, sıradan olaylar haline geldi. "Ya özgür yaşam ya da savaşarak ölüm" haykırışlarıyla insanlar hangi birliğe karşı olursa olsun kavgaya atılıyor, kendisinden çok güçlü düşmanı yenilgiye uğratarak kaçmak zorunda bırakıyordu.

Delilik derecesinde bir çılgınlıkla yaptığımız karşı-taarruz sırasında bir kurşun kalçamdan girip, apandisitin yakınlarında göbek altından geçti. Attan düştüm. Bu kaza karşı-taarruzumuzu başarısızlığa uğrattı ve geri çekilmek zorunda kaldık; adamlarımızın hızını, herhalde pek deneyimi olmayan[5] bizimkilerden birinin "Batko öldürüldü" çığlıkları kesti.

Beni on iki verst boyunca bir kağnıyla taşıdıktan sonra ancak pansuman yapılabildi; bu arada çok kan kaybettim.

Bilincim kapalı yatarken Lev Zinkovskiy'in koruması altındaymışım. Tarih 14 Mart. 15'i akşamı bilincim açıldı. Başlarında Belaş olmak üzere ordumuzun tüm komutanları ve genelkurmay üyeleri, başucumda toplanıp benden 100 ve 200 kişilik müfrezeleri, değişik kasabalarda isyan hareketini yöneten Kurilenko'ya, Kojin'e ve diğerlerine doğru gönderme emrini imzalamamı istediler. Tekrar at sırtına çıkabilecek hale gelene kadar nispeten sakin bir yere bir müfrezeyle birlikte geri çekilmemi istiyorlardı. Emri imzaladım. Ayrıca, benimle bağlantısını koparmaksızın bölgede dilediğince hareket etmek üzere Zabudko'ya bir "uçan müfreze" kurma izni de verdim.

---

5. Mahno şöyle demek istiyor: Çatışmanın ortasında asla böyle çığlıklar atılmaması gerektiğini bilmeyen.

16 Mart sabahı tüm bu birlikler, benim yanımda kalan küçük bir özel birim dışında yola koyulmuştu bile.

O anda, dokuzuncu kızıl süvari tümeni üzerimize doğru geldi ve bizi kampımızı kaldırmak zorunda bıraktı. 180 verstlik bir yol boyunca on üç saat bizi takip etti. Nihayet Azak Denizi kıyısında Sloboda köyüne ulaşıp at değiştirebildik ve beş saat dinlenebildik.

17 Mart şafak vakti, Novospasovka'ya doğru yeniden yola koyulduk. Ancak 17 verst yol aldıktan sonra, düşmanın taze güçlerden oluşan yeni süvarileriyle karşılaştık. Kurilenko'nun izini sürmeye gönderilmişlerdi; ama onu gözden kaybedince bizim üzerimize düştüler. 25 verstlik bir yol boyunca bizi takip ettikten sonra (yorgunluktan bitmiş, tamamen tükenmiştik ve bu kez, hakikaten savaşacak gücümüz yoktu) bu süvariler kararlı bir biçimde üzerimize atıldılar.

Ne yapmalı? Ata binmek bir yana, yattığım yerden doğrulamıyordum bile; kağnımın dibinde yatıyor ve benden iki yüz metre kadar uzaklıktaki korkunç göğüs göğse çarpışmayı –"kıyım"ı- görüyordum. İnsanlarımız yalnızca benim için, beni terk etmemek için ölüyorlardı. Oysa son tahlilde ne onlar, ne de benim için bir kurtuluş yolu vardı. Düşman beş veya altı kat kalabalıktı ve sürekli olarak zinde güçlerle besleniyordu.

Birdenbire "Lewis" makineli tüfeklerimizin kullanıcılarının –senin zamanında da benimle birlikte olanlar (Berdyansk yakınlarında Çernigovka köyünden Mişa'nın emrinde beş kişiydiler)- benim kağnıma asıldıklarını gördüm ve bana şu sözleri söylediklerini işittim: "Batko, bizim köylü örgütümüzün davası için senin hayatta kalman gerekli. Bu dava bizim için çok değerli. Birazdan öleceğiz. Ama bizim ölümümüz seni, seni ve sana sadık kalıp senin bakımını üstlenenleri kurtaracak. Sözlerimizi akrabalarımıza aktarmayı unutmayın." Birisi beni kucakladı ve onlardan hiçbirini etrafımda göremez oldum. Bir dakika sonra, Lev Zinkovskiy, beni kucakladığı gibi, bir yerlerden buldukları bir köylünün arabasına koydu. (Bu köylü yakınlardan geçiyormuş.) Uzaktan makineli tüfeklerin kesintisiz taramalarını ve bombaların patladığını duyuyordum: Bizim "Lewis"çiler Bolşeviklerin geçmesine izin vermiyordu...

Üç dört verstlik bir mesafe katedip bir ırmaktan geçtik. Kurtulmuştum. Makineli tüfekçilerimize gelince, onların hepsi oracıkta yaşamlarını yitirdiler.

Bir zaman sonra, yine aynı yerden geçtik ve Stardubovka köylüleri bize makineli tüfekçilerimizin gömüldüğü ortak mezarı gösterdiler.

Şimdiye kadar, değerli dostum, bu yiğit savaşçıları, basit ve dürüst köylüleri düşündükçe ağlamama engel olamıyorum. Ayrıca sana şunu da söylemem gerekiyor, bana öyle geliyor ki bu olay beni iyileştirdi. Aynı günün akşamı atımın üzerinde bölgeyi terk ediyordum.

Nisan ayında birliklerimizin tüm alaylarıyla yeniden bağlantı kurdum. Benden pek uzak olmayanlar Poltava bölgesine doğru yürüyüş emrini aldılar.

Mayıs ayında Tomas Kojin'in ve Kurilenko'nun birlikleri oraya vardılar ve 2.000 süvari ve birkaç piyade alayından oluşan bir güç oluşturdular. Harkov üzerine yürümeye ve oradaki büyük efendileri, Komünist Partilileri kovmaya karar verildi. Ancak komünistler de hazırlıklıydı. Bana karşı altmışı aşkın zırhlı araç, çok sayıda süvari alayı ve bir piyade sürüsü gönderdiler.

Bu birliklere karşı mücadele haftalarca sürdü.

Bir ay sonra, Sçus yoldaş yine Poltava bölgesindeki bir muharebede öldürüldü. O sırada Zabudko grubunun genelkurmay başkanıydı. Görevini yiğitçe yapıyordu.

Bir sonraki ay, sıra Kurilenko'ya geldi. Birliklerimizin demiryollarından geçişini yürütüyordu. Müfrezeleri şahsen yerleştiriyor ve hep baştaki mangada kalıyordu. Bir gün Budyonnıy'ın süvarilerinin baskınına uğradı ve çarpışmada yaşama gözlerini yumdu.

18 Mayıs'ta, Budyonnıy'ın süvarileri yürüyüş halindeydi; Yekaterinoslav bölgesinden gelip, başında Brova ve Maslak (Maslak daha önce Budyonnıy'ın kolordusunun birinci tugayının başındaydı ve komutası altındaki herkesle birlikte bize katılmıştı) yoldaşlarımızın bulunduğu bir köylü ayaklanmasını bastırmak üzere Don'a doğru ilerliyorlardı.

Bizim grubumuz, Petrenko-Platanov'un emrindeki birçok alaydan oluşuyordu. Ana genelkurmayımız ve ben, bu gruba dahildik. O gün grup Budyonnıy ordusunun izlediği yoldan 15-20 verst uzaklıktaydı. Aramızdaki mesafenin azlığı, diğer bilgilerin yanı sıra benim de hâlâ bu grupta olduğumu bilen Budyonnıy'ın aklını başından aldı. 1 numaralı zırhlı araçlar birliğinin, Don köylülerinin bastırılmasına katılması gereken bu birliğin şefine, 16 zırhlı araç çıkartıp bunlarla Novogrigoryevka köyünün sınırlarını ablukaya almasını emretti. Budyonnıy'ın kendisi de, 19. süvari alayının bir bölümünün başında, tarlalar arasından, Novogrigoryevka'ya doğru ilerledi. Oraya, su yataklarını bertaraf etmek, ırmaktan geçitler bulmak ve nöbetçiler bulundurmak, vb zorunda olan zırhlı araçlardan önce vardı. Avcılarımızın uyanıklığı sayesinde bütün bu hareketlerden haberdar oluyorduk, bu da bize birtakım tedbirler alma olanağı verdi. Budyonnıy bizim kampımızın görüş alanına girdiği anda üzerlerine çullandık.

Göz açıp kapayıncaya kadar, en önde gururla ilerleyen Budyonnıy geri döndü. Rezil korkak, yoldaşlarını terk ederek kaçtı.

Girişilen mücadele hakiki bir karabasan oldu. Bize karşı gönderilmiş olan Kızıl Ordu askerleri o zamana kadar merkezi Rusya'da kalmış birliklere mensuptu. O bölgede "iç düzeni sağlıyorlardı". Bu askerler bizimle Kırım'da omuz omuza savaşmamıştı; bizi tanımıyorlardı. Bizlerin "adi haydutlar" olduğumuzu söyleyerek onları kandırmışlardı ve hırsızların karşısında geri çekilmemek onlar için bir onur meselesiydi.

İsyancılara gelince, kendilerini haklı hissediyorlardı ve düşmanı yenip silahsızlandırmaya kesinlikle kararlıydılar.

Bu mücadele, yaptıklarımızdan ve yapacaklarımızdan çok daha çetin oldu. Budyonnıy birliklerinin kesin yenilgisiyle sonuçlandı; bu da ordusunun dağılmasını ve askerlerinin çoğunun firar etmesini beraberinde getirdi. Bundan sonra Sibirya kökenlilerden bir alay oluşturdum ve silahlı ve gerekli malzemeyle donanmış olarak, Glasunov yoldaşın emrinde Sibirya'ya gönderdim. 1921 yılının Ağustos ayı başlarında Bolşevik gazetelerinden bu alayın Samara bölgesinde görüldüğünü öğrendik. Sonrasında ondan söz edildiğini duymadık.

1921 yaz ayları boyunca savaşmaktan geri durmadık.

Bu yazın aşırı kuraklığı ve bunun sonucunda Yekaterinoslav, Tavrida vilayetlerinde ve kısmen Herson ve Poltava vilayetlerinde, ayrıca da Don bölgesinde hasadın kötülüğü, bizi bir yandan Kuban'a doğru ve Tsaritsın'ın ve Saratov'un aşağısına, diğer yandan Kiev'e ve Çernigov'a doğru yönelmek zorunda bıraktı. Kiev ve Çernigov taraflarında mücadeleyi Kojin yoldaş yönetiyordu. Buluştuğumuzda, bana bir tomar kâğıt teslim etti: Çernigov vilayeti köylülerinin mücadelemizde bizi sonuna kadar desteklemek üzere aldıkları kararlar.

Bana gelince, Zabudko ve Petrenko yoldaşların alaylarıyla Volga'ya doğru uzun bir yürüyüş yaptım; sonra Don'a kıvrıldım, yolda birçok birlikle karşılaştım, onları ve Azak grubunu (eski Vdoviçenko grubunu) birbirlerine bağladım.

1921 yılı Ağustos ayının başlarında tehlikeli yaralarım nedeniyle, ciddi bir tedavi görmek üzere, birkaç komutanımızla birlikte, yurtdışına gitmeme karar verildi.

Yine o sıralarda en yetkin komutanlarımız, Kojin, Petrenko ve Zabudko da ağır biçimde yaralanmışlardı.

13 Ağustos'ta, beraberimde yüz dolayında süvariyle birlikte, Dnyeper'e doğru yola koyuldum; 16'sı sabahı 17 balıkçı sandalıyla Orlik ile Kremençuk arasından bu ırmağı geçtik. Yalnızca o gün, hafif olmakla birlikte altı kez yaralandım.

Yolda, birçok alayımızla karşılaştık. Onlara neden yurtdışına gittiğimizi açıkladık. Hepsi bize aynı şeyi söyledi: "Gidin, iyi tedavi olun Batka, sonra gelip bize yardımcı olun!"

19 Ağustos'ta, Bobrinets'e 12 verst uzaklıkta, İngulets ırmağı boyunca kamp kurmuş Kızıl Ordu'nun yedinci süvari tümeniyle karşılaştık.

Geri dönmek yenilgiyi kabul etmek olacaktı; zira sağımızdaki bir süvari alayı bizi fark edip geri çekilme yolumuzu kesmek üzere hemen öne atılmıştı. Bu nedenle Zinkovskiy'den beni ata bindirmesini istedim. Göz açıp kapayıncaya kadar kılıçlarımızı çekip "Hurra!" haykırışlarıyla alayın bir köyde toplanmış bulunan makineli tüfeklerine doğru harekete geçtik. 13 "Maxim" ve 3 "Lewis" makineli tüfeğini ele geçirmeyi başardık. Sonra yolumuza devam ettik.

Ama biz makineli tüfeklere el koyduğumuz sırada tümen hızla toparlanıp bize saldırıya geçti.

Fare kapanına düşmüştük. Ancak cesaretimizi kaybetmeksizin taarruza geçip 38. alayı ve tümeni tepetaklak ettik. Kendimize bir yol açınca, bütün bu birliklerin çetin saldırılarına karşı kendimizi kesintisiz olarak savunarak hiç durmadan 110 verst yol aldık.

Sonunda onların elinden kurtulduk, ama bu arada en seçkin yoldaşlarımızdan 17'sini kaybettik.

22 Ağustos'ta yine benimle uğraşmak zorunda kalındı: Boynumdan giren bir kurşun sağ yanağımdan çıktı. Yine bir kağnının dibinde yatar oldum. Ama bu yürüyüşümüzü daha da hızlandırdı.

26'sında kızıllarla yeni bir kavgaya daha tutuşmak zorunda kaldık. Bu kavgada en seçkin yoldaşlarımızı ve savaşçılarımızı yitirdik: Petrenko-Platonov ve İvanyuk.

Güzergâhımızı bir kez daha değiştirmek zorunda kaldım.

28 Ağustos'ta Dnyester'i geçtim. Artık yurtdışındaydım...

1921 sonlarında Ukrayna'daki büyük halk dramı, –partilerin, yetkililerin veya baskı sistemlerinin değil– *halkın* tarihinin bir parçasını temsil eden ve yine de veya daha da çok bu nedenle (ünlü "üstün insanlar" ve onların yamakları bu olguları özenle gizlediklerinden) Rusya dışında *kuşku* bile *duyulmayan*[1] bu dram böylece noktalandı. Zira nasıl ki *tarihsel hakikat* biz pigmelerin ayaklarının altındaki kilden kaideleri sel suyu gibi sürükleyip götürürse, aynı biçimde *hakiki Halk Devrimi* de kısa zamanda, kim olurlarsa olsunlar, iktidardaki bu "üstün insanlar"ın hepsini sonsuza kadar un ufak edecektir. İşte o zaman halkların *hakiki tarihi*ni bilen ve nihayet yazmaya cesaret eden birtakım insanlar ortaya çıkacaktır.

Çok sayıdaki tümenleriyle, en korkunç baskı ve şiddet tedbirlerine başvurmakta bir an bile tereddüt etmeyen komünist hükümet, ülke boyunca dolaşıp duran son Mahnocu alayları hızla ezip dağıtmayı başardı.

Açıktır ki, komünist hükümet gerek güneybatıda kalmış birkaç Petlyura yanlısı birliğin, gerekse yeni beylere karşı kendiliğinden isyan halinde bulunan veya acımasız cezadan kurtulabilmek için "çeteciliğe başlamış" çok değişik nitelikteki bir dizi köylü oluşumunun da üstesinden geldi.

Mahno bir avuç mücadele arkadaşıyla yurtdışına sığındı. Doğduğu ülkeyi bir daha asla göremedi.

Ukrayna bütünüyle Bolşevik diktatörlüğe tabi kılındı.

---

1. Liberter ortamlar ve birkaç özel çevre istisna olmak üzere.

Yedinci Bölüm

Mahno'nun ve Kimi Yoldaşlarının Akıbeti Sonsöz

Sonsöz olarak, burada son bastırma harekâtıyla ve kimi Mahnocu militanların kişisel akıbetiyle ilgili birkaç ayrıntıya yer vereceğim.

Elbette Bolşeviklerin Mahnoculara karşı üçüncü ve son savaşı *Ukrayna'daki köylülerin tümüne karşı* bir savaş oldu.

Söz konusu olan yalnızca isyan ordusunu ortadan kaldırmak değil, ama aynı zamanda isyankâr ruhlu *bu kitlenin tümüne* kesin olarak, yani yeniden silah kuşanmak ve hareketi yeniden canlandırmak için en küçük olanağı bile elinden alarak hâkim olmaktı. Söz konusu olan, her türlü başkaldırı ruhunun *tohumlarını bile* söküp atmaktı.

Sistemli bir biçimde kızıl birlikler isyan bölgesindeki tüm köylerdengeçiyor, çoğu zaman –hoş bir ayrıntı- o bölgedeki zengin çiftçilerin ("kulaklar"ın) ihbarları üzerine köylüleri kitlesel olarak infaz ediyorlardı.

Gulyay-Pole'de, Novospasovka'da, Uspenovka'da, Malaya-Tokmaçka'da, Plogi'de ve bölgenin diğer büyük kentlerinde yüzlerce köylü kurşuna dizildi.

Birçok yerde, adam öldürmeye susamış Çekacılar, isyancıların karılarını ve çocuklarını kurşuna diziyordu.

Bu "bastırma" kampanyasını yöneten, Güney cephesi başkomutanı Frunze'ydi. Harekâtı başlatmanın arifesinde Güney orduları-

na emrinde şöyle yazıyordu: "Mahnovşçina'yı iki aşamada ve üç hamlede bitirmek gerek." Ve bir paralı asker, efendilerinin sadık bir uşağı gibi hareket etti, önüne gelene ölüm ve yıkım yağdırarak "o mujik sürüsü"ne tam bir fatih ve "yeni soylu" olarak davrandı.

Şimdi de Ukrayna halk hareketinin belli başlı rehberlerinin kişisel akıbetiyle ilgili birkaç kısa not verelim.

Daha önce de andığımız Gulyay-Pole kökenli bir köylü olan *Semyon Karetnik*. Köyün en yoksullarından biriydi. Çoğu zaman ırgat olarak çalıştı. Okula yalnızca bir yıl gidebildi. 1907'den itibaren harekete ilk günlerinden itibaren anarşist olarak katıldı. Birçok vesileyle dikkate değer savaşçı yeteneğini kanıtladı. Denikin'e karşı savaşlarda birçok kez yaralandı. Ukrayna Devrimci İsyancı Konseyi üyesi olarak İsyan Ordusu'nun en yetkin komutanlarından biri oldu. 1920'den itibaren, ordunun yüksek komutanı olarak birçok kez Mahno'nun yerini aldı. Vrangel'e karşı Kırım'a sefere çıkan orduya komuta etti. Vrangel'in bozguna uğratılmasından sonra, Bolşevikler tarafından sözde bir askeri toplantıya katılmakla görevlendirildi ancak yolda haince yakalanıp Melitopol'de kurşuna dizildi. Arkasında dul bir eş ve çok sayıda yetim evlat bıraktı.

Marçenko. – Gulyay-Pole'nin bir yoksul köylü ailesinden gelir. Mahno ve Karetnik ile birlikte 1907'den beri anarşist olup ve Gulyay-Pole bölgesinin ilk isyancılarından biridir. Denikin birliklerine karşı savaşırken birçok kez yaralandı. İsyanın son iki yılında, Mahnocu süvarilere komuta etti ve Devrimci İsyancılar Konseyi üyeliği yaptı. Poltava yakınlarında, kızıllarla bir muharebe sırasında Ocak 1921'de öldürüldü. Arkasında dul bir eş bıraktı.

Grigoriy Vasilyevskiy. – Gulyay-Poleli bir yoksul köylünün oğlu. 1917 öncesinden anarşist; Mahnovşçina'ya ta başından itibaren katıldı. Mahno'nun şahsî dostu; birçok kez onun yerine ordunun başına geçti. Kiev bölgesinde kızıllarla bir muharebe sırasında Aralık 1920'de öldürüldü. Arkasında dul bir eş ve çok sayıda yetim evlat bıraktı.

Boris Veretelnikov. – Gulyay-Pole kökenli bir köylü. Bilahare, yerel fabrikalarda döküm işçisi. Daha sonraları Petrograd'da Putilov fabrikasında işçi. Başlangıçta Sosyalist-Devrimci, 1918'de anarşist oldu. Çok yetenekli bir hatip ve örgütçü olarak Rus Devrimi'nin tüm aşamalarına aktif bir biçimde katıldı. 1918'de Gulyay-Pole'ye geri döndü ve özellikle kendini propaganda işine verdi. Ardından

İsyan Ordusuna katıldı, burada yüksek askeri beceri gösterdi ve bir süre genelkurmay başkanlığı görevini yürüttü. Haziran 1919'da, Gulyay-Pole'yi savunmak üzere, Denikin'in kat be kat kalabalık güçlerine karşı hızlıca oluşturulmuş bir alayın başında yürüdü. Tamamen kuşatıldılar; son ana kadar yoldaşlarıyla omuz omuza savaştı ve tüm alayıyla birlikte can verdi. Arkasında dul bir eş ve çok sayıda yetim evlat bıraktı.

Pyotr Gavrilenko. - Gulyay-Poleli köylü, 1905-1906 Devrimi'nden itibaren anarşist. Mahnovşçina'nın en aktif militanlarından biri olarak, Haziran 1919'da Denikin birliklerinin yenilgiye uğratılmasında, Mahnocu isyancıların 3. müfreze komutanı olarak önde gelen bir rol oynadı. 1921'de Kırım ordusu genelkurmay başkanlığı görevini üstlendi. Vrangel'in bozguna uğratılmasının ardından, tıpkı Karetnik gibi, Bolşevikler tarafından haince yakalanıp Melitopol'de kurşuna dizildi.

Vasil Kurilenko. – Novospasovkalı bir köylü olarak ilkokul eğitimi aldı. Devrim'in başından itibaren anarşist. Yetenekli bir halk propagandacısı, çok yüksek manevi niteliklere sahip bir militan olarak İsyan Ordusu'nun en yetkin komutanlarından biri haline geldi. Birçok kez yaralandıysa da Denikin ordularına karşı çok sayıda zafer kazandı. 1921 yılı yazında kızıllarla bir çarpışmada öldürüldü ve arkasında dul bir eş bıraktı.

Viktor Belaş. – Novospasovkalı bir köylü. İlköğretim gördü. Anarşist. 1919'a kadar, bir Mahnocu alaya komuta etti. Çok usta bir strateji uzmanı olarak sonraları İsyan Ordusu genelkurmay başkanlığı yaptı ve dikkate değer birçok muharebe planı hazırladı. 1921'de Bolşeviklerin eline düştü. Akıbetini bilemiyoruz.

Vdoviçenko. – Novospasovkalı bir köylü. Anarşist. İlköğretim gördü. Devrimci isyanın en aktif katılımcılarından biri olarak Mahnocu birliklerin özel alayına komuta etti. Eylül 1919'da Peregonovka'da Denikin'in bozguna uğratılmasında büyük bir rol oynadı. 1921'de Bolşevikler tarafından esir alındı, onların hizmetine girme önerisini aşağılayarak reddetti. Akıbeti bizce meçhul.

Pyotr Rıbin (Zonov). – Oryol vilayetinden bir torna işçisi. 1905'ten itibaren devrimci, Amerika'ya göç etti ve orada sürgündeki Rus devrimci hareketi içinde aktif bir yer aldı. 1917'de Rusya'ya geri döndü ve Yekaterinoslav'a yerleşerek sanayinin ve ulaştırmanın yeniden düzene konması alanında muazzam bir halk eseri ortaya koydu. Meslek hareketinde uzman olarak önce Bolşeviklerle işbirliği

yaptı. Ancak 1920'de, Bolşeviklerin faaliyeti, ona göre, işçilerin ve köylülerin hakiki çıkarlarına aykırı bir yola girince, bu işbirliğini sürdürmesinin olanaksız olduğunu hissetti. 1920 yılı sonbaharında Mahnocu harekete katıldı ve tüm gücünü ve bilgisini bu harekete verdi. 1921'de Harkov'da Çeka tarafından tutuklanarak kurşuna dizildi.[2]

Kalaşnikov. – Bir işçinin oğluydu; belli düzeyde bir eğitim aldı ve Devrim öncesinde çarlık ordusunda asteğmen oldu. 1917'de Gulyay-Pole anarşist grubunun sekreteriydi. Daha sonra İsyan Ordusuna girdi ve en parlak komutanlarından biri oldu. Geçici olarak Bolşevik orduya katılmış Mahnocu alayların yeniden İsyan Ordusu'nda birleşmeye çağırıldığı ve birçok kızıl alayı da beraberlerinde götürdükleri sırada, 1919'da, Novıy-Bug'daki kızıl birliklerin isyanının ana örgütçüsü oldu. Bütün bu kızıl alayları isyan bölgesine götürdü. Kızıllara karşı bir muharebede 1920'de öldürüldü; arkasında dul bir eş ve yetim bir evlat bıraktı.

Mihalyov-Pavlenko. – Merkezi Rusyalı bir köylünün oğlu. 1917'de Petrograd anarşist grubu üyesi. 1919 başlarında Gulyay-Pole'ye gitti. İyi bir mesleki eğitime sahip olarak, orada İsyan Ordusu'nun istihkâm birliklerini örgütleyip yönetti. 11 veya 12 Haziran 1919'da zırhlı bir trende görevli olarak Denikin ordusuna karşı savaşa girmişken, Bolşevik 14. Ordusuna komuta eden Voroşilov'un emriyle, yoldaşı Burbıga'yla birlikte haince yakalandı ve 12 Haziran'da Harkov'da katledildi.

Makeyev. – Moskova yakınlarında, İvanova-Voznesenskli işçi. Bu kentteki anarşist grubun üyesi. Nisan 1919 sonlarında Gulyay-Pole'ye 35 yoldaşıyla birlikte gitti. Önce propagandayla uğraştı. Ardından İsyan Ordusu'na girdi. Genelkurmay üyesi seçildi. Kasım 1919'da Denikin'e karşı yürütülen bir muharebede öldürüldü.

Sçus. – Bolşaya-Mihaylovka köyünden bir yoksul köylü. Tayfa olarak çarlık ordusunda hizmet verdi. Devrim'in başlarında Ukrayna'nın güneyindeki ilk ve en aktif isyancılardan biri oldu. Bir grup partizanla birlikte Avusturyalı-Alman birliklerine ve hetmanın askerlerine karşı çetin bir mücadele yürüttü. Daha sonra İsyan Ordusu'na katıldı. Önemli birçok değişik görevde bulundu. Bolşevik birliklerle savaşırken Haziran 1921'de ölümcül biçimde yaralandı.

2. Yoldaşı ve dostu *Dvigomirov* da onun gibi Amerika'dan geri dönmüş ve Çernigov bölgesi köylüleri arasında propagandacı olarak çalışıyordu; aynı dönemde haince yakalanıp kurşuna dizildi.

İsidor Lyutıy. – Gulyay-Pole'nin en yoksul köylülerinden biriydi. Bina boyacısı. Anarşist ve devrimci Mahno'nun yakın dostu, ayaklanmaya daha ilk baştan katıldı. Eylül 1919'da Denikin birliklerine karşı Peregonovka muharebesinde öldürüldü.

Toma Kojin. – Devrimci köylü. İsyan Ordusu makineli tüfek bölümünün muhteşem komutanı olarak Denikin ve Vrangel'e yaşatılan bozgunlarda önde gelen bir rol oynadı. 1921'de kızıllara karşı bir çarpışmada ağır biçimde yaralandı. Daha sonraki akıbetini bilemiyoruz.

İvan ve Aleksandr Lepeçenko kardeşler. – Gulyay-Poleli köylüler. Anarşistler. Hetmana karşı ilk isyan edenler arasında yer aldılar ve Mahno ordusunun tüm mücadelelerinde bulundular. Aleksandr Lepeçenko kızıllar tarafından 1920 yılı ilkbaharında yakalanıp kurşuna dizildi. Kardeşinin akıbetini bilemiyoruz.

Seregin. – Köylü. 1917'den itibaren anarşist. İsyanda daha başından itibaren yer aldı ve özellikle Mahnocu ordunun tedarik hizmetlerinin şefi olarak çalıştı. Ona ne olduğunu bilmiyoruz.

Nestor Mahno'nun kardeşleri, Grigoriy ve Savva. – Her ikisi de isyana aktif olarak katıldılar. Grigoriy, Denikin'e karşı mücadeleler sırasında Eylül 1919'da öldürüldü. Ailenin en büyük oğlu Savva, Gulyay-Pole'de Bolşevikler tarafından savaş sırasında değil, evinde yakalandı ve kurşuna dizildi.

Ayrıca kimilerinin kısaca adlarını analım: *Budanov*, anarşist işçi (akıbeti bilinmiyor); *Çernoknijnıy*, ilkokul öğretmeni (akıbeti bilinmiyor); *Çuvenko kardeşler*, işçi (akıbetleri bilinmiyor); *Danilov*, köylü (akıbeti bilinmiyor); *Sereda*, köylü (Vrangel'e karşı bir çarpışmada ağır biçimde yaralandı, Mahnocularla anlaşmayı henüz bozmadan önce Bolşevikler tarafından hastaneye yatırıldı; Mart 1921'de, kopuştan sonra Bolşevikler tarafından son derece iğrenç koşullarda kurşuna dizildi); *Garkuşa*, (1920'de öldürüldü); *Klein* (akıbeti bilinmiyor); *Dermenci* (akıbeti bilinmiyor); *Pravda* (akıbeti bilinmiyor); *Bondarets* (1920'de öldürüldü); *Brova* (öldürüldü); *Zabudko* (öldürüldü); *Petrenko* (öldürüldü); *Maslak* (akıbeti bilinmiyor); *Troyan* (öldürüldü); *Golik* (akıbeti bilinmiyor); *Çeredniyakov* (kurşuna dizildi); *Dotsenko* (akıbeti bilinmiyor); *Koval* (akıbeti bilinmiyor); *Parhomenko* (öldürüldü); *İvanyuk* (öldürüldü); *Taranovskiy* (öldürüldü); *Popov* (kurşuna dizildi); *Domaşenko* (akıbeti bilinmiyor); *Tihenko* (akıbeti bilinmiyor); *Burıma* (akıbeti bilinmiyor); *Çumak, Krat, Kogan* ve daha adını bilmediğimiz birçokları.

Bütün bu insanlar, binlerce adı bilinmeyen savaşçı gibi, emekçi halkın en alt tabakalarından geliyorlardı; hepsi devrimci eylem sırasında kendilerini ortaya koydular ve emekçilerin hakiki davasına var güçleriyle ve son nefeslerine kadar hizmet ettiler. Bu dava dışında hayatlarında başka hiçbir şey yoktu. Kendi varlıkları ve neredeyse her zaman aileleri ve ellerinde avuçlarında olan her şey yok edildi. Halkın bu yüce devrimci hareketini "kulakların ayaklanması" veya "haydutluk" olarak nitelemek için Bolşeviklerin –"devlet adamları" denilen o iğrenç ırkın bu sonradan görmüşlerinin– küstahlığına, yüzsüzlüğüne, alçaklığına sahip olmak gerekir.

Diğerleri kadar tinsinti uyandırıcı bir diğer kişisel örneği de analım.

Geçmişte Amerika'ya göç etmiş bir Rus anarşisti olan *Boguş*, başka göçmenlerle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nden sınır dışı edilip 1921'de Rusya'ya geri dönmüştü.[3]

Mahnocular ile Bolşevikler arasında antlaşma yapıldığında Harkov'daydı. Efsanevî Gulyay-Pole'den çok söz edildiğini duyduğu için, oraya giderek Mahnovşçina'yı yerinde incelemek istedi. Heyhat! *Özgür* Gulyay-Pole'yi ancak birkaç gün görebildi. Antlaşmanın bozulmasından sonra Harkov'a geri döndü. Orada Mart 1921'de Çeka'nın emriyle tutuklanıp kurşuna dizildi.

Bu infazın tek bir açıklaması olabilir: Bolşevikler, yurtdışıyla birtakım ilişkilere sahip, Mahnoculara karşı baskılar konusunda hakikati bilen ve bunu Rusya dışında ifşa edebilecek bir insanı hayatta bırakmak istemediler.

Nestor Mahno'ya gelince, Ağustos 1921'de yurtdışına –önce Romanya'ya– gitti. Yoldaşlarıyla birlikte gözaltına alındıysa da kurtulmayı başardı ve Romanya'dan Polonya'ya geçti. Orada tutuklandı, Ukrayna'da Polonya'nın çıkarları aleyhine işlediği sözde suçlarla ilgili olarak yargılanıp beraat etti. Danzig'e [günümüzde Gdansk–ç.n.] gitti ve orada yeniden hapse atıldı. Yoldaşlarının yardımıyla kaçtı ve nihayetinde Paris'e yerleşti.

Çok ciddi biçimde hasta olan, çok sayıdaki yarasından dolayı şiddetli acı çeken, ülkenin dilini bilmeyen ve kendisininkinden alabildiğine farklı bu yeni ortama çok zor ayak uydurabilen Mah-

3. Rusya'ya, çok tanınmış iki eski anarşist olan ve Kronştadt bölümünde adlarını andığımız Aleksandra Berkman ve Emma Goldman ile aynı zamanda varmıştı.

no, Paris'te gerek maddi, gerekse manevi bakımlardan son derece zahmetli bir yaşam sürdü. Yurtdışındaki yaşamı, mücadele etme gücünden yoksun olduğu uzun ve acınası bir can çekişmeden ibaret oldu. Dostları, bu üzücü çöküş yıllarının ağırlığını taşımasında ona destek oldular.

Kimi zaman belli bir faaliyet gösterdi. Boş zamanlarını özellikle Ukrayna'daki mücadelelerinin ve Devrim'in tarihini kaleme almaya ayırdı. Ne var ki bunu tamamlayamadı. 1918 yılı sonunda durdu. Daha önce söylediğimiz gibi üç cilt halinde yayımlandı: Birinci cildi yazarın sağlığında Fransızca ve Rusça olarak, ikinci ve üçüncü ciltler ise yazarın ölümünden sonra yalnızca Rusça olarak basıldı.

Sağlığı hızla kötüleşti. Tenon hastanesine yatırıldı ve orada Temmuz 1935'te yaşama gözlerini kapadı.

Père-Lachaise Krematoryumunda yakıldı; küllerini içeren vazo orada görülebilir.

Arkasında dul bir eş ve bir kız çocuğu bıraktı.

MAHNO VE HAREKET İLE İLGİLİ BİRKAÇ KİŞİSEL NOT VE DEĞERLENDİRME. – Bu son bölümü bitirmeden önce, yerine getirmem gereken ikili bir görev var: Bir yandan, hareketi çarpıtmak, İsyan Ordusu'nun ve Mahno'nun adını kirletmek amacıyla –Bolşevikler ve başkaları tarafından- her zaman kullanılmış ve hâlâ da kullanılan *kara çalmaları* kesinlikle çürütmek; öte yandan Mahnovşçina'nın, önderlerinin ve rehberinin *gerçek zayıflıklarını ve kusurlarını* daha yakından incelemek.

Bolşeviklerin Mahnocu hareketi *haydutluğun* bir dışavurumu ve Mahno'yu büyük çaplı bir haydut olarak sunmak için harcadıkları çabalardan daha önce söz ettik.

Ortaya koyduğumuz belgeler okura –umuyorum- bu alçaklıkları bizzat yargılama olanağı verir. Bu konu üzerinde durmayacağım.

Ancak bu anlatımlara *bir hakikatmiş görüntüsü* veren, bunların yayılıp kökleşmesine yardımcı olan birtakım olguları açığa çıkarmak gerekiyor. Bolşevikler bu olgulardan ustaca yararlanmayı bildiler.

Her şeyden önce şuna işaret edelim ki, alabildiğine geniş çaplı olmasına rağmen, Mahnocu hareket, birçok nedenle, dünyanın geri kalan kısmından tecrit olmuş halde, tıpkı kapalı bir kavanoz içinde gibi, kendi sınırları içinde hapsolmuş kaldı.

Bizzat halk kitlelerinden doğmuş bir hareket olarak, her türlü gösterişten, parıltıdan, reklamdan, "şan şöhret"ten vb kesinlikle uzak durdu. Ne "politik" bir eylem gerçekleştirdi, ne herhangi bir "yönetici elitler" ortaya çıkarttı, ne de herhangi bir "yıldız"ı parlattı.

Ne kırtasiyeyle, ne de "dâhi şefler"in ve "üstün insanlar"ın başarılarıyla uğraştı; *yaşam*la dopdolu, somut, hakiki bir *hareket* olarak, fikirlerini, belgelerini ve icraatlarını "sonrası için" toplamaya, tespit etmeye ne zamanı, ne olanağı, ne de ihtiyacı oldu. Elle tutulur pek az iz bıraktı. Gerçek unvanları hiçbir yere kazınmadı. Belgeleri ne korundu, ne de uzak yerlerde koruma altına alındı.

Dört bir yanından acımasız düşmanlarla çevrili, iktidardaki partinin kesintisiz olarak ve acımasızca mücadele ettiği, "devlet adamları"nın ve çevrelerinin sağır edici gürültüsüyle boğulan ve nihayet en seçkin militanlarının %90'ını yitirmiş bu hareketin gölgede kalması kaçınılmazdı.

Hareketin derin özüne nüfuz etmek kolay değildir. Tıpkı devrimci çağların binlerce mütevazı kahramanının hep adsızlar olarak kalması gibi, Mahnocu hareketin, Ukraynalı emekçilerin neredeyse bilinmeyen bir kahramanlık destanı olarak unutulmaya terk edilmesine de pek bir şey kalmadı. Mevcut koşullarda, son derece sınırlı bu incelemeyi bir gün bu konuya layık kapsamlı bir eserin izleyip izlemeyeceğini bilmiyorum.

Açıktır ki Bolşevikler, hareketle ilgili istediklerini anlatmak için özel koşulları ve bu bilgisizliği hayran olunası bir biçimde kullanıyorlar.

Önemli bir diğer nokta:

Ukrayna'daki iç mücadeleler, karmaşık, kaotik ve ülke yaşamındaki düzeni bütünüyle alt üst eden bu mücadeleler sırasında, birtakım maceracıların, çapulcuların ve "haydut"ların rehberlik ettiği, tastamam düşkün ve işsiz güçsüz unsurlardan oluşmuş birtakım askeri oluşumlar ülkede pıtrak gibi çoğalıyordu. Bu oluşumlar, bir tür "kamuflaj"a başvurmaktan geri durmuyorlardı: "Partizan"ları çoğu zaman başlarına siyah bir bant bağlıyor ve kimi koşullarda kendilerine "Mahnocu" diyorlardı. Elbette bu can sıkıcı birtakım kafa karışıklıklarına yol açıyordu.

Açıktır ki bu oluşumların Mahnocu hareketle ortak hiçbir yanı yoktu. Yine açıktır ki bizzat Mahnocular bu çetelere karşı mücadele ediyordu ve sonuç itibariyle de onların üstesinden geldiler.

Nihayet açıktır ki Bolşevikler, isyan hareketi ile ne yasa, ne de ahlâk tanıyan silahlı çeteler arasındaki farkı gayet güzel biliyorlardı. Ama bu kafa karışıklığı, onların niyetine gayet iyi hizmet ediyor ve "deneyimli devlet adamları" olarak bunu kendi çıkarlarına kullanıyorlardı.

Bu noktada şunu da ekleyelim ki, Mahnocular ordularının iyi adlarına halel gelmemesine çok özen gösteriyorlardı. Her savaşçının davranışını yakından ve tamamen doğal bir biçimde kontrol ediyor ve genel olarak halka karşı olması gerektiği gibi davranıyorlardı. Kendilerine katılmış olmakla birlikte onların zihinsel ve manevi düzeyine yükselmeyi başaramayan unsurları saflarında tutmuyorlardı.

Bunun bir kanıtını maceracı Grigoryev'in bozguna uğratılmasından (1919 yazı) sonra İsyan Ordusu'nda meydana gelmiş bir olayda görüyoruz.

Bu eski çarlık ordusu subayı, Bolşeviklere karşı oldukça geniş çaplı bir ayaklanmaya- gerici, pogromcu, kısmen basit bir çapul zihniyetiyle harekete geçmiş olan ayaklanmaya- çoğu bilinçsiz ve kandırılmış birkaç bin Ukraynalı genç köylüyü sürüklemişti. Hareketin hakiki niteliğini Bolşeviklerin ve Mahnocuların yardımıyla tespit eden emekçi kitleler çarçabuk maceranın farkına vardılar.

1919 Temmuz'unda Sentovo köyünde Mahno ve dostları Grigoryev'in maskesini, kendisini de davet ettikleri bir halk toplantısında alaşağı ettiler. Kaba, cahil ve Mahnocuların zihniyetine hiçbir biçimde sahip olmayan Grigoryev ilk sözü aldı ve topluluk önünde gerici bir nutuk attı. Mahno ona öyle bir cevap verdi ki kaybettiğini anladı ve silahına başvurmaya kalkıştı. Kısa bir mücadeleden sonra kendisi de korumaları da derdest edildi.

Ezici çoğunluğu, her şeye rağmen, şeflerinin kötüye kullandığı devrimci bir ruha sahip olan genç yandaşlarının, isterlerse, Mahnocu İsyan Ordusu'na girebileceklerine karar verildi.

Ancak daha sonra bu katılanların neredeyse tamamı İsyan Ordusu'ndan gönderilmek zorunda kalındı. Zira bilinçsiz ve Grigoryev oluşumlarında geçirdikleri süreçte kötü eğilimler edinmiş olan bu askerler, Mahnocu savaşçıların ahlaki düzeyine yükselmeyi başaramıyordu. Elbette Mahnocu savaşçılar zamanla onları eğitebilecekleri kanısındaydılar. Ancak, o anki koşullarda, onlarla ilgilenmek olanaklı değildi. İsyan Ordusu'nun iyi adına zarar vermemek için onlar ordudan uzaklaştırıldı.

MAHNO VE YAHUDİ DÜŞMANLIĞI. – Diğerlerinin yanı sıra genel olarak Mahnocu harekete ve kişi olarak Mahno'ya karşı özellikle iğrenç bir iftira atıldı. Her konumdan pek çok yazar ve her soydan ve her boydan geveze tarafından bu iftira tekrarlanagelir. Kimileri bunu kötü niyetle yayar. Diğerleri –çoğu- "öylę deniyor"ları kontrol etme ve olguları yakından inceleme titizliği göstermeksizin öylece tekrarlar.

Mahnocuların ve şahsen Mahno'nun, *Yahudi düşmanı* bir anlayışa sahip oldukları, Yahudileri izleyip katlettikleri, pogromları teşvik, hatta organize ettikleri ileri sürülür. En sakınımlıları Mahno'ya "gizli" bir Yahudi düşmanı olduğu, "çeteleri"nin yaptığı Yahudi düşmanı icraatlara hoşgörü gösterdiği, "gözlerini kapattığı", hatta "sempati duyduğu suçlamasını getirir.

Bu iddiaların yanlışlığının *çürütülemez* bir yığın kanıtını vererek onlarca sayfa doldurabiliriz. Yahudi düşmanlığı gibi bir insanlık ayıbına karşı Mahno'nun ve Devrimci İsyancılar Konseyi'nin birtakım makalelerini ve bildirilerini aktarabiliriz. Ordu içinde ve halk arasında (birkaç münferit, şaşırmış zavallıdaki) Yahudi düşmanı anlayışın en küçük bir dışavurumuna karşı şahsen Mahno'nun veya diğer kimi Mahnocuların kendiliğinden kimi bastırma eylemlerini anlatabiliriz. (Böylesi durumlarda Mahno, tıpkı bir adaletsizlik, bir suç veya açık bir şiddete karşı her yurttaşın yapacağı gibi, anında şahsen ve şiddetli bir biçimde tepki göstermekte tereddüt etmezdi.)

Mahnocuların Grigoryev'i infaz etme nedenlerinden biri, onun Yahudi düşmanlığı ve Yelizavetgrad'da organize ettiği ve yaklaşık 3 bin kişinin hayatına mal olan muazzam Yahudi düşmanı pogromdur.

Önceleri İsyan Ordusu'na dahil edilmiş eski Grigoryev yandaşlarının uzaklaştırılma nedenlerinden biri de eski şeflerinin kafalarına sokmayı başardığı Yahudi düşmanlığı anlayışıydı.

İftiracılar tarafından ileri sürülen ve özensiz insanlar tarafından desteklenen şeyleri fazlasıyla kanıtlayan benzer bir dizi örnek sayabilir ve bir dizi sahici belge sunabiliriz. Pyotr Arşinov bunlardan kimilerini aktarıyor. Onları burada ne tekrarlamayı ne de çok yer gerektirecek bu konu üzerinde aşırı durmayı yararlı sayıyoruz. Zaten isyan hareketiyle ilgili olarak söylediklerimizin tümü bu suçlamanın saçmalığını yeterince kanıtlıyor.

Esasa ilişkin kimi hakikatleri özetle not edelim:

1. Yahudi kökenli devrimciler Mahnocu orduda oldukça önemli bir rol oynadılar.

2. Eğitim ve propaganda üyelerinin kimi üyeleri Yahudiydi.

3. Ordunun değişik birimlerinde bulunan çok sayıdaki Yahudi'nin yanı sıra yalnızca Yahudi topçuların görev yaptığı bir batarya ve bir Yahudi piyade alayı vardı.

4. Ukrayna'daki Yahudi kolonileri, Mahnocu orduya çok sayıda gönüllü gönderdi.

5. Genel olarak, Ukrayna'da çok kalabalık olan Yahudi nüfus, hareketin tüm faaliyetinde aktif ve kardeşçe bir yer aldı. Mariupol, Berdyansk, Aleksandrovsk, vb illerine yayılmış Yahudi tarım kolonileri, bölgesel köylü, işçi ve partizan meclislerine katıldılar; delegelerini Bölge Askeri-Devrimci Konseyi'ne gönderdiler.

6. *Zengin* ve *gerici* Yahudiler, elbette Mahnocu ordudan rahatsız oldular; ancak *Yahudi oldukları* için değil, tıpkı Yahudi olmayan gericiler gibi, yalnızca karşı-devrimci olduklarından.

Burada aktarmak istediğim tek şey, birkaç yıl önce Paris'te kendisiyle bütün bu sorunları görüşme fırsatına sahip olduğum ünlü Yahudi yazar ve tarihçi Çerikover'in izin verdiği tanıklığıdır.

Çerikover ne devrimci, ne de anarşisttir. Yalnızca titiz, kılı kırk yaran, nesnel bir tarihçidir. Yıllardır, Yahudilerin uğradığı zulümler, Rusya'daki pogromlar üzerine araştırmalarda uzmanlaştı. Bu konuda olağanüstü belgelere dayalı ve özlü birtakım temel eserler yayımladı. Dünyanın dört bir yanından tanıklıklar, belgeler, öyküler, açıklamalar, fotoğraflar vb alıyor. Resmi ve özel yüzlerce ifadeyi dinlemiş. Kullanmadan önce ihbar edilen tüm olguları kesinlikle kontrol ediyor.

Mahnocu ordunun ve kişi olarak Mahno'nun özellikle Yahudi nüfusa karşı tutumuyla ilgili kesin bir bilgisi olup olmadığı soruma kelimesi kelimesine şöyle cevap verdi:

- Gerçekten de, dedi bana, bu sorunla birçok kez ilgilenmem gerekti. Gelecekte bana ulaşacak tanıklıklar saklı kalmak üzere, benim vardığım sonuç şu: Hangisi olursa olsun, ordu, ordudur. *Her* ordu, kaçınılmaz olarak ayıplanacak ve kınanacak birtakım icraatlar yapar, zira sağlıklı ve normal bir yaşamdan kopartılmış, kötü içgüdüleri zincirlerinden boşaltan, şiddet kullanımına izin veren ve çoğu zaman cezasız kalınmasını sağlayan bir varoluşun içine atılmış ve bir ortama yerleştirilmiş bu insan kitlelerini oluşturan her bireyi gözetim altında tutup kontrol etmek maddeten olanaklı değildir.

Bunu siz de en az benim kadar iyi bilirsiniz. Mahnocu ordu da bu kuralın bir istisnasını oluşturmuyor. O da, şurada veya burada kınanacak birtakım icraatlarda bulunmuştur. Ancak –bu sizin için önemli ve ben de bunu size kesin olarak söylemekten memnuniyet duyuyorum–, *bütünü itibariyle*, Mahno'nun ordusunun tutumu, 1917-1921 arası olaylarda Rusya'da operasyon yürütmüş diğer orduların icraatlarıyla karşılaştırılamaz. Size kesinlikle resmi bir biçimde iki olayı onaylayabilirim:

1. Kızıl Ordu da dahil, bu ordular içinde, genel olarak halka ve özel olarak da Yahudi nüfusa karşı en iyi davranmış olanın Mahno'nun ordusu olduğu tartışmasızdır. Bu konuda elimde çok sayıda inkâr edilemez tanıklık var. Diğerleriyle karşılaştırıldığında Mahnocu orduya karşı *kanıtlanmış* şikâyetlerin oranı önemsiz düzeydedir.

2. Bizzat Mahno tarafından sözde organize veya teşvik edilmiş pogromlardan hiç söz etmeyelim. Bu bir kara çalma veya bir hatadır. Böyle bir şey kesinlikle yoktur.

Mahnocu orduya gelince, bu konuda kesin birtakım bilgiler ve ihbarlar aldım. Ama en azından bugüne kadar olguları her kontrol etmek istediğimde, şunu tespit etmek durumunda kaldım ki, belirtilen tarihte *hiçbir Mahnocu alay belirtilen yerde bulunamazdı*, tüm ordu oradan epeyce uzaklardaydı.

Kesin kanıtlar aradığımda, *her defasında* şu olguyu mutlak bir güvenilirlikte tespit ettim: Pogrom yerinde ve tarihinde, oralarda hiçbir Mahnocu alay ne operasyon yürütüyordu, ne de bulunuyordu. *Bir kez bile*, Yahudi pogromunun meydana geldiği yerde Mahnocu bir birliğin varlığını tespit edemedim. Dolayısıyla pogrom Mahnocuların işi değildir.

Kesinlikle tarafsız ve kesin olan bu tanıklık büyük bir önem taşıyor.

Diğerlerinin yanı sıra daha önce de işaret ettiğimiz bir olguyu doğruluyor: Her türlü suçu işleyen, Yahudi pogromunun "yararlar"ını da göz ardı etmeyen ve kendilerini "Mahnocu" adıyla gizleyen birtakım çetelerin varlığı. Kafa karışıklığını ancak titiz bir inceleme giderebilirdi. Nitekim hiç kuşku yok ki kimi durumlarda halk bile hataya sürükleniyordu.

İşte bu, önemi itibariyle okurun hiçbir zaman gözden kaçırmaması gereken bir olgudur.

"Mahnocu" hareket, Ukrayna'daki kitlelerin biricik devrimci hareketi olmaktan uzaktı. Yalnızca en önemli, en bilinçli, en derinlemesine halkçı ve devrimci hareketti. Daha az yaygın, daha az net, daha az örgütlü olan aynı türde başka hareketler de şurada burada sürekli olarak ortaya çıkıyordu; ta ki son özgür çığlık Bolşevikler tarafından boğulana dek! Örneğin yabancı basında haberleri yapılan ve çoğu zaman Mahnocu hareketle karıştırılan "yeşiller" adlı hareket bunlardan biridir.

Hakiki ödevleri konusunda Gulyay-Pole isyancıları kadar bilinçli olmayan bu değişik silahlı oluşumların savaşçıları, sık sık can sıkıcı birtakım serserilikler ve aşırılıklar yapıyorlardı. Çoğu zaman da bu hatalı davranışların sonuçlarına ("vurun abalıya" misali) Mahnocu hareket katlanıyordu.

Bolşeviklerin, Mahnoculara bir sitemi de, "bu çeşitli kaotik çeteleri" ortadan kaldırmayı, onları tek bir hareket içinde kapsamayı, onları örgütlemeyi, vb bilememekti. Bu sitem, Bolşevik ikiyüzlülüğün örneklerinden biridir. Gerçekte Sovyet hükümetini en fazla endişelendiren, tam da Ukrayna'daki devrimci halk güçlerinin tümünün Mahnocu hareketin bayrağı altında bir araya gelme olasılığıydı. Nitekim Bolşevikler bunu engellemek için ellerinden gelen çabayı gösterdiler. Çıkardıkları bütün engellerden sonra Mahnoculara bu birleşmeyi gerçekleştirmeyi bilemedikleri siteminde bulunmak, ayakları bağlanan bir insana neden yürümüyorsun diye sitemde bulunmakla aynı anlama gelir.

Mahnocular sonunda ülkedeki devrimci halk güçlerinin tümünü kesinlikle kendi bayrakları altında toplayacaklardı. Dahası bu değişik hareketlerin her biri, Mahnocu hareketi en önemli ve güçlü hareket olarak değerlendirdiğinden Mahnocular arasında olan bitene sürekli kulak veriyordu. Gerçekleştirilebilse olayların gelişimini değiştirebilecek bu görevi Mahnocuların yerine getirememesi onların hatası değildir.

Genel olarak, Mahnocu isyancılar ve isyan bölgesindeki ve ötesindeki halkın bütünü, emekçilerin milliyetini hiçbir biçimde söz konusu etmiyordu.

Ta başından itibaren Mahnovşçina adıyla tanınan hareket, bölgede oturan her milliyetten yoksul kitleleri kucakladı. Çoğunluğu elbette Ukraynalı köylülerden oluşuyordu. Yüzde altı ila sekizi Büyük Rus kökenli emekçilerdi. Ardından Grekler, Yahudiler, vb geliyordu.

Köylüler, işçiler ve partizanlar – deniyordu 1919 yılının Mayıs ayında yayımlanmış Mahnocu bir bildiride- Rus, Yahudi, Polonyalı, Alman, Ermeni, vb her milliyetten emekçiler sefalet çukurunda aynı şekilde çürüyor. Özgürlük için mücadele boyunca ne çok dürüst ve yiğit Yahudi devrimci militanın yaşamlarını feda ettiklerini biliyorsunuz. Devrim ve emekçilerin onuru bizleri, hepimizi, ortak bir düşmanla, yani Rus, Polonyalı, Yahudi ve diğer, hangi milliyetten olursa olsun, tüm emekçileri eşit biçimde ezen Sermayeyle ve Otorite ilkesiyle savaştığımızı gücümüz yettiğince güçlü biçimde haykırmaya çağırıyor. Düşmanlarımızın her milliyetten sömürücüler ve zalimler olduğunu, yani Rus fabrikatörü, Alman dökümhaneci, Yahudi banker, Polonyalı büyük toprak beyi, vb olduğunu her yerde ilan etmeliyiz. Tüm ülkelerden ve tüm milliyetlerden burjuvazi, Devrim'e karşı, tüm dünyadaki ve her milliyetten emekçi kitlelere karşı çetin bir mücadele yürütmek için birleşmiştir.

Sömürülenlerden oluşan ve emekçilerin doğal birliğiyle tek bir güç halinde çelikleşmiş Mahnocu hareket, başından itibaren, tüm halkların kardeşliği derin duygusunun damgasını taşıyordu. Tek bir an bile ulusal veya "yurtsever" duygulara çağrı yapmadı. Mahnocuların Bolşeviklere karşı mücadelesinin bütünü, yalnızca emeğin hakları ve çıkarları adına yürütüldü. Ulusal önyargıların Mahnovşçina üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Hiç kimse hiçbir zaman şu veya bu savaşçının milliyetiyle ne ilgilendi, ne de bundan endişe duydu.

Zaten *hakiki Devrim* bireyleri ve kitleleri temelden değişikliğe uğratır. Devrim'i gerçekleştirenin fiilen *kitlelerin kendileri* olması koşuluyla, onların *araştırma ve harekete geçme özgürlüğüne* dokunulmaması koşuluyla, onların yolunun kapatılmasının başarılamaması koşuluyla, devrimde kitlelerin atılımı sınırsızdır. İşte o zaman bu doğal atılımın her türlü önyargının, her türlü yapay kavramın, binyıllardır birikmiş olsa da, ulusal hayalet, dinsel korkuluk, otoriter karabasan gibi her türlü hayaletin üstesinden nasıl bir yalınlıkla, nasıl bir kolaylıkla geldiği görülür.

MAHNO'NUN VE HAREKETİN GERÇEK ZAYIFLIKLARI. – Bolşevikler Mahno'ya ve isyan hareketine bir suçlama daha getirirler: Mahno bir "haydut" değilse de, en azından daha akıllı, daha kurnaz, daha "nazik" bir tür Grigoryev'vari maceracıdır. Şunu da eklerler: Mahno hareket içinde, "anarşist" etiketini ve ideolojisini kullanarak kişisel birtakım çıkarlar peşinde koşmuştur; her türlü komiteyle, komisyonla ve konseyle alay ederek kendi "küçük

prens"liğini oluşturmuştur; dizginlenemez kişisel diktatörlüğünü fiilen uygulamıştır ve harekete katılan fikrî militanlar saflıklarıyla veya bilerek isteyerek kandırılmalarına izin vermiştir; çevresine, gizlice iğrenç şiddet, ahlaksızlık ve sapıklık davranışlarında bulunan bir "komutanlar" *camarilla*sı toplamıştır; Mahno bu davranışları örtmüş ve özünde küçümsediği ve fikirleri gibi kendileriyle de alay ettiği "ideologlar"a rağmen böylesi davranışlara katılmıştır, vb.

Burada hassas bir soruna geldik. Zira burada da bu suçlamalara *bir hakikatmiş görüntüsü* veren ve Bolşeviklerin ustaca yararlanmayı bildikleri birtakım olgular meydana geldi.

Ayrıca hareketin ve rehberinin, bizzat davanın çıkarına daha derinlemesine incelenmesi gereken kimi *gerçek kusur ve zayıflıklarına* yakından değiniyoruz.

Yukarıda özetle hareketin zayıf yanlarını saydık. Mahno'nun kimi kişisel eksikliklerine de işaret ettik.

Pyotr Arşinov da, çalışmasının değişik yerlerinde aynı konuya birkaç satır ayırıyor.

Bu kısaca değinmelerin yeterli olmadığı kanısındayız. Kimi noktalar üzerinde durmak gerekiyor.

Mahnocu hareket yakından incelendiğinde onda üç kusur kategorisini ayırt etmek gerekir:

İlk önce genel düzeydeki kusurlar geliyor. Bunlar katılanların iradelerine bağlı değildi ve günahı kimseye yüklenemez. Özellikle şunlar sayılabilir: Neredeyse sürekli savaşmak ve bölge değiştirmek zorunluluğu, bu da hiçbir yere yerleşme ve dolayısıyla sürekli olumlu bir çalışma yürütme olanağı vermiyordu; kaçınılmaz olarak gitgide profesyonel ve sürekli hale gelen bir ordunun zorunlu varlığı; isyanın içinde onu destekleyecek güçlü ve örgütlü bir işçi hareketinin eksikliği; hareketin hizmetindeki aydın güçlerin yetersizliği.

İkinci sırada kişisel düzeydeki kimi kusurlar geliyordu, ama bunlarla ilgili olarak da hiç kimse suçlanamazdı: Eğitim eksikliği, hareketin önderlerinde teorik ve tarihsel bilgi, dolayısıyla geniş bütünsel bakışların eksikliği. Buna Mahnocuların gerek komünist devlete, gerekse onun yöntemlerine aşırı güven duyan tutumunu da ekleyelim.

Son olarak Mahno'nun ve hemen çevresindeki dostlarının tamamen kişisel eksiklikleri. Bunlar tamamen eleştirilebilir. Bertaraf edilebilirlerdi.

İlk iki kategoriye gelince, daha önce söylenenler göz önünde tutulduğunda bunlar üzerinde durmanın büyük bir yararı olmayacaktır.

Yine de bunlar arasında dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır: Bu, *bir ordu*nun uzun süreli varlığıdır.

Hangisi olursa olsun her ordu *bir kötülüktür*. Gönüllülerden oluşan ve soylu bir amacın savunulmasına ayrılmış özgür bir halk ordusu bile *bir tehlikedir*. Sürekli hale gelince bu ordu kaçınılmaz olarak halktan ve işten kopar; sağlıklı ve çalışkan bir yaşamın keyfini ve alışkanlığını yitirir; yavaş yavaş, fark etmeden –ve bu daha da tehlikelidir- anti-sosyal, otoriter, "diktatoryal" eğilimler kazanan bir işsiz güçsüzler topluluğu haline gelir; böylesi araçlara başvurunun savunmakla övündüğü ödeve aykırı olduğu durumlarda bile *şiddet* kullanmaktan, *kaba gücü* baskın kılmaktan keyif alır.

Bu kusurlar özellikle şeflerde gelişir. Ne var ki savaşçılar kitlesi de, neredeyse bilinçsiz bir biçimde, haklı olmadıklarında bile şefleri izlemeye gitgide daha yatkın hale gelir.

Böylece, son tahlilde, sürekli hale gelen her ordu bir adaletsizlik ve zulüm aracına dönüşme eğilimindedir. Sonuç itibariyle başlangıçtaki rolünü unutur ve kendini "kendinde bir değer" görür.

Olağanüstü sağlıklı ve elverişli bir ortamda bile, böylesi kötülükleri, yoldan çıkmaları, gizli tuzakları, tehlikeleri bertaraf etmeyi başarabilmek için bir hareketin önderlerinin ve askeri şeflerinin her türlü sınavın, her türlü suça eğilimin ötesinde son derece yüksek manevi ve ahlaki bireysel niteliklere sahip olması hakikaten gereklidir.

Mahno ve gerek hareketin, gerekse İsyan Ordusu'nun diğer önderleri ve örgütçüleri bu niteliklere sahip miydi? Her türlü gevşemenin, her türlü alçalmanın üstüne çıkmayı bildiler mi? Orduyu ve hareketi "şeflerin iflası" gösterisinden korumayı bildiler mi?

Şunu üzülerek tespit etmemiz gerekiyor ki gerek bizzat Mahno'nun gerekse dostlarının ve işbirliği yaptıklarının çoğunun *manevi* nitelikleri görevlerinin yüceliğine tam olarak denk düşmüyordu.

Orduda bulunduğum sırada, bazı komutanların –özellikle de Kurilenko'nun- hareketi bütünü itibariyle canlandırmaya ve sürüklemeye manevi olarak Mahno'dan daha uygun olduklarının söylendiğini duydum. Hatta kimi zaman askeri nitelikleri bakımından da örneğin Kurilenko'nun Mahno'dan eksik bir yanı olmadığı ve kuşkusuz görüşlerinin genişliği bakımından onu aştığı da ekleniyordu.

O halde Mahno neden yerinde duruyor diye sorduğumda, bana, kimi karakter özellikleri nedeniyle Mahno'nun kitle tarafından daha çok sevilip sayıldığı, uzun zamandır ona aşina olunduğu, mutlak bir güven duyulduğu, bunun da hareket bakımından çok önemli olduğu, daha "basit", "daha arkadaş", daha "köylü", daha "cesur" vb olduğu cevabı veriliyordu. (Kurilenko'yu şahsen tanımadım ve onun hakkında kişisel bir fikir edinemedim.)

Her hâlükârda Mahno ve birçok dostu, bulundukları görev nedeniyle en küçük bir eksiklik göstermeksizin yerine getirmeleri gereken kimi manevi ödevler konusunda eksikliydi.

Böylece hareketin gerçek zayıflıklarına ve önderlerinin kişisel kusurlarına gelmiş oluyoruz; işte Bolşeviklerin iddialarına *bir hakikatmiş görüntüsü* veren bu zayıflıkların ve kusurların dışavurumlarıdır; bizzat harekete ve onun iyi adına alabildiğine zarar veren de bu zayıflıklar ve kusurlar olmuştur.

Birtakım yanılsamalar yaratmamak gerekir. Mahnocu hareketi, yalnızca *aydınlık* ve *kahramanlık* içinde serpilip gelişen, önderleri her türlü eksikliğin, her türlü sitemin üzerinde olan, her türlü günahtan arınmış bir hareket olarak tasavvur etmek anlamsız olur.

"Mahnovşçina" birtakım insanlar tarafından gerçekleştirilip yürütüldü. Her insani eser gibi, yalnızca ışıkları değil, *gölgeleri* de oldu. Bu gölgelere yalnızca tarafsızlık ve hakikat kaygılarımızı tatmin etmek üzere değil, ama aynı zamanda bütünü daha iyi anlamaya çalışmak ve yararlı uyarıları ve dersleri çıkartmak için de eğilmemiz gerekir.

Önce Pyotr Arşinov'u aktaralım:

> Mahno'nun kişiliği, diyor Arşinov (s. 361), üstün bir insanın birçok özelliğini taşır: Zekâ, irade, gözü peklik, enerji, aktiflik. Bir aradaki bu özellikler ona, devrimciler arasında bile kendini kabul ettiren bir görüntü kazandırır ve dikkate değer kılar.
>
> Ne var ki Mahno'nun teorik bilgileri, politik ve tarihsel genel bilgisi eksikti. Bu nedenledir ki kendisini dayatan devrimci genellemeleri ve çıkarsamaları yapamadığı veya bunların gerekliliğini fark bile edemediği çokça oluyordu.
>
> Geniş çaplı devrimci isyan hareketi, özüne upuygun birtakım yeni sosyal ve devrimci formüllerin bulunmasını buyurucasına gerektiriyordu. Teorik öğrenim eksikliği nedeniyle Mahno bu göreve her zaman yetemiyordu. Devrimci hareketin merkezinde işgal ettiği konum dikkate alındığında, bu kusur tüm harekete yansıyordu.

Bize göre Mahno gerek tarih, gerekse politik ve sosyal bilimler alanında daha geniş bilgilere sahip olsaydı, devrimci isyan, kimi yenilgiler yerine, Rus Devrimi'nin gelişiminde muazzam, belki de belirleyici bir rol oynayacak bir dizi zafer kaydedebilirdi.

Bunlar çok doğru. Ama hepsi bu da değil.

Ayrıca –diye devam ediyor Pyotr Arşinov- Mahno kimi zaman baskın niteliklerini aşağı düşüren bir karakter özelliğine de sahipti: Zaman zaman *belli bir kaygısızlık* hâkim oluyordu ona. Enerji ve irade dolu bu insan, istisnaî ağırlıktaki anlarda ve yine istisnaî gereklilikler karşısında kimi zaman yakışıksız bir hafiflik gösteriyor ve durumun ciddiyetinin gerektirdiği derin kavrayışı ortaya koyamıyordu.
Nitekim örneğin 1919 sonbaharında Mahnocuların Denikin karşı-devrimine karşı kazandığı zaferin sonuçlarından ne yeterince yararlanılabildi, ne de bu zaferin sonuçları son derece elverişli bir anda bulunulmasına rağmen tüm Ukrayna'yı kapsayacak bir ayaklanma boyutlarına büyütülebildi. Bunun nedenlerinden biri de, belli bir zafer sarhoşluğu olduğu kadar aşırı dozda bir –hatalı– güvenlik duygusu ve kaygısızlıktır: Başta Mahno olmak üzere, isyanın rehberleri, ne süregiden Beyaz tehlikeye, ne de kuzeyden gelen Bolşevizme karşı yeterince güvenlik almaksızın kurtarılmış bölgeye yerleştiler.

Bu da tamamen doğru. Ama hepsi yine bu kadar değil.

Arşinov'un öylesine bir değinip geçtiği bu "kaygısızlığı" tamamlamamız gerekiyor. Zira bir yandan bu kaygısızlık, çoğu zaman başka bir zayıflığın sonucuydu, diğer yandan da bu ahlaki iflaslar Mahno'yu sık sık, kaçınılmaz olarak harekete de yansıyan hakiki bir çöküşe sürüklüyordu.

Mahno'nun karakterindeki paradoks, irade gücünün ve yüksek karakterinin yanında kendisini sürükleyen, kendisinin de arkasından birçok dostunu ve işbirlikçisini beraberinde getirdiği kimi zayıflıklara ve eğilimlere karşı koymayı kesinlikle bilememesiydi. (Kimi zaman onu sürükleyen dostları ve işbirlikçileri oluyor; bu durumda da onlara kararlı biçimde karşı çıkamıyordu.)

En büyük kusuru kuşkusuz *aşırı alkol kullanması*ydı. Alkole adım adım alıştı. Bazı zamanlar içler acısıydı.

Sarhoşluk, onda özellikle ahlaki alanda kendini gösteriyordu. Fizik olarak etkilenmiyordu. Ama alkolün etkisiyle, kötücül, aşırı uyarılmış, adaletsiz, hırçın, şiddete başvuran bir insan haline geliyordu. Orduda bulunduğum sıralarda, anormal hali nedeniyle bu

adamı makul bir noktaya kesinlikle çekemediğim için kim bilir kaç kez onu umutsuz biçimde terk etmek zorunda kaldım ve bu durumu belli bir ağırlığı olan işlerde yaşadım! Kimi zamanlar bu durum neredeyse onun "normal" hali oluyordu!...

Mahno'nun ve çoğu yakınının –komutan ve diğer– ikinci kusuru, kadınlara karşı tutumlarıydı. Özellikle sarhoşken, bu adamlar kabul edilemez –doğrusu iğrenç demek gerek– davranışlarda bulunuyor, işi kimi kadınları katılmaya zorladıkları bir tür toplu sevişmeye kadar vardırıyorlardı.

Bu sefih davranışların, öğrenenler üzerinde moral bozucu bir etki yarattığını söylemeye bile gerek yok. Komutanlığın saygın adı böylece lekeleniyordu.

Bu ahlaki uygunsuz davranış, kaçınılmaz olarak başka aşırılıkları ve suiistimalleri de getiriyordu. Alkolün etkisiyle, Mahno icraatlarını denetleyemez oluyordu: Kontrolünü kaybediyordu. Devrimci ödevin yerini aniden şiddetle desteklenen *kişisel kapris* alıyordu; Mahno gibi bir insanın *hiçbir zaman* kaybetmemesi *gereken* nitelikler olarak sükûnetin, düşünmenin, ileri görüşlülüğün, kişisel saygınlığın, kendine hâkim olmanın, diğerlerine ve davaya saygının yerine, garip bir biçimde silahlı bir şefin keyfiliği, saçma sapan eşek şakaları, kafa atmaları, "diktatöre özgü maymunlukları" geçiyordu.

Bu şaşkınlıkların ve sapmaların kaçınılmaz sonucu, "savaşçı duygu"da bir aşırılık oldu; bu da Mahno'nun çevresinde bir tür askeri kliğin –veya bir "camarilla"nın- oluşumuna vardı. Bu klik, kimi zaman Konsey'in veya diğer kurumların görüşünü hesaba katmaksızın birtakım kararlar almayı ve davranışlarda bulunmayı kendine hak biliyordu. Doğru kavramını yitiriyordu. Kendisi dışında her şeyi küçümsüyordu. Savaşçılar kitlesinden ve emekçi halktan gitgide daha çok kopuyordu.

Söylediklerimi desteklemek üzere, birden çok kez tanık olduğum olaylardan birini aktaracağım.

Bir akşam, Konsey kimi komutanların kötü davranışlarından şikâyet ederken, toplantıya Mahno geldi. Sarhoş, dolayısıyla, son derece uyarılmış haldeydi. Tabancasını çıkardı, toplantıya katılanlara doğrulttu ve üyelerin önünden soldan sağa, sağdan sola silahını sallayarak, hepsine galiz küfürler savurdu. Ondan sonra, hiçbir açıklama yapılmasına izin vermeden çıkıp gitti.

Şikâyet haksız bile olsa, buna verilen cevabın kendisi bir şikâyetten fazlasını hak ediyordu.

Aynı türden başka olaylar da ekleyebilirim.

Işıkları çok yukarı koymaktan kaçındıktan sonra, yine de gölgeleri abartmaktan sakınalım.

Önce, Arşinov'a göre, "Devrim geliştiği ölçüde Mahno'nun kişiliği de büyüyüp gelişiyordu. Her yıl görevini daha derinlemesine ve daha bilinçli bir biçimde kavrıyordu. 1921'de, 1918-1919 yıllarıyla karşılaştırıldığında, çok daha derinlik kazanmıştı."

Sonra, Mahno'nun ve kimi dostlarının kötü davranışları, yine de, yüksek değer taşıyan başarılarıyla az çok telafi edilen *tek tek* ve zaman zaman görülen davranışlardı. Bunları bir "davranış çizgisi" olarak görmemek gerekir: Bunlar sapmalardan ibaretti.

Önemli olan, tam da, bir baskı gücüne düzenli olarak dayanarak bütün bir topluluğa ve sonsuza kadar kendisini dayatan bir hükümetin hesaplı, sürekli ve katı davranışının burada söz konusu olmamasıdır. Genel *özgürlük* ortamında ve *bilinçli* geniş bir halk hareketine dayandığı için kötülük yalnızca *mevzii* bir hastalıktan ibaretti ve iltihaplanması tüm organizmayı zehirleyemezdi.

Nitekim gerek bizzat komutanlar arasında, gerekse isyancılar kitlesi içinde Mahno'nun ve "kliğin" sapmalarına karşı hızla ciddi bir direniş oluştu. Birçok kez Mahno'ya kafa tutuldu ve kendisine kötü davranışlarının ağırlığı açık bir biçimde hissettirildi. Hakkını teslim etmek gerekir ki genel olarak bu uyarılara uyuyor ve kendini yetkinleştirmeye çalışıyordu. "Onun (Mahno'nun) çocukluğundan itibaren içinde yaşadığı elverişsiz koşulları, ilk yıllardan itibaren çevresindeki ortamın kusurlarını (etrafındakilerin neredeyse hiç eğitim görmemiş olmaları ve sosyal ve devrimci mücadelesinde aydınlanmış ve deneyimli bir yardımdan tamamıyla yoksunluğu) unutmamak gerekir" diyor haklı olarak P. Arşinov.

En önemli nokta, hareketin *genel atmosferi*ydi. Son tahlilde, aslolan ne Mahno, ne de komutanlardı; *kitle*ydi. Kitle tüm bağımsızlığını, tüm fikir ve eylem özgürlüğünü koruyordu. *Özgür bir hareketin bu genel ortamında* kitlenin faaliyetinin, "şefler"in sapmalarına sonuçta ağır basacağından emin olunabilir.

Özellikle bireylerin sapmalarına bu frenin, bu direnişin, hastalığın "mevzii tutulması"nın her zaman olanaklı olabilmesi için, emekçi kitlelerin eksiksiz fikir ve eylem özgürlüğü Devrim'in en önemli, en mutlak ve zamanaşımına uğramayan kazanımı olmalı ve kalmalıdır.

Ukrayna'da kaldığım dönemde, kimi "şefler"in utanç verici davranışlarına karşı, *özgür oldukları sürece* kitlelerin basit ve sağlıklı tepkisini kaç kez gözlemledim! Şunu da kaç kez düşündüm: "Hakiki bir devrimde *asıl olan* "şef" değil, "komutan" değil, profesyonel devrimci değil, "elitler" değil, *devrimci kitle*dir. Hakikat ve Esenlik onda yatar. Önderin, hakiki "şef"in, hakiki devrimcinin, "elit"in rolü kitleye yardımcı olmak ve bu görevde kalmaktır"!

Devrimciler bunu iyi düşünsün!

Dolayısıyla Mahnocu hareketin zayıflıklarını Bolşeviklerin kaleminde ulaştığı boyutlara kadar "şişirme"ye yer yoktur. Bolşevikler, bütünüyle hareketi itibarsızlaştırmak amacıyla kimilerinin hatalarını bilinçli olarak abartıp çarpıtmışlardır. Ayrıca Bolşevik şeflerin kendilerine bakmaları yeterli olur.

Ne var ki bu hataların ve bu yetersizliklerin bazılarının hareketi geçici olarak zayıflattığı da tartışmasızdır.

Bu hareket başından itibaren daha ileri görüşlü, daha tutarlı, daha geniş, tek sözle bu ödeve yaraşır bir biçimde yönlendirilseydi, tüm engellere ve güçlüklere rağmen olayların nasıl bir gelişme gösterebileceğini kim bilebilir?

Mahnocular Denikin'e karşı mücadelelerinde muazzam bir çaba harcadılar. Son aylar boyunca bu mücadelede ortaya koydukları kahramanlık herkeste hayranlık uyandırdı. Kurtarılmış bölgelerin muazzam alanı üzerinde, devrimci gök gürültüsünü gürüldeten ve Denikin karşı-devriminin mezarını kazan yalnızca onlar oldu. Halk kitleleri, gerek kentlerde, gerekse köylerde, olayları böyle duydular.

Ancak bu durum da, birçok Mahnocu arasında, Bolşeviklerden gelebilecek her türlü provokasyona karşı artık güvence içinde oldukları, o sıralarda kuzeyden aşağı inen Kızıl Ordu'nun Komünist Parti'nin Mahnoculara karşı iftiralarının ne denli temelsiz olduğunu anlayacağı, bu ordunun artık yeni bir tezgâha, yeni bir provokasyona itibar etmeyeceği, tam tersine yüz yüze geldikleri andan itibaren bu ordunun Mahnocularla işbirliği yapacağı kesin kanaatinin doğmasına katkıda bulundu.

Kimi Mahnocuların iyimserliği, Mahnocu eğilimler ülkede geniş kitleler tarafından açıkça benimsendiği için Komünist Parti'nin özgür halka karşı yeni bir saldırı düzenlemeye cesaret etmesinin artık olanaksız olduğuna inanmalarına kadar vardı.

Mahnocuların askeri ve devrimci faaliyeti, bu anlayışla at başı gidiyordu. Dnyeper ve Donets bölgesinin bir bölümünü işgal etmekle yetindiler. Kuzeye doğru ilerlemeye ve orada güçlenmeye çalışmadılar. İki ordu-

nun karşılaşması bir olgu haline geldiğinde, izlenmesi gereken taktiğin kendiliğinden belirleneceğini düşünüyorlardı.
Bu iyimserlik, Ukrayna'da oluştuğu haliyle duruma denk düşmüyordu. Bu nedenledir ki elde edilen sonuçlar, Mahnocuların umdukları gibi olmadı.
(...)
Denikin karşı-devriminin ezilmesi, elbette, 1919 sonbaharında, Mahnovşçina gibi Rus Devrimi'nin bütününün de belli başlı görevlerinden biriydi. Mahnocular bu görevi sonuna kadar yerine getirdiler. Ancak bu, söz konusu stratejik dönem boyunca Mahnoculara, Devrim'in dolayısıyla düşen görevin *bütünü* değildi. Denikin birliklerinden kurtarılmış olan devrimin süregittiği ülke, tüm yüzölçümü boyunca ivedi olarak savunmanın örgütlenmesini gerektiriyordu. Böylesi bir savunma olmaksızın, ülke ve Denikincilerin tasfiyesinden sonra onun önünde açılan devrimci olanakların tümü, geri çekilmekte olan Denikin birliklerinin peşinden Ukrayna'ya dalmış Bolşeviklerin devletçi orduları tarafından her gün yok edilme tehdidi altındaydı.
(...)
Hiçbir zaman, hiçbir durumda, Bolşevizm, Mahnovşçina gibi bizzat kitlelerden gelen, aşağıdan bir halk hareketinin özgür varlığını kabul edemezdi. İşçi ve köylü kitlelerinin görüşü ne olursa olsun, Bolşevizm, hareketle temasa gelir gelmez, yalnızca onu yok saymaktan değil, dahası onun elini kolunu bağlayıp ortadan kaldırmak üzere elinden geleni yapmaktan da rahatsızlık duymazdı. Bu nedenledir ki Ukrayna'daki olayların ve halk hareketlerinin odağında yer alan Mahnocular, böylesi bir olasılığa karşı güvence sağlamak üzere her türlü tedbiri peşinen almakla işe başlamalıydılar.
(...)
Dolayısıyla olayların Mahnovşçinaya 1919 sonbaharında dayattığı tarihsel görevlerden biri, devrimci halkın yalnızca içine kapalı ve sınırlı bir bölgede değil, ama Ukrayna isyan topraklarının tümü üzerinde özgürlüğünü savunmasına olanak vermeye yetecek kadar güçlü bir devrimci ordunun yaratılması oldu.
Denikin'e karşı zorlu mücadele sırasında, bu, elbette, kolay bir iş değildi; ancak Ukrayna'nın büyük bölümü isyan halinde ve Mahnovşçina yanlısıyken bu tarihsel bakımdan zorunluydu ve kesinlikle gerçekleştirilebilirdi. Ülkenin yalnızca güney kesimlerinden değil, ama aynı zamanda (örneğin Poltava'yı işgal etmiş Bibik birlikleri gibi) kuzey bölgelerinden de birtakım isyancı birlikleri gelip Mahnoculara katılıyordu. Kimi Kızıl Ordu birlikleri Mahnovşçina bayrakları altında Sosyal Devrim uğruna mücadele etmek üzere merkezi Rusya'dan geliyordu. (Diğerlerinin yanı sıra Oryol vilayetinden Mahnovculara katılmak üzere gelen Ogarkov komutasındaki oldukça kalabalık birlikler anılabilir. Yol boyunca Denikin birliklerine karşı olduğu kadar Bolşevik birliklere karşı da alabildiğine zorlu kavgalar verdikten sonra Ekim ayı sonlarına doğru Yekaterinoslav'a ulaştılar.)

Mahnovşçina bayrağı kendiliğinden yükseliyor ve tüm Ukrayna üzerinde dalgalanıyordu. Yapılacak tek iş, bütünü örgütlemek, Ukrayna topraklarının bütünü üzerinde hareket halinde olan çok sayıdaki silahlı birimlerin hepsini, Devrim'in topraklarının çevresinde muhafızlık yapacak tek ve güçlü bir devrimci halk ordusu içinde eritmek için gerekli önlemleri almaktı.

Yalnızca dar ve sınırlı bir bölgeyi değil, bir bütün olarak bu toprakları savunan böylesi bir güç, kuvveti esas alarak operasyon yürütmeye alışık olan Bolşeviklere karşı en ikna edici gerekçeyi oluştururdu.

Bununla birlikte kazanılan zaferin verdiği sarhoşluk ve belli bir ölçüde kaygısızlık, Mahnocuların uygun zamanda böylesi bir güç yaratmasını engelledi. Bu nedenledir ki, Bolşevik ordusu Ukrayna'ya girer girmez, Mahnocular sınırlı Gulyay-Pole bölgesine çekilmek zorunda kaldılar. Bu ağır bir savaş hatası oldu; Bolşeviklerin yararlanmakta gecikmedikleri ve sonuçları Mahnocular ve dolayısıyla Ukrayna'daki Devrim'in bütünü üzerinde ağır olan bir hata. – (P. Arşinov, a.g.e., s. 253 – 259.)

Yazarın görüşlerine her noktada katılmamız gerekmese de, kimi ciddi eksiklikler nedeniyle, başat önemde birtakım sorunların ele alınmadığı ve birtakım zorunlu görevlerin yerine getirilmediği yolundaki değerlendirmesini kabul etmemiz gerekir.

En önemli ve en esinlendirici saydığım bu son bölümü bitirirken, hazırlıkları, durumları veya başka nedenlerle, bugünden itibaren başlangıç döneminde bir halk hareketini örgütlemeye girişme, onu canlandırma, ona yardımcı olma görevini öne koyanlara birkaç söz etmek istiyorum.

Ukraynalı kitlelerin bu destanını basitçe okumakla yetinmesinler! Üzerinde uzun uzun düşünsünler! Özellikle bu Halk Devrimi'nin zayıflıkları ve hataları üzerinde düşünsünler: Bundan kendilerine mal edecekleri dersler çıkarmamazlık etmeyeceklerdir.

Görev çetin olacak: Şimdiden çözümlenecek diğer sorunların yanı sıra, –büyük bir olasılıkla– ele alınıp aşılması gereken diğer zorlukların yanı sıra, *hakiki* Devrim'i silahlı bir güç yardımıyla savunma gerekliliği ile silahlı bir gücün yarattığı kötülükleri bertaraf etme gerekliliğini bağdaştırma görevi!

Bir diğer deyişle, bunları iyi düşünsünler ve bu çerçevede gelecek eylemlerinin kimi temel ilkelerini, daha şimdiden, tespit etmeye çabalasınlar!

Fazla zaman yok! Çıkaracakları sonuçlar onlara düşündüklerinden daha çabuk gerekli olabilir!

Sekizinci Bölüm
Mahnovşçina'nın Dünya Emekçilerine Vasiyeti

P. Arşinov'un kitabının *Sonuç* bölümündeki sözlerle, tamamıyla katıldığımız şu sözlerle bitirelim:

Anlatageldiğimiz tarih, hareketin fotoğrafını tüm büyüklüğüyle göstermekten uzaktır. Bu hareketin, en önemlisi olmakla birlikte, Gulyay-Pole bölgesinden çıkmış tek bir akımın tarihini, o da alabildiğine özet olarak, aktardık. Ancak bu akım geniş bir bütünün yalnızca bir parçasını oluşturmaktaydı.

(...)

Mahnovşçina'nın tüm Ukrayna'daki kollarının hepsinin gelişimini izleyebilseydik, her birinin tarihini yeniden çizip, sonra bunları tek bir demet halinde bağlayabilir ve hakiki Sosyal Devrim'in temel fikirleri, yani hakiki özgürlük ve hakiki eşitlik uğrunda Mahnovşçina bayrağı altında mücadele eden halkla, bir diğer deyişle devrim halindeki milyonlarca insanla ve ortak bir ışıkla aydınlatabilirdik.

Umuyoruz ki bir gün Mahnocu hareketin daha ayrıntılı ve daha eksiksiz bir tarihi bu görevi yerine getirecektir...

Mahnovşçina evrenseldir ve ölümsüzdür.

(...)

Emekçi kitlelerin gözlerinin boyanmasına izin vermediği yerde, bağımsızlık aşkını geliştirdiği yerde, ruhlarını ve sınıf iradelerini yoğunlaştırıp sabitledikleri yerde, her zaman kendi tarihsel sosyal hareketlerini yaratacaklar, kendi akıl yürütmeleriyle hareket edeceklerdir. Mahnovşçina'nın hakiki özü budur.

Rus köylülerinin ve işçilerinin kanlı trajedisi, iz bırakmadan geçip gidemezdi. Tüm diğer şeylerden daha çok Rusya'daki sosyalizm pratiği şunu

gösterdi ki, emekçi sınıfların dostu yoktur, yalnızca ve yalnızca onların emeklerinin ürünlerine el koymaya çalışan birtakım düşmanları vardır. Devletçi sosyalizm, kendisinin de emekçilerin düşmanları arasında yer aldığını eksiksiz olarak kanıtladı. Bu fikir, halk kitlelerinin bilincinde yıldan yıla daha da güçlü bir biçimde kök salacaktır.

Tüm dünya proleterleri, kendi derinliklerinize dalın, hakikati orada arayın, onu bizzat yaratın! Oradan başka hiçbir yerde onu bulamazsınız.

Rus Mahnovşçinasının tüm dünya emekçilerine miras bıraktığı slogan budur!

Sonuçlar*

I

Olan haliyle Rus Devrimi'nin çıkarımları üzerinde durmayı ne ilginç, ne de yararlı buluyorum. Çalışmamız boyunca değişik yerlere serpiştirilmiş olgular ve belgeler, düşünceler ve yorumlar, umuyorum ki, okura "kendi başına" bu Devrim'i ilgilendiren sorunları bizzat değerlendirip birtakım sonuçlara varma olanağı sağlayacaktır.

Gerekli olan, *şimdiye kadar pek bilinmeyen ve incelememizin ortaya çıkardığı* Rus Devrimi'nden doğan ve *bir bütün olarak* dünya olaylarına –canlı ve etkili- yeni bir ışık veren bilgileri tespit etmektir; bu Devrim'in net bir biçimde vurguladığı, güçlü bir biçimde desteklediği ve hatta yeni olarak tespit ettiği kimi hakikatleri açıklamak veya formüle etmektir.

Rus Devrimi –bu nokta üzerinde duralım– yalıtılmış bir olgu değildir. Muazzam bir bütünün, ilk aşamalarından biri, kurucu unsurlarından biri olduğu evrensel bir alt üst oluşun bir parçasıdır. Bu alt üst oluş devam ediyor, –ne diyorum ben? hızlanıyor– genişliyor, bütün bir çağa ve bütün bir insanlığa yayılıyor. Rus Devrimi'nin en dip köşelerine kadar bilinçli bir biçimde araştırılması, *şimdiye kadar bilinmeyen hakiki yanlarıyla* tarafsız bir biçimde incelenmesi,

* Şimdiye dek yayımlanmamış olan bu sonuçlar, ölümünden sonra Volin'in mirasçıları tarafından, elyazması kâğıtlar halinde bulunmuştur. Açıktır ki bunlar ilk kaleme alınmış hallerindedir. Yine de bunları okurun dikkatine sunmayı önemli bulduk. (y.h.n.)

eğitici noktalarla, tavsiyelerle, ana fikirlerle, aydınlatıcı unsurlarla, çarpıcı olgularla ve genel bir yararlılığa sahip belirleyici derslerle dopdolu paha biçilmez hazineleri açığa çıkartır.

Bütün bu zenginlikleri ortaya koymak, bunları gün ışığına çıkarmak, ilgililerin bunlara erişimine izin vermek, bunları toplayıp sınıflamaya ve sağlam ve verimli ilk sonuçları çıkarmaya başlamak, işte kitabımıza son noktayı koymadan önce yapmamız gereken ödevler bunlardır.

13 Mart 1917 (yeni takvimle) günü, dünya şu olağanüstü haberleri aldı: Çar tahttan indirildi, çarlık yıkıldı, Rusya'da Halk Devrimi başladı.

Kısa süre sonra konuşmalara, tartışmalara, mitinglere, toplantılara ve konferanslara bu tükenmek bilmez konu damgasını vurdu.

Olaylar beni tufanın yaşandığı yerlerden çok uzaklarda, 1907'de Sibirya'da sürgünden kaçmış, 1916'da Fransa'dan sınır dışı edilmiş zorunlu bir göçmen olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yakaladı.

Elbette Devrim çerçevesinde Amerika'da söylenen, yapılan ve örgütlenen her şeye katılmış bir insan olarak burada hareket noktası kişisel olsa da son derece öğretici iki olayı, Devrim sırasında Amerika'da başlayıp Rusya'da sona ermiş iki olayı ele alacağım. Bunlar bize konuya giriş olarak hizmet edecek.

Birinci Olay

Başlangıç. – 1917 yılının Nisan ayında New York'ta[1] özellikle değişik Rus sol örgütleri için çalışan bir matbaada Troçki'yle beraberdik. O sıralar "Noviy Mir [Yeni Dünya]" başlıklı sol Marksist bir günlük gazetenin başındaydı. Bana gelince, Rus İşçi Birlikleri Federasyonu, anarko-sendikalist eğilimli haftalık yayın organı "Golos Truda"nın –Rusya'ya hareket etmeden önce– son sayılarının redaksiyonunu bana emanet etmişti.

Gazetenin çıkışının arifesinde haftada bir geceyi matbaada geçiriyordum. İşte Troçki'ye de görevimin ilk gecesinde rastladım.

Elbette Devrim'den söz ettik. Her ikimiz de kısa süre sonra "oraya" gitmek üzere Amerika'dan ayrılmaya hazırlanıyorduk.

1. Rusya'dan ve daha sonra, onun da benim gibi 1916'da sınır dışı edildiği Fransa'dan tanışıyorduk.

Bir keresinde, Troçki'ye şöyle dedim:

- İyice düşünüp taşındığımda, kesinlikle eminim ki, siz sol Marksistler sonuçta Rusya'da İktidara el koyacaksınız. Bu kaçınılmaz, zira yeniden doğmuş olan Sovyetler, mutlaka burjuva hükümetle çelişkiye düşecekler. Burjuva hükümet Sovyetleri ortadan kaldırmayı başaramayacak, zira ülkenin tüm emekçileri –işçileri, köylüleri, vb- ve ayrıca neredeyse ordunun tümü, elbette, sonunda, burjuvazinin ve onun hükümetinin karşısında Sovyetlerin yanında yer alacaktır. Halk ve hükümet Sovyetleri destekleyince de, girişilen mücadelede Sovyetler üstün gelecek. Sovyetler üstün gelince de, siz sol Marksistler, kaçınılmaz olarak iktidara taşınacaksınız. Zira emekçiler, elbette Devrim'i en ileri ifadesine kadar götüreceklerdir. Sendikalistler ve anarşistler Rusya'da emekçilerin dikkatini kendi fikirlerine hızlı bir biçimde çekmek için çok zayıf olduklarından, kitleler size güven duyacak ve siz de "ülkenin efendileri" haline geleceksiniz... *İşte o zaman, vay biz diğerlerinin, anarşistlerin haline!* Sizin ile bizim aramızda çatışma kaçınılmaz. İktidarınızı pekiştirdiğiniz andan itibaren bize zulmetmeye başlayacaksınız. Sonunda da bizleri keklik gibi kurşun yağmuruna tutacaksınız...

- Haydi, haydi, yoldaşlar, diye cevapladı Troçki, sizler inatçı ve iflah olmaz fantezicilersiniz. Hâlihazırda bizleri ayıran ne? Tamamen ikincil düzeyde küçük bir *yöntem* sorunu. Bizim gibi, siz de devrimcisiniz. Sizin gibi, biz de son tahlilde anarşistiz. Yalnızca *siz*, anarşizminizi, herhangi bir geçiş veya hazırlık olmaksızın, hemen kurmak istiyorsunuz. Oysa *biz*, Marksistler, liberter krallığa bir sıçrayışta "atlama"nın olanaklı olduğuna inanmıyoruz. Bir geçiş dönemi öngörüyoruz; bu dönem boyunca anarşist toplum için zemin, burjuva-karşıtı bir politik iktidar, iktidardaki proleter partisinin uyguladığı proletarya diktatörlüğü tarafından temizlenip hazırlanacaktır. Özcesi söz konusu olan bir "nüans", daha fazlası değil. Aslında birbirimize çok yakınız. Bizler silah arkadaşıyız... Hele bir düşünün: Mücadele edeceğimiz ortak bir düşmanımız var. Aramızda savaşmayı düşünebilir miyiz?... Zaten geçici bir sosyalist proleter diktatörlüğünün gerekliliğine kısa sürede ikna olacağınızdan hiç kuşkum yok. Dolayısıyla aramızda bir savaş olması için hakikaten bir neden göremiyorum. Eminim el ele yürüyeceğiz... Ayrıca mutabık olmasak bile, biz sosyalistlerin anarşistlere kaba güç kullanacağını varsayarak abartıyorsunuz! Yaşamın kendisi ve kitlelerin fikri sorunu çözmeye ve bizleri

mutabık kılmaya yetecektir. Değil mi! Bir an için olsun şöylesi bir saçmalığı hakikaten kabul edebilir misiniz: İktidardaki sosyalistler anarşistleri kurşuna diziyor?! Haydi canım, bizi ne sanıyorsunuz?... Her hâlükârda bizler *sosyalistiz* yoldaş V.! Dolayısıyla sizin *düşmanlarınız* değiliz...

Sonuç. – 1919 yılının Aralık ayında, Mahnocu bölgede Bolşevik askeri yetkililer tarafından ağır hasta haldeyken tutuklandım. Beni "ünlü" bir militan kabul eden yetkililer Troçki'ye tutuklandığımı özel bir telgrafla bildirdiler ve benimle ilgili yargılarını sordular. Yine telgrafla verilen cevap hızla ulaştı, çok kısa ve netti: "Hemen kurşuna dizin. – Troçki".

Son derece talihli ve tamamen rastlantısal birtakım koşulların yardımı sayesinde kurşuna dizilmekten kurtuldum.

Daha sonraları, 1921 yılının Temmuz ayında, Kızıl Sendikalar'ın (*Profintern*) Birinci Kongresi sırasında, Fransız delegelerden biri, Sirol, haklı bir gerekçe olmaksızın tutuklu olan ve o sıralarda Taganka hapishanesinde açlık grevi yapan on üç anarşistin akıbetini şahsen Troçki'ye soruyor. (Bu olayı daha önce Dördüncü Kısım, İkinci Bölüm, Baskı'da aktardık.)

Alışıldık küstahlığıyla, Troçki bu "garip" konuşmayı şiddetle protesto edip söz konusu on üç tutuklunun *anarşistler* değil, kendilerine "anarşist" adını veren birtakım haydutlar olduğunu açıkladı.

Sirol bu açıklamayı kabul etmedi:

- Bana öyle geliyor ki, dedi Troçki'ye, haydutlara bu kadar seremoni yapmazsınız, onları açıkça kurşuna dizersiniz...

Ayrıca diğerlerinin yanı sıra benden söz ederek, benim bir haydut olmadığımdan emin olduğunu da ekledi.

- V.?! diye haykırdı Troçki, öfkeli bir halde, o Ukrayna haydutluğunun hakiki esinlendiricisidir!

- Öyleyse onu neden kurşuna dizmediniz? diye sordu Sirol.

- *Bana kalsa*, cevabını verdi Troçki, *tastamam kurşuna dizilme emrini verdim. Kurşuna dizilmediyse, bu yerel yetkililerin aşırı duygusallığı nedeniyledir.*

Böylece Troçki göndermiş olduğu telgrafı doğrulamış oldu.

Bu olayı yorumlamaya gerek yok. Bu olayı burada anmamın nedeni, Sonuçlar bölümünün başında birçok insanın görmekten geri durduğu formel ve klasik bir çelişkiyi, *Devrim* ile *Politika* arasındaki çelişkiyi çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktır.

Devrimci Rusya'da, birtakım *devrimci* fikirler, sosyalist büyük ailenin az çok büyük bir bölümünün paylaştığı birtakım fikirleri yaymak istedim. Bu ailenin her üyesi, tartışmasız bir biçimde, haklı ve doğru kabul ettiğini tanıtmak için bir diğer üyeyle aynı hakka sahiptir. Bir sosyal devrim sırasında, bu, haktan da öte, Devrim'e karşı her devrimcinin bir *ödevi*dir.

Hiçbir zaman başka bir şey yapmadım. Ne var ki Devrim politik, hükümetsel ve otoriter bir yola girerse, *bu yaptıklarım bir insanın kurşuna dizilmesi için yeterlidir.*

İşte bu olgu, *Bolşevik* devrimin en tipik özelliklerinden biridir. Kendi başına bir tür sonuç oluşturur.

Politika Devrim'i öldürür.

Devrimciler, emekçiler bunun üzerinde düşünsünler!

İkinci olay

Başlangıç. – New York'ta Troçki'ye şöyle dedim (bunu dostlarıma ve beni dinleyenlere birçok kez tekrarladım):

- Kısa süre sonra Rusya'ya yola çıkacağım. Orada ne olduğuna ve neler olacağına ilişkin iyice oturmuş birtakım fikirlerim var. Kesinlikle eminim ki sonunda iki fikir olacak ve mücadele edecek: *Otoriter* fikir ile *otoriterlik karşıtı* fikir. Bu açıdan Rus Devrimi'ni *bir deneme* olarak, *sonucu belirleyici bir deneyim* olarak değerlendiriyorum. Tüm samimiyetimle şunu söylüyorum, hiç kuşkusuz *iktidardaki devrimci Marksist parti* tarafından uygulanan otoriter fikir, hakiki Sosyal Devrim'i gerçekleştirmeyi, yani *Devrim'i fiilen hakiki sosyalizm, bir diğer deyişle emekçi kitlelerin kurtuluşu yoluna yöneltmeyi* başarırsa, kısacası otoriter deneyim, sonuçları itibariyle haklı çıkarsa, o zaman olguyu dürüstçe tespit edeceğim, devrimci Marksistlerin önünde şapkamı çıkarıp onlara şöyle diyeceğim: "Önünüzde eğiliyorum. *Siz* haklıymışsınız. *Biz* haksızmışız. Kanıt ortada."

Buna karşılık, otoriter deneyim kitleler bakımından –benim öngördüğüm gibi- sosyalizme giden geniş yola değil de, *başka bir biçim altında ve sonradan görmelerin yeni bir kastı tarafından uygulanan yeni bir egemenlik ve sömürü cenderesi*ne varırsa, o zaman –benim açımdan- otoriterlik karşıtı fikir *de aynı biçimde kesin ve mutlak olarak* kanıtlanmış olacaktır.

Sonuç. – Okurun da bu uzun çalışma boyunca benimle birlikte deyim yerindeyse günbegün izleyebildiği yaşanmış olan deneyim *benim açımdan, kesin bir biçimde Devrim'de liberter görüşü doğru-*

lamıştır: Bu yalnızca bütünü itibariyle değil, en küçük ayrıntısına kadar böyledir.

Nitekim doğduğum ülkede *iki* devrime katılma mutluluğu yaşadım. Ayrıca *başka ülkelerde* sosyal hareketleri, devrimci kabarışları, birbirini izleyen ve son derece esinlendirici olayları yakından ve uzun bir zaman aralığında izleme avantajına sahip oldum. Fikirlerin ve öğretilerin mücadelelerini, partilerin ve eylem içindeki değişik unsurların savaşlarını, karşıt güçlerin değerini ve sürtüşmelerinin dönüm noktalarını gözlemleyip inceledim.

Vardığım sonuç şudur:

Gözlemleyebildiğim, analiz edebildiğim, karşılaştırabildiğim, sınayabildiğim her şey şunu kesinlikle doğrulamıştır: Otoriterlik karşıtı, yani liberter ilke, Sosyal Devrim'in hakiki ilkesidir; otoriter, yani komünist-devletçi ilke, korkunç bir hata, yanlış ve zararlı bir fikirdir; Devrim'in "eksen"i ve "ruh"u haline geldiğinde onu doğrudan doğruya felakete götürür.

Politika Devrim'i öldürür.

Anarşistlerin ideolojik yapılarında neredeyse hiçbir şeyi gözden veya elden geçirmelerine gerek yoktur. Gerçek olayları bilenler bakımından *onların haklı olduğuna* herhangi bir itirazda bulunmak olanaklı değildir.

Bundan sonra, dünyada hiçbir güç beni bu bütünsel, mutlak kanımdan vazgeçiremez. Geçici olarak liberter teze aykırı görünecek ve dıştan bakıldığında otoriter komünist eylemi haklı gibi gösterecek olanlar da dahil olmak üzere, gelecekteki hiçbir tür olay benim çıkardığım sonucu sarsamaz.

Bolşevikler, Rusya'da anarşistlerin kitleler üzerinde hiçbir etkileri olmadığı ve halkın, onların "karşı-devrimci ve tehlikeli özü"nün kokusunu alarak onları istemedikleri için ortadan kalktığını ileri sürme yüzsüzlüğünü gösterebilirler.

Bugün de anarşizmin Rusya'da "teorik olarak", "ideolojik olarak" yenilgiye uğradığını ileri süren her eğilimden Marksistler az değildir.

Bolşeviklerin iddiası, yalandır. Bolşevikler herkesten daha iyi bilirler ki, altı aylık bayağı bir hoşgörüden sonra, *tastamam kitleler arasında hızla sempati kazandığı için* anarşizmle elde silah kavgaya tutuşmak, onu kanla boğmak zorunda kaldılar.

İkinci iddia, samimi olarak öne sürüldüğünde ise, bir hatadır. Anarşizm Rusya'da *tastamam Almanya'da Marksizm ve komünizm*

gibi ortadan kaldırıldı, yani şiddetle, terörle, silahlarla. (Şu farkla ki, önce, Rusya'da anarşistler, Devrim'in başlangıcında, 185 milyonluk muazzam bir ülkede çok çok *üç bin kişi* kadardılar; oysa Almanya'da Marksistler ve komünistler, göreceli olarak küçük bir ülkede, 60 milyonluk nüfus içinde *milyonlarca kişi*ydiler. İkinci olarak, okurun bildiği gibi Rusya'da geniş kitleler önceden hiçbir hazırlıktan, hiçbir eğitimden, hiçbir sosyal veya politik deneyimden geçmemişlerdi; oysa Almanya'da Marksist partiler, uzun yıllar süren özgür varoluştan, yoğun propagandadan, ateşli hazırlıklardan, sürekli alıştırma ve mücadelelerden sonra silinip gittiler. Son fark olarak da, tüm engellere ve en elverişsiz koşullara rağmen, Rusya'da anarşistler ve özellikle *kitleler* otoriter sahtekârlığa bir direniş gösterdiler; oysa Almanya'da Marksistler ve komünistler, en küçük bir savunma davranışına yeltenmeden Nazizm karşısında bir blok olarak eriyip gittiler.)

Rusya'da komünistler ile anarşistler arasında neredeyse hiçbir fikir mücadelesi olmadı, ne kitleler önünde, ne de hatta militanlar arasında. Okur bilir ki komünistler, yalnızca altı ay boyunca ancak hoşgörü gösterdikten sonra rahatsız edici ve tehlikeli buldukları andan itibaren anarşizmi "makineli tüfekten geçirdiler". Bu altı ay tartışmanın ancak başlangıcı olabildi... Buna rağmen anarşizmin Rusya'da "teorik olarak" yenilgiye uğratıldığı ileri sürülmeye cüret ediliyor...*

(...)

Bizim için *ön planda* olanlar şunlardır: *Uyanış, hareketler, Devrim'de kitlelerin eylemi ve rolü.* Şimdiye kadar yayımlanmış yapıtlarda pek az işlenmiş, dolayısıyla pek az bilinen bu geniş alan, tam da bu nedenle, incelememizin belli başlı bölümlerini (özellikle dördüncü kısmın beşinci ve altıncı bölümleri) oluşturdu. *Sonuçlar* bölümünde özellikle bu alan işlenmelidir.

* Burada el yazması iki sayfa eksik. (ç.n.)

II

Okurun tezlerimizin doğru anlamını kavraması için, çıkarımlarımızın açık olması, herhangi bir ikircikliğe yer vermemesi için, *çağımıza ve onun istisnaî olaylarına genel bir bakışla* işe başlamak gerekiyor.

Böylesi bir başlangıç, bu muazzam bütün içinde Rus Devrimi'ne ayırdığımız yeri ve rolü oturtmamızı kolaylaştıracaktır. Okurun bu Devrim'in derslerine daha iyi nüfuz etmesine olanak verecektir.

Çağımızla ilgili oldukça net bütünsel bir görüş bende ilk kez 1914'te, "büyük savaş"ın başlarında oluştu.

1921'de bu görüşü nihai olarak formüle ettim.

O zamandan beri ana hatları itibariyle değişikliğe uğramadı. Doğrulama ve hassas hale getirme amacıyla olguları gözlemlemem, kanıt ve gerekçeleri bir araya getirmem yetti.

Bugüne kadar ne bütününde, ne de ayrıntılarda tezimi değiştirmemi gerektirecek bir neden ortaya çıktı.

Bana göre, söz konusu bütünün ana unsurları şöyle özetlenebilir:[1]

1. Bugünkü toplumun –maddi ve manevi– temellerinin tümü köhneleşmiş, "çürümüş", artık sosyal yapıyı taşımaya elverişsizdir. Ne ekonomik olarak, ne teknik olarak, ne sosyal olarak, ne "politik

1. 1921'den bu yana, bu konuyu liberter basında birçok kez ele alma fırsatım oldu. Bu nedenle görüş açımın kısa bir özetini burada yapmam oldukça kolay. Bu kitap bakımından bu özet yeterlidir.

olarak", ne de ahlaki olarak bu toplum ayakta kalamaz. Mahkûm olmuştur. Çöküyor.

2. Bu toplum ortadan kalktığı anda, yeni temellere dayalı olarak kurulmuş bir diğeri kaçınılmaz olarak gelip onun yerini alacaktır.

3. İnsanlık, dolayısıyla, çifte öz taşıyan son derece kritik bir çağ yaşayacak: *Yıkım* (bugünkü toplumun) ve *yapım* (tamamen farklı başka bir toplum).

4. Bu ikili süreç –yıkıcı-yapıcı- uzun olacak; sona varmak için onlarca yılı, belki de yüzyılımızın bütününü yutacak. Bir kuşaktan fazlasını sürükleyecek.

5. Bu süreç "Sosyal Devrim" olarak adlandırılabilir. (Adın ne önemi var!) Bu adlandırmayı kabul etmekle, ben "Sosyal Devrim"le, yavaş yavaş tüm ülkelere ulaşacak ve birbirinden oldukça ayrı iki dönemi, yani *yıkıcı* dönemi ve *yapıcı* dönemi kapsayacak uzun bir tarihsel süreci kastediyorum.

6. 1914 savaşıyla birlikte insanlık açık bir biçimde gerçek Dünya Sosyal Devrimi çağına girdi.

Bugüne kadar (Eylül 1940) bu Devrim'in geçtiği evreler şunlar:

1914 savaşı: Bu onun "öndeyiş"i oldu ve ilk, *yıkıcı* dönemini açtı.

1917 Rus Devrimi: Yine *yıkıcı*[2] dönemde onun ilk perdesi oldu.

1917 ile 1921 arasında değişik ülkelerde, özellikle Almanya'da, Avusturya'da, İtalya'da ve İspanya'da olan biten her şey, yine *yıkıcı* ikinci sahnedir.

1921-1922'de İtalya'daki olaylar ve faşizmin iktidara gelişi, ardından 1936'ya kadar İspanya'daki karışıklıklar ve kurulan diktatörlük ve Almanya'da Nazizm'in yükselişi: Üçüncü yıkıcı perde.

İspanya'daki fırtına ve savaş (1936-1939): Dördüncü perde

Bugünkü savaş (1939-1940): Beşinci perde.

Yıkıcı dönem devam ediyor. O kanıdayım ki, yıkımın ancak yarı yoluna vardık. (Bununla birlikte diğer yarısının daha hızlı katedileceğini düşünüyorum.)

7. Dünya Sosyal Devrimi'nin yıkıcı dönemi boyunca, *bugünkü toplum* içinde taşıdığı her şeyle birlikte *tamamen ve kesin olarak* ortadan kalkacaktır. Ekonomisi, tüm politik sistemleri, teknik örgütlenmesi, sosyal temeli, ahlakı, "kültür"ü, gelenekleri, hepsi un ufak olacaktır. Bugünkü toplumdan hiçbir şey, *kesinlikle hiçbir*

2. Şimdiye kadar yazılanlardan sonra, okur Rus Devrimi'ni niçin *yapıcı* bir fenomen olarak görmediğimi anlamıştır ve bundan sonra söyleyeceklerimle de daha iyi anlayacaktır. Bana göre, bu devrim, tamamıyla Sosyal Devrim'in *yıkıcı* dönemine aittir.

şey varlığını sürdüremeyecektir. Zira, herhangi bir şey varlığını sürdürdüğü sürece, yeni yapım olanaklı olmayacaktır. Oysa bu tarihsel olarak kendini dayatıyor. Dolayısıyla, *topyekûn yıkım da tarihsel olarak kendini dayatıyor*.

8. Kalıntılardan temizlenmiş yeni zemin üzerinde insanlık, şimdiye dek insanların henüz hiç gerçekleştirmediği birtakım *yepyeni* temellere dayalı olarak bambaşka bir toplum kurmaya başlayacaktır. Bu temeller ve bu toplum, teknik ve ekonomik bakımlardan daha şimdiden olgunlaşmıştır. Milyonlarca insanın manevi desteğini kazanmaktalar: Devrim manevi olarak olgunlaşıyor. Bu yapıcı dönemin içinde açılacağı koşullar bütünü, onun topyekûn başarısını sağlayacaktır. İnsanlık için *hakikaten yeni* bir yaşam, hâkimiyete, şiddete, aldatmacaya, sömürüye, boyun eğmeye ve milyonlarca insanın hayvan gibi varoluşuna dayalı sözde "toplum"u silip süpüren korkunç yıkıcı kasırganın arkasından, işte o zaman başlayacaktır.

Nitekim bu uzun tarihsel süreç boyunca insanlık *ikili bir ödevi yerine getirmek* durumundadır: 1) Her şeyi yıkmak – *yapı ve temeller;* 2) *Her şeyi yeniden kurmak*, yeni temeller üzerinde ve yeni unsurlarla.

İşte bana göre çağımızın bütününün ana unsurları bunlardır. Onun *genel anlamı*, "*eksen*"i budur.

Bu tezleri tespit etmekle birlikte, şimdi söz konusu olan onları olgularla açıklamak ve kesin olarak desteklemektir.

Akla hemen ve mantıken şu ilk soru geliyor:

Bu korkunç ön yıkım yeni toplumun kurulabilmesi için hakikaten kaçınılmaz ve tarihsel bakımdan gerekli midir? Birbiri ardı sıra gelen evrelere yayılmış olarak sürekli birtakım reformlar ve değişiklikler yoluyla, bizzat bugünkü toplumun içinde yeni toplumun kuruluşunu *barışçı bir biçimde, aşama aşama, adım adım* gerçekleştirerek bu korkunç ön yıkım bertaraf edilemez mi?

Daha birkaç yıl öncesine kadar temel bir ön yıkımın kaçınılmazlığını, *tarihsel gerekliliğ*ini kanıtlamak için birçok akıl yürütmede bulunmak ve kanıtlar ortaya koymak zorundaydık. Hâlihazırda *bizzat gerçeklik* bunu üstlenmiş durumda. Bugün 1914'ten beri insanlığın –günümüzdeki sosyal bakımdan örgütlenmiş haliyle- korkunç bir yıkımdan geçmekte olduğuna kim itiraz etmeye cüret edebilir? 1914'ten bu yana kim bilir kaç tane "barışçı" araç önerildi? Kim bilir kaç tane "yapıcı plan" hazırlandı! Kim bilir kaç tane "olumlu" ve "ilerici reform" hazırlanıp önerildi!...

Birkaç yıl önce, bu zararlı projelerin hepsine karşı, bu boş yeltenişlere karşı çıkıp bunların hiçbir işe yaramadığını, bunların gerçekleştirilemez olduğunu söyleyip Tarihin bu muazzam ön yıkım dışında başka bir gerçekleştirme yolu olmadığını söylediğinizde, size acıyarak bakıyorlar, sizinle alay ediyorlar, size deli veya düşman muamelesi yapıyorlardı. "Size "Biz *gerçekçiyiz*, ne ütopyacıyız, ne de hayalci" deniyordu. Bugün bütün o sözde "gerçeklikler", o harika "planlar ve reform programları hani nerede? Hepsi, bugünlerin *hakiki gerçekliği*, korkunç yıkıcı kasırga tarafından saman çöpleri gibi süpürülüp götürüldü.

Bugün, gerçekten ilerlemek için İnsanlık Tarihi'nin hâlâ bu ilerlemeyi engelleyen her şeyin fırtınalı bir biçimde yıkımına başvurmak zorunda olduğu kanıtlanmıştır.

Bugün *post factum* [olaydan sonra] şunu *açıklamak* kalıyor geriye: *Niçin* Tarih bu yolu izlemek zorunda kaldı. Artık bu yolu izleyeceğine ikna etmeye gerek kalmadı.

Elbette olmuş bir olgunun açıklamaları, önceden bir olgunun öngörülerek ifade edilmesiyle (kuşkusuz, bu ifade kabul edilmiş ve ondan yararlanılmışsa) aynı pratik öneme sahip olamaz. Yine de bu açıklamaların üzerinde duruyorsak, bunun biricik nedeni kimi hakikatleri vurgulamak ve bunlardan hareketle hepsi de öğretici olan kimi başkalarını tespit etmektir: Zira bu hakikatler, "reformlar yoluyla barışçı ve adım adım ilerleyen çözümler" *zararlı ütopyalarının* tümünde hissedildi, hatta öldürücü bir darbe indirdi ve akla *verimli gerçekler* doğrultusunda rehberlik etti.

İki neden –veya istendiği takdirde iki gerçeklik- bir ön yıkımın tarihsel gerekliliğini açıklıyor:

Birinci neden – gerçeklik

Söz konusu olan artık *bina*da birtakım çatlaklar veya eskimeler değil, onun dayandığı *bizzat temeller*in tam bir dağılması, topyekûn elverişsizliğidir. Bu durumda basit bir "yeniden sıvama" veya hatta binanın ciddi biçimde elden geçirilmesi artık fazla bir işe yaramaz: Bu yıkılmalı, temelleri ortadan kaldırılıp değiştirilmelidir. Dolayısıyla hem binanın hem de temellerin *topyekûn yıkımı*, *yapabilmek* için tarihsel olarak kendini dayatıyor. Topyekûn bir yeniden yapım için temiz bir alan gerek.

Olaylara daha yakından bakalım.

Her insan toplumu, deyim yerindeyse, belli başlı dört "temel"e dayanır:

1. *Ekonomik* temel, yani toplumun "maddi" temelleri: Doğal kaynakları, teknik olanakları; toplumun sahip olduğu üretim araçları; bütün bu unsurlardan yararlanma tarzı; insan emeğinin rolü; ürünlerin, değerlerin, zenginliklerin üretim, dolaşım ve paylaşım tarzı; "sermaye"nin yeri ve rolü; tüketim tarzı, vb.

2. "*Politik*" denen temel, yani toplumun genel örgütlenmesinin temelleri: "Toplumla ilgili" tüm faaliyetlerin eşgüdümlü kılınma tarzı; sevk ve idarenin, toplumun yönetiminin temel ilkeleri, vb.

3. *Sosyal* temel: Emek, sermayenin rolü, malların paylaşımı, vb bakımlarından toplumdaki bireyler, gruplar ve değişik katmanlar arasındaki ilişkilerin özü; insan enerjisinin kullanımının temel ilkeleri; toplumda emeğin tarzı ve yeri; çalışanların, diğer değişik tabakaların ve genel olarak halkın geniş kitlelerinin durumu.

4. "Kültürel" temel, yani toplumun zihinsel, "manevi" ve "ahlaki" yaşamının özü: Kültürün genel düzeyi; eğitim ve öğretim; sanatlar; bilimler; gençlik; kadın, çocuk, aile; edebiyat, basın; boş zamanlar; sporlar; fikirler. Özlemler, gelenekler, vb.

Elbette bu "temeller" birbirinden bağımsız, kapalı birer bölme değildir; tam tersine birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır, her an ve bin bir yolla iç içe geçerler; karşılıklı güçlü bir etki yaparlar; birinin durumu, şu veya bu ölçüde diğerlerinin durumunu belirler. Sonuç itibariyle, bir arada dururlar, dönüşürler ve yıkılırlar. Onları ayrı ayrı sunmamızın tek amacı her birinin ana unsurlarını daha iyi öne çıkarmaktır. Ancak şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, bir bütünün, yani toplumun genel temellerini oluştururlar.

Bugünkü toplumda bu temeller tam olarak neyi temsil ediyor?

1. *Ekonomik* temelin ana unsurları bugün şunlardır: Doğal kaynaklar, teknik güçler, üretim araçları ve ürünler (mallar) bakımından *mülkiyet*; ürünlerin, değerlerin ve zenginliklerin dolaşımı ve paylaşımı alanında *mübadeleci* ilke; mübadele aracı olarak *para*; *rekabet* ve son olarak –ve özellikle- her türlü ekonomik faaliyetin temel özendiricisi olarak değerlendirilen *kâr*.

2. Bu toplumun *politik* temeli, *zora dayalı otorite ilkesi*dir. Bunun belli başlı unsurları şunlardır: (Otoriter biçimde merkezileşmiş politik mekanizma olarak) *Devlet*; (her zaman şu veya bu ayrıcalıklı katman veya grup yararına uygulanan, açık veya örtülü şiddete dayalı, az veya çok dayatılan) *Otorite, İktidar, Hükümet*.

3. *Sosyal* temel, otoriter olmayan bir işbirliği içinde çalışan, insani bakımdan eşit ve özgür insanların doğal bir topluluğu değil, *geniş insan kitlelerinin ayrıcalıklı katmanlar tarafından sömürülmesidir*, yani ustaca gizlenmiş bir tür kölecilik.

4. Nihayet "kültürel" temel, *yanlış bir "kültür"*dür –yapay, yüzeysel, aptalca inceltilmiş, sapkın: Halk kitlelerinin saçma ve tüketici *bir sözde "iş"* ile, din ve kışla ile, yalan, kandırmaca ve ("ulus", "yurt", "ırk", vb) her türden yapıntı ile, iğrenç bir basın ile, yanlış bir eğitim ve öğretim ile, sanat ve bilimin iğrenç taklitleri ile, yozlaştırıcı eğlenceler ile, cinselliğe, kadına, analığa, çocuğa ve aileye ilişkin korkunç yasalar ve gelenekler ile, sözde "spor"lar ve sözde "beden eğitimi" ile, oyunlar, alkol, vb ile *aptallaştırıldığı* bir gübrelikte açmış zehirli ve hastalıklı çiçek.

(Toplumun değişik tabakalarının gündelik yaşamının akışı, mevcut kurumlar, ayrıntılı bağlar ve ilişkiler, sosyal mekanizmanın tüm dişlilerinin işleyişi, halk kitlesinin ve aydın tabakanın zihniyeti, bireylerin varoluş ve faaliyet tarzı, vb sosyal "bina"yı oluşturur.)

Modern toplum mekanizması içinde söz konusu olanın birkaç bozukluk, kimi küçük kusurlar, bazı yüzeysel ve düzeltilebilir "tutarsızlık"lar değil de, bu mekanizmanın *bizzat temellerinin, temellerinin tümünün* dağılışı olması doğru mu?

Ekonomik yaşamı, mübadeleci ekonomiyi, mülkiyeti, parayı, kârı ele alalım.

Halen *mübadeleci ekonomi*nin çok yüksek teknik düzeyle, modern insanlığın sahip olduğu muhteşem üretim araçlarıyla açık bir çelişki yaşadığı inkâr edilemez biçimde kanıtlanmıştır. Bu "temel", ki en önemlisidir, artık "tutunamaz": Ekonomik gelişmeyi ve genel olarak insanlığın gelişmesini rahatsız edip engelliyor. Yıkılması ve yerini *dağıtımcı ekonomi*ye bırakması gereken tarihsel an gelmiştir.

Ancak dağıtımcı ekonominin ne mülkiyetle, ne parayla, ne kârla[3] (ne de, geçerken belirtelim, "kışla ekonomisi" olmadığı sü-

3. Okurun birinci derecede önemli bu sorun hakkında yeterince fikri yoksa, ona özellikle *P. Kropotkin* ve *Jacques Duboin*'in yapıtlarını tavsiye ederiz. 1921'de ölen P. Kropotkin, bu sorunun incelemesini oldukça ileri noktalara kadar götürmüştür. J. Duboin'in büyük değeri, günümüzde bu konuyu derinlemesine ele almış olmasıdır. Başlangıcından son yıllarına kadar (örneğin elektrik enerjisi gibi) doğanın muazzam güçlerine sahip olmamaktan kaynaklanan ürünlerin kıtlığına dayalı bir zorunlu rejimde yaşamış olan insanlığın, bugün, bu güçlerin kesin kazanılması sayesinde *ürünlerin neredeyse sınırsız bolluğu* krallığına girmeye hazır olduğunu çürütülemez bir biçimde gösteriyor.

rece otoriter bir sistemle) bağdaşır herhangi bir yanı vardır. Bolluk sorunuyla uğraşmaksızın bile, mülkiyetin, paranın ve kârın bugün son demlerini yaşadığını göstermek için bu konuların üzerinde durmalı mıyız?

Biraz bakalım.

Kimi ülkelerde (her gün biraz daha zorlaşmakla birlikte) hâlâ yaşama tutunmaya çalışan toprak mülkiyeti hariç, hakiki *mülkiyet*, daha otuz yıl önce var olduğu haliyle "mülkiyet" kavramının kendisi her yerde maddi ve manevi olarak çöküş halindedir.

Genel olarak modern "mal sahibi" –özellikle sanayide- hızla "mülkiyet"inin efendisinden çok kölesi haline geliyor. Elbette ona umutsuzca yapışıyor. Ancak rekabetle örselenen, vergilerle bitap düşen, devletin tacizine uğrayan, sendikalar tarafından çekiştirilen, bankalar tarafından soyulan mal sahibi hangi azize sığınacağını bilemiyor. Binlerce küçük ve orta mal sahibi, bir tür hareketsizlik içinde, biteviye aynı işle uğraşarak öylece kalakalıyor. Geçmişteki "hakiki bir mal sahibi"nin hakiki işlevini yerine getirmeyi, yani işletmesini büyütmek, "geliştirmek", "yaratmak" üzere sermayesini artırmayı bile düşünmüyor. Sürünüyor. Gitgide uzayan iflas listeleri bu çöküşe tanıklık ediyor.

"Büyük mülkiyetler" de, sosyal olarak ifade edecek olursak, tam gaz tükenme halindeler. Büyük işletmeler günümüzde devlete, birtakım anonim şirketlere, tröstlere ait ve bu ilke her ülkede belirginleşiyor. Bunlar da hiçbir yaratıcı eğilim göstermeksizin işliyor.

J. Duboin, eserlerinde, bu değişikliğin kaçınılmaz olarak hâlihazırdaki sosyal temellerin tümünün yıkılışını, modern sosyal bağların tümünün kopuşunu, sosyal binamızın tümünün çöküşünü beraberinde getirdiğini kanıtlıyor. Bugünün yeni koşullarında mübadeleci ekonomiyle devam etmenin olanaksızlığını kesin kanıtlarla ortaya koyuyor. Teknik gelişmenin bugünkü durumu ile mübadeleci ekonomi arasındaki inanılmaz ve çözüm bulunamaz çelişkiler, Jacques Duboin tarafından mutlak bir kesinlikle gösteriliyor.

Jacques Duboin'in zayıf noktası, bana göre, *sosyal gelişmenin diğer temellerini ve etkenlerini* derinlemesine incelememiş olmasıdır. Yalnızca *kesinlikle ekonomik* temelle uğraşıp daha geniş diğer her türlü incelemeyi bilinçli olarak reddettiği için, eserleri kimi ciddi boşluklar taşır. Bu boşluklar onun bütünsel hareketin son derece önemli kimi yanlarını anlamasına engel olmuş ve onu kimi can sıkıcı hatalar yapmaya sürüklemiştir. Nitekim her boşluk veya her hata üzücü birtakım sonuçları beraberinde getirir. Bu sonuçlardan biri, söz konusu muazzam sosyal alt üst oluşun, tamamen evrimsel bir yolla, neredeyse kendiliğinden ve barışçı olarak gerçekleşebileceğini varsaymasıdır. Bir diğer can sıkıcı sonuç, bu değişikliğin bir devlet, hükümetsel bir otorite ve onun tarafından "yönetilen bir ekonomi" aracılığıyla gerçekleşebileceğini sanmasıdır. Okur bu konuda bizim tam tersi görüşte olduğumuzu biliyor.

Artık eskiden olduğu gibi malikin irade ve enerjisiyle canlanmış "organizma"lar değiller, tersine sosyal bakımdan zararlı spekülasyonlar amacıyla bankalar tarafından çekip çevrilen, kime ait olduğu bilinmeyen ruhsuz ve beyinsiz, kör ve anlamsız birer organizma halindeler. Ayrıca bugün "işleyen" büyük işletmeler hangileri? En azından ilerici herhangi bir işlev yerine getiriyorlar mı? Sosyal olarak yararlı yeni değerler yaratıyorlar mı? Birkaç istisna dışında, hepsi ve tüm ülkelerde *savaş için* çalışıyorlar; özellikle uçak, tank, top, makineli tüfekler, zehirli gazlar, savaş gemileri, mühimmat, vb üretiyorlar. Oysa savaş için çalışmak sağlıklı, üretken, sosyal bakımdan yararlı bir çalışma değildir.

Ahlaki olarak, mülkiyet, milyonlarca insanın zihninde mahkûm olmuştur. "Mülkiyet kutsaldır" formülü, her gün biraz daha çok alay konusu haline geliyor. Proudhon'un "mülkiyet hırsızlıktır!" formülü ise, günbegün yeni taraftarlar kazanıyor. "Mülkiyet"in varlığını yalnızca "soyaçekim"le sürdürebildiği gitgide daha iyi anlaşılıyor. Ahlaken ve fiilen "mülkiyet"le ilgili her şey, gitgide aciz bir tecridin içine düşüyor. Korkunç ve yenilmez işsizlik, derin ve genel çözülmenin (iflaslarla birlikte) bu çarpıcı dışavurumu, diğer etkenlerin yanı sıra, "mülkiyet"in ekonomik acizliğinden ileri geliyor.

Kırsal mülkiyet de ölüyor. Kırsal kesim boşalıyor. Toprağına katı bir biçimde bağlı klasik çiftçi veya köylü tipi muazzam bir hızla kayboluyor. Yapay araçlar, bu arada savaş, durumu kurtaramayacaktır; bunlar geleceği olmayan geçici çarelerdir.

Kâr? Elbette yüzyıllar boyunca kâr ekonomik faaliyetin güçlü özendiricisi oldu. Aslında neredeyse "ebedî" böylesi bir özendirici "hükümsüz" hale gelmeye başlıyorsa, bu çözülmenin ileri noktalara vardığını gösterir. Ayrıca hangi sanayici, hangi tüccar, bugün sözcüğün hakiki anlamında *kâr* ettiğini iddia edebilir? Geçmişte kâr özellikle işletmenin faaliyetini artırmaya hizmet ederdi; yeni ufuklar, yeni mahreçler açar, sınırsız yaratıcı olanaklar yaratırdı. Günümüzde oldukça büyük bir kazanç –hem de ne çabalar ve araçlar pahasına!- elde edildiğinde, bu kazanç, ya servete katılmaya veya onunla ekonomik bakımdan verimsiz spekülasyonlara girişilmeye veya o zevk ve macera için saçılıp savrulmaya çalışılıyor. Kâr artık hiçbir şey yaratmıyor: Verimsizdir. Zaten bugün hakikaten dikkate değer bir kâr sağlayan kaç işletme var ki? Birkaç anonim şirket, birkaç tröst... Ya sonra? Zira bu işletmeler çoğunlukla devletten veya bankalardan parasal destek alıyorlar ve "kâr"ları, özünde saymaca.

Ama bir işletme kâr ettiğinde bile, bu hemen hemen her zaman *bir savaş işi*nden geliyor ve *bir savaş işi*ne gidiyor. Kâr artık yaşamın bir unsuru değil. Bu, ekonomik bakımdan ölü, hareketsiz bir kârdır.

Para? O da artık bir yaşam, ilerleme unsuru olmaktan çıkıyor. Modern teknik gelişme ile sinir sistemini paranın oluşturduğu mübadeleci ekonomi arasındaki trajik çelişkiler, paranın niteliğini değiştirip onu yararsız hale getiriyor. Spekülasyon, "hile", adice operasyonlar, zevk nesnesi olan, bulanık, kararsız, kansız, gülünç hale gelen, her türlü sosyal etkinliğini, her türlü yararlılığını ve her türlü "saygı"yı yitiren paranın acınası durumu, bugün ekonomik temelin dağılışının en acı veren tanığıdır.

Şimdi de *devlet, politik otorite, hükümet* temeline bakalım.

Birkaç yüzyıl önce, sözde tanrısal kökenli bu kurumlar kendilerini kabul ettirdiler. Daha sonra, kesin olarak saygınlığını yitiren bu yapıntı yerini daha az ilahî başkalarına bıraktı. Anarşist edebiyat, Proudhon, Bakunin, Kropotkin, Elisée Reclus, Tolstoy, Malatesta, Stirner, Sébastien Faure ve diğer birçoklarının eserleri, bu yapıntıların tümünün yalan, boş bir böbürlenme olduğunu ve zararlı tarihsel rolünü ustaca gösterdiler. Henüz bunları bilmeyen okurları bu yazarlara başvurmaya davet ediyoruz. Bu düşünürlerin tezlerini ve kanıtlarını ele almak araştırmamızın konusunu oluşturmuyor. Heyhat! Bu eserlerin ikna edici gücüne rağmen, toplumun bin yıllık temeli olan otoriter temel neredeyse sarsılmadan, sapasağlam kaldı. Bu temelin gerçekten zarar görmesi için dünya çapında olağanüstü geniş çaplı, ciddi ve belirleyici birtakım olaylar gerekti. Bugün, *dış görünümlerin tersine*, politik otorite ve devlet *emekçi kitlelerin gözünde* gitgide daha kuşku duyulur hale gelmiştir; bu artık bir oldu bittidir. Dahası bu gözden düşüş bundan sonra daha da güçlenecektir.

İlginç ve semptomatik bir olgu da şu: Bu yapıntıların tümünün yıkılışının başlangıcı *bizzat otoritenin taşıyıcılarından, devletçilerden, hükümetlerden* geliyor. Olayların karşı konulmaz mantığının itkisiyle, bunları kesin olarak, geri dönülemez bir biçimde yıkmaya koyuluyorlar.

Zayıf ("demokratik", "liberal") bir devlet, kendisine rağmen emekçilerin kendilerini özgürlüğe kavuşturma mücadelelerini kolaylaştırır. Buna bir son vermek için toplumdaki kimi unsurlar, ayrıcalıkların muhafızı veya yaratıcısı devleti, yığınları yola getirebilecek tarzda güçlendirmeye girişirler. Başkaları da tam tersi amaçla,

devlet yardımıyla özgürlüğe kavuşabileceklerine inanarak böylesi bir güçlendirmeye başvururlar. Her iki grup da temelden yanılgı içindedirler. Yavaş olsa da kaçınılmaz olarak peşinde koştukları amacın tam tersi bir sonuca doğru yol alırlar.

Belirli koşullarda, "iktidar"ı ve "devlet"i ele geçirip topluma, *şiddetle ve kurnazlıkla*, kendini "otorite" olarak dayatan vahşi veya vahşiler grubunun kim olduğunun ne önemi var; *her* iktidar, *her* hükümet, *her* devlet, özünde, şiddete, kurnazlığa, aldatmacaya ve sahtekârlığa dayanır; hiç kimsenin iktidarda bir diğerinden daha fazla "hak"kı yoktur; "monarşi", "cumhuriyet", "demokrasi", "halk egemenliği", sözde "proletarya diktatörlüğü" de dahil olmak üzere "diktatörlük", bütün bunlar ya birer yapıntı, ya da zararlı birer şaşkınlıktır; her politik iktidar ve her devlet bir kötülük ve *insan toplumu için bir tehlike*dir; hiçbir iktidar, hiçbir devlet, ne bir kurtuluş aracı, ne de ona doğru "geçiş aşaması" olarak hizmet edebilir: İşte halen bizzat hükümetlerin tüm ülkelerdeki milyonlarca insana her gün dünyanın muazzam bir bölümünde ve benzersiz bir güçle, somut, elle tutulur bir tarzda gösterdiği budur.

İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler, İspanya'da Franco, Rusya'da Stalin, diğer ülkelerde onlarca diktatör, tıpkı "demokratik" ve diğer hükümetler gibi, tutumlarıyla ve davranışlarıyla, gündelik olarak ve dizginlenemez bir biçimde milyonlarca insanın zihnine şu temel fikri yerleştiriyor: "İyi otorite" zavallı bir yanılsamadır; "iktidar", özünde bir makineli tüfek sorunudur; şu veya bu insanın, aynı toplumda yaşadıklarına komuta etme ve onlara kendini dayatma hakkına sahip olmasının hiçbir kabul edilebilir gerekçesi olamaz; hiçbir iktidar, hiçbir devlet, kurtuluşa ve hakiki insani topluma götüremez.

"Otorite" temeli sarsılmıştır ve artık onu kurtarmanın hiçbir yolu yoktur. "Otoriterler" ellerindeki son kozu oynadılar. "Güçlü" faşizm –veya Nazizm veya Bolşevizm, değişik türleri- özünde tıpkı günümüz toplumunun tüm diğerlerinde olduğu gibi *bu temelin güçsüzlüğünün bir kanıt*ından başka bir şey değildir, zira hepsi böylesi yollarla payandalanmayı gerektiriyor!... Yakında tüm dünya bunu anlayacak.

Rus Devrimi'ndeki kimi olayları hatırlayalım.

Geniş halk kitlelerine çarlığın iflasını göstermek ve onun yıkılışını hazırlamak için, *bizzat* çar hükümetinin esinlendirdiği çarpıcı "Gaponcu" hareket deneyimi gerekmişti.

Halkın burjuva ve sosyalist hükümetlerin, özellikle eskiden putlaştırdığı Kerenskiy'in sosyalist hükümetinin iflasını kavraması ve Ekim Devrimi'ni yapması için 1917'nin birbirini izleyen somut deneyimleri gerekmişti.

Bütün büyük halk hareketlerinin, mutlaka geniş çaplı ve öğretici *yaşanmış deneyimler*in, çağımızda halk kitlelerinin biricik politik ve sosyal eğitim yolu olan bu *yaşanmış deneyimler*in ardından başladığını gösteren örnekler artırılabilir.

Şunu da ekleyelim ki, bize göre, geniş emekçi kitlelere otoriter (Bolşevik) komünizm anlayışının tehlikesini gösterebilecek ve onları liberter temelli fikrin ve eylemin dümen suyuna sürükleyecek olan da bu muazzam otoriter (Bolşevik) komünizm deneyimi ve onun sonuçlarıdır.

Günümüzde insanlık muhteşem bir "deneysel ders" yaşıyor. Okur, bugünkü toplumun topyekûn yıkımına, birçok ülkedeki halk kitlelerinin bu topluma taarruzuna ve hakikaten yeni bir toplumun kuruluşuna varacak bir deneyimin çapını, süresini ve trajik büyüklüğünü bizzat tasavvur edebilir.

Bugünkü koşullarda ve olayların kaçınılmaz mantığı neticesinde tüm dünyadaki hükümetlerin *fiilî* işlevleri, gitgide daha genel ve net bir biçimde, şiddet, terör ve özellikle *savaş* ile ilgilidir. Milyonlarca insan, tüm ülkelerde her gün daha fazla bunun farkına varıyor. Aynı zamanda, terör ve savaş hariç, istisnasız tüm hükümetlerin, ne olursa olsun başka hiçbir şeyle *başarılı bir biçimde* uğraşamadığını görüyor: *Toplumsal yaşamda,* ne olursa olsun hiçbir şeye "hükümet edemiyor", hiçbir şeyi "yönetemiyor", "örgütleyemiyor", "düzenleyemiyor". Hem de bunu sosyal yaşamın uygun bir biçimde "düzenleme"yi mutlaka gerektirdiği ve muazzam doğal güçlerin fethinin ve modern tekniğin böylesi bir düzenlemeyi kolaylaştırdığı, –ben ne diyorum yahu! zorunlu kıldığı– bir sırada yapamıyor. Az kaldı, herkes, tıpkı mülkiyetten "bıktığı" gibi, otoriteye, iktidara ve devlete de "yetti gayri" diyecek.

Kitlelerin sömürülmesi hakkında ne söylenebilir? Aklı başında her insan, modern teknik araçlarla insani dünyanın, emekçilerin ayrıcalıklı tabakalar tarafından sömürülmesinden başka bir temele dayalı olarak örgütlenebileceğini kavramaya başlıyor. Yakın bir gelecekte son işçi de *artık sömürülmek istemeyecektir*, zira modern üretim araçlarının tüm halka her türlü eşyayı ve daha fazlasını, *emekçilerin köle olmasına gerek olmaksızın* sağlayacağını öğrenecek.

Bu sınırsız olanaklara rağmen milyonlarca işsiz ve açın varlığının yarattığı korkunç paradoksun, bugün yalnızca, temeli insanın insan tarafından sömürülmesi olan o lanet iş "organizasyonu"ndan kaynaklandığını kavrayacaktır. Pratik olarak yaşam için gerekli şeylerin bugün herkes için erişilebilir olduğunu bilecektir. Bu organizasyona *katılabileceğini* ve başkaları yaşamın zevkini sürerken kendisinin bu zevkin dışında, bağımlı bir köle olarak kalmasını gerektiren hiçbir nedenin artık olmadığını bilecektir.

Sömürü varlığını sürdürdü. Bu "temel" de diğerleri gibi sarsıldı.

Ya modern "kültür"? "Kokuşma"nın bu konuda belki de çok ileri gitmiş olduğunun farkına varmak için günümüzdeki yaşamı, gelenekleri ve olayları dikkatli ve nesnel bir biçimde gözlemlemek yeterlidir. "Adalet", "hukuk", "ahlak", "özgürlük", düşünce, bilimler, sanatlar, edebiyat, basın, sporlar, öğretim, eğitim, cinsel ilişkiler, analık, aile, gençliğin geleceği – hepsi, kesinlikle hepsi sakatlanmış, çarpıtılmış, yozlaşmış, niteliği bozulmuş, yoldan çıkmış halde.

Az önce ilginç bir olaya işaret ettik: *Bizzat* hükümetler, dedik, hükümet yapıntısının yıkımını hazırlıyor. Paradoksal görünen (gerçekte tamamen doğal ve mantıksal) bu olgu, çok daha geniş bir ölçekte meydana geliyor. Örneğin Hitlercilik altının özgül değerini tahrip ediyor ve parayı, özel mülkiyeti ve kapitalizmi yıkıma uğratmaya başlıyor; dini ayaklar altına alıyor ve Hıristiyan Kilisesi'ni yıkmaya başlıyor. Bütün gerici hükümetler, modern toplumumuzdaki "genel çürüme"yi açık bir biçimde kabul ediyor ve mevcut "kültür"ün tüm sahte değerlerini ortadan kaldırmaya çaba harcıyorlar: Sözde burjuva "adalet"ini ve sözde günümüzün "ahlâk"ını alaya alıyorlar; sahte özgürlüğü zayıflatıp ayaklar altına alıyorlar, vb. Kısacası bu sahte "uygarlığın" bütününün temellerini sarsıyor, yıkıma uğratıyor, kemiriyor, *böylece Devrim'in yolunu bizzat onlar hazırlıyorlar.* Elbette bundan endişe duymuyorlar. Tam tersine böylece Devrim'in yolunu kesmeye çalışıyorlar. Demokratik ve sosyalist yumuşak hükümetleri ezdikten sonra, her türlü kurtuluş hareketinin kalıntısını korkunç demir yumrukları ve ateşle kesin olarak boğabileceklerini umuyorlar. Çok yanılıyorlar. Zira demir yumrukla çağdaş insanlığın önüne devasa biçimde dikilen muazzam ekonomik ve sosyal sorunları asla çözemezler. "Sovyetik" denen diktatörlük Rusya'sı bunun çarpıcı bir örneğini veriyor.

Modern toplumun temellerinin tümünün parçalanışının en çarpıcı kanıtı ve en korkunç etkisi şu insanın tüylerini diken diken

eden olguda görülüyor: Savaşın hiçbir anlamının, hiçbir varlık nedeninin, en küçük bir haklı gerekçesinin olmadığı bir çağda, tüm "temel"ler ve tüm toplum neredeyse yalnızca savaşla ve savaş için var olabiliyor.

Bugün savaşı, silahları, sınırları, kışlaları, silah sanayilerini ortadan kaldırın; bizzat silahları imha edin, silahlanmayı, fetih uğraşılarını ve emperyalist rekabeti, günümüzün bu azgın çılgınlığını durdurun, o zaman toplum yaşamı tamamen alt üst olur, her noktasını çürümüşlük sarar...

İşte yalnızca temellerin bu çürüyüşü ve bunun etkileri sayesinde faşizm geçici olarak çılgın rejimini ayağa dikebiliyor. Tarihsel bakımdan söz edecek olursak, böylesi bir "sistem" geçici olarak varlığını sürdürebilir; çürüyüşün sonucu ve kanıtı olarak bu çürüyüşle birlikte yok olacaktır.

Nitekim tüm toplum temellerinden sarsıldığından, *adil ve bütünsel* bir çözüm bulunmadığı sürece, insanlık mevcut koşullara upuygun bir sosyal sistem kurmayı başaramadığı sürece, *bu kez*, hiçbir şey istikrar bulamaz, dengeye ulaşamaz. Yalnızca böylesi bir sistem toplumu sağlıklı bir yaşama ve insanlığı kaderinin bilincine, normal gelişmeye, ilerlemeye götürebilir. Bu, geçici olarak sistem ne olursa olsun, şu anki "galipler" ve rejim ne olursa olsun, bütün bu "zaferler" ve "yenilgiler", bütün bu "bileşimler" ve "çözümler" *henüz hiçbir şeyi çözüme kavuşturmamış* demektir. Bunlara birtakım ters akıntılar, kaymalar, çökmeler, heyelanlar ve taşkınlar olarak, elbette muazzam *ancak çok daha belirleyici olayların ve alt üst oluşların önkoşulları* olarak bakılmalıdır.

"Monarşizm", "faşizm", "Nazizm", "ırkçılık", "demokrasi", "cumhuriyet", "ekonomik liberalizm", "güdümlü ekonomi", "sosyalizm", Komünizm", "Bolşevizm", Stalincilik", "Troçkicilik" – Şu anda bütün bunlar boş! Olsa olsa ekrandan hızlı veya yavaş geçen birtakım gölgeler.

Çağın *hakiki* sorunları, *hakiki* mücadeleler ve *hakiki* çözümler önde duruyor.

İşte bugün her şeyden önemli ana olgu budur.

İkinci neden - gerçeklik

Temellere pek dokunmaksızın "yeniden sıvamalar", kısmî onarımlar, ayrıntıları, biçimi veya hatta yapıyı elden geçirmeler, birta-

kım yönetici gruplar, "elitler", "aydınlanmış azınlıklar", iktidardaki politik partiler, hükümetler, diktatörler, vb tarafından gerçekleştirilebilir.

(Yüzyıllar boyunca geleneksel yöntem tam da bu oldu. Yüzeyde veya sınırlı bir derinlikte, birtakım elden geçirmeler söz konusu olduğu sürece, yönetici gruplar, geniş insan kitlelerinin buna aktif ve etkili bir biçimde katılımı olmaksızın bunu üstlenip yapabiliyorlardı. Geniş halk kitleleri, kandırılmış ve sömürülen, bağımlı sürü olarak hep bu eylemin kıyısında kalıyorlardı. Onları bu durumda tutmak da hangisi olursa olsun yeni sıvacıların en büyük endişelerinden birini oluşturuyordu. Alabildiğine sınırlı, alabildiğine kısmî ve tamamıyla sahte bu "gelişim", insanlığın yalnızca üst tabakalarını ilgilendiriyordu. İnsanlığın yüzde doksanı, bu gelişimin dışında kalıyordu; bunun da bu sözde gelişimin bugüne kadar böylesine yüzeysel ve kırılgan kalmasının nedenlerinden biri olduğunu geçerken belirtelim.)

Ancak hem sosyal yapıyı hem de onun temellerini tamamıyla tasfiye etmek, yapıyı bütünüyle yerle bir etmek ve yerine yepyeni bir yapı koymak söz konusu olduğunda, yüzeydeki birkaç unsurun faaliyeti yeterli olmaz: Bu durumda *çok geniş insan kitlelerinin, milyonlarca bireyin güçlü ve az çok bilinçli eylemi* gerekir.

Şimdiye kadar, insan toplumlarının tarihi, bütünü itibariyle, son derece göreceli bir anlamda ve alabildiğine sınırlı bir ölçüde bir ilerleme hareketi olduysa da bu ilerleme süreci öylesine dar, sınırlı, kapalı ve niteliği bozulmuş olarak kalmıştır ki bütünüyle toplumların, milyonlarca insanın hareketi bakımından, yani tarihsel, evrensel ve genel insani bakımdan, bu "gelişim" aslında neredeyse bir "olduğu yerde koşu", hemen hemen bir durgunluk olmuştur.

Şu anda köleciliğin, karanlıkların ve durgunluğun evrensel hükümranlığı, değişik nedenlerle binlerce yıldır süregelen bu hükümranlık yıkılmaya başladı. Doğal olarak, aynı zamanda bir özgür topluluğun, bağımlı olmayan bir emeğin, topyekûn ve verimli bir aydınlığın, genel yaratıcı bir hareketin evrensel hükümranlığına dönüşme eğilimi gösteriyor.

Nihayet kitlelerin, toplumların ve bireylerin özgür, samimi ve eksiksiz o *hakiki gelişmesi*nin ekonomik, teknik ve ahlaki olanağı belirginleşiyor.

İnsanlık, nihayet, yola koyulmak istiyor gibi görünüyor. Sarsılıyor, *yürümeye* başlıyor. Genel ve sürekli bir *hareket*e girişiyor.

Böylece insanlık bugün devasa bir yıkım ve yapım çağına, *Büyük Devrim* çağına giriyor.

İşte bu noktada şu diğer soru akla geliyor:

O halde muazzam topyekûn yıkım ve yapım ikili görevini kim yerine getirebilecek? Nasıl ve hangi koşullarda bu görev gerçekleştirilebilir?

Görevi analiz edip belirgin hale getirelim. Binlerce yıllık temelleri ve tüm yapıyı, yani bu temellerin alabildiğine çeşitlilik gösteren ve karmaşık, kendisi de binlerce yıla yayılmış gelişimini baştan aşağı yerle bir etmek; zemini kalıntılardan tamamıyla temizlemek, yeni temeller atmak ve bunlar üzerinde muazzam bir yeni yapı inşa etmek, yani yeni bir ekonomik, sosyal, idarâ, ahlaki, kültürel, vb bir gerçeklik yaratmak, bu muazzam faaliyet *somut ayrıntılarda ne anlama geliyor*?

Bu, ilk olarak modern ekonomiyi, yani mevcut üretim, çalışma, dağıtım ve paylaşım sistemini, tüm somut ve ahlaki etkileriyle birlikte hem ilkesel olarak hem de gerçekte tamamıyla ortadan kaldırmak ve yerine kesinlikle yeni bir ekonomi koymak demektir; bu, mülkiyeti, kârı, parayı tasfiye edip yerlerine bugüne kadar kesinlikle görülmedik birtakım ilkeler ve gerçeklikler koymak demektir.

Bu, sonra, politik devleti, politik iktidarı, politik partileri, politik faaliyeti, tamamen yapay unsurlar olarak yıkıma uğratmak; politik otorite, iktidar, hükümet fikrinin kendisini öldürmek; devletin durgunluğun, hâkimiyetin, sömürünün ve iğrenç şiddetin o binlerce yıllık lanet *mekanizması*nın yerine tamamen bilinmeyen ve sınanmamış bir *sosyal organizma* koymak, otoriter ilkelerin, alışkanlıkların ve gerçekliklerin yerine yine hiç deneyimlenmemiş başkalarını geçirmek demektir; bu, aynı zamanda, ulus, vatan, ordu, polis, savcılık, (ticarî, malî ve politik bir kurum olarak) Kilise vb sahte, yapay ve sosyal bakımdan suç oluşturan iğrenç kurumların tümünü de yıkmak ve toplumun temeline *yalnızca canlı, doğal ve karşı çıkılamaz gerçeklikleri, ihtiyaçlarıyla bireyi ve bireylerin bu ihtiyaçları en iyi biçimde karşılamak amacıyla oluşturdukları özgür birlikteliği* koymak demektir.

Bu, insanın insan tarafından sömürülmesine son vermek, yani *ücretli emeğin tüm biçimlerini* ortadan kaldırmak ve onun yerine, şimdiye dek bilinmeyen bir insani çalışma tarzı yaratmak demektir.

Bu, nihayet, kimi ayrıntılarını saydığımız çağdaş "kültürü" bütünüyle un ufak etmek; bu modern sözde "uygarlığın" tüm ön-

yargılarını, tüm kötülüklerini söküp atmak ve şimdiye kadar var olmamış bir kültürün ve bir uygarlığın temellerini atmak demektir.

Bu, nihai olarak, milyonlarca insanın sözde yaşamının durağanlık haline son verip insan toplumuna, gerçek *insan yaşamının* bizzat özü olan o sürekli, özgür ve uyumlu doğal dinamizmi kazandırmak demektir.

Hızla yozlaşıp yok olma tehlikesine karşı tarihin günümüzde insanlığa *dayattığı* tasavvur bile edilmesi zor o devasa görev budur; bu görev "Sosyal Devrim" adı verilen süreçle yerine getirilecektir.

Bu açıklamalardan sonra, neredeyse insanüstü bu görevin, "iktidar"a yerleşmiş ve bağımlı ve itaatkâr kitleleri, birtakım "yasalar", kararnameler, emirler ve sopayla peşinden "sürükleyen" kısıtlı ve donmuş bir grup insan (hele de tek bir insan) tarafından hiçbir zaman başarıyla yerine getirilemeyeceği aşikâr değil mi? En "aşırı sol" bile olsa hiçbir "politik parti"nin, hiçbir "seçkin"in, hiçbir "aydınlanmış azınlık"ın, bugüne kadar görülmedik ölçüde bir dahi olsa bile hiçbir kişinin bunu başaramayacağı aşikâr değil mi?

Modern toplumların yaşamı, giderilecek ihtiyaçların, uygun düşülecek çıkarların, tatmin edilecek arzuların, gerçekleştirilecek özlemlerin, yürütülecek faaliyetlerin, yerine getirilecek görevlerin, kullanılacak enerjilerin, yararlanılacak yeteneklerin, önü açılacak girişkenliklerin, vb çok biçimli, sonsuz derecede çeşitlenmiş, karmaşık, hareketli ve değişken muazzam bir bütünüdür.

"Merkez"de bir grup insanın veya tek bir insanın birbiri içinden doğan hareketli milyarlarca kombinasyonu bilebileceği, yönetebileceği ve çözüme kavuşturabileceği varsayılmadığı takdirde, her şeyi görüp duyabileceğini, her şeyi bilip öngörebileceğini, her şeyi düzenleyebileceğini, her şeyi organize edebileceğini ve doğru bir çözüme yönlendirebileceğini, özcesi milyonlarca insanın yaşamında, kişisel ve kolektif (yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası) yaşamında sonsuz çeşitlilikte ve sürekli değişen hesaplanamayacak kadar çok durumu ve kombinasyonu kucaklayıp bunlara göğüs gerebileceğine inanmadıkça, bunu bir çözüm olarak görmek saçmalıktır.

Dahasını söyleyelim. Emekçilerin "klasik" örgütleri, yani sendikalar, kooperatifler, vb bu görev için yeterli değildir. Bu görev ancak işe koyulmuş ve tükenmez enerjilerini, sayısız girişkenliklerini, mesleki bilgilerini, yeteneklerini, becerilerini vb kullanan on milyonlarca insanın özgür ve doğal işbirliği aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Rusya örneği, Rus Devrimi'nin akıbeti, iktidardaki bir "elit"in yalnızca kendi "iktidarını", bürokrasiyi, ayrıcalıkları, zoru ve hâkimiyeti örgütleyebildiğini her şeyden daha iyi kanıtladı. Yeni yaşamı, yeni toplumu örgütlemekte aciz kaldı. Üstelik milyonlarca insanın bunu yapmasını da engelliyor.

Hakikaten insani bir toplumun *hakiki* örgütlenişi, yaşamın kendisi gibi özgür, çeşitlenmiş, hareketli o muazzam faaliyetin bütününün, elbette doğal ve özgürce eşgüdümlü kılınmış bir "bileşkesi"nden başka bir şey olamaz.

Böylesi bir örgütlenme, hangisi olursa olsun her türlü donmuş organizmanın kadrolarını açık ara aşan ve dayatılan her türlü emri kararlılıkla reddeden *"okyanuslar gibi"* kitlelerin işbirliğinden başka bir yolla gerçekleştirilemez; hakiki Sosyal Devrim'i, yeni toplumu ve yenilenmiş insani yaşamı ancak *nihayet görevi kavramış ve onu yerine getirmek amacıyla özgürce örgütlenmiş* milyonlarca insan, özgür örgütlerinin yardımıyla muazzam güçlerini birleştirip eşgüdümlü kılarak gerçekleştirebilir. Orada artık yalnızca "emekçi kitleler" değil, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası, her türden birliklerinin ve federasyonlarının yardımıyla toplumu ve bireyi ilgilendiren her türlü görevi gerçekleştirecek on milyonlarca insanın işbirliği söz konusu olacaktır. Muzaffer Devrim'in ertesinde, sözde bir "elit" tarafından örgütlenmiş "politik iktidar" yoluna değil de, bu doğru yola girildiğinde, insanlık bir bütün olarak hızla bir "emekçi kitle" haline gelecek ve yapım işine, acaba diyenleri bile şaşırtacak bir coşkuyla sarılacaktır.

Ancak gereken milyonlarca insanı bu harekete, bu muhteşem eyleme hangi güç sokabilir? "That is the question'. [İşte mesele bu!]

Cevap veriyorum: Bu güç, Tarihin sahip olduğu tek güç, tastamam, *mevcut sosyal bütünün topyekûn yıkımı*dır, çağımızın ayırt edici özelliğini oluşturan alışılageldik, durağan, çürüyen o küçük gündelik yaşamın bütünüyle dağılmasıdır.

Yalnızca milyonlarca insanın o bayağı, gri, sefil, ama kökleşmiş varoluşunun onarılamaz, tamamlanmış yıkımı; yalnızca molozlar arasında yaşamanın olanaksızlığı; yalnızca insan kitlelerinin varoluşundaki genel istikrarsızlık, milyonlarca bireyin tatminsizliğini, acılarını, sefaletini, umutsuzluğunu ve öfkesini doğuran bütün bu fenomenler, görevi bütünüyle gerçekleştirmek için gereken geniş kitleleri kararlı bir biçimde eyleme sokabilir.

Eski yaşamsal temellerin tümünün, bu kitlelerin bağlı olduğu ve onarılamaz yıkım engel olmasaydı hâlâ bağlı kalmaya devam edeceği bu temellerin, topyekûn ve umutsuz bir zincirlerinden boşanmış yıkımın etkisi dışında, geniş insan kitleleri, milyonlarca birey, Büyük Devrim'e hazır olamaz, ne buna kayıtsız şartsız atılabilir, ne de kendini vakfedebilir, eylemlerini ne bir Sosyal Devrim'e dönüştürebilir, ne de onu sonuna kadar götürebilir.

Bir devrimin geniş insan kitlelerinin eseri olarak hakîkaten verimli olabilmesi için, başarıya ulaşmasının ilk zorunlu koşulu, eski dünyayı bütünüyle içeren devasa, karşı konulamaz ve kesintisiz bir yıkım, kitleleri sürekli bir hareket haline sokan, onlara kendilerini toplama, nefes alma, unutma ne olursa olsun sağlam, istikrarlı bir şeye tutunma olanağı bırakmayan bir yıkımdır.

Günümüz dünyasında, büyük çaplı bir sosyal patlama, ancak kitlelerin varoluşunda ağır acılar, korkunç ve genel yoksunluklar, dayanılmaz istikrarsızlık koşullarında olanaklıdır.

Dolayısıyla alışılageldik gündelik yaşamın durağan su birikintisini baştan aşağı harekete geçirip, içinde yüzyıllardır birikmiş her türlü çürümüşlüğü söküp atmak, hakikaten yeni bir yaşamın kuruluşunu olanaklı kılmak üzere onu fırtınalı bir okyanusa dönüştürmek için yıkım gereklidir. Milyonlarca insan, her biri kendi gündelik küçük çıkarları için yaşadığı ve bu çıkarlar kolayca tatmin edildiği sürece, Sosyal Devrim olanaksızdır.

"Insani varoluş" olduğu ileri sürülen, tamamen paslanmış, ancak sağlam biçimde yerleştirilmiş o iğrenç makinenin korkunç hareketsizliğini kırmak için; tamamen sakatlanmış, ancak zararlı işini yapmaya devam eden o eski sosyal mekanizmanın kör direncini kırmak için; onun aşağılık intibak yeteneğinin üstesinden gelmek için; savunma güçlerini sarsmak, parçalamak ve alaşağı etmek için yıkım gereklidir. Bireylerin "tutunacak"ları bir şey olduğu sürece, fabrikalar, atölyeler, mağazalar, bürolar, bankalar normal olarak "çalıştıkları", garlar, limanlar ve rıhtımlar uğuldadığı, trenler ve gemiler gittiği, kentlerin sokaklarında yaşam kıvılcımları parladığı, insanlar "huzur" içinde eğlendiği, devlet memurları titiz bir biçimde hizmet ettiği, ordu itaat ettiği, polis istekli ve emniyet dikkatli kaldığı sürece, Devrim'in ancak hayali kurulabilir.

Yıkıcı fırtına karşı konulmaz biçimde ileri itmediği takdirde, her türlü Devrim'i frenleyen, yumuşatan ve sonuç olarak da durduran o reformcu, ılımlı, gevşek "orta yolcu"ları un ufak etmek veya uçlara

doğru savurmak için yıkım gereklidir. Ilımlı sosyalistler, reformcu partiler, tampon organizmalar ve bunların bayıltıcı etkileri var olduğu sürece, Sosyal Devrim gerçekleştirilemez.

Devrim'in hakiki bir Sosyal Devrim halinde gelişebilmesi için en azından *birçok büyük ülkenin* geniş kitlelerinin Devrim'e girişmesi gerektiğini ekleyelim. Bu zorunlu koşul ancak uzun süreli bir sosyal kıyamet veya bir dizi kıyametten ve *uluslararası nitelikte* bitirici bir yıkımdan sonra olanaklı olabilir.

Sonuç olarak: Her şeyden önce milyonlarca insanı gündelik yaşamlarının alışıldık yeknesaklığının dışına çıkarabilmek için, onları eski temellerin tümünden, "aile ocağı"ndan, burjuvalaşmış küçük varoluşlarından ve rahatlarından koparabilmek için, onları harekete geçirmek ve sonuç itibariyle sokağa, barikatlara, fırtınaya, ayaklanmaya, Devrim'e sokmak için kesintisiz ve tam bir uluslararası yıkıcı süreç gereklidir. Bu koşul yoksa, topyekûn, mutlak bir yıkım yoksa, geniş halk kitleleri ayaklanmayacaktır. Böylesi bir ayaklanma yoksa da, Sosyal Devrim tasavvur edilemez.

İki tezimiz arasında, yani kitleleri devrime sokan "kaçınılmaz" yıkım tezi ile kitleler tarafından gerçekleştirilen bilinçli, iradî yıkıcı eylem tezi arasında hiçbir çelişki yoktur. Yıkım, kaçınılmaz olarak iki aşamadan geçer: Herhangi bir kör güç tarafından, çoğu zaman bizzat köhneleşmiş sistemin çelişkileri ve mantıksal sonuçları tarafından harekete geçirilip "kaçınılmaz" olarak *başlar*, Devrim'e katılmış kitleler tarafından *sürdürülüp tamamlanır*.

Özetleyelim

1. Bugünkü toplum mahkûm olmuştur, bitmiştir.

2. Dolayısıyla yıkılmalı ve yerine bir başkası konmalıdır.

3. Bu muazzam yıkıcı-yapıcı görev, ancak birçok ülkede hazır halde olan ve tam bir özgürlük ortamı içindeki çok geniş insan kitleleri, milyonlarca ve milyonlarca insan tarafından yerine getirilebilir.

4. Geniş insan kitleleri, peşinen kesintisiz ve topyekûn bir muazzam uluslararası yıkım eski toplumu un ufak etmeye başlamışsa böylesi bir göreve atılabilirler.

5. Bu yıkım, kaçınılmaz olarak mahkûm olmuş toplumun kör yıkıcı güçlerinin etkisiyle başlar; Devrim'e katılan kitleler tarafından bilinçli olarak sürdürülüp tamamlanır.

1922-1923'te *la Revue Anarchiste* dergisinde daha ayrıntılı biçimde geliştirme olanağı bulduğum tezler bunlardır.

Bana öyle geliyor ki yirmi yılı aşkın süredir dünyada meydana gelen olaylar bu tezleri her noktada doğruladı.

1914'ten bugüne kadarki (Eylül 1940) olayları, Dünya Sosyal Devrimi muazzam sürecinin yıkıcı dönemi olarak değerlendiriyorum.

Bana öyle geliyor ki, hâlihazırda, yaklaşık olarak bu yıkıcı dönemin ortalarında bulunuyoruz. Ayrıca diğer yarının çok daha hızlı katedileceğini düşünüyorum.

Öte yandan, gerekli tarihi koşulları yerine getiren bu topyekûn yıkımın ardından gelen Devrim'in *nihai* olacağını düşünüyorum. Bu *son Devrim, hakiki Sosyal Devrim* olacak ve 1. Hem mevcut ekonomik sistemin (devletçi biçimi de dahil olmak üzere, her biçimiyle kapitalizmin) ve etiketi ne olursa olsun otoriter sistemin yıkımıyla; dolayısıyla mülkiyetin, kârın, paranın, ücretli emeğin, devletin, iktidarın, (hangisi olursa olsun) hükümetin topyekûn yıkımıyla; 2. İnsanın hakiki ve topyekûn özgürlüğüne kavuşmasıyla ve bireyin özgürlüğüne, ekonomik ve sosyal eşitliğe, insanların "sınır", "ulus", "vatan", vb tanımayan geniş tüketiciler ve üreticiler özgür ve doğal birlikleri ve federasyonları halinde örgütlenmesine dayalı *hakiki insani toplum*un kuruluşuyla bitecek. *Her ne kadar dışarıdan bakıldığında tersi görünse de, bunun için her şey gitgide daha da hazır durumda.*

Aslında hâkimiyetin ve alt tabakaların üst tabakalar tarafından sömürülmesinin *biçimi* (kapitalizmin biçimi) dışında değişen bir şey yok, dolayısıyla yıkım henüz hiçbir şeyi garanti etmedi.

Bu itirazı özellikle ılımlı, reformist zihniyetteki kimi insanlar ileri sürüyor.

Şöyle cevap veriyorum:

Öncelikle tek başına yıkımın başarıyı garanti edebileceğini söylemiyorum. *Tek başına* hiçbir unsur, asla hiçbir şeyi garanti edemez. Her şeyde, istenen sonuca ulaşılabilmesi için birçok unsurun birlikteliği, çok sayıda etkenin mutlu beraberliği gereklidir. Görev ne denli geniş ve karmaşıksa, böylesi bir birliktelik ve böylesi bir bütünlük daha da gerekli hale gelir.

Örneğin bolluğun *maddi bakımdan olanaklılığı*, birincil önemdedir. Ancak tek başına bu henüz *bolluğu* yaratmaz.

Yıkım için de aynı şey söz konusudur: Yıkım birinci derecede

bir etken olmakla birlikte, henüz başarı anlamına gelmez. Nihai sonucun elde edilebilmesi için bir dizi güçlü etkenin de devreye girmesi gerekir.

Ayrıca başka bir şey de var.

Rus Devrimi'nde yıkımın "topyekûn" olduğu doğru değildir. Tam tersine, bu Devrim'in tastamam en çarpıcı ve belirleyici özelliği, yıkıcılık eserinin topyekûn olmamasıdır.

Rus Devrimi, modern toplumun köhneleşmiş kimi temellerini, yani özel mülkiyet ve sermayeyi, eski özel burjuvazi tarafından kitlelerin sömürülmesini, burjuva kültürünün kimi önyargılarını ve kötülüklerini ortadan kaldırdı. Ama uygun olmayan temellerin *tümünü* ortadan kaldırmadı; ayrıca kimilerine de ancak kısmen ulaştı. Nitekim *olduğu gibi mülkiyeti* yıkıma uğratmadı; mülkiyet yalnızca el değiştirdi; özel mülkiyetin yerini devlet mülkiyeti aldı. Bireysel kârın yerine devlet kârı geçti, ama *kârı ortadan kaldırmadı. Bir olgu olarak sömürü*yü ortadan kaldırmaksızın, kitlelerin özel kişiler yerine devlet tarafından sömürülmesini getirdi. Parayı korudu. Dahası bugünkü toplumun "politik" temelini, yani otoriteyi, iktidarı, hükümeti, devleti el sürmeden korudu. Hatta bu temeli güçlü bir biçimde *pekiştirdi*; benzeri görülmedik bir tür devletçi mutlakıyetçiliğe, "totaliter" devlete vardı. Oysa, söylediğimiz gibi, sosyal yaşamda her şey birbirine bağlıdır: Ayakta kalmış bir temelin "çürümesi" hızla diğerlerine de bulaşır. Kısa süre sonra bu çürüme, tüm binayı yeniden sarar. Nitekim Rusya'da iktidar ve devlet korunduğundan, başta hükümet olmak üzere hızla yeni bir ayrıcalıklı bürokrat tabakası oluştu; mülkiyet, kâr ve para ilkesi muhafaza edildiğinden, soyut "devlet" etiketiyle, ülkenin zenginliklerine (tüm "sermaye"ye) el koyan ve bu zenginlikleri kendi çıkarları doğrultusunda boyun eğdirilmiş kitleler aracılığıyla işletmeye koyulan da bu yönetici tabaka oldu. Kitlelerin sömürülmesi başka bir biçim altında da olsa kaçınılmaz olarak yeniden doğdu. Sonuç kaçınılmazdır: Yeni ayrıcalıklı tabaka diğerlerinin emeğinin ürününe el koyar; kârı yeniden hâkim kılar, onu sahiplenip kendi arasında paylaşır. Yeni bir (devlet) burjuvazisi oluşur. "Kültür" ve gelenekler, Devrim'in yozlaşması hareketini izler. Her şey yeniden "çürüme" haline gelir. Devrim başarısızlığa uğramıştır. Her şeye yeniden başlamak gerekir.

Bana "Başka türlü olabilir miydi?" diye soruyorlar.

Örneğin "bolluk" taraftarları Rus Devrimi'ndeki sapmanın Rusya'da el sürülmeden kalan "nedret" rejiminin kaçınılmaz sonucu olduğunu dile getiriyorlar ve bunu dile getirenler yalnızca onlar da değil.

Bu tez kendi "mutlaklığı" içinde bana yanlış görünüyor.

Birinci olarak, çalışmamız boyunca incelediğimiz kitlelerin hareketleri açık bir biçimde gösteriyor ki, başka bir organizasyon tarzı yalnızca olanaklı olmakla kalmayıp, Devrim sırasında *taslağı oluşmuştu* bile. Yaygınlaşmak ve Devrim'in tüm sorunlarını politik, otoriter ve devletçi organizasyondan binlerce kez daha başarılı biçimde çözmek için her türlü şansı vardı. Yeni efendiler tarafından ortadan kaldırıldı.

Sonra, şu ana nokta üzerinde ısrarla duruyoruz: Önemli olan, bolluğun *teknik bakımdan olanaklılığı*dır. Böylesi bir olanak varsa, bolluk gerçekleştirilebilir ve Bolşeviklerin kurduğu değil, ama belli bir sosyal örgütlenme bunu gerçekleştirebilir.

Bana göre, *bizzat bolluk* toplumun topyekûn dönüşümünün nedeni değil, yalnızca *sonucu* olabilir. İyi anlaşılmak istiyorum: Devrim'in topyekûn gerçekleşmesi için, her biri eşit derecede zorunlu *birçok ana etkenin bütünlüğü* gereklidir. Bu ana etkenler şunlardır: Önce yıkım; bolluğun maddi bakımdan olanaklılığı; toplumun özgürce yeniden inşası. Bu etkenlerin hangi sırayla etkili olacağına gelince, bana öyle görünüyor ki bolluk = eski toplumun yıkılışı ve yenisinin kuruluşu formülünü değil de, şu formülü izleyecek: Eski toplumun yıkılışı + bolluğun teknik bakımdan olanaklılığı = yeni toplumun kuruluşu + bolluk. Bir diğer deyişle, bugünkü olanaksız toplumun topyekûn yıkılışı –önce kısmen kaçınılmaz ve kör yıkım, ardından bilinçli ve iradi yıkım- ardından bolluğun teknik bakımdan olanaklılığı, neredeyse eşzamanlı olarak, bolluğun kendisini ve hakiki yeni toplumun özgür örgütlenişini doğuracaktır.

Bolluk olanağı olmaksızın tek başına toplumun dönüşümü bu topluma varamaz. Ama önce yıkım ve (otoriter olmayan, devletçi olmayan, politik olmayan) *özgür* yeni bir örgütlenmenin başlangıcı olmaksızın tek başına bolluğun olanaklılığı da buna ulaşamaz.

Sonuç itibariyle sürecin akışını şöyle düşünüyorum: 1. Gerekli yıkım kaçınılmaz olarak başlar; 2. Bu yıkımın ardından Devrim'e atılan kitleler, onu sürdürüp tamamlar; 3. Yeni bir toplum yeni temeller üzerinde biçimlenmeye başlar; 4. Bolluğun olanaklılığı, kimi diğer etkenlerin yardımıyla, bu kuruluşu hızla ilerletmeye,

–özellikle otoriter ve politik bir organizmanın yerleşmesi gibi– sapmaları bertaraf etmeye ve Devrim'in tam sonucunu gerçekleştirmeye olanak verir.

Bu sıra değişemez. Öte yandan, tek bir etken (kaçınılmaz yıkım, bilinçli yıkım, bolluğun olanaklılığı) eksik kalırsa, hakiki devrim ve bolluk olanaksız, sonuç çarpık olur. Günümüzde tüm etkenler mevcut veya olanaklı olduğundan, mutlu son çok daha fazla olasıdır.

Rusya'da eksik olan etken, bolluğun olanaklılığı değil, bilinçli *topyekûn* yıkımdı.

Rusya gibi bir ülkede ve çağımız koşullarında, bolluk, bana göre, mükemmel biçimde gerçekleştirilebilirdi. Dolayısıyla Rus kitleleri hatalı ilkelerin tümünü ve uygunsuz temellerin hepsini yıkmış olsaydı ve örneğin Ukrayna'da giriştiği gibi özgür örgütlerinin ve otoriter olmayan bir toplumun taslağını sağlam biçimde oturtup yayabilmiş olsaydı, Devrim hızla tam bir başarıya ve bolluğa ulaşabilirdi.

İnsan genel olarak şu iki unsurdan hangisinin daha önemli, daha belirleyici olacağını sorgulayabilir: Yıkım artı yeni bir örgütlenmenin taslağı ya da bolluğun olanaklılığı. Soru tamamen soyut olduğundan, üzerinde durmayacağım ve yalnızca teorik bakımdan bolluk olmadan da olanaklı olan özgür bir sosyal örgütlenme taslağının bana daha önemli göründüğünü belirteceğim; zira o hem bolluğun olanaklılığına, hem de bolluğun kendisine çok daha hızlı ve kolay bir biçimde ulaşacaktır, oysa özgür bir toplumun eşzamanlı bir taslağı olmaksızın bolluğun olanaklılığı asla ne bolluğa, ne de hakiki topluma ulaşabilir.

Bana göre Yıkımın yetersizliği, 1917 Rus Devrimi'nin sapmasının ve iflasının temel nedeni oldu. Sosyal Devrim'in başarısı için yıkım daha tam olmalıydı.

Değişik ülkelerde başka devrimci hareketlerin yetersizliğini, duraklamasını veya bozgununu hep aynı temel nedenle, tamamlanmamış, eksik kalmış ön yıkımla açıklıyorum.

1920-1921'de İtalya'da devrimci hareketin bozguna uğraması, "demokratik koalisyon" aşamasında 1918'de Almanya'da Devrim'in duraklaması, kimi diğer ülkelerde Devrim'in yenilmesi, özünde aynı biçimde, yani gerekli ön yıkımın yetersizliğiyle açıklanabilir.

Ancak şimdi, 1940'ta bu eksiksiz yıkım zincirlerinden boşalmaya başladı. Birçok nedenle, Batılı ülkelerde oldukça yavaş biçimde gelişiyor. Ancak buna karşılık, bu ülkelerde, yanlış sosyal ilkelerin

istisnasız olarak tümünün iflasına kadar artık durmayacakmış gibi görünüyor.

Kitlelerin yetersizliği ve eksikliği nedeniyle "başka türlü yapma"-nın olanaklılığına kuşkuyla bakanlar az değildir. İşte bu noktada ikinci önemli somut itiraza geçiyoruz.

İkinci somut itiraz

Çağımızda kitlelerin, Sosyal Devrim'in yapıcı görevini bizzat kavrayıp gerçekleştirmek bakımından aşırı aptal, aşırı kör, aşırı gevşek, aşırı çarpık ve çürümüş olduğu ileri sürülüyor. "Gerçekçiler", Devrim'i savunabilmek ve onu nihai sonuçlarına ulaştırabilmek için kitlelerin sürüklenip yönetilmesi gerektiğini belirtiyorlar. "Kitleler, diyorlar, *yıkmak* için oldukça iyi, ama *organize edip inşa etmeye* gelince... geçelim onları! Pek az akıllı ve bilinçli insan var, bir sürü de aptal, sersem ve yeteneksiz... Efendilerinin kölelik yüzyılları boyunca tamamen yoldan çıkartıp zavallılaştırdığı bu sürünün özgürlük içinde Sosyal Devrim'i doğru limana bizzat götürebilmesini nasıl isteyebilirsiniz? Bu kesinlikle olanaksızdır. Kendilerini eğitip, kavrayıp dönüştürünceye kadar bu kitlelere rehberlik etmek, yönetmek ve komuta etmek için bir seçkinler organizması gerekir..."

Rus Devrimi'yle ilgili olarak da şöyle deniyor: "Rusya'da, özellikle *geniş kitleler* Devrim'e katıldı. Savaşın sonucu ve çarlık devletinin dağılışı çerçevesindeki harika yıkım onları adamakıllı sarstı ve fırtınanın ortasına attı. Pekâlâ! Görevi yerine getirip Devrim'in hakiki hedefini bizzat gerçekleştirmeyi başarabildiler mi? Elbette hayır! Amacı kavrayıp ona ulaşacak güçten yoksun kitleler eylemi terk ettiler ve bu amacı gözetip harekete geçmeyi iktidardaki partiye ve hükümete bıraktılar. Kitleler hiçbir şey inşa etmeyi bilemediler. Hiçbir girişkenlik, hiçbir yaratıcı ve örgütleyici yetenek örneği ortaya koymadılar. Bu nedenledir ki Bolşevikler onlara hâkim olup boyun eğdirmeyi başardılar. Bolşevikler böyle davranmakta tamamen haklıydılar, zira, tersi durumda, hiçbir şey yapılmamış ve Devrim de büyük olasılıkla ezilmiş olacaktı..."

Gerek genel olarak kitlelerle, gerekse Rus kitlelerinin rolüyle ilgili bu görüş, her eğilimden devrimciler arasında oldukça yaygındır. Özellikle bireyci eğilimli anarşistler bile, bundan otoriter çıkarımlar yapmamakla birlikte, ya (sanki bugünkü koşullarda bu olanaklıymış gibi) kitleleri eğitme gereğinden söz ederek, ya da

kuşkucu ve kötümser bir havada kendi "fildişi kule"lerine kapanarak bu görüşü paylaşıyorlar.

Gerek yazılı organlarda, gerek tartışmalarda, gerekse eylemde bu "kitleler sorunu" sürekli masaya geliyor. Devrimciler arasındaki her türlü tartışmanın hakiki "sinir ucu"nu oluşturuyor.

Dolayısıyla ciddi bir incelemeyi ve *net sonuçları* gerektiriyor.

Her şeyden önce, *geniş kitleler*in Rus Devrimi'ne katılmış olduğu tam olarak doğru değildir. Çok kısa ve belirsiz biçimiyle bu ifade aşırı genel ve basitleştirici görünüyor. Konuya yakın olmayan herkesi hataya sürükleyebilir. Çalışmamız okura tam olarak neye dayanması gerektiğini gösteriyor.

"Geniş kitleler" çarlığı alaşağı eden Şubat Devrimi'nde aktif bir yer aldılar. Bunun ardından kitleler ateşli bir biçimde kendi kendini örgütleme, dolaysız eylem ve sosyal mücadelelerinin sürdürülmesi işine koyuldular.

Daha Temmuz ayından itibaren, önde gidiyor, *hakiki devrim*e doğru yol alıyor ve politik partileri *peşlerine takmış sürüklüyorlardı.* Kendilerini adamış devrimcilerin yardımıyla kuşkusuz bu devrimi tamamlayacak ve bu durumda, Şubat'ta olduğu gibi hakiki bir *kitlesel eylem* ortaya koyacaklardı.

Ancak kitlelerin ruhsal durumundan yararlanan Bolşevik parti, eyleme el koydu, kitlelerin önüne geçti, ileri unsurları iktidarı alma gereği konusunda ikna etti ve Devrim'i başlattı.

Böylece Ekim Devrimi, çok sayıda ileri unsurun desteklediği bir "elit"in eseri, özellikle burjuvazinin ve (Kerenskiy) hükümetinin güçsüzlüğünün olanaklı kıldığı bir eser oldu. Ancak geniş halk kitlelerine gelince, Bolşeviklerin davranışı karşısında onların tutumu genel olarak kayıtsız, çok çok sempati duyar biçimdeydi, ama hiçbir zaman aktif olmadı. Gördüğümüz gibi, *eski temellerin yıkımı pek ileri gitmediğinden,* bu geniş kitlelerin öncüsü, iktidarın Bolşevik Parti tarafından alınmasını desteklemeyi yararlı sandı. Bu iktidar alınışından sonra, henüz başlamış ve gelişmekte olan *kitlelerin hakiki eyleminin* (hiç kuşkusuz biraz daha sonra[4] olsa da kesinlikle Kerenskiy'i ve burjuvaziyi çok daha olumlu sonuçlarla

4. Bolşevikler ve yandaşları "Çok geç olurdu! Ondan önce devrim ezilirdi" iddiasını ileri sürüyorlar. Haydi bize bunu kanıtlasınlar. Tersi durumda bu boş bir varsayım olarak kalacaktır ve bizlerin bunun tersini varsayma hakkımız olur. Devrim'i kim ezecekti? Zira Kerenskiy ve burjuvazi tükenmiş haldeydiler!

silip süpürecekti) iktidardaki parti tarafından frenlendiğini, engellendiğini ve sonuç itibariyle durdurularak yerine yeni hükümetin eyleminin geçirildiğini de gördük.

Üstelik daha sonraları geniş kitleler harekete geçmek istediklerinde, yeni efendileri tarafından ezildiler.

Bütün bunlar kitleler harekete geçme, örgütlenme ve kendi devrimlerini yapma *yeteneğinden yoksun* oldukları için değil, bunlara hazır olmadıklarından meydana geldi ve Bolşevikler bu durumdan kendi devrimlerini yapmak üzere yararlandılar. Kitleler henüz *kendi devrimlerini* yapacak kadar değil, ancak Bolşevik Devrim'i destekleyecek kadar olgunlaşmışlardı. Bolşevikler durumu harika bir biçimde kavradılar, (özellikle Lenin'in itkisiyle) denediler ve başardılar.

Dolayısıyla Ekim Devrimi'ni geniş kitlelerin yaptığını, ama sürdürme yeteneğinden yoksun oldukları için tümünü partinin eline terk ettiğini sanmamak gerekir. Ekim Devrimi'ne böylesi bir yaklaşım yanlış olur.

Tek başlarına ele alındığında, Ekim Devrimi'nde Bolşeviklerin ve kitlelerin rolü daha ileride incelenebilecektir, zira en azından şu an için bu konuyu kesin olarak aydınlatmak olanaklı değildir.

Özellikle önemli olan, bir bütün olarak kitleler sorununu ele almaktır: Kitlelerin *hakiki psikolojisi*ne olabildiğince doğru biçimde nüfuz etmek; kitlelerin güçlerini ve zayıflıklarını kesin olarak tespit etmek; faaliyetlerinin hakiki karakterini tanımlamak.

Dolayısıyla "kitleler sorununu" bütünü itibariyle ele alalım.

Her şeyden önce temelli olarak birbirinden farklı iki kusuru ayırt etmek gerekir: "*organik*" denebilecek *yeteneksizlik* ve *geçici körlük*.

Kitleler[5] örgütlemek, yaratmak ve inşa etmek *yeteneğinden* "organik olarak" *yoksun* mudurlar yoksa kendilerinin net bir biçimde görmesini, doğru yolu ayırt edip izlemesini önleyen geçici bir tür "körlük" mü çekerler?

Geleneksel olarak, insanlar bunu sorgulamıyor. Kitleler sersemdir, yeteneksizdir, vb demekle yetiniliyor. Sorun daha derinleştirilmiyor.

Oysa bu çok önemlidir. Zira esastan farklı iki "yeteneksizlik" vardır.

---

5. "Kitleler" terimiyle, esas olarak kendi emekleriyle yaşayanların tümünü, işçileri (sanayi ve diğer), köylüleri, memurları, emekçileri, aydınları, vb kastediyorum.

"Organik", doğuştan gelen, topyekûn yeteneksizlik *tedavi olmaz*. Geçici körlük *iyileştirilebilir*.

Birinci durumda, ısrarcı olup tartışmak yararsızdır.

İkincisinde ise, tam tersine, inceleme, analiz, araştırma ve tartışma kendini dayatır. Zira söz konusu olan körlüğün *nasıl iyileştirileceğidir*, kitlelerin kusurlarından *nasıl kurtarılabileceğidir*.

Bir ülkenin emekçiler bütünü Sosyal Devrim görevini yerine getirmek, örgütlemek ve yaratmak, olumlu herhangi bir şey inşa etmek yeteneğinden "organik olarak" yoksunsa, o zaman sorun çözümsüzdür ve söz etmeye bile değmez.

Yine de çalışmamızda verdiğimiz çok sayıda örneğin (özellikle Dördüncü Kısmın Beşinci ve Altıncı Bölümlerinde) "temel yetenekten yoksunluk" tezini bertaraf etmeye yeterli olduğunu umuyorum.

Ayrıca bu yeteneksizliği en azından güçlü bir biçimde şüpheli hale getirecek kimi tarihsel örnekler de verebilirim. Okura çok çarpıcı son ikisini hatırlatacağım.

Birincisi, 1936'da Fransa'daki işçi hareketi ve fabrikaların işgalidir.

Dikkate değer bir örgütlülük duygusuyla ve hayranlık duyulacak biçimde düzenli, disiplinli, icracı bütünsel bir hareket olarak, milyonlarca işçi fabrikaları işgal ettiler, hem bu muazzam kitlenin disiplinini, hem eylemin hassasiyetini, hem her işçinin davranışındaki saygınlığı, hem üretim malzemesinin bütünlüğünü, hem stokların denetimini, hem temizliği, hem herhangi bir saldırıya karşı olası savunmayı, hem de işgalcilerin tedarik malzemelerini, vb bizzat gözettiler. Benim gibi bu hareketi yakından gözlemleme fırsatı olanlar, örgütlenişindeki harika, muhteşem tarza itiraz edemezler.

Çok daha geniş ve çok daha özgür olduğu için daha da çarpıcı örneği, 1936-1937'de İspanya'daki emekçi kitleler verdi. Ne yazık ki bu örnek neredeyse hiç bilinmiyor. Zira İspanya dışında, bir kez daha, politik partiler ona hiç ilgi göstermediler. Oysa alabildiğine geniş bir ekonomik, teknik ve sosyal organizmalar ağı, hayran olunası bir örgütlülük duygusuyla, *bizzat* İspanyol emekçi kitleleri, yani köylüler ve işçiler tarafından oluşturulup işletildi. Üstelik sayısız yerel, bölgesel ve hatta ulusal sorun –elbette özgür bölge sınırları içinde–, hiçbir hükümetsel veya diğer müdahale olmaksızın bizzat kitleler tarafından çözüme kavuşturuldu; bu da hem kitlelerin davaya kendilerini üstün bir biçimde adamışlıklarını, hem örgütlenme yeteneklerini, hem de yaratıcı zihniyetlerini kesin olarak kanıtlar.

Bu dikkate değer hareketin tarafsız tanıklarının bir gün bu faaliyetin az çok eksiksiz bir hikâyesini yazacaklarını umuyorum.

Nitekim genel olarak, sorun ortaya konduğunda kitlelerin yeteneksizliğinin "organik" olmadığı kolayca kabul edilir. Binlerce yıldır "efendiler" tarafından istenen ve bilinçli olarak uygulanan bir boyun eğdirmenin, bir sersemleştirmenin, yanlış eğitimin, vb sonucu olan bu yeteneksizlik, denebilir ki, bir "geçici körlük"tür. Ancak, şunu da söyleyelim, bu "körlük" direngendir. Muazzam bir engeldir.

Kitleler doğru yolu görmezler. Daha da ağırı, aramak da istemezler. Önlerine bu sorunu bile koymazlar. Bununla dalga geçerler. Karınları toksa ve sinema salonları onları kabul ediyorsa, yerlerinden kıpırdamazlar ve azla yetinirler. Karınları aç kalmaya başlayınca, öfkelenirler, ahmakça isyan ederler, birçok şeyi yerle bir eder ve ... orada dururlar. Çabuk yorulurlar, "unuturlar"... Herhangi bir "kurtarıcı"nın peşinden gitmeye hazırdırlar. Kim onlara en çoğunu vaat eder veya açlıklarını gidermeyi başarırsa, o Tanrı haline gelir. "*Panem et circenses!* [Ekmek ve sirk!] Eski Roma'da kitlelerin bu çığlığı, esas itibariyle, çağdaş kitlelerin ideali olmayı da sürdürüyor. Böylece Mussolini'nin, Hitler'in, Stalin'in peşinden gidiyorlar... Dolayısıyla kitleler yeni toplumu bizzat inşa etme yeteneğinden mutlak olarak yoksun olmasa da, onlar bunu düşünmezler, bununla ilgilenmezler, buna yoğunlaşmazlar, bunda ısrarcı olmazlar... Bu nedenledir ki, onları *yönetmek*, onları sürüklemek, onları çekmek, onları örgütlemek, kendilerine rağmen mutluluklarını gerçekleştirmeye *zorlamak* için bazı *elitler* gerekir.

Ancak binlerce yıllık olumsuz bir ortamın sonuçları olarak kitleler yalnızca bir "geçici körlük"ten ve "yüzeysel" bir kusurdan şikâyetçiyseler, sorunun tamamen farklılaştığını tespit edelim.

Bu durumda artık tedavi edilemez bir rahatsızlık söz konusu değildir. Şimdi sorun, bu rahatsızlığın nasıl, hangi yöntemle, hangi koşullarda en hızlı ve olanaklı en güvenilir biçimde iyileştirileceğidir.

Burada politik partiler ortaya çıkar. Her parti kitlelere hemen hemen aynı şeyleri söyler: "Devrim'de üstün gelip yeni toplumu inşa edebilmeniz için, sizi nereye ve nasıl götüreceğini bilen bir hükümet ve birtakım şefler gerekir. Doğru yolu bilen ve sizi topyekûn başarıya götürebilecek tek parti biziz. İktidarı almamıza yardımcı olun, bizi var gücünüzle destekleyin; iktidara gelir gelmez özlemlerinizin hepsinin gerçekleşmesini sağlayacağız."

Kitle, bu kör dev, tam bir güvenle, en vaatkâr, en gözü pek partiyle el ele tutuşur ve kendisini onun kılavuzluğuna bırakır. Oysa bir politik parti Devrim'in doğru yolunu ancak kitleler kadar görebildiği, yani onlardan daha iyi göremediği için ve her hükümet hakiki Sosyal Devrim'i gerçekleştirme yeteneğinden yoksun olduğu için, rehberlik eden de edilen de dosdoğru bataklığa gider ve her ikisi de içinde boğulur.

Anarşistler kitlelere bambaşka bir şey söylerler: "Birçok nedenle, Devrim'in doğru yolunu göremiyorsunuz. Gözünüzde katarakt var. Ama siz *hakiki güç*sünüz, yolu keşfede*bilir* ve zorlaya*bilirsiniz*. Bu nedenle hiçbir politik partiye güvenmeyin, hiçbirinin peşinden gitmeyin. Hepsi de doğru yolu bulup sizi oraya götürme yeteneğinden yoksundur. Yollarını kaybederler ve siz de onlarla yolunuzu kaybedersiniz. *Biz de size rehberlik edebileceğimizi iddia etmiyoruz.* Dolayısıyla bize de güvenmeyin. Bizim bildiğimiz tek şey, bu görevi *yalnızca bizzat sizin, emekçi kitlelerin* gerçekleştirebileceğidir. Ama bunun için doğru yolu görmelisiniz. O halde izin verin size *rehberlik etmek* yerine –ki bu boş ve tehlikeli bir iddia olur-, *görebilmeniz* ve böylece *bizzat* hareket edebilmeniz için *gözlerinizdeki kataraktı kaldıralım*. Bize gelince, bizler bu görevde yalnızca size *yardımcı olabiliriz*."

Özetle politik parti kitleye gidip şöyle der: "Sen güçlüsün ama körsün. Elini bana ver *sana rehberlik edeyim*"; böylece kitleyi bataklığa sürükler. Anarşist gider ve şöyle der: "Sen güçlüsün ama körsün. *Görebilmen ve kendi başına yürüyebilmen için* gözündeki kataraktı kaldırmak istiyorum."

Bize göre, söz konusu olan bir körlük, yani tedavi edilemez bir rahatsızlık değil de, iyileştirilebilir bir katarakt ise, haklı olan anarşisttir. Onun yöntemi, politik partilerin tavsiye ettiği *iktidar* yönteminden daha hızlı, daha doğru ve daha güvenilirdir. Zira kitleler yolu *bizzat görüp* özgür bir biçimde, davayı bilerek bu yola girdiklerinde, tüm samimi devrimcilerin çıkar gözetmeyen yardımıyla hakiki amaca ulaşacaklardır.

Bu konuda, New York'ta benimle görüşmesi sırasında Troçki'nin de tekrarladığı çok yaygın bir hataya ya da manevraya işaret edelim. Anarşistlerin kapitalist ve devletçi rejimden "*anarşi ülkesi*"ne "bir sıçrayış"ta geçileceğini ileri sürdüklerine inanılır. Söz konusu olan ne bir *sıçrayış*, ne de bir *ülke*dir, yalnızca *izlenecek yol, ta başından tutulacak yol*dur.

Aşikârdır ki, amaca ulaşmak için, *ona götüren* yola girmek gerekir. Liberter temele dayalı yeni ve hakiki insani topluma ulaşmak için, başından itibaren, kimi liberter unsurları içeren, ona alışmaya, gitgide ona ayak uydurmaya izin veren yola girmek gerekir. Dolayısıyla ta başından *bizzat yolun* liberter özelliklerle donanmış olması ve gitgide ana unsurlarının ve özelliklerinin bütünü itibariyle bu amaca yaklaşması gerekir.

Devletçi ve otoriter bir yoldan devletçi olmayan ve otoriter olmayan bir topluma ulaşılabileceğini sanmak kökten yanlıştır. Böylesi bir yol ancak ve ancak devletin ve otoritenin güçlenmesine götürebilir, *tersi asla olanaklı değildir*. Rus Devrimi bunu fazlasıyla, kesin olarak, zira somut olarak, *deneyimsel olarak* kanıtlıyor.

Rus Devrimi, programlarıyla ve otoriter devletçi yöntemleriyle politik partileri "manevi olarak"[6] öldürdü. Muazzam önem taşıyan bu olayın pratik sonuçlarının alınması yalnızca bir zaman sorunudur.

Şimdi okurun dikkatini kitlelerin incelenmesiyle ilgili diğer kimi önemli unsurlara çekeceğiz.

Bu unsurlardan kimileri, büyük çaplı bir Devrim'e katılmamış veya yakından tanık olmamış kimi insanların dikkatinden kaçınılmaz olarak kaçar.

Örneğin büyük bir Devrim sırasında, birtakım olayların dolaysız etkisiyle *bireylerin* ve milyonlarca bireyden oluşan bütünlerin *-kitlelerin-* hangi noktaya kadar değişikliğe uğradığını hayal bile etmek son derece zordur. Üstün bir atılım, benzersiz bir coşku onları kaplar. Büyük bir sosyal yenilenme umudu, milyonlarca insanı kanatlandırır, onları kolektif, insani ve yürekli bir faaliyete teşvik eder. Davaya ilişkin bilinçleri büyük bir hızla gelişir.

Böylesi anlarda insanlığın iyi, olumlu, yaratıcı, hakikaten insani olanla ilgili muazzam ve kuşku duyulamayacak birtakım yedek kaynaklara sahip olduğu net bir biçimde hissedilir. Elverişli koşulların, uygun ortamın, bu atılıma olumlu, verimli ve kabına sığmayan bir faaliyete doğru kesin bir ivme ve yönelim kazandırabileceği hissedilir. Bireyler *insanlar* haline gelmeye, sürü *bilinçli bir topluluğa* dönüşmeye hazırdır. Doğru yolu, doğru araçları bulmak, *ortamı* yaratmak gerekir.

---

6. Tıpkı 1905 hareketinin çarlığı "manevi olarak" öldürmüş olması gibi.

Rus Devrimi sırasında yakından gözlemlediğim bu dikkate değer psikolojik fenomeni kısaca açıklamama izin verin.[7]

Bunun için okurun önce küçük bir kişisel deneyim yapması gerekiyor.

Bir kâğıt parçası alın; düz bir kurşun kalem çizgisiyle kâğıdı iki parçaya ayırın; bir tarafın üzerine "Kötü eylemler", diğerinin üzerine "İyi Eylemler" yazın; vicdanınızla baş başa yalnız kalın; kendinizi toplayın ve bilinçli hayatınız boyunca az çok öne çıkmış itkilerinizi, tutumlarınızı ve edimlerinizi son derece samimi bir biçimde, son derece içten bir biçimde hatırlamaya çalışın.

Kendi vicdanının *kötü*, ahlâk-dışı, anti-sosyal vb olarak değerlendirdiği her tutumu veya edimi (veya gerçekleştirmeye hazır olmakla birlikte, yalnızca koşulların engel olduğu bir itkiyi) hatırladığınızda, kâğıdın ilgili bölümüne bir çizgi çizin; *iyi olarak değerlendirdiği* her edim veya tutum (veya net itki) için de diğer bölüme bir çizgi çizin.

Deneyiminin sonunda kâğıdının her iki bölümünde belli sayıda çizgi olduğunu göreceksin.

Bu demektir ki insan psikolojisi ("ruh"u) istikrarlı, donmuş ("iyi" veya "kötü") bir şey değildir; bir bireyin psişik yaşamı ve faaliyeti sallantılıdır veya daha doğrusu tıpkı bir duvar saatinin sarkacı gibi iki kutup arasında sürekli olarak hareket eder.

(Elbette, günümüzde kimi insanlar daha çok kötülüğe, diğerleri ise iyiliğe daha yatkındır. Bu durum, tespitin *özünde* bir değişiklik yaratmaz. Bizim için önemli olan da bu özdür.)

Hepsi bu da değil. İyi ve kötü geçmiş itkilerini, tutumlarını ve edimlerini daha yakından analiz ettiğinde okur kötüler arasında açıkça "suç" olarak nitelenebilecek olanlar bulunduğunu; iyiler arasında ise "kahramanca" niteliğini hak edenler olduğunu tespit edecektir. Bu, bireyin psişik sallantıları son derece geniş demektir: Suçtan kahramanlığa, kahramanlıktan suça kadar uzanır.

Deneyim tamamlanıp sonuçlar çıkarıldığında bir gözlem kendini dayatıyor ve bizi de bu ilgilendiriyor.

Açıktır ki çevre, koşullar, ortam, bireyin yaşadığı, hareket ettiği ve davrandığı büyük bütünün toplamı, kötüye doğru olanları rahatsız edip engelleyerek *iyi*ye doğru hareketlerini destekliyor, kolaylaştırıyor, hoş ve yararlı kılıyorsa, iyiye yönelik olanlar gitgide

7. Bu açıklamanın daha geniş bir önemi de olabilir: Bireylerin ve kitlelerin yaşamındaki ve tutumlarındaki kimi başka fenomenleri de daha iyi kavramaya hizmet edebilir.

daha alışıldık, sık, uzun, samimi, belirgin hale gelirken, kötüye eğilimli olanlar gitgide etkisizleşiyor, kısalıyor, seyrekleşiyor ve hatta neredeyse son buluyor. Tam tersine kötüye yönelik hareketler kolaylaştırılıyor ve iyiye doğru olanlar zorlaştırılıyorsa, bunun sonucu öncekinin tersi oluyor.

Birey için doğru olan, kitleler için de doğrudur.

Nitekim binlerce yıldır sosyal ortamın, burada ele alınması aşırı uzun olacak nedenlerle, bireyci, anti-sosyal, ahlâk-dışı edimleri ("kötü eylemler") destekleyip kolaylaştırdığını, yürekli, doğru, hakikaten sosyal ve ahlâkî edimleri ("iyi eylemler") rahatsız ettiğini hiç kimse inkâr edemez.

İtiraf etmeliyim ki, bu koşullarda insanlığı tahmin edilebileceğinden daha iyi durumda bulduğuma şaşırdım. Onu çok daha iğrenç halde görmemiz beklenirdi.

Her şeye rağmen sağlıklı bir öz ve el değmemiş sosyal ve ahlâkî birtakım kaynakları koruyabilmiş olmasının nedenlerini incelemek ilginç olacaktır; ancak sonuç bölümünde bunlar üzerinde durmayacağız; konu bizim incelememizi aşıyor ve ayrı bir çalışmayı gerektiriyor.

Durum şu ki bu kaynaklar vardır.

Üstelik ana olgu, tüm eski ortamın sarsıldığı, her türlü umudun beslenebildiği geniş ve derin bir Devrim sırasında, *iyiye yönelik* hareketlerin desteklenmesi, teşvik edilmesi ve güç kazanmasıdır. Tersi yöndeki hareketler yavaşlar, daralır.

(Elbette bir bütün olarak insan kitlelerinden, özellikle de emekçi kitlelerden söz ediyorum. Her zaman kimi koşullardan yararlanarak kendi kötü içgüdülerini serbest bırakan ve kınanacak icraatlar yapan birtakım unsurlar vardır. Ancak bu unsurlar, kitlelerin faaliyet bütünü içinde anlamsızdır, kitlelerin faaliyeti bakımından *tipik* değildir.)

İnsan kitleleri, o zaman en muhteşem cesaret, coşku, dayanışma, işbirliği, örgütlenme, en gözü pek başarı edimlerine doğru güçlü bir biçimde sürüklenir. En değişik yetenekleri ve şaşırtıcı bir başarı gücünü ortaya koyan insanlar dört bir yandan, halkın derinliklerinden ortaya çıkar: Örgütçüler, teknisyenler, kâşifler, girişimciler, öncü araştırmacılar, yenilikçiler, animatörler, eğiticiler, her türden uzmanlar, iyi niyetle dopdolu her yerde kendilerini gösterirler ve yalnızca ve yalnızca harekete geçmeyi, yaratmayı, inşa etmeyi, topluluğa yararlı olmayı talep ederler.

Rus Devrimi bunun en yeni ve en çarpıcı kanıtıdır.

Büyük bir Devrim yaşamamış olanların yeterince dikkate almadıkları başka bir fenomene geçiyorum.

Bu fenomen, ikisi "olumlu", biri "olumsuz", üç ana unsur taşır. Her muzaffer Devrim'in ertesinde, deyim yerindeyse "otomatik olarak" ortaya çıkar. ("*Muzaffer*" Devrim derken, kast ettiğimiz, 1789'da Fransa'da ve 1917'de Rusya'da olduğu gibi, mevcut rejimin ve hükümetin düşmesine vararak, yolu her türlü yapıcı olanağa açan bir Devrim'dir.)

1. Zafer elde edilir edilmez, yepyeni bir ortam, olağanüstü (zira alışılmadıktır), yüce, onu hiçbir zaman yaşamamış olanlar için zar zor hayal edilebilir bir ortam, *fikir, görüş alışverişi, araştırma alanlarında tam özgürlük* ortamı doğar. Geleneksel olarak bir "ifade ve basın özgürlüğü"nden söz edilir; ne var ki söz konusu fenomen ölçülemeyecek derecede daha geniş, daha derin ve daha önemlidir: Eksiksiz ve hakiki bir *doğal ve insani özgürlük* nihayet muazzam öneme sahip bir *sosyal olgu* haline gelir. Tüm fikirler, tüm görüşler, tüm hakikatler ifade edilebilir ve hiç kimse bu iletişim, ifade, "kamusal düşünce" özgürlüğünü kısıtlamayı, sınırlamayı, susturmayı düşünmez. Elbette bu bütünsel, hakiki özgürlük, kısa süre sonra Devrim'in güvenli, sınırsız ilerleyişinin ana aracı haline gelir.

2. Bu ifade, yazılı ve sözlü araçlarla görüşünü dışavurma özgürlüğü, bireylerin, toplulukların (grupların ve her türden örgütlerin), bir bütün olarak emekçi kitlelerin *eylem özgürlüğü*yle, bütünsel bir fiili dışavurma özgürlüğüyle birlikte yürür. Kimsenin frenlemeyi ne düşündüğü ne de yapabildiği bu eylem özgürlüğü, muzaffer bir devrimin ertesinde, devrimin sınırsız gelişiminin ikinci ana aracı haline gelir.

3. Bunu, *olumsuz*, üçüncü unsur izler. Bir bölümü çalışmamızda ortaya konmuş birçok nedenle bundan önceki muzaffer Devrim'lerin tümü iktidara yeni bir hükümeti getirmiştir. (Çok büyük olasılıkla, gelecek Devrim de bu davranışı tekrarlayacak ve iktidara komünistleri getirecektir.) Oysa hiçbir hükümet, hakikaten tek olmak ve *hükümet etmek* istiyorsa, ne gerçek *fikir* (ifade) özgürlüğünü, ne de *eylem* özgürlüğünü kabul edebilir. Hangisi olursa olsun ve ne etiket taşırsa taşısın her hükümet, yerleşir yerleşmez, hem Devrim'in sürdürülmesini, hem fikirlerin öne sürülmesini, hem eylem girişkenliğini, hem de yeni başarıları *kendi elleri arasında* yoğunlaştırmaya, "tekelleştirme"ye çalışır. Sonuç itibariyle,

kısa süre sonra kitlelerin ifade ve eylem özgürlüğünü kısıtlamaya, engellemeye, sınırlamaya başlar. Önce el yordamıyla, ihtiyatlı ve ürkek bir biçimde harekete geçer; sonunda *bu özgürlükleri açık bir biçimde ortadan kaldırarak* ülkede özgürlük hakkının tek hâkimi, elde tutucusu ve tanıyıcısı haline gelir.

Rusya'daki bu süreci ve kaçınılmaz sonuçlarını epeyce tasvir ettiğimiz için burada bu nokta üzerinde ayrıca durmayacağız.

Bolşevik hükümetin bu noktaya varmak için yalnızca altı ay (Ekim 1917-Nisan 1918) beklediğini hatırlatalım.

Okur bir saniye düşünsün. Coşkulu ve dönüşmüş halk kitleleri (fikir alışverişi ve eylem) özgürlüklerini korumuş ve –yardımcı, destekçi ve koruyucu olarak eğilim farkı gözetmeksizin tüm devrimciler, ayrıca Devrim içindeki tüm ordu, tüm sempatizan halk, diğer tüm elverişli etkenlerle birlikte– tam bağımsızlık içinde iş yapma özgürlüklerini muhafaza etmiş olsalardı, Rus Devrimi'nin büyüklüğü ve gücü ne olurdu!

Dolayısıyla *o zaman* böylesi bir Devrim'i kim ezebilirdi? Kim onu yolundan saptırabilir, yozlaştırabilir, ona "ihanet edebilir"di?

Yaklaşmakta olan dünya çapındaki Devrim'de, emekçi kitlelerin ve her eğilimden devrimcilerin, Rusya'da olduğu gibi kandırılıp ihanete uğramak istemiyorlarsa, Rusya'daki olumsuz uğursuz deneyimi kesinlikle hesaba katmaları gerektiğini belirtiyoruz.

Rus Devrimi'nin "tarihsel anlamı" tamamıyla olumsuzdur: Bütünü itibariyle, Rus Devrimi emekçi kitlelere ve devrimcilere *bir devrimin nasıl yapılmaması gerektiğini* gösterir.

Eğer istiyorlarsa devrimciler kendi aralarında Devrim'den önce, sırasında ve sonrasında tartışsınlar! Yeter ki kitleleri rahat bıraksınlar. Ya da daha doğrusu onları bıraksınlar ki onlar da yeni varoluşlarını, yeni dünyalarını özgürce inşa edebilsinler! Aralarındaki ideolojik farklılıkları ve tartışmaları kendilerine saklasınlar ve kitlelere özgür eylemlerinde yalnızca *yardımcı olsunlar*!

Tartışmasız, güvenilir ideolojik hakikatleri tespit edebilmek için ekonomik ve sosyolojik bilimler henüz çok zavallı ve çok belirsiz. Dolayısıyla bırakalım ilgililer bizzat hareket etsinler ve bizler de onlara, boş tartışmalarımızın zehrini, Devrim'i sonunda işgal ve felç edip öldüren zehri taşımadan gücümüz oranında yardımcı olalım!

Okurun aşağıda göreceği gibi, eli kulağındaki dünya çapındaki gelecek devrimde –bu satırları Eylül 1940'ta kaleme alıyorum- de-

ğişik ülkelerdeki kitlelerin, kuruluş ve Devrim'in topyekûn başarısı için zorunlu iki olumlu unsuru, yani fikir ve eylem özgürlüğünü el değmemiş olarak muhafaza etmeyi ve olumsuz unsuru, yani yeni bir hükümetin kuruluşunu bertaraf etmeyi *bilecekleri* umudunu taşıyorum.

Kitlelerin yaratıcı ve yapıcı değeri ve yeteneği reddedilirken, Devrim'in ve başarının ana unsuru olarak genellikle *akıl* öne çıkarılıyor. Bir Devrim'e rehberlik edip yapmak için, *akıllı* insanlar gerektiği, bunların pek fazla olmadığı ve dolayısıyla bu "akla" sahip yetenekli bireyler elitinin devrim halindeki halkı yönetip onlara hükümet etmek için gerekli olduğu ileri sürülüyor.

Hemen itiraf edelim ki, genel ve zaten oldukça belirsiz anlamıyla "akıl", gerçekten de günümüz insanlarında sık rastlanan bir nitelik değildir. Nesnelerle ilgili hakiki bilinç, iyi öğretim, yaşamın, toplumun, Devrim'in doğru kavranışı daha da enderdir.

Devrim insanların veya kimi bireylerin aklına bağlı olsaydı, dava umutsuz olurdu. (Lenin, kuşkusuz çok akıllıydı, Troçki de, ama bu Rus Devrimi'nin yitip gitmesine engel olamadı.)

Ne mutlu ki devrimlerin çıkışı ve kaderi insanların "aklı"na bağlı değil. Hakiki Sosyal Devrim'in zaferi, şu veya bu bireyin "aklı"nın *bulunduğu her yerde yardımcı* ve ikincil bir rol oynayacağı çok sayıda etkenin sonucudur veya sonucu olacaktır.

Hakiki Sosyal Devrim'in zaferi bakımından diğerlerinin yanı sıra kesinlikle zorunlu ve *yaşamsal* olan "akıl" değil, mesleki ve teknik bilgiler ve yeteneklerdir (dolayısıyla meslek sahibi insanlar, uzmanlar, her türlü teknisyenlerdir); know-how, enerji, iyi niyet, coşkudur; dayanışma ve fedakârlık anlayışıdır; özellikle çok sayıdaki ekonomik, sosyal, mesleki, teknik, vb faaliyetin sıkı *işbirliği*, *eşgüdümü*dür.

Devrim'in başarıya ulaşabilmesi için, ona özellikle her biri kendi mesleğini bilen, bunu Devrimin çıkarları doğrultusunda kullanmayı gözeten, davaya hizmet için anlaşmaya, örgütlenmeye, aktif olarak işbirliği yapmaya çalışan insanlar gerekir. "Aklın" bunlarla ilgisi yoktur.

Bu, "aklın" olduğu gibi yararsız olduğu anlamına mı gelir? Kesinlikle hayır! "Akıllı" insanlar, milyonlarca bireyin faaliyetine yardımcı olmak, onları aydınlatmak, akıllarının yardımıyla onları daha da mükemmel hale getirmek için gereklidir; devletçi politik iktidarın tepesinden onlara *hükümet etmek* için değil, kitlelerin

içinde, *kitlelerle birlikte* yardımcı olmak, aydınlatmak, mükemmelleştirmek için gereklidir.

Bir Devrim'e rehberlik edebilmek için, geniş ve çeşitlenmiş muazzam bir örgüt kurmak gerektiği dile getirilir. Ayrıca iyi örgütçülerin ender olduğu ve "kitlelerin örgütlemeyi bilmedikleri" ileri sürülür.

Ama *kitlelerin* örgütçü yeteneklerine hiç başvuruldu mu? Bu ifade tamamen boş bir yargıdır. Gerçekte kitlelerin örgütçü yetenekleri konusunda kesinlikle hiçbir şey bilinmiyor. Zira binlerce yıldır, egemen tabakalar ve devletler, örgütsel görevi yerine getirmek için hep *kendi çevrelerinden* insanlara ve *devlet memurlarına* başvurdular. İnsanlığın gelişimi boyunca şimdiye kadar hiçbir zaman kitlelere örgütlenme alanındaki yeteneklerini veya yeteneksizlerini ortaya koyma olanağı verilmedi. Onlar henüz hiç iş başında görülmediler. Zira onlar hep bu işin dışında tutuldular.

Bir Devrim sırasında geniş insan kitlelerinin kendi içlerinden çıkartabileceği örgütçülerin ne niteliği ne de niceliği kesin olarak biliniyor. Pek kısa bir zamandır kitleler sosyal ve "politik" faaliyete doğru yavaş yavaş ilerliyorlar. Rus Devrimi'ndeki birçok olgu (bunlardan bir bölümünü andık, ancak bunlar gerçekte çok daha fazla ve çeşitlidirler ve değişik yerlerde bireysel veya toplu olarak meydana gelmişlerdir) devrimci eylemin sıcağında kitlelerin kendi derinliklerinden kendiliğinden ortaya çıkan dikkate değer birtakım animatörleri, eylem adamlarını ve örgütçüleri su yüzüne çıkardıkları inkâr kabul etmez biçimde kanıtlanmıştır. Rusya'da bu atılımlar boğuldu ve sonuç itibariyle kitleler bir kez daha örgütlenmenin dışına kondular. (Yeni yaşamı kendi *devlet memurları* aracılığıyla örgütlemeye çalışan ve ... doğal olarak iflas eden bir kez daha devlet oldu.)

Kitlelerin "unuttuğu", "çabuk yorulduğu" ve Devrim'i "boş verdiği" ileri sürülür.

Bunu ileri sürmek, olguları tepe taklak etmek demektir. Bir kez daha neden ile sonuç birbirine karıştırılıyor. Devrim, kitleler "yorulduğu" ve onu terk ettiği için yozlaşmaz, tam tersine hükümetçi ve devletçi hale gelmiş olan Devrim onları elinin tersiyle ittiği, terk ettiği, yeniden zorla boyun eğdirdiği, yozlaştığı ve durduğu için kitleler Devrim'den usanırlar ve kayıtsızlaşırlar.

Kitleler kendilerini hareket etmekte özgür hissettikleri, Devrim'e inançları sarsılmadığı, bir umut parıltısı varlığını koruduğu sürece, onlar hiçbir zaman "yorulmazlar": Yalnızca atılımları, coşkuları ve aktiflikleri tam olarak varlığını sürdürmekle kalmaz, ama aynı zamanda bunlar artar, büyür, gelişir ve harika bir biçimde serpilip boy atar. Kitleler Devrim'in kaybedildiğini ve eylemlerinin artık yararsız, olanaksız hale geldiğini hissettiklerinde, sarsılırlar, kendi içlerine kapanırlar ve davaya ilgi duymayı keserler.

Rus Devrimi bu fenomeni net, elle tutulur biçimde doğruladı.

Kitlelerle ilgili bu küçük incelememizi sonlandırırken, sorunun şimdi en önemli ama en az aydınlatılmış noktasını, yani "kitlelerin yaratıcılığını" veya "*kolektif yaratıcılığı*" ele alacağız.

Bunu blok halinde bir anlamsızlık olarak değerlendirenler az değildir. "Yaratan her zaman *birey*dir, derler. Düşünmenin, yaratmanın organı beyin olduğundan, beyin de bireysel olduğundan, düşünce, fikir, yaratım da kaçınılmaz olarak bireyseldir. 'Kitle' bütünsel bir varlık, kolektif bir beyin değildir! Nasıl 'kolektif olarak yaratabilir'! Yalnızca bireysel yaratıcı itkileri icra edebilir veya uygulayabilir."

Bu akıl yürütme ya yazarlarının sorunu derinlemesine araştırmadığını ya da "yaratıcılık" teriminin anlamı konusunda mutabık olunmadığını kanıtlıyor.

Her hâlükârda "kolektif yaratıcılığın" yalnızca var olduğunu değil, her yerde ve her an kendini gösterdiğini, ifadelerinin çok çeşitli, çok zengin olduğunu, *gerçek sosyal yaşamı ve toplum halinde yaşayan insanların somut ve sürekli ilerleyişini yaratanın tastamam o olduğunu* tespit etmek için biraz dikkat yeterlidir.

Bu "kolektif yaratıcılık"ın dışa vurduğu değişik yanlardan bizi özellikle ikisi ilgilendiriyor.

Önce zaman ve mekân içinde uzanan o kolektif başarılar var. Kent, böylesi bir kolektif yaratıcılığın klasik örneğidir. Gerçekleştirilmesi ve daha sonraki gelişmesi, yüzyıllara yayılan, birçok kuşağın yaratıcı çabalarını gerektirir. Modern kente ulaşıncaya kadar binlerce yaratıcı fikir ve yaratıcı edim bir araya gelir, billurlaşır ve gerçekleştirilir.

Bu noktada kolektif "yaratıcılık"tan, özellikle *saf fikir* anlamında değil, "gerçekleşme" anlamında söz ettiğimizi belirtelim.

Elbette *fikir* her zaman bireysel bir beyinde doğar. Ama fikir, bizi ilgilendiren anlamda henüz bir *yaratım* değildir; onun yalnızca ilk unsurundan, başlangıcından ibarettir. Fikrin somutlaşıp bir *yara-*

*tıcılık edimi*ne varabilmesi için, fikir sahibinin bir yandan *önceden yaratılmış* birçok değeri kullanması, öte yandan birçok bireyin yaratıcı veya diğer faaliyetine başvurması gerekir. Dolayısıyla bir *yaratıcılık edimi* haline gelmesi için bireysel fikir zorunlu olarak *kolektiflik* alanına geçer.

Bu, esas itibariyle bireysel edimler bakımından da doğrudur. Bir şiir, örneğin, yaratıcısının beyninde veya hatta kâğıt üzerinde kaldığı sürece, henüz bir *insani gerçeklik* haline gelmiş değildir. O hale gelebilmesi için, yazarı onu yayımlayacak, basacak, dağıtımını yapacak vb herkesin faaliyetine başvurmak zorundadır. Bütün bu faaliyet boyunca, çok sayıda insanın birçok yaratıcı fikrine (yayın tarzı, kapağı, vinyetler, çizimler, vb) veya eski yaratıcı fikirlerin somut sonuçları (Gutenberg matbaayı icat etmişti) söz konusudur. Bir şiirin *somut gerçekleştirilmesi* böylece bir kolektif yaratıcılık edimi haline gelir. Boyanmış bir tablonun veya bir heykelin bir *yaratılmış gerçeklik* haline gelmesi için, sanatçının başka bireylerin tasarladığı veya yarattığı fikirleri ve nesneleri kullanması gerekir; tersi durumda eseri onun beyninde hapsolmuş olarak kalacak, hiçbir zaman bir *yaratım* haline gelmeyecektir. Sanki eseri hiç var olmamış gibi. Bir senfoninin bir yaratılmış gerçeklik haline gelmesi için, bestecinin, başka bireylerin çok sayıda yaratıcı edimlerinin sonuçlarından yararlanması gerekir. Hatta konuşurken fikrini tamamen kendisi gerçekleştiren bir hatip bile, söylevinde başkalarının fikirlerinden yararlanır; sonra sözünün bir *yaratıcılık edimi* haline gelmesi için, ona bir dinleyici kitlesi, bir salon, bir mikrofon (başka bireylerin yaratımı), vb gerekir; öyle ki son tahlilde kolektif olma koşuluyla hakikaten yaratıcı hale gelir.

Her devrim, değişik eğilimdeki çok sayıda yazar tarafından ve farklı dönemlerde yakından incelense bile, özünde büyük bir Bilinmeyen olarak kalır. Yüzyıllar geçer ve zaman zaman eski altüst oluşların kalıntılarını karıştırarak hâlâ ve her zaman o güne dek gün yüzü görmemiş olguları ve belgeleri keşfeden birtakım insanlar çıkar. Çoğu zaman bu keşifler, kesin kabul ettiğimiz bilgileri ve fikirleri alaşağı eder.

Genel olarak henüz bir Devrim'in nasıl inceleneceği bilinmiyor (tıpkı bir halkın tarihinin nasıl yazılacağının bilinmediği gibi). Öte yandan, deneyimli ve bilinçli de olsa birtakım yazarlar öyle hatalar yapıyorlar ve insanı çileden çıkaran ihmallerde bulunuyorlar ki okurların olan biteni doğru anlaması olanaksız hale geliyor. Örneğin çarpıcı olguları ve olayları, yani herkesin gözleri önünde cereyan edenleri, debdebeli 'devrimci panayır'ı dibine kadar inceler ve bolca sergilerken, sessizce, Devrim'in derinliklerinde, 'panayır'ın kenarında olan bitenleri ise küçümsüyor ve yok sayıyorlar.

Volin

***

Volin, bu müthiş çalışmasında bir bilinmeyen olarak Bolşevik Devrimi'ni, 1917-1921 tarihleri arasında vuku bulan toplumsal ve politik olayları olanca titizliğiyle masaya yatırıyor; elbette "panayırın" kenarında kalanları, devrimin mikro ama hayli önemli ayrıntılarını da ihmal etmeden...

AYRINTI • "AĞIR" KİTAPLAR
ISBN: 978-605-314-233-1

45 ₺